

FETHİYE

ŞEHİR COĞRAFYASI

(CBS Temelli Mekânsal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi)

ÖĞR. GÖR. DR. FERHAT ÖZCAN

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

FETHİYE

ŞEHİR COĞRAFYASI

(CBS Temelli Mekânsal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi)

ÖĞR. GÖR. DR. FERHAT ÖZCAN

FETHİYE ŞEHİR COĞRAFYASI

(CBS Temelli Mekansal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi)

Öğr. Gör. Dr. Ferhat ÖZCAN

Kasım, 2025

ORCID: 0000-0003-2188-8443

Kapak Tasarım: Mücahit İsmail ÖZ

Selçuk Üniversitesi Yayınları: 2025-1

ISBN(PDF): 978-975-448-248-5

DOI: <https://doi.org/10.59726/9789754482485>

Anahtar Kavramlar: 1. Şehir Coğrafyası 2. Fethiye (Muğla) 3. Mekansal Gelişim 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) 5. Anafelik Hiyerarşi Prosesi (AHP)

Atf için: Özcan F., (2025), Fethiye Şehir Coğrafyası (CBS Temelli Mekansal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi), Selçuk Üniversitesi Yayınları.

*Bu eser, yazarın, Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN danışmanlığında tamamlamış olduğu, doktora tezinden türetilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Yayınları, Bilimsel Yayınlar Koordinatörlüğü bünyesinde dir.

Yayıncı: Selçuk Üniversitesi Yayınları

Yayıncı Sertifika Numarası: 43463

Bilimsel Yayınlar Koordinatörü: Prof. Dr. Tuncer ACAR

Adres: Selçuk Üniversitesi Yayınları, Alaeddin Keykubat Yerleşkesi, Akademi mah. Yeni İstanbul Cad. No:369 Posta Kodu: 42130, Selçuklu-Konya/Türkiye

Web: yayinevi.selcuk.edu.tr

E-posta: yayinevi@selcuk.edu.tr

Tel: 0 (332) 241 00 41

Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) lisansı altındadır. Bu çalışmanın bir kopyasını görüntülemek için şu adresi ziyaret edin: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Bu lisans, yazar atfının açıkça belirtilmesi koşuluyla, ticari kullanım için değil, kişisel kullanım için çalışmanın herhangi bir bölümünün kopyalanmasına izin verir.

FETHİYE

URBAN GEOGRAPHY

(GIS-Based Spatial Development and Settlement Suitability Analysis)

LECT. DR. FERHAT ÖZCAN

FETHİYE URBAN GEOGRAPHY

(GIS-Based Spatial Development and Settlement Suitability Analysis)

Lect. Dr. Ferhat ÖZCAN

November, 2025

ORCID: 0000-0003-2188-8443

Cover Design: Mücahit İsmail ÖZ

Selcuk University Press: 2025-1

ISBN(PDF): 978-975-448-248-5

DOI: <https://doi.org/10.59726/9789754482485>

Keywords: 1. Urban Geography 2. Fethiye (Muğla) 3. Spatial Development 4. Geographic Information System (GIS) 5. Analytic Hierarchy Process (AHP)

Cite This: Özcan F., (2025), Fethiye Urban Geography (GIS-Based Spatial Development and Settlement Suitability Analysis), Selcuk University Press.

*This publication is based on the doctoral dissertation conducted by the author under the supervision of Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN.

Selcuk University Press is under the body of Scientific Publications Coordinatorship.

Publisher: Selcuk University Press

Publisher Certification Number: 43463

Scientific Publications Coordinator: Prof. Dr. Tuncer ACAR

Adres: Selçuk Üniversitesi Yayınları, Alaeddin Keykubat Yerleşkesi, Akademi mah. Yeni İstanbul
Cad. No:369 Posta Kodu: 42130, Selçuklu-Konya/Türkiye

Web: yayinevi.selcuk.edu.tr

E-posta: yayinevi@selcuk.edu.tr

Phone: 0 (332) 241 00 41

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).
To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Fethiye şehrinin mekânsal gelişimini coğrafi bakış açısıyla incelemek, mevcut yerleşim alanı ve bundan sonraki mekânsal gelişimi için yerleşime uygunluk analizi yapmak ve önerilerde bulunmaktır. Çalışma kapsamında Fethiye şehrinin kuruluş ve gelişiminde coğrafi faktörlerin etkisi zaman ve mekân ölçeğinde araştırılmıştır.

Fethiye, Türkiye'nin güneybatısında Akdeniz Bölgesi'nin batısında yer alır. Şehir, idari bakımdan bağlı olduğu Muğla'nın yaklaşık 125 km güneydoğusunda bulunur.

Fethiye İlk Çağ'dan günümüze kadar gelişerek varlığını sürdürmüştür. Fethiye Körfezi güneyinde Karınca Dağının kuzey eteğinde kurulan şehir zaman içerisinde mekânsal gelişimini sürdürmüş ve günümüzde yaklaşık 70 km²lik bir alana yayılmıştır. Şehir, batıda Fethiye Körfezi kıyılarından doğuda Fethiye Ovası içlerine doğru sahasını genişletmiştir. Fethiye 153 bin (2022) kişiyi aşan nüfusuyla birlikte bölgenin önemli şehirlerinden biri olup mekânsal olarak sürekli büyümektedir.

Batıda Fethiye Körfezi, Fethiye Ovası ve şehrin yakın çevresindeki alçak tepelik ve dağlık alanlar ile buradan kaynaklarını alan akarsuların oluşturduğu dağ eteği ovaları ve birikinti yelpazeleri şehrin yer seçiminde ve gelişim yönünde etkili olan temel coğrafi unsurlardır. Ayrıca 1980'li yılların ortalarından itibaren artan turizm faaliyetleri ve buna bağlı hizmet sektörünün gelişmesi, kara ve deniz yolu ulaşımındaki gelişmeler ile zirai faaliyetlerin artışı, sağlık ve eğitim alanında yapılan yatırımlar bu gelişime eşlik etmiştir.

Fethiye şehrinin sınırlarını tespit etmek için birçok coğrafi kriter esas alınmıştır. Bu bağlamda CBS teknikleri ile her kritere ait bağımsız haritalar oluşturulup analizler yapılmış ve elde edilen tüm sonuçlarla mevcut şehir sınırı belirlenmiştir. Çalışmada Fethiye şehrinin mekânsal gelişimine etki eden fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri analiz edilmiştir. Bu kapsamda on iki coğrafi unsur Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yönteminde ağırlıklandırılarak değerlendirilmiş ve analiz gerçekleştirilmiş, daha sonra da bu sonuçlar CBS yöntemleri ile haritalandırılmıştır. Analizler sonucunda yerleşmeye uygun olan ve olmayan alanlar ortaya konmuştur. Yine çalışmada şehrin sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Çalışma kapsamında; uydu görüntüleri, drone görüntüleri, fotoğraflar, topografya haritaları, istatistikî veriler, imar planları, tarihi kayıtlar, literatür çalışmaları kullanılmış ve elde edilen tüm bu veriler arazi çalışmalarıyla desteklenmiştir.

ABSTRACT

The main aim of this study is to examine the spatial development of the city of Fethiye from a geographical perspective, conduct a suitability analysis for the current settlement area and future spatial development, and provide recommendations. Within the scope of the thesis, the impact of geographical factors on the establishment and development of the city of Fethiye has been investigated in terms of time and space.

Fethiye is located in the southwest of Turkey, in the western part of the Mediterranean Region. The city is situated approximately 125 km southeast of Muğla, to which it is administratively connected.

Fethiye has developed and sustained its existence from ancient times to the present. The city, established on the northern foothills of Mount Karınca to the south of Fethiye Bay, has continuously expanded spatially and now covers an area of approximately 70 km². The city has extended its area from the shores of Fethiye Bay in the west to the interior parts of the Fethiye Plain in the east. With a population exceeding 153,000 (2022), Fethiye is one of the important cities in the region and is continuously growing spatially.

In the west, Fethiye Bay, the Fethiye Plain, and the nearby low hills and mountainous areas, along with the foothill plains and alluvial fans formed by streams originating from these areas, are the primary geographical factors influencing the city's location and direction of development. Additionally, since the mid-1980s, the increase in tourism activities and the consequent development of the service sector, advancements in road and sea transportation, the rise in agricultural activities, and investments in health and education have accompanied this development.

Various geographical criteria have been considered to determine the boundaries of the city of Fethiye. In this context, independent maps for each criterion were created using GIS techniques, and analyses were conducted to determine the existing city limits. The study analyzed the physical and human geographic features that influence the spatial development of Fethiye. Within this scope, twelve geographical factors were assessed by weighting them using the Analytic Hierarchy Process (AHP) method, and analyses were conducted, followed by mapping these results using GIS methods. As a result of the analyses, areas suitable and unsuitable for settlement have been identified. Furthermore, the study examined the city's problems and presented solution proposals.

In the scope of the study, satellite images, drone images, photographs, topographic maps, statistical data, zoning plans, historical records, and literature studies were used, and all these data were supported by fieldwork.

ÖN SÖZ

Fethiye şehrinin araştırma sahası olarak seçilmesinin temel sebebi, şehir coğrafyası açısından daha önce incelenmemiş olmasıdır.

Çalışma, giriş hariç altı bölümden oluşur. Girişte çalışmanın amacı, sınırları, veri yöntemleri ve temel kavramlara yer verilmiştir. Birinci bölümde şehrin kuruluş ve gelişimini etkileyen fiziki coğrafyaya ait faktörler incelenirken ikinci bölümde şehrin kuruluşu ve mekânsal gelişimi dönemlere ayrılarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde nüfus-şehirselleşme ilişkisi açıklanmış, dördüncü bölümde ise Fethiye'ye ait şehirselleşme fonksiyonları detaylı olarak incelenmiştir. Beşinci bölümde Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) ve yerleşime uygunluk analizi sonuçları yer almaktadır. Altıncı bölümde ise şehre dair tespit edilen sorunlar üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu çalışmanın tamamlanmasında büyük emekleri olan ve hayata dair her konuda yol göstericiliğini ve desteklerini hiç esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamda her zaman yapıcı yaklaşımları ve çok değerli önerileriyle katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU, Prof. Dr. Mesut DOĞAN, Prof. Dr. Mehmet BAYARTAN, Doç. Dr. Ahmet Emrah SİYAVUŞ, Doç. Dr. Recep BOZYİĞİT ve Dr. Öğr. Üyesi Rauf BELGE'ye de teşekkür ederim. Yine arazi çalışmalarında ve bilgi temininde her türlü kolaylığı sağlayan bölge halkına ve veriler hususunda yardımcı olan kamu kurum yöneticilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak; benim için hiçbir zaman hiçbir fedakarlıktan kaçınmayıp bu günlere gelmemde beni daima destekleyen anne ve babama, en zorlu anlarda bile desteğini esirgemeyip hep tebessüm ettiren değerli eşime, umut kaynaklarım kızım Elif Ece'ne ve oğlum Eymen Efe'ne sonsuz teşekkürler.

Ferhat ÖZCAN

Konya, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
HARİTALAR LİSTESİ	xv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1
I. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Genel Coğrafi Özellikleri	2
II. Çalışmanın Amacı, Araştırma Yöntemleri ve Veri Kaynakları	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FETHİYE ŞEHİRİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ, MEKÂNA ETKİLERİ	11
1.1. Jeolojik Yapı Özellikleri	11
1.2. Jeomorfolojik Özellikler	24
1.3. İklim Özellikleri	34
1.3.1. Sıcaklık Şartları	37
1.3.2. Basınç ve Rüzgârlar	42
1.3.3. Nem ve Yağış	45
1.3.4. Hâkim İklim Tipi	52
1.4. Toprak Özellikleri	55
1.5. Hidrografik Özellikler	62
1.6. Doğal Bitki Örtüsü	64

İKİNCİ BÖLÜM

2. YERLEŞMENİN KURULUŞU VE MEKÂNSAL GELİŞİMİ	66
2.1. Yerleşmenin Kuruluşu	66
2.2. Yerleşmenin Mekânsal Gelişimi	70
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Fethiye	71
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Fethiye	78
2.3. Fethiye Şehir Morfolojisi (Fizyonomisi)	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NÜFUS ÖZELLİKLERİ.....	119
3.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Nüfus.....	120
3.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Nüfus.....	126
3.2.1. Nüfus Büyüklüğü ve Gelişimi.....	126
3.2.2. Nüfusun Mekânsal Dağılışı ve Yoğunluğu.....	139
3.2.3. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	145
3.2.3.1. Yaş Yapısı.....	145
3.2.3.2. Cinsiyet Yapısı.....	156
3.2.3.3. Eğitim Durumu.....	158
3.2.3.4. Hanehalkı Büyüklüğü.....	162
3.2.3.5. Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı.....	163
3.2.4. Nüfus Projeksiyonları.....	167
3.2.5. Nüfus Hareketleri.....	168
3.2.5.1. İç Göçler.....	169
3.2.5.2. Dış Göçler.....	180

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR VE ŞEHİR İÇİ MEKÂN KULLANIMI.....	183
4.1. Şehirselle Fonksiyonlar ve Şehir İçi Mekân Kullanımı.....	184
4.2. Tarım Fonksiyonu.....	188
4.3. Turizm Fonksiyonu.....	195
4.4. Ticari Fonksiyonu.....	207
4.5. Sanayi Fonksiyonu.....	219
4.6. İdari Fonksiyonu.....	223
4.7. Eğitim Fonksiyonu.....	228
4.8. Sağlık Fonksiyonu.....	235
4.9. Ulaşım Fonksiyonu.....	239
4.10. Konut Fonksiyonu.....	249
4.11. Park-Bahçe ve Yeşil Alanlar Fonksiyonu.....	261
4.12. Fethiye Şehrinin Merkezî Fonksiyonu ve Etkisi Sahası.....	264

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DOĞAL ÇEVRE UNSURLARI AÇISINDAN AHP VE CBS DESTEKLİ ŞEHİR YERLEŞİM UYGUNLUK ANALİZİ	268
5.1. Çok Kriterli Karar Verme Süreçleri.....	269
5.2. Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) Yöntemi	271
5.3. AHP ve CBS Yöntemlerinin Fethiye İçin Uygulaması	274

ALTINCI BÖLÜM

6. FETHİYE ŞEHRİNE DAİR SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	300
6.1. Şehre Ait Mekânsal Sorunlar	300
6.2. Hizmet ile İlgili Sorunlar	312

SONUÇ	314
KAYNAKÇA	319
ÖZGEÇMİŞ	336

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
AHP	Analytic Hierarchy Process
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
ÇKKV	Çok Kriterli Karar Verme
ÇÖKV	Çok Ölçütlü Karar Verme
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
ED-50	Europen Datum-50
FMI	Fethiye Meteoroloji İstasyonu
FTSO	Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası
GIS	Geographic Information Systems
GPS	Global Positioning System (Küresel Konumlandırma Sistemi)
KV	Karar Verme
MCDM	Multi-Criteria Decision Making
ÖÇK	Özel Çevre Koruma
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TR	Türkiye
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UTM	Universe Transverse Mercator

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesinde İdari Yapı Değişimi, 2012	6
Tablo 2. Fethiye'de Aylık Ortalama Sıcaklıklar (°C), 1980-2021	38
Tablo 3. Fethiye'de Hâkim Rüzgâr Hızı ve Yönü	44
Tablo 4. Fethiye'de Mevsimlere Göre Ortalama Nisbi Nem, 1980-2020	45
Tablo 5. Fethiye'de Uzun Dönemli Nem Durumu, 1980-2020	46
Tablo 6. Fethiye'de Yıllara Göre Aylık Karlı Gün Sayısı, 1988-1999	51
Tablo 7. De Martonne Kuraklık İndis Tablosu	52
Tablo 8. Erinç Yöntemine Göre Fethiye'nin İklim Sınıfı	53
Tablo 9. Mentеше Sancağı İdari Taksimatı, 1830	74
Tablo 10. Fethiye (Meğri) Köy ve Mahalle Sayısı, 1830-1912	75
Tablo 11. Fethiye'de Mahalle İsimleri ve Kuruluş Tarihleri	80
Tablo 12. Fethiye'de Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Adı Değiştirelen Köyler	80
Tablo 13. Yıllara Göre Fethiye Şehri Yerleşim Alanı	111
Tablo 14. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfus ve Ortalama Hane Nüfusu, 1830 ..	122
Tablo 15. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfus Yapısı, 1830	122
Tablo 16. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfusun Yaş Grupları Dağılımı, 1830	122
Tablo 17. Aydın Vilayet Salnamesine Göre Fethiye (Meğri) Nüfusu, 1886-1911	124
Tablo 18. Fethiye (Meğri) Nüfusu, 1881-1921	125
Tablo 19. Fethiye Kazası ve Nüfus Verileri, 1914	125
Tablo 20. Fethiye İlçesi Nüfus Büyüklüğü, 1927-2022	128
Tablo 21. Fethiye İlçesi Nüfus Verileri, 1935	130
Tablo 22. Fethiye İlçe Merkezi ve Merkez Bucağı Köy Nüfusu, 1960	131
Tablo 23. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesi İdari Yapı Değişimi, 2012	134
Tablo 24. Fethiye Şehri Mahalleleri	135
Tablo 25. Fethiye Şehri Mahalle Nüfus Gelişimi, 2013-2022	137
Tablo 26. Mahalle ve Çalışma Alanı Nüfus Yoğunluğu, 2022	143
Tablo 27. Fethiye İlçesinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1990-2022	146
Tablo 28. Çalışma Alanı Mahalle Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyet Durumu, 2013	147
Tablo 29. Çalışma Alanı Mahalle Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyet Durumu, 2018	148
Tablo 30. Çalışma Alanı Mahalle Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyet Durumu, 2022	149
Tablo 31. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 1990	154
Tablo 32. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2013	154
Tablo 33. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2018	155
Tablo 34. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2022	155
Tablo 35. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılışı, 1935-2022	156
Tablo 36. Fethiye Şehir Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılışı, 1935-2022	157
Tablo 37. Fethiye İlçe Nüfusunun Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı, 1990-2021	158
Tablo 38. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2008	159
Tablo 39. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2021	161
Tablo 40. Fethiye'de Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2013-2022	163
Tablo 41. Fethiye İlçesi'nde Çalışanların Meslek Kollarına Göre Dağılımı, 1927	164
Tablo 42. Fethiye'de Şehir ve Kır Nüfusunun Meslek Kollarına Göre Dağılımı, 1990	165
Tablo 43. Fethiye'de Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 1927-2000	165

Tablo 44. Muğla Merkez ve Fethiye İlçesi Sosyo-Ekonomik Sıralaması, 2004	166
Tablo 45. Fethiye Şehri ve Fethiye İlçesi Nüfus Projeksiyonları, 2025-2050	167
Tablo 46. Muğla İli ve Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2000-2022	170
Tablo 47. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2000	171
Tablo 48. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2012-2014.....	171
Tablo 49. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2015-2022.....	172
Tablo 50. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu	173
Tablo 51. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu	175
Tablo 52. Doğduğu İle Göre Fethiye İlçe Nüfusu, 2014-2022.....	176
Tablo 53. Fethiye İlçesi Nüfusuna Kayıtlı Olup Farklı İilde İkamet Edenler, 2008-2022.....	178
Tablo 54. Muğla İlçelerinin Yurtdışı Göç Değerleri, 2016-2019	181
Tablo 55. Fethiye İlçesinde Yabancı Uyruklu Nüfus, 2016-2022.....	181
Tablo 56. Fethiye İlçesinin Aldığı ve Verdiği Göç, 2016-2019	182
Tablo 57. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanımı, 2023	185
Tablo 58. Fethiye’de Tarımsal Arazilerin Dağılımı, 2018-2022.....	189
Tablo 59. Fethiye İlçesinde Başlıca Örtü Altı Üretim Miktarları, 2022.....	190
Tablo 60. Fethiye İlçesinde Başlıca Tarımsal İhraç Ürünleri, 2022.....	190
Tablo 61. Fethiye İlçesinde Ülkelere Göre Tarımsal İhracat, 2022	191
Tablo 62. Çalışma Sahasında Sera ve Açık Tarım Alanları, 2023	192
Tablo 63. Muğla İline Gelen Yabancı Turist Sayısı, 2015-2022.....	197
Tablo 64. Fethiye’ye Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayısı, 2010-2022	197
Tablo 65. Fethiye’de Konaklayan Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı, 2022.....	197
Tablo 66. Çalışma Alanındaki Müze-Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları, 2014-2022	202
Tablo 67. Fethiye Limanına Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu Sayısı, 2011-2022	203
Tablo 68. Fethiye’deki Turizm Konaklama Tesis Sayısı, 2023	203
Tablo 69. Fethiye’de Başlıca Sportif Turizm Faaliyet Türleri, 2023	204
Tablo 70. Fethiye İlçesi’nin Yıllara Göre İhracat Değerleri, 2017-2022	208
Tablo 71. Fethiye İlçesi’nde İhraç Edilen Ürünler, 2023	208
Tablo 72. Fethiye’den İhracat Yapılan Başlıca Ülkeler, 2023	208
Tablo 73. Fethiye’de Sanayi Sicil Belgesi Olan Tesislerin Sektörel Dağılımı, 2016-2022 ..	220
Tablo 74. Fethiye’de Tarıma Dayalı Sanayi Tesisi, 2018-2022	220
Tablo 75. Fethiye İlçesinde Resmî ve Özel Okul Sayıları, 2015-2022	231
Tablo 76. Fethiye İlçesinde İlk ve Ortaöğretim Kurumları, 2022	231
Tablo 77. Fethiye’de Eğitim Kurumlarına Göre Öğrenci Sayısı, 2022.....	232
Tablo 78. Fethiye’de Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmen Sayısı, 2022	232
Tablo 79. Fethiye’de İmal Edilen Gemi Sayıları, 2016-2022	241
Tablo 80. Fethiye Limanına Giriş-Çıkış Yapan Yat Sayısı, 2010-2022	242
Tablo 81. Fethiye’nin Bazı Yerleşim Birimlerine Uzaklığı, 2024	244
Tablo 82. Fethiye’de Hizmet Veren Toplu Taşıma Kooperatifleri, 2022	247
Tablo 83. Muğla Büyükşehir Belediyesine Bağlı Toplu Taşıma Hatları, 2022	247
Tablo 84. Fethiye’de Yapılış Tarihine Göre Bina Sayısı, 1929-2000	250
Tablo 85. Fethiye’de Kullanım Amacına Göre Bina Dağılımı, 2000	251
Tablo 86. Fethiye’de Mahallelere Göre Bina Sayısı ve Alanı, 2011	252
Tablo 87. Fethiye’de Mahallelere Göre Bina Sayısı ve Alanı, 2021.....	257
Tablo 88. Fethiye’de Mahalle Bazlı Yeşil Alan ve Parklar, 2023	262
Tablo 89. Fethiye’de Yapılan Kültürel Etkinlikler, 2022.....	267
Tablo 90. Saaty’nin Temel Karşılaştırma Ölçeği	274

Tablo 91. Karşılaştırmalı Matrislerde Faktör Sayısına Göre RI Değişkeni	274
Tablo 92. Çalışmada Kullanılan Kriter ve Alt Kriter Sayıları.....	276
Tablo 93. Jeolojik Yapı ve Fay Hatlarına Mesafenin Ağırlık Değerleri	279
Tablo 94. Arazi Kullanım Kabiliyeti (AKK) ve Arazi Kullanımının Ağırlık Değerleri	282
Tablo 95. Yükselti ve Yüzey Erozyonunun Ağırlık Değerleri	284
Tablo 96. Eğim ve Bakımın Ağırlık Değerleri	287
Tablo 97. Yeraltı Su Seviyesi ve Akarsuya Mesafenin Ağırlık Değerleri	289
Tablo 98. Ulaşım Hatlarına ve Kıyıya Olan Mesafenin Ağırlık Değerleri	292
Tablo 99. Çalışma Alanında Kullanılan Kriterlere Ait İkili Karşılaştırma Matrisi.....	294
Tablo 100. İkili Karşılaştırma Matrisine Ait Elde Edilmiş Normalize Karar Matrisi.....	295
Tablo 101. Karar Matrisine Ait Öz Değer ve Tutarlılık Verileri.....	296
Tablo 102. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Yerleşime Uygunluk Analiz Sonuçları .	298

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. A-B Profil Hattı, Harita-10	29
Şekil 2. E-F Profil Hattı, Harita-10.....	30
Şekil 3. M-N Profil Hattı, Harita-10	31
Şekil 4. X-Y Profil Hattı, Harita-10.....	31
Şekil 5. Güneş Işınlarnının Geliş Açısı.....	35
Şekil 6. Scharf'a Ait Fethiye (Meğri) Tasviri, 1847	73
Şekil 7. 1957 Depremi Öncesi ve Sonrası Fethiye'de Yerleşme Sahasının Değişimi.....	86
Şekil 8. Fethiye Turizminin SWOT Analizi	206
Şekil 9. Çok Kriterli Karar Verme Sürecinin Aşamaları	270
Şekil 10. Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) Akış Şeması	273

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Türkiye ve Fethiye’de Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi, 1991-2020	36
Grafik 2. Fethiye’de Aylık Toplam Güneşlenme Süresi, 1991-2020	36
Grafik 3. Fethiye’de Ait Aylık Global Güneş Radyasyonu Toplamı, 2019.....	37
Grafik 4. Fethiye’de Aylık Ortalama Sıcaklık Dağılışı, 1980-2021	38
Grafik 5. Fethiye’de Yıllık Ortalama Sıcaklıklar, 1980-2020	39
Grafik 6. Fethiye’de Uzun Yıllara Ait Donlu Günler Ortalaması, 1980-2021	40
Grafik 7. Fethiye’de Ortalama Toprak Sıcaklığı (5 cm derinlikte), 1980-2020	41
Grafik 8. Fethiye Kıyılarında Ortalama Deniz Suyu Sıcaklığı, 1980-2020.....	41
Grafik 9. Fethiye’de İndirgenmiş Aylık Ortalama Hava Basıncı, 2009-2020	43
Grafik 10. Fethiye’de Aylık Ortalama Rüzgâr Hızı, 1980-2020	43
Grafik 11. Fethiye’de Yıllık Rüzgâr Frekansı, 1960-2012	44
Grafik 12. Fethiye’de Aylık Nisbi Nem Ortalaması, 1980-2020.....	45
Grafik 13. Fethiye’de Aylık Ortalama Bulut Kapalılığı, 1980-2020	47
Grafik 14. Fethiye’de Aylık Ortalama Bulutlu Gün Sayısı, 1980-2020	47
Grafik 15. Fethiye’de Yağışın Mevsimlere Dağılışı (%), 2005-2011.....	48
Grafik 16. Fethiye’de Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm), 2005-2021.....	49
Grafik 17. Fethiye’de Aylık Ortalama Yağış Dağılışı (mm), 2005-2021	49
Grafik 18. Fethiye’de Yağışın Uzun Dönemli Yıllık Değişimi (mm), 2005-2020.....	50
Grafik 19. Walter Yöntemine Göre Fethiye’nin İklim Grafiği, 2005-2020.....	53
Grafik 20. Fethiye’ye Ait Klimogram.....	54
Grafik 21. Fethiye İlçesi Nüfus Gelişimi, 1927-2022.....	129
Grafik 22. Nüfus Artış Oranları, 1927-2022.....	133
Grafik 23. Fethiye İlçe ve İlçe Merkezi Nüfusu Değişim Grafiği, 1927-2022	135
Grafik 24. Fethiye Şehri Mahalle Nüfus Gelişimi, 2013-2022.....	138
Grafik 25. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 1990	150
Grafik 26. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 2000	151
Grafik 27. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 2022	151
Grafik 28. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2013	152
Grafik 29. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2018	153
Grafik 30. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2022	153
Grafik 31. Fethiye İlçe Nüfusunun Eğitim Durumu, 1990	159
Grafik 32. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu, (+6 Yaş), 2008	160
Grafik 33. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2021	161
Grafik 34. Fethiye’de Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 1927-2000.....	166
Grafik 35. Fethiye Şehri ve Fethiye İlçesi Nüfus Projeksiyonları, 2025-2050.....	168
Grafik 36. Fethiye İlçesi Göç Değerleri, 2015-2022.....	172
Grafik 37. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu (1.000 Kişiden Fazla Olanlar), 2010-2022.....	174
Grafik 38. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu (200 Kişiden Az Olanlar), 2010-2022.....	175
Grafik 39. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanım Oranları, 2023	185
Grafik 40. Fethiye’de Mahallelere Göre Bina Sayısı, 2011	253
Grafik 41. Fethiye Şehrinde Mahallelere Göre Bina Alanı Oranı, 2011	253

Grafik 42. Fethiye Şhrinde Mahallelere Göre Bina Sayıları, 2021	258
Grafik 43. Fethiye Şhrinde Mahallelere Göre Konut Alanı Oranı, 2021	259

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Araştırma Sahası Lokasyon Haritası.....	3
Harita 2. Muğla İli İdari Bölünüş Haritası	5
Harita 3. Fethiye Şehri, 2023	10
Harita 4. Fethiye ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası	17
Harita 5. Fethiye ve Yakın Çevresinde Gerçekleşen Depremler, 1900-2022.....	21
Harita 6. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Yükselti Basamakları Haritası	26
Harita 7. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası.....	28
Harita 8. Çalışma Sahasına Ait Profil Hatları	29
Harita 9. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Eğim Haritası.....	32
Harita 10. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Bakı Haritası	33
Harita 11. Fethiye ve Yakın Çevresi Toprak Haritası.....	57
Harita 12. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanım Haritası, 2023.....	60
Harita 13. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresinde Bina ve Sera Alanları Dağılışı Haritası, 2021	61
Harita 14. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresi Hidroğrafya Haritası	63
Harita 15. Fethiye Körfezi	72
Harita 16. Fethiye (Meğri) ve Yakın Çevresi, 1327 (1909).....	77
Harita 17. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesinde İdari Yapı Değişimi, 2012	80
Harita 18. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1939	83
Harita 19. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1953	85
Harita 20. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1965	87
Harita 21. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1992	95
Harita 22. Günlükbaşı Mevkisi, 1965-2023.....	96
Harita 23. Fethiye'nin Mekânsal Gelişimi, 1939-1992	98
Harita 24. Çalışma Sahasında Yer Alan Konaklama Tesislerinin Dağılımı, 2023	102
Harita 25. Fethiye'nin Mekânsal Gelişimi, 1939-2022	110
Harita 26. Fethiye Şehri Cadde ve Sokak Planı, 2023	113
Harita 27. Muğla İlçeleri Nüfus Haritası, 2022	127
Harita 28. Fethiye Şehri Nüfus Dağılışı, 2007.....	140
Harita 29. Fethiye Şehri Nüfus Dağılışı, 2022.....	141
Harita 30. Çalışma Sahası Nüfus Yoğunluğu, 2022	142
Harita 31. Mahalle Nüfus Yoğunluğu, 2022.....	144
Harita 32. Doğduğu İllere Göre Fethiye İlçe Nüfusu, 2022	177
Harita 33. Fethiye İlçesi Nüfusuna Kayıtlı Olup Farklı İlde İkamet Edenler, 2022	179
Harita 34. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanımı, 2023.....	186
Harita 35. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresinde Bina ve Tarımsal Sera Dağılımı, 2022.....	193
Harita 36. Çalışma Alanında Bulunan Turizm Konaklama Tesisleri, 2023	205
Harita 37. Fethiye Şehrinde Ticari Alanlar, 2023	210
Harita 38. Cumhuriyet Mahallesi'nde Tarihi Çarşı ve Ticaret Sahası, 2023.....	211
Harita 39. Fethiye'de Kamu Kurumlarına Ait Binalar, 2023	225
Harita 40. Fethiye'de Eğitim Kurumlarının Dağılışı, 2023	229
Harita 41. Fethiye'de Sağlık Kurumlarının Dağılışı, 2023.....	236
Harita 42. Fethiye Ulaşım Ağı Haritası, 2023	243
Harita 43. Fethiye Körfezi Güneyindeki Mahalleler, 2023	256
Harita 44. Jeolojik Yapıya Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası... 279	

Harita 45. Fay Hatlarına Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	280
Harita 46. Arazi Kullanım Kabiliyetine Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	282
Harita 47. Arazi Kullanımına Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	283
Harita 48. Yükseltiye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresini Ağırlık Haritası.....	285
Harita 49. Yüzey Erozyonuna Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	285
Harita 50. Eğime Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası.....	287
Harita 51. Bakıya Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası.....	288
Harita 52. Yeraltı Su Derinliğine Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	290
Harita 53. Akarsuya Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	290
Harita 54. Ulaşım Hatlarına Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası	292
Harita 55. Kıyıya Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası.	293
Harita 56. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Yerleşime Uygunluk Haritası	299

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Fethiye Şehrinin Güneyden Görünüşü, 2023	4
Foto 2. Muğla-Fethiye Karayolu Kenarında Yüzeylemiş Ofiolitler, Yanıklar Mevkisi, 2023	13
Foto 3. Kargı Vadisi, 2023.....	14
Foto 4. Fethiye Güneyinde Fay Yüzeyindeki Amintas Kral Mezarları-1, 2023.....	19
Foto 5. Fethiye Güneyinde Fay Yüzeyindeki Amintas Kral Mezarları-2, 2023.....	19
Foto 6. 25 Nisan 1957 Fethiye Depremi Sonrası Çekilmiş Fotoğraflar	22
Foto 7. 25 Nisan 1957 Fethiye Depremine Ait Bir Gazete Haberi.....	23
Foto 8. Fethiye Körfezi ve Ovası'nın Güneybatıdan Görünüşü, 2023	27
Foto 9. Fethiye Körfezi ve Ovası'nın Kuzeydoğudan Görünüşü, 2023	27
Foto 10. Amintas Kaya Mezarları ve Çevresi, 1800'ler, Kesikkapı Mahallesi	68
Foto 11. Şehit Pilot Fethi Bey ve Arkadaşları	70
Foto 12. Fethiye (Makri), 1889.....	76
Foto 13. Amintas Kaya Mezarlarından Körfezin Görünümü, Kesikkapı Mahallesi, 2023	76
Foto 14. Fethiye Limanı, 1920.....	78
Foto 15. Fethiye, 1937	82
Foto 16. 1957 Depremi Sonrası Kurulan Karagözler Mahallesi'nin Kuzeyden Görüntüsü, 2023	88
Foto 17. Fethiye İskelesi, Cumhuriyet Mahallesi, 1962	89
Foto 18. Fethiye Limanı, 1900.....	89
Foto 19. Fethiye Limanı, 2023.....	90
Foto 20. Çalış Mevkiinden Eskimeğri Adası ve Karagözler Mahallesi, 2023	90
Foto 21. Tuzla Mahallesi'nin Kurulduğu Dolgu Sahasının Güneybatıdan Görünüşü, 1937... ..	92
Foto 22. Tuzla Mahallesi ve Dolgu Sahasının 1965-2023 Yılları Görüntüsü	93
Foto 23. Maden Taşınmasında Kullanılan Raylı Sistemler, Günlükbaşı Mevkisi 1934.....	94
Foto 24. Telmessos Antik Tiyatrosu. Karagözler Mahallesi, 2020	97
Foto 25. Tuzla Mahallesi'nin Kuzeyden Görünüşü, 2023	101
Foto 26. Akarca Mahallesi'nin Kuzeyden Görünüşü, 2023	101
Foto 27. Çalış Burnu ve Plajı (A) ile Murtbeli ve Susambeli Derelerinin (B) Görünüşü, 2023	103
Foto 28. Patlangıç Mahallesinin Kuzeybatıdan Görünüşü, 2023	104
Foto 29. Karaçulha Mahallesi'nde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Kampüsü, 2023.....	105
Foto 30. Karaçulha Sebze-Meyve Toptancı Hali ve Şehrin Kuzeyden Görünüşü, 2023	105
Foto 31. Liseler Yerleşkesi, Fatih Anadolu Lisesi, 2023.....	106
Foto 32. Yanıklar Mevkisinden Körfezin Görünüşü, 2023	107
Foto 33. Foça Mahallesi'nde Yapılaşma, 2022	108
Foto 34. Hükümet Caddesi, 1927	114
Foto 35. Atatürk ve Hükümet Caddeleri, 2023.....	114
Foto 36. Babataşı ve Akarca Mahallelerine Güneyden Bakış, 2023	115
Foto 37. Şehrin Ana Ulaşım Güzergahlarından Atatürk, İnönü ve Çarşı Caddesi, 2023	116
Foto 38. Babataşı Mahallesi ve Sahil Yolu, 2023.....	117
Foto 39. Az Katlı Binalar, Tuzla-Taşyaka-Patlangıç-Pazaryeri Mevkisi, 2023	118
Foto 40. Karaçulha ve Esenköy Mahallelerindeki Seralar, 2023	194
Foto 41. Çalış Plajı'nın Kuzeybatıdan Görünümü, Akarca Mahallesi, 2023	198

Foto 42. Çalış Plajı, Akarca Mahallesi, 2024	199
Foto 43. Eskimeğri Adası'nın Güneyden Görünüşü, 2023	199
Foto 44. Amintas Kaya Mezarları, Kesikkapı Mahallesi, 2023	200
Foto 45. Fethiye Kalesi'nin Kuzeyden Görünüşü, Cumhuriyet Mahallesi, 2023	201
Foto 46. Telmessos Antik Tiyatro, Karagözler Mahallesi, 2023	201
Foto 47. Levissi'den (Kayaköy) Yüklelediği Ürünü Deve ile Limana Taşıyan Bir Kişi, 1892	212
Foto 48. Fethiye Limanı ve Çevresi, 2023	213
Foto 49. Paspatur Çarşısı Meğri Kapısı Girişi, 2023	214
Foto 50. Paspatur Çarşısından Bir Görünüm, 2023	214
Foto 51. Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Mahallesi, 2023	215
Foto 52. Çarşı Caddesi, Cumhuriyet Mahallesi, 2023	215
Foto 53. Erasta AVM ve Otogarın Doğudan Görünüşü, Taşyaka Mahallesi, 2023	216
Foto 54. Fethiye Toptancı Hali'nin Kuzeydoğudan Görünüşü, Karaçulha Mahallesi, 2023	217
Foto 55. Fethiye'de Pazar Yeri, 1920	218
Foto 56. Fethiye Sanayisi Sitesinin Doğudan Görünüşü, Taşyaka Mahallesi, 2023	221
Foto 57. Karagedik Mevkisinden Çıkarılan Kromun Çalışburnu'na (Şat) Taşınması, 1934	222
Foto 58. Krom Cevheri Zenginleştirme Tesisi, Karagedik Mahallesi, 2023	223
Foto 59. Fethiye Belediye Binası, Cumhuriyet Mahallesi, 2023	226
Foto 60. Fethiye Kaymakamlık Binası, Cumhuriyet Mahallesi, 2023	227
Foto 61. Lamyenus Rüştüye Mektebi	228
Foto 62. Liseler Yerleşkesi, Eldirek Mahallesi, 2023	230
Foto 63. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yeni Kampüs Sahası, Karaçulha Mahallesi, 2023	234
Foto 64. Fethiye Devlet Hastane Binası, Akarca Mahallesi, 2023	237
Foto 65. Fethiye Limanı 1900'ler, Karagözler Mahallesi	240
Foto 66. Liman ve Marina Sahasının Batıdan Görünüşü, 2023	241
Foto 67. Tekne Bakım Alanı, Karagözler Mahallesi, 2023	242
Foto 68. Fethiye-Dalaman Yolunun (D-400) Kuzeybatıdan Görünüşü, 2023	244
Foto 69. Fethiye Otogarının Doğudan Görünüşü, 2023	246
Foto 70. Cumhuriyet ve Kesikkapı Mahallesi'nin Güneydoğudan Görünümü, 2023	254
Foto 71. Tuzla Mahallesi'nin Kuzey Yönünden Görünümü, 2023	254
Foto 72. Çarşı Caddesindeki Eski Evler, 1903	255
Foto 73. Sarhoş Binalar Olarak Adlandırılan Yapılar, Cumhuriyet Mahallesi, 2015	260
Foto 74. Fethiye Körfezi Kıyısındaki Yeşil Kuşak Park Alanları, 2023	262
Foto 75. Şehit Fethi Bey Parkı, Akarca Mahallesi, 2023	263
Foto 76. Fethiye Şehir Stadı, Tuzla Mahallesi, 2023	263
Foto 77. Fethiye Körfezi'ndeki Kirlilik, Akarca Mahallesi, 2023	303
Foto 78. DSİ Kanalı, Patlangıç Mahallesi, 2023	304
Foto 79. Çalış Mevkisinde Körfeze Dökülen Akarsuda Kirlilik, 2023	304
Foto 80. Tekne Bakım Alanı, Karagözler Mahallesi, 2023	306
Foto 81. Fethiye Sanayi Sitesi, Taşyaka Mahallesi, 2023	307
Foto 82. Fethiye Sanayi Sitesinde Bir Alan, Taşyaka Mahallesi, 2023	308
Foto 83. Fethiye'de Trafik ve Park Yeri Sorunu, 2023	310

GİRİŞ

UN-Habitat raporlarına göre 2020 yılında dünya nüfusunun %56,2'si şehirlerde yaşarken bu rakamın 2030'da %60'a, 2040'ta ise %63,2'ye ulaşması beklenmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2020, s. 5). Şehirleşmenin yüzyılı olarak da tanımlayabileceğimiz içinde yaşadığımız dönem, pek çok yönden değişime sahne olmaktadır. 1550'lerde sadece yarım milyar olan dünya nüfusu, 1850'de 1 milyara, 1950'de yaklaşık 2,5 milyara ulaşmış ve hızla artarak 2022 yılında 8 milyarı geçmiştir (UNFPA, 2023; Yavuz ve diğerleri, 1973, s. 75). Kısa sürede 3 kattan fazla artan nüfus pek çok unsuru olduğu gibi şehirleri de derinden etkilemiştir.

Çok çeşitli etkenlerle kırsal yerleşmeler değişime uğramış, farklı ihtiyaçların etkisiyle günümüzde şehir denilen kalabalık yerleşmeler doğmaya başlamıştır. Göney, şehirlerin ortaya çıkışını tarih içerisinde ateşin keşfinden sonra ikinci büyük olay olarak nitelendirmiştir. Kadim medeniyetler kadar eski olan şehirler her yönden yoğunluğun hareketliliğinin simgesi, beşerî birer zirve noktalarıdır. En yalın tanımıyla şehir "*küçük bir sahada, büyük nüfus kütlelerinin birlikte bulunup, geçimini temin ettiği yerleşmelerdir*" (Göney, 2019, s. 1-19).

Şehirler yakın veya uzak çevresiyle teknolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik fonksiyonlar yönüyle sürekli bir etkileşim içindedirler. Şehirler kendi kendine yetmemekle birlikte etrafındaki diğer yerleşmelerin odağı durumundadırlar. Yoğun nüfusları ve ortaya koydukları ürün-hizmet faaliyetleriyle çevrelerini her yönden sürekli etkileyen şehirler sahip oldukları nitelikler itibarıyla karmaşık ve çok yönlü özelliklere sahiptir. Bu karmaşık ve çok yönlülüğün doğal bir sonucu olarak konuyu irdeleyen pek çok bilim dalı kendilerine has yöntemlerle şehri ele almıştır. Bu bilim dallarının başında da şehir coğrafyası gelmektedir. Beşerî coğrafya içerisinde yerleşme coğrafyasının bir alt dalı olan şehir coğrafyası Denker'e göre daha dar anlamda kültürel coğrafyanın da bir dalı olup, şehri bir kültürel coğrafya birimi olarak ele alır ve onun konumunu, kökenini, evrimini, yayılışını, düzenini, yapılanmasını ve işlevini bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirir (Tolun Denker, 1976, s. 1). Coğrafya ilmi, bir şehre ait mekânsal unsurları incelerken bunları o mekânın kurucusu olan insan ve mekâna yön veren çevre olgularından koparmadan karşılıklı etkileşim çerçevesinde incelemektedir.

Bu çalışma yukarıda bahsedilen temel prensipler çerçevesinde Fethiye şehrine ait şehir unsurlarını, geçmişten günümüze mekânsal gelişim durumunu ve bu gelişimin muhtemel ilerleyişini şehir coğrafyası ilkeleri kapsamında çeşitli coğrafi analizler vasıtasıyla ortaya koymaya çalışmak için hazırlanmıştır.

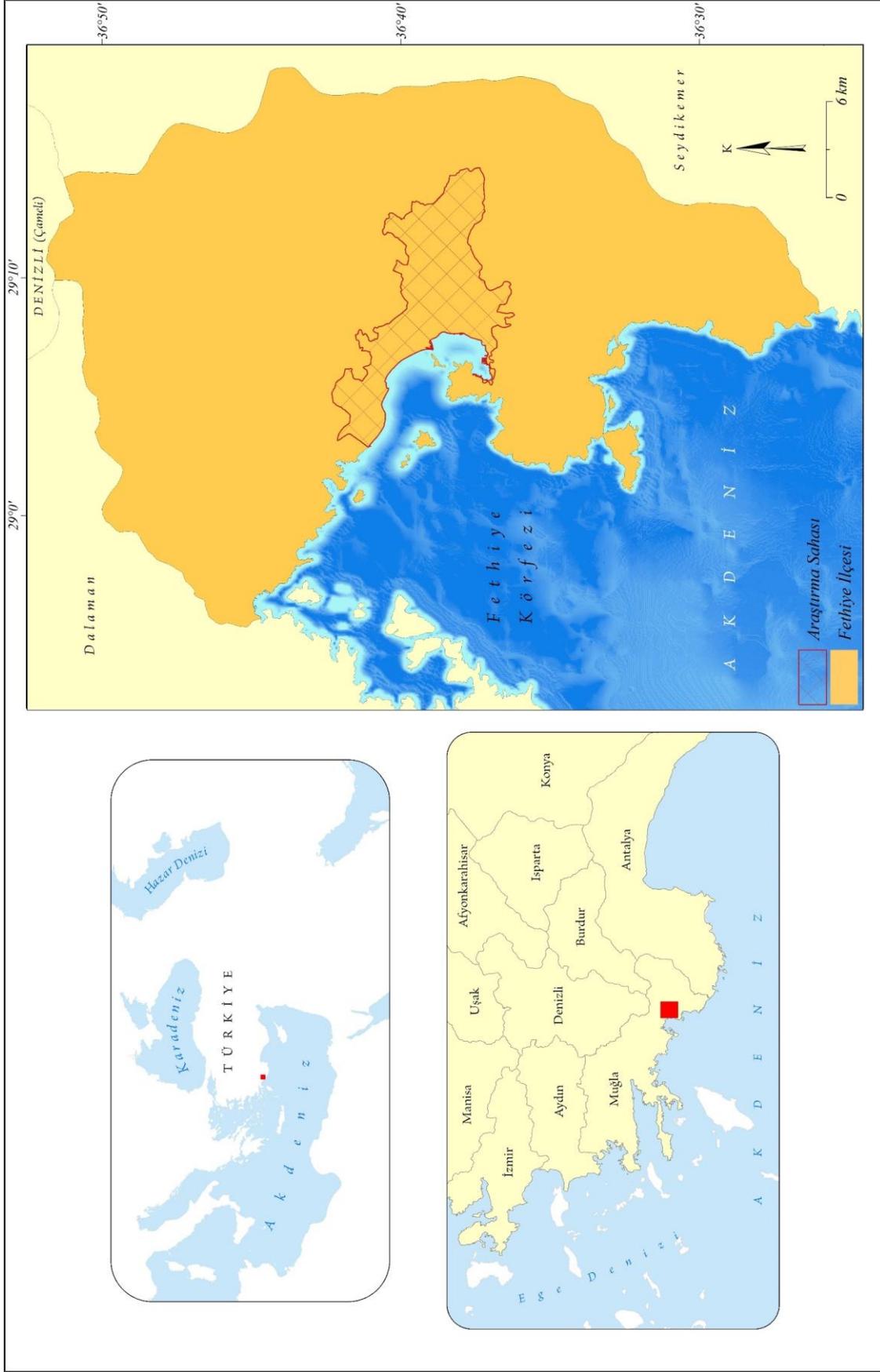
I. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Genel Coğrafi Özellikleri

Fethiye şehri, Türkiye'nin güneybatısındaki Teke Yöresi'nde yer alır. 1941 yılında yapılan Birinci Coğrafya Kongresi'nde kabul edilen sınırlara göre; Teke Yöresi, Akdeniz Bölgesi'nde, Antalya Bölümü'nün batı kısmında bulunmaktadır. Fethiye ise, Akdeniz'in Anadolu içlerine doğru sokulduğu Fethiye Körfezi'nin güney-güneydoğu kıyısından başlayarak Fethiye Ovası üzerinde genişleme gösteren bir konumdadır (Foto 1). Fethiye, başta coğrafi şartlar olmak üzere birçok faktörün etkisiyle değişen ve gelişen şehirlerden birisi olmuştur. Şehir, uzun tarihi geçmişinde Telebehi, Telmessos, Makri, Meğri ve Fethiye gibi farklı adlar almış, varlığını korumuştur.

Coğrafi mevkii gerek şehirlerin gerekse devletlerin siyasi ve iktisadi yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Fethiye şehri tarihin farklı dönemlerinde sahip olduğu fonksiyonlar açısından önemli bir konumda olması nedeni ile çok eski dönemlerden günümüze kadar sürekliliğini devam ettirmiştir (Doğan, 2009, s. 56). Fethiye sahip olduğu önemine bağlı olarak tarih sahnesi içerisinde Karya, Likya, Roma gibi birçok medeniyetin etkisi altına girmiş ve çeşitli mücadelelere sahne olmuş bir yerleşmedir. Günümüzde Menteşe olarak bilinen bu alan, XI. asır sonlarında kısmen Türk akınlarına sahne olmuş, daha sonrasında Bizans hakimiyetine girmiş olsa da Garbi Toroslar'daki (Göller Bölgesi) güçlü Türk boylarının akınları ile XIII. yüzyılın ikinci yarısında tamamen Türk hakimiyeti altına girmiştir (Darkot, 1978, s. 723).

Muğla'nın Türkler tarafından fethi Menteşe Bey tarafından 1284'te gerçekleştirilmiş ve bundan sonra Menteşe adıyla anılmaya başlanmıştır. I. Bayezid zamanında Osmanlılar tarafından fethedilen Menteşe, 1424'te kesin bir şekilde Osmanlı topraklarına katılmış, Kanuni döneminde (1522) Rodos'un fethiyle de güvenli bir alana dönüşmüştür (Darkot, 1978, s. 723). 1811'de Aydın eyaletine (1864'te Aydın Vilayeti olmuştur) bağlanan ve 1884 yılında 5 ilçe, 3 bucak ve 329 köyden meydana gelen Menteşe, Cumhuriyete kadar Aydın Vilayetinin bir sancağı durumunda kalmıştır. XIX. yüzyıl sonunda Meğri olarak bilinen Fethiye, sancağın 6 kazasından biri olup diğerleri; Muğla (merkez), Bodrum, Köyceğiz, Marmaris ve Milas'tır. Cumhuriyetle birlikte sancaklar yerini illere bırakmış ve Menteşe Sancağı Muğla adını almıştır.

Çalışma alanımızı teşkil eden Fethiye şehri, idari bakımdan Muğla ili, Fethiye ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Fethiye ilçesi, kuzeyde Çameli ilçesi (Denizli), güney ve doğuda Seydikemer ilçesi, batıda Dalaman İlçesi ve Akdeniz'e komşu durumdadır. Fethiye şehri, kuzeybatıda Muğla il merkezine 125 km, doğuda Antalya il merkezine 195 km, kuzeyde Denizli il merkezine ise 180 km uzaklıkta yer almaktadır (Harita 1).

Harita 1. Araştırma Sahası Lokasyon Haritası

Foto 1. Fethiye Şehrinin Güneyden Görünüşü, 2023

(36° 37' 06.19" K - 29° 7' 3.78" D)

Fethiye ilçesinin yüz ölçümü, 12.11.2012 tarihinden önce 3.083 km² iken, Seydikemer ilçesinin kurulması nedeniyle, bu tarihte 875 km²'ye düşmüştür. Yüz ölçümün azalmasına paralel olarak nüfusu da azalmıştır. 2012 yılında Fethiye ilçe nüfusu 195.419 kişi iken, 2013 yılında 140.509 kişi olduğu tespit edilmiştir. Fethiye ilçesinin idari merkezi olan Fethiye şehri ise günümüzde 153.532 (2022) nüfuslu bir yerleşim yeridir.

Yine söz konusu kanundan önce bugünkü Fethiye ilçe sınırları içinde 15 mahalle yer almaktayken değişiklikle beraber 20 yerleşim köyden mahalleye, 6 yerleşim belde belediyesinden mahalleye dönüştürülmüştür (Tablo 1). Tüm bu değişikliklerle beraber Fethiye ilçesinin 15 olan toplam mahalle sayısı 41'e çıkmış ve idari yapıda çeşitli değişiklikler yaşanmıştır. Büyükşehir yasasındaki bu değişimden sonra TÜİK yukarıda bahsedilen Fethiye ilçesi sınırlarındaki tüm yerleşim alanlarını şehir olarak kabul etmiştir. Fakat şehir coğrafyası açısından durum böyle değildir.

Çalışmada Fethiye şehrinin sınırını belirlemede, kamu binaları, konut ve iş yerleri, tarım alanları, kültür-eğlence merkezleri, ulaşım hatları, cadde-sokak sistemleri gibi birçok unsurun dağılımını gösteren, konuya özel haritalar hazırlanmıştır. Daha sonra elde edilen bu haritalar üst üste çakıştırma yöntemi kullanılarak yeni haritalar elde edilmiş ve şehrin etki sınırı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak şehrin sınırları tayin edilirken TÜİK'in değerlendirmeye esas aldığı idari kriter yerine coğrafi kriterler esas alınmıştır. Fethiye ilçe merkezini oluşturan mahalleler çalışma alanı içerisine alınmış, şehrsel doku dışında kalan ve kırsal karakterini koruyan yerleşmeler çalışma alanı dışında bırakılmıştır.

Tablo 1. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesinde İdari Yapı Değişimi, 2012

2012'de Mevcut Olan Mahalleler		2012'den Sonra Mahalleye Dönüşen Beldeler	2012'den Sonra Köye Dönüşen Mahalleler		
Akarca	Kesikkapı	Çamköy	Bozyer	Gökçeovacık	Kayaköy
Babataşı	Menteşeoğlu	Çiftlik	Çenger	İncirköy	Kızılbil
Cami	Patlangıç	Göcek	Eldirek	İnce	Koruköy
Cumhuriyet	Pazaryeri	Karaçulha	Esenköy	Karaağaç	Nif
Çatalarık	Taşyaka	Ölüdeniz	Faralya	Karacaören	Söğütlü
Foça	Tuzla	Yeşilüzümlü	Gökben	Karakeçililer	Yakacık
Karagedik	Yeni			Kargı	Yanıklar
Karagözler					

Kaynak: TÜİK

II. Çalışmanın Amacı, Araştırma Yöntemleri ve Veri Kaynakları

Fethiye ve yakın çevresi ile ilgili olarak pek çok bilim dalında çalışma yapılmış olsa da özellikle şehir coğrafyası yönüyle bir çalışmanın yapılmamış olması çalışma konusu olarak bu sahanın seçilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çalışma ile Fethiye'nin şehrsel yapısının, şehir coğrafyası prensipleri çerçevesinde incelenmesi ile alandaki eksikliğin doldurulması hedeflenmiştir.

Coğrafya, kendi içinde sürekli bir bütünlük arz etmekte, dar veya geniş bir mekân dâhilinde hüküm süren fiziki ve beşerî unsurların etkileşimini ve farklılığını incelemektedir (Göney, 2021, s. 211). Bu temelde şehir coğrafyası alanında çalışma yapılırken pek çok bilim dalı ile doğrudan veya dolaylı bir etkileşim içerisine girilmektedir. Şehir ile ilgilenen coğrafyacılar da herhangi bir şehri ele aldıklarında bu şehrin bulunduğu konum ve bu konumu etkileyen fiziki-beşerî coğrafi faktörleri sentezleyip şehrin geçmişi ile bu günkü günceli arasındaki değişimleri analiz ederler (Siyavuş, 2019, s. 8). Bu temel ilkeler doğrultusunda mevcut çalışma ortaya konulurken bütüncül bir yol izlenmiş olup, Fethiye şehrinin kuruluşundan başlanarak gelişmesine ve bugünkü hâlini almasında etkili olan coğrafi amiller ve bu değişimin aşamaları belirli metotlar dahilinde irdelenmiştir. Yine çalışma içerisinde bahsedilen bu faktörlerin şehir içi mekân kullanımını hangi boyutta ve olumlu/olumsuz hangi yönde etkilediği incelenmiştir.

Zaman içerisinde hızlı bir şehirleşme süreci yaşayan Fethiye'de, beraberinde farklı nitelikteki şehrsel sorunlar da beraberinde ortaya çıkmıştır. Turizm ve tarım arasındaki rekabet Fethiye örneğinde irdelenmiş, tarım alanlarının turizme dönüşüm sürecine odaklanılmıştır. Özellikle tarımın ve turizmin yoğun faaliyet alanı olduğu Fethiye'de tespit edilen sorunlar kısıtlı arazinin amacına uygun verimli kullanılması gerekliliğini ortaya koymakta, aksi takdirde geri döndürülemez bir noktaya doğru ilerlendiğini göstermektedir. Çalışma içerisinde mevcut olan ve ileride doğabilecek sorunlar da incelenmiş, çeşitli analiz ve değerlendirmelerle çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Analiz, sentez, sebep-sonuç ilkeleri bilimsel araştırma kuralları doğrultusunda ele alınmış, yine özellikle coğrafi dağılış ilkesi çerçevesinde çözüm odaklı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma ortaya konurken birçok kaynaktan faydalanılmış ve farklı dönemlerde uzun süreli yerinde gözlem yapılma fırsatı elde edilmiştir. Daha önceki yıllarda yapılmış farklı bilim dallarına ait çalışmalar araştırılmış, çeşitli kurumlardan elde edilen istatistiksel veriler değerlendirilmiş, hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, sayısal yükseklik modelleri, tarihi ve güncel topografya haritaları gibi görseller incelenmiş, tarihi belge ve vesikalar temin edilmiştir. Yine alınan izinler doğrultusunda şehrin pek çok noktasında dron ile havadan fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiş olup mekânsal unsurları güncel olarak izleme fırsatı elde edilmiştir. Ayrıca, yüz yüze görüşmeler neticesinde kamu kurumlarının yöneticileri ve yerel sakinlerden bilgi alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu aşama gerçekleştirilirken şehir coğrafyası konusunda ortaya konmuş eserler incelenmiş, devamında Fethiye özelinde çalışılmış eserler bulunup değerlendirilmiştir. Şehrin tarihsel süreçte özellikle sosyal değişimleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için salnamelerden, tapu tahrir defterlerinden faydalanılmıştır. Yine devamında şehrsel modellemeler üzerinde çalışılmış farklı disiplinlere ait kaynaklar incelenmiştir. Elbette literatür taraması yapılırken Fethiye özelindeki eserler öncelikli değerlendirilmiş olsa da konunun bütüncül bir yaklaşımla doğru değerlendirilebilmesi adına yakın çevresindeki mekânlara yönelik eserler de incelenerek gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Şehirde hâlen hizmet vermekte olan Kandiye Fotoğrafçısından arşivindeki fotoğrafların kullanımı konusunda izin alınmış ve çalışma içerisinde bu fotoğraflara yer verilmiştir.

Öte yandan literatür taramasının devam ettiği süreçte hem resmi ve özel kurumlarla, çalışma esnasında kullanılacak verilerin temini konusunda iletişim sağlanmış ve ihtiyaca göre farklı veriler talep edilmiştir. Bu doğrultuda Harita Genel Müdürlüğü (HGM), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Maden Tetkik Arama (MTA), Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM), Devlet Su İşleri (DSİ), Muğla Büyükşehir Belediyesi, Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Muğla İl Kültür Müdürlüğü, Fethiye İlçe Belediyesi, Fethiye Kaymakamlığı, İlçe Tarım Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Sağlık Müdürlüğü gibi kamu kurumlarından görsel ve istatistiki bilgiler, belgeler ile pek çok basılı veya dijital eser alınmıştır. İçerik sağlayıcı platformlardan (Earth Explorer, Earth Data, Copernicus vb...) çalışma alanına ait farklı nitelikteki uydu görüntüleri temin edilmiş ve işlenmiştir.

Literatür taramasının devamında, çalışma sahasına farklı tarihlerde gidilerek arazi gözlemleri neticesinde çalışmaya dahil edilecek bilgiler derlenmiştir. Yine bu arazi çalışmaları neticesinde literatürde karşılaşılmayan, güncel unsurları da yerinde görme ve değerlendirme fırsatı doğmuştur. Arazi gözlemleri esnasında yasal izinler doğrultusunda dron ve fotoğraf makinesi ile çekimler yapılmış, şehrin bilinen veya kamu kurumlarında uzun yıllar çalışmış sivil-kurumsal hafızaya sahip kişiler ile de görüşmeler yapılmış ve notlar alınmıştır.

Bahsedilen tüm veriler elde edildikten sonra çeşitli değerlendirme ve analizlerden geçirilerek çalışmanın içeriğine uygun bir şekilde yeni görseller, tablolar, grafik ve haritalar oluşturulmuştur. Bu analizler ve karar verme süreci esnasında özellikle Coğrafi Bilgi Sistemlerine (CBS) alanında kullanılan yazılımlar (ArcGIS, NetCAD, QGIS, Erdas vb) ve içeriklerden fazlaca faydalanılmıştır.

Çalışma içerisinde kullanılan ve saha gözlemleri sırasında elde edilen fotoğrafların çekildiği lokasyonların koordinat değerleri tanımlanmış ve görüntülerin altına bu değerler verilmiştir. Bu değerler kullanılarak aynı noktadan ilerleyen tarihlerde elde edilecek görüntülerin sağlıklı bir şekilde karşılaştırılması planlanmıştır.

Bir yerleşmenin coğrafi anlamda şehir olarak tanımlanabilmesi için öncelikle şehirler için tespit edilmiş kriterleri karşılaması ve bu doğrultuda mevcut şehrin sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda şehrin sınırları ortaya konurken pek çok iktisadi ve kamusal alanın varlığı ortaya konmalı, şehir dokusu içinde bunların etki durumları değerlendirilmelidir. Bu çalışma da bu çerçevede ortaya konurken şehre ait;

- Binaların
- Kamu kurumlarının
- Eğitim kurumlarının
- Sağlık kurumlarının
- AVM ve marketlerin
- Dini tesislerin
- Banka şube ve ATM'lerin
- Otel, motel ve pansiyonların
- PTT ve kargo şubelerinin
- Ulaşım ağının

bağımsız haritaları yapılmış, sonrasında bunlar karşılaştırılarak şehrin sınırları tespit edilmeye çalışılmıştır (Harita 3). Yapılan bu çalışmaya göre şehrin yayıldığı alan yaklaşık 70 km² olarak hesaplanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde şehrin kuruluş ve gelişmesine etki eden fiziki faktörlere; ikinci bölümde, yerleşmenin kuruluş ve mekânsal gelişimine; üçüncü bölümde, şehrin nüfus özelliklerine; dördüncü bölümde, şehir içi mekân kullanımı ile fonksiyonel özelliklere; beşinci bölümde, şehir içi mekân kullanımı ve yer seçimi ile ilgili çeşitli analizlere; altıncı bölümde, şehre ait sorunlara ve son kısımda ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FETHİYE ŞEHİRİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ, MEKÂNA ETKİLERİ

Beşerî ve doğal faktörlerin bir sentezi olan yerleşme kavramı çok fazla unsurdan etkilenmektedir. Yerleşmeler kırsal ve şehirselleşme şeklinde iki ana başlıkta değerlendirilmektedir. Yeryüzünde herhangi bir unsurun kapladığı alan olan lokasyon kavramı tanımlanırken kullanılan yollardan biri de sit unsurudur (Uğur & Aliagaoglu, 2019, s. 105). Bir şehrin kurulduğu yeri yani siti ve onu çevresindeki özellikleri tanımlayan situasyonu bir şehrin gelişmesinde çok önemli unsurlar olup şehir planlamalarında özellikle üzerinde durulması gerekmektedir (Göney, 2019, s. 279).

Bir şehrin vücut bulmasında çok yönlü unsurların etkisi söz konusu olup bunlar arasında fiziki coğrafyaya ait faktörler büyük öneme sahiptir. Bu bölümde Fethiye'nin tarihsel süreç içinde kurulup, gelişmesinde ve gösterdiği büyüme üzerinde etkili olan fiziki coğrafya unsurları incelenecektir. İnceleme ve yazım esnasında Maden Tetkik ve Arama (MTA), T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri (DSİ), Harita Genel Müdürlüğü (HGM), Muğla Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (MUSKİ), Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Fethiye Belediyesi, Fethiye İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü gibi kamu kurumlarından alınan veriler, haritalar, hava fotoğrafları ile farklı ağlar üzerindeki uydu görüntülerinden faydalanılmıştır. Elde edilen bu veriler coğrafi bakış açısı ile değerlendirilip tablolar, haritalar, grafikler elde edilmiştir.

1.1. Jeolojik Yapı Özellikleri

Araştırma sahası ve yakın çevresinin jeolojik özelliklerinin incelendiği bu bölümde konunun daha bütüncül algılanması adına sadece şehir gelişim alanı değil şehri çevreleyen yakın çevre de ele alınmıştır. Bu konuda; MTA'nın 1/100.000 ölçekli Fethiye-O22 Jeoloji, 1/100.000 ölçekli Fethiye-L8 Jeoloji ile 1/250.000 ölçekli Türkiye Diri Fay Haritası serisinin Fethiye NJ35-16 paftalarından ve konuyu araştıran ve çalışan diğer kaynaklardan faydalanılmıştır (Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü, 1997; Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü; MTA, 2011). İnceleme yapılırken sahanın jeolojik ve tektonik yapısı üzerinde durulmuştur. Litolojik kısımda arazinin jeolojik yaş ve birimleri, tektonik kısımda ise aktif bir sahada yer alan bölge fayları üzerinde durulmuştur.

Batı Toroslarda Teke Yarımadası'nın batı-kuzeybatı sahasında yer alan Fethiye şehri ve çevresi farklı jeolojik zaman ve dönemlere ait formasyonlardan oluşmuştur. Nitekim araştırma sahasında, Mezozoik, Tersiyer ve Kuvaternere ait formasyonlara rastlanmaktadır. Bölgede Likya Napları ile

tanımlanan allohton nitelikli birimler ile tortul ve ofiolitik unsurlar geniş yer tutmaktadır (Bozyiğit, 1998, s. 4). Araştırma sahasındaki kaya birimleri Alp Orojenezi'nin değişik fazlarından etkilenerek kırılmış, kıvrılmış ve birbiri üzerine gelerek sürüklenmişlerdir. Alp Orojenezi'nden sonra meydana gelmiş epirojenik tarzdaki hareketlerle bölgede yer yer çökmeler vuku bulmuştur. Genel olarak bakıldığında Fethiye (Telmissus) Körfezi'ni çevreleyen dağların genel muhteviyatında kalkerlerin yaygın olduğu görülmektedir (Texier, 2002, s. 46).

Araştırma sahasının dışında Nif (Arpacık) çevresinde Paleozoik formasyonlara rastlanmaktadır. Bu formasyonlardan ilk kez bahseden Philippson'dur. Araştırmacı (1915, 1918) Nif çevresinde Paleozoik dönemli Üst Karbonifer yaşına ait fosiller tespit etmiştir. Ayrıca alanda gri-koyu gri ve kırmızı renkte değişikliğe uğramış fosilli kalkerler ile kızıl-mor kuvarsitler yer almaktadır (Colin, 1962, s. 23).

Araştırma sahasında Mezozoik yaşlı formasyonlar geniş yer tutmaktadır. Bu formasyonların Trias, Trias-Jura, Jura, Jura-Kretase ve Kretase alt jeolojik dönemlerinde oluştuğu tespit edilmiştir (Colin, 1962; Şenel, 1997, s. 1).

Fethiye ve yakın çevresinde Trias yaşlı formasyonlar dar bir alanda görülmektedir. Orta Trias yaşlı formasyon Patlangıç Mahallesi'nin güneydoğu kısmında sınırlı bir alanda gözlenmektedir. Formasyon; kumtaşı neritik kireçtaşı ile temsil edilmekte olup yer yer yamaç molozları ile maskelendiği gözlenmiştir (Şenel, 1997, s. 10). Orta-Üst Trias yaşlı bazalt, radyolarit, çört ve şeyllerden oluşan birim Eldirek Mahallesi'nin doğu ve kuzeydoğusunda, Üzümlü Deresi'nin batısı, Koç Tepe'nin kuzeyi ile Koca Tepe'nin kuzeydoğusunda sınırlı alanlarda yüzeylenmektedir. Birim içerisinde bazalt oluşumları dikkati çekmektedir. Üst Trias yaşlı birim, Patlangıç Mahallesi'nin güney kısmında yer almaktadır. Birimi kızıl kumtaşı, konglomera ve şeyller temsil etmektedir (Şenel, 1997, s. 11).

Fethiye şehrinin güney ve güneybatı kesimlerinde Üst Trias-Alt Jura yaşlı dolomit ve dolomitik kalkerler yer almaktadır. Bu birimler, jeologlar tarafından "Kayaköy Dolomiti" olarak adlandırılmıştır (Şenel ve diğerleri, 1994). Kayaköy Dolomiti Belen Dağı, Karınca Dağı ve Elmalı Dağı arasında kalan bölgenin hâkim litolojisini oluşturmaktadır. Bu litolojik birimler; koyu gri, yer yer siyah kalın tabakalı kütleler halindedir. Sözü edilen litolojik birimler yörede kabaca 1000-1200 m kalınlığa sahiptirler. Öte yandan Alt Juraya ait atfedilen dolomitik kalkerlere Fethiye şehir merkezinin batısında rastlanmaktadır. Buradaki dolomitik kalkerler gri renkli ve algli olup 500 m kalınlıktadır (Selçuk Biricik ve diğerleri, 1998, s. 159). Kayaköy batısındaki daha yaşlı dolomit, dolomit kireçtaşı ve çörtlü kireçtaşları Trias-Jura yaşlı Kayaköy dolomitlerinden ayrılırlar. Birim altta Kayaköy dolomiti, üstte ise Göçgediği Formasyonu ile uyumludur (Şenel, 1997, s. 14). Arı Dağı'nın batı ve kuzeybatı yamaçlarında Orta-Üst Jura yaşlı oolitli kireçtaşları aflöra olmaktadır. Farklı aşınımına bağlı olarak şerit hâlinde uzanmakta, kalınlığı 650-1020 m arasında değişmektedir (Şenel, 1997, s. 12).

Araştırma sahasında, Alt Jura-Üst Kretase yaşlı çörtlü mikrit ve kalsitürbiditlerden oluşan Babadağ Formasyonu geniş sahalar kaplamaktadır. Şehrin güneydoğusunda Arı Dağ (1868 m), güneyde Elmalıdağ ile Belen Dağı'nın batı kesiminde Babadağ Formasyonuna ait birimler görülmektedir.

Arı Dağ'ın yapısına giren formasyonlar çoğunlukla Kretase yaşındadır. Üst Kretaseye atfedilen bu litolojik birimler tabakalı bir yapı sunarlar ve genellikle kütle hâlinde olup yaklaşık 1000 m kalınlıkta dırlar. Ayrıca bunlar kırılğan ve hafif kristalizedirler. Arı (Mendos) Dağı, Kaya Yarımadası'ndan dar bir arıza zonu ile ayrılmaktadır (Selçuk Biricik ve diğeri, 1998, s. 154; Bozyiğit, 1998, s. 8).

Araştırma sahası ve yakın çevresinde araziyi oluşturan formasyonlar arasında ofiolitler önemli yer tutmaktadır. Şehrin kuzey ve doğu kesimlerinde Alt Kretase yaşında olduğu ileri sürülen (Şenel, 1997, s. 18) ofiolitler arasında peridotit, dünit, serpantin ve harzburgitlere rastlanmaktadır. Fethiye-Muğla karayolunun Yanıklar mevkiinde yolun kenarlarında aflörmanlara rastlanan ofiolitler genellikle yeşil renkleriyle dikkat çekmektedir (Foto 3). Ayrıca ofiolitler Fethiye Körfezi'ndeki adalar ile Oyük Tepe Yarımadası'nın litolojik yapısını oluşturmaktadır.

Foto 2. Muğla-Fethiye Karayolu Kenarında Yüzeylemiş Ofiolitler, Yanıklar Mevkisi, 2023

(36° 42' 41.70" K - 29° 2' 26.11" D)

Çalışma alanını da içeren sahada yaygın olarak bulunan bazik ve ultrabazik arazi dokusunda yer tutan en büyük kısım serpantinleşmiş yüzeylere aittir. Bunlar çoğunlukla harzburgitler olup Fethiye kuzeyindeki peridotit masifin neredeyse tamamını meydana getirmiştir (Colin, 1962, s. 46).

Çalışma alanımızın da içinde bulunduğu saha prekambriyenden günümüze kadar değişen aralıklarla oluşmuş farklı içeriklerde kayaçların bulunduğu bir sahadır. Bu arazi üzerinde coğrafi unsurların etkisiyle çeşitli yer yüzü şekilleri de oluşmuş, jeolojik geçmişin sunduğu (krom, manganez, kuvars vb.) çeşitli madenler çalışma sahamızdaki insanların geçim kaynakları arasında yer almıştır (Gül, 2018, s. 1). Fethiye şehrinin kuzey kesimlerindeki ofiolitli arazi akarsularla aşındırılarak plato görünümü almıştır (Foto 4). Bu ofiolitli arazi krom ve kromit yataklarını içermekte ve bazı alanlardaki işletmeler günümüzde de devam etmektedir. Ofiolitler, Geç Jura-Erken Kretase döneminde Neotetis'in kuzey kolunun riftleşmesi ile oluşmuş olup, çalışma sahamızı da içine alan sahanın şekillenmesinde Miyosenden bu yana devam edegelen neotektonik rejimin çok büyük bir rolü olmuştur (Avşarcan, 1999, s. 332).

Araştırma sahasının kuzeydoğu kesiminde Üst Kretase yaşlı kumtaşı, kiltası, kireçtaşı ve konglomeradan oluşan kayaçların aflörmanlarına rastlanmaktadır. Bunlar, Koç Tepe'nin kuzey yamaçlarında bloklı filiş özelliği göstermektedir.

Foto 3. Kargı Vadisi, 2023

(36° 42' 41.70" K - 29° 2' 26.11" D)

Çalışma sahasında, Tersiyer'e ait formasyonların sınırlı olduğu görülmektedir. Üst Paleosen-Orta Eosen yaşlı birimler Elmalı ve Belen dağlarının yamaçlarında aflöre oldukları gözlenmiştir. Birim; konglomera, kumtaşı, kalker, kilttaşları ile bazı volkanitlerden oluşmuştur. Ortalama kalınlığı 30-100 m arasında değişen ve "Faralya Formasyonu" olarak adlandırılan bu birim Kayaköy dolomitleri üzerine diskordant olarak gelmiş olup sonraki tektonik hareketlerden etkilenmiştir (Şenel, 1997, s. 8-9; Selçuk Biricik ve diğerleri, 1998, s. 156).

Fethiye'nin kuzey ve kuzeydoğusundaki Eosen serileri (kumtaşı, kiltaş, silttaş, konglomera ve kalker) tabakalaşmaya sahip değildirler. Şenel ve diğerleri tarafından (1994) "Elmalı Formasyonu" olarak adlandırılan birim, Koç Tepe'nin kuzeyi ile Koca Tepe'nin kuzeybatısındaki depresyon sahalarının yamaçlarında yer almaktadır. Elmalı Formasyonu ilk kez Colin (1962) tarafından ortaya konmuş daha sonra çok sayıda araştırmacının çalışma yaptığı anlaşılmıştır (Poisson, 1977; Erakman ve diğerleri, 1982; Şenel, 1997).

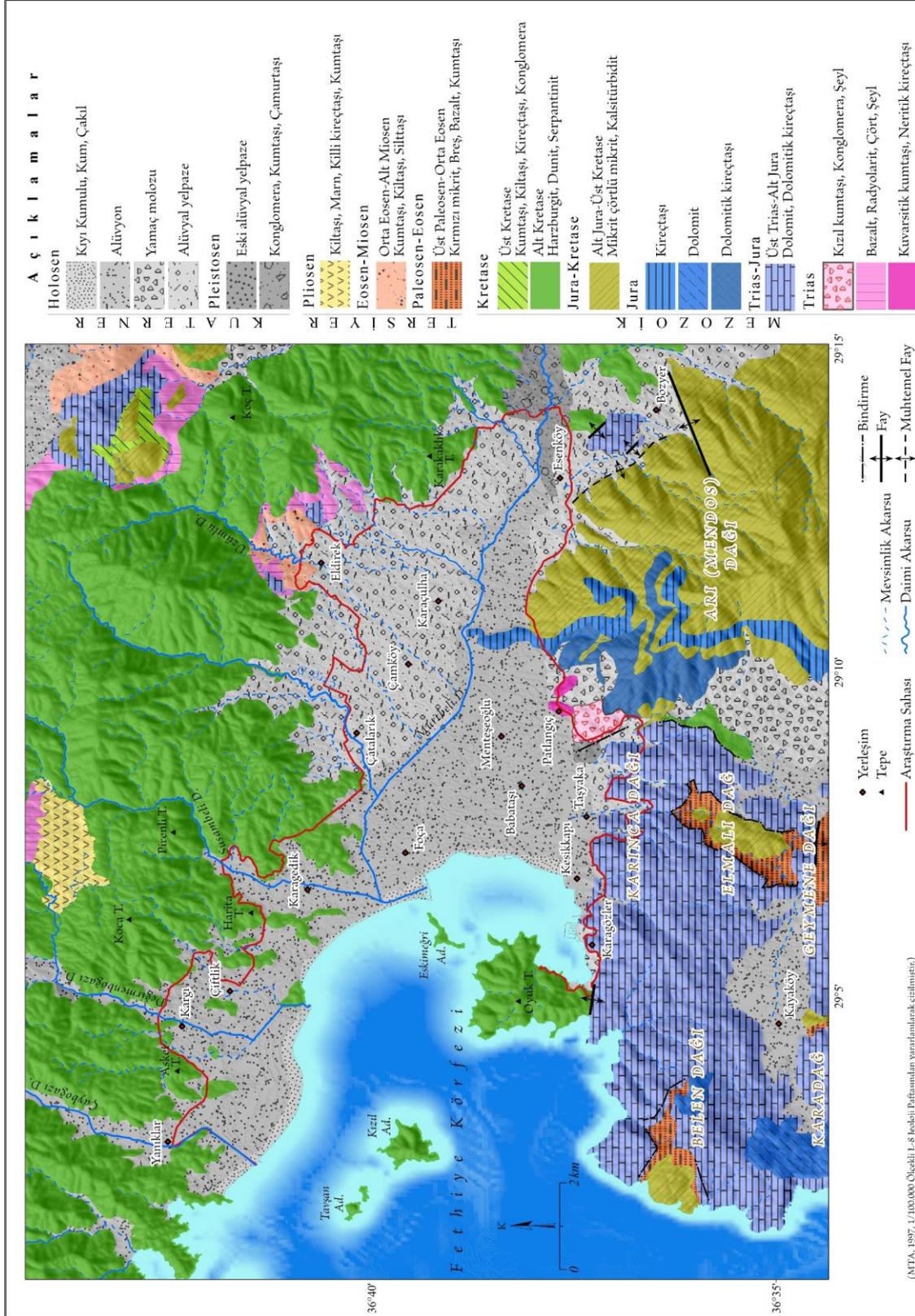
Pliyosen yaşlı gölsel kiltaş, marn ve kumtaşından oluşan birim Pirenli Tepe'nin kuzeyinde yüzeylenmektedir. Jeologların "Çameli Formasyonu" olarak adlandırdıkları formasyon kolay dekompozisyonları ile alüvyal sahanın besleyicisi olmuştur. Çalışma alanını da içeren çevrede yer alan Pliosen seriler, konglomera, marn-kil ve yumuşak kalkerlerden oluşmuş olup, bu malzemelerin zaman içerisinde kolay ayrışıp parçalanabilme özelliğinden dolayı alüvyal sahanın temel destekçisi durumundadırlar (Bozyiğit, 1998, s. 12).

Fethiye ve çevresinde Kuvaterner formasyonları eski ve yeni alüvyonlardan oluşmuştur. Alüvyonun tamamının alterasyon ve dekompozisyon olaylarının ürünü olarak ortaya çıktığı saha çalışmalarından anlaşılmaktadır. Araştırma sahasında Plehistosen yaşlı oluşumlar sınırlılık göstermektedir. Alüvyon yelpaze ortamında çökelmiş çamurtaş, kumtaş ve polijenik konglomeralardan oluşan birim Fethiye-Seydikemer karayolu güzergâhının Esenköy mevkiindeki yol yarmalarında izlenmektedir. Eski alüvyal yelpaze Taşyaka Mahallesi'nde yüzeylenmekte, faylı olan bu sahada köşeli, yer yer yuvarlak çakıllı kumtaşları ve çakiltaşları dikkati çekmektedir. Eldirek, Karaçulha, Çamköy mahallelerinin bulunduğu sahada yoğunluklu olmak üzere yükseltinin artmaya başladığı sahaya kadar olan kısımda alüvyal yelpazelerden müteşekkil bir oluşum söz konusudur.

Fethiye Ovası ile yakın çevresindeki Kayaköy, Üzümlü ve Ovacık mevkiilerinde alüvyal formasyonlara çok sık rastlanmaktadır. Sondaj çalışmalarına göre ova tabanını oluşturan alüvyonlar heterojen bir yapıda kil, kum, silt ve çakıllardan oluşmaktadır (Karaca Ö. , 2007, s. 172). Bunların bir kısmı birikinti koni ve yelpazesi şeklinde görülür. Kalınlıkları değişken olan alüvyonlar güncel oluşumlar olarak dikkati çekmektedir. Bu sahalar üzerinde meyve ağaçlarından oluşan bahçeler ve bağların olduğu görülmektedir.

Araştırma sahasında yamaç molozu ve kıyı kumulları kapladığı saha açısından önemli yer tutmaktadır. Kıyı kumulu Fethiye Körfezi'nin kıyı şeridinde çevreden gelen erozyonal malzemenin dalga mekaniğinin müsaade ettiği ölçüde kıyıda birikmesi ile oluşmuştur. Şehrin özellikle kıyı sahasında bulunan Holosen serisine ait kum, çakıl, kıyı kumulundan müteşekkil birikimler oluşumuna ve gelişimine devam etmektedir. Yamaç molozları Arı Dağı'nın batı yamaçlarında yer almaktadır. Fiziksel ayrışma ürünü olan moloz örtüsü 5-10°lik eğime sahiptir.

Yapılan bazı sondaj çalışmalarında ovanın bazı kesimlerinde 180 m kalınlığında alüvyonal dolgunun bulunduğu tespit edilmiştir (Işık ve diğerleri, 2016, s. 1029). Fethiye çevresindeki birikinti koni ve yelpazeleri güncel oluşumlar olarak Kuvaternere dâhil edilmektedir. Ovanın, doğu-batı uzunluğu 9 km, kuzey-güney yönlü uzunluğu ise yaklaşık 5 km civarındadır. (Harita 6).

Jeolojik özellikler arasında ele alınması gereken bir diğer konu ise arazinin tektonik özellikleridir. Öncelikle ülkemizin de içinde bulunduğu bölge, geçmişte kıtaların birçok kez birbirine yaklaşma ve çarpışma hareketlerine maruz kalmış; bu süreçte çok sayıda ve çeşitli nitelikte tektonik birliktelikler meydana gelmiştir. Özellikle Batı Toroslarda bindirmeler yaygındır (Şengör & Yılmaz, 1983, s. 3; Işık ve diğerleri, 2016, s. 1029). Fethiye, toplam alan içerisinde küçük bir yer tutsa da Afrika ve Avrasya kıtalarının çok değişken ve karmaşık hareketlerinin büyük izlerini taşıyan Toros Kuşağı'nda yer almaktadır. Yapılan araştırmalar ve raporlar göstermektedir ki şehir, deprensellik açısından ülkemizin en aktif sahalarından birindedir.

İki büyük fay bloğu (KAF-DAF) arasında kalan Anadolu'nun sürekli hareket halinde olduğu pek çok kaynaktan ifade edilmektedir. Yine hassas GPS ölçümleri de göstermiştir ki bu hareketliliğin etkisiyle Anadolu'nun batısı Ege Denizi'nden itibaren ciddi oranda güneybatıya doğru hareket etmektedir (Reilinger ve diğerleri, 2006, s. 5). IV. jeolojik zaman başlarında Egeid kıtasının bulunduğu alan topyekûn çökmüş ve Ege adaları meydana gelmiş ve bu değişim esnasında Fethiye şehrini de kapsayan sahada çok yönlü faylar oluşmuştur. Orojenik safhadan sonraki epirojenik unsurlara dahil olan bölgenin genel yükselme hareketliliği Pliyosen sonlarında şiddetlenmiştir. Pliyosende başlayan yükselme ile özellikle Plehistosende büyük faylar meydana gelmiştir. Bunlardan bir tanesi de Fethiye'nin hemen güneyinden geçen fay hattıdır (Bozyiğit, 2015, s. 14; 1998, s. 18).

Fethiye Fayı diye adlandırılan bu fay, güneyde Fethiye'den başlayarak kuzeyde Çay-Şarkikaraağaç'a kadar uzanan yaklaşık 300 km'lik Fethiye-Burdur-Fay Zonunun etki sahası içinde kalmakta; kuzeyinde Altınyayla, doğusunda ise Eşen Fay Zonları arasındadır (MTA, 2011). Yerleşim alanından geçen doğu-batı yönlü, normal eğim atım özelliğindeki Fethiye fayının düşen bloğunda Marmaris peridotiti yer alırken yükselen bloğunda ise Babadağ Formasyonu ve Kayaköy Dolomiti yer almakta olup bu fay düzlemi üzerinde breşleşmeye ve karstifikasyon da denilen erime alanlarına rastlanmaktadır (Karaca ve diğerleri, Uzaktan Algılama Yöntemi Kullanılarak Fethiye ve Çevresinin Jeolojik Özelliklerinin Belirlenmesi, 2003, s. 59).

Fethiye Ovası'nın genel yapısı tektonik (fay) hatlar tarafından ortaya çıkarılmıştır. Şehrin gerisinde dik fay yüzeyleri ile dikkat çeken Mezozoik kalkerler yer almaktadır. Şehrin güneyinde ovanın uzun doğrultusunu da oluşturan doğu-batı yönlü kırık hattı Patlangıç Mahallesi kadar uzanmakta ve bu hattı pek çok noktada kuzeybatı-güneydoğu yönlü kesen ara kırık sistemler bulunmaktadır. Bu fay yapılarının arasında milonitler yer almaktadır. Günümüzde Telmessos kral mezarlarının bulunduğu yerdeki parlak kalker yüzeyler aslında bu fay yüzeyleridir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 124) (Foto 5, Foto 6).

Foto 4. Fethiye Güneyinde Fay Yüzeyindeki Amintas Kral Mezarları-1, 2023

(36° 37' 7.57" K - 29° 7' 4.14" D)

Foto 5. Fethiye Güneyinde Fay Yüzeyindeki Amintas Kral Mezarları-2, 2023

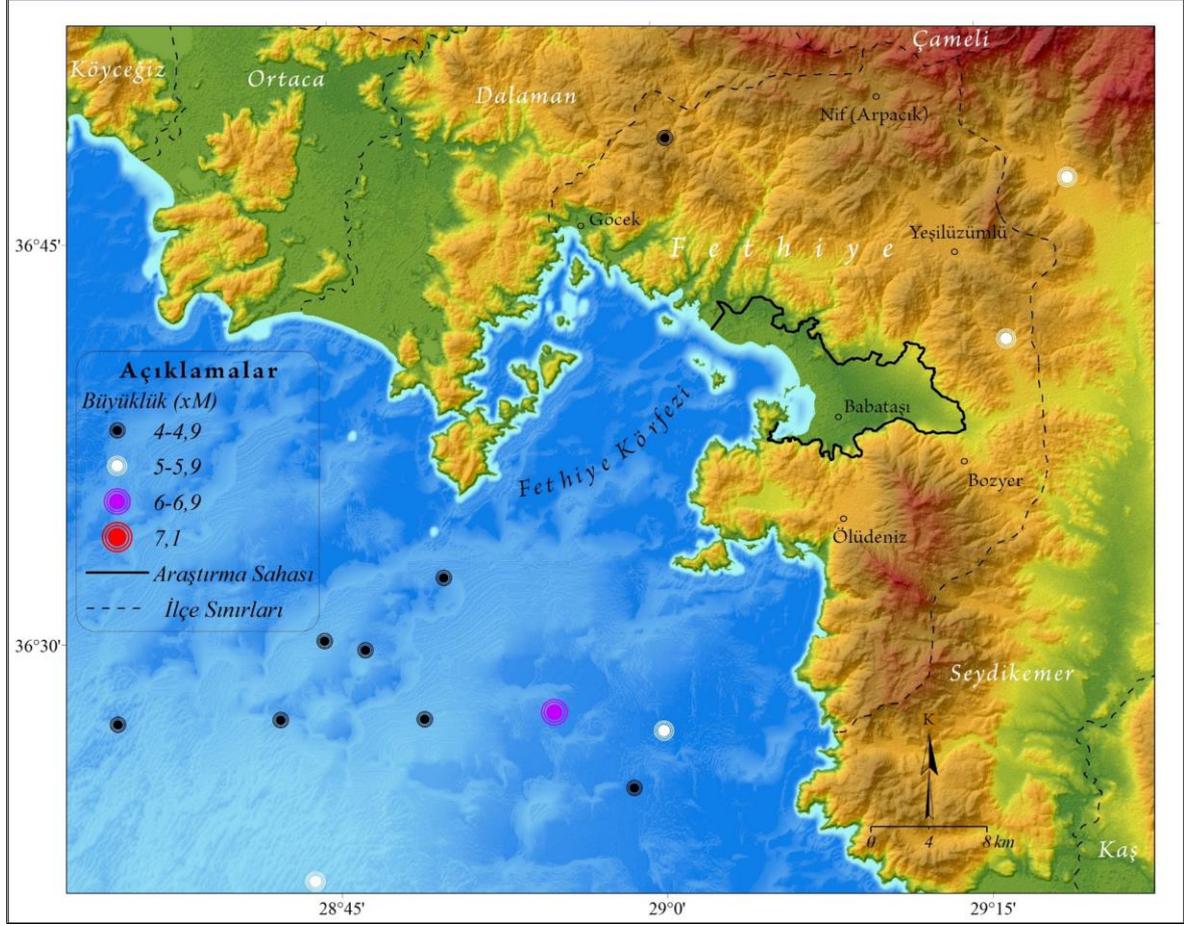
(36° 37' 7.57" K - 29° 7' 4.14" D)

Yine Dargilli ismiyle bilinen ve yöre halkının inşaatlarda kullandığı malzeme esasında fay kilidir. Kaynaklara göre çimentodan daha güçlü olan bu dargilli adlı malzeme; kum, su ve kirecin karıştırılmasıyla elde edilmekte ve bu malzeme ile inşa edilen duvarların eski zamanlardan günümüze kadar birçok yerde sağlam kaldığı belirtilmektedir (Alyanak, 2012, s. 46).

Şehirlerin buldukları sahadaki jeolojik yapı, yerleşim alanı seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda şehrin kurulduğu sahadaki tektonik yapı, yerleşim alanının belirlenmesinde hayati öneme sahiptir. Fakat Fethiye ve çevresindeki yerleşim birimlerinde buna çok fazla dikkat edilmediği görülmektedir. Yapılaşmanın aktif fay hatları yakınlarında yoğunlaştığı, gevşek yapılı alüvyonlardan oluşan ve henüz oturmamış bir zemin üzerinde yayıldığı ve gelişimini de bu alanda devam ettirdiği bilinmektedir.

Fethiye şehrinin güneyinde yer alan Kale Tepe'nin güneyindeki çöküntü alanının tali faylarla oluşturulmuş tipik bir çöküntü olduğunu ifade eden Tuncel ve Göçmen, buranın dereler ile doldurulduğunu ve yine buranın üstünde kurulmuş olan Bademli Bahçe gecekondu mahallesinin hem fay hattı hem de akarsu dolgu malzemesi üzerinde kalmasından dolayı yerleşim açısından uygun olmadığını ifade etmiştir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 124).

Fethiye ve yakın çevresindeki fay hatları depremsellik açısından önemli yer tutmaktadır. Kaynaklara göre saha çevresinde tarihsel süreç içerisinde (MÖ 227-198, 1493, 1741, 1851-52, 1862, 1863-64, 1869-70, 1877, 1883, 1886, 1887, 1890, 1892, 1896, 1899) pek çok deprem etkili olmuştur (Satılmış, 2020; Kartal ve diğerleri, 2014). Şehir ve yakın çevresinde etkili olan depremler içerisinde 17 Mart 1851, 1856 ve 25.04.1957 tarihinde vuku bulan depremler dikkat çekmektedir. 24-25 Nisan 1957 Fethiye-Rodos ($xM=6.8$ ve $xM=7.1$), 23 Mayıs 1961 Fethiye-Rodos ($xM=6.3$), 14 Ocak 1969 Fethiye ($xM=6.2$) ve 10 Haziran 2012 Fethiye Körfezi ($xM=6.1$) merkezli depremler yakın dönemli önemli depremler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gül, 2018, s. 31). Çalışma alanı ve yakın çevresinde 1900-2022 tarihleri arasında meydana gelen depremlerin dağılımına bakıldığında bölgenin sıklıkla depremlere maruz kaldığı açık bir şekilde görülmektedir (Harita 7).

Harita 5. Fethiye ve Yakın Çevresinde Gerçekleşen Depremler, 1900-2022 (KOERİ DB search, 2023)

17 Mart 1851 tarihli yazıda Mekri'de şiddetli bir yer sarsıntısı olduğu, cami, evler, iskeledeki dükkân ve binaların yıkıldığı, kurtulan halkın açık alanlarda kilim ve çadırlar kurarak içlerinde kaldıkları yazılmıştır (Yiğit & Karayumak, 2012, s. 66). 1856'da meydana gelen büyük depremde yerleşimin büyük oranda yıkıldığı, çokça can ve mal kaybının olduğu ifade edilmektedir (Texier, 2002, s. 341). Yine yukarıda bahsedilen depremler içerisinde özellikle 1957'de meydana gelen deprem dikkat çekici etkiye sahiptir. 25.04.1957 tarihinde saat 04.25'te 7,1 büyüklüğünde yıkıcı bir deprem meydana gelmiş, 67 can kaybı ile 3.200 hasarlı bina tespit edilmiştir (KOERİ DB search, 2023; Büyük Depremler - B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem, 2022). Bu depremde yerleşim birimindeki yapıların tamamının yıkıldığı belirtilmektedir (Arslan, 2019, s. 33) (Foto 7, Foto 8). Merkezi Fethiye olarak gerçekleşen bu büyük deprem; Muğla'nın tüm ilçelerinde olduğu gibi Denizli, Isparta, Aydın, Burdur gibi çevre illerde de hissedilmiş ve deprem sonunda Fethiye'deki rıhtımın 5-6 metrelik kısmı sulara gömülmüştür (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2022). 25 Nisan 1957'de 21.30'da ilk gerçekleşen sarsıntıda dönemin kaymakamı Nezih Okuş'un tekrar olabilir şeklindeki öngörüsü ile halkı evlerinden çıkarması ve halkın esas depremin hemen öncesindeki bu depremden korkup dışarı çıkmış olması, çok daha büyük

olabilecek can kayıplarının önüne geçmiştir (Öcal, 1958, s. 8). Devamında devlet kısa süre içerisinde bölgeye ciddi desteklerde bulunmuş, Deprem İnşaatları Kontrol Amirliği kurulmuş ve depremin yaralarının sarılması adına kanun yürürlüğe konulmuştur. Kısa süre içerisinde 470 halk barakası, 18 resmî daire barakası kurulmuştur (Yılmaz, 1969, s. 93). Depremin ardından Fethiye yeniden inşa edilmiştir.

Foto 6. 25 Nisan 1957 Fethiye Depremi Sonrası Çekilmiş Fotoğraflar

(Erken & Öztürk, 2012)

Bu depremden sonra yeniden inşa edilen Fethiye’de idari, ticari ve mesken sahalarının yerlerinin değiştiği ifade edilmiştir. Deprem öncesinde Cumhuriyet Caddesi ile kıyı arasında yer alan mesken sahasının depremden sonra Okul Caddesinin güneyine kaydığı, yine bugünkü pazar yerinde olan şehrin idari merkezinin ise tamamen kıyı hattına kaydığı görülmüştür. Ve yine daha önce olmayan Karagözler Mahallesi, batıdaki birikinti konileri üzerine konilerin yapısına uygun olarak kurulmuştur. Şıkman Dere’sinin birikinti konisi üzerindeki Bademli Bahçe mevkiindeki yerleşmeler ile kıyıdaki dolgu sahası üzerinde yer alan Tuzla Mahallesi bu depremden sonra kurulan plansız büyümeler olarak dikkat çekmektedir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 128).

Jeolojik yapı hem mekânın doğal kaynak potansiyelinin belirlenmesi hem de zemin mekaniği yönünden hayati önem taşımaktadır (Garipağaoğlu, 2017, s. 81). Tüm bu durumlar da düşünüldüğünde gelecekte olabilecek depremlerden en az düzeyde etkilenmek adına; diri fayların tarihsel aktivitelerinin incelenmesi, yerleşim alanlarına yakın sahalarda varlığı bilinen ve depremi tetikleyebilecek fay hatlarının Nazım İmar Planlarına işlenmesi, zemin ve bina iyileştirmelerinin ivedilikle gözden geçirilmesi, deprem master planlarının özellikle riskli alanlarda ilçe bazında yapılması ve belirli yıl aralıklarında güncellenmesi konuları önemli çalışmalar arasında yer alacaktır. Yapılacak binalarda kat

sayılarına ve kullanılan yapı malzemesinin standartlarına ayrıca dikkat edilmesi gerekmektedir. Yine bu alana ait bir planlama yapılırken havza temelli, çok yönlü bir değerlendirme yapılmalıdır.

Foto 7. 25 Nisan 1957 Fethiye Depremine Ait Bir Gazete Haberi

(Geçmiş Gazete, 1957)

Bilindiği üzere ülkemizde pek çok bölgesel kalkınma planı yapılmıştır. İlk bölge kalkınma projesi olarak kabul edilen (her ne kadar uygulanamamış olsa da) Köyceğiz-Dalaman Bölge Kalkınma Planı 1957 yılında yaşanan büyük deprem sonrasında kararlaştırılmıştır. Planlamanın esas amacı bölge planlama yöntemleri çerçevesinde özellikle büyük hasar alan Köyceğiz hasarın giderilmesi, yeni şehir kuruluş yerinin belirlenmesidir (Garipağaoğlu, 2021, s. 32; Garipağaoğlu, 2017, s. 188).

Gerek gençleşen gerekse yeni oluşan fayların varlığı, Fethiye Çukuru'nda (Rodos Havzası) genel izostatik dengenin oluşmadığını ve deprem riskinin hâlen devam ettiğini göstermektedir (Avşarcan, 1991, s. 55). Yapılan literatür çalışmaları ve arazi gözlemlerine göre özellikle şehrin yerleşim alanının çok uygun olmadığı görülmektedir. Yerleşim alanının alüvyal dolgu sahası olması, çok yakınında aktif fay hattının varlığı, bölgedeki yer altı suyunun sığ olması bu kanaatin ortaya çıkmasındaki başlıca unsurlardır. Özellikle kıyıya yakın yapılaşmalar tüm bu unsurlara bağlı olarak ciddi risk taşımaktadır.

1.2. Jeomorfolojik Özellikler

Bir alanda yerleşmelerin kurulması, gelişmesi ve gelişim yönünün tayininde yer şekillerinin çok önemli bir etkiye sahip olduğu tarihsel süreç içerisinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu etkiler kimi zaman doğrudan bir etki şeklinde olabilirken kim zaman farklı unsurlar üzerinden ilerleyerek dolaylı etkiye sahip olmuştur.

Yerleşim alanları için iklim, toprak, su ve jeolojik yapı, kırsal ve şehir yerleşmelerinin kuruluş ve gelişiminde çok önemlidir (Yalçınlar, 1967, s. 53). Yerleşim alanlarından, sanayi bölgelerine, turizm tesislerinden alt yapı şebekelerine varana kadar pek çok unsurun tesis edilmesinde veya yerinin tespitinde jeomorfolojik durumun tespit edilmesi tercih değil zorunluluk durumundadır (Özdemir, 1996, s. 209). Bazı araştırmacılar bir yerleşim biriminin yerinin seçiminde jeomorfolojik yapının temel kriter olduğunu belirtmiştir (Bilgin, 1989, s. 35). Garipağaoğlu, topoğrafyanın şehir ve kırsal yerleşmeleri yer seçiminde, gelişmesinde bazı avantaj ve dezavantajlar sunduğunu ifade etmiş, düz alanların şehrin ulaşım, ticaret ve alt yapı gibi konularda avantajlar sunarken, taşkın, yetersiz hava sirkülasyonu gibi konularda sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir (Garipağaoğlu, 2017, s. 83). Şehir planının belirlenmesinde, yeni yapıların inşa edilmesinde ve daha birçok unsur üzerinde yerleşmenin kurulacağı alandaki topoğrafik şartlar etkili olmaktadır. Topoğrafyaya aykırı veya uyumsuz yapılaşmalarda nüfusun da hızlı artışıyla birlikte ileriye dönük sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Fethiye ve yakın çevresinin genel jeomorfolojik özellikleri ve bunun şehir üzerindeki etkisi incelenecektir.

Şehir ve yakın çevresinin ana jeomorfolojik unsurları; Fethiye Körfezi, Fethiye Ovası ve alçak plato yüzeyleridir. Fethiye Körfezi ve çevresinin bugünkü jeomorfolojik karakterini almasında, yerli yapılar (otokton) ile farklı alanlarda oluşup çeşitli etkenler ile bu bölgeye getirilmiş (allokton) malzemeler üzerinde uzun bir süre etkili olan iç ve dış kuvvetlerin karmaşık etkisi belirleyici rol oynamıştır (Avşarcan, 1999, s. 325). Körfez, dağ sıralarına paralel uzanan fay çizgileri ile bu çizgileri enine kesen akarsu vadileri ile oluşmuş bir doğa harikasıdır (Doğaner, 2001, s. 52). Güneybatı Anadolu'nun girinti-çukurluk bakımından en girift kıyılarından biri olan Fethiye Körfezi'nin batıda Kurtoğlu Burnu ile doğuda eski adıyla İblis şimdiki adıyla Dökükbaşı Burnu arasındaki genişliği yaklaşık 15 km'dir. Körfezin içinde birçok koy bulunmakta olup bunların içinde en büyüğü şehrin de kurulmuş olduğu koydur.

Fethiye Körfezi'nde; Eskimeğri Adası, Kızılada, Katrancı Adası, Tavşan Adası, Deliktaş Adaları, Kızılanada, Yassıca Adaları, Tersane Adası başta olmak üzere çok sayıda ada bulunmaktadır. Bu adalardan Şövalye (Eskimeğri) Adası, iç körfezi (Gaucus Sinus) dış körfezden ayıran bir konumda olup, Fethiye Körfezi'nde üzerinde yerleşim yeri olan tek adadır (Harita 8).

Fethiye Ovası'nı kuzeyden çevreleyen alan bir plato sahasıdır. Bu plato sahası güney-güneybatı yönünde akan pek çok akarsu tarafından yarılmış durumdadır. Eğim değerlerinin fazla olduğu alanlar toprak erozyonunun fazla olduğu sahalardır. Erozyonun günümüzdeki sonuçlarını Çerçi, Üzümdere, Eldirek, Murtbeli gibi derelerin Fethiye ova tabanına ulaştıkları sahalarda oluşturduğu birikinti konilerinden anlamaktayız. Plato sahasının ana litolojik birimi ofiolitlerdir. Ofiolitler kalkerli alanlara kıyasla aşınma karşın daha dayanıksız olduğu için daha alçak alanları ortaya çıkarmıştır. Buna karşın kalker sahalara göre daha yüksek sahalara olarak göze çarpmaktadır (Bozyiğit, 1998, s. 16).

Fethiye Ovası, güney kesimindeki doğu-batı yönlü fayın etkisi ile oluşmuş bir depresyonda, çevreden taşınan flüvyal kökenli malzemelerle doldurularak oluşmuştur. Ovayı kuzeyden; Eren Tepe (421 m.), Dolukızlan Tepe (924 m.) ve Koç Tepe (816 m.), doğudan; Kuytucak Tepe (784 m.), Azağanlı Tepe (406 m.), güneyden; Mendos (Arı) Dağı (1757 m.), Karınca Dağı (430 m.), Karabuz Tepe (518 m.) ve Yellice Tepe (195 m.) çevrelemektedir (Harita 8-9). Ova, doğu-batı yönünde yaklaşık 9 km uzunluğa, güney-kuzey yönünde ise 5 km lik genişliğe sahiptir. Ovanın güney kısmında Jura-Kretase kalkerlerinden oluşmuş olan Arı Dağı adeta bir set gibi uzanmaktadır. Körfez ağzı batıya açık büyük bir hilale benzemektedir olup ovanın uzun hattı doğu-batı yönlüdür. Morfolojik bakımdan arazide genel olarak karstik olgular ve sel karakterli suların oluşturduğu birikinti konileri dikkat çekmektedir. Ovanın kuzey kısmında yükseltinin artmaya başladığı sahada yaygın olarak birikinti koni ve yelpazeleri yer almaktadır. Doğan'a göre bu alanlar bir dağ eteği ovası (piedmont) durumunda olup ovalık saha çoğunlukla peridotitlerde oluşan bir akarsu depo sahasıdır (Doğan, 1999, s. 3).

Tarihsel süreç içerisinde şehirlerin büyük kısmının verimli ovalar ile akarsu vadi çevrelerinde kurulduğu bilinmektedir. Pliyosen ve Miyoseni kapsayan Neojen sonunda ortaya çıkan ve akarsuların getirdiği alüvyonlarla kaplanan çöküntü alanları ve ovalar tarihin ilk zamanlarından beri şehirleşmenin ortaya çıktığı alanlar olarak dikkati çekmekte, kara içlerindeki ilk yerleşme ve şehirleşmelere mukabil, tabii limanlara ve kıyı ovalarına bağlı olarak buralarda da yerleşmeler ve şehirleşmeler meydana gelmiştir. (Yalçınlar, 1967, s. 53, 54). Tüm bu şartların da uygunluğuna bağlı olarak Fethiye tarihin çok eski zamanlarından beri burada varlığını devam ettirmektedir.

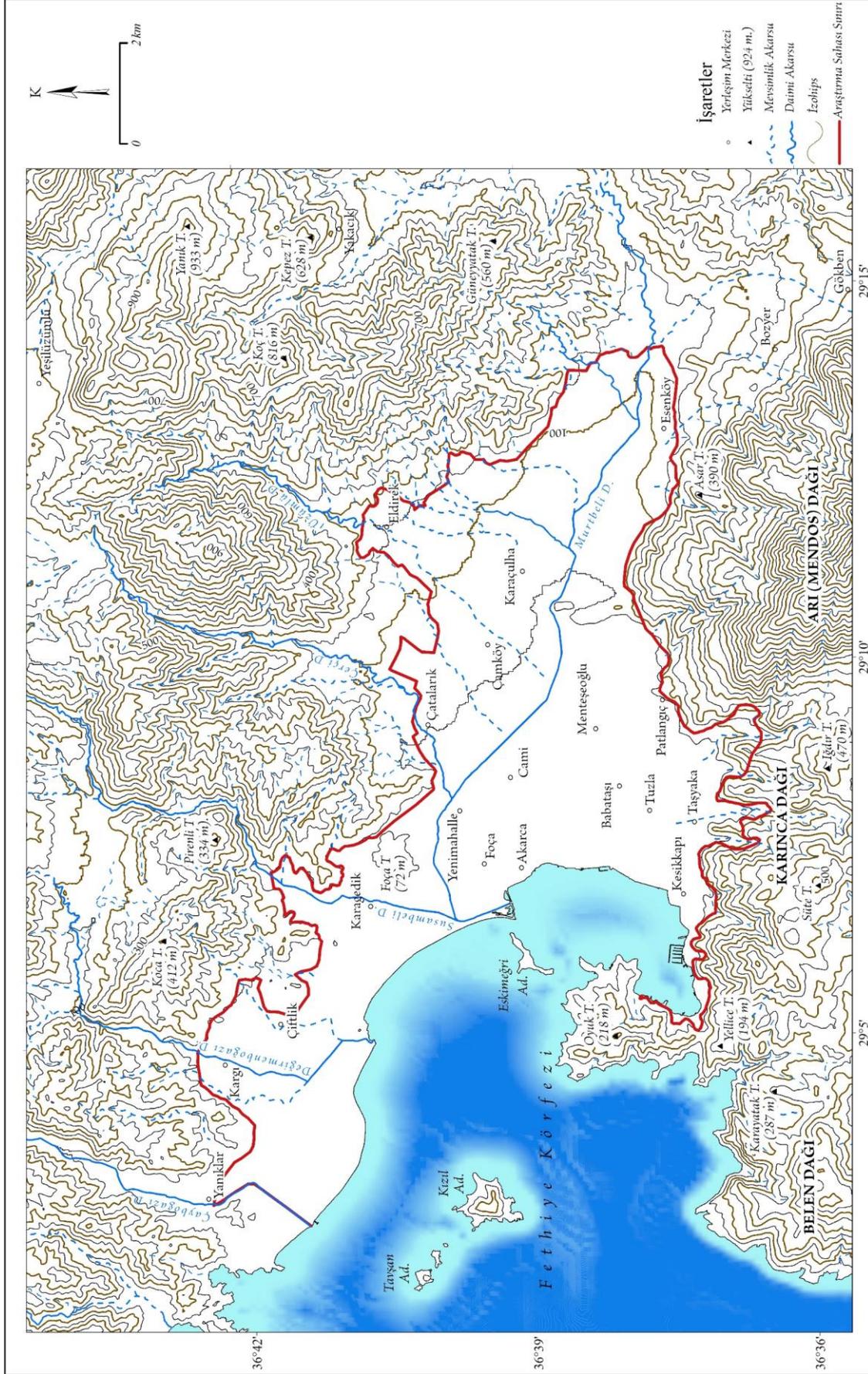
Fethiye şehri esasen bu ovalık alan üzerinde olmakla birlikte yaklaşık 70 km²'lik bir alanda yayılım göstermektedir. Şehrin kuruluş ve gelişiminin bulunduğu jeomorfolojik unsurlar konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Tuncel ve Göçmen, şehrin ovanın güneybatısında yer alan taraçalar (7-8 m ve Nice seviyesi) üzerinde yer aldığını ifade etmiştir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 127). Avşarcan ise genellikle düzleşmiş birikinti konileri, antropojen dolgu ve kalker yamaçlar üzerinde yer aldığını ifade eder (Avşarcan, 1991, s. 83). Günümüzde şehrin bu körfez hattı boyunca ve doğu yönünde ovalık alan üzerine gelişmeye devam etmektedir (Foto 9-10).

Foto 8. Fethiye Körfezi ve Ovası'nın Güneybatıdan Görünüşü, 2023

Foto 9. Fethiye Körfezi ve Ovası'nın Kuzeydoğudan Görünüşü, 2023

Harita 7. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası

Fethiye Ovası'nın genel olarak yükseltisi 0 ila 200 metre arasında değişmektedir. Şehrin esas yerleşim alanı ise 2-50 m aralığında yer almaktadır. Fethiye Ovası'nın yakın çevresinde birer karstik depresyon olan kuzeyde Üzümlü (500-550 m), güneyde Kaya (130-160 m) ve Ovacık (300-350 m) ovaları bulunmaktadır (Harita 10). Çalışma sahasını teşkil eden şehrin kurulduğu saha, Fethiye Ovası'nın üzerinde kıydan iç kesimlere doğru genişleme gösteren bir yapıya sahiptir. Ovalık saha şehir için ana yer şekli durumundadır.

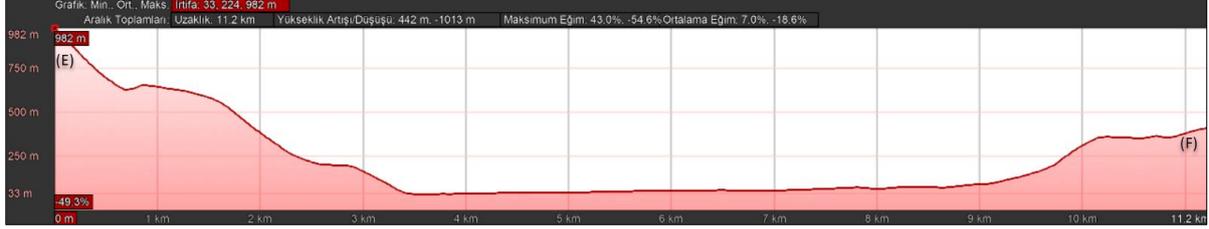
Harita 8. Çalışma Sahasına Ait Profil Hatları

Fethiye Ovası boyunca yükselti değerlerinin artışı batı-doğu istikametinde daha uzun mesafelerde gerçekleşirken Yanıklar, Çiftlik ve Karagedik mahallelerinin bulunduğu alanda daha kısa mesafelerde olmaktadır (Şekil 2).

Şekil 1. A-B Profil Hattı, Harita-10

Doğu batı yönünde yaklaşık 9 km'yi bulan ova tabanı güneydoğu-kuzeybatı istikametinde (Mendos Dağı-Eren Tepe doğrultusunda) daha dar bir durumda bulunup yaklaşık 4 km'lik bir uzunluğa sahiptir (Şekil 3).

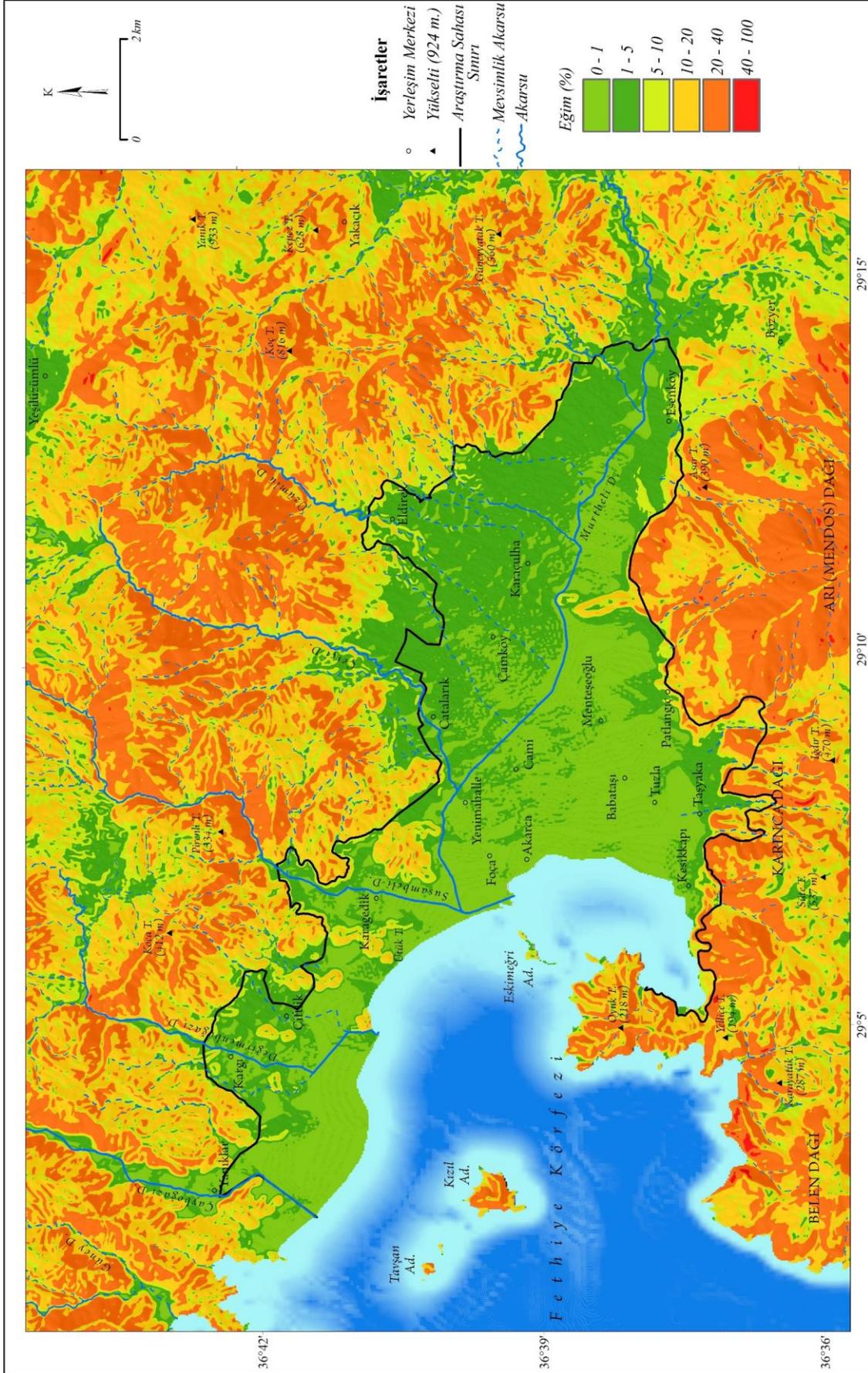

Şekil 2. E-F Profil Hattı, Harita-10

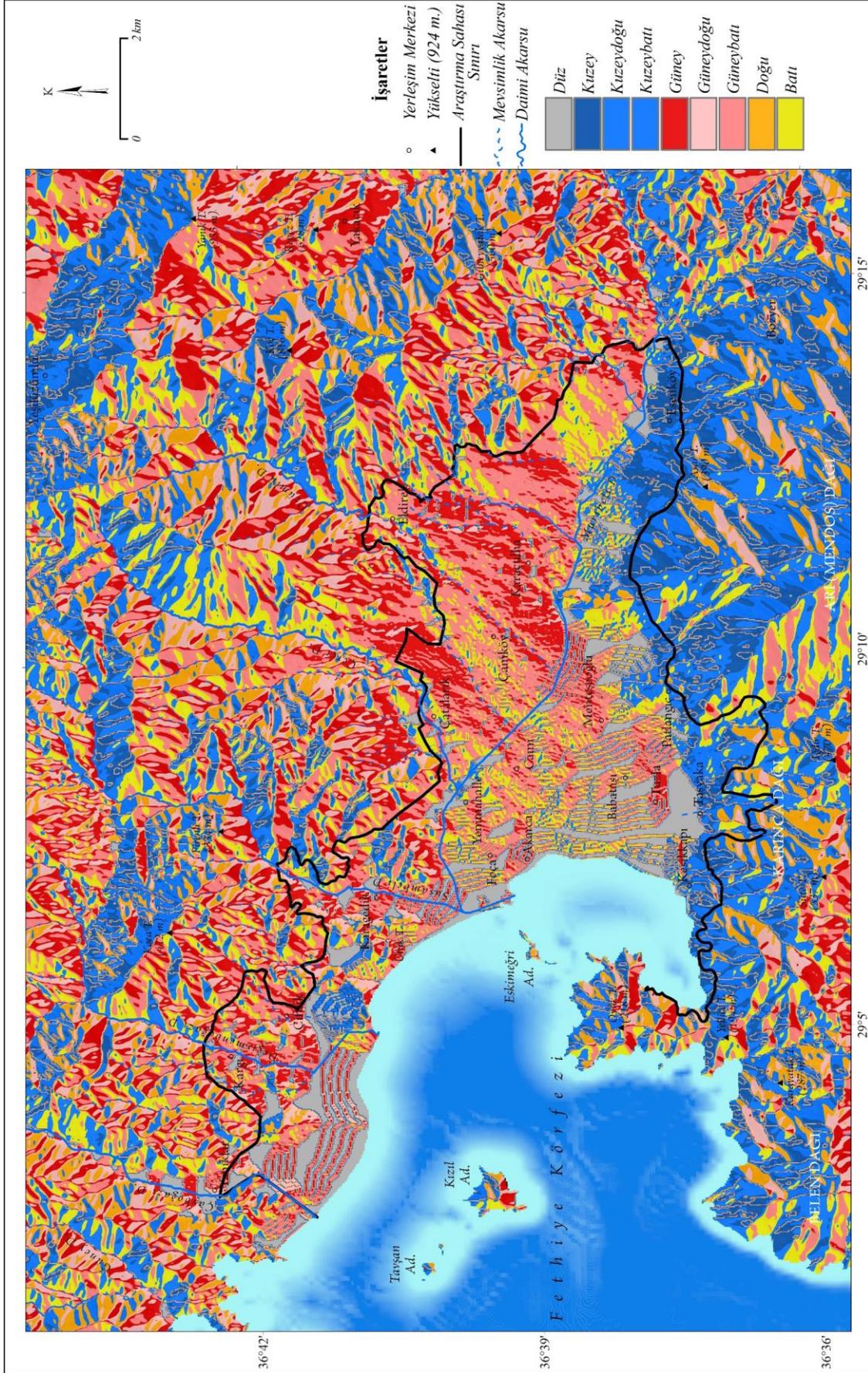
Arazideki eğim değerleri ile yerleşmenin kuruluşu, şehrin gelişimi gibi unsurlar arasında yakın bir bağ vardır. Lynch&Hack, *Site Planning* adlı eserinde eğim değerlerinin %4 ün altında olduğu alanları düz alanlar olarak tanımlamış ve her türlü aktivite için kullanılabilceğini ifade etmiştir. %4-%10 arasındaki yerleri orta eğimli, %10'un üzerindeki yerleri ise sert eğimli araziler olarak kabul etmiş, bu alanların üzerine bina inşa etmenin zor olduğunu belirtmiştir. (Lynch & Hack, 1984, s. 40). Tunçdilek ise 1985 yılında kaleme aldığı eserinde araziye eğim değerlerine göre; %0-5 düz-pürüzsüz, %5-10 orta eğimli, %10-15 eğimli, %15-40 dik ve %40-100 arasındaki yerleri ise dağlık olarak sınıflandırmıştır (Tunçdilek, 1985, s. 75).

Arazideki eğim değerleri arttıkça yerleşme faaliyetleri için hayati olan yol, kanal, içme veya atık su iletim sistemlerinin yapım maliyetlerinde ciddi artış olmaktadır. Genel olarak yerleşmelerin ilk kurulma alanları olarak eğimin az olduğu alanlar tercih edilmektedir. Fakat eğim değerinin %1'in altında olması da beraberinde atık suyun aktarımında veya yüzeydeki suyun drenajında güçlükler neden olmaktadır.

Yerleşim alanının güney ve kuzeyinde %10'dan büyük eğim değerlerinin olduğu yerler olmakla birlikte şehrin içinde bulunduğu sahanın eğimi genel olarak %5'ten daha azdır (Harita 11). Özellikle Murtbeli Deresi'nin aktığı yatak ile kıyı arasında kalan ve Foça, Akarca, Babataşı, Tuzla, Menteşeoğlu, Yenimahalle ile Cami mahallelerinin bulunduğu kısımda bu değer %2'den daha düşüktür. Çıkarılan profil hatları incelendiğinde şehrin yayılma alanını da içine alan körfez kıyısından doğu yönünde 4 km'lik iç kesimlere kadar olan güzergahta (Akarca Mahallesi-Karaçulha Mahallesi istikameti) yükseltinin artışı genel olarak 20 metreyi geçmemekte, çoğu yerde eğim değerleri de son derece düşük kalmaktadır.

Harita 9. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Eğim Haritası

Harita 10. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Bakı Haritası

1.3. İklim Özellikleri

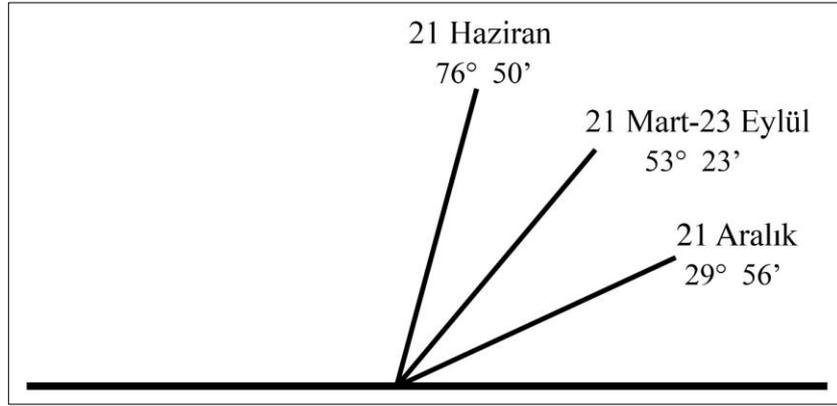
Geniş bir bölgede uzun yıllar içerisinde ortalama hava koşullarına iklim denilmekte olup bir yerin ikliminin tanımlanmasında sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem gibi birbiri içine girmiş elemanların etkileri değerlendirilmektedir. İklim, coğrafi çevrenin şekillenmesini ve insan yaşamını çok yakından etkilemekte, cansız çevrenin şekillenmesinden, canlıların yaşamındaki yıllık değişimlere kadar pek çok olguyu dolaylı veya doğrudan şekillendirmektedir (Erol, 2014, s. 1, 11; Türkeş, 2019, s. 3). Bir bölgenin yerleşim alanı seçilmesinde etkili olan en önemli faktörlerden biri de sahip olduğu iklim özellikleridir. Dünya üzerindeki şehirlerin yoğunlukla ılıman iklim sahasında bulunması, beşeriyetin yer seçiminde uygun iklim koşullarına olan gereksinimini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde de yerleşmelerin yoğunlaştığı alanlar ile fiziki coğrafya şartlarının uygun olduğu alanlar arasında sıkı bir ilişki vardır. En yoğun yerleşme alanları iklimin ve vejetasyon süresinin uygun, bir hidrografik unsurun yakınında, genelde yükseltisi az olan ova tabanlarında yer almaktadır. İklimin elverişli, toprakların verimli olduğu alçak, kıyı sahalarda şehirleşme hızları daha fazla olmakta, bu elverişliliğe bağlı olarak da fonksiyonlar daha hızlı gelişmektedir (Özdemir & Kardoğan, 1996, s. 284). Çalışma sahamızı da içine alan bölge genel olarak sahip olduğu iklim özellikleri açısından yerleşme ve şehirleşmeye son derece uygun bir alandır.

Türkiye, konumuna bağlı olarak farklı zamanlarda farklı nitelikteki hava kütlelerinin etkisine girmektedir. Türkiye'nin bulunduğu bölgenin kuzeyinde kutbi, güneyinde ise tropikal hava kütlelerinin merkez sahaları yer almakta, bundan dolayı da ülkemizde kışın kuzeyden gelen kutbi hava etkili olurken, yazın güneyden gelen tropikal hava kütleleri etkili olmaktadır (Erinç, 1996, s. 295). Fethiye, Akdeniz iklim kuşağı içinde yer almakta olup ve yaz aylarında Afrika kökenli ve Akdeniz üzerinden geçerken nemlenen tropikal hava kütesinin, kışın ise Atlas Okyanusu kaynaklı denizel tropikal hava kütesinin etkisinde kalmaktadır. Bu durumdan dolayı kışın cephesel-orografik kökenli yağışlar etkili olmaktadır. Akdeniz iklim sahasında kalsa da arazinin kısa mesafelerde çok hızlı bir şekilde değişikliğe uğramasından dolayı bu temel iklim özellikleri de değişikliklere uğramaktadır.

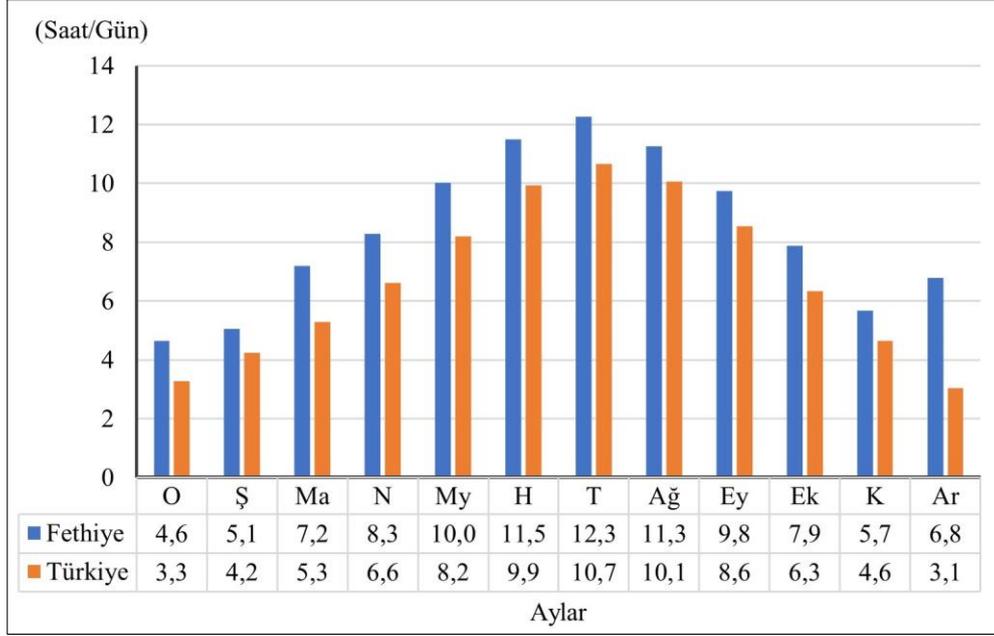
Bir sahaya ait iklim özelliklerini tespit etmek amacıyla meteoroloji istasyonlarından alınan uzun dönemli verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda çalışma sahamızla ilgili iklim özelliklerine ait değerlendirmelerde 3 metre yükseltide yer alan Fethiye meteoroloji istasyonuna ait 41 yıllık (1980-2021) veriler kullanılmıştır. Fethiye şehri deniz kıyısında olduğundan, meteoroloji istasyonundan elde edilen veriler şehrin iklim özellikleri hakkında güvenilir veriler temininde yardımcı olmuştur. Bunun haricinde çeşitli kıyaslamalarda bulunmak adına 948 metre yükseltide bulunan 18626 no.lu Nif (Arpacık) meteoroloji istasyonunun verilerinden de faydalanılmıştır.

Yeryüzü ve atmosferin ısınmasını sağlayan temel unsur Güneş enerjisidir. Bir yüzey ne kadar süre Güneş alırsa depoladığı enerji o derece artar. Orta enlemlerde günlerin ve aydınlanma sürelerinin daha uzun olduğu yaz aylarında; günlerin ve aydınlanma sürelerinin daha kısa olduğu kış aylarına göre alınan enerji daha fazla olduğun için hava daha sıcaktır (Erol, 2014, s. 37). Ayrıca hava sıcaklığı, güneşlenme ve aydınlanma süresi şehrin bulunduğu enlemden ve mevsimden doğrudan etkilenmektedir. Çalışma sahasına ait verilerin alındığı Fethiye Meteoroloji İstasyonu $36^{\circ} 37'$ kuzey enleminde bulunmaktadır. Şehrin bulunduğu konuma bağlı olarak yıl içerisinde Güneş ışınlarının geliş açısı değişiklik göstermektedir. Çalışma alanı kuzey yarım kürede yer aldığı için yıl içerisinde Güneş ışınlarının en büyük açıyla geldiği tarih 21 Haziran'dır. Bu tarihte Güneş ışınları öğle vakti Fethiye'ye $76^{\circ} 50'$ lık açı ile gelmektedir. 21 Aralık ise kuzey yarım küredeki nesnelere Güneş ışınlarının en eğik açıyla geldiği tarihtir. Bu tarihte ise Güneş ışınları öğle vakti şehre $29^{\circ} 56'$ lık açı ile düşmektedir. Ekinoks tarihleri olarak da bilinen 21 Mart ve 23 Eylül tarihinde Ekvatora dik açı ile düşen Güneş ışınları öğle vakti şehre $53^{\circ} 23'$ lık açıyla gelmektedir (Şekil 6).

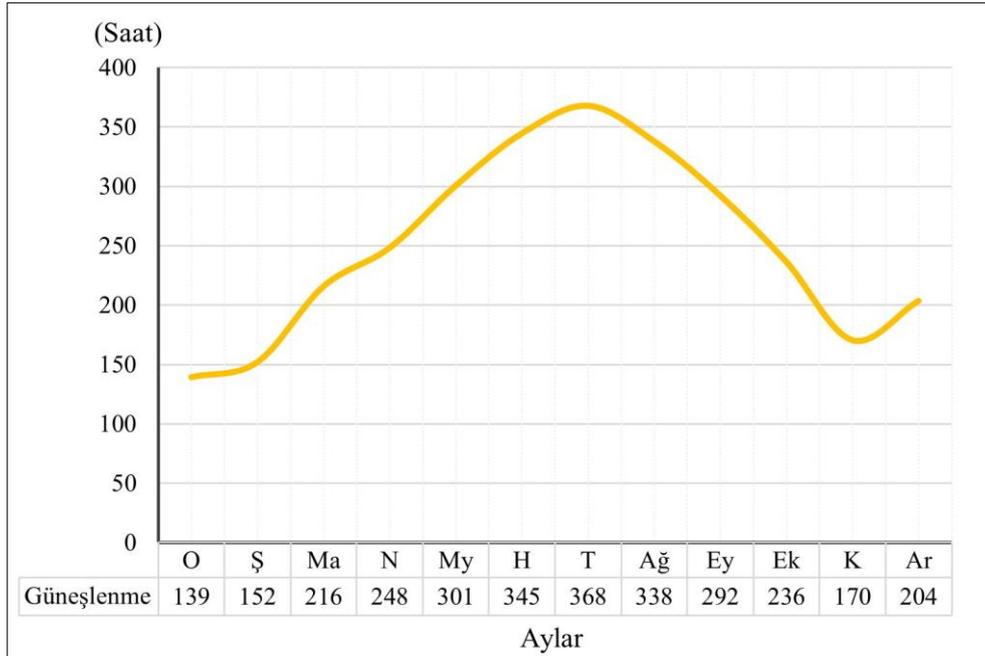
Şekil 5. Güneş Işınlarının Geliş Açısı

Fethiye'nin bulunduğu Güneybatı Anadolu, ülkemizde güneşlenme süresinin en fazla olduğu alanlar içerisinde yer almaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve 1991-2020 yılları arasındaki verileri kapsayan Türkiye ortalama güneşlenme süresini gösteren haritada Fethiye ve çevresi ülke ortalamasının çok üstünde değere sahiptir. Fethiye'de yıllık ortalama güneşlenme süresi 1991-2020 yılları arasında 2929 saattir (yaklaşık 123 gün). Bu da günlük ortalama 8,02 saat/gün olarak ifade edilebilir. Aynı dönemde Türkiye ortalamasının 6,74 saat/gün olarak hesaplandığı göz önüne alındığında Fethiye'de güneşlenme süresinin gayet yüksek olduğu görülmektedir (Grafik 1).

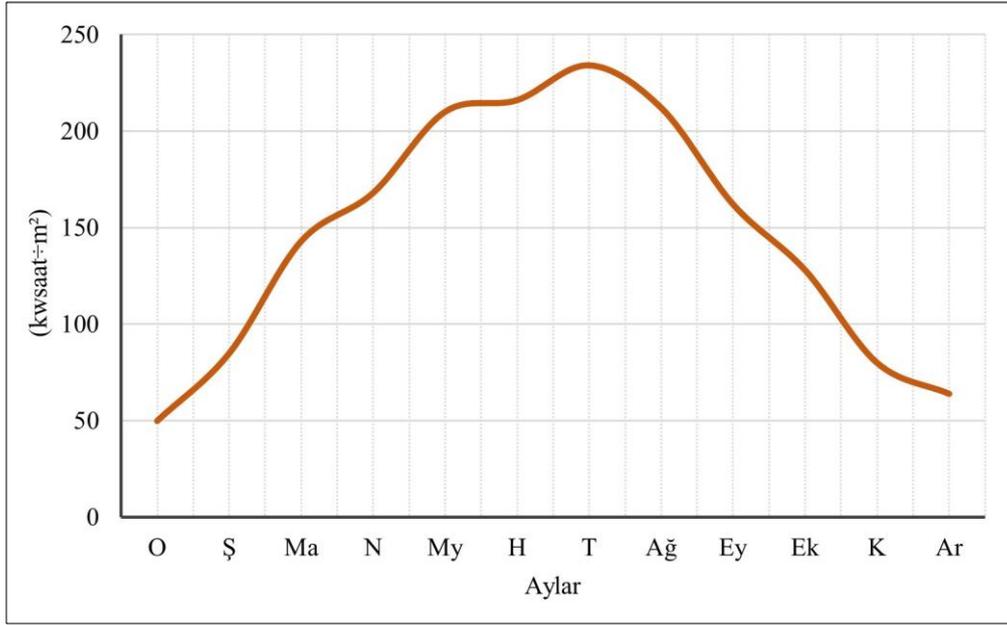
Grafik 1. Türkiye ve Fethiye’de Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi, 1991-2020

Meteoroloji Genel Müdürlüğünden alınan 1991-2020 yılları arası verilere göre güneşlenme süresinin en fazla olduğu ay, 368 saatle temmuzdur. Şubat ayı 139 saatle güneşlenme süresinin en az olduğu aydır. Yine uzun yılların yaz ayları güneşlenme süresi ortalaması 350 saati geçerken, bu değeri sırasıyla ilkbahar 270 saat, sonbahar 233 saat ve kış 165 saat izlemektedir (Grafik 2). Fethiye’de güneşlenme süresinin oldukça fazla olması sıcaklığı ve buharlaşmayı artırmaktadır. Güneşlenme süresinin uzun olması Fethiye ve çevresinin iklimini etkileyen önemli bir faktördür.

Grafik 2. Fethiye’de Aylık Toplam Güneşlenme Süresi, 1991-2020

Güneş'ten yeryüzüne doğrudan ulaşan, yayılan ve yansıyan radyasyon toplamına ise global “güneş radyasyonu” denilmektedir (Yenisey, 2015, s. 21). Güneş radyasyonundaki değişimler atmosferik olayların kökenini oluşturmaktadır. Bu radyasyon miktarı mevsime, arazi durumuna, atmosferik duruma ve daha pek çok unsura bağlıdır. Fethiye Meteoroloji istasyonunda 2019 ve 2020 yıllarında aylık bazda bu ölçümler yapılmış olup 2019 yılı toplamı 1750 kwsaat÷m² olarak ölçülmüştür. Yıl içindeki ortalaması ise yaklaşık 146 kwsaat÷m²'dir. Bu değer temmuz ayında zirve yapmakta ve 233 kwsaat÷m² değerini geçmektedir. En düşük değer ise 64 kwsaat÷m² ile aralık ayına aittir (Grafik 3). Bu değer 2020 yılında 1667 kwsaat÷m² olup aylık ortalaması 139 kwsaat÷m²'dir.

Grafik 3. Fethiye’de Ait Aylık Global Güneş Radyasyonu Toplamı, 2019

1.3.1. Sıcaklık Şartları

Yeryüzünde ısınmanın esas kaynağı Güneş’tir. Güneş enerjisinin bir kısmı atmosferi geçerek yeryüzüne ulaşır ve buradaki cisimleri ısıtarak, bunların da atmosfere doğru ısı yaymasına sebep olur. Böylece atmosfer, yeryüzünden farklı olarak hem Güneş’in gönderdiği ışınlarla hem de ısının yukarıda söylenen şekilde yerden geri verilmesiyle ısınır. Atmosferden yükseldikçe sıcaklığın azalmasının sebebi budur (Dönmez, 1984, s. 10).

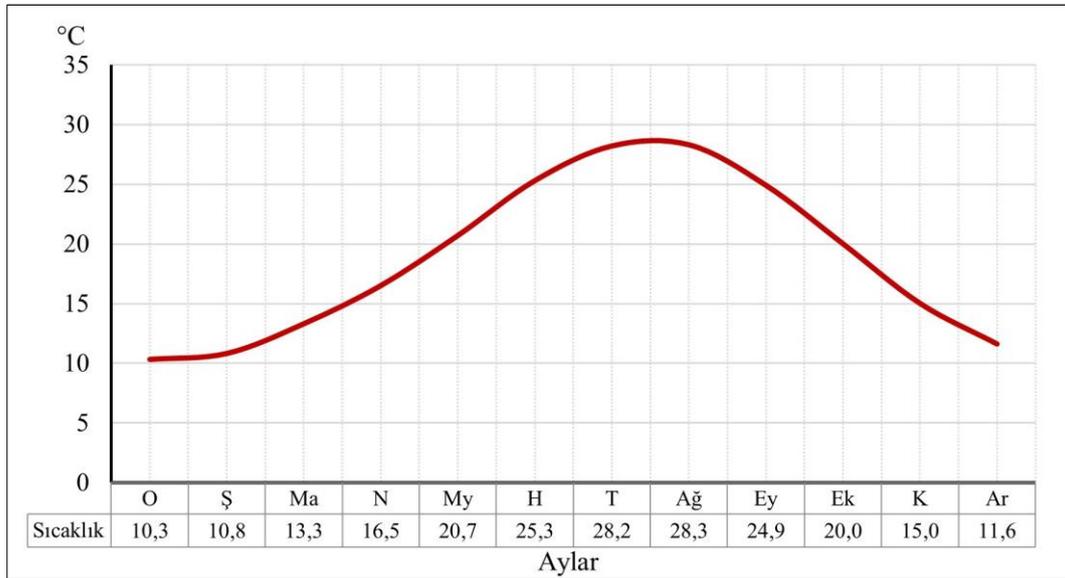
Fethiye Meteoroloji istasyonundan alınan ve 1980-2021 yılları arasını kapsayan sıcaklık verileri değerlendirildiğinde, Fethiye’de yıllık sıcaklık ortalaması 18,7 °C’dir. Yıllık ortalama sıcaklığın mevsimlere dağılımında en sıcak mevsimin yaz (27,2 °C), en düşük mevsimin ise kış (10,9 °C) olduğu görülür. İlkbahar sıcaklık ortalaması 16,8 °C, sonbahar ise 19,9 °C’dir. Görüldüğü üzere şehirde en sıcak

mevsim yaz olup bunu sonbahar mevsimi takip etmektedir. Sıcaklığın en düşük olduğu mevsim ise kışdır (Tablo 2).

Tablo 2. Fethiye’de Aylık Ortalama Sıcaklıklar (°C), 1980-2021

Aylar	O	Ş	Ma	N	My	H	T	Ağ	Ey	Ek	K	Ar	Ort.
Aylık Ortalama Sıcaklıklar	10,3	10,8	13,3	16,5	20,7	25,3	28,2	28,3	24,9	20,0	15,0	11,6	18,7
Aylık Ortalama Maks. Sıcaklıklar	16,1	16,6	19,2	22,4	26,7	31,6	34,8	35,0	31,7	26,9	21,5	17,5	25
Aylık Ortalama Min. Sıcaklıklar	5,7	6,2	7,8	10,8	14,7	18,6	21,5	21,6	18,2	14	9,8	7,1	13
Kaynak: Fethiye DMİ, 2021													

Fethiye’nin yıllık, en yüksek ve en düşük sıcaklık ortalamaları şehrin sıcaklık özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Fethiye’nin uzun yıllara ait (1980-2021) ortalama sıcaklık değerlerinin aylara göre dağılışı ele alındığında en yüksek sıcaklık değerinin 28,3 °C ile ağustos ayına ait olduğu görülmektedir. Bu değeri sırasıyla 28,2 °C ile temmuz ve 25,3 °C ile haziran ayı izlemektedir. Sıcaklığın en düşük olduğu ay ise 10,3 °C ile ocaktır. Bu düşük sıcaklığı 10,8 °C ile Şubat ve 11,6 ile aralık ayları izlemektedir (Grafik 4).

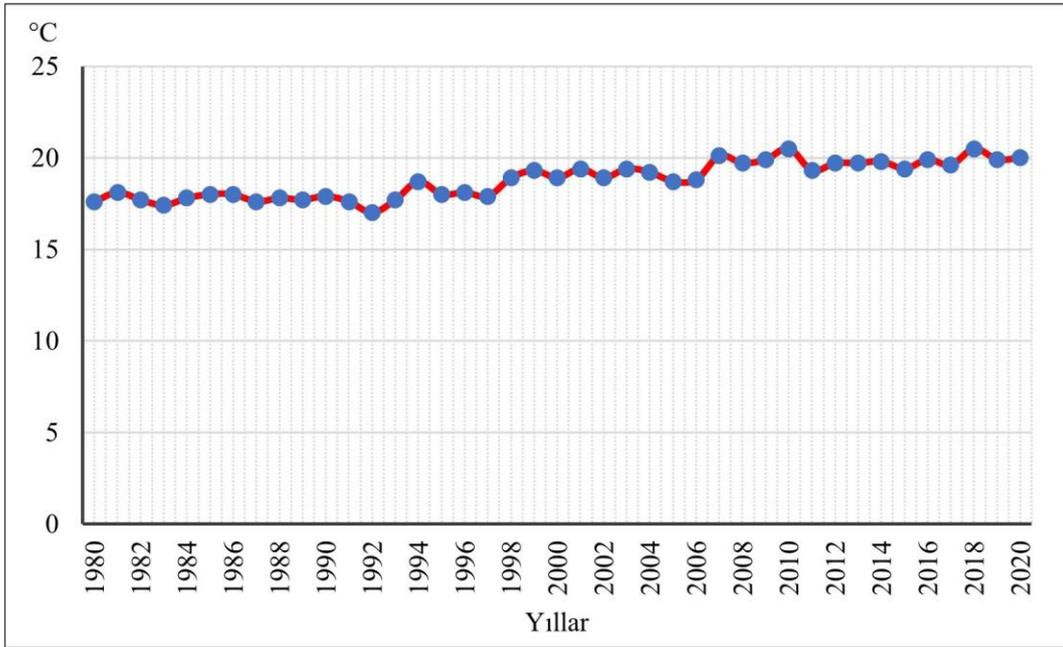
Grafik 4. Fethiye’de Aylık Ortalama Sıcaklık Dağılışı, 1980-2021

Fethiye şehrine ait sıcaklık ortalamalarını sıcak ve soğuk dönemler olarak incelediğimizde şehirde ortalama sıcaklıklar, nisan ile başlayıp eylül ayına kadar devam eden sıcak devrede 15 ila 25 °C arasında iken, ekim ayı ile başlayıp mart ayına kadar süren soğuk devrede ise 10 ila 20 °C arasında

değişkenlik göstermektedir. Mart ayından sonra artan sıcaklıklar ağustos ayında zirve yaparak bunaltıcı bir hâl almaktadır. Eylül ayından sonra belirgin olarak azalmaya başlayan sıcaklık da ocak ayında en düşük seviyeye iner.

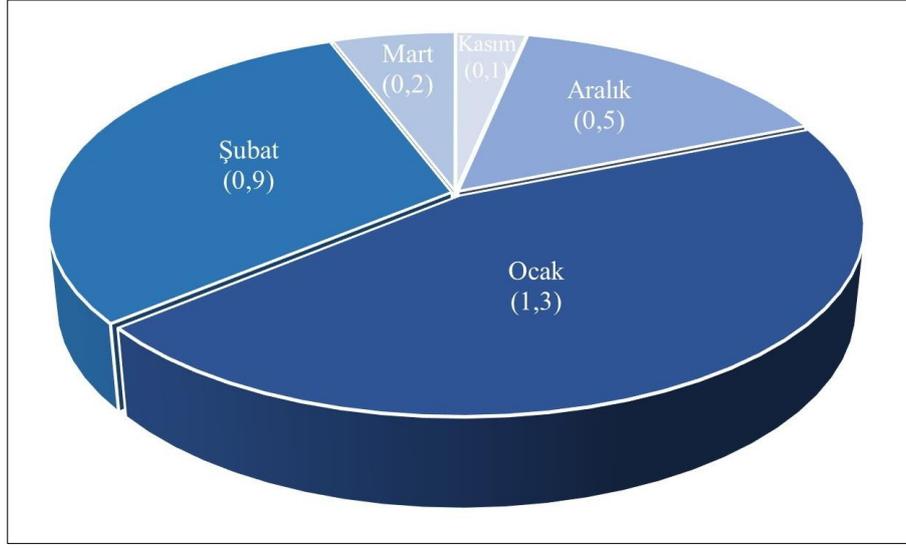
Fethiye’de görülen uzun yıllara ait maksimum ve minimum sıcaklık değerlerine bakılacak olursa şimdiye kadar ölçülmüş en yüksek sıcaklık değerinin 07.07.1988 tarihinde 44,3 °C olarak kayda geçtiği görülmektedir. En düşük sıcaklık değeri ise 16.01.1973 tarihinde -6,6 °C olarak ölçülmüştür.

1980-2021 yılları arası sıcaklık verileri değerlendirildiğinde Fethiye’de yıllık sıcaklık ortalamasının 20,5 °C ile en yüksek 2018’e, en düşük ise 17 °C ile 1992 yılına ait olduğu görülmektedir. Değerlere ait oluşturulan grafikte de Fethiye şehrinde yıllık ortalama sıcaklıkların artma eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik 5).

Grafik 5. Fethiye’de Yıllık Ortalama Sıcaklıklar, 1980-2020

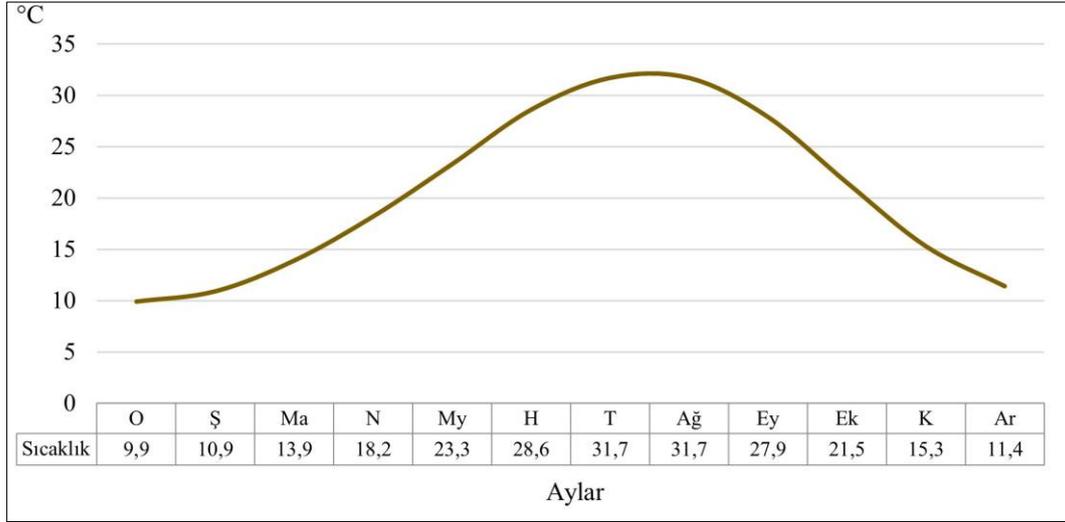
Sıcaklık özellikleri arasında incelenmesi gereken bir diğer husus ise sıcaklığın 0 °C’nin altına düşmesiyle meydana gelen don olaylarıdır. Fethiye’de sıcaklığın düşük olduğu don olaylı günler, en fazla kış mevsiminde görülmektedir. Değerlerin alındığı 41 yıllık süre içerisinde don olayının en fazla olduğu ay ocaktır ve 55 gün değerine sahiptir. Bunu 37 gün ile şubat, 19 gün ile aralık, 7 gün ile mart ve 4 gün ile kasım ayları takip etmektedir (Grafik 6). Bu aylara ait ortalamalar ise ocak ayı için 1,3 gün olurken, şubat için 0,9, aralık için 0,5 ve mart ayı için ise yaklaşık 0,2 gündür.

Grafik 6. Fethiye’de Uzun Yıllara Ait Donlu Günler Ortalaması, 1980-2021

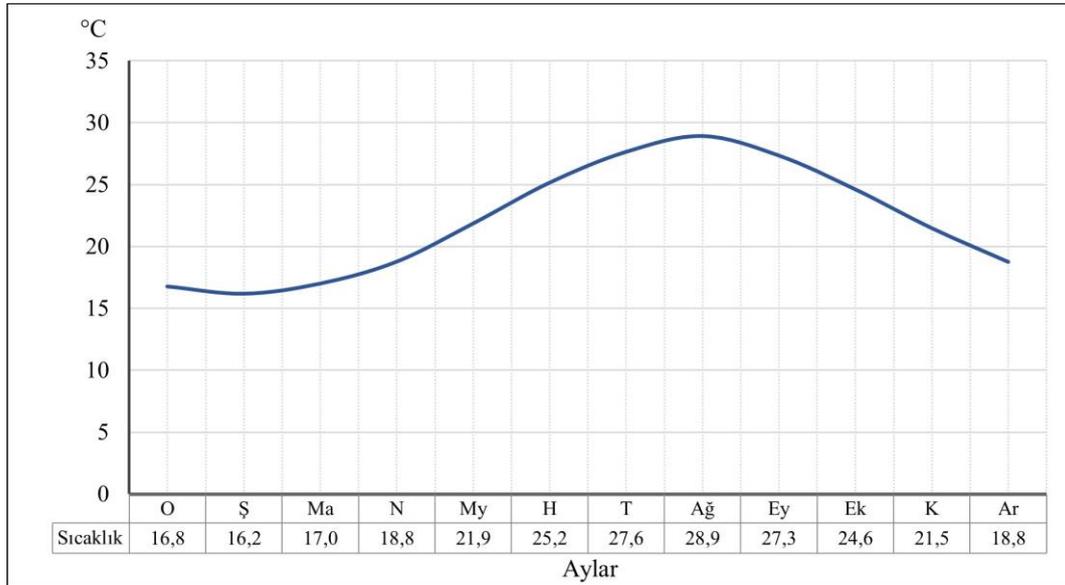
Sıcaklık değerleri hususunda incelenmesi gereken bir diğer konu ise toprak sıcaklığıdır. Bilindiği üzere toprak sıcaklığı özellikle Fethiye gibi tarım ve seracılık faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı yerlerde ciddi bir önem arz etmektedir. Genel olarak 5 ve 10 cm derinlikte toprak sıcaklıkları, o yerin kış dönemi sıcaklıkları hariç diğer zamanlarında atmosferik sıcaklığından daha yüksektir. Bir yerdeki toprak sıcaklığı; yüzeyin toprak yapısı, bitki örtüsü ve diğer nedenlerle değişiklik gösterebildiği gibi toprağın su kaybı konusunda da önemli bir faktördür.

Fethiye şehrindeki toprak sıcaklığı ile ilgili değerlendirmede de Fethiye Meteoroloji İstasyonu tarafından 1980-2020 yılları arasına ait sıcaklık verileri kullanılacaktır. Yapılan değerlendirmede Fethiye’nin toprak sıcaklıkları ile atmosferdeki sıcaklık değerleri arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. 5 cm derinliğe kadar toprak sıcaklığının uzun yıllık ortalaması 20,4 °C olup; en düşük olduğu ay 9,9 °C ile ocak, en yüksek olduğu ay 31,7 ile temmuz ve ağustostur. Bu değerler de göstermektedir ki uzun yıllar içerisinde dahi Fethiye’de 5 cm’ye kadar olan derinlikteki toprak sıcaklığı donma noktasına gelmemektedir. Benzer şekilde 10 cm derinliğe kadar olan sıcaklıklar da 5 cm derinlikteki sıcaklıklara paralellik arz etmektedir. Bahsedilen bu durum ileride değinileceği üzere Fethiye’de tarım açısından elverişli koşulların oluşmasını sağlamaktadır (Grafik 7).

Grafik 7. Fethiye’de Ortalama Toprak Sıcaklığı (5 cm derinlikte), 1980-2020

Çalışma sahası körfez kıyısında yer almakta olup hem iklim değerleri hem de deniz turizmi üzerinde etkili olan deniz suyu sıcaklık değerlerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Fethiye şehrinde deniz suyu sıcaklıkları aylara göre değişiklik göstermektedir. Uzun yıllara ait (41 yıl) ortalama deniz suyu sıcaklık değeri 19,5 °C olarak ölçülmüştür. Uzun yıllar ortalamasına göre ağustos ayında 29 °C’ye yükselen deniz suyu sıcaklığı bu aydan sonra azalma eğilimine girerek şubat ayında yılın en düşük ortalaması olan 16 °C’ye düşmektedir (Grafik 8). Fethiye’de körfezin etkisiyle deniz rüzgâra ve akıntılara kapalı bir durumda kalmakta; buna bağlı olarak da yakınlarında yer alan örneğin Marmaris ve Kaş’a göre deniz suyu sıcaklıkları daha fazla olmaktadır.

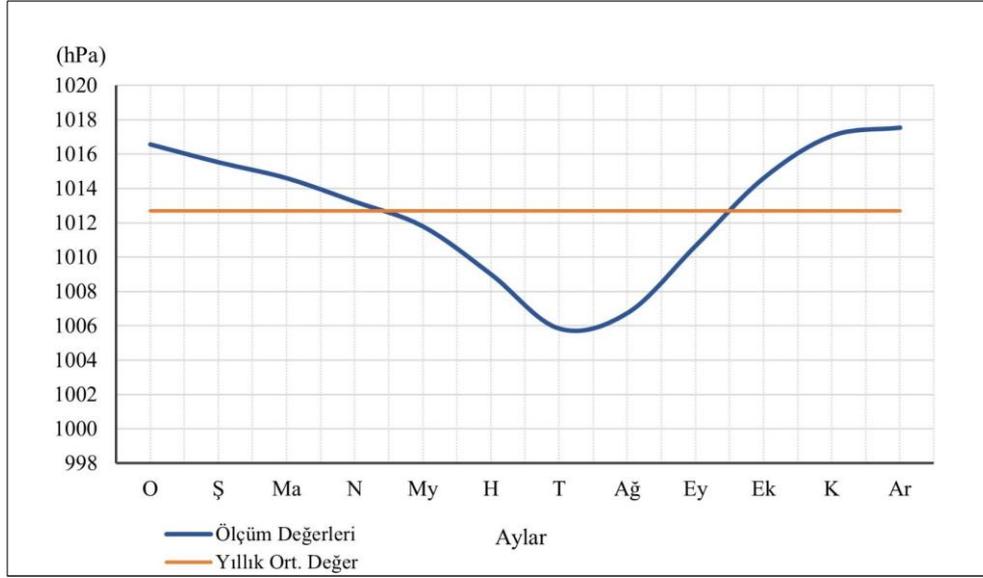
Grafik 8. Fethiye Kıyılarında Ortalama Deniz Suyu Sıcaklığı, 1980-2020

1.3.2. Basınç ve Rüzgârlar

Hava küre, ağırlığı olan çeşitli gazların birleşiminden oluşmakta ve bu ağırlık atmosfer içindeki cisimler üzerinde bir basınç etkisi oluşturmaktadır (Erol, 2014, s. 112). Atmosferin bu bahsedilen ağırlık etkisi deniz seviyesinde 1013 mb olarak ölçülmüştür. Basınç değerleri meteorolojik şartlara bağlı olarak değişmekte ve dalgalanmalar göstermektedir. Bir yerdeki hava basıncının niteliği havanın hareketli veya hareketsiz olmasını ve de hareket yönünü etkilemektedir. Bilindiği üzere yüksek basınç alanlarında hava alçalıcı yönde hareket etmektedir. Bu durum, ortamın jeomorfolojik şartlarına da bağlı olarak özellikle kış döneminde hava kirliliğinin etkisini artırmaktadır. Çalışma sahasına ait basıncın niteliklerini ortaya koyabilmek için Fethiye Meteoroloji İstasyonunun uzun yıllara ait verilerinden faydalanılmıştır.

Yeryüzünün farklı bölgelerini, farklı şekillerde etkileyen ve o alanın iklimin belirleyen çeşitli hava kütleleri ve basınç merkezleri bulunmaktadır. Ülkemiz bulunduğu coğrafi konumdan dolayı çeşitli hava kütlelerinin etkisi altında kalmaktadır. Bu hava kütlelerinin bazıları her mevsim etkili olurken bazıları dönemsel etkilidir. Genel olarak ülkemiz genelinde ekim ayından itibaren Avrupa üzerinden gelen termik yüksek basınç merkezleri ile kuzeyden gelen kontinental polar (cP) hava kütlelerinin de etkisiyle basınç değerleri yüksek olmakla birlikte yaz dönemine kıyasla daha belirgin dalgalanmalar yaşanmaktadır. Yaz döneminde ise Basra alçak basıncının ve tropikal hava kütlelerinin etkisiyle basınç değerleri daha düşüktür (Dinler, 2014, s. 14, 25).

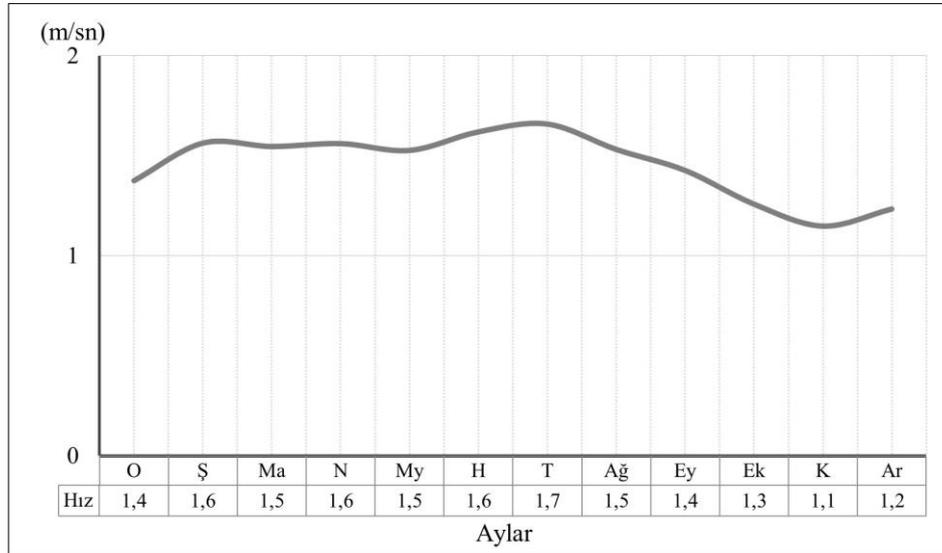
Fethiye'deki atmosfer basıncı, bulunduğu mikro ölçekli şartlarda da etkilenmekle birlikte ülke genelindeki atmosfer basıncına paralel olarak mevsimlere göre değişiklik göstermektedir. 2009-2020 yılları arasındaki veriler incelendiğinde uzun dönemli yıllık ortalama basınç değeri 1012,7 mb olarak hesaplanmıştır. Yıllar içerisindeki ortalama değerlere bakıldığında basınç değerlerinin 1018 mb ile 1005 mb değerleri arasında değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Fethiye'de basınç değerlerinin genel olarak yüksek olmasında bulunduğu yükseltinin azlığı, deniz kıyısına komşu olması gibi faktörler etkili olmaktadır. Verilere bağlı oluşturulan grafikte de görüldüğü üzere ekim ayından nisan ayına kadar olan periyotta hava basıncı yıllık ortalama basınç değerinin üstünde seyretmekte olup bu ayların ortalaması 1015,6 mb olarak hesaplanmıştır. Nisan ayından ekim ayına kadar olan devrede ise atmosfer basıncı yıllık ortalama basınç değerinin altında kalmakta olup bu dönemin ortalama basınç değeri 1008,8 mb olarak hesaplanmıştır. Bu dönemdeki düşüş, şehrin bulunduğu konumdan dolayı havanın ısınması ve sahada etkili olan alçak basınç ile ilgilidir. Deniz seviyesine indirgenmiş basıncın en yüksek olduğu ay 1017,6 mb ile aralık ayına denk gelirken en düşük basınç değerinin ölçüldüğü ay ise yaklaşık 1005,9 mb ile temmuz ayıdır (Grafik 9).

Grafik 9. Fethiye’de İndirgenmiş Aylık Ortalama Hava Basıncı, 2009-2020

Hava akıcı ve hareketli bir özelliğe sahiptir. Buna bağlı olarak da yatay yönde yer değiştiren hava hareketi, yani rüzgârlar ortaya çıkmaktadır. Rüzgâr konusunda, rüzgâr yönü, hızı (şiddeti) ve frekansı (esme sıklığı) değerlendirilmesi gereken üç belirgin özelliktir. Bir yerde, bu bahsedilen unsurlar, başta basınç merkezlerinin konumu, yer şekillerinin durumu olmak üzere pek çok parametreden etkilenmektedir.

Fethiye’de uzun dönemli yıllık ortalama rüzgâr hızı 1,5 m/sn olarak karşımıza çıkmaktadır. Rüzgârın en hızlı estiği ay 1,7 m/sn ile temmuz ayına aittir. En yavaş estiği ay ise 1,1 m/sn ile kasımdır. Grafikten de görüleceği üzere Fethiye şehrinde rüzgâr hızının aylara göre dağılışında belirgin farklılık gözlenmemekte olup bunun temel nedeni de şehrin coğrafi konumudur (Grafik 10).

Grafik 10. Fethiye’de Aylık Ortalama Rüzgâr Hızı, 1980-2020

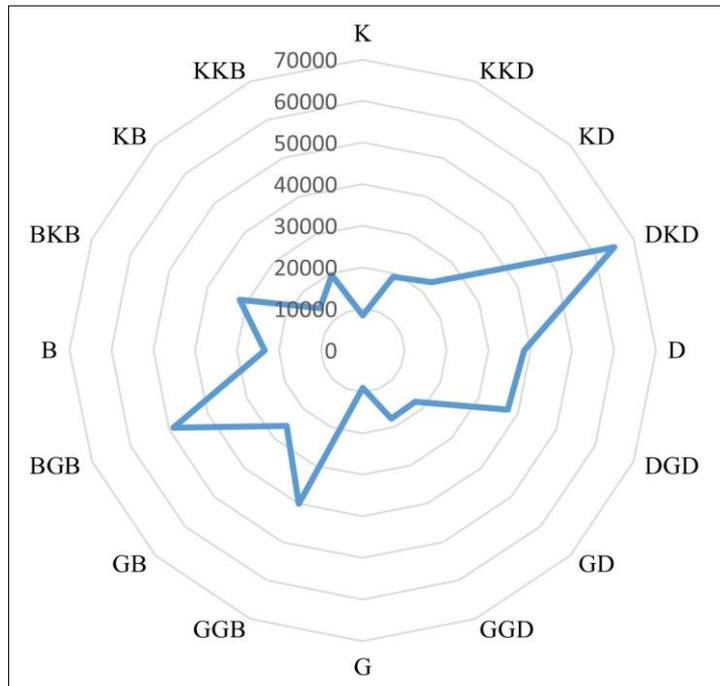
Şehirde, yılda 2-3 gün fırtına (rüzgâr hızının 60 km/saat veya daha fazla olması) ile 22 gün kadar kuvvetli rüzgârlı gün yaşanmaktadır (Dinler, 2014, s. 26). Kayıtlara göre çalışma alanımızda en şiddetli rüzgâr hızı 03.10.1990 tarihinde 33,7 m/sn olarak tespit edilmiştir. Kayıtlar içinde çok uzun süreli fırtınalı zamanlara rastlanmamıştır.

Fethiye’de hâkim rüzgâr yönü üzerinde arazi yapısı, kara ve deniz unsurlarının durumu etkilidir. Şehirde hâkim rüzgâr yönü doğu kuzeydoğu (DKD-ENE) şeklindedir. Özellikle kış aylarında İç Anadolu’da oluşan antisiklon alanından çevreye yayılan soğuk karakterli hava akımları Mersinlidere’yi takiben doğu kuzeydoğu yönünde ilerleyerek şehri etkilemektedir (Bozyiğit, 1998, s. 42) (Tablo 3). İkinci hâkim yön ise batı güneybatı (BGB-WSW) olup özellikle kuzey (K-N) ve güney (G-S) yönlerinden esen rüzgâr toplamın içinde çok az bir yer tutmaktadır (Grafik 11). Şehrin etrafındaki dağların konumu ve arazinin uzanış istikameti, bu rüzgâr yönünde önemli bir etkiye sahiptir.

Tablo 3. Fethiye’de Hâkim Rüzgâr Hızı ve Yönü

Rüzgâr Yönü	K	KKD	KD	DKD	D	DGD	GD	GGD
Esme Sayısı	8,363	19,082	23,212	64,992	38,466	37,394	17,640	17,855
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	1	1.1	0.9	1.2	0.9	0.9	0.8	1.2
Max. Rüzgâr Hızı (m/sn)	11.5	11.2	10	16.7	12.5	14.7	10.4	11.5
Rüzgâr Yönü	G	GGB	GB	BGB	B	BKB	KB	KKB
Esme Sayısı	9,073	40,026	25,803	48,912	23,441	31,827	14,334	19,536
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	1.1	2.2	2	2.1	1.8	1.7	1.4	1.5
Max. Rüzgâr Hızı (m/sn)	9.6	11.7	11.1	12.6	9.3	9.8	8.9	12.6

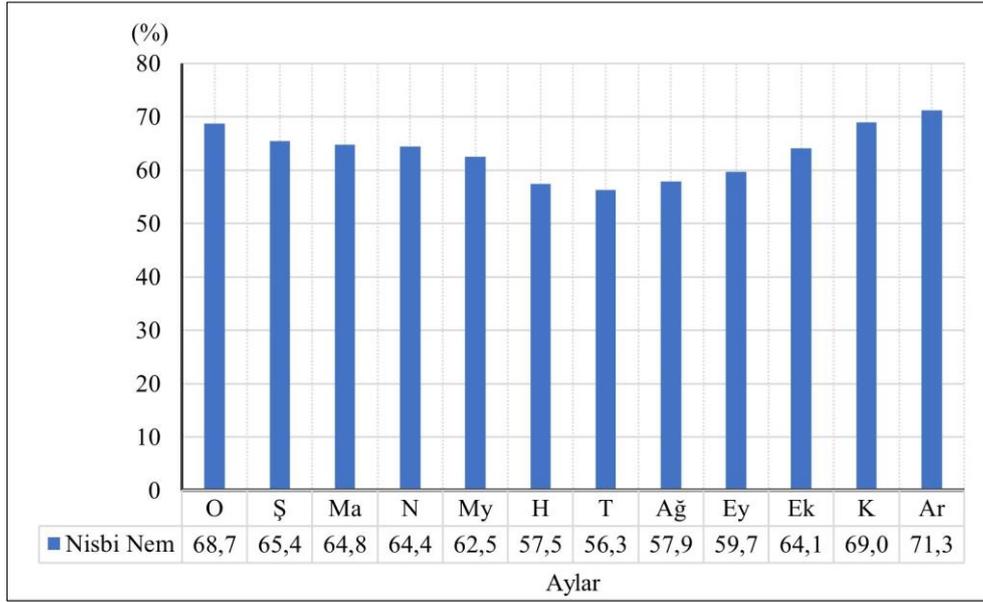
Kaynak: MGM

Grafik 11. Fethiye’de Yıllık Rüzgâr Frekansı, 1960-2012

1.3.3. Nem ve Yağış

Havanın nem durumu ve bunun zamana göre değişimi bir yerde yağışın meydana gelebilmesi için temel elemandır. Bu değerlendirme yapılırken Fethiye Meteoroloji İstasyonuna ait 1980-2021 yılları arası değerler kullanılmıştır. Fethiye’de bağıl nemin ortalaması %63,5 olup bu değer aylara ve mevsimlere göre değişiklik göstermektedir. Nitekim %71,3 ile bağıl nemin en fazla olduğu ay aralıktır. Bunu %69 ile kasım ayı takip etmektedir. %56,3’lük değer ile bağıl nemin en düşük olduğu ay ise temmuzdur (Grafik 12).

Grafik 12. Fethiye’de Aylık Nisbi Nem Ortalaması, 1980-2020

Bağıl nem değerleri yazdan kışa doğru artış gösterirken; kıştan yaz doğru azalma eğiliminde olmaktadır. Fethiye’de bağıl nemin mevsimlere dağılışında en yüksek ortalamanın olduğu mevsim %68,5 ile kışa aittir. Bunu %64,3 ile sonbahar ve %63,9 ile ilkbahar takip eder. Bağıl nem ortalamasının en düşük olduğu mevsim ise %57,2 ile yazdır (Tablo 4).

Tablo 4. Fethiye’de Mevsimlere Göre Ortalama Nisbi Nem, 1980-2020

İlkbahar (%)	Yaz (%)	Sonbahar (%)	Kış (%)
63.9	57.2	64.3	68.5

Kaynak: Fethiye DMİ

Fethiye şehrinde (1980-2020) aylık maksimum nem ortalaması %98 iken aynı döneme ait aylık minimum nem ortalaması ise %14'tür. Maksimum ve minimum nem ortalamalarının uzun dönemli aylık değerlendirmesi Tablo 5'te detaylı olarak verilmiş olup iki değer arasında yıl içerisinde ciddi değişimlerin olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Fethiye'de Uzun Dönemli Nem Durumu, 1980-2020

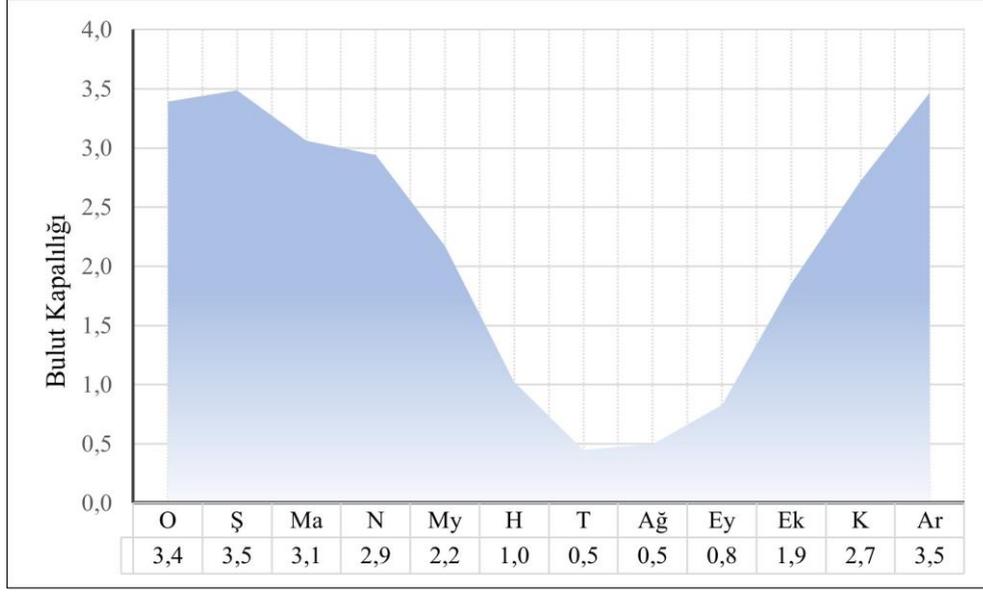
	O	Ş	Ma	N	My	H	T	Ağ	Ey	Ek	K	Ar
Ortalama Nisbi Nem (%)	69	65	65	64	63	57	56	58	60	64	69	71
Maksimum Nisbi Nem (%)	96	96	96	96	93	88	87	88	93	96	97	97
Minimum Nisbi Nem (%)	22	21	21	22	24	22	20	21	21	22	22	24

Kaynak: MGM

Buharlaştırma, suyun sıvı hâlden su buharı hâline gelmesidir ve güneş radyasyonu, buharlaştırma yüzeyinin genişliği ve sıcaklığı, rüzgâr hızı, hava basıncı gibi pek çok faktörden etkilenmektedir. Yaz aylarında hem güneş radyasyonunun artması hem de güneyden gelen tropikal hava akımlarının etkisiyle buharlaştırma en yüksek düzeye çıkmaktadır ve mevsimler arasında belirgin farklılıklar görülmektedir. Fethiye'de buharlaştırma miktarı mart ayından itibaren artmaya başlayarak temmuz ayında en yüksek düzeye ulaşmakta, bulutlanmanın artışı ve yağışlarla birlikte ekim ayından sonra düşüş göstermektedir. Değerlendirmeler göstermektedir ki çalışma alanımızda m²'de yıllık ortalama 1151,7 mm buharlaştırma meydana gelmektedir (Dinler, 2014, s. 31).

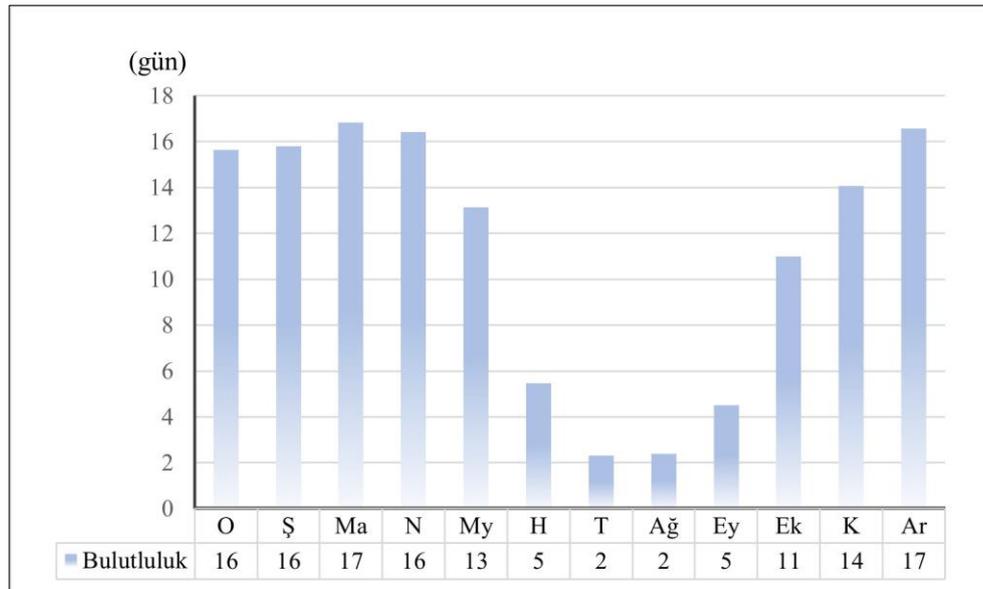
Araştırma sahasının iklim özellikleri arasında değerlendirilmesi gereken bir diğer önemli husus ise bulutluluk değerleridir. Bir yerin bulutluluk değeri her şeyden önce güneşlenme süresi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Bilindiği üzere bulutluluk ne kadar fazla olursa yeryüzüne ulaşacak Güneş enerjisi miktarı o kadar az olacaktır. Bu durum da doğrudan o bölgedeki sıcaklık, yoğunlaşma, yağış miktarları üzerinde etkili olacaktır. Bir yerin bulutluluk derecesi 0 ile 10 arasında değişmektedir. 0, gökyüzünün tamamen bulutsuz olduğunu, 10 ise tamamen kapalı olduğunu gösterir (Dönmez, 1984, s. 149).

Çalışma sahamızda yıllık ortalama bulutluluk değeri 2,2'dir. Bulutluluğun en fazla olduğu dönem kış mevsimi olup en fazla olduğu aylar sırasıyla aralık, şubat ve ocaktır. Ortalama bulutluluk ilkbaharla birlikte azalmaya başlamakta ve yaz mevsiminde temmuz, ağustos aylarında 0,5 ile en düşük değerlere inmektedir (Grafik 13).

Grafik 13. Fethiye'de Aylık Ortalama Bulut Kapalılığı, 1980-2020

Yıllık ortalama bulutlu gün sayısına bakılacak olursa bu değer 134 gündür. Fakat bu değer de yıl içinde mevsimlere dengeli dağılmamıştır. Ortalama bulutlu gün sayısının en fazla olduğu mevsim 49 gün ile kıştır. Bunu sırasıyla 46 gün ile ilkbahar, 30 gün ile sonbahar ve 9 gün ile yaz takip etmektedir (Grafik 14).

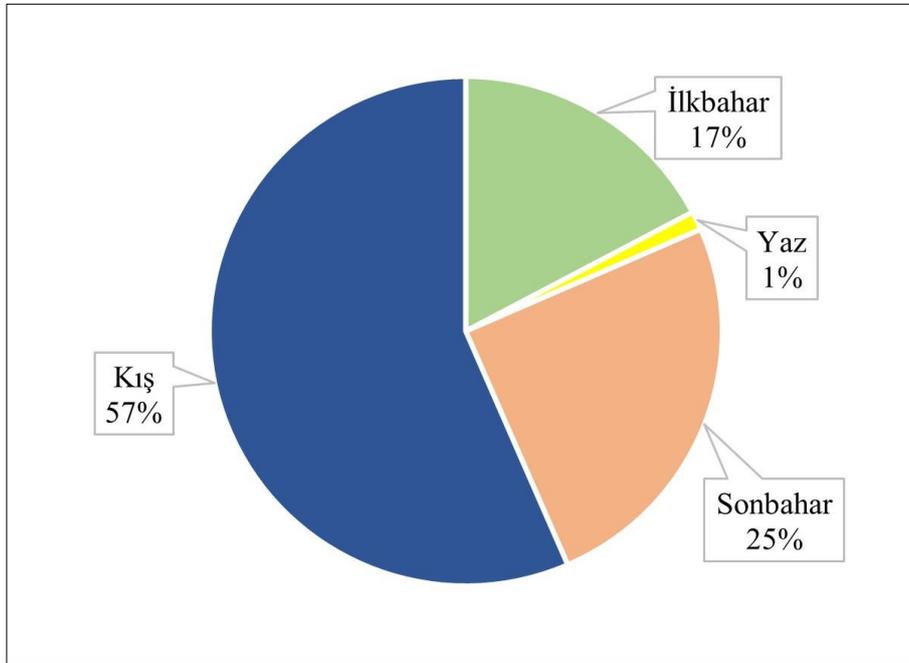

Grafik 14. Fethiye'de Aylık Ortalama Bulutlu Gün Sayısı, 1980-2020

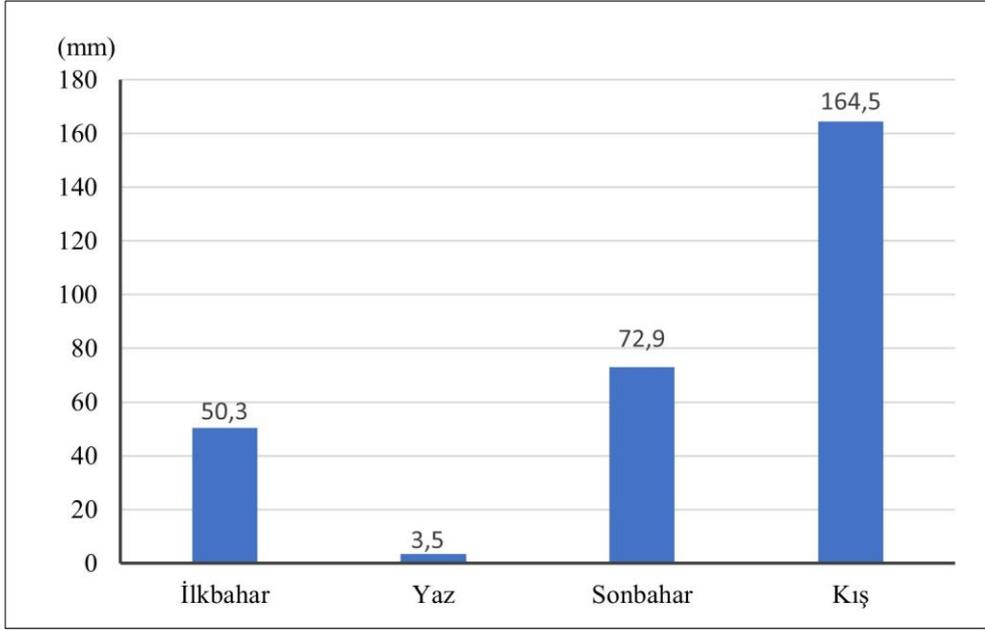
Fethiye’de sisli gün sayısı şehir hayatını olumsuz etkileyecek kadar büyük boyutlu olmamaktadır. Meteoroloji istasyonunun 1980-2020 yılları arasındaki verileri incelendiğin bazı yıllarda hiç sisli gün kaydının olmadığı görülmektedir. Bu 41 yıllık veri içerisindeki sisli günler toplamına bakıldığında 226 gün olduğu görülmektedir.

Ülkemizin yağışlı alanlarından biri Batı Toroslar’ın Muğla çevresinde denize dönük yamaçlarıdır. Bu yüksek dağlık alanlarla kıyı arasında kalan Fethiye gibi ovalık sahalarda ise 800-1000 mm arasında yağış düşmektedir. Akdeniz üzerindeki tropikal hava kütleleri ile kuzeydeki polar hava kütleleri özellikle kış döneminde çalışma sahamızı da içine alan kısımda yoğun bir şekilde frontal (cephe) yağışlara neden olmaktadır. Yine denizel sahadan nem depolamış hava kütleleri, yamaçlar boyunca yükselme ile karşılaşmakta ve özellikle yüksek kısımlarda orografik (yamaç) yağışlarına neden olmaktadır.

Fethiye’de ortalama yağış miktarı 873,5 mm’dir (2005-2021). Yağışın dağılışında, Akdeniz ikliminin tipik özelliği görülmektedir. Yağışın aylara ve mevsimlere dağılışında bariz farklılıklar söz konusudur. Yazları yağış yok denecek kadar az (%1) iken en yağışlı mevsim kıştır ve yıllık yağışın %57’si bu mevsimde düşmektedir. Kış mevsimini sırasıyla %25’lik payla sonbahar ve %17’lik payla ilkbahar takip etmektedir (Grafik 15-16).

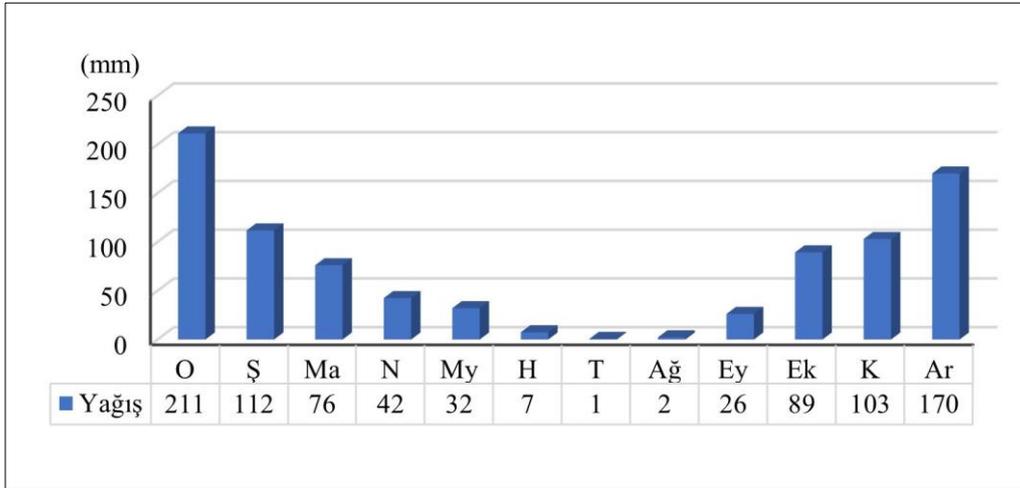

Grafik 15. Fethiye’de Yağışın Mevsimlere Dağılışı (%), 2005-2011

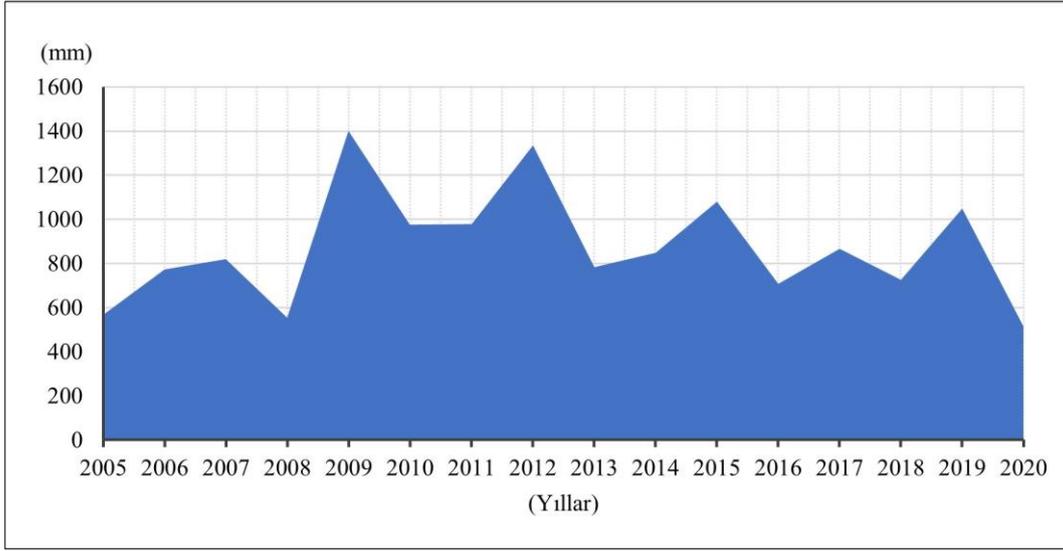
Grafik 16. Fethiye’de Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm), 2005-2021

Fethiye şehrinde yağışın aylara göre ortalama dağılışına bakıldığında en yağışlı ayın 211 mm ile ocak olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 170 mm ile aralık ve 112 mm ile şubat ayları takip etmektedir. Yağışın en az olduğu ay 1 mm ortalama ile ağustos olup bunu 25 mm ile temmuz ayı takip eder (Grafik 17).

Grafik 17. Fethiye’de Aylık Ortalama Yağış Dağılışı (mm), 2005-2021

Uzun dönemler içerisinde Fethiye'ye düşen yıllık yağış miktarı incelendiğinde yıl bazında yağış miktarlarında ciddi değişimler olduğu görülmektedir. Örneğin, 2012 yılında yıllık 1335 mm gibi yüksek bir yağış değeri ortaya çıkarken 2020 yılında 1/3 oranına düşerek 514 mm değeri kayıtlara geçmiştir. Daha uzun dönemli değerlere bakıldığında 1977 yılında bu değer in daha da düşerek 430 mm olduğu kaydedilmiştir (Grafik 18).

Grafik 18. Fethiye’de Yağışın Uzun Dönemli Yıllık Değişimi (mm), 2005-2020

Fethiye’de kar yağışları ve karla örtülü günler incelendiğinde kar yağışlı günler neredeyse yok denecek kadar azdır. Yükseltinin artması ve sıcaklığın düşmesine bağlı olarak şehrin çevresindeki dağlık alanlarda kar yağışlı günlerin sayısı biraz artmakta ise de şehrin bulunduğu alanda 1980-2020 yılları arasında yıllık ortalama 1 gün dahi olmamaktadır. Tutulan kayıtlara göre bazı yıllarda kar yağışı görülmezken bazı yıllarda sadece 2 gün kar yağışı tespit edilmiştir (Tablo 6).

1.3.4. Hâkim İklim Tipi

Herhangi bir yer için iklim sınıflandırması yapılırken çeşitli formüller, değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Çalışma sahamız olan Fethiye'nin iklim tasnifi yapılırken Conrad, Thornthwaite, De Martonne ve Erinç ve metotlarına göre değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Fethiye şehri ve yakın çevresinde karasallık ve okyanusallığı saptamak amacıyla kullanılan Conrad formülüne göre %28 karasal, %72 okyanusal bir karakter sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki Fethiye ve çevresinin atmosfer olaylarının belirlenmesinde Akdeniz'in etkisi belirgin olmaktadır (Dinler, 2014, s. 14).

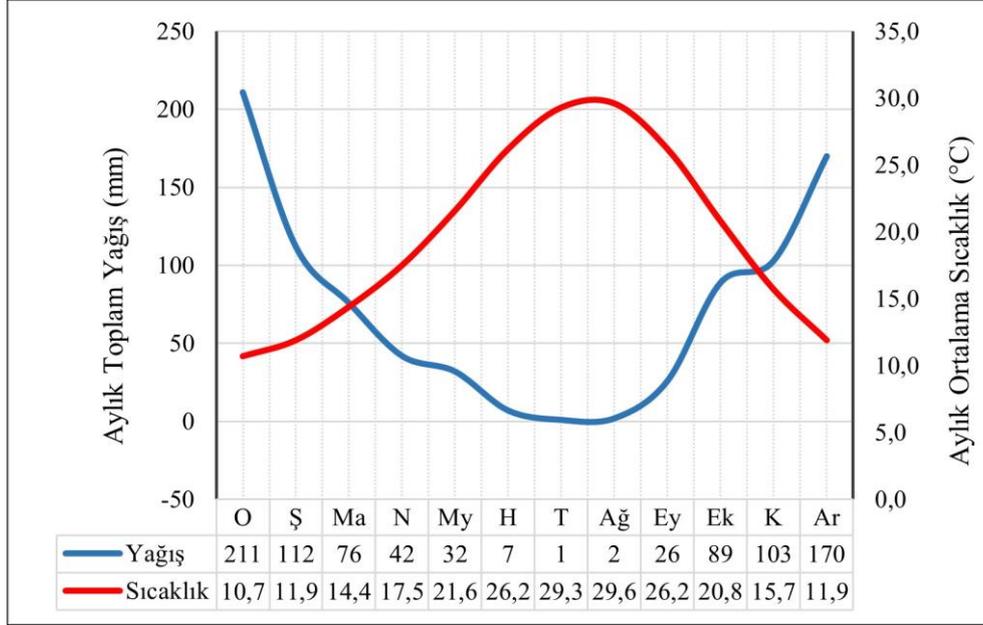
De Martonne yöntemine göre Fethiye için yıllık kuraklık indisi **Ia=16** olarak bulunmuştur. Bu durumda şehrin Step-Nemli arası iklim tipine dâhil olduğu görülmektedir (Akkuş & Bozyiğit, 1992, s. 125; Dinler, 2014, s. 44) (Tablo 7).

Tablo 7. De Martonne Kuraklık İndis Tablosu

Kuraklık İndisi (Ia)	İklim Tipi
0 >	Kutupsal
0 - 5	Çöl
5 - 10	Step (Yarı Kurak)
10 - 20	Step-Nemli arası
20 - 28	Yarı Nemli
28 -35	Nemli
35 - 55	Çok Nemli
55 <	Islak

$Ia = (P / (T+10) + (12 * p / (t+10))) / 2$
10 = Sıcaklığın 0°C'nin altında olduğu yerlerde t'yi pozitif yapmaya yarayan sabit
P = Uzun yıllar toplam yağış (mm)
T = uzun yıllar ortalama hava sıcaklığı (°C)
p = en kurak ayın yağışı (mm)
t = En kurak ayın ortalama sıcaklığı (°C)

Walter yöntemine göre Fethiye Meteoroloji İstasyonundan alınan 1980-2020 yıllarına ait ortalama yağış ve sıcaklık verileri kullanılarak oluşturulan basit diyagramda (Grafik 19) sıcaklığın ve yağışın birbirini kestiği yerlerin üstünde kalan kısım sıcaklığa ait ise kurak devrenin, yağışa ait ise nemli devrenin hâkim olduğu kabul edilmektedir. Grafikte de görüldüğü üzere yaz aylarında ciddi bir kuraklık söz konusudur.

Grafik 19. Walter Yöntemine Göre Fethiye'nin İklim Grafiği, 2005-2020

Erinç formülüne göre yağış etkinlik indeksi (**Im**) 35 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre Fethiye'nin iklim sınıfı Yarı Nemli-Park Görünümlü Kuru Orman olarak tespit edilmektedir (Tablo 8).

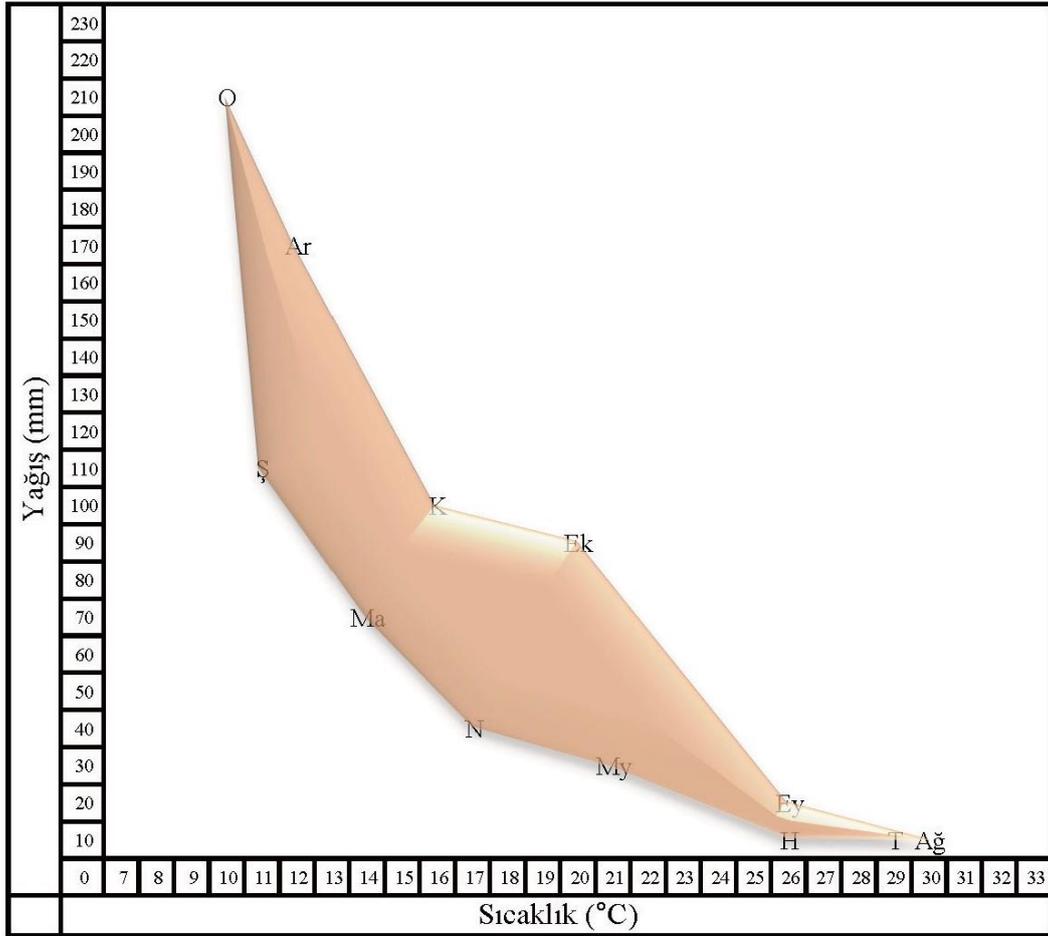
Tablo 8. Erinç Yöntemine Göre Fethiye'nin İklim Sınıfı

İndis Değeri (Im)	İklim Sınıfı	Bitki Örtüsü
<8	Tam Kurak	Çöl
8 - 15	Kurak	Çöl-Step
15 - 23	Yarı Kurak	Step
23 - 40	Yarı Nemli	Park Görünümlü Kuru Orman
40 - 55	Nemli	Nemli Orman
>55	Çok Nemli	Çok Nemli Orman

Im = P / Tom
Im = Yağış etkinlik indeksi
P = Yıllık toplam yağış (mm)
Tom = Yıllık ortalama maksimum sıcaklık (°C)

Fethiye için hazırlanan Thornthwaite su bilançosu tablosu ve diyagramlarına göre aralık-mart arasındaki devrede toprak suya doymun durumda olup su fazlalığı söz konusudur ve fazla su akışa geçmektedir. Yaz aylarında sıcaklığın ve buharlaşmanın artmasıyla birlikte su noksanı görülmektedir. Thornthwaite tasnifine göre nemlilik indeksi $I=32,72$ çıkmış olup bu değere göre Fethiye şehri; nemli, mezotermal su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli, tam okyanusal (B2 B2' s₂ a') iklim tanımlamasında yer almaktadır (Akkuş & Bozyiğit, 1992, s. 125).

İklim diyagramlarının bir başka şekli ise klimogramlardır. Yatay eksen sıcaklığın dikey eksen yağışın verildiği bu çizimlerde en son kesişimlerle birlikte kapalı bir şekil ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan şekil kabaca yuvarlak bir görünüme sahipse sıcaklık ve yağış bakımından mevsimler arasında çok farkın bulunmadığı, uzun veya çubuk şekilli bir görünüme sahipse bu farkın büyük olduğu anlaşılmaktadır. Verilere bağlı olarak yapılan klimogramda da ortaya çıktığı üzere çalışma sahamız olan Fethiye şehrinde mevsimler arasında hem sıcaklık hem de yağış yönünden farklılık söz konusudur (Grafik 20).

Grafik 20. Fethiye'ye Ait Klimogram

Sonuç olarak bir yerleşim sahasındaki iklim özellikleri tüm doğal ve beşerî unsurları doğrudan etkilemektedir. “Şehir, çevresiyle birlikte insana sahip yeryüzü üzerindeki yeni bir ekosistem olarak tanımlandığında (Detwyler & Marcus, 1972, s. 11)” insanın çevreyle yoğun etkileşimi kaçınılmazdır. Bu da şehir-iklim arasındaki etkinin çift yönlü olmasını beraberinde getirmektedir. Çalışma alanımızı da içine alan sahada sıcaklığın ve nemin fazla olması şehirde klima ve diğer soğutucu gereçlerin kullanımını artırmaktadır. Bu durum, şehir sahasındaki enerji tüketiminin fazla olmasına neden olmakta, bu da uzun dönemli atmosferik ısınmayı artırmaktadır. Özellikle betonlaşmanın artması, çarpık kentleşme ve yeşil alanların hızlı azalmasına ilaveten yapılarda artan ısı üretimine bağlı olarak şehirler üzerinde çevresine göre daha sıcak bir alan oluşmaktadır. Oluşan bu sıcak hava ortamlarına şehir ısı adası (ŞIA) (Urban Heat Island-UHI) denilmektedir (Çiçek & Doğan, 2005, s. 59). Yine yüksek yaz sıcaklıkları inşaat faaliyetlerini olduğu gibi alt yapı hizmetlerinin kalitesini de (asfalt erimeleri vb.) olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle böyle sıcak yerleşim alanlarında ana cadde haricindeki ara sokak ve küçük caddelerde asfalt yerine taş-parke döşemeleri daha çok tercih edilmektedir. Diğer yandan bu iklimsel değerlerin yüksek olması seracılık gibi ciddi bir uğraşı alanının olduğu Fethiye şehri için ciddi bir avantaj sağlamakta ve üretimi desteklemektedir. Ayrıca güneşlenmenin yüksek olduğu çalışma sahamızda güneş enerjisinden yararlanma imkânı da fazla olmaktadır.

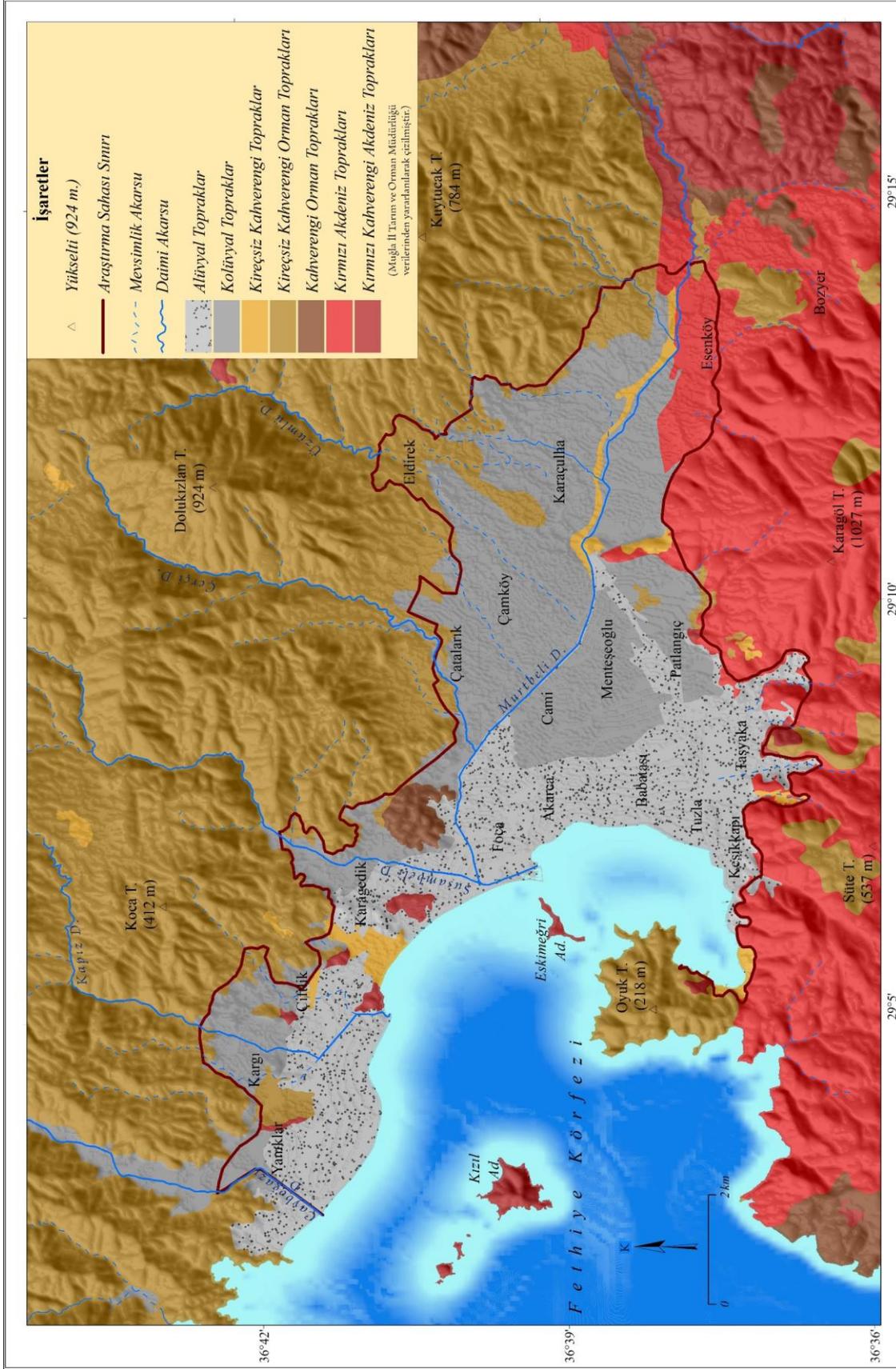
1.4. Toprak Özellikleri

Toprak tüm canlılar için her şeyden önce bir mekândır ve beşeriyetin başlattığı ve devam ettirdiği tüm etkinlikler bir şekilde doğrudan veya dolaylı olarak toprağa bağlıdır. Toprak türlerinin ortaya çıkışında iklim özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar gibi pek çok unsur çok yönlü olarak etkide bulunmaktadır. Her şeyden önce çalışma sahamız Akdeniz iklim bölgesi içinde yer almakta olup iklimin özellikleri ve arazide yaygın bulunan kayaç türleri toprak tipini doğrudan etkilemektedir. Sahamızda görülen toprakların renkleri, daha önceki çalışmalarda da bahsedildiği gibi, bu saydığımız özelliklerin de etkisiyle vişneçürüğü renginden kırmızıya, kırmızımsı kahverengi ve kırmızımsı sarıya kadar değişir (Doğan, 1999, s. 18; Bozyiğit, 1998, s. 69).

Fethiye şehri ve yakın çevresinde yedi belirgin toprak tipi görülmektedir. Bu topraklardan alüvyal ve kolüvyal topraklar daha yaygın olmakla birlikte, kırmızı akdeniz, kahverengi orman, kırmızı kahverengi akdeniz, kireçsiz kahverengi orman ve çok dar alanlarda hidromorfik topraklardan oluşmaktadır.

Fethiye Ovası'nın yapısında önemli yer tutan alüvyal topraklar, akarsu orijinli birikimlerden meydana gelen, mineral bileşimleri akarsu havzasının litolojik yapısına ve jeolojik geçmişine bağlı olup heterojen yapıda, farklı dönemlerde meydana gelen birikimlerin durumuna göre profilinde çeşitli katlar bulunan, azonal olarak tanımlanan, genç ve derin topraklardır. Oluştukları alanlar düz veya düze yakın yerler olmaktadır. Genel olarak bu toprakların geçirgenlikleri normal olup; iyi drenajlı, tuzluluk ve alkalilik problemleri olmayan, kuru ve sulu tarıma uygun topraklardır. Yine bu topraklar kum miktarları fazla olup (akarsu kökenli olmalarından kaynaklanıyor), bünye yönünden kumlu, killi ve tınlıdır. Kil ve organik maddenin az olmasından dolayı bu toprakların geçirgenliği yüksek, su tutma kapasitesi azdır. Her ne kadar günümüzde farklı sektörlerin gelişmesinden dolayı bazı ürünlerin yetiştirilme durumu azalsa da bu topraklarda, sera ürünleri, pamuk, susam, buğday ve pancar tarımı yapılmaktadır. (Bozyiğit, 1998, s. 60; Doğan, 1999, s. 19). Alüvyal topraklar Fethiye Ovası ile akarsuların vadi tabanları ile Kargı, Yanıklar, Çiftlikköy ve Eldirek mahallelerinin çevrelerinde yer almaktadır (Harita 13).

Azonal topraklar grubunda bulunan ve çalışma sahamızla birlikte yakın çevresinde de yaygın bulunan topraklardan bir diğeri kolüvyal topraklardır. Genellikle dağlık alanlarda eğim boyunca yamaçlardan ana kayadan koparak gelen materyallerin ufalanarak oluşturduğu toprak çeşididir. Bu toprağın yapısı ve bileşenleri ana kayanın içeriği gibidir (Atalay, 2011, s. 159). Gelen bu toprak eğimin azaldığı yerlerde birikmekte olup genç topraklardır. Toprağın profili incelendiğinde taşıyan unsur olan akarsuyun veya sel sularının gücündeki değişmeye bağlı olarak farklı büyüklükte parçaların olduğu görülebilir. Horizonlaşma özelliği göstermeyen bu topraklarda, alt katlarda kaba ve orta büyüklükte malzemelerin olması, malzemelerin kısa mesafeden gelmesinden dolayı yuvarlaklaşmanın tam olmaması, eğimin materyalin geldiği yöne doğru artış göstermesi, drenajın iyi olması ve herhangi bir tuzluluğa sahip olmaması, drenajlarının iyi, geçirgenliğinin düşük olması buradaki bu toprakların başlıca özellikleridir. Alüvyal topraklar ile kolüvyal topraklar çoğu yerde birbirine bitişik olarak devam etmekte ve parçalar küçüldükçe kolüvyal topraklar alüvyallerin içerisine geçiş yapmaktadır. Bu topraklarda kuru tarım yapılabildiği gibi sulama olanaklarının artmasıyla birlikte sulu tarımın da uygulandığı alanlar hâline gelmiş olup çalışma sahamız ve yakın çevresinde bu topraklara özellikle Çamköy çevresi, Karaçulha, Eldirek, Ovacık ve Kargı dolaylarında rastlanmaktadır. (Doğan, 1999, s. 19; Bozyiğit, 1998, s. 63).

Çalışma alanımız ve yakın çevresinde görülen bir diğer toprak türü ise Kırmızı Akdeniz Topraklarıdır. Bu toprak türü, zonal toprak grubu içerisinde yer almakta olup, adından da anlaşılacağı üzere tipik Akdeniz ikliminin yaygın olduğu alanlarda, kolay eriyebilen karstik arazilerde gelişen bir toprak türüdür. Organik madde bakımından da zengin içerikli sayılabilen bu toprak türünde ürün verimliliği fazladır (Atalay, 2005, s. 359-361). Bu toprakları oluşturan esas malzeme III. Jeolojik zamana ait kalkerlerin ayrışma ürünleridir. ABC horizonları bu çevredeki kırmızı Akdeniz topraklarında görülür. A horizonu nemli iken kırmızımsı-kahverengi veya kırmızı, kuru iken sarımsı renk göstermekte olup yıkanmaya bağlı olarak bünyelerinde CaCo₃ miktarı azdır. Fazla eğim, şiddetli erozyon ve taşlık yapı sebebiyle yok veya çok ince durumdaki B horizonu kolay bulunmamaktadır. C horizonu arazideki kil, konglomera ve ultrabazik kayalardan oluşmaktadır. Arazi örneklerinden çıkarılmış olan sonuçlara göre; genellikle kumlu, killi, tınlı özellik tespit edilmiştir. Yıkanma, taşınma ve drenajı iyi olan bu topraklar tuzsuz pH değeri 7.7'dir. (Bozyiğit, 1998, s. 60). Bu toprak türü çalışma sahamızın yakınlarında özellikle Patlangıç, Esenköy, Bozyer ve Gökben dolaylarında yaygın olarak görülebilmektedir. Önceki dönemlerde bu alanlarda bulunan kızılçam ormanları ile makilik sahalar tahrip edilmiş ve bu toprak tipinin hâkim olduğu bu alanlar tarım arazisi olarak kullanılmıştır.

Doğrudan şehir alanımızda olmasa da yakın çevresinde yer alan bir diğer toprak türü kahverengi orman toprağıdır. Bu toprak türü sahamızda daha çok tepelik ve dağlık, dik eğimli yüzeylerde görülmektedir. Rengi koyu kahverengi ve gözenekli olup genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşan topraklardır. Drenaj iyi olup, çoğunlukla orman veya otlak olarak kullanılmaktadırlar (Doğan, 1999, s. 21). Bu toprakları çalışma sahamız ve yakın çevresinde Kargı ve Yanıklar'ın kuzeyinde dar alanlarda, Fethiye şehrinin kuzey ve kuzeydoğusunda yüksek-ormanlık alanlarda görmek mümkündür.

Çalışma sahamız yakın çevresinde yaygın olarak bulunan toprak türlerinden biri de kahverengi orman toprakları sahasına göre yağışın bir miktar daha fazla olduğu alanlarda görülen kireçsiz kahverengi orman toprağıdır. Bu topraklar çalışma sahamızın kuzey, kuzeybatı kısımlarındaki dağlık-tepelik, eğimin genel olarak %10-20 arasında olduğu sahalarda geniş yer tutmaktadır. Bu topraklar üzerinde genellikle orman, funda ve maki formasyonları yayılmıştır. ABC horizonuna sahip, kil ve mil yüzdesi yüksek, PH değeri 7,7 ve baziktir karakterli olan bu zonal topraklarda, yapılan çalışmalar toprağın su tutma oranının %55 olduğunu ortaya koymuştur (Bozyiğit, 1998, s. 62). Bu toprak türü çalışma sahamızın kuzeyinde çok geniş bir alanda görülmektedir.

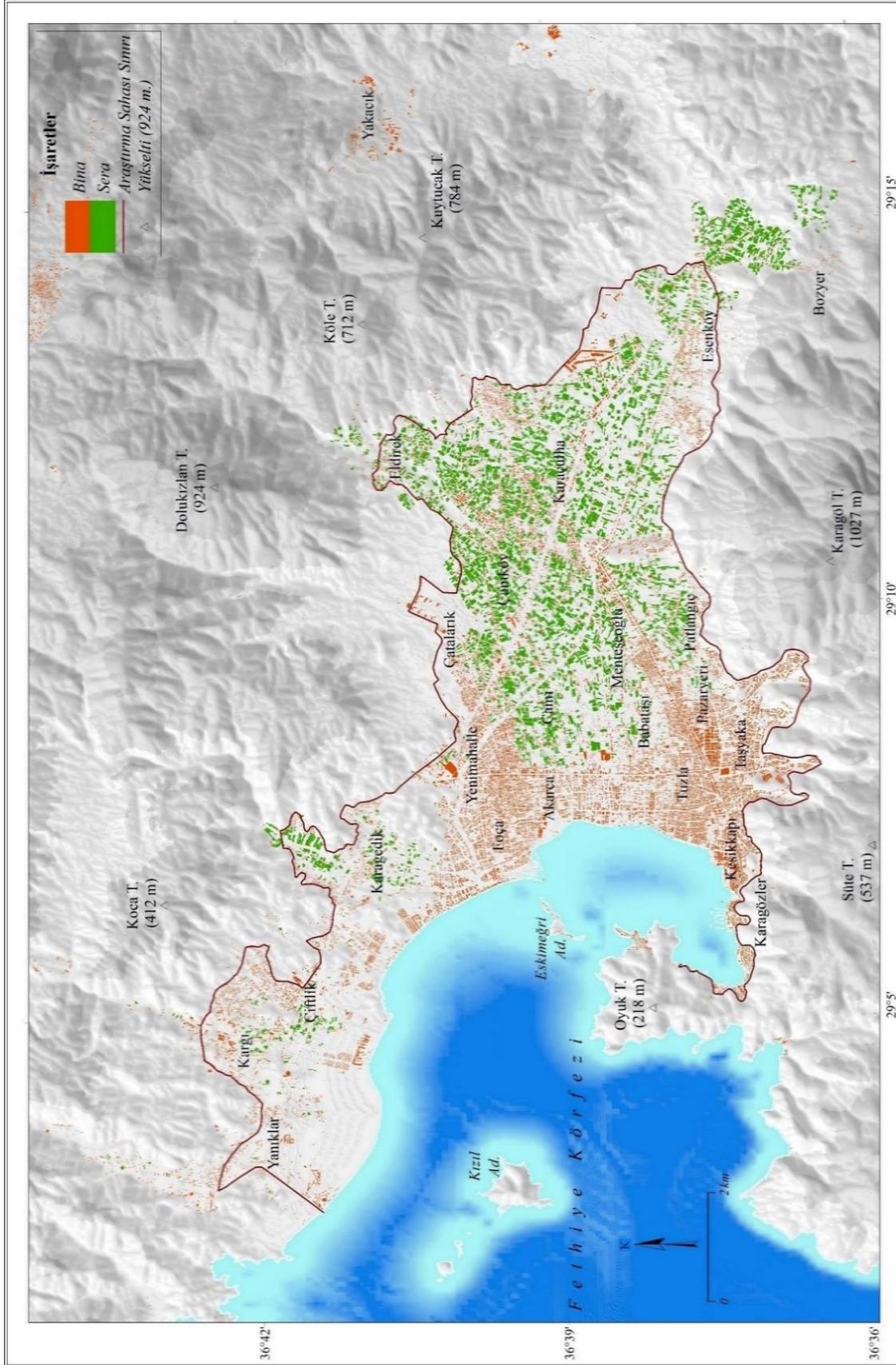
Genel anlamda değerlendirilecek olursa Fethiye Ovası ve çevresinin toprakları için şu maddeleri çıkarmamız mümkündür;

- Toprakların büyük bir bölümü tınılıdır (ince bünyeli ağır, kil-kum-silt bileşimli).
- Toprakların büyük bölüm 7,5'ten büyük PH değerine sahip alkali karakterde ve çok az tuzludur.
- Toprakların büyük bölümü kireçli, organik madde miktarınca fakir niteliktedir.
- Toprak fosfor miktarı yönüyle yetersiz, potasyum bakımından zengin karakterdedir (Doğan, 1999, s. 23).

Gerek Fethiye şehrinin kurulduğu alan gerekse yakın çevresi, arazi kullanım kabiliyeti bakımından son derece uygun yapıya sahiptir. Şehir, verimi oldukça yüksek olan bir ovada kurulmuş olup arazinin büyük bir kısmı I. sınıf tarıma elverişli topraklardan meydana gelir. Murtbeli Deresi vadisinden esas şehir yoğunluğunun olduğu güney kesimlere kadar olan arazi ağırlıklı olarak I. sınıf tarım arazisi kapsamında olup bu alanlar sulu tarım sahası olarak değerlendirilmektedir. Yine bu türden verimli araziler; Kargı, Yanıklar, Çiftlikköy, Eldirek, Esenköy ve Karaçulha çevrelerinde de yer almaktadır. Fakat şehrin ovalık alanda kuzeye doğru genişlemesine bağlı olarak bu kıymetli toprak sahaları yapılaşmaya maruz kalmaktadır. II. sınıf topraklar Çamköy güneyinde ve Çiftlik-Kargı arasında uzanmaktadır. Araştırma sahamızda bulunan III. sınıf topraklar özellikle Karaçulha, Esenköy, ve Bozyer çevresinde görülmektedir. Diğer sınıf araziler ise farklı alanlarda görülmekle birlikte özellikle çalışma sahamızın kuzey ve doğu kesimlerinde geniş yer kaplamaktadır.

Harita 14'te de görüleceği üzere çalışma alanımızın yüksek kesimleri ormanlık alanlar olarak dikkati çekmekte olup Fethiye Ovası'nın bitimiyle birlikte bu alanlar başlamaktadır. Şehrin güneyinde yer alan Arı (Mendos) Dağı ile batısında yer alan Oyuk Tepe ve kuzeybatıda yer alan Koca Tepe çevresindeki geniş alanlarda ise fundalıklar görülmektedir. Karaçulha, Çamköy, Eldirek çevresinde kuru tarım sahaları dikkat çekmektedir. Arı Dağı'nın şehre bakan kuzey eteklerinde kısmen zeytinlikler yer almaktadır.

Yapılan arazi çalışmalarında da görüldüğü üzere şehir çevresindeki en önemli problemlerden bir tanesi, ülkemizin özellikle verimli toprak-turizm saha kesişimlerindeki temel sorunlardan biri olan verimli toprakların turistik tesisler ve konutlar tarafından istila edilmesidir. Fethiye Ovası özellikle seracılık faaliyetlerinin yoğun olduğu bir saha olup bu alanlar da konut yapım faaliyetlerinden yana olumsuz yönde etkilenmektedir. Öncelikli amacı tarım olan verimli topraklar, yapılaşmaya açılmış, bu durum tarım alanlarının daralmasına yol açmıştır (Harita 15).

Harita 13. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresinde Bina ve Sera Alanları Dağılım Haritası, 2021

1.5. Hidrografik Özellikler

Fethiye, Akdeniz kıyısında yer almakta olup kendi adıyla anılan bir körfeze komşudur. Körfezin uzanışı şehrin kuruluş ve gelişim hattını doğrudan etkilemiştir. Şehir Oyuk Tepe kıyılarından Yanıklar mevkisindeki Çayboğazı Deresi'nin denize döküldüğü yere kadar yaklaşık 15 km uzunluğunda sahil şeridi boyunca bir yayılış göstermektedir.

Çalışma sahamızda yer alan hidrografik unsurlardan bir diğeri akarsulardır. Fethiye'nin de içinde bulunduğu alan hidrografik açıdan Batı Akdeniz Havzası içinde bir alt havza olan Eşen Çayı Alt Havzası içinde yer almaktadır. Her şeyden önce bu alanda dikkat çekecek büyüklükte bir akarsu yer almayıp daha çok küçük derelerden oluşan hidrografik unsurlar yer almaktadır. Bu derelerin büyük bir kısmı kaynağını kuzeydeki tepelik alanlardan almaktadır. Yine Akdeniz iklimi etki sahasında bulunan bu akarsuların rejimleri ile yağış rejimi arasında bir uyum söz konusu olup, kışın artan yüzeysel akış yazın çokça kurumayla son bulmaktadır (Harita 16).

Jeolojik yapının akarsu drenaj tiplerine doğrudan veya dolaylı yönde etki ettiği bilinmektedir. Bölge hakkında yapılan çalışmalara göre bölgede bulunan ofiolitik kayaçların bulunduğu sahalarda dendritik (ağaçsı) drenaj ağının, karbonatlı kayaçların bulunduğu alanlarda ise paralel drenaj ağının yaygınlaştığı gözlemlenmektedir (Karaca ve diğerleri, 2003, s. 54).

Fethiye Ovası'nın kenar kısımlarındaki yelpazeler üzerindeki akarsular, eğimin azaldığı ova tabanına indiğinde sıkça yatak değiştiren ve taşıdıkları yükleri bu ova tabanına yayan özellik göstermektedirler. Çalışma sahası ve yakın çevresinde bulunan başlıca akarsular; Murtbeli (Mersinli), Üzümlü (Eldirek), Çerçi, Susambeli, Değirmenboğazı ve Çayboğazı Deresi'dir.

Şehrin en önemli hidrografik unsurlarından biri olan Murtbeli (Mersinli) Deresi, Murtbeli mevkiinden doğmakta olup Fethiye Ovası'nı GD-KB yönlü geçtikten sonra körfeze dökülmektedir. Geçmiş dönemlerde sıkça taşkın yapıp ovalık alana ve yerleşim yerlerine zarar verdiği için 1957'de Devlet Su İşleri tarafından kanal içine alınmıştır (Tüzgen & Karaca, 2021, s. 124). Murt Deresi olarak da isimlendirilen dere Yeni Mahalle sınırları içinde Çerçi Deresi'ni, Foça Mahallesi sınırları içinde de Susambeli Deresi'ni bünyesine katarak Çalış Burnu mevkisinden körfeze dökülmektedir.

Yaklaşık 26 km²lik havzaya sahip olan Üzümlü (Eldirek) Deresi, şehrin kuzeydoğusunda yer alan Üzümlü mevkiinden doğmakta; alüvyonlar ile serpantinlerden oluşan yüzeyde ilerledikten ve Eldirek mevkiini geçtikten sonra Çamköy mevkiinde Murtbeli Deresi'ne katılmaktadır. Yaz mevsimindeki asgari akış miktarı 1.5 lt/sn km²dir. (lt/sn km² olarak ifade edilen bu değer çıkış noktasında ölçülen debinin, havza alanına oranını ifade etmektedir) (Topkaya, 1963, s. 102).

Bir diğer dere olan Değirmenboğazı Deresi ise şehrin kuzeybatısındaki İncirbeleni Tepesi'nin güney yamaçlarından doğmakta, aşağı çığırında birkaç küçük dereyi de bünyesine kattıktan sonra Karataş Plajı mevkiindeki Karataş Burnu'ndan körfeze dökülmektedir. Topkaya'nın yaptığı değerlendirmeye göre bu derenin asgari akış miktarı 3 lt/sn km² olarak ölçülmüştür (Topkaya, 1963, s. 103).

Şehrin kuzeybatısında yer alan bir diğer dere ise Çayboğazı (Kargı – Kızıldere) Deresi'dir. Antik Çağ'daki ismi Glaukos olan bu dere iki kolun birleşmesi ile oluşmaktadır. İlk kol Aygır Dağı yakınlarından doğan Kızıl Dere'dir (Telmedius Çayı). Günümüzde Keserali mevkiinde Nif (Arpacık) çayı ile birleştikten sonra Çayboğazı adını almakta, güneybatı yönünde Yanıklar mevkiisini geçip Karaot Plajı içerisinden geçerek körfeze dökülmektedir. Aşağı çığırı günümüzde kanal içine alınmış olan derenin eski dönemlerde kışın yağışların artması ile birlikte sıkça taşkın yapıp Yanıklar Ovası'nı su altında bıraktığı ifade edilmektedir.

Çalışma sahamız ile ilgili olarak bir diğer hidrolojik unsur ise yeraltı sularıdır. Yeraltı suları Fethiye bölgesinde çoğunlukla hareketli olup belirgin bir artezyen bünyesi yoktur. Yapılan çalışmalarda yeraltı suyunun hidrolik eğiminin ovalardan denize doğru olduğu ve yeraltı su seviyesinin mevsimsel şartlara bağlı olarak 0,05 ila 5,62 m arasında değiştiği gözlenmiştir (Işık ve diğerleri, 2016, s. 1029).

1.6. Doğal Bitki Örtüsü

Daha önce de bahsedildiği gibi Fethiye ve çevresinde tipik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Dolayısıyla bu çevrede görülen bitki örtüsü de Akdeniz iklimine uygun türlerden oluşmaktadır. Bölge bitki örtüsü alçak kısımlarda makilerden, yüksek kısımlarda ise konifer ormanlardan oluşmaktadır. Kıyılara yakın yükseltisi az olan yerlerde fundalıklar ve meşelikler de önemli yer tutmaktadır.

Çalışma sahamızın da içinde bulunduğu ovalık sahada belirgin bir yaz kuraklığı hâkim olup, bu ciddi kuraklığa dayanıklı, Akdeniz florasının karakteristik bitki topluluğu olan makiler yayılım göstermektedir. Bahsedilen bu maki türlerinin içinde başlıca bitki türleri; pırnal meşesi (*quercus ilex*), yabani kekik (*thymus serpyllum*), mersin (*myrthus communis*), zakkum (*nerium oleander*), menengiç (*pisticia terebinthus*), keçiboynuzu (*ceretonia siliqua*), defne (*laurus nobilis*), zeytindir (*Olea cretius*). Az da olsa tarıma elverişli ova tabanında yangınlar ve tahribatlardan korunabilmiş yer yer kızılçam birliktelikleri görülmektedir (Bozyiğit, 1997, s. 22).

Araştırma sahası ve yakın çevresinde maki üst sınırı yaklaşık 800 m olup yükseltinin ve yağış değerlerinin artmasına bağlı olarak bu değerin üzerinde yer alan sahalarda maki yavaş yavaş ortadan

kalkmaktadır. Makinin bittiği yerlerde kızılçam (*Pinus brutia*), köknar (*Abies cilicica* sp.) ve meşe türleri görülmeye başlar.

Arazinin daha yüksek kesimlerinde, titrek kavak (*trembling populus*), sandal (*eastren strowberrytree*), ladin (*cistus europea*) ve sedir topluluklarına rastlanmaktadır. Sahadaki orman sınırı çeşitli coğrafi faktörlerin de etkisiyle yaklaşık 2200 m'ye kadar ulaşmaktadır. Bu sedir ve kavak ağaçları Telemessos'un en eski dönemlerinde olmak üzere yakın zamana akdar gemi, sandal, kayık yapımında da sıklıkla tercih edilmiştir (Yılmaz, 1969, s. 164).

Şehrin de gelişim gösterdiği ovalık sahanın özellikle taban suyu yüzeye yakın olan kıyı kesimlerinde ve bataklık sahalarında hayıt (*vites agnuscastus*), kamış (*pragmites australis*) ve saz (*juncus acutus*) toplulukları görülmektedir (Bozyiğit, 2015, s. 37). Sahada bulunan başlıca ot türleri arasında deve diken, efek, kanyaşı, ayrık, topalak, sirken, yabancı yulaf, narpız, tuzluk, ada çayı, bağdibi, kara diken, sakız diken, çakır diken yer almaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2018).

Çalışma sahasının içinde bulunduğu yöre çok eski dönemlerden beri yerleşim alanı olmuş, bu durum ormanların yoğun tahribini beraberinde getirmiştir. Tarım alanı kazanma, turizm etkinliği için bina ve aktivite sahası oluşturma, doğal ve beşerî sebeplerle ortaya çıkan yangınlar gibi sebeplerden dolayı ormanlık alanlar zarar görmekte ve özellikle alçak kesimlerde orman alanları her geçen gün daralmaktadır. Aralık 1862'de Mekri'de miri ormanların ateşe verildiği, 3 gün süren yangının Rodos adasından da görüldüğü kaydedilmiş, yine 1886-87'de Mekri'de büyük bir orman yangınının çıktığı ifade edilmiştir (Yiğit & Karayumak, 2012, s. 66).

İKİNCİ BÖLÜM

2. YERLEŞMENİN KURULUŞU VE MEKÂNSAL GELİŞİMİ

Bu bölümde Fethiye şehrinin kuruluşu ve mekânsal gelişimi ele alınmıştır. Bu değerlendirme yapılırken şehrin geçmişte sahip olduğu morfolojik ve fonksiyonel özellikleri incelenmiş, bunlardan elde edilen sonuçlarla günümüzdeki durum açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda şehir coğrafyası çalışmalarında etkili olan “*Kuruluş Gelişim Akımı*” çerçevesinde bir yol izlenmiştir (Uğur & Aliğaoğlu, 2019, s. 8). Bu akıma göre, şehrsel gelişimi şehrsel alanların büyümesine göre incelemekte olup bunu yaparken geçmiş dönemlere dair ortaya konmuş kaynaklardan faydalanılmaktadır. Bu konuda özellikle kartografik ve istatistikî veriler çok kıymetli olmaktadır.

Tuncel’in de ifade ettiği gibi araştırmacı, araştırdığı şehrin neden bugünkü yerinde kurulmuş olduğunu, kurulan şehrin günümüze kadar hangi önemli aşamalardan geçtiğini incelemeli, yaşam evrelerini araştırmalı ve elde ettiği sonuçları şehrin günümüzde nasıl yaşamakta olduğuyula birlikte ele almalıdır (Tuncel, 1996, s. 101). Bilindiği gibi geçmişin gerçek anlamda değerlendirmesi yapılmadan geleceğe yön vermek çok mümkün olmamaktadır (Bayartan, 2021, s. 228). Bu doğrultuda bölümün oluşturulmasında tarihi coğrafyaya ait ilkeler (coğrafyanın metotlarını kullanarak geçmişten elde edilen bilgilerle geçmişin tasvirini yapma) göz ardı edilmemiştir.

2.1. Yerleşmenin Kuruluşu

Şehirler, tarihsel süreç içerisinde sahip oldukları önemle siyasi, kültürel, ekonomik ve daha pek çok şartın etkisiyle sürekli gelişim ve değişimin içindedirler. Bazı şehirler tarih sahnesi içinde yok olup giderken sit ve durumu uygun olan ve birtakım değişimlere ayak uydurabilen kimi şehirler ise artan ve azalan önemlerinin yanında tarih boyunca var olmuşlardır. Bu değişime ayak uyduran şehirlerden biri de Fethiye’dir. Fethiye, İlk Çağ’ın önemli yerleşmelerinden biri olan Telmessos’un (Likçe adı Telebehi) yerini almıştır. Telmissus yerleşmenin Antik Çağdaki, Macri ise Orta Çağdaki adıdır (Texier, 2002, s. 37). Bu saha Akdeniz kıyılarının pek çok noktasında olduğu gibi eski çağlardan beri önemli bir yerleşim sahası olarak dikkat çekmektedir. Erken Bronz Çağı’na tarihlenen ve farklı kültürlerle ait çanak-çömlek, vazo ve küplerin yerleşme çevresinde bulunması buranın çok farklı kültürlerle, yerleşimlerle temas hâlinde olduğunu ve şehir kültürünün çok eskiden itibaren yavaş yavaş oluşmaya başladığını göstermektedir.

Çok eskiden bu yana yerleşim sahası olarak tercih edilmesi her şeyden önce fiziki coğrafya şartlarının müsait olmasından kaynaklanmaktadır. Uygun iklim koşulları, verimli bir ovanın varlığı ve kıymetli ürünlerin yetişmesi, korunaklı bir liman özelliği, ticaret yollarının geçiş güzergâhında bulunması, su temini konusunda sıkıntı yaşanmaması gibi sebepler Fethiye'nin her dönemde önemli bir yerleşim merkezi olmasını beraberinde getirmiştir.

Telmissus (Telmessos) Likya'nın çok eski yerleşmelerinden biri olmakla birlikte döneminde önemli görevler de üstlenmiştir. Öyle ki antik dönemlerde önemli konuların danışıldığı ve hakemliklerine başvurulmuş kâhinlerin yaşadığı bir kâhin okulu da burada yer almaktaydı (Texier, 2002, s. 327). Adını mitolojik Yunan tanrısı Apollon'un oğlu Telemessos'tan alan kent, MÖ 547'de Pers generalinin eline geçip Karia Satraplığı'na bağlanmış, sonrasında da Likya Birliği'ne girmiştir. MÖ 360'ta İskender Telemessos'u almış ve kralını kendisine bağlı kalmak şartıyla şehrin başında bırakmıştır. Kent, İskender'in ölümüyle bir süreliğine Bergama Krallığı'na daha sonra da kralın vasiyeti üzerine Roma'ya bağlanmış ve en sonunda da Bizans'a tabi bir eyalet hâline gelmiştir (Akşit İ. , 2003, s. 137-138).

Kuruluşundan günümüze kadar Telemessos; Likyalılar, Persler, Bergamalılar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Menteşeoğulları ve Osmanlıların hakimiyet alanına girmiştir. Kaya mezarlarından elde edilen bilgiler ve şehir adına basılmış MÖ 5. yüzyıla tarihlenmiş sikkelerin varlığı da göz önüne alındığında burada yerleşmenin çok öncelerden beri var olduğu düşünülmektedir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 125). Filolojik unsurların tespiti (...md, ...nt, ...ss gibi süfixli yer adları) ve çeşitli arkeolojik buluntular, Fethiye ve çevresinde iskânın MÖ 3. bin yıla kadar gittiğini göstermekte, basılmış sikkelere göre yerleşmenin Likçe adının Telebehi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Fethiye'nin güneyindeki Kayaköy'ün kıyı kesimi başta olmak üzere güney kesimlerdeki bazı kıyı alanlarda alüvyal örtü ile kaplanmış antik yerleşme izlerinden bahsedilmektedir (Bozyiğit, 1998, s. 34; Yılmaz, 1969, s. 133). Bölgede sıkça yaşanmakta olan depremlerden dolayı antik dönemden kalan eserlerin çoğu zarar görmüş olsa da bazı büyük eserler, sahanın çok eski zamanlardan bu yana yerleşim alanı olduğu ispatlar bir şekilde günümüze kadar ulaşmıştır. Şehrin güney yönünde meşhur Amyntas Kaya Mezarları'nın da içinde yer aldığı ve pek çok tarihî kalıntının bulunduğu Telmessos Kaya mezarları sahası bunlar içinde en çok bilinenidir. Bu kaya mezarları, MÖ 4. yy sonlarına (İskender dönemine) tarihlenmekte, İon düzeninde tapınak tipinde olup; dört basamakla çıkılan sundurmada duvar çıkıntıları arasında iki sütun yer almaktadır ve bir yerinde "Hermapius'un oğlu Amyntas" yazmaktadır (Yiğit & Karayumak, Menteşe Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, 2012, s. 2; Texier, 2002, s. 337) (Foto 11).

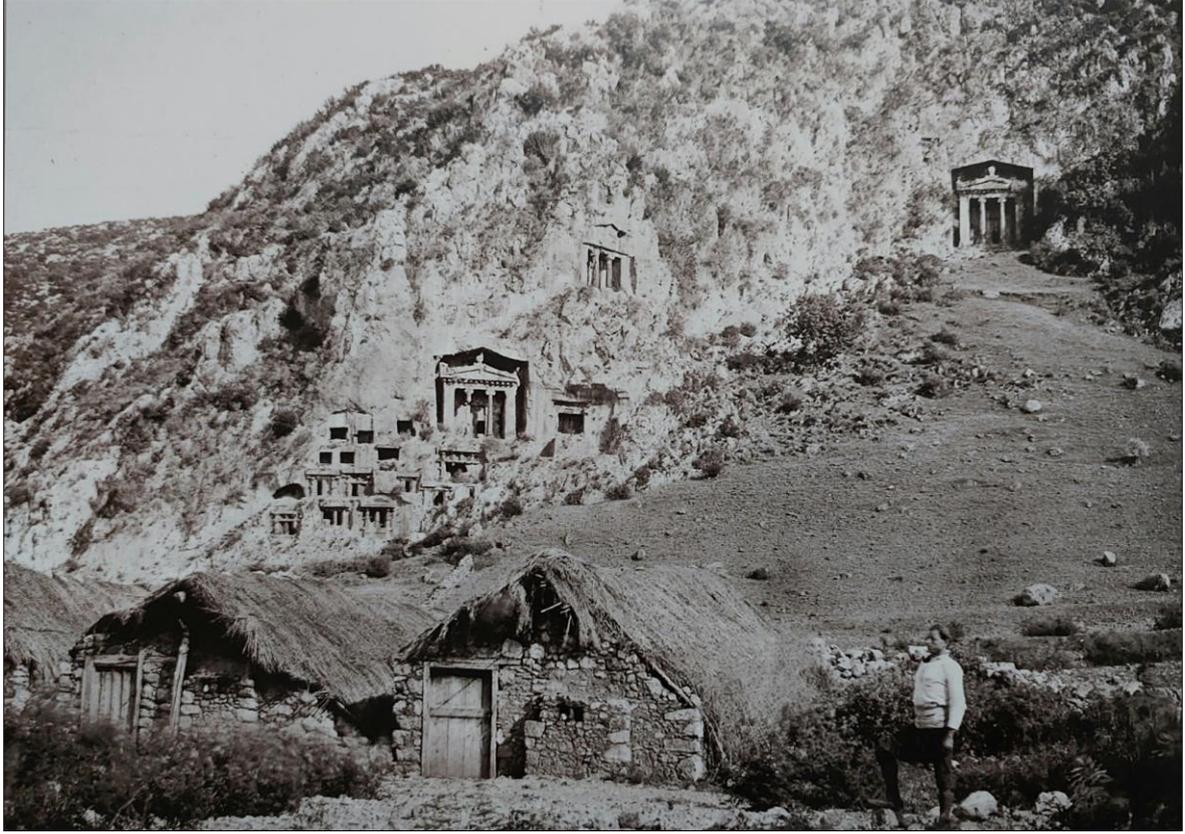

Foto 10. Amintas Kaya Mezarları ve Çevresi, 1800'ler, Kesikkapı Mahallesi

(Gürel, 2019, s. 11)

İlk çağlardan günümüze kadar bölgenin önemli yerleşme alanlarından biri olduğu çok farklı kaynaklarda zikredilmiştir. Örneğin *Cami al-duval*; Muğla, Balat (Palatia), Milas, Peçin (Barcın), Bozöyük, Marin, Çine, Davaz, Meğri, Köyceğiz kasabalarının ismini Menteşeoğulları'na ait şehirler konusunda ifade etmiştir (Darkot, 1978, s. 725). Yapılan bazı çalışmalarda bu çevrede Neolitikten beri köylerin varlığından bahsetmekte; MÖ 2. yy.da Telmessos, Myra ve Tlos'un Likya Birliğinin en önemli yerleşmeleri durumunda oldukları ifade edilmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde İtalya'nın ve özellikle Roma'nın ön plana çıkması ve hızlı büyümesi Ege Denizi kıyılarının ve dolayısıyla Telmessos'un da küçülmesine, etkisinin azalmasına neden olmuştur (Doğan, 2009, s. 59).

Telmessos ilk dönemlerinde ticari faaliyetlerin, özellikle de deniz ticaretinin fazlaca yapıldığı bir yerleşim birimidir. Yine günümüzde Muğla-Köyceğiz içinde kalan tarihî Antik Karya bölgesindeki Kaunos antik kentinden başlayıp Teke Yarımadası kıyılarını geçerek Antalya'ya kadar uzanan antik Likya Yolu da Telmessos'tan geçmekteydi. Görüldüğü üzere Telmessos ve çevresi yerleşmeye uygun bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daha önce de değinildiği üzere Fethiye günümüze kadar pek çok isim değişikliğine maruz kalmıştır. Bunlar içinde en çok kullanılanı Makri'dir. Bergama Kralı III. Attalos'un vasiyeti üzerine Telmessos Roma idaresine bağlanmış ve adı *uzak diyar* anlamına gelen Makri olarak değiştirilmiştir. Bazı araştırmacılara göre ise bu isim Makrianes isimli bir piskoposa ithafen konulmuştur (Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008, s. 9). Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye ayrılmasından sonran Fethiye Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarında kalmış ve 8. yy.da Bizans imparatoru II. Anastasius'a ithafen adı Anastasiupolis olarak değiştirilmişse de 9. yy.da adı tekrar Makri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Türk boyları XI. yy sonlarından itibaren buralara kadar ilerlemiş ve Türkler ile Bizanslılar arasındaki sınırı Makri oluşturmuştur (Witteck, 1944, s. 3). XIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Bizans'ın Balkanlara önem vermesi ve Selçuklu nüfuzunun Anadolu topraklarında etkisinin azalması özellikle bu tip sınır-uç bölgelerinde beyliklerin güç toplamasına neden olmuştur. Bu sebeplerin de etkisiyle Makri 1284 yılında Menteşeoğulları tarafından zaptedilmiştir (Köprülü, 2009, s. 100). Türk hakimiyeti altına giren Fethiye'nin Selçuklu ve Beylikler döneminde de ismi Makri olarak kullanılmıştır. Daha sonrasında Makri'nin de içinde bulunduğu Menteşe ili, 1424'te kesin olarak Osmanlı egemenliğine geçmiş ve daha kolay telaffuz edilebildiği için Makri yerine Meğri olarak söylenmeye başlamıştır.

1473 yılında Meğri, Venedik donanmaları tarafından kuşatılıp yakılmıştır. 1522'de Kanuni Sultan Süleyman tarafından Rodos'un alınması ve kıyı güvenliğinin sağlanmasından sonra Meğri-Rodos ve diğer deniz aşırı yerleşimler arasında iktisadi ve sosyal ilişkiler gelişmiştir. XVI. yy Osmanlı tahrir defterlerine göre beyliğe ismini vermiş olan Menteşe Bey'in kabri Meğri'de (Fethiye) bulunmaktadır. (Darkot, 1978, s. 724). 16. asırda kazanın büyüklüğü ve kontrolünün zorluğundan dolayı Meğri beş kazaya (Ağırdos, Üzümlü, Döğer, Eşen, Meğri) ayrılmış ve beş kadı görevlendirilmiştir. Buna bağlı olarak bazı eserlerde bu alana "*Beşkaza*" denildiği görülmektedir (Karaca B. , 2013, s. 14).

1913 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk pilotlarından Fethi Bey, Şam'dan havalandıktan kısa bir süre sonra uçağı düşmüş ve şehit olmuştur (Foto 12). İlk Türk hava şehidimize ithafen 35. Osmanlı Padişahı Mehmet Reşat Han tarafından yayımlanan ferman ve Fethiye Belediye Meclisinin aldığı kararla yerleşimin adı 1914'te Fethiye olarak değiştirilmiştir (Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008, s. 11). Bazı eserlerde ise bu tarih 1924 olarak geçmektedir (FTSO, 2022, s. 26).

Foto 11. Şehit Pilot Fethi Bey ve Arkadaşları (Yaltrık, 2021)

2.2. Yerleşmenin Mekânsal Gelişimi

Şehir coğrafyasının incelediği konulardan biri de şehrin mekânsal gelişimi olup coğrafi bakış açısı ile geçmişten günümüze şehrin gelişimini incelemesidir. Bunu gerçekleştirirken coğrafi faktörlerin yanında tarihî vakaları da kullanmaktadır (Bayartan, 2021, s. 148). Burada kastedilen gelişim beşerî hizmet alanlarındaki olabildiği gibi yerleşimin mekânsal anlamdaki büyümesini de kastetmektedir. Mekân, karşılıklı etki çerçevesi içinde hem insanı biçimlendiren hem de insan tarafından biçimlenen bir olgudur (Siyavuş, 2019, s. 118). Bir mekân bilimi olan coğrafyanın çalışma konuları arasında yer alan mekânsal gelişim, coğrafi bakış açısı ile bir sahanın geçmişten günümüze olan gelişimini ele almakla yetinmeyip ileriye dönük projeksiyonlar ve analizlerle gelişim tahminlerinde bulunur.

Fethiye şehrinin mekânsal gelişiminin incelendiği bu bölümde; çeşitli yıllara ait haritalar, imar planları, hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, bina sayım cetvelleri, mahalle ve nüfus verileri ile geçmiş dönemlerde yaşamış seyyahların raporları kullanılmış, elde edilen sonuçlar arazi çalışmaları ile desteklenmiş ve bağlantılar değerlendirilmiştir. Yine kaynaklardan elde edilen veriler CBS yazılımları içerisinde çeşitli kıymetlendirme ve koordinatlandırma işlemleri ile daha anlaşılır hâle getirilmiştir.

Mekânsal gelişim ve büyüme durumu incelenirken konu kronolojik bir bakış açısı ile Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana grupta ele alınmış, şehrin dikey ve özellikle yatay gelişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Mekânsal gelişim ortaya konulurken Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin içinde barındırdığı imkân ve analizler kullanılmış, farklı dönemlere ait gelişim haritalandırılmış, zamana göre üst üste bindirme (overlay) yöntemi kullanılarak gelişimin büyüklüğü ve yönü hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

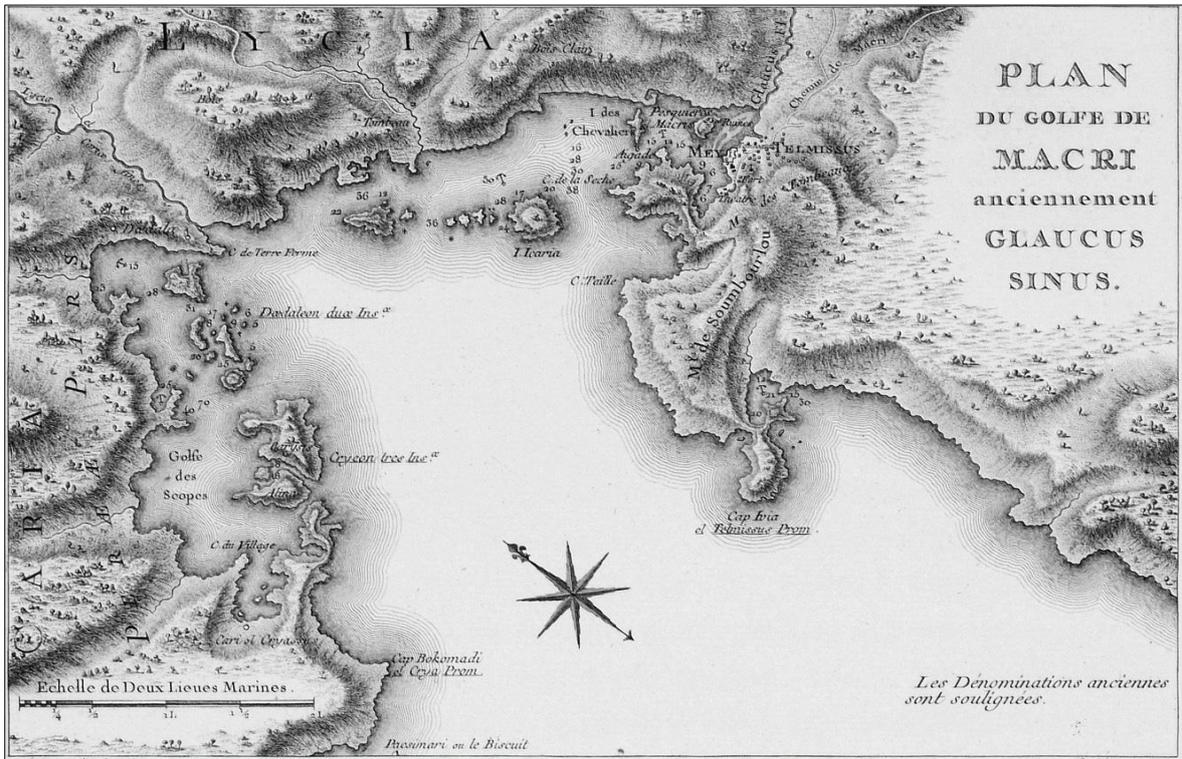
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Fethiye

Fethiye şehri, sahip olduğu sit ve situasyonu sayesinde tarih boyunca tercih edilen bir yerleşim yeri olmuştur. Uygun iklim şartları, verimli toprakları, çok yüksek ve eğimli olmayan ova sayesinde tarihin ilk dönemlerinden bu yana farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Çalışma alanı hakkında Cumhuriyet öncesi döneme ait bilgilere çeşitli salnamelerden, gezginlerin eserlerinden, döneme ait çizimlerden ulaşılmaktadır.

Tarih öncesinde Likya bölgesi içinde kalan Telmessos deniz ve kara yoluyla o dönem antik dünyasının birbirinden farklı bölgeleriyle sıkı bir ticari bağlantı içinde bulunuyordu. Antik dönemde Likya Bölgesi, Dalaman Çayı'nın doğusundaki dağlık alanda başlayıp Fethiye ile Antalya koyları arasındaki coğrafyayı kapsamaktadır (Koca, 2022, s. 2). Körfez içerisinde kendine özgü topoğrafik şartlarından dolayı liman kurmaya, gemilerin barınmasına en müsait yer Telmessos kıyısı durumundadır. Telmessos, Batı Anadolu'da Ege âlemini Akdeniz âlemine, Rodos ve Girit üzerinden Mısır'a ve ayrıca batı Avrupa kıyılarına bağlayan deniz yollarının birleştiği bir mevkide bulunmaktadır. Wittek, iki önemli ticaret limanının Marmaris ve Makri (Fethiye) olduğunu, bu limanlardan özellikle Karia ve Lykia sahasından elde edilen günlük ağacı veya bu ağaçtan elde edilen tyrax (styrax) reçinesi ile kerestenin ihraç edildiğini ifade etmiştir (Wittek, 1944, s. 123). Yine Köyceğiz, Üzümlü havzaları ile Dalaman Çayı aşağı havzası ve Eşen çayı orta-yukarı havzasında yetiştirilen hububat, zeytin ve orman ürünleri, tuz ve deri gibi mahsuller deniz yoluyla Telmessos limanına getirilmekte; buradan da talep sahalarına gönderilmek suretiyle ticarete konu olmaktadır (Doğan, 2009, s. 60). Fethiye için liman fonksiyonu, şehrin hem kurulmasında hem de mekânsal gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Şehirdeki ticaretin gelişmesini sağlamış, şehrin etki sahasını genişletmiştir. Limana bağlı olarak meydana gelen ekonomik gelişme mekâna da yansımıştır.

Likya'nın en eski şehirlerinden biri olan Telmessos şehri Fethiye Körfezi'nin doğu kıyısında kurulmuştur (Harita 17). Tek bir kale tepesinden oluşan ve güneybatı ucunda dar bir vadide tiyatrosu bulunan yerleşme sahası, bu dönemde Likya lahitlerinin bulunduğu kayalıklara kadar uzanmaktaydı. Daha sonraları yerleşmeye körfezde bulunan ve antik dönemdeki adı Macris (şimdiki adı Şövalye Adası, Eskimeğri Adası) olarak bilinen adadan dolayı Makri (Macri) ismi verilmiştir. Yerleşme, doğu tarafta Mendos ve Baba Dağları sarp yamaçları ile çevrilmiştir. 1833-1849 yılları arasında farklı zamanlarda

bölgeyi gezmiş olan Fransız mimar ve arkeolog C. Texier kaleme aldığı Anti Cragus Dağı'nın (Mendos ve Baba dağları) Fethiye Körfezi'nin doğusunda yükselip yedi yüksek çıkıntı ile denize indiğinden, dağın bu konumundan dolayı kara yolu ulaşımının genel olarak kuzey yönünde daha rahat olduğundan bahsetmiş; Meğri'de (Fethiye) sur ve kalenin olmadığını, kubbeli bir caminin etrafında toplanmış düz taştan evlerin bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yerleşme çevresinde çok geniş alan kaplayan ve yıllar sonra Cumhuriyet Dönemi'nde yerel yönetimler tarafından kurutulup doldurulan bataklıkların, özellikle ilkbaharda rahatsız edici nitelikte olduğuna da değinmiştir (Texier, 2002, s. 335, 340). Fellows'un açıklamaları ve Scharf'a ait çizimlerle 1847'de yazılmış olan "Lycia, Caria, Lydia" adlı eserde de yukarıdaki tanımlamalarla örtüşen betimlemelere yer verilmiştir (Şekil 7) (Scharf, 1847).

Harita 15. Fethiye Körfezi

(Choiseul-Gouffier, 1782)

Telmessos şehrinin güneyindeki tepelik alanda bulunan ve yerleşmenin ilk kurulduğu yerlerden olan kale çevresi, bir surla çevrili olup 16. yüzyıl öncesinde bir dönem Rodos şövalyeleri tarafından güvenlik ve denetim amaçlı kullanılmıştır (Karaca B. , 2013, s. 23).

Şekil 6. Scharf'a Ait Fethiye (Meğri) Tasviri, 1847 (Scharf, 1847)

Daha önce de ifade edildiği gibi bölge XIII. yüzyılda Türk hâkimiyetine girmiş ve daha sonra Menteşe Beyliği kurulmuştur. Böylece yerleşmenin mekânsal gelişiminde Türklerin etkili olduğu dönem başlamıştır. İlk defa Yıldırım Bâyezid devrinde Osmanlı topraklarına katılan Menteşe beyliği bir süre sonra Osmanlı'dan ayrılmış fakat II. Murad zamanında kesin olarak alınmış ve sancak olarak teşkilatlandırılmıştır. Meğri (Fethiye) Fatih Sultan Mehmet döneminde 1473'te Venedikliler tarafından saldırıya uğramış ve yakılma sonucunda zarar görmüştür. Menteşe Sancağı 1530'da içinde Meğri kazasının da bulunduğu 12 kazadan ve bu kazalara bağlı 548 köyden oluşmakta idi. Bu sayı çeşitli değişikliklerle 1830'da 26 kazaya çıkmıştır (Karaca B. , 2013, s. 19; Kütükoğlu M. , 2010, s. 27).

Meğri bu dönemde limanın varlığına da bağlı olarak ticari faaliyet sahası olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yerleşme çevresindeki bazı madenler ticarete konu olmaktadır. 1530 tarihli tahrir defterlerine göre, Meğri'nin bu dönem geliri 35.200 akçe olup bunun içinde en büyük payını Meğri, Pınaz ve Köyceğiz kadılıklarının sattığı tuza ait olduğu görülmektedir. Yine Menteşe Sancağına ait vakıf defterleri kayıtlarına göre 1583'te Meğri pazarında 6 dükkân bulunmaktadır (Karaca B. , 2013, s. 23). 17. Yüzyılın önde gelen gezginlerinden biri olan Evliya Çelebi "*Seyahatnâme*" adlı eserinde Mekri'den; "*Menteşe Sancağı hududunda 150 akçelik bir kadılık olup nahiyesinde 70 köy bulunmakta ve gayet mahsullü bir kazadır. 50 adet toprak örtülü ev, 40 bezirgân (tüccar) mahzeni, 1 kargir yapı han, 1 toprak örtülü camii, 1 küçük hamamı vardır*" şeklinde bahsetmiş, "*Ma'mûr şehr-i azim imiş.*

Ammâ hâlâ leb-i deryâda bir küçük kasaba” şeklinde nitelendirmiştir. Yine aynı eserinde Mekri iskelesinin gelir getiren, işlek bir liman olduğunu ifade etmek adına yılda 7 yük akçe ile iltizama verildiğini ifade etmiştir (Kahraman, 2011, s. 291).

Osmanlı Devleti'nde idari taksimat 1800'lerde eyalet sistemine dayanmakta olup devlet 29 eyalete ayrılmıştı. Bu eyaletler liva ve sancaklara, sancaklar kadı idaresindeki kazalara, kazalar ise nahiyelere bölünmüş olup bu nahiyelerin de belli sayıda köyleri bulunmaktaydı. 1864'te idari örgütlenme kısmen değişmeye başlamış, Vilayet Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle eyaletler vilayet olarak değiştirilmiştir (Kütükoğlu M. , 2010, s. 9; Karpat, 2003, s. 45-46).

1811'de Aydın eyalet olmuş (1864'te Aydın Vilayeti olmuştur), Menteşe Sancağı da buraya bağlanmıştır. 1830'da Menteşe Sancağının 26 kazası ve 358 köyü bulunmakta olup bu döneme ait Osmanlı tahrir defterlerinde Meğri'nin (Fethiye) 15 köyünün olduğu belirtilmiştir. Bu da Menteşe Sancağındaki toplam köy sayısına göre %4,2'lik bir oran oluşturmaktaydı (Tablo 9) (Kütükoğlu M. , 2010, s. 28).

Tablo 9. Menteşe Sancağı İdari Taksimatı, 1830

Kaza	Nahiye Sayısı	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı	Kaza	Nahiye Sayısı	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı
Tavas	2		37	Kirkez			10
Subıca			32	Kerme			10
Köyceğiz			26	Ağirdos			9
Milas		10	25	Muğla		13	8
Dalaman			22	Mesevli			8
Eşen			21	Tarahya			7
Saruluz			20	Dadya			6
Düğer			19	Yerkesiği			6
Bozöyük			18	Üzümlü			3
Mandalyat			16	Ula		16	3
Meğri			15	Gökâbâd			3
Karaova			15	Bodrum		9	2
Mazun			15	Eskihisar			2

1886 Aydın Vilayet Salnamesi ve farklı araştırmacıların çalışmalarına göre Meğri kazasında 1830 yılında 15 köy bulunmakta iken bu sayı 1892'de 66'ya çıkmıştır. 1895-1912 tarihleri arasında ise 79 köy ve 8 mahalle görünmektedir (Tablo 10) (Kütükoğlu M. , 2010, s. 28; Gün, 2006, s. 26).

Tablo 10. Fethiye (Meğri) Köy ve Mahalle Sayısı, 1830-1912

Yıllar	Köy Sayısı	Mahalle Sayısı
1830	15	-
1887	70	-
1892	66	-
1895 - 1912	79	8

19. yy sonlarında Menteşe sancağının Makri’de (Fethiye) dahil olmak üzere 6 kazası vardır (Muğla-Merkez, Bodrum, Köyceğiz (Yüksekkum), Marmaris, Milas). Vital Cuinet 1894 yılında yazmış olduğu *La Turquie D’Asie* adlı eserinde Menteşe’nin 6 kaza ve 3 nahiyeye ayrıldığını, Makri’nin tek nahiyesinin Eşen olup 39’u Eşen’e, 42’si Makri merkeze bağlı toplam 81 köyünün olduğunu kaydetmiştir. Makri’nin alanının 4.489 km² olduğunu, bunun 70 km²sinin yerleşim alanı, 80 km²sinin Mera, 1.080 km²sinin ise orman alanı olduğunu yazmıştır. Eserde Makri şehrinde çeşitli kamu hizmet binaları, Fransa ve Yunanistan konsolosluk acenteleri, denizcilik ve gümrük makamları, bir iç servis telgraf istasyonu, tütün ofisi, küçük bir çarşı, 2 minareli cami, 1 Rum ortodoks kilisesi, 50 dükkân, 20 depo, 5 kahve, 1 han, 3 çeşme 1 hamam ve 300 civarında evin yer aldığını belirtmiştir (Cuinet, 1894, s. 676-680) Yine aynı eserde 1856 depreminden sonra tekrar kurulan, manganez ve krom işletmelerinin açılmasından sonra zenginleşen, “Küçük Smyrna” adını verdiği Makri için Küçük Asya’nın en sevimli küçük kasabalarından biri ifadelerini kullanmaktadır. 1901-1902 yıllarına ait 1317 Senesi Aydın Vilayet Salnamesi’ne göre Meğri merkezinde 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane, 1 cami, 1 mescit, 1 kilise, 1 tekke ve 1 havra bulunmaktadır (Gün, 2006, s. 27).

Yerleşmelerin gelişiminde etkili olan morfolojik ve diğer faktörler Fethiye için de geçerli olmuştur. Telmessos olarak Fethiye’nin ilk kuruluş yeri körfezin hemen güney kenarında, kıyı ile bir anda yükselen Karınca Dağı’nın etekleri arasındadır. Günümüzde Karagözler, Cumhuriyet ve Kesikkapı mahallerinin bulunduğu yerdir (Foto 13-14). Şehir bu esas çekirdek etrafında gelişim göstermiştir. 1886 yılına kadar iskelenin karşısında antik bir tiyatronun var olduğu fakat daha sonra yapılan bazı çalışmalarda (Eski Cami, Köprübaşı kemeri, rıhtım ve iskele inşaatları) kullanılmak üzere buradaki taşların büyük bir kısmının sökülüp alındığı ve tiyatronun ciddi oranda yok olduğu belirtilmektedir (Yılmaz, 1969, s. 157).

Foto 12. Fethiye (Makri), 1889

(1- Amintas Kral Mezarları, 2- Kale Kaya Mezarları), (Gürel, 2019, s. 9)

Foto 13. Amintas Kaya Mezarlarından Körfezin Görünümü, Kesikkapı Mahallesi, 2023

(36° 37' 5.99" K - 29° 7' 4.01" D)

Araştırmacılar, şehrin tarihinde yaşadığı büyük depremlerde tamamen yıkılmasına rağmen yine aynı alana kurulmuş olmasını ve bu alandaki şehir kültürünün çok uzun yıllardır süregelmesini şehrin elverişli bir körfezde (Fethiye Körfezi = Sinus Glaucus) yer almasına ve buna bağlı olarak da korunaklı bir liman sahasının varlığına bağlamıştır (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 125-129). Körfez, kuzeyden Eskimeğri Adası (Şövalye Adası) ile batıdan Oyuk Tepe yarımadasıyla korunmuş bir liman durumundadır (Harita 18) (Foto 15).

Harita 16. Fethiye (Meğri) ve Yakın Çevresi, 1327 (1909), (Harita Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, 1909)

Foto 14. Fethiye Limanı, 1920

(Gürel, 2019, s. 124)

Fethiye şehrinin mekânsal gelişiminde Cumhuriyet öncesinde çok büyük bir değişim olmadığı gibi Cumhuriyet sonrasında 1970'lere kadar büyük bir değişim görülmemektedir. Bu durum üzerinde Fethiye'nin ulaşım konusunda yer şekillerinden kaynaklanan dezavantajlı durumu temel etken olmuştur. Fakat hem 1957'de yaşanan büyük depremin etkileri hem de bu dönemden sonra Fethiye'nin bilinirliğinin artmasına bağlı olarak nüfusta artış hızlanmış, bu da doğrudan mekânsal yapıda değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Fethiye

20 Nisan 1921'de vilayet teşkilatının kurulması üzerine sancaklar kaldırılmış, Mentеше (Muğla) sancağı Aydın vilayetinden ayrılıp bağımsız bir vilayet olmuş ve Fethiye, Muğla vilayetine bağlı bir kazaya dönüşmüştür. 1922'de Fethiye kazasının 70 köyü; Kemer, Üzümlü ve Eşen adında 3 de nahiyesi bulunmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra sancakların yerini iller almış ve Mentеше Sancağı kaldırılarak Muğla adı konmuş ve Muğla il merkezi olmuştur. Meğri de (Fethiye) Muğla'ya bağlı bir ilçe durumuna dönüşmüştür. Fethiye şehri kuruluşundan bugüne kadar farklı hızlarla da olsa sürekli bir gelişim içerisinde olmuştur. Bu gelişim tarih içerisinde yaşanan büyük deprem ve istilalarla zaman zaman kesintiye uğrasa da devam etmiştir.

Şehrin Cumhuriyet Dönemi'ndeki mekânsal gelişimi ortaya konulurken, imar planları, 1/25.000 ölçekli topografya haritaları, hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, drone görüntüleri, bina sayım cetvelleri, nüfus verileri ve yapılan arazi çalışmalarından çokça faydalanılmıştır. Elde edilen ham veriler ArcGIS, QGIS, NetCAD ve Erdas gibi yazılımlar üzerinden gerekli koordinatlandırma ve kıymetlendirme işlemlerine tabi tutulmuş ve gerçeğe en yakın sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Fethiye'nin yatay gelişimi Cumhuriyet Dönemi boyunca farklı özellikler göstermiştir. Şehrin yapısı dönem içinde yaşanan doğal afetlerden, çeşitli dönemlerde yaşanan ekonomik temelli olaylardan etkilenmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra Fethiye'de çok fazlaca yaşanan iç göç olayı, şehrin kırsal alanlardan ve diğer illerden aldığı göç ve bu göçün mekâna yansımaları gelişimi etkileyen en önemli etkenler arasında olmuştur. Tüm bu verilerden elde edilen bilgiler çerçevesinde şehrin gelişim evreleri belirlenmeye çalışılmış ve Cumhuriyet Dönemi mekânsal gelişimi 1923-1970, 1971-2000, 2001 ve sonrası olmak üzere üç ayrı dönemde ele alınmıştır.

Mekânsal gelişim ile ilgili çalışmalar ortaya konulurken mahallelerin kuruluş tarihleri ve kurulma sahalarının değerlendirilmesi mekânsal büyümenin yönü ve geleceği açısından önemlidir. Bu amaçla Fethiye ilçesinde yer alan mahallelerin kuruluş tarihleri; kaymakamlık, mahalle muhtarlıkları ve çeşitli kaynaklardan temin edilmiştir.

Bu günkü bazıları eskiden beri mevcut iken bazıları ise 12.11.2012 tarihinde yayımlanan 28489 sayılı Resmî Gazete'deki 6360 sayılı '*On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*' hükümlerince Muğla'nın büyükşehir olmasıyla, beldeden mahalleye ya da köyden mahalleye dönüşenlerdir. Bu Kanun doğrultusunda 20 km'den uzakta kalan bazı mahalleler de dahil olmak üzere 41 mahalle Fethiye Belediyesine bağlanmıştır (Tablo 11) (Harita 19). Beldeden mahalleye dönüşen bu belediyelerden bazıları 1967 yılından bu yana belde hüviyetinde faaliyetine devam etmiştir. Ayrıca günümüzde çalışma alanımız içinde yer alan bazı mahalleler de dâhil olmak üzere 2013 öncesinde köy olan bazı yerleşimlerin isimleri 1956-1962 tarihleri arasında değişikliğe uğramıştır. Örneğin günümüzde şehrin doğusunda ve çalışma alanımız içerisinde kalan Esenköy Mahallesi'nin ismi 1962 yılına kadar Dont iken bu yılda değiştirilmiştir (FTSO, 2022, s. 41) (Tablo 12).

Tablo 11. Fethiye’de Mahalle İsimleri ve Kuruluş Tarihleri

2012’de Mevcut Olan Mahalleler	Kuruluş Tarihi	2012’den Sonra Belden Mahalleye Dönüşenler**	Kuruluş Tarihi	2012’den Sonra Köyden Mahalleye Dönüşenler**	Kuruluş Tarihi
Akarca *	10 Haziran 1960	Çamköy *	2013	Bozyer	2013
Babataşı *	29 Mart 1992	Çiftlik *	2013	Çenger	2013
Cami *	24 Aralık 1995	Göcek	2013	Eldirek *	2013
Cumhuriyet *	13 Ağustos 1950	Karaçulha *	2013	Esenköy *	2013
Çatalarık *	24 Aralık 1995	Ölüdeniz	2013	Faralya	2013
Foça *	10 Haziran 1960	Yeşilüzümlü	2013	Gökben	2013
Karagedik *	20 Eylül 1964			Gökçeovacık	2013
Karagözler *	13 Ağustos 1950			İncirköy	2013
Kesikkapı *	13 Ağustos 1950			İnlice	2013
Menteşeoğlu *	24 Aralık 1995			Karaağaç	2013
Patlangıç *	24 Aralık 1995			Karacaören	2013
Pazaryeri *	24 Aralık 1995			Karakeçililer	2013
Taşyaka *	9 Aralık 1973			Kargı *	2013
Tuzla *	9 Aralık 1973			Kayaköy	2013
Yeni *	10 Haziran 1960			Kızılbel	2013
				Koruköy	2013
				Nif	2013
				Söğütlü	2013
				Yakacık	2013
				Yanıklar *	2013

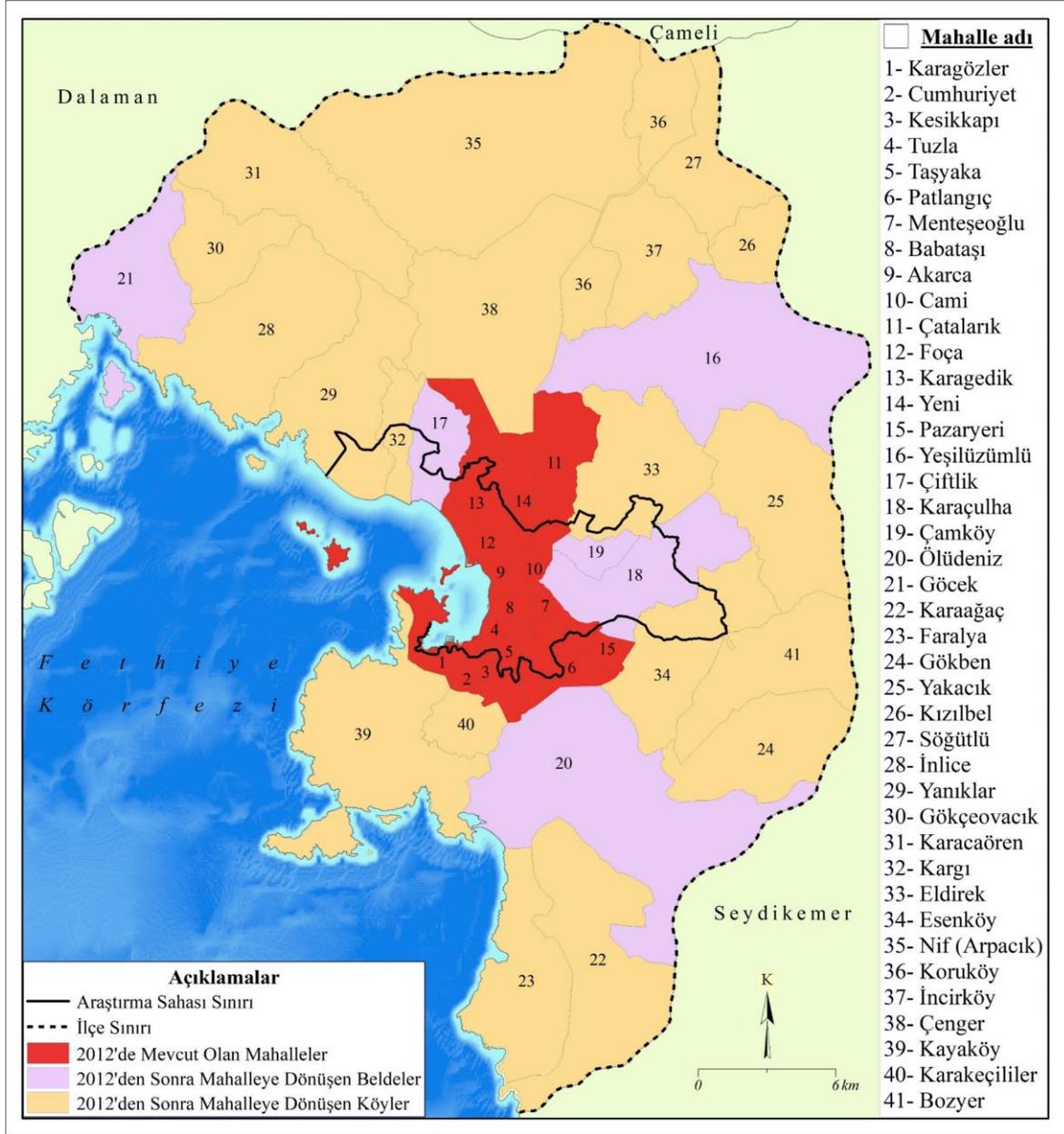
* Çalışma sahası içerisine dâhil olan mahalleler
** Kuruluş tarihi için dönüşüme ait kanun tarihi olan 2013 yılı esas alınmıştır.
- Günlükbaşı Belediyesi dört mahallesi (Akarca, Foça, Karagedik, Yeni) ile 1981 yılında Fethiye Belediyesi’ne dâhil olmuştur.

Kaynak: Fethiye Şehir Rehberi, 2008

Tablo 12. Fethiye’de Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Adı Değiştirilen Köyler

Belediye	Kuruluş Tarihi	Kaldırılma Tarihi	Adı Değiştirilen Köyler		Ad Değiştirilme Tarihi
			Eski Adı	Yeni Adı	
Fethiye	1874	Devam			
Çamköy	1967	2013	Merseniz	Koru	1956
Çiftlik	1998	2013	Girdev	Alaçat	1960
Ölüdeniz	1992	2013	Gülment	Gölbent	1960
Karaçulha	1970	2013	Zeyve	Güneşli	1960
Seki	1966	2013	Müngen	Uğurlu	1960
Kumluova	1998	2013	Nif	Arpacık	1960
Göcek	1989	2013	Gürme	Söğütlü	1960
Kadıköy	1999	2013	Gürmedere	Söğütlüdere	1960
Kemer	1991	Seydikemer	Faralya	Uzunyurt	1962
Yeşilüzümlü	1972	2013	Dont	Esenköy	1962
Karadere	1998	2013			
Eşen	1989	2013			

(Kaynak: FTSO, 2021, s. 41)

Harita 17. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesinde İdari Yapı Değişimi, 2012

1923-1970 Dönemi Mekânsal Gelişim

Fethiye şehrini kapsayan alan için Harita Genel Müdürlüğü envanterinden temin edilen en eski basımlı 1/25.000 ölçekli harita 1958 yılına aittir. Bu tarihten daha eski basımlı olan 1/200.000 ölçekli topoğrafya haritası ise genel durumu göstermesi bakımından kullanılmış olup 1940 tarihlidir. Yine bu dönem şehir sahasının 1939, 1953 ve 1965 tarihli hava fotoğrafları mekânsal gelişim değerlendirmesi açısından kıymetlidir.

Ulaşım olanaklarının yetersiz olmasına ve buna bağlı olarak ekonomik imkânların kısıtlılığında dolayı Cumhuriyetin ilk yıllarında şehrin mekânsal gelişiminde kayda değer bir gelişme

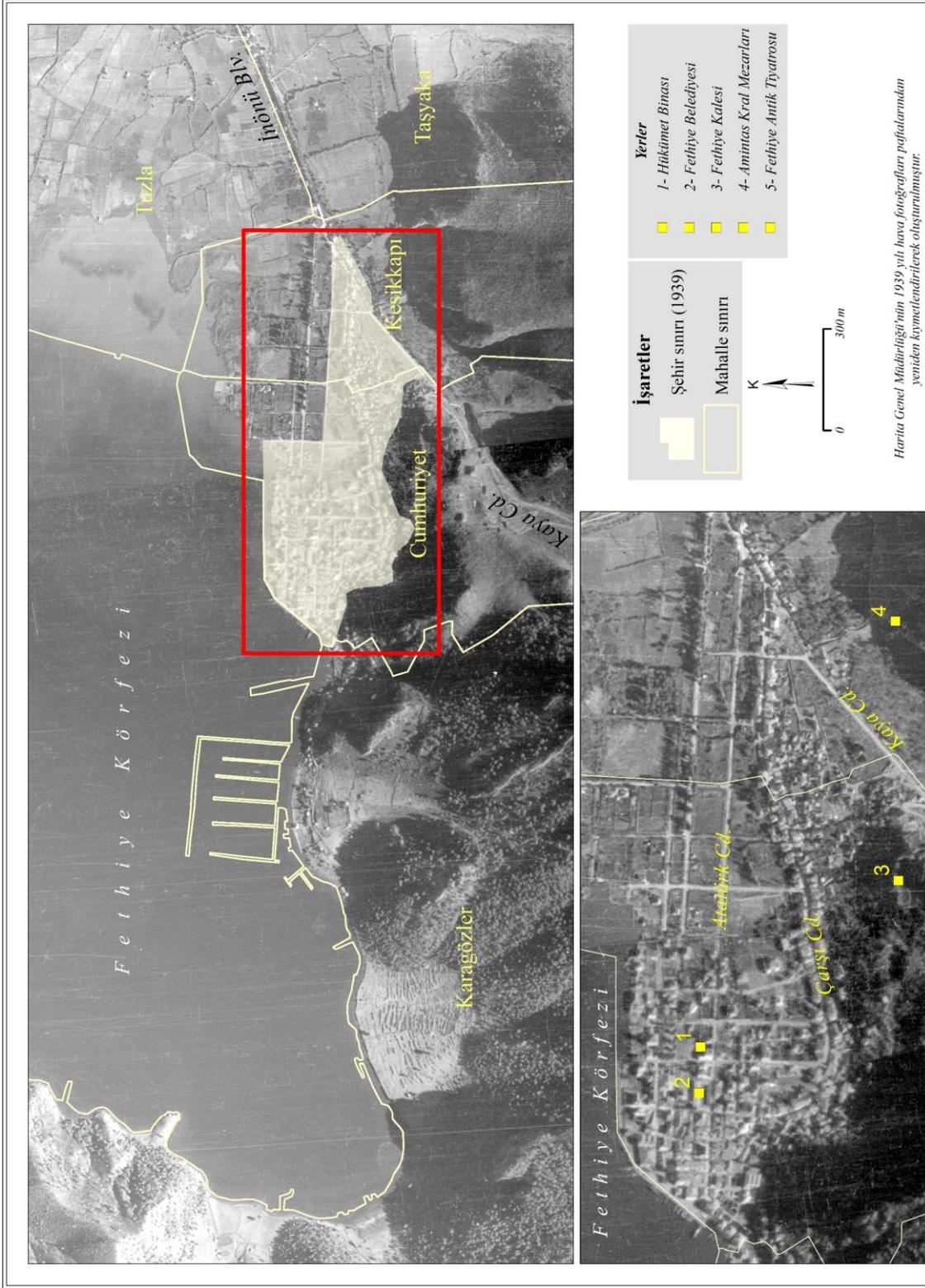
söz konusu olmamıştır. Öyle ki 1960'lara kadar şehir sadece üç mahalleden ibarettir. Bunlar; Karagözler, Cumhuriyet ve Kesikkapı'dır (Tablo 11). Bu mahalleler içerisinde Cumhuriyet Mahallesi şehrin ilk kuruluş alanında bulunmakta olup, şehirleşme ilerleyen dönemlerde bu çekirdek etrafında gelişim göstermiştir (Foto 16).

Foto 15. Fethiye, 1937
(Akcan, 2022)

Harita Genel Müdürlüğüne ait 1939 yılına ait hava fotoğrafları incelendiğinde Fethiye'de günümüzde yoğun olarak yapılaşma olan sahaların henüz تنها olduğu ve yapılaşmanın büyük orada Cumhuriyet Mahallesi'yle sınırlı olduğu görülmektedir. Yine deprem sonrası yapılaşmanın simge alanlarından olan Karagözler Mahallesi'ne ait sahanın, güneydeki Karabuz Tepe mevkisinden sel sularının getirdiği materyalle oluşmuş iki büyük birikinti konisi hâlinde olduğu dikkat çekmektedir (Harita 20).

Bu dönem için ayrıca dikkat çeken unsur özellikle günümüz Cumhuriyet ve Tuzla Mahallelerinin kıyı sınırları düşünüldüğünde denizin doldurularak saha kazanıldığı ve riskli bu sahaların ilerleyen zamanlarda yoğun yerleşmeye sahne olduğudur. Yine günümüz Karagözler Mahallesi sınırlarında bulunan marina sahasının bu dönemde olmadığı da gözlenmektedir. Ayrıca antik kaynaklarda bahsedilmesine rağmen erozyonla gelen malzemeye üzeri örtüldüğü için 1993 yılında yapılan sondaj çalışmalarına kadar keşfedilmemiş olan ve günümüzde Fethiye ile sembolleşen tarihi Telmessos Antik Tiyatrosu bu dönem hava fotoğraflarında yer almamıştır.

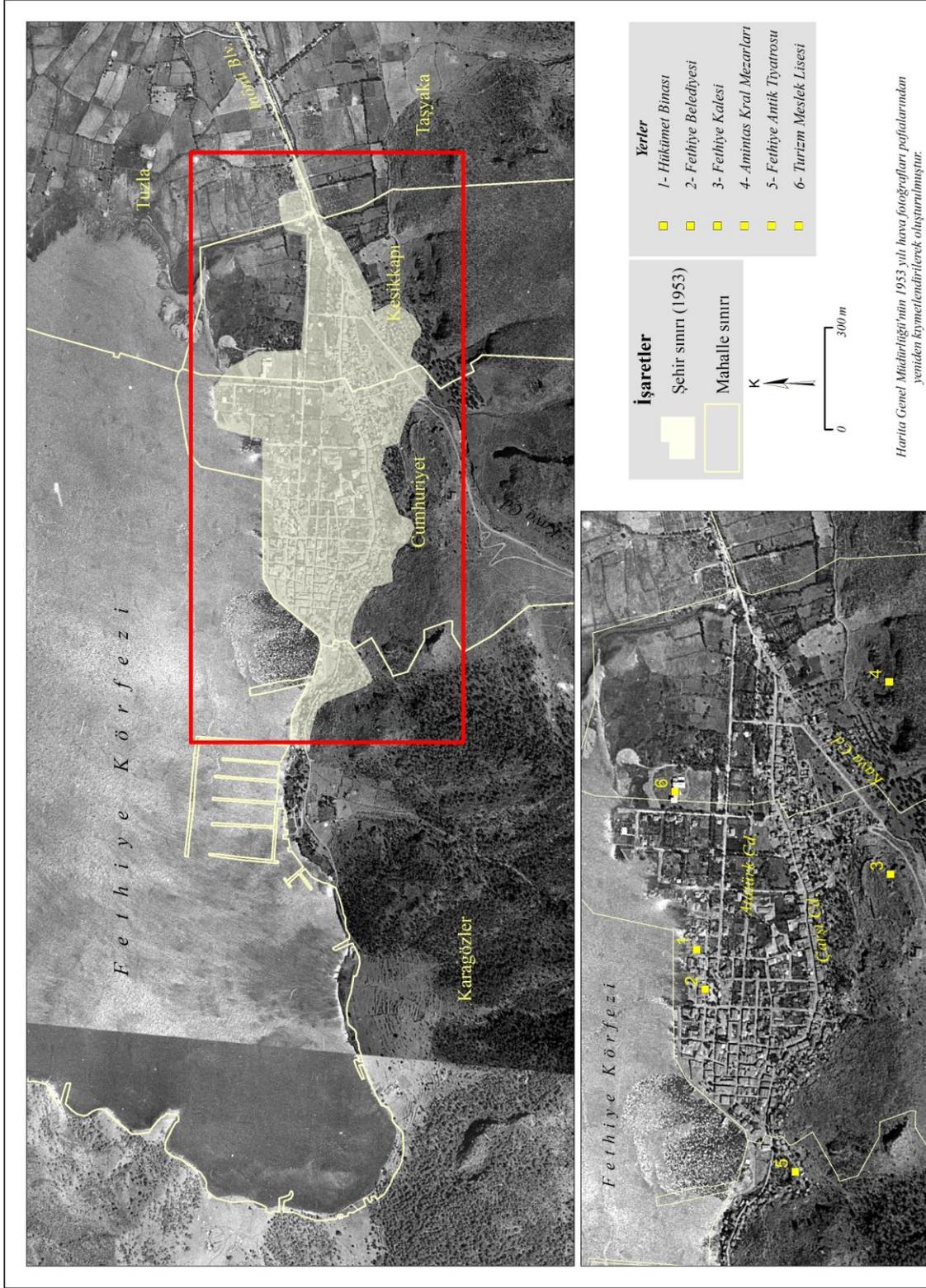

Harita 18. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1939

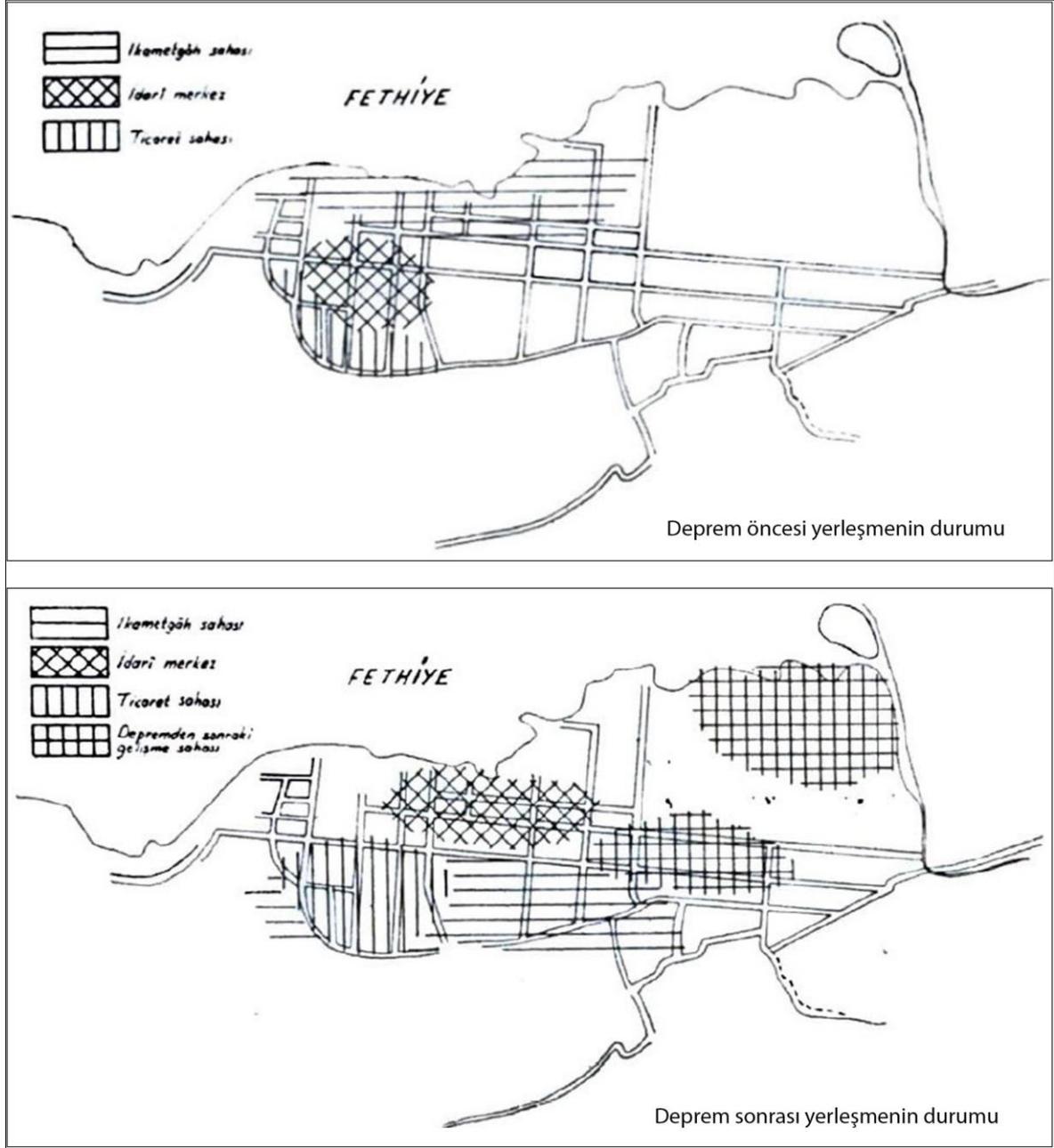
Fethiye'nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan ve şehrin orta kısmını teşkil eden Cumhuriyet Mahallesi doğuda Kesikkapı batıda ise Karagözler Mahallesi ile sınırdır. Günümüz sınırlarıyla batıda Şehit Fethi Bey Parkı bitiminden itibaren başlayıp doğuda Ali Gaffar Okan, güneyde ise Kaya Caddesi sınırlarını oluşturmaktadır. Belediye, Kaymakamlık, PTT, Askerlik Şubesi, Müze, Millî Eğitim, Nüfus, Sağlık Müdürlüğü, Kültür Merkezi başta olmak üzere pek çok resmî binanın yanı sıra meşhur tarihî Paspatur Çarşısı, Fethiye Kalesi, Şehit Fethi Bey Anıtı gibi tarihi alanlar da bu mahalle içerisinde yer almaktadır.

1957 depreminden birkaç sene önce, 1953'te çekilen hava fotoğrafı incelendiğinde, 1939 yılına kıyasla şehir sınırlarında büyük bir değişim gözlenmemekle birlikte, ilerleyen yıllarda saçaklanmanın başlayacağı yön olan Patlangıç mevkesine doğru kısmi bir genişleme söz konusudur (Harita 21).

Aktif bir deprem bölgesinde bulunan Fethiye'de, 1957 yılında meydana gelen deprem sonrasında dönemin yerel yönetim birimlerinin önsezi ve müdahalesine bağlı olarak büyük bir can kaybı yaşanmamış olsa da şehirleşme ve yerleşme yönünden çok önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Yaşanan depremde Cumhuriyet Mahallesi'nin Çarşı Caddesi ile kıyı arasında kalan kısmındaki yerleşim sahası tamamen yıkılmıştır. 1957 depremi öncesinde, Cumhuriyet Caddesi (günümüzde Atatürk Caddesi) ile kıyı arasında yer alan mesken sahasının, depremden sonra Okul Caddesi'nin güneyine kaydığı, yine bugünkü pazar yerinde olan şehrin idari merkezinin tamamen kıyı hattına taşındığı belirtilmektedir (Şekil 8) (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 128). Atatürk Caddesi ile deniz arası baştan sona kadar rıhtım, bunların gerisi yeşil saha ve park olacak şekilde yeniden düzenlenmiş; Belediye, Hükümet konağı, PTT, Askerlik Şubesi, Devlet Hastanesi, Ortaokul, Akşam Kız Sanat ve Atatürk İlkokulu, Müze gibi resmi binalar kurulmuştur. Atatürk Caddesinin güneyinde, bankalar, dükkânlar ve evler yer almakta olup buradan güneye doğru eski Fethiye dağın etek kısmında adeta basamak gibi yükseldiği görülmektedir. Hal binası ve halkın ihtiyaçlarını karşıladığı pazar sahası da burada bulunmaktadır. Lise binası ve Yeni Camii Atatürk Caddesi üzerinde yer alan döneminin modern yapılarıdır. Ayrıca sayılı birkaç eczanenin ve bazı doktorların özel muayenehaneleri de Cumhuriyet Mahallesi içerisinde yer almaktadır (Yılmaz, 1969, s. 12). Günümüz Paspatur çevresi ve Çarşı Caddesi'nin güney kesiminde bulunan konutlar, Fethiye'nin deprem öncesi mimari dokusundan günümüze ulaşan eski Fethiye evleridir (FTSO, 2022, s. 26).

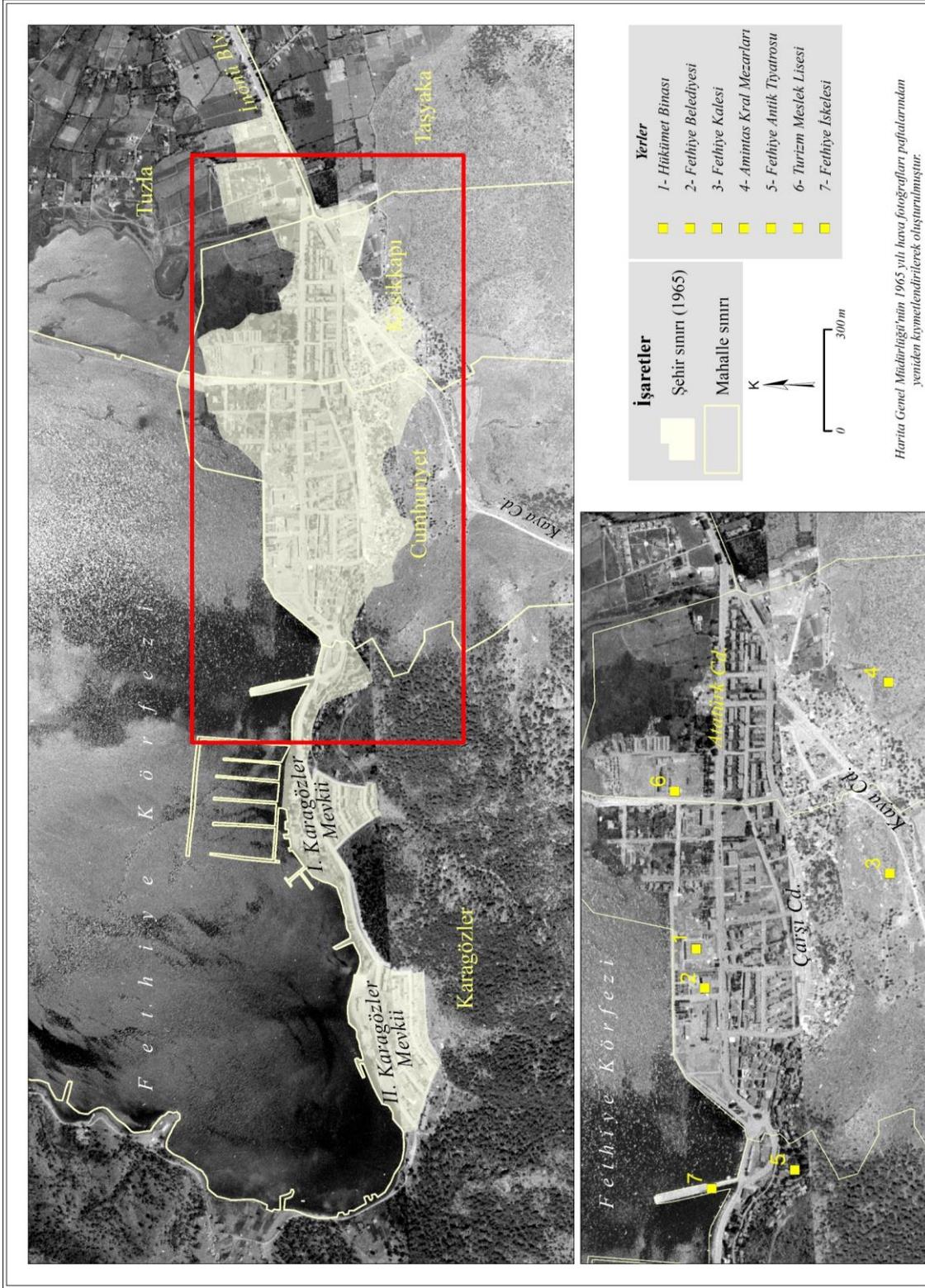
Harita 19. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1953

Şekil 7. 1957 Depremi Öncesi ve Sonrası Fethiye’de Yerleşme Sahasının Değişimi

(Tuncel & Göçmen, 1973, s. 128)

1957 depreminden sonra şehir yeniden imar edilmiştir. Cumhuriyet Mahallesi'nin batısında kalan Karagözler Mahallesi'ndeki iki birikinti konisi üzerine konilerin şekline uyacak şekilde İmar ve İskân Bakanlığınca evler yapılmış ve evlerini kaybeden vatandaşlara dağıtılmıştır (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 128) (Harita 22). Doğuda Cumhuriyet Mahallesi'ne yakın sahada Birinci Karagözler yer alırken daha batıda yeni evlerden oluşan İkinci Karagözler yer almaktadır (Foto 17).

Harita 20. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1965

Foto 16. 1957 Depremi Sonrası Kurulan Karagözler Mahallesi'nin Kuzeyden Görüntüsü, 2023
(36° 37' 24.00" K - 29° 5' 30.35" D)

Depremde zarar görenlere verilecek yapıların inşa edilmesi için ilk etapta 21 milyon liralık ihale yapılmış ve müteahhit 1958'de Karagözler Mahallesi'nde yapıma başlamıştır. İlk etapta 70 konut I. Karagözler, 163 konut ise II. Karagözler mevkinde yapılmış ve toplam 233 konut 1960'ta vatandaşlara dağıtılmıştır. Devam eden süreçte Kesikkapı Mahallesi'nde kıyıya yakın sahada inşaata başlanmış ve burada da 294 konut yapılarak dağıtılmıştır. Yapılan ihalede sadece konut yapımı olmayıp bu konutların altyapı gereksinimleri de karşılanmıştır. İnşaatlar 1965 yılına kadar devam etmiş ve yapımı bitenler hak sahiplerine verilmiştir. Deprem sonu bu dönem çalışmaları için yaklaşık 60 milyon lira harcanmıştır. Kurulan Deprem Amirliği bu inşaatların dışında belediye sarayı, Atatürk İlkokulu, İtfaiye garajı ve buz fabrikası binalarını da yapmıştır (Yılmaz, 1969, s. 94). Yapılan binalar dönem şartlarına göre depreme dayanıklı olarak betonarme malzemeden yapılmıştır. Sağlam zemin üzerine ve dayanıklı malzeme ile yapılmış bu evlerin bazıları günümüzde de eski hâlini muhafaza etmektedir.

Depremden sonra 1958 yılında Ulaştırma Bakanlığınca 3,2 milyon lira harcanarak Karagözler mahallesi sınırları içinde kalan ve günümüzde de kullanılmaya devam eden Fethiye İskelesi yapılmıştır (Yılmaz, 1969, s. 7) (Foto 18). Büyük ve küçük pek çok geminin rahatça yanaşabildiği ve bölge açısından önemli bir liman olan Fethiye'den eski dönemlerden bu yana başta krom olmak üzere pek çok maden, orman ürünü ve tarım ürünü ihraç edilmiş olup zaman ilerledikçe limanın ticari ve turizm hacmi artmıştır (Foto 19). Günümüzde iskelenin sağ ve solundaki rıhtım sahası, ara ara kopukluk gösterse de doğuda DSİ Bölge Müdürlüğü kıyısından batıda Aksaz Orman İşletme Müdürlüğü kıyılarına kadar genişlemiş durumdadır. İskelenin yapılmasından sonra mekânsal gelişim sadece doğu-kuzeydoğu yönüne gitmeyip batıda Karagözler Mahallesi hattında da genişlemeyi etkilemiştir (Foto 20).

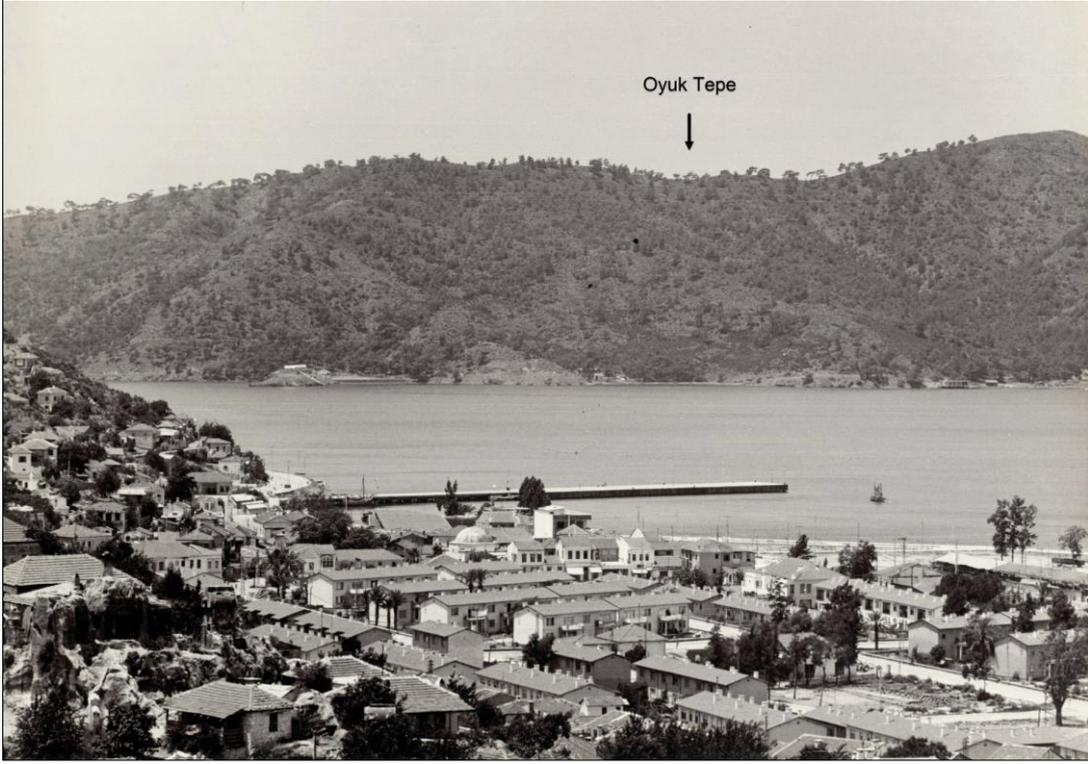

Foto 17. Fethiye İskelesi, Cumhuriyet Mahallesi, 1962

(Laroche, 1962)

Foto 18. Fethiye Limanı, 1900

(Gürel, 2019, s. 18)

Foto 19. Fethiye Limanı, 2023

(36° 37' 37.86" K - 29° 5' 25.39" D)

Karagözler Mahallesi Antik Amfi Tiyatrosu'nun ve limanın da içinde yer aldığı mevkidir. Mahallede ilk zamanlar adını Fethiyeli gazeteci-yazardan alan ve yerleşimin en eski okullarından biri olan Yunus Nadi İlköğretim Okulu ve Jandarma Birlik Merkezi hariç hiçbir bakkal ve fırın bulunmamakta, halk ihtiyaçlarını 1,5 km ilerideki pazar alanından karşılamaktadır. Daha sonra Birinci Karagözler'de belediyeye ait bir turistik otel yapılmıştır (Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008, s. 20) (Yılmaz, 1969, s. 11). Bahsedilen bu yapılara ilaveten Gümrük Muhafaza Müdürlüğü ve birçok dört yıldızlı otelin de bulunduğu mahalle; denizi, ormanı ve doğal güzellikleriyle dikkat çekmektedir. Körfez içinde yer alan Eskimeğri Adası mahalle sınırları içerisine girmektedir (Foto 21). Fevzi Çakmak Caddesi, mahalleyi kıyı hattı boyunca takip ederek Oyuk Tepe'nin kuzeyine kadar devam etmektedir. Karagözler Mahallesi, günümüzde Cumhuriyet Mahallesi'nden yerleşimin mekânsal olarak en dar olduğu alanda Şehit Fethi Bey Parkı'nı bünyesinde tutacak şekilde ayrılmaktadır.

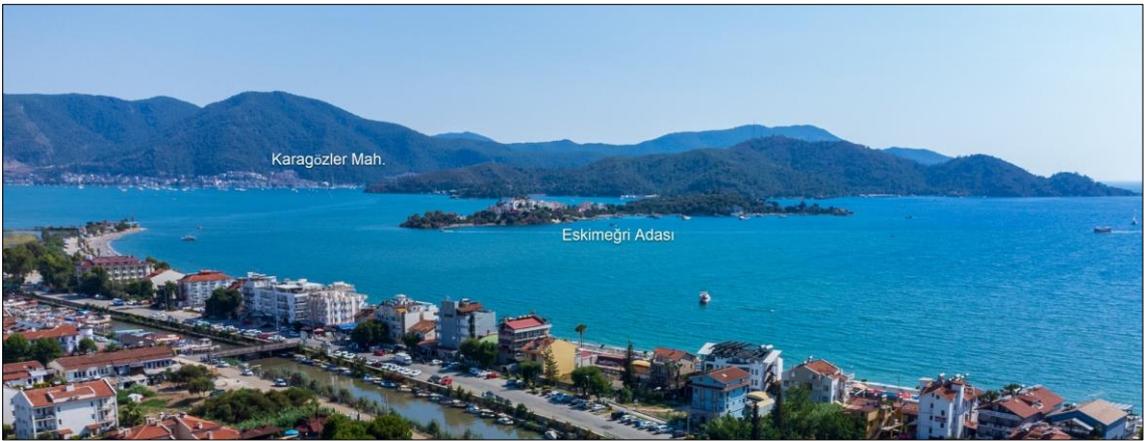

Foto 20. Çalış Mevkiinden Eskimeğri Adası ve Karagözler Mahallesi, 2023

(36° 39' 49.01" K - 29° 6' 38.79" D)

1950'lerde Kale Sokağı ile Köprübaşı mevkisini arada bırakacak şekilde güney kısımdaki dağlık alana doğru uzanan alan Kesikkapı Mahallesi sınırlarını oluşturmaktaydı (Yılmaz, 1969, s. 12). Bu kısım tarihi Amintas Kaya Mezarlarının da içinde yer aldığı, Roma, Bizans ve Ceneviz dönemi eserlerinin adeta etrafa saçıldığı eski Fethiye sahasıdır. Yine şehir sahasının en eski okullarından biri olan Akıncı İlkokulu da buradaki Bademli mevkisinde yer almaktaydı. Günümüzde İtfaiye Müdürlüğü, minibüs garajı, Merkez Atatürk İlköğretim Okulu, Müze Müdürlüğü, Endüstri ve Ticaret Meslek Lisesi gibi resmî kurumlar bu mahalle sınırları içerisinde yer almaktadır. Doğal yapılı dar sokakları ve eski mimari evleriyle çalışma alanı içindeki ilginç yerler arasındadır. Bu dönem içerisinde ülke genelinde olduğu gibi Fethiye özelinde de turizme yönelik bariz bir ivmelenme söz konusu olmadığından mekânsal anlamda turizmin saha üzerinde belirgin bir etkisi olmamıştır.

1971-2000 Dönemi Mekânsal Gelişim

1970'lere kadar üç mahalleden ibaret olan Fethiye şehri özellikle Kesikkapı Mahallesi ile Taşyaka semti yönünde, özellikle köylerden gelen göçlerle birlikte yoğunlaşmış ve belediye kayıtlarına göre 1973 yılında burada iki yeni mahalle oluşturularak mahalle sayısı beşe çıkarılmıştır (Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008, s. 41). Köprübaşı mevkisinden (şimdiki İnönü Bulvarı üzeri) kuzeybatıda kalan kısım Tuzla Mahallesi olurken güneyde kalan kısım Taşyaka Mahallesi olmuştur. Bu mahallelerin kurulması, şehrin büyüme yönünün artık doğu-kuzeydoğu yönünde olacağını da işaretleri arasındadır.

Taşyaka Mahallesi, Köprübaşı'ndan başlayıp İnönü Bulvarı'nın güneyinden Patlangıç mevkisine kadar uzanmakta ve güneydeki tepelik alanları içerisine almaktadır. Patlangıç ve Ovacık köylerine doğru hızla gelişen bu semtte iskân Tuzla Mahallesi'nden daha önce başlamıştır. İmar planının yeni yapıldığı bu ilk dönemde yol, su, kanalizasyon, elektrik hizmeti gibi altyapı unsurları yeni hizmete alınmıştır (Yılmaz, 1969, s. 13). Taşyaka Asri Mezarlığı bu mahalle sınırları içinde Ovacık yolu üzerinde yer almaktadır. Bu mahalle de farklı köylerden gelen nüfusun etkisiyle gelişimine devam etmiştir.

İnönü Bulvarı'nın kuzeybatısında kalan Tuzla Mahallesi sahası yeni iskân sahasıdır. 1971 yılına kadar Tuzla Mahallesi'nin deniz kıyısı büyük bir bataklık sahası durumundadır (Foto 22). Bu kıyı sahası, 1960 yılından sonra dolgu alanı olarak değerlendirilip zamanla doldurulmuş ve yerleşime açılmıştır. Bataklığın ve sivrisinek sahasının kurutulması, kurulan sahada yeni bir mahallenin kurulması ve ortaya çıkan sahanın satışından elde edilecek gelir ile belediyenin yatırım bütçesi oluşturabilmesi amacıyla "*Fethiye ve Çevresini Kalkındırma Birliği*" adında bir dernek kurulmuştur. Zamanla derneğin bu faaliyetlerden elde ettiği gelirle yerleşmedeki insanlara temiz içme suyu getirilmiş, aynı zamanda bir hastalık yuvası olan bataklık sahası kurutulmuştur (Yılmaz, 1982).

Foto 21. Tuzla Mahallesi'nin Kurulduğu Dolgu Sahasının Güneybatıdan Görünüşü, 1937
(Akcan, 2022)

1965 yılı hava fotoğrafında dolgu alanı ile denizi ayıran uzantı, dönemin belediyesinin moloz dökerek oluşturduğu kıyı hattı olup zamanla arada kalan bataklık saha doldurulmuştur (Foto 23). Yöre halkı ile yapılan görüşmelerde sahanın doldurulmasında 1957 yılındaki depremde yıkılan binaların molozlarının çokça kullanıldığı ifade edilmiştir. Yine Karaçulha mevkisinden getirilen moloz ve toprağın da dolgu malzemesi olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Günümüz Köprübaşı mevkisinden Günlükbaşı mevkisine kadar olan sahanın pek çok yerine bataklıkların kurutulması amacıyla çokça okaliptüs ağacı dikilmiştir. Bataklık sahasına Dolgu Sahası adında bir semt kurulmuş daha sonrasında bu semt Tuzla Mahallesi'ne bağlanmıştır. Mahalle, ekonomik sebeplerle köylerden gelen insanlarla gün geçtikçe gelişim göstermiştir. Orman İşletmesi tesisleri, 30 yataklı Sosyal Sigortalar Hastanesi ile meteoroloji binası bu semttedir. Günümüzde belirgin yapılar olması adına şehir stadı, pazar sahası ve DSİ bu dolgu sahasının üzerinde yer almaktadır.

Sonraki dönemlerde göçlerin ve hızlı nüfuslanmanın etkisiyle çok hızlı bir yerleşmeye sahne olan bu alan, üzerinde dikkatle durulması gereken bir yapıdadır. Çünkü çalışma sahamız yüksek deprem riski, deniz kıyısında bulunma ve yeraltı su seviyesinin yüksekliğine bağlı zemin sıvılaşma riskinin fazlalığı gibi birden çok duruma sahiptir. Bu risklerin yoğun yerleşme sahasına eşlik etmesi olası riski daha da artırmaktadır. Çalışma alanımızdaki sorunlar konusunda üzerinde en çok araştırma ve değerlendirme yapılacak hususlardan biri olan bu durum, Fethiye şehri açısından büyük öneme sahiptir.

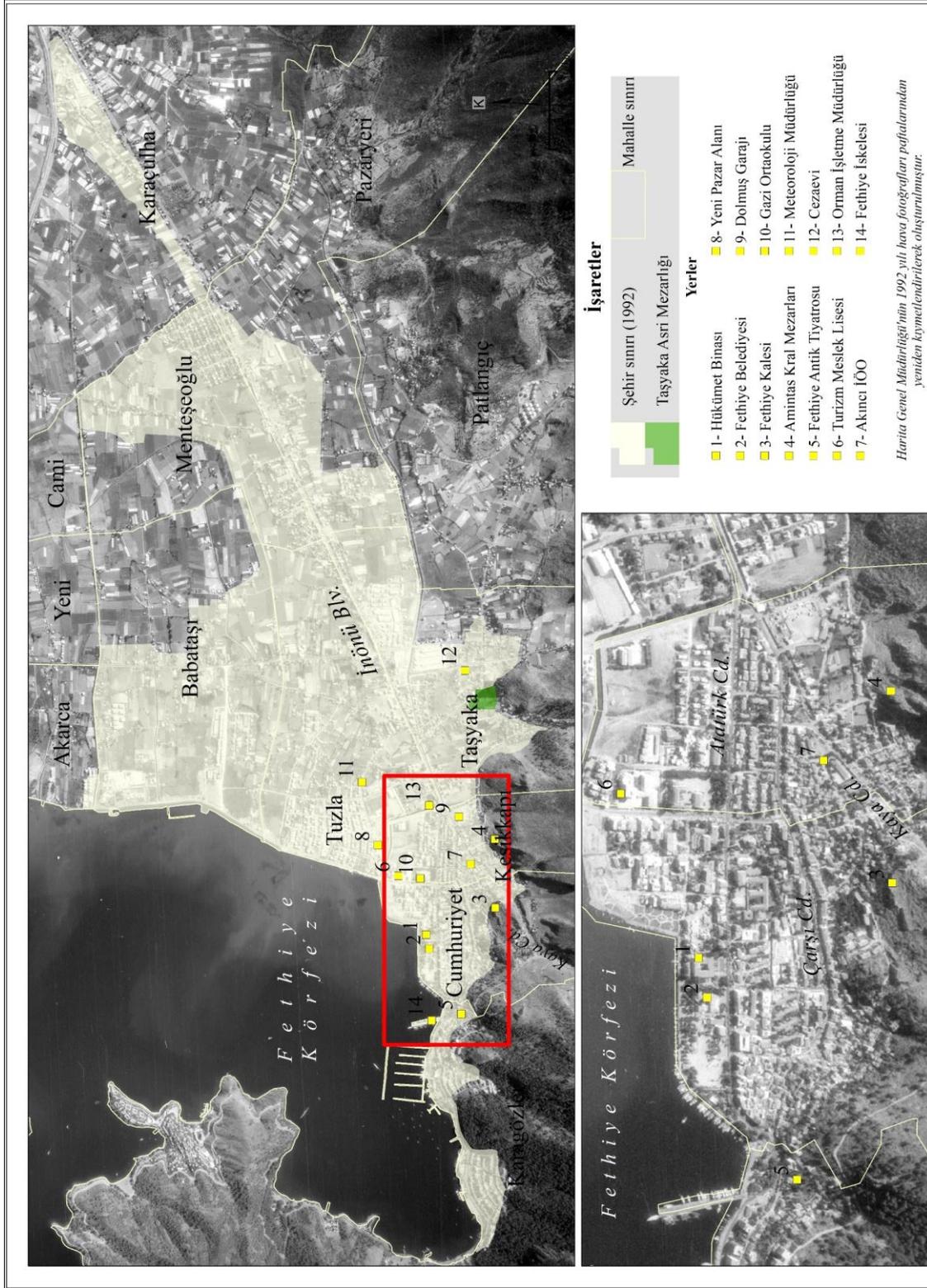
Foto 22. Tuzla Mahallesi ve Dolgu Sahasının 1965-2023 Yılları Görüntüsü

Muğla yolu üzerinde günümüz Çalış Plajı mevkiinin doğusunda kalan yerde 1927 yılında Foça adıyla iskâna başlanmış, 1929 yılında Foça köyü kurulmuş ve 1945 yılında Günlükbaşı köyü ile birleşerek yerleşimin adı Günlükbaşı olmuştur. Kargı, Yanıklar mevkiindeki madenlerden çıkarılan krom, o dönemde lokomotiflerle (sonrasında kullanılmamış ve raylar sökülüştür) Şat Burnu'na (Çalış Burnu) getirilip buradan da deniz yoluyla yurt dışına gönderilmektedir (Foto 24). Zaman içinde sürekli nüfusu artan Günlükbaşı'nda 1959'da belediye teşkilatı kurulmuştur. Günlükbaşı Belediyesi'nin bu dönemde dört mahallesi bulunmakta olup esas şehir sahamızla mekânsal anlamda bir bütünleşmişliği söz konusu değildir. Beldenin kuzeydoğusunda yer alan Karagedik Mahallesi sınırları içerisinde krom madeni ocakları bulunmaktaydı. Yine Çalış Burnu plaj sahası ve Günlük (sığıla) ormanları gibi turizm sahalarının yanında Etibank'a ait krom madeninde çalışanların konakladığı tesisler yer almaktaydı (Yılmaz, 1969, s. 14; 1982). Fethiye şehrinin 1981 yılına kadar 5 olan mahalle sayısı, bu yılda Günlükbaşı Belediyesinin Fethiye Belediyesine bağlanması ile 4 yeni mahalle daha kazanmış ve şehrin mahalle sayısı 9 olmuştur. Bu dokuz mahalle; Karagözler, Cumhuriyet, Kesikkapı, Taşyaka, Tuzla, Akarca, Foça, Karagedik ve Yeni mahalleleridir. Bu değişimlerle birlikte şehrin İnönü Bulvarı boyunca kuzeydoğuya gerçekleşen büyüme eğilimi, kıyı hattı boyunca Günlükbaşı mevkiine doğru da kaymaya başlamıştır (Harita 23) (Harita 24).

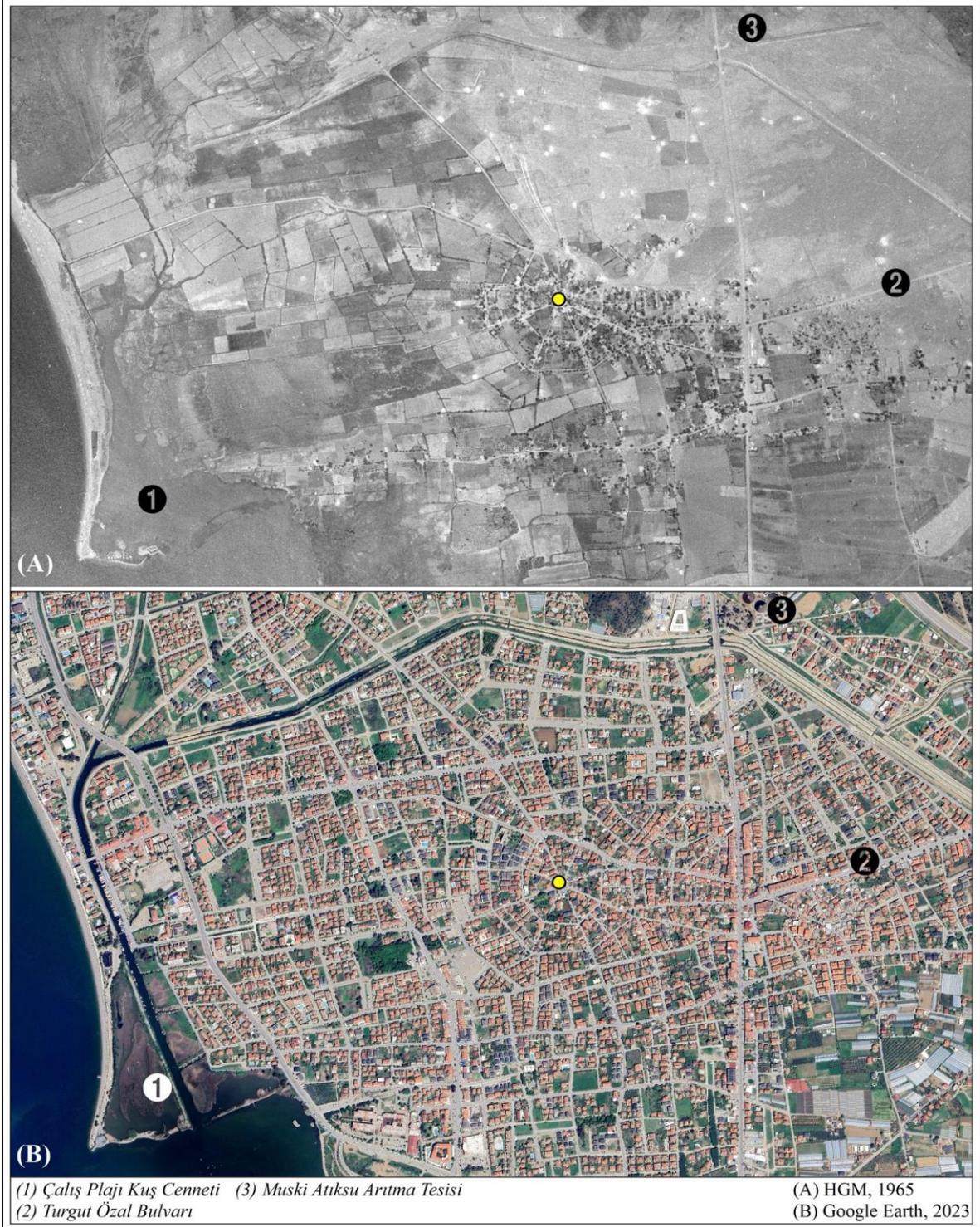

Foto 23. Maden Taşınmasında Kullanılan Raylı Sistemler, Günlükbaşı Mevkisi 1934

(Akcan, 2022)

Harita 21. Hava Fotoğraflarında Fethiye, 1992

Harita 22. Günlükbaşı Mevkisi, 1965-2023

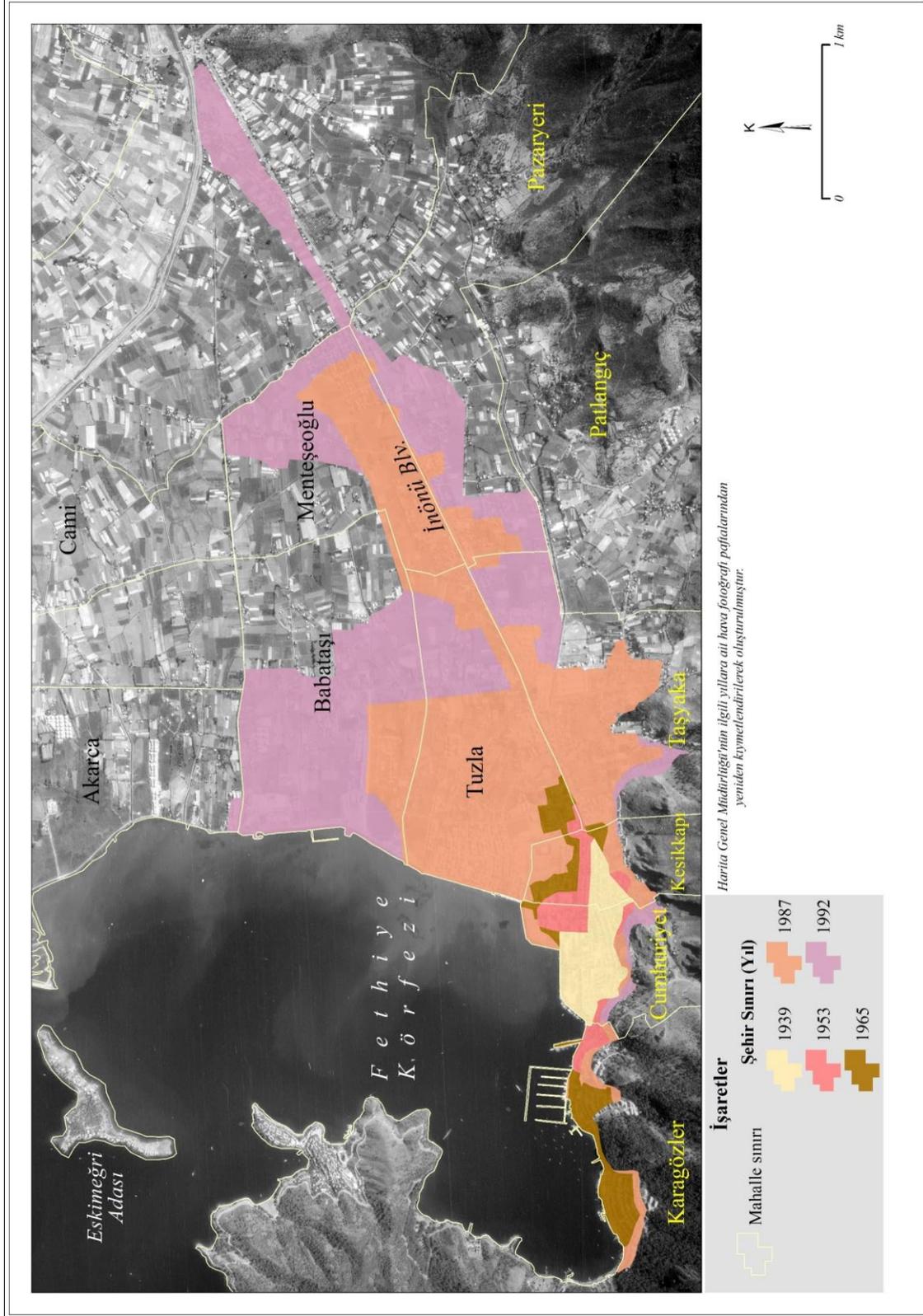
Tuzla Mahallesi'ne komşu olan Babataşı, 29 Mart 1992'de mahalle olmuş ve şehir, kıyı boyunca genişlemesine devam ederek mahalle sayısı 10'a çıkmıştır. Böylelikle şehir sahası Günlükbaşı Belediyesinin katılması ile kuzeybatı yönünde kıyı boyunca genişleme eğilimini devam ettirmiştir.

1993 yılında Fethiye iskelesinin güneybatısında Roma Dönemi'nde inşa edilen, MS II. yüzyılda onarım gören ve Bizans Dönemi'nde de arena olarak kullanılmış olan tarihi Telmessos Antik Tiyatrosu ortaya çıkarılmış ve bölge turizmine kazandırılmıştır (Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008, s. 12) (Foto 25). Günümüzde de çeşitli etkinliklerin yapıldığı bir yer olan tiyatro, turistlerin yoğun uğrak yerleri arasındadır.

Foto 24. Telmessos Antik Tiyatrosu. Karagözler Mahallesi, 2020
(Tatil Villam, 2020)

Hava fotoğraflarından elde edilen yaklaşık ölçümlere göre şehir sahası, 1939 yılında 0,28 km²lik bir alan üzerine kurulmuş; bu değer 1953'te 0,47 km², 1965'te 0,8 km² olurken 1992 yılında ise önemli bir genişleme ile 6,8 km²lik bir değere ulaşmıştır (Harita 25). Şehrin 1939 ve 1992 yılı genişleme yönlerine bakıldığında, dolgu sahasını da takip edecek şekilde Tuzla Mahallesi'ne doğru ve günümüzde İnönü Bulvarı olarak bilinen ana yol boyunca Taşyaka, Patlangıç, Karaçulha güzergâhına doğru olduğu görülmektedir.

Harita 23. Fethiye'nin Mekânsal Gelişimi, 1939-1992

Fethiye ekonomisi temel olarak tarım ve turizme dayalı olduğundan yerleşim içinde küçük ölçekli işletmeler haricinde en belirgin sanayi kuruluşu Karagedik Mahallesi sınırlarında yer alan ve çok uzun yıllardır bölgede çıkarılmakta olan krom madenin işlendiği ETİ Maden Üretim Müdürlüğü'nün Krom İşletme Fabrikasıdır. Buna bağlı olarak da sanayileşmeye bağlı belirli bir alana doğru nüfuslanma ve yerleşme oluşmamıştır. Dönem içerisinde parçalı ve dağınık yerleşmelerin olduğu Çatalarık, Karaçulha, Esenköy, Çamköy, Eldirek gibi mahallelerinin bulunduğu alanlar, özellikle seracılığın ve tarımsal üretim faaliyetlerin yoğunlaştığı sahalar olmuştur.

Değişen küresel şartlar ve ülke içi dinamiklerle birlikte ülkedeki sanayi, turizm ve tarım faaliyetlerindeki gelişmeler yeni cazibe merkezleri oluşturmuştur. Kentleşme modelleri kavramı içerisinde değerlendirilen “Turistik Kentleşme” modeli ülkemiz için özellikle 1980 yılından sonra çok bariz bir değişime sebep olmuştur. Bu döneme kadar uzun yıllar boyunca ülkemizdeki kentleşme genel olarak hep sanayi kentleşmesi olarak nitelendirilmiştir. 1980'lerden sonra özellikle Antalya'da başlayan ve batıda Manavgat ve Alanya'yı doğuda ise Fethiye ve Marmaris'i etkisi altına alan turizm faktörü hem bu şehirlerin nüfusunu hem de hızlı mekânsal değişimlerini beraberinde getirmiştir (Işık Ş. , 2005, s. 67).

Turizm faaliyetlerinin doğrudan ve dolaylı büyük etkisi her turizm alanında bir değişime neden olmakla birlikte özellikle kıyılardaki yerleşim alanlarında büyük bir yapılaşma ve kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. 1980-85 döneminde Fethiye, turizmin de etkisiyle yüksek nüfus artış hızına sahne olmuş; bu durum, turizm odaklı kentleşmenin göstergelerinden biri olmuştur (Dinç & Usun, 2023, s. 202).

2001 Sonrası Dönem Mekânsal Gelişim

Ülke genelinde 1950'lerden itibaren hız kazanan şehirleşmenin etkilerini Fethiye' de görmek mümkündür. Fethiye şehri, tanınırlık ve ulaşım imkânlarının artması ve dolaylı olarak turizmin ve ekonomik faaliyetlerin büyümesine bağlı olarak 1980'ler sonrasında ciddi oranda nüfuslanmaya ve yapılaşmaya maruz kalmıştır. Fethiye şehrinde 2000 yılından bu yana özellikle hizmet alanında meydana gelen gelişmeler, ekonomik faaliyet türlerindeki iyileşmeye bağlı olarak refah seviyesinin yükselmesi, mekânsal genişlemenin temel tetikleyicisi olan nüfusun artmasını beraberinde getirmiştir. 1970'te 10.627 olan şehir nüfusu; 1990'da 25.783, 2000 yılında 50.689, 2010 yılında 77,237 ve 2022 yılında 153,532 kişi olmuştur. Şehirde meydana gelen nüfus artışı, doğrudan mekânsal büyümeye de yansımıştır.

Şehrin 2000 yılı başlarına kadar doğusu, Eşref Börekçi Caddesi sınır oluşturacak şekilde Karaçulha mevkisine kadar uzanmaktadır. Karagözler, Cumhuriyet ve Kesikkapı mahallelerinin bulunduğu sahada, fiziki şartların müsaade etmemesine bağlı olarak şehir güney yönünde çok büyük bir genişleme gösterememiştir. Bu sahada hemen yükselen dağlık bir saha bulunmakta olup yerleşme kısmen vadi sahalarına sokulabilmiştir. Şehir kuzey yönünde ise kıyı boyunca Akarca Mahallesi'ne kadar uzanmakta olup bu alanlar bu dönem için yeni yoğunlaşan sahalar durumundadır. Denizin doldurulmasıyla ortaya çıkan Tuzla mahallesi ve devamındaki Babataşı Mahallesi yapılaşmanın hızlı olduğu sahalar arasındadır.

Daha önceden bataklık bir saha iken 1960'tan sonra dolgu alanı yapılarak yerleşime açılan Tuzla Mahallesi, günümüzde Karaçulha'nın ardından şehrin en kalabalık mahallesi durumundadır (Foto 26). Bu yoğunlaşma mekânsal yapı üzerinde de kendini hissettirmiş ve saha şehrin yapılaşma konusunda da en yoğun yerleri arasında kalmıştır. Kıyı boyunca kafe ve parkların yer aldığı, sahil yürüyüş yolu ile insanların en çok tercih ettiği alanlar arasındadır. DSİ, meteoroloji, hastane, şehir stadı bu mahalle sınırları içinde kalmaktadır.

Foto 25. Tuzla Mahallesi'nin Kuzeyden Görünüşü, 2023

(36° 37' 48.65" K - 29° 7' 3.40" D)

Akarca Mahallesi; Şehit Fethi Bey Parkı, Fethiye Devlet Hastanesi, Çalış Burnu, Kuş cenneti ve plaj sahasının içinde bulunduğu şehrin önemli gelişim alanlarından biridir (Foto 27). Akarca Mahallesi'nin kıyı turizm sahalarına sahip olması, turizme yönelik pek çok yoğunluğu da beraberinde getirmiştir. Burada pek çok otel ve konaklama sahası ile küçük ölçekli hizmet sunan iş yerleri bulunmaktadır (Harita 26).

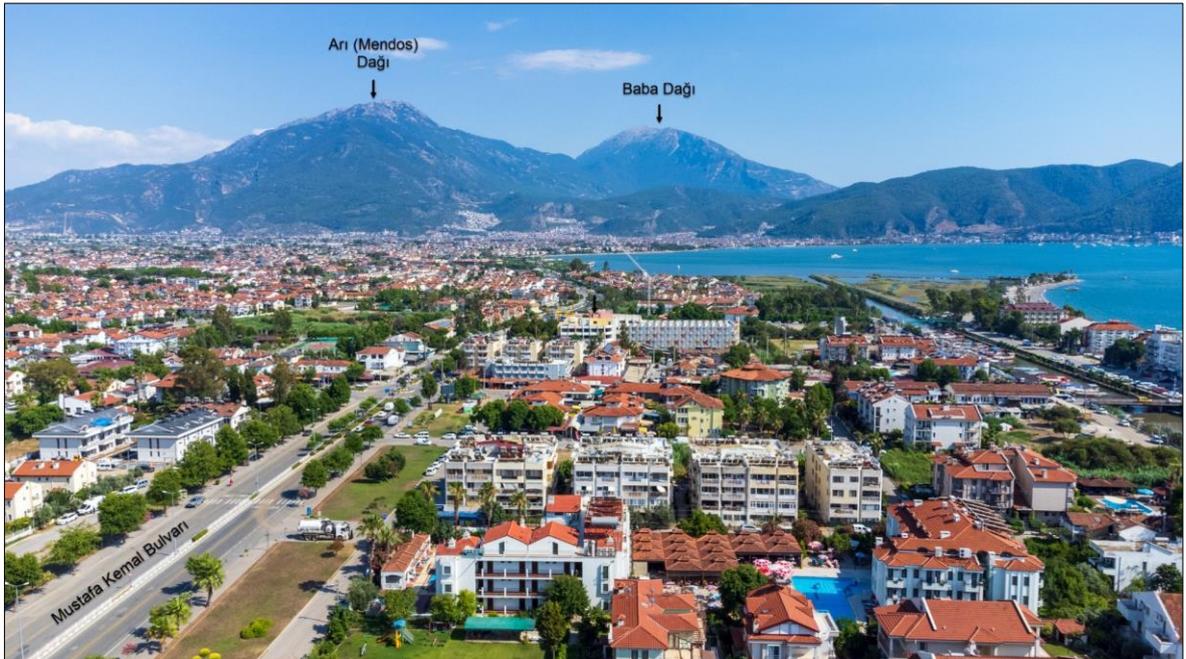
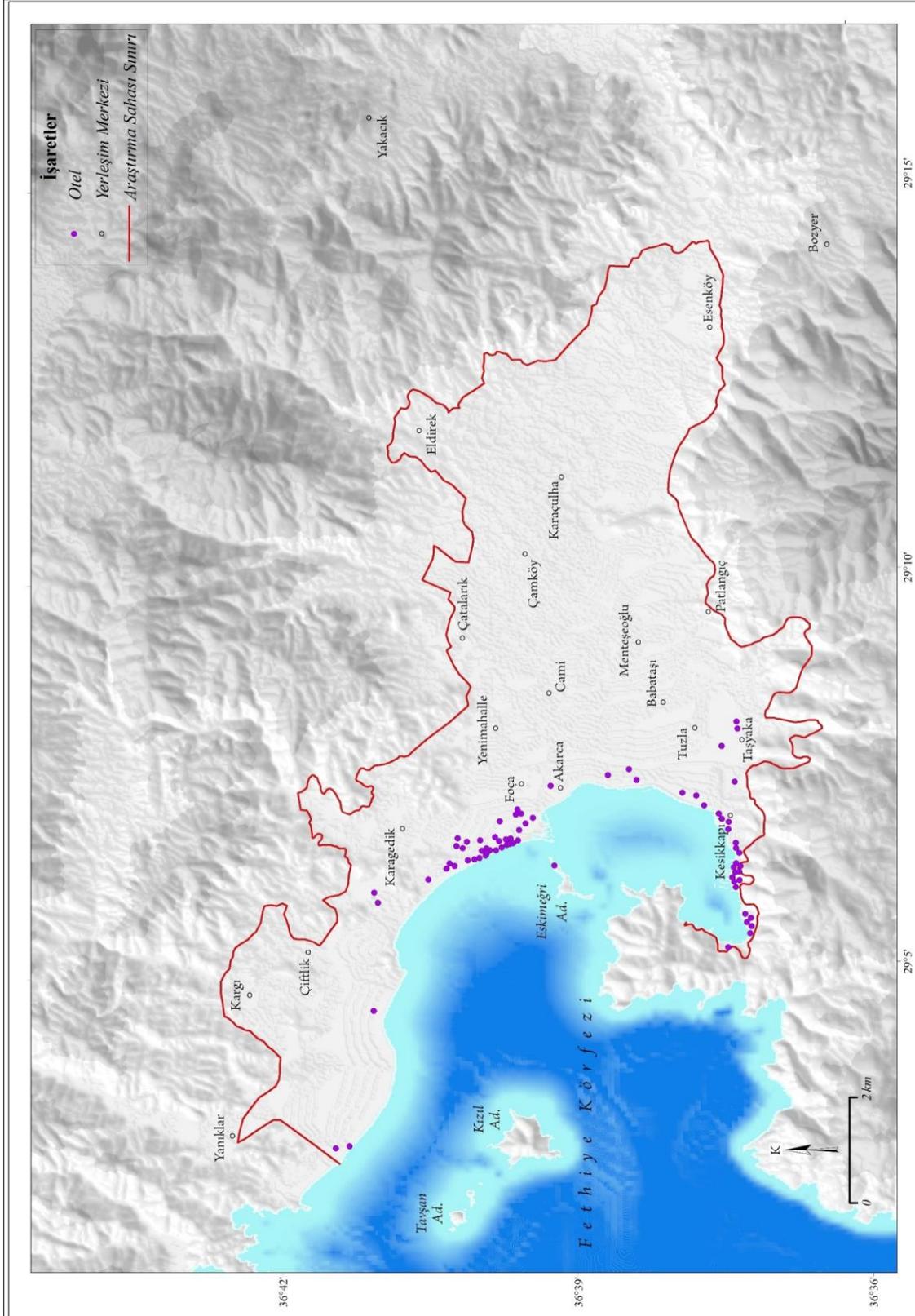

Foto 26. Akarca Mahallesi'nin Kuzeyden Görünüşü, 2023

(36° 39' 48.87" K - 29° 6' 38.22" D)

Harita 24. Çalışma Sahasında Yer Alan Konaklama Tesislerinin Dağılımı, 2023

Akarca Mahallesi, aynı zamanda çalışma sahasının en büyük deresi olan ve sonrasında kanal içine alınan Murtbeli'nin de körfeze döküldüğü kesimi içerisine almaktadır. Murtbeli Deresi; Çerçi, Susambeli, Üzümlü gibi pek çok akarsuyu bünyesine kattıktan sonra Akarca mevkinde Çalış Burnu'na dökülmektedir. Kanalın iki yakası boyunca çok sayıda konut, otel ve motel bulunmaktadır. Kontrolsüz bir şekilde çok farklı noktalardan dere içerisine dahil olan kanalizasyon ve diğer kirletici unsurlar derenin döküldüğü yer olan hem Kuş Cenneti'nin hem de şehir için çok önemli bir kıyı turizm sahası olan Çalış Plajı'nın olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır (Foto 28)

Foto 27. Çalış Burnu ve Plajı (A) ile Murtbeli ve Susambeli Derelerinin (B) Görünüşü, 2023
(36° 39' 47.64" K - 29° 6' 35.44" D)

Ölüdeniz yolu üzerinde yer alan ve 1995 yılında mahalle statüsüne kavuşan Patlangıç Mahallesi de şehrin en kalabalık yerlerindedir. 2013 yılındaki nüfusu 10.421 kişi iken 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık %50'lik bir artışla 15.512 kişi olmuştur. Yerleşim bu alanda Ölüdeniz yolu üzerindeki Arı Dağı yamaçlarında genişlemeye devam etmektedir. Mahallenin önemli bir turizm sahası olan Ölüdeniz yolu üzerinde olması, Fethiye kıyılarında konut yapım alanlarının çok kalmaması, buranın yapılaşmasını hızlandırmıştır (Foto 29).

Foto 28. Patlangıç Mahallesinin Kuzeybatıdan Görünüşü, 2023

(36° 37' 27.39" K - 29° 8' 5.10" D)

2013 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanun çerçevesinde bu tarihe kadar belde olan ve çalışma sahamız içine giren Çamköy, Çiftlik ve Karaçulha Fethiye'nin mahallesi durumuna dönüşmüştür. Bu beldelerin haricinde yine aynı kanun ile Göcek, Ölüdeniz ve Yeşilüzümlü beldelerinin de statüsü mahalleye dönüştürülmüştür.

Cumhuriyet öncesi merkez nahiye durumunda iken bile en kalabalık yer olan Karaçulha, Cumhuriyet sonrasında da önemli nüfus değerine sahiptir. 2013 yılında 13.591 kişinin yaşadığı mahallede 2022 yılında bu değer 16.662 kişiye ulaşmıştır. Bu nüfus miktarı ile çalışma alanımız içinde en kalabalık mahalle durumundadır. Karaçulha Mahallesi sınırları içerisinde ova sahasının bittiği Karakaklık Tepe'nin güney eteklerine 2015 yılından sonra kurulmuş olan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ne bağlı Fethiye İşletme ve Fethiye Ziraat Fakültelerinin de bulunduğu yeni kampüs sahası şehrin bu yöndeki yapılaşma ve gelişimini hızlandırmıştır. Yine şehrin önemli toptan sebze ve meyve halinin hemen kampüs sahasının güneyinde bulunması, önemli bir geçim kaynağı olan tarımın bu

yöndeki gelişimini daha da hızlandırmıştır. Haritalarda da görüleceği üzere bu yönde yapılaşma âdeta kuzeybatıya doğru hançer gibi uzanmaktadır (Foto 30) (Foto 31).

Foto 29. Karaculha Mahallesi'nde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Kampüsü, 2023
(36° 38' 24.24" K - 29° 13' 20.79" D)

Foto 30. Karaculha Sebze-Meyve Toptancı Hali ve Şehrin Kuzeyden Görünüşü, 2023
(36° 38' 24.24" K - 29° 13' 20.79" D)

6360 Sayılı Kanun'dan önce köy statüsünde bulunan 20 yerleşim birimi Kanun'dan sonra Fethiye'nin Mahallesi durumuna dönüşmüştür. Bu mahallelerden 4'ü (Eldirek ve Esenköy, Kargı, Yanıklar) çalışma alanımız içinde yer almaktadır. Özellikle Eldirek ve Esenköy, son dönemde şehrsel gelişmenin hızlandığı yerler arasındadır. Eldirek Mahallesi'nde Çatalarık mevki Üzümlü yolu üzerinde yapılmış olan "Liseler Yerleşkesi"nin (imarda Ortaöğretim Kampüs Alanı olarak belirtilmiştir) etkisiyle şehrin bu yöne doğru da saçaklanma yaşadığı görülmektedir (Foto 32). Yine bu yerleşkenin hemen karşısına Fethiye-Üzümlü yolunun diğer yakasına "Eğitim (Engelli) Alanı" yapılması da planlar arasında yer almaktadır. Seydikemer yolu üzerinde bulunan Esenköy Mahallesi'nde sera sahaları yoğunlukta bulunmakla birlikte Arı Dağı'nın kuzeydoğu eteklerinde yeni ve hızlı yapılaşmalar dikkat çekmektedir.

Foto 31. Liseler Yerleşkesi, Fatih Anadolu Lisesi, 2023

(36° 40' 10.70" K - 29° 9' 41.21" D)

Köy iken mahalleye dönüşen Yanıklar, çalışma alanımızın kuzeybatıda son sınırını oluşturmaktadır. Burada sınır olarak Fethiye-Dalaman otoyolu ile Çayboğazı deresinin birbirini kestiği saha belirlenmiştir. Kuzeybatıdan güneybatıya doğru Yanıklar, Kargı ve Çiftlik mahalleleri yerleşmenin henüz çok yoğun olmadığı fakat bölge turizm imkânlarının artmasıyla birlikte otel ve yapılaşmanın hızlandığı sahalar arasındadır. Daha önceden yine sazlık-bataklık saha olan Akmaz mevki günümüzde tatil sitesi ve konaklama alanlarının arttığı yerler arasındadır. Değirmenboğazı Deresi'nin getirdiği alüvyonlar üzerine kurulmuş olan ve zaman zaman taşkın sahsı olan Kargı Mahallesi kuzeybatıda Yanıklar, güneydoğuda ise Çiftlik mahalleleri ile sınırdır. Kuzey-güney istikametinde Kargı

Mahallesi'nden geçerek Karataş Burnu'ndan körfeze dökülen Değirmenboğazı Deresi ile kıyı arasında kalan alan tatil sitelerinin yapılaşmaya devam ettiği yerler arasındadır (Foto 33).

Foto 32. Yanıklar Mevkisinden Körfezin Görünüşü, 2023

(36° 42' 41.70" K - 29° 2' 26.10" D)

Artan nüfusa bağlı olarak şehirdeki inşaat sektörü de sürekli dinamik bir özellik göstermektedir. 1965 yılında Fethiye'de 14.917 mesken bulunmakta olup bunun 1884'ü merkez mahallelerde, 13.033'ü ise kırsal alanda yer almaktadır (Yılmaz, 1969, s. 50). 1990 yılı verilerine göre ise merkezde 6.047 mesken bulunurken kırsal kesimde bu değer 21.481'dir (Bozyiğit, 1998, s. 73). Çalışma alanımızı oluşturan Fethiye şehri sınırları içerisine giren 22 mahallede 2013 yılında 36.028 olan toplam hane sayısı, 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık %70'lik bir artışla 51.761 olarak kayıtlara geçmiştir. Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Biriminden alınan verilere göre 2022 yılı itibarıyla en fazla yapı 5259 ile Karaçulha'ya, en az yapı ise 844 ile Kesikkapı Mahallesi'ne aittir. Mekânsal gelişim konusunda önemli göstergelerden biri olan inşa edilen bina sayısı, şehrin gelişim dönemlerine ve mekânsal yapısına göre değişiklik göstermektedir. Fethiye şehrinde 1990'lı yıllara kadar bina sayısı şehrin merkezi olarak kabul edilebilecek Cumhuriyet, Kesikkapı, Taşyaka, Tuzla mahallelerinde daha fazla iken nüfusun turizm ve diğer ekonomik faaliyetlere bağlı olarak arttığı ilerleyen süreçte Babataşı, Akarca, Karaçulha, Foça, Patlangıç gibi mahallelerde de artmaya başlaması mekânsal gelişimin bu yönlere kaymasına neden olmuştur. İnşa edilen binalar doğrudan şehirsal alanın genişlemesine neden olmuştur. Kıyı hattındaki bazı yeni otel binaları 5-6 katlı bir görünüm arz ederken, şehir genelinde 2-3 katlı binalar çoğunlukta

yer almaktadır. Ova içlerine doğru olan yapılaşma daha çok müstakil evler tarzında olmaktadır (Foto 34).

Foto 33. Foça Mahallesi'nde Yapılaşma, 2022

(36° 40' 56.00" K - 29° 6' 8.77" D)

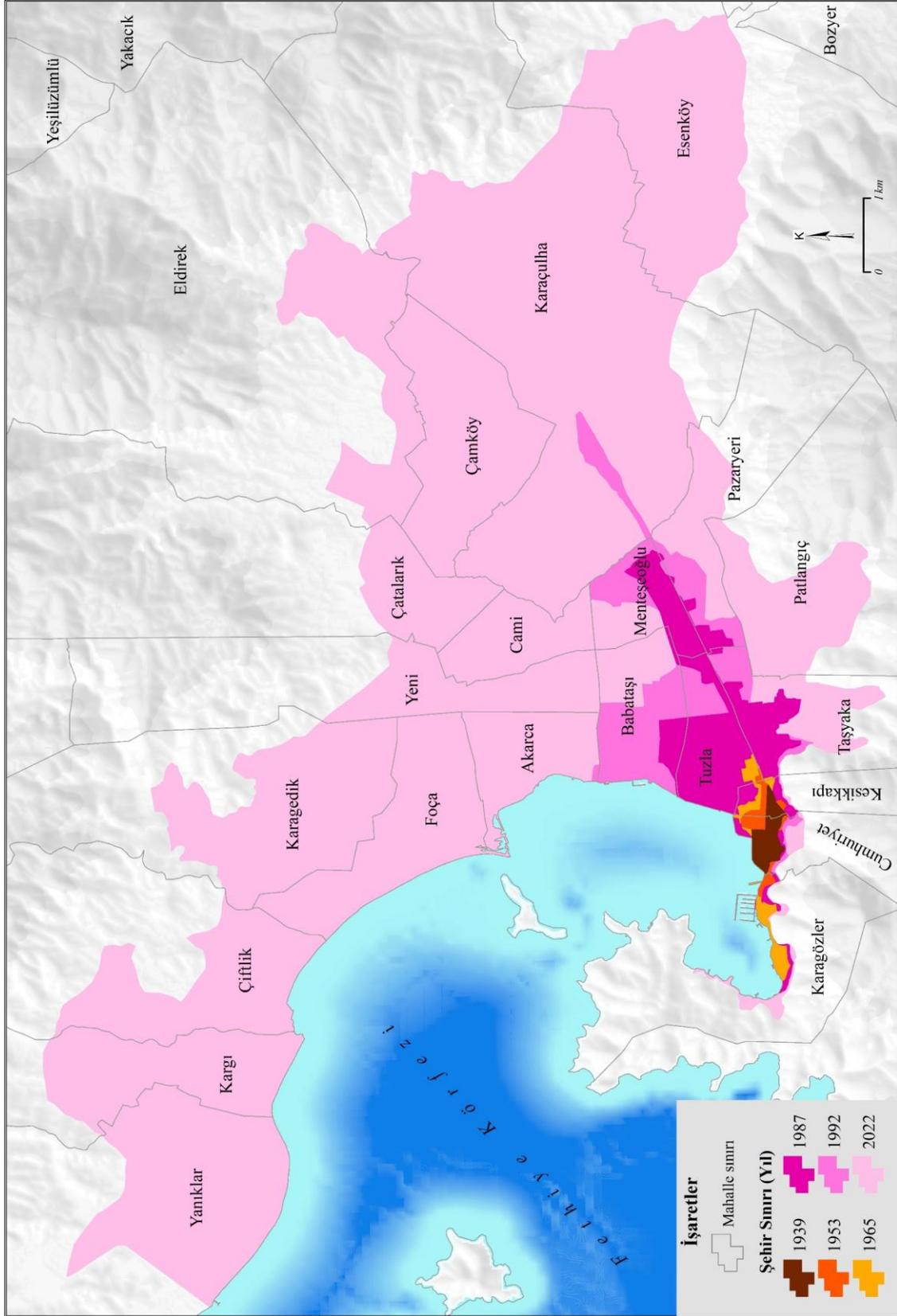
Yapılaşmanın bu kadar hızlı artmasındaki önemli etkenlerden biri de çalışma sahasının yabancılar tarafından çok fazla tercih ediliyor olmasıdır. Bir turizm bölgesi olması sebebiyle Fethiye yabancıların mülk edinmede Türkiye'de ilk sıralarda tercih ettiği yerler arasındadır. 1975 yılına kadar Muğla ilinde yabancılara mülk satış adeti sadece 35 iken bu rakam 1995'te 865, 2000 yılında ise 1.239 adet olmuştur. 2007 yılı verilerine göre yabancıların Türkiye'de en çok taşınmaz edindiği il sıralamasında Muğla, 8.251 yapı ile Antalya ve İstanbul'dan sonra 3. sırada gelmektedir. Fethiye ise Muğla içinde bu değer açısından ilk sırada yer almaktadır (FTSO, 2008, s. 40).

Nüfusun hızla arttığı 2000'li yıllara kadar Fethiye şehrinin toprak verimi açısından kıymetli bir saha olan Fethiye Ovası üzerinde önemli bir yayılım göstermediği, ovanın büyük bir kısmında özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu görülmektedir. Ova üzerinde günümüzde de yaygın olmakla birlikte özellikle bu döneme kadar sera alanlarının yaygın olduğu, pek çok görüntü ve veriden anlaşılmaktadır. Fakat şehrin gün geçtikçe daha da fazla nüfusa ev sahipliği yapması, turizm ve turizme dayalı sektörlerin hızla artması, konut yapı talebinin hem yerli hem de yabancı uyruklu vatandaşlar tarafından artması gibi nedenler yerleşmenin büyümesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu doğrultuda şehrin esas kurulma sahası olan kıyı alanlarında artık yapılaşma için uygun yer kalmayışı yapılaşmanın gittikçe ova üzerinde doğu ve kuzeydoğu yönüne doğru ilerlemesine neden olmakta, bu da tarım alanlarının yapılaşmaya açılması sonucunu doğurmaktadır (Harita 27).

Antik dönemlerin Telmessos'undan günümüz Fethiye'sine kadar sürekli değişimlere sahne olan yerleşme, pek çok tarihî ve doğal güzelliği bünyesinde barındırmakta ve gelişimine devam etmektedir. Genel şehir nüfusunun sürekli arttığı ve özellikle turizme bağlı nüfusun mevsimlere göre çok fazla değiştiği şehirde maalesef planlı bir gelişim söz konusu olamamış; iş, tarım, konut alanları iç içe girmiş bir durumdadır. Bu durum, günümüzde olduğu gibi özellikle ilerleyen dönemlerde şehrin mekânsal gelişimi üzerinde olumsuz yönde baskısını daha da artıracaktır.

Fethiye'nin mekânsal gelişimini bir bütün olarak geçmişten günümüze ele alacak olursak küçük bir yerleşmenin, çeşitli coğrafi unsurların etkisiyle günümüzde önemli denebilecek büyüklükte bir şehre dönüştüğü görülmektedir. Öyle ki 18. yüzyılda sadece günümüz liman sahasında dar bir alanda var olan yerleşim sahası, 20. yüzyıl başlarında çok fazla bir değişim göstermeyip körfezin güneyinde dağ ile kıyı arasındaki dar kuşakta doğudaki bataklık sahayı geçmeyecek şekilde bir alana erişmiştir. 1957'deki büyük deprem, şehrin mekânsal gelişimini âdeta kökten değiştirmiş, devam eden süreçte yeni dolgu alanı ile şehrin büyüme yönüne yeni rota çizilmiştir. 1970'lerde şehirde kısmen planlı yerleşim sahaları oluşturulmuş, çevre yerleşimlerden gelen göçlerin etkisiyle şehir büyümeye devam etmiştir. 1990'lardan sonra çok ciddi oranda artan göç ve nüfus baskısıyla imar planlarının uygulamasında bozulmalar ve aksamalar meydana gelmiştir. Yine şehrin kuzeye doğru kıyı boyunca kıyı sahaları deniz turizmi amacıyla pek çok konutun inşa edildiği alanlara dönüşmüştür. 1939 yılında 28 hektarlık bir alan üzerinde yayılış gösteren şehir 1953'te 47 hektara, 1965'te ise 80 hektara ulaşmıştır. Şehir sahası Cumhuriyetin ilk yıllarından 1970'lere kadar yaklaşık 2.5 katlık bir genişleme göstermiştir. Devam eden süreçte yukarıda da bahsedilen sebeplerin etkisiyle şehirdeki büyüme çok hızlı olmuştur. 1992'de 680 hektarlık şehir alanı, 2023 yılı itibarıyla yaklaşık 7.000 hektarlık değere ulaşmıştır (Harita 27) (Tablo 13).

Fethiye şehri genel itibarıyla mekânsal gelişimine devam etmektedir. Bu bağlamda ilerleyen süreçte Kargı, Yanıklar istikametine doğru turizm temelli yapılaşmanın artacağı öngörülmektedir. Yine geçmişten günümüze olan değişimlere bakıldığında kıyıdan başlayarak devam eden yapılaşmanın doğu yönünde devam ederek ülkemizin önemli bir tarım sahası olan Fethiye Ovası'na doğru şehrin büyümesi söz konusudur. Bu durum, özellikle kıymetli tarım alanlarının kaybedilmesi ve beraberinde gıda arzında dengenin bozulmasına neden olacaktır.

Harita 25. Fethiye'nin Mekânsal Gelişimi, 1939-2022

Tablo 13. Yıllara Göre Fethiye Şehri Yerleşim Alanı

Zaman	Şehirsel Alan (ha)	Değişim Miktarı ve Oranı	
		(ha)	(%)
Osmanlı Dön. (18. yy)	13	-	-
1939	28	15	115
1953	47	19	68
1965	80	33	70
1992	680	600	750
2023	7.000	6320	929

2.3. Fethiye Şehir Morfolojisi (Fizyonomisi)

Morfoloji veya fizyonomi kelime anlamı olarak şekil, biçim demektir. Şehir morfolojisi bir yerleşmenin fiziksel formunu, şehrin yapısını incelemektedir. Şehir coğrafyasının tamamlayıcı bir kısmını teşkil eden şehir morfolojisinin temel unsurları cadde ve sokak planı, arazi kullanımı ve binaların mimari tarzıdır (Topçu, 2003, s. 3). Şehir morfolojisi, şehirlerin tarihi süreç içerisinde geçirdiği evrelerin ve kenti oluşturan dokudaki değişimin ortaya konması adına önemlidir. Bu başlık altında şehrin mimari dokusu, cadde-sokak sistemi ve diğer bileşenleri coğrafi bakış açısıyla incelenmiştir.

Şehirler, tarih sahnesine çıkışlarından en güncel hallerine gelene kadar pek çok değişime uğramış; her değişim, şehrin tarihî ve coğrafi dokusuna bir iz, bir imza olarak yansımıştır. Çalışma sahasını teşkil eden Fethiye şehri de kuruluşu eskiye dayanan bir yerleşme olup farklı dönemlere ait izleri nüvesinde barındırmaktadır. Buna bağlı olarak da şehrin fizyonomisi, zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır. Özellikle XIII. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine, girmesiyle birlikte yerleşmede Müslüman nüfusun artması, şehrin dokusunda da değişimlere neden olmuştur.

Her şehirde olduğu gibi Fethiye şehrinin fizyonomisini de etkileyen bir takım fiziki ve beşerî unsurlar söz konusu olmuştur. Şehrin bulunduğu yerin bir kıyı olması, arkasında bir anda yükselen dağlık yapının bulunması, hidrografik unsurların baskın olması, daha sonrasında üzerinde gelişeceği ovalık bir alanın varlığı gibi fiziki unsurlar, mahallelerin yayılış istikametinden yolların uzanış doğrultularına kadar pek çok etkiye sahip olmuştur.

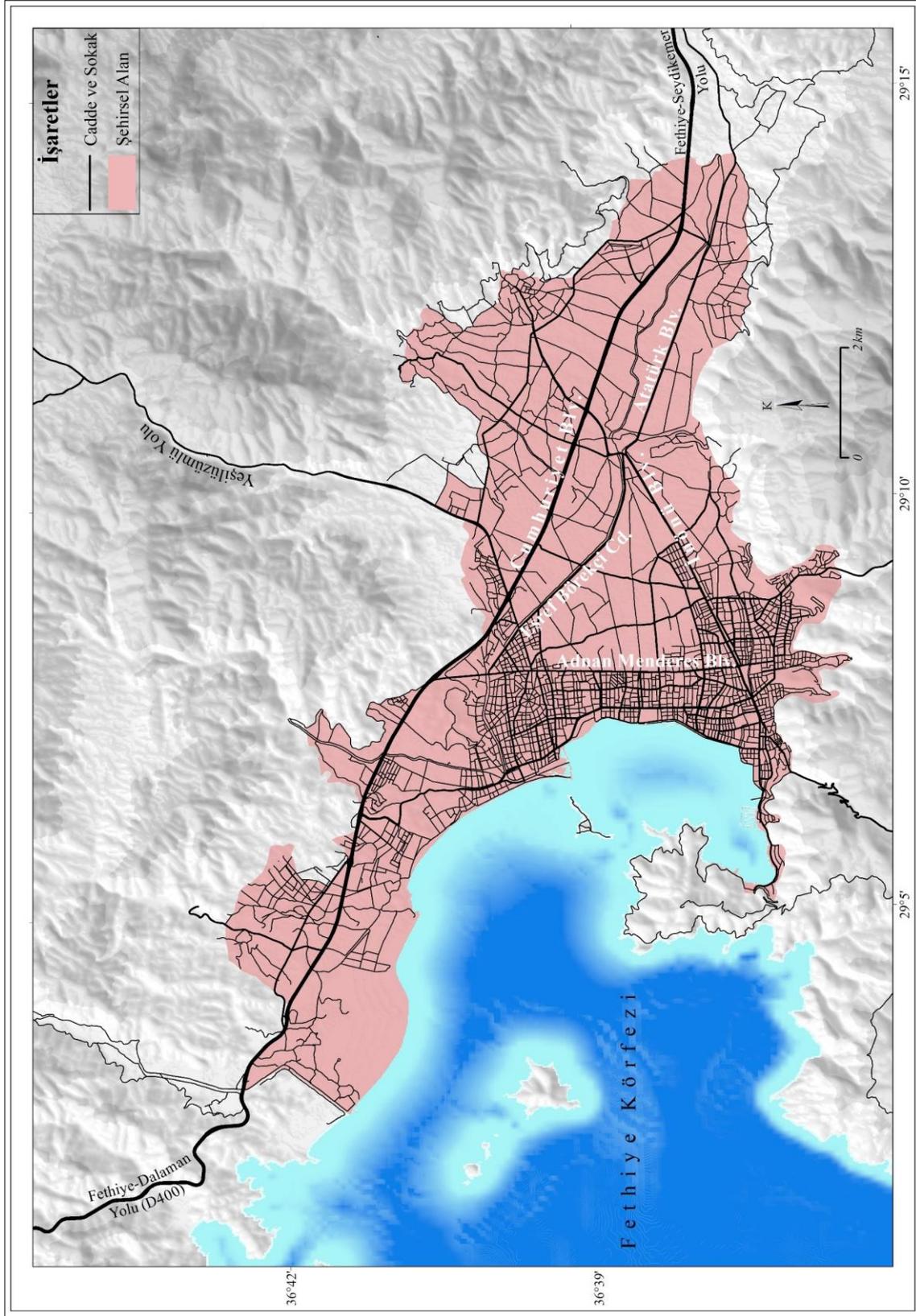
Şehirler çok değişik esaslara göre sınıflandırılmıştır. Bunlar içinde genetik (kronolojik) sınıflandırmalar olabildiği gibi, morfolojik, biyolojik, genişliğine ve nüfusuna göre de sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Morfolojik sınıflandırmada şehirlerin yerleşme sahalarının şekilleri yönüyle ortaya koydukları benzerlik ve farklılıklar üzerinde durulmakta olup şehirlerin en ve boy özellikleri dikkate alınmaktadır. Yerleşme şekillerine göre şehirler; dairevi, uzanmış, parçalı ve birleşik şehirler şeklinde ayrılmaktadır (Göney, 2019, s. 148).

Tabi her zaman bir şehrin bütünü burada belirtilen sınıflardan sadece birine dahil olmayıp zamanla bir sınıftan farklı bir sınıfa evrilebilmektedir. Bu da şehir gelişiminin dinamik bir özellikte olmasının en tabii sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanımızı oluşturan Fethiye şehri ilk kurulduğunda şimdiki liman sahasında kıyı ile arkasındaki yüksek saha arasında dar bir alanda sıkışmış durumda iken, zamanla hem ovalık saha üzerinde hem de kuzey yönünde kıyı boyunca gelişimine devam etmiştir. Körfez boyunca Karagözler Mahallesi'nden Kargı kıyılarına kadar yaklaşık 14 kilometrelik kıyı yerleşmesine sahip olan şehir bu yönüyle uzanmış (lineer) şekle sahip şehirler arasında yer almaktadır. Fakat şehir sadece bu yönde uzanmayıp bazı ana yollar boyunca ova içlerine doğru da büyümüştür. Bunlardan ilki şehrin ana nüvesi olan Cumhuriyet Mahallesi'nden kuzeydoğu yönünde İnönü Bulvarı boyunca Karaçulha Mahallesi'ne doğru olan gelişimdir. Bir diğeri ise Foça Mahallesi'nden başlayıp Turgut Özal Bulvarı boyunca yine kuzeydoğuya doğru Çatalarık Mahallesi'ne doğru uzanan gelişimdir. Kıyıdan Karaçulha yönüne doğru ortaya çıkan gelişimin uzunluğu yaklaşık 11 km'dir. Çatalarık Mahallesi'ne doğru gerçekleşen gelişim ise yaklaşık 6 km uzunluğa sahiptir. Yine Tuzla Mahallesi'nden Akarca Mahallesi'ne doğru kuzey-güney yönünde kıyıya ve birbirlerine paralel olacak şekilde sokak sistemleri gelişmiştir.

Bilindiği gibi şehirler içerisinde yerleşmelerin dağılışıma etki eden unsurlardan bir tanesi de ana ulaşım hatlarının durumudur. Ana ulaşım hatları mekânsal gelişim konusunda âdeta bir mıknatıs gibi rol almakta ve yerleşmeyi kendine doğru çekmektedir. Bu bağlamda Fethiye Ovası'nın içinden, şehir sahasının doğusundan geçen D400 karayolu etrafında yerleşim artmaya devam etmektedir.

Ovalık sahada ve kıyı şeridinde yer alan eski Fethiye evlerinde karkas binalar hâkim bina tipidir. Modern ölçülere yakın tarzda inşa edilen bu meskenlerde, nüfus artışı ile kat sayısında da artışlar olmuştur. Dağlık ve yayla sahalarında mesken tipi olarak, yığma ve yer yer de kargir evler görülmektedir (Bozyiğit, 1998, s. 73). Günümüz Fethiye evleri ise yine çok katlı olmamakla birlikte betonarme, çok estetik kaygısı güdülmeden ortaya çıkarılmış yapılardır. Eski Fethiye evlerinin büyük bir kısmı 1957 depreminde yıkılmış olup az sayıda sağlam kalanlar günümüzde Cumhuriyet ve Kesikkapı mahalleleri içerisinde yamaç kısımlarda yer almaktadır.

Şehir morfolojisi konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise cadde ve sokak sistemleridir. Cadde ve sokaklar bir canlı organizmaya benzemekte ve adeta insan vücudundaki damar sistemi gibi şehri sarmaktadır (Siyavuş, 2019, s. 177). Cadde ve sokaklar temelde bir ulaşım hattı gibi görünmesine rağmen aynı zamanda sosyal olguların çok güzel yansıdığı mekânsal dokular olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yine cadde ve sokaklar gerek isimlendirmeleri gerekse içerisinde barındırdığı birtakım unsurlarla şehrin tarihi hakkında da bilgi vermektedir (Harita 28).

Harita 26. Fethiye Şehri Cadde ve Sokak Planı, 2023

Fethiye şehrinin kuruluş ve gelişimini sağladığı topoğrafik yapı, sahip olduğu hidrografik unsurlar cadde ve sokakların açılış yeri ve yönü üzerinde doğrudan etkili olmuştur (Foto 35). Şehrin ilk kurulduğu yer olan kıyı ile hemen güneyindeki yüksek dağlık alan arasında ortaya çıkan cadde ve sokak sistemleri kıyıya paralel ana caddeyi dik kesen sokaklar şeklinde kendini göstermiştir (Foto 36). Bu saha, şehrin kuruluş alanı olmakla birlikte arazinin de kıyıdan kısa bir mesafe sonra eğimli yapıya dönüştüğü sahadır. Buna bağlı olarak da sokaklar özellikle Cumhuriyet, Kesikkapı ve Karagözler Mahallesi'nde parke taşlı ve dar yapılıdır.

Foto 34. Hükümet Caddesi, 1927

(Akcan, 2022)

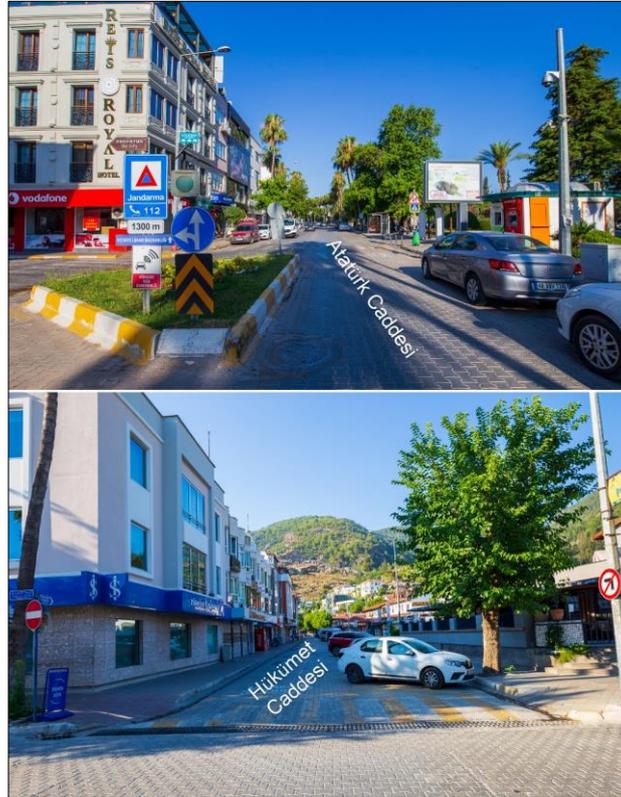

Foto 35. Atatürk ve Hükümet Caddeleri, 2023

(36° 37' 19.59" K - 29° 6' 42.71" D)

Daha sonraki gelişim doğrultusu olan Tuzla ve Babataşı mahallelerinde ana caddeler kıyıya paralel olacak şekilde kuzey-güney yönünde olmuştur. Zamanla ihtiyaç doğrultusunda bu yollara paralel olacak şekilde doğu yönünde ovaya doğru yeni caddeler açılmıştır. Yine bu caddeleri birbirine dik kesecek şekilde ara sokaklar oluşturulmuştur (Foto 37). Yine şehir içerisinde pek çok yerde bulunan kurutma kanalları da cadde ve sokak uzanışlarına yön vermiş ve bu kanalların paralelinde sokaklar geliştirilmiştir.

Foto 36. Babataşı ve Akarca Mahallelerine Güneyden Bakış, 2023

(36° 37' 48.65" K - 29° 7' 3.39" D)

Cadde ve sokak sistemleri içinde en geniş olan ana caddeler öncelikle şehrin merkezi sahasında yer alırlar ve ticari yapılar için de bir koridor görevi görürler. Şehrin ilk kurulma alanı olan sahadaki Atatürk, Hükümet ve Çarşı caddeleri bu özelliktedir. Bu caddeler fotoğraflarda da görüleceği üzere çok geniş nitelikte değildir. Şehrin gelişimiyle birlikte Karagözler Mahallesi'ne doğru uzanan Fevzi Çakmak Caddesi sahil boyunca ilerleyerek Oyuk Tepe yarımadasını dolanmaktadır.

Atatürk ve Çarşı caddeleri Köprübaşı mevkinde birleşerek sırasıyla İnönü-Süleyman Demirel-Atatürk Bulvarı ismini alarak kuzeydoğuya Karaçulha Mahallesi'ne doğru uzanmaktadır. Şehrin yakın dönemde en hızlı gelişim gösterdiği hatlardan bir tanesi bu yol boyunca ortaya çıkmıştır. Yolun güney kesiminde şehir için önemli etkinliği olan küçük sanayi sahası, alışveriş merkezleri, otogar gibi işletmeler bulunmaktadır (Foto 38).

Foto 37. Şehrin Ana Ulaşım Güzergahlarından Atatürk, İnönü ve Çarşı Caddesi, 2023

(36° 37' 27.38" K - 29° 8' 5.09" D)

Cadde ve sokaklar, farklı yerleşim birimlerini birleştirebildiği gibi idari olarak ayırıcı-sınır görevi de görebilmektedir. Örneğin kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan İnönü Bulvarı Taşyaka-Tuzla, Pazaryeri-Menteşeoğlu Mahalle ikililerinin idari sınır ayrımını oluşturmaktadır. Fethiye Ovası'nın ortasından doğu-batı yönlü uzanan Meğri Caddesi kuzeyde Akarca-Yeni-Cami mahalleleri ile güneyde Babataşı ve Menteseoğlu mahalleleri arasında idari sınır durumundadır. Kıyıya paralel bir şekilde iç kesimde uzanan Adnan Menderes Bulvarı ise bir zamanlar Günlükbaşı Belediyesi'nin mahalleleri olan batıda Akarca, Foça ve Karagedik mahalleri ile doğuda Yeni Mahalle arasında sınırdır. Şehir içerisinde İslam şehirlerinin çoğunluğunda bulunan çıkmaz sokaklara rastlanmamıştır. Nadir de olsa eğimin çok fazla olduğu ilk kuruluş yerlerinde tamamen doğal sebeplerle yolun sonlandığı sokaklara rastlanmaktadır.

Bir şehrin yerleşim düzeni üzerinde cadde ve sokak sistemlerinin büyük bir önemi vardır. Özellikle şehirlerin gelişim yönlerinin tayininde ve ortaya çıkacak mekânsal değişikliklerde cadde ve sokak sistemlerinin doğru planlanması önemlidir. Birbirine yatay ve dikey cadde ve sokak sistemlerinden oluşan grid yapısı pek çok ülkede şehirlerin planlanmasında uygulanmıştır. Grid yapısının en önemli avantajlarından bir tanesi sınırlı arazi ve toprağın kayıpsız ve ölçülü bir şekilde değerlendirmesini sağlamak olmuştur. Planın ortaya koyucusu Miletli mimar olan Hippodamus'a ithafen "Hippodamus Planı" olarak isimlendirilen bu grid plana şeklinden dolayı "Izgara Planı" da denilmiştir (Tuncel, 1980, s. 137). Çalışma alanımız içerisinde özellikle ortaya çıkan göçlerin etkisiyle sonradan kurulmuş olan Tuzla, Babataşı, Akarca gibi mahallelerde grid yapıdaki cadde ve sokak sistemi dikkat çekmektedir.

Cadde ve sokak sistemleri planlanırken farklı yaklaşımlar esas alınmakta olup bu yaklaşımlar şehrin var olduğu fiziki coğrafi şartların yanında beşerî unsurlardan da doğrudan etkilenmektedir. Bu tip planlamalarda yerleşimin şartlarına dikkat edilerek ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte bir planlama şarttır. Bu yaklaşımlardan biri olan "*Bütüncül Cadde Yaklaşımı*"nda sokak ve caddelerin sadece motorlu taşıtlara yönelik olmaması; her yaştan yaya, bisikletli ve motosikletlinin de planlamaya dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmakta olup çocuk, engelli ve yaşlılar içinde yaşanılabilir ortam oluşturma temel hedeftir (Smart Growth America, 2023). Tam olarak Bütüncül Yaklaşım'ın tüm ilkelerini karşılamasa da çalışma sahamızda sonradan kurulan Tuzla ve Babataşı mahallerindeki Cahit Gürbüz Caddesi boyunca sahil güzergâhındaki sokak, yürüyüş yolları, yeşil alanlar bu doğrultuda tasarlanmış alanlar arasındadır (Foto 39). Fakat şehrin ilk kuruluş yerlerindeki Atatürk, Hükümet ve Çarşı Caddesi gibi yerlerde gerek konut dokusunun yoğunluğu gerekse yeterli alanın olmamasından dolayı bu yaklaşım planının uygulanması çok mümkün görünmemektedir.

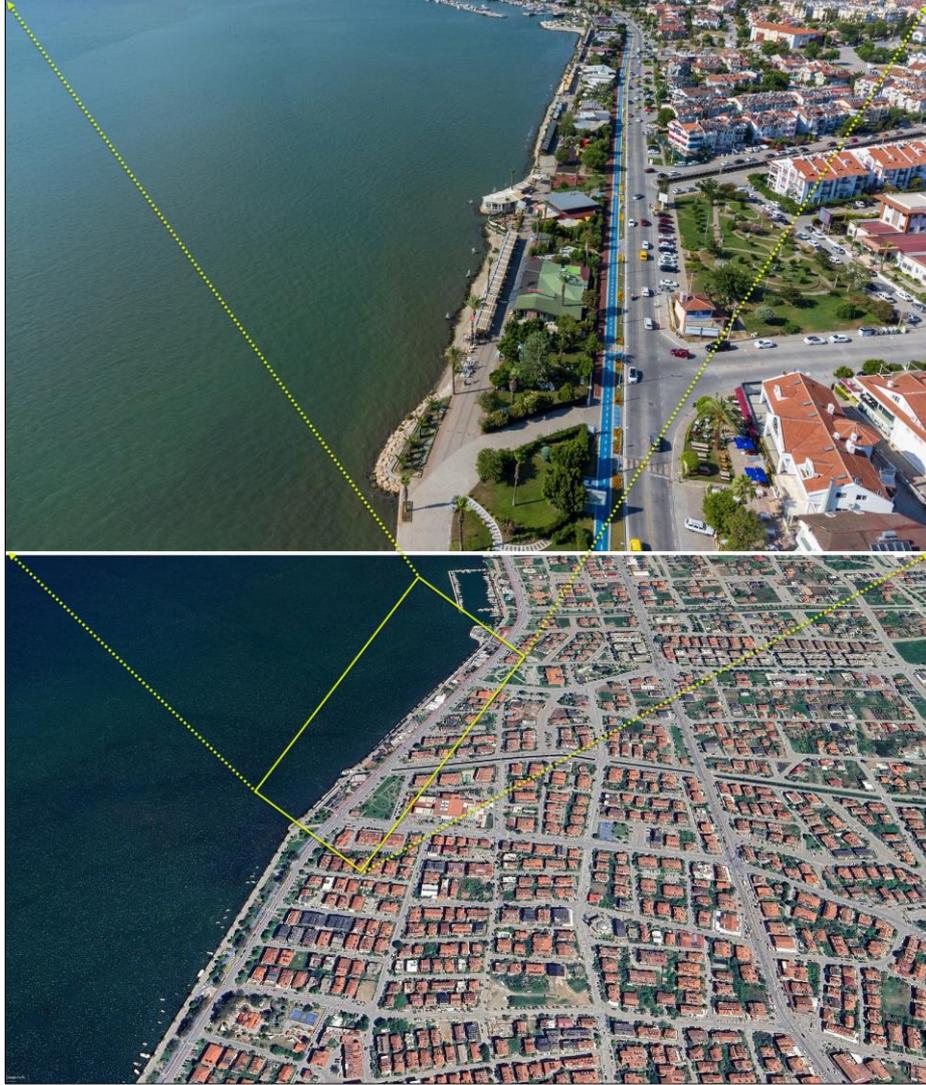

Foto 38. Babataşı Mahallesi ve Sahil Yolu, 2023

(36° 37' 48.65" K - 29° 7' 3.40" D)

Şehirlerin cadde ve sokak sistemleri oluşturulurken bunların uzanış yönleri, yapı malzemesi ve ölçüleri şehrin gelecekte beklenen nüfus ve yerleşme projeksiyonları göz önüne alınarak planlanmalıdır. Yine bu güzergâhların geçeceği yerlerdeki bina kat sayıları da planlamaya alınması gereken bir diğer konudur (Foto 40). Bu konuda saha gözlemlerimizde çalışma alanımız içerisinde özellikle ilk kuruluş yerleri olan Cumhuriyet, Kesikkapı ve Karagözler mahallelerinde yol genişliklerinin dar oluşu, park yerlerinin yetersizliği özellikle turist akımının başladığı bahar-yaz döneminde araç trafiği açısından son derece olumsuz bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır.

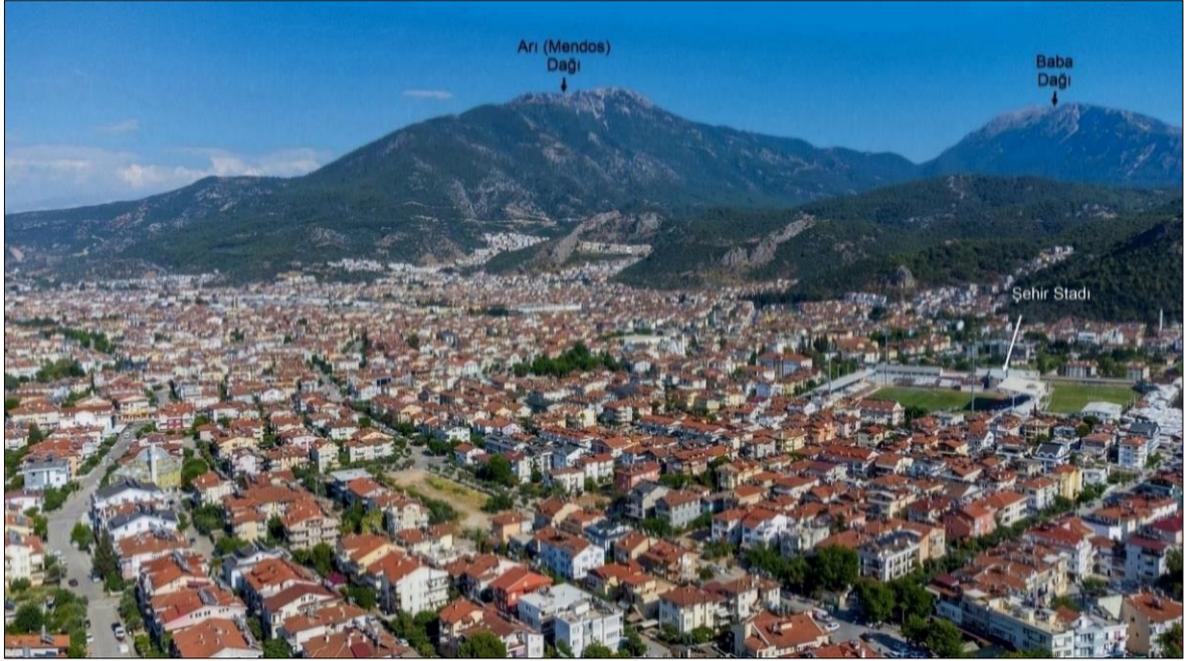

Foto 39. Az Katlı Binalar, Tuzla-Taşyaka-Patlangıç-Pazaryeri Mevkisi, 2023

(36° 37' 48.64" K - 29° 7' 3.39" D)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Bir ülkede, belirli bir tarihte, bütün bireyleri içeren nüfus bilgilerinin toplanıp kayıt altına alınması ve düzenlenip yayımlanması amacıyla yapılan çalışmaya nüfus sayımı denilmektedir (Doğanay, 2017, s. 395). Nüfus rakamsal bir gerçeklik olmakla birlikte coğrafi, iktisadi ve toplumsal bir unsurdur (George, 1976, s. 5). Coğrafyanın tetkik konusunu “*tabii ve beşerî bütün yeryüzü olayları*” olarak tanımlayan Tanoğlu, nüfus konusu gibi beşerî bir konunun da doğrudan coğrafyanın inceleme alanı olduğunu vurgulamıştır (Tanoğlu, 1964, s. 3). Yine Trewartha, coğrafyacının nüfusu incelemesindeki temel amacın “*yeryüzündeki insan örtüsünde var olan bölgesel farklılıklar*” olduğunu ifade etmiştir (Tümertekin & Özgüç, 2019, s. 212). Nüfus coğrafyası, nüfus miktarıyla ilgilendiği gibi; yeryüzünün farklı yoğunluktaki nüfuslu alanlarını, göçleri, kırsal ve şehir nüfusunun dağılımını ve nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerini de inceler. Özellikle mekânla ilişkisini ön planda tutarak bir yere ait nüfus yapısını incelemek, nüfus coğrafyasını diğer bilimlerden ayıran en temel özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2021, s. 162). Nüfus coğrafyası, nüfusun niceliksel değerlerini ve bu değerlere etki eden coğrafi faktörleri (iklim, yer şekilleri, su kaynakları, yer altı kaynakları vb.) dağılım ilkesi çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca; nüfusun zaman içerisinde gösterdiği değişim ve bu değişimin mevcut şehirleşme olgusu üzerindeki etkileri de nüfus coğrafyasının araştırma konuları arasındadır.

Coğrafya çalışmalarında nüfus birçok açıdan belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin yerleşmeleri kırsal ve şehir şeklinde sınıflandırırken coğrafyacılar tarafından faydalanılan kriterlerden biri nüfus miktarıdır. Bilindiği gibi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte belirli bir nüfusun üzerinde kalan yerleşmeler şehir olarak kabul edilmiştir. Genel olarak coğrafyacılar şehirleşme kavramının her şeyden önce nüfusun niceliksel artışı ile mümkün olabileceğini ifade etmekte ve ülkesine veya bölgesine göre değişmekle birlikte belirli bir nüfusun üzerindeki yerleşmelerin şehir olabileceğini belirtmektedirler (Siyavuş, 2019, s. 67). Buradan da anlaşılacağı üzere şehirleşmenin artması, aslında nüfusun da artması ile mümkün olmaktadır.

Ayrıca nüfus sahip olduğu dinamik yapısından dolayı stratejik bir öneme sahiptir. Nüfus, tarih boyunca hep bir güç unsuru olarak değerlendirilmiş; nüfusu elinde tutan toplumlar siyasi, askerî ve ekonomik olarak avantajlı olarak görülmüştür (Şahin, 2016, s. 219). Bu ve benzer nedenlerden dolayı devletlerin nüfus konusunda akılcı bir politika izlemesi kritik öneme sahiptir.

Çalışmanın bu bölümü incelenirken nüfus coğrafyasının inceleme prensipleri dâhilinde geçmişten günümüze doğru Fethiye şehrine ait nüfus özellikleri incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken

de nüfus-mekân etkileşimi çerçevesinde Cumhuriyet öncesi ve sonrası şeklinde olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirme yapılmıştır. Bölümün yazılmasında özellikle Türkiye İstatistik Kurumu ile Devlet İstatistik Enstitüsüne ait güncel ve geçmiş verilerden istifade edilmiş; ayrıca Fethiye Nüfus Müdürlüğü, Fethiye Belediyesi, Fethiye İlçe Milli Eğitim ve İlçe Sağlık Müdürlüğü verileri de kullanılmıştır.

3.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Nüfus

Çalışma sahamıza ait Cumhuriyet Dönemi öncesine ait bulunan nüfus verileri çok düzenli olmayıp günümüzde beklediğimiz anlamda detaylı da değildir. Fethiye hakkında eski dönem nüfus bilgilerine Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Ubcini, Cuinet gibi kısmen gezginlerin notlarından-eserlerinden ulaşılmıştır. Yine şehir özelinde olmasa da Fethiye kazası genelinde daha doğru bilgilere ise dönem dönem kaydedilmiş Osmanlı tahrir defterlerinden, şe'riye sicillerinden ve salnamelerden elde edilmiştir.

Net nüfus değerleri olmamakla birlikte kaynaklara göre VI. yüzyılda Likya Dönemi'nde Makri, ekonomik açıdan zengin bir yer olsa da nüfus açısından kalabalık denebilecek bir duruma ulaşmamıştır (Karaca B. , 2013, s. 22). Devam eden ve bölgenin Türk akınları sonucunda beylikler bünyesine katıldığı ilk zamanlara ait nüfus durumu hakkında da net bilgiler bulunmamaktadır. Hem nicelik hem de nitelik açısından net bilgiler çalışma sahasının Osmanlı hâkimiyetine girdiği dönemde oluşmaya başlamıştır.

Osmanlılar kuruluşundan itibaren aralıklarla nüfus ve arazi tahrirleri yapmışlar, bunları da yaklaşık her 30 yılda bir yenilemişlerdir. Fakat bu sayımlarda sayıma dâhil olanlar vergi mükellefi erkek nüfus olup, kastedilen erkek nüfusta vergi mükellefi yaşına gelmiş olan erkeklerdir. Yani sayımlarda tüm erkek nüfusun da eksiksiz olarak yazılmadığı bilinmektedir. Yine 16. yüzyıldan sonra tutulan tahrir defterlerinin avarız denilen olağanüstü hâllerde alınan vergi defteri olarak kullanılmaya başlanmasından dolayı 17. ve 18. yüzyıllarda bu defterlere dayanarak sağlıklı bir nüfus değerlendirmesi de yapılamamaktadır (Kütükoğlu M. , 2010, s. 1-2). Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımı II. Mahmut Dönemi'nde 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımda temel amaç, askerlik çağına gelenlerin ve vergi mükelleflerinin tam belirlenebilmesi olduğu için erkekler sayılmış; kadınlar, çocuklar, engelliler, askerlik hizmetiyle yükümlü olmayanlar, ticaretle uğraşanlar ve gayrimüslimler (genel sayıma dâhiller) dâhil edilmemiştir. Tüm bu etkenler ve sayım memurlarının özensiz davranmaları, sayılan nüfusun ciddi eksik olması sonucunu beraberinde getirmektedir (Karpat, 2003, s. 46-47). Bu yanlışlığın bir miktar da olsa düzeltilmesi adına bu dönem nüfus bilgilerini kullanan bazı araştırmacılar nüfus değerleri üzerine yaklaşık düzeltme değer ve oranları ekleyerek değerlendirme yapmışlardır.

Araştırmacılar edindikleri bilgiler ya da Osmanlı'daki nüfus sayımlarını esas alarak hane halkı sayısından yola çıkarak şehir nüfuslarını hesaplamaya çalışmışlardır. Örneğin V. Teplov kiliselerden ve

yerel kaynaklardan elde ettiği bilgiler ışığında yaptığı çalışma sonucunda Müslüman ailelerin 5, Müslüman olmayan ailelerin ise 7-9 arası üyeden oluştuğunu ifade etmiştir. İngiliz konsolosluk görevlisi W. L. Stoney ise her ailenin ortalama 5 üyesinin olduğunu belirtmiştir. Osmanlı sayımlarını değerlendiren Ö. Barkan ise 5 katsayısını benimsemiştir (Karpaz, 2003, s. 48). Farklı değerlendirmeler yapılmış olsa da çeşitli hesaplamalar ve değerlendirmelerde kullanılmak üzere ortalama hane halkı sayısının 5 olarak alınıp bu değer kullanılması çoğunluk tarafından benimsenmiştir.

II. Bayezid dönemi tahrirlerinde kayıtlı olmayan Meğri kazası, XVI. yüzyılda Menteşe sancağının bir kazası olmuştur. 1530 tahrir defterlerinde toprak idaresi bakımından ikiye ayrılan kazaya tabi 1 kasaba, 86 köy, 5 mezra, 14 cemaat kayıtlı iken 1583'te 55 köy, 5 çiftlik, 4 mezra, 10 cemaat kaydedilmiştir (Gün, 2006, s. 24). Sahip olduğu konumu itibarıyla ana yol ağlarına ters durumda kalan Menteşe sancağı, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine geçişinden XX. yüzyılın başlarına kadar çok değişken bir idari yapılanmaya ve nüfus hareketliliğine sahne olmamış; Osmanlı Devleti'nin diğer kentlerine oranla durağan bir görüntü ortaya koymuştur (Soyluer, 2006, s. 110). 1530 tarihinde Meğri şehrine 152 hane, 8 kara, 7 mücerred, 1 imam, 2 hatip, 3 muhassıl, 3 sâhib-i berat kaydedilmiştir. Bu verilere dayanarak Meğri'nin nüfusunun 800 civarında olduğu tahmin edilmektedir ve burada Gayrimüslim yoktur. Gayrimüslimler Kayaköy'de (Elviz) yaşamakta olup bir kısmı Meğri'deki tuz ocaklarında çalışmaktadır (Karaca B. , 2013, s. 24). Kaynaklarda Menteşe Beyliği ve Osmanlı Devleti döneminde Fethiye (Mekri) topraklarında tuzlaların önemli işletmeler olduğu ve buralarda çalışanların tek tek yazıldığı ifade edilmektedir (Yiğit, 2018, s. 95).

Cumhuriyet öncesinde çalışma sahamızın da içinde bulunduğu Menteşe sancağının nüfus özelliklerini içeren tahrir defterlerinin tam olarak ne zaman tutulmaya başlandığı tarihsizdir. Meğri'nin (Fethiye) Cumhuriyet öncesi nüfus yapısı hakkında daha net değerlendirmeler, elde edilen veriler doğrultusunda 1800'lerin başından itibaren yapılabilmektedir. Kayıtlara göre 1830'da Menteşe sancağının toplam nüfusu 46.921'dir. Meğri kazasının ise 15 tane köyü de dâhil olmak üzere toplam Müslüman erkek nüfusu 1731 kişidir (Tablo 14). Bu nüfusun 400'ü (%23,1) askerliğe uygun olup (15-39 yaş arası) 591'i uygun değildi. Askerliğe uygun olmayan bu kişilerin 164'ü ticaretle uğraşmakta, 414'ü kırk yaşın üzerinde olup 13'ü malul durumdadır. Bu değer içinde 740 (%42,7) kişi de çocuk nüfus durumundaydı (Tablo 15). Yine kaydedilmiş nüfusun yaş guruplarına göre dağılımına bakıldığında ise 592 kişi ile en büyük yığılmanın 1-10 yaş arasındaki nüfusa ait olduğu görülmektedir. Bunu 337 kişi ile 11-20 yaş grubundaki nüfus ve 289 kişi ile 21-30 yaş grubundaki nüfus izlemektedir (Tablo 16) (Kütükoğlu M. S., 2004, s. 63, 68).

Tablo 14. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfus ve Ortalama Hane Nüfusu, 1830

Kaza	Köy	Toplam Nüfus	Hane Sayısı	Köy	Toplam Nüfus	Hane Sayısı
Fethiye (Meğri)	Karaçulhanlı	467	207	Çatallar	75	33
	Patlangıç	256	107	Asar	59	27
	Köybend	154	56	Ayahora	54	20
	Keçili	148	66	Grança	44	16
	Eldelek	114	47	Hasdana	41	20
	Dondun	139	69	Belan	35	17
	Günlükbaşı	83	39	Kelemter	32	16
				Yeni	27	11

Kaynak: Kütükoğlu M. S., 2004, s. 85

Tablo 15. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfus Yapısı, 1830

Fethiye (Meğri)	Askerliğe Uygun		Askerliğe Elverişsiz										Toplam
			Ticaretle Uğraşan		40 Yaş Üzeri		Ma'lûl		Toplam		Çocuk		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
	400	23,1	164	9,5	414	23,9	13	0,8	591	34,1	740	42,7	

Kaynak: (Kütükoğlu M. S., 2004, s. 63)

Tablo 16. Fethiye (Meğri) Kazası ve Köylerinde Nüfusun Yaş Grupları Dağılımı, 1830

	>1	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
Fethiye (Meğri)	53	592	337	289	73	220	131	23	8	4	1

Kaynak: (Kütükoğlu M. S., 2004, s. 68)

1830 sayımında da sadece erkek nüfus yazıldığı için araştırmacılar toplam nüfusu hesaplarken kadın erkek nüfusun yaklaşık değerinde olduğunu varsaymış ve yine sayılamayan nüfusun da yaklaşık %25'lik bir fark ortaya koyacağını düşünerek bu oranda sayının da nüfusa eklenmesinin uygun olduğu fikrini savunmuşlardır. Bu durumda 1830'da Meğri (Fethiye) kazasında hane sayısı 752, toplam nüfus ise 4.616 olarak tahmin edilebilir.

1860 genel nüfus sayımına göre 56.109'u Müslüman, 2.470'i gayrimüslim olmak üzere Menteşe sancağının toplam nüfusu 58.579'dur. 1893 yılındaki Osmanlı genel sayımı sonuçlarına göre ise bu sayı, 135.207'si Müslüman ve 10.815'i gayrimüslim olmak üzere toplam 146.022 kişidir (Soyluer, 2006, s. 110). Aynı dönem için sancak nüfusu V. Cuinet tarafından 142.000, Ş. Sâmi tarafından 145.500 olarak belirtilmiş; bunun %92'sinin Müslüman, %7'sinin Ege adalarından buralara gelip yerleşen Rum olduğu belirtilmiştir. Menteşe Rumları olarak bilinen bu Rumlar, İstiklâl Harbi'nden sonra Yunanistan'la yapılan mübadele kapsamında gönderilmiş, yerlerine Türkler iskân edilmiştir (Darkot, 1978, s. 724).

Yukarıda 1860'larda sancak hakkında verilen genel bilgilerin devamında sancağın bir kazası olan Meğri (Fethiye) özeline baktığımızda bölgeyi gören ve haritalandıran Philippon'un haritasında Makri (Fethiye) nüfusunun 2000'den az olduğu belirtilmektedir. Kiepert'in 1914 Adalia (Antalya) paftasında ise nüfus çekiminin tekrar başladığına bir işaret olarak Meğri (Fethiye) nüfusunun 2000'in üstüne çıktığı gösterilmiştir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 126). Texier yazdığı eserde bu dönem için şu ifadeleri kullanmaktadır; "*1856 depreminden sonra da halkının bir kısmı dağılmış, yaklaşık 1000 kişi yaşamakta olup sahanın verimliliği fazla nüfus için yeterli değildir. Haziran ayı ortalarında halk Anti Cragus (Mendos Dağı) dağındaki yüksek kesimlere çıkmakta ve Makri'de bir gümrükçü, bir fırıncı ve kahveci kalmaktadır. Levissi (şimdiki Kayaköy) çoğunluğu Rum olmak üzere 500 kadar evin bulunduğu, yörenin en kalabalık yeridir.*" (Texier, 2002, s. 340). Daha sonraki yıllarda Meğri için verilen nüfusların yüksek olması, yukarıda belirtilen rakamın sadece esas yerleşme sahası diyebileceğimiz Meğri şehri için hesaplandığını ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda bu dönem için doğrudan Meğri (Fethiye) şehir merkezine ait bir nüfus sayımına ulaşılamamış olup kazanın tamamını kapsayan sayılara ulaşılabilmektedir.

1881 yılında uzun süren bir sayım daha yapılmış ve bu sayımda sadece erkekler değil, kadınlar da sayıma dâhil edilmiştir. 1881 sayım cetvellerine göre Meğri (Fethiye) kazasında 10.174 Müslüman kadın, 10.696 Müslüman erkek, 1.938 Rum kadın, 2.110 Rum erkek olmak üzere 24.918 kişinin kayıtlara girdiği görülmektedir (Karpat, 2003, s. 162). Cuinet 1894'te yazdığı eserinde Menteşe sancağının toplam nüfusunu 142.154; Makri (Fethiye) nüfusunu ise 19.622'si Müslüman, 3.900'ü gayrimüslim olmak üzere 23.522 kişi olarak belirtmiştir (Cuinet, 1894, s. 647). Yine aynı eserde kaza şehir alanında 737'si Müslüman, 763'ü gayrimüslim olmak üzere toplam 1500 kişinin yaşadığını yazmıştır. Fakat merkez için bu düşük nüfusu 1856'da ve 1885'te meydana gelen büyük depremlerden sonra kalan nüfusun büyük kısmının yakınlardaki Levissi (Kayaköy) ve diğer yerleşim alanlarına göç etmesiyle açıklamaktadır.

Meğri (Fethiye) nüfusu devam eden yıllarda artış yaşamıştır. 1886 yılına ait Aydın Vilayeti Salnamesine göre 21.108 olan Fethiye nüfusu 1900 yılında 29.072'ye, 1911 yılında ise 38.745'e yükselmiştir (Gün, 2006, s. 34) (Tablo 17). Kayıtlara göre 1907-1908 yılı nüfusu olan 33.548 kişinin

16.873'ü kadın, 16.675'i erkek nüfus olup, nüfusun 27.714'ünü Müslüman, 5.834'ünü Gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Tablo 17. Aydın Vilayet Salnamesine Göre Fethiye (Meğri) Nüfusu, 1886-1911

Yıllar	Merkez	Nahiye ve Köyler	Toplam
1886-87	-	-	21.108
1891-92	4.074	20.870	24.944
1895-96	-	-	27.845
1896-97	-	-	22.009
1898-99	-	-	28.449
1899-1900	1.049	28.023	29.072
1900-1901	1.049	28.043	29.072
1901-1902	1.126	29.287	30.413
1903-1904	1.126	29.287	30.413
1904-1905	1.284	30.890	32.174
1905-1906	1.307	32.241	33.548
1907-1908	1.307	32.241	33.548
1910-1911	2.980	35.765	38.745

Kaynak: Gün, 2006, s. 34

1914 genel sayımında Muğla nüfusu 210.874 olup bunun 19.923'ü Rum, 1615'i Yahudi, 12'si ise Ermeni'dir (Candeğer, 2021, s. 144). Bu nüfus değeri içerisinde Fethiye önemli bir değeri elinde tutmaktadır. 24 Eylül 1915 tarihine ait kayıtlara göre Meğri (Fethiye) kazasında; 34.537'si Müslüman, 8.060'ı Rum, 13'ü Musevi, 4'ü Ermeni olmak üzere 42.614 kişi yaşamaktadır. 1921 yılına ait sayımda çalışma sahamız içerisindeki bazı köyler de dâhil olmak üzere pek çok köyün nüfus sayımı sağlıklı yapılamamıştır. Buna bağlı olarak elde edilen bilgilerde kaza nüfusu, önceki sayıma göre bir hayli az ifade edilmiştir. Bazı araştırmacıların ortaya koyduğu bilgilere göre bu yılda Meğri (Fethiye) kazasında 17.397 Müslüman, 5.574 gayrimüslim nüfus bulunmaktadır (Soyluer, 2006, s. 134) (Tablo 18). Yine sayım sonuçlarında ortaya konulan bilgiler değerlendirildiğinde bölgenin genel hâkim nüfusunu Müslüman Türklerin oluşturduğu görülmektedir. Gayrimüslimler içerisinde ise en fazla nüfus özellikle ticaretle ilgilenen Rumlara aittir. Lozan Antlaşması'ndan sonra Rumların büyük bir kısmının Yunanistan topraklarına dönmesinden sonra bölgede yaşayan Rum nüfusunda da azalmalar görülmüştür.

Tablo 18. Fethiye (Meğri) Nüfusu, 1881-1921

Yıllar	1881		1915		1921	
	Müslüman	Gayrimüslim	Müslüman	Gayrimüslim	Müslüman	Gayrimüslim
Toplam	20.870	4.048	34.537	8.077	17.397	5.574
	24.918		42.614		22.971	

Kaynak: Soyluer, 2006, s. 134

Osmanlı Devleti'nde 1900'lerin başlarından itibaren nüfus sayımına verilen önem artmış ve bu ciddiyette başlanan nüfus sayımı biraz uzun sürmüş olup 1906 yılında tamamlanmıştır. Bu sayıma göre Menteşe sancağında 168.908 Müslüman, 16.871 Rum, 1451 Yahudi, 14 Ermeni ve 4 yabancı uyruklu olmak üzere toplam 187.248 kişi tespit edilmiştir. 1907'de Muğla merkez kaza olmak üzere Menteşe sancağı; Mekri (Fethiye), Milas, Marmaris, Bodrum, Yüksekum (Köyceğiz) kazalarından oluşmakta; sancakta 352 köy, Mekri kazası ve ona bağlı Eşen nahiyesi toplamında 81 köy bulunmaktaydı (Soyluer, 2006, s. 111).

Osmanlı Devleti'nde idari taksimata dayalı en son nüfus sayımı taşra nüfus idarelerince 1914'te yapılmıştır. 1914'te Fethiye kazasının Kaya, Üzümlü ve Eşen adında 3 nahiyesi ve 84 köyü bulunmaktaydı. Bu tarihte Meğri (Fethiye) nüfusu 35.368'i Müslüman, 7.976'sı Rum, 13'ü Musevi ve 4'ü Ermeni olmak üzere 43.361 kişi olarak kaydedilmiştir (Soyluer, 2006, s. 132) (Tablo 19). Karpat eserinde 1914 yılı Meğri (Fethiye) nüfusunu 36.734 Müslüman, 7.394 Rum, 217 Yahudi olmak üzere toplam 44.325 kişi olarak vermiş olup Menteşe sancağının toplam nüfusunu ise 188.916 olarak belirtmiştir (Karpat, 2003, s. 224).

Tablo 19. Fethiye Kazası ve Nüfus Verileri, 1914

	Müslüman	Rum	Musevi	Ermeni		Müslüman
Fethiye Kasabası (Kaza merkezi)	882	1027	13	4	Göcek	458
Günlükbaşı	291	-	-	-	Gökçeovacık	406
Dont (Esenköy)	717	-	-	-	İnlüce (İnlüce)	316
Gökben	717	-	-	-	Kargı	360
Patlangıç	872	-	-	-	Seydiler Manastr	249
Eldirek	703	-	-	-	Seydiler Kızıldere	761
Ahadlı	139	-	-	-	Seydiler Yenice	582
Karaçulha	2.148	-	-	-	Zorlar	386
Çenger	336	-	-	-	Müngen (Uğurlu)	131
Yanıklar	495	-	-	-		

Kaynak: Soyluer, 2006, s. 132

Tabloda da görüleceği üzere merkez Fethiye kazasına bağlı köyler içerisinde en kalabalık nüfus 2148 kişi ile Karaçulha'ya aittir. Bunu sırasıyla Fethiye kasabası, Patlangıç karyesi, Dont (Esenköy) karyesi, Gökben karyesi izlemektedir. Günümüzde şehrin mahallelerinden biri olan Karaçulha her dönem önemli nüfusa sahip olmuştur.

3.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Nüfus

Nüfus sayımlarının daha düzenli ve güvenilir temellerle yapıldığı Cumhuriyet Dönemi'nde ilk sayım 28 Ekim 1927'de yapılmıştır. Bundan sonraki 1935 yılında yapılmış olup devamında her 5 yılda bir sayım yapılma karar verilmiş ve bu uygulama, 1990 yılına kadar sürdürülmüştür. 1990 yılına kadar bu şekilde devam eden süreç, sonrasında 10 yılda bir sayım yapılması yönünde değişime uğramış; ancak 1997 yılında çeşitli sebeplerden dolayı (seçmen sayısı tespiti-seçmen bölgesi belirsizliği vb.) bir ara sayım daha yapılmıştır. Son genel nüfus sayımı ise 2000 yılında yapılmıştır.

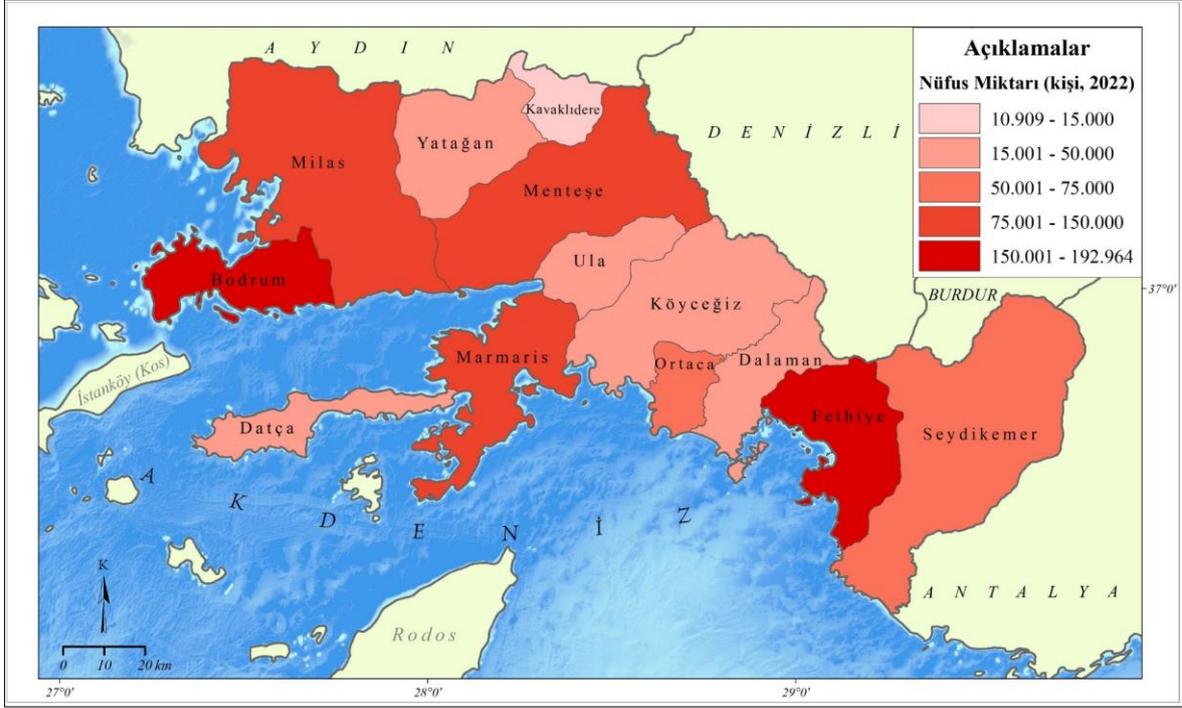
1927-2000 arasında yapılan on dört nüfus sayımında da “*de facto*” olarak tanımlanan sayım yöntemi izlenmiştir. Bu yöntemde bireyler sayımın yapılacağı, sokağa çıkma yasağının ilan edildiği gün nerede bulunuyorlarsa orada yaşıyorlarmış gibi kabul ediliyor ve o yerleşim yerinin nüfusuna dâhil ediliyordu. Fakat bu durum özellikle Türkiye gibi ülke içi nüfus hareketliliğinin çok fazla olduğu yerler için problemler doğurmakta ve elde edilen veriler güncelliğini kısa sürede yitirmekteydi. Bu doğrultuda 2006 tarihli 5490 no.lu *Nüfus Hizmetleri Kanunu* çerçevesinde *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* (ADNKS) modeline geçilmiş ve elde edilen ilk veriler 2007 yılında açıklanmıştır. Geçilen bu sistemle birlikte kısa periyotlarda güncel veriler elde edilmeye ve kamuoyu ile paylaşılmaya başlanmıştır.

Çalışma sahamız olan Fethiye şehrine ait 2007 yılı sonrası verilere ADNKS üzerinden çeşitli alt kırılımlar da dâhil olmak üzere ulaşılabilmektedir. Şehre ait 2000 yılı öncesi nüfus verilerine, Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu (TÜİK) (eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü-DİE) kayıtlarından ulaşılmıştır. Yine çalışma kapsamında Fethiye Belediyesi, Fethiye Kaymakamlığı, Fethiye İlçe Millî Eğitim ve İlçe Sağlık Müdürlüğünden elde edilen veriler de gerekli kısımlarda kullanılmıştır.

3.2.1. Nüfus Büyüklüğü ve Gelişimi

Fethiye, Muğla vilayeti içerisinde nüfus bakımından her zaman önemli bir sırada yer almıştır. Özellikle il genelinde turizmin çok yaygın olması ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler kıyı şeridi üzerinde bulunan ilçelerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesine ve yoğun nüfuslanmasına neden olmuştur. 1927'de Muğla ilinin 6 ilçesinden biri olan Fethiye'nin toplam nüfusu

33.698 kişi olup il nüfusunun yaklaşık %20'sine sahiptir. Bu değeri ile Fethiye, Muğla merkez ilçesinden sonra ikinci kalabalık ilçe durumunda olup 1945 yılından büyükşehir yasasının çıktığı 2013 yılına kadar da nüfus miktarı bakımından Muğla ilçeleri içinde sürekli ilk sırada yer almıştır. 2022 yılına gelindiğinde ise il nüfusu 1.048.185'e, Fethiye ilçe nüfusu ise 177.702 değerine ulaşmıştır. Bu da 13 ilçesi bulunan Muğla'da toplam il nüfusunun yaklaşık %17'sinin Fethiye ilçesinde yaşadığı anlamına gelmektedir (Harita 29).

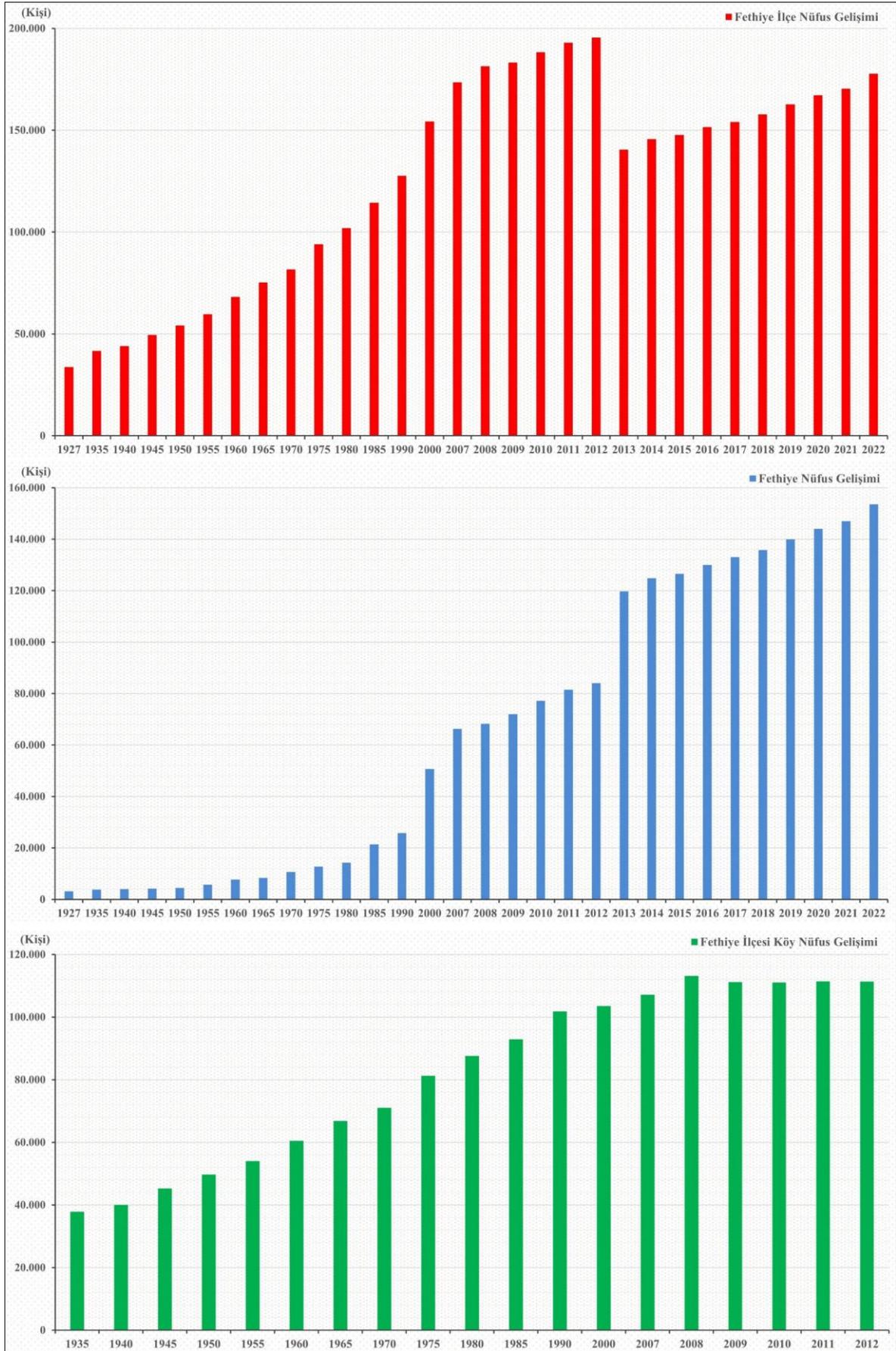
Harita 27. Muğla İlçeleri Nüfus Haritası, 2022

1927 yılı verilerine göre çalışma alanımız olan Fethiye şehrinin nüfusu 3.105 kişi olup bu değer, Fethiye ilçe nüfusunun %9,2'sine karşılık gelmektedir (Tablo 20). Bir yerleşimin şehir veya kırsal olarak ayrılması konusunda coğrafyacılar arasında çok farklı kriterler kullanılmış olup bu kriterlerden bir tanesi de nüfus miktarı olmuştur. Bu bağlamda Darkot'un bir yerin şehir sayılabilmesi için 3.000 nüfus eşiğini geçmesi gerekir kriteri esas alınacak olursa Fethiye merkezi Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana şehir hüviyetine sahip olmuştur (Grafik 21).

Tablo 20. Fethiye İlçesi Nüfus Büyüklüğü, 1927-2022

Yıl	İlçe Nüfusu		İlçe Merkezi Nüfusu			Köy Nüfusu	
	Miktar	Yıllık Artış Hızı (%)	Miktar	Yıllık Artış Hızı (%)	İlçe Nüfusundaki Oranı (%)	Miktar	Yıllık Artış Hızı (%)
1927	33.698	-	3.105	-	9,2	-	-
1935	41.656	236	3.831	234	9,2	37.825	-
1940	44.055	58	4.022	50	9,1	40.033	58
1945	49.391	121	4.174	38	8,5	45.217	129
1950	54.117	96	4.432	62	8,2	49.685	99
1955	59.662	102	5.665	278	9,5	53.997	87
1960	68.209	143	7.693	358	11,3	60.516	121
1965	75.202	103	8.386	90	11,2	66.816	104
1970	81.640	86	10.627	267	13	71.013	63
1975	93.960	151	12.700	195	13,5	81.260	144
1980	101.879	84	14.294	126	14	87.585	78
1985	114.384	123	21.442	500	18,7	92.942	61
1990	127.620	116	25.783	202	20,2	101.837	96
2000	154.209	208	50.689	966	32,9	103.520	17
2007	173.426	125	66.271	307	38,2	107.155	35
2008	181.415	46	68.285	30	37,6	113.130	56
2009	183.184	10	72.003	54	39,3	111.181	-17
2010	188.259	28	77.237	73	41	111.022	-1
2011	192.886	25	81.467	55	42,2	111.419	4
2012	195.419	13	84.053	32	43	111.366	0
2013	140.509	-281	119.675	424	85,2	-	-
2014	145.643	37	124.825	43	85,7	-	-
2015	147.703	14	126.578	14	85,7	-	-
2016	151.474	26	129.967	27	85,8	-	-
2017	153.963	16	133.026	24	86,4	-	-
2018	157.745	25	135.793	21	86,1	-	-
2019	162.686	31	139.920	30	86	-	-
2020	167.114	27	144.081	30	86,2	-	-
2021	170.379	20	147.019	20	86,3	-	-
2022	177.702	43	153.532	44	86,4	-	-

Kaynak: DİE-TÜİK

Grafik 21. Fethiye İlçesi Nüfus Gelişimi, 1927-2022

1927 sayımından sekiz yıl sonra 1935 yılında yapılan nüfus sayımında Fethiye ilçe nüfusu 41.656 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 3.831'i şehir nüfusudur. Bir önceki sayım yılına göre ilçe nüfusunda 7.958, şehir nüfusunda ise 726 kişilik mutlak artış yaşanmıştır. Şehir nüfusunun ilçe nüfusuna oranı %9,2'dir. 1935 yılında merkez nahiyesine bağlı köy durumunda olan yerleşmelerin bu tarihte önemli sayılabilecek miktarda nüfusa sahip olduğu görülür (Tablo 21).

Tablo 21. Fethiye İlçesi Nüfus Verileri, 1935

	Erkek	Kadın	Toplam
İlçe Nüfusu	20.638	21.018	41.656
İlçe Merkezi Nüfusu	2.099	1.732	3.831
Köy Nüfusu	18.539	19.286	37.825
Merkez Nahiyesi Köyler			
Karaçulha	767	924	1.691
Foça	1.055	613	1.668
Çenger	739	361	1.100
Göyben	377	445	822
Yanıklar	395	387	782
Dont	341	399	740
Eldirek	307	362	669
Patlangaç	259	286	545
Gökçeovacık	338	184	522
Göcek	202	237	439
İnlice	169	194	363
Günlükbaşı	159	178	337

Kaynak: DİE

1940 yılında yapılan üçüncü nüfus sayımında Fethiye ilçesinin toplam nüfusu, bir önceki sayım yılına göre 2.399 kişilik mutlak ve %58'lik oransal artış ile 44.055 kişi olmuştur. Bu sayımda Fethiye şehir nüfusunda çok büyük bir değişiklik olmamış, bir önceki sayım dönemine kıyasla şehir nüfusu 191 kişilik artış ile 4.022 kişiye ulaşmıştır. Şehir nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı ise %9,2'dir.

1945 yılında yapılan sayıma göre ise Fethiye ilçe nüfusu 44.055 olmuştur. Bu nüfusun içinde şehir nüfusu 4.174, kırsal nüfus ise 45.217 kişi olarak hesaplanmıştır. 1940-1945 yılları arasında ilçe nüfusundaki miktarsal artış 5.336 kişi olurken bunun çok az bir kısmı şehir nüfusunda artış olarak gerçekleşmiştir. Öyle ki bu dönem de şehir nüfusu miktarı sadece 152 kişi artmış kalan artış kırsal nüfusta olmuştur. 1940-1945 döneminde Fethiye ilçesine ait kırsal nüfustaki artış oranı %129 olurken şehir nüfusun artış oranı %38 ile sınırlı kalmıştır. 1950 yılına gelindiğinde ilçe nüfusu 54.117 kişiye ulaşmış, şehir nüfusu 4.432 kişi, kırsal nüfus ise 49.685 kişi olarak kaydedilmiştir. 1945-1950 yılları arasında şehir nüfusundaki mutlak artış miktarı 258 kişi olup oransal artış ise %62 seviyesindedir.

1955 yılı nüfus sayımında 5.665 kişi olan Fethiye şehir nüfusu, 1960 yılında %763'lük bir artışla 7.693 kişiye ulaşmıştır. Yine bu sayım yılında ilçe nüfusu 59.662 kişi olmuştur. Bu iki sayım arasında 1957'de Fethiye yakınlarında 7.1 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş, yerel idarecilerin öncü depremden sonra insanları evlerinden çıkartmaları ciddi can kaybının önüne geçmiş, bu da nüfus değerlerinde büyük bir değişimin doğmamasını sağlamıştır. 1960 yılı nüfus sayımına göre 7.693 kişilik şehir nüfusundan sonra en büyük nüfus değerleri sırasıyla merkez bucağa bağlı Günlükbaşı, Karaçulha ve Patlangıç köylerine aittir (Tablo 22).

Tablo 22. Fethiye İlçe Merkezi ve Merkez Bucağı Köy Nüfusu, 1960

	Erkek	Kadın	Toplam
İlçe Merkezi	4.262	3.431	7.693
Merkez Bucağı Köyleri			
Bozyer	259	273	532
Çenger	216	194	410
Dont	523	581	1.104
Göcek	740	543	1.283
Gökben	342	352	694
Gökçeovacık	159	178	337
Güllükbaşı	1.200	1.274	2.474
Eldirek	460	522	982
Faralya	236	277	513
Hisarönü	153	163	316
İnlice	188	201	389
Karağaç	202	201	403
Karacaören	168	172	340
Karaçulha	1.187	1.208	2.395
Kargı	321	319	640
Kaya	278	345	623
Keçiler	98	103	201
Ovacık	333	375	708
Patlangaç	1.036	1.023	2.059
Yanıklar	428	451	879

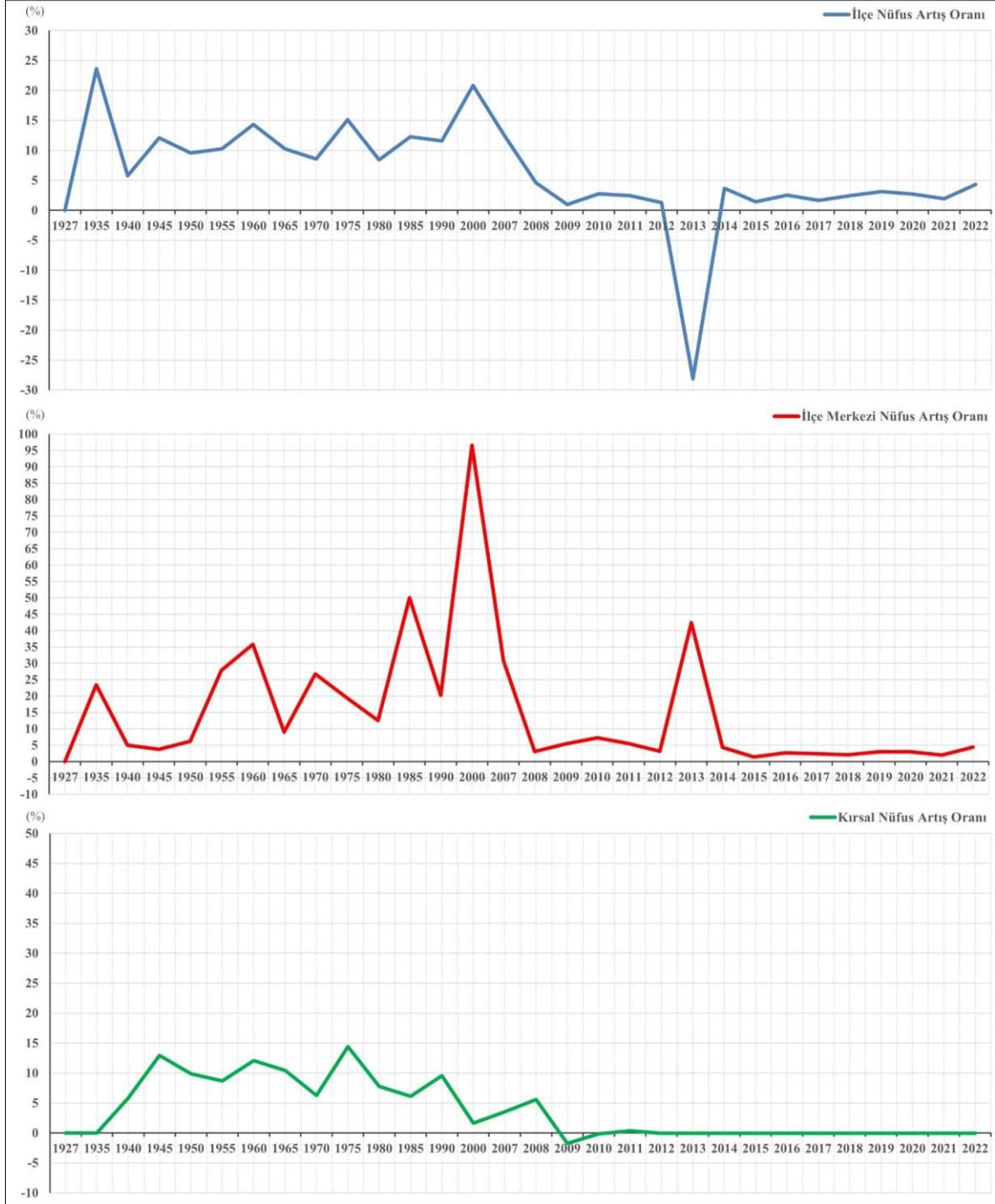
Kaynak: DİE

1970 yılına gelindiğinde Fethiye şehir nüfusu 10.000 eşiğini geçmiş ve 10.627 kişi ile ilçe nüfusu içindeki oranı %13'e ulaşmıştır. Bu yıla ait 81.640 kişilik ilçe nüfusunun 71.013'ü kırsal nüfusa aittir. 1960-1970 döneminde şehir nüfus artış oranı %381 olarak gerçekleşmiştir. 1980 yılı sayımında ise ilçe nüfusu 100 bini geçerek 101.879 kişi olmuş, bunun 14.294'ü (%14'ü) şehir nüfusu olarak kaydedilmiştir. Turizmin ve diğer ekonomik faaliyetlerin yaygınlaşmaya başladığı bu yıllardan sonra

Fethiye nüfusu çok daha hızlı bir artış dönemine girmiştir. 1985 yılında bir önceki sayım yılına göre %500'lük nüfus artış oranı ile şehir nüfusu 20 bin sınırını geçmiş ve 21.442 kişi olmuştur. İlçe nüfusu içinde şehir nüfusu oranı %18,7'ye çıkmıştır.

2012 yılındaki yasaya bağlı idari sınır değişiminden kaynaklanan nüfus değişimi hariç tutulacak olursa Cumhuriyet Dönemi'nde nüfus miktarları açısından Fethiye'deki en büyük değişim 1990-2000 sayım yılları arasında olmuştur. Bu dönem içerisinde ilçe nüfusu 26.589 kişilik artışla 154.209 kişiye ulaşmış, şehir nüfusu ise 24.906 kişilik artışla 50.689 kişi olmuştur ki bu %966'lık bir artışa karşılık gelmektedir. Aynı dönem için kırsal nüfustaki artış 1.683 kişi gibi sınırlı bir değerde kalarak 103.520 kişi olmuştur. Bu değerlerin büyük olmasında iki sayım periyodunun eskiden beş yıl iken burada on yıl olması önemli bir etkidir. Fakat bu dönemde bölgenin gelişen iş olanaklarının da etkisiyle göç alması da bir diğer etkidir. 1990'dan sonra hem Muğla ili genelinde hem de Fethiye özelinde turizm olanaklarının ve buna bağlı dolaylı diğer ekonomik faaliyet kollarının gelişmesi beraberinde nüfus artışını getirmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ilk sayım yılı olan 1927'den 2000 yılına kadar nüfus artış hızları inişli-çıkışlı bir seyir izlemiş olsa da nihai olarak Fethiye ilçe nüfusu yaklaşık 5 kat, şehir nüfusu ise 16 katlık artış yaşamıştır (Grafik 22). Kırsal nüfus miktarında ise bu değerlere kıyasla daha düşük oranlı, yaklaşık 3 katlık, bir artış yaşanmıştır. Şehir nüfusunda özellikle 1955, 1960, 1970, 1985 ve 1990 yıllarında düzensiz artışlar görülmektedir. Araştırmacılar bu durum üzerinde yaşanan depremlerle birlikte, göç ve turizmin etkili olduğunu ifade etmektedir (Bozyiğit, 1998, s. 68).

Grafik 22. Nüfus Artış Oranları, 1927-2022

Daha önce de değinildiği üzere 2006 yılında çıkarılan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında yeni bir yöntem olan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) metoduna geçilmiş ve ilk sonuçlar 2007 yılında yayımlanmıştır. 2007 yılı verilerine göre Fethiye ilçesinin nüfusu 173.426 kişi, şehrin nüfusu ise 66.271 kişi olmuştur. Bu değer ile birlikte şehir nüfusunun ilçe nüfusuna oranı %38,2 seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılına gelindiğinde ise Fethiye şehir nüfusu 77.237 kişiye ulaşmıştır.

2007-2012 yılları arasında kapsayan 5 yıllık dönemde ilçe nüfusu %127'lik artış oranı ve 21.993 kişilik mutlak artış ile 173.426 kişiden 195.419 kişi seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönem Fethiye şehir nüfusu ise %268'lik artış oranı ile 66.271'den 84.053'e çıkmıştır.

Fethiye'de gerek ilçe gerekse şehir nüfusu Cumhuriyet tarihi içinde yapılan sayımlarda sürekli bir artış göstermiştir. Fakat grafiklerde de dikkat çektiği üzere çalışma alanımızın nüfus yapısına dair en önemli değişim 12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı kanunla idari yapıdaki değişiklik çerçevesinde olmuştur. Bu kanuna göre Muğla ili, 750 bini geçen nüfusuna bağlı olarak büyükşehir olmuş ve 2013 yılı itibarıyla bünyesindeki belde ve köyler mahalleye dönüşerek statüleri değişmiştir. Fethiye ilçesi sınırlarındaki köy ve belediyeler de mahalle statüsüne dönüşmüş, ilçenin tamamı TÜİK tarafından şehir nüfusuna dâhil edilmiştir. Bu değişimle birlikte Fethiye'nin 41 mahallesi ortaya çıkmıştır (Tablo 23).

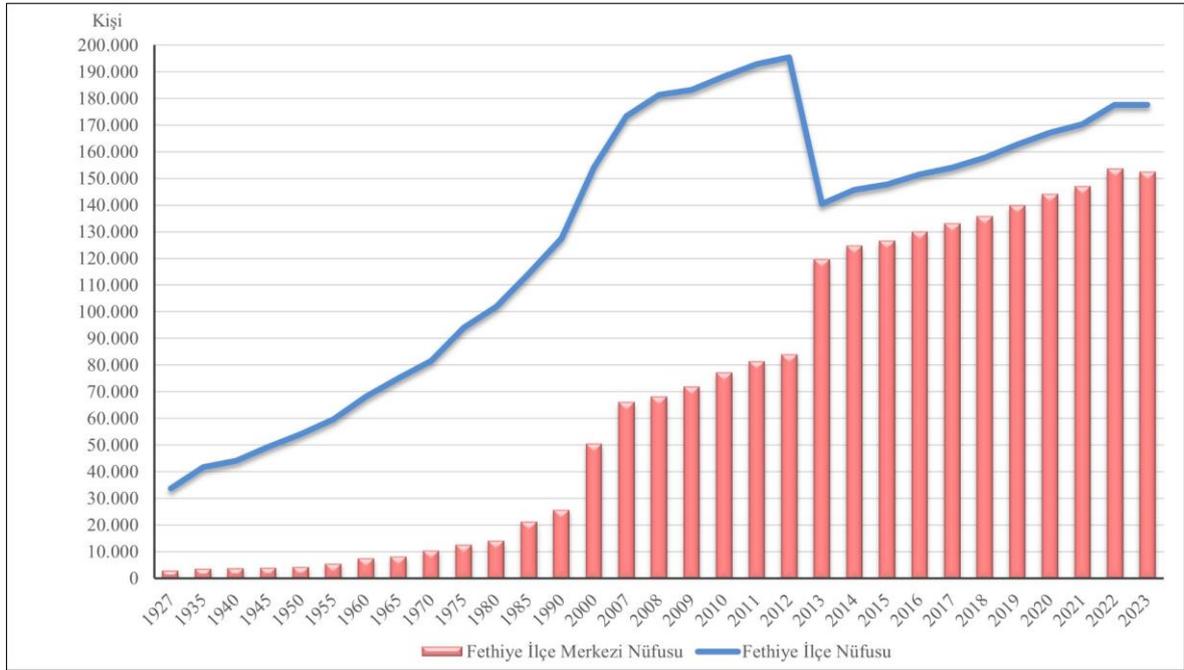
Tablo 23. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Fethiye İlçesi İdari Yapı Değişimi, 2012

2012'de Mevcut Olan Mahalleler		2012'den Sonra Mahalleye Dönüşen Beldeler	2012'den Sonra Mahalleye Dönüşen Köyler		
Akarca	Kesikkapı	Çamköy	Bozyer	Gökçeovacık	Kayaköy
Babataşı	Menteşeoğlu	Çiftlik	Çenger	İncirköy	Kızılbil
Cami	Patlangıç	Göcek	Eldirek	İnlise	Koruköy
Cumhuriyet	Pazaryeri	Karaçulha	Esenköy	Karaağaç	Nif
Çatalarık	Taşyaka	Ölüdeniz	Faralya	Karacaören	Söğütlü
Foça	Tuzla	Yeşilüzümlü	Gökben	Karakeçililer	Yakacık
Karagedik	Yeni			Kargı	Yanıklar
Karagözler					

Kaynak: TÜİK

Bu değişimden önce 2012 yılında Fethiye ilçesinin toplam nüfusu 195.419 kişiye ulaşmış olup bunun 84.053'ü şehir nüfusunu 111.366'sı ise kırsal nüfusu oluşturmaktaydı. Bu yıl için şehir nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı %43 olarak görülmektedir. 6360 sayılı kanun çerçevesinde idari yapının değişmesi nedeniyle Fethiye ilçesinin nüfusu ise %281 oranında azalarak 140.509 seviyesine düşmüştür. Değişimle birlikte TÜİK tarafından 2013 yılı itibarıyla ilçe nüfusunun tamamı şehir nüfusu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Yapılan bu çalışmada değerlendirecek olan şehirli nüfus, bu 41 mahalle düzeyinde olmayıp şehir coğrafyası çalışmalarında esas alınan kriterlerine göre belirlenmiş olan 22 mahalleyi kapsamaktadır (Tablo 24). Elbette bu mahallelerin de tam idari sınırlarına uygun bir şehir sınırı tespit edilmemiş olup konutların bulunduğu, yerleşilmiş meskûn sahalar dikkate alınmıştır (Grafik 23).

Grafikte de görüldüğü gibi bu bölünmeden sonra yine ilçe ve şehir nüfusu artmaya devam etmiştir. COVID-19 pandemisinin tüm dünyada olduğu gibi çalışma alanımızda da ciddi etkileri söz konusudur. Muğla ili genelinde olmak üzere özellikle Bodrum ve Fethiye ilçe nüfus değerlerinde turizme bağlı nüfus artışının yanında pandemi kaynaklı olarak büyükşehirlerde yaşayan insanların ikametlerini bu ilçelere aldirmaları ve yeni konut sahibi olanların göçü de etkili olmuştur. 2013 yılında 140.509 kişi olan Fethiye ilçe nüfusu, 2022 yılına ait son ADNKS verilerine göre 177.702 kişi olmuştur. Yine 2013 yılında 119.675 kişi olan Fethiye şehir nüfusu, %283'lük artışla 2022 yılında 153.532 kişi değerine ulaşmıştır.

Grafik 23. Fethiye İlçe ve İlçe Merkezi Nüfusu Değişim Grafiği, 1927-2022

Tablo 24. Fethiye Şehri Mahalleleri

2012'de Mevcut Olan Mahalleler		2012'den Sonra Mahalleye Dönüşen Beldeler	2012'den Sonra Mahalleye Dönüşen Köyler
Akarca	Kesikkapı	Çamköy	Eldirek
Babataşı	Menteşeoğlu	Çiftlik	Esenköy
Cami	Patlangıç	Karaçulha	Kargı
Cumhuriyet	Pazaryeri		Yanıklar
Çatalarık	Taşyaka		
Foça	Tuzla		
Karagedik	Yeni		
Karagözler			

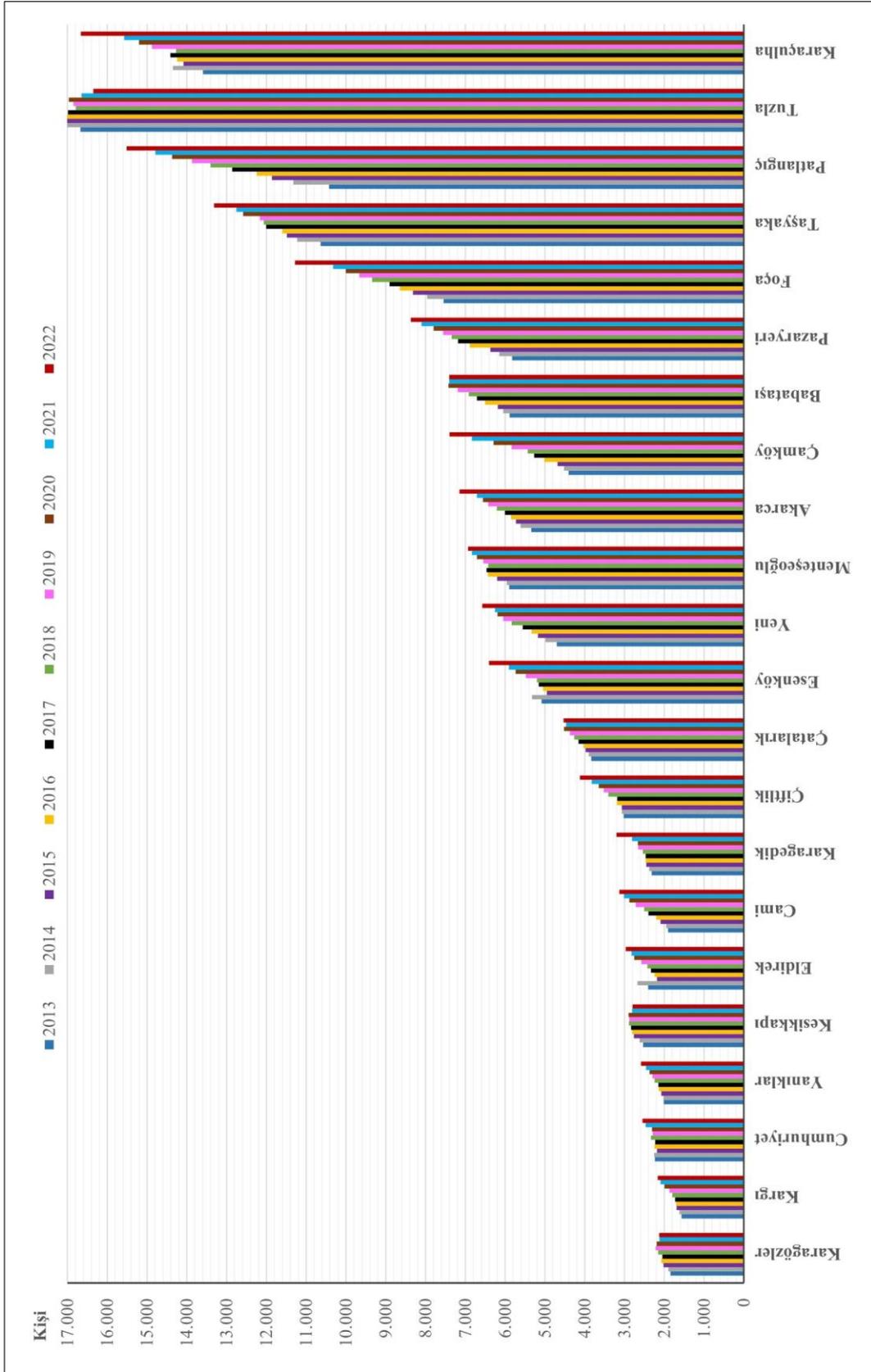
Kaynak: TÜİK

Tüm bu bilgiler doğrultusunda Fethiye şehrinin nüfus değeri ilk sayım yılı olan 1927’de 3.105 kişi iken 150.427 kişilik mutlak artış ile 2022 yılında 153.532 kişiye yükselmiştir ki bu değer yaklaşık 50 katlık bir artışa karşılık gelmektedir. Bu ciddi artış üzerinde, özellikle 1990’dan sonra bölgenin turizm konusunda cazibe merkezlerinden biri olması ve ulaşımın önceki dönemlere oranla çok daha iyi bir seviyeye gelmesi etkili olmuştur.

Çalışma sahamız içerisine dâhil olan ve şehri oluşturan 22 mahallenin 2013 yılı nüfusu 119.675 kişi iken bu değer, 2018 de 135.793, 2022 yılında ise 153.532 kişi olmuştur (Tablo 25). 2013 yılında en kalabalık mahalle 16.675 kişi ile Tuzla olurken 2022 yılında 16.662 kişi ile bu nitelik Karaçulha Mahallesi’ne ait olmuştur (Grafik 24). Nüfus miktarının en az olduğu mahalle ise 2013 yılında 1.564 kişi ile Kargı iken 2022 yılında 2.128 kişi ile şehrin en eski 3 mahallesinden biri olan Karagözler’e ait olmuştur. Nüfus miktarı 10 binin üzerinde olan mahalle sayısı 2013’te dört iken (Patlangıç, Taşyaka, Karaçulha, Tuzla), 2022 yılında Foça’nın da eklenmesi ile beş olmuştur. Yine 2013 yılında nüfus miktarı 2000’in altında üç mahalle (Kargı, Karagözler, Cami) bulunurken 2022 yılına gelindiğinde nüfusu 2000’in altında kalan mahalle kalmamıştır. Bu durum şehir merkezindeki mahallelerin nüfus miktarlarında artışın devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 25. Fethiye Şehri Mahalle Nüfus Gelişimi, 2013-2022

Mahalle No	Mahalle Adı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
60127	Karagözler	1.841	1.893	2.020	2.078	2.048	2.153	2.218	2.190	2.116	2.128
176343	Kargı	1.564	1.620	1.691	1.703	1.724	1.803	1.874	1.998	2.093	2.165
60123	Cumhuriyet	2.233	2.256	2.181	2.247	2.231	2.335	2.289	2.309	2.466	2.545
176353	Yanıklar	2.009	2.020	2.076	2.140	2.151	2.241	2.300	2.373	2.457	2.584
60128	Kesikkapı	2.534	2.620	2.763	2.812	2.833	2.885	2.882	2.897	2.805	2.796
176329	Eldirek	2.410	2.678	2.184	2.242	2.331	2.426	2.577	2.757	2.826	2.965
60122	Cami	1.903	1.948	2.094	2.205	2.394	2.508	2.718	2.880	3.017	3.126
60126	Karagedik	2.315	2.377	2.447	2.467	2.466	2.544	2.658	2.661	2.810	3.199
176315	Çiftlik	3.021	3.063	3.066	3.193	3.179	3.406	3.518	3.647	3.827	4.121
60124	Çatalarık	3.835	3.893	3.975	4.027	4.152	4.259	4.373	4.526	4.467	4.532
176331	Esenköy	5.088	5.329	4.948	5.052	5.152	5.199	5.478	5.735	5.903	6.407
60134	Yeni	4.697	4.982	5.176	5.338	5.558	5.838	6.046	6.195	6.253	6.580
60129	Menteşeoğlu	5.893	5.961	6.197	6.435	6.468	6.424	6.553	6.707	6.838	6.937
60120	Akarca	5.339	5.608	5.728	5.851	6.002	6.211	6.426	6.560	6.708	7.147
176313	Çamköy	4.406	4.521	4.687	5.016	5.271	5.434	5.831	6.287	6.833	7.397
60121	Babataşı	5.889	6.047	6.183	6.507	6.706	6.912	7.190	7.420	7.407	7.410
60131	Pazaryeri	5.827	6.143	6.367	6.892	7.179	7.339	7.556	7.801	8.099	8.367
60125	Foça	7.549	7.963	8.319	8.650	8.907	9.344	9.661	10.004	10.325	11.285
60132	Taşyaka	10.635	11.227	11.484	11.602	12.005	12.067	12.168	12.587	12.757	13.314
60130	Patlangıç	10.421	11.323	11.865	12.248	12.861	13.402	13.870	14.374	14.790	15.512
60133	Tuzla	16.675	17.003	17.041	17.016	16.989	16.788	16.853	16.970	16.646	16.353
176319	Karaçulha	13.591	14.350	14.086	14.246	14.419	14.275	14.881	15.203	15.576	16.662
	Toplam	119.675	124.825	126.578	129.967	133.026	135.793	139.920	144.081	147.019	153.532

Grafik 24. Fethiye Şehri Mahalle Nüfus Gelişimi, 2013-2022

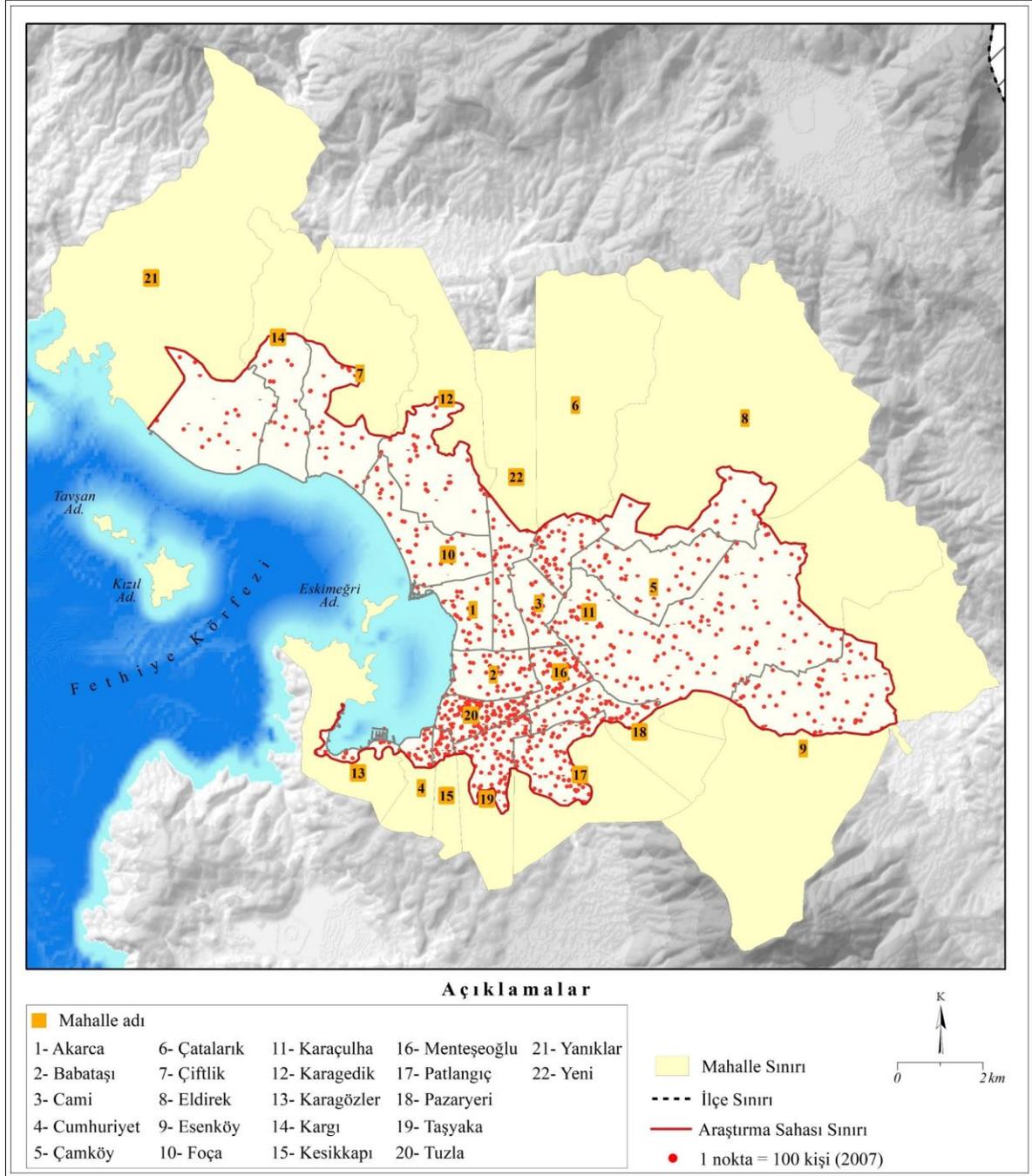
3.2.2. Nüfusun Mekânsal Dağılışı ve Yoğunluğu

Nüfus konusunda ele alınması gereken hususlardan bir tanesi de nüfusun mekânsal dağılışı ve bu dağılışı üzerinde etkili olan faktörlerdir. Bir sahada nüfusun dağılışı ile sahanın coğrafi şartları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. İklim, topoğrafik şartlar, su kaynaklarının dağılışı, edafik ve litolojik özellikler bunların başlıcalarıdır. Elbette bu fiziki unsurların yanında beşerî unsurlar dediğimiz sanayi, ulaşım ve tarımsal hizmetlerin de nüfus dağılışı üzerinde belirgin etkisi vardır (Şahin, 2016, s. 227). Çalışma alanımızı içeren sahada nüfus dağılışı üzerinde jeomorfolojik unsurların etkisi, tarım alanlarına bağlı değişimler ile ulaşım ve ekonomik şartlara bağlı göçten kaynaklanan etkiler önemlidir. Eskiden beri liman faaliyetleri için körfez kıyılarının yoğun kullanımı, verimli ovanın varlığına bağlı olarak yeni yerleşmelerin ova üzerinde yaygınlaşması, turizm sahalarının çeşitlenmesi ve ulaşım imkânlarının artması çalışma alanımız için önemli etkenler arasındadır.

Fethiye şehrinde nüfusun mekânsal dağılışını belirlemek için mahallelerin idari sınırları yanında yerleşmelerin sürekli devam ettiği meskûn sahalar da dikkate alınmıştır. Buna ilaveten nüfus dağılımını daha net ortaya koymak için mahalle bazlı nüfus dağılışı haritaları oluşturulmuştur (Harita 30-31).

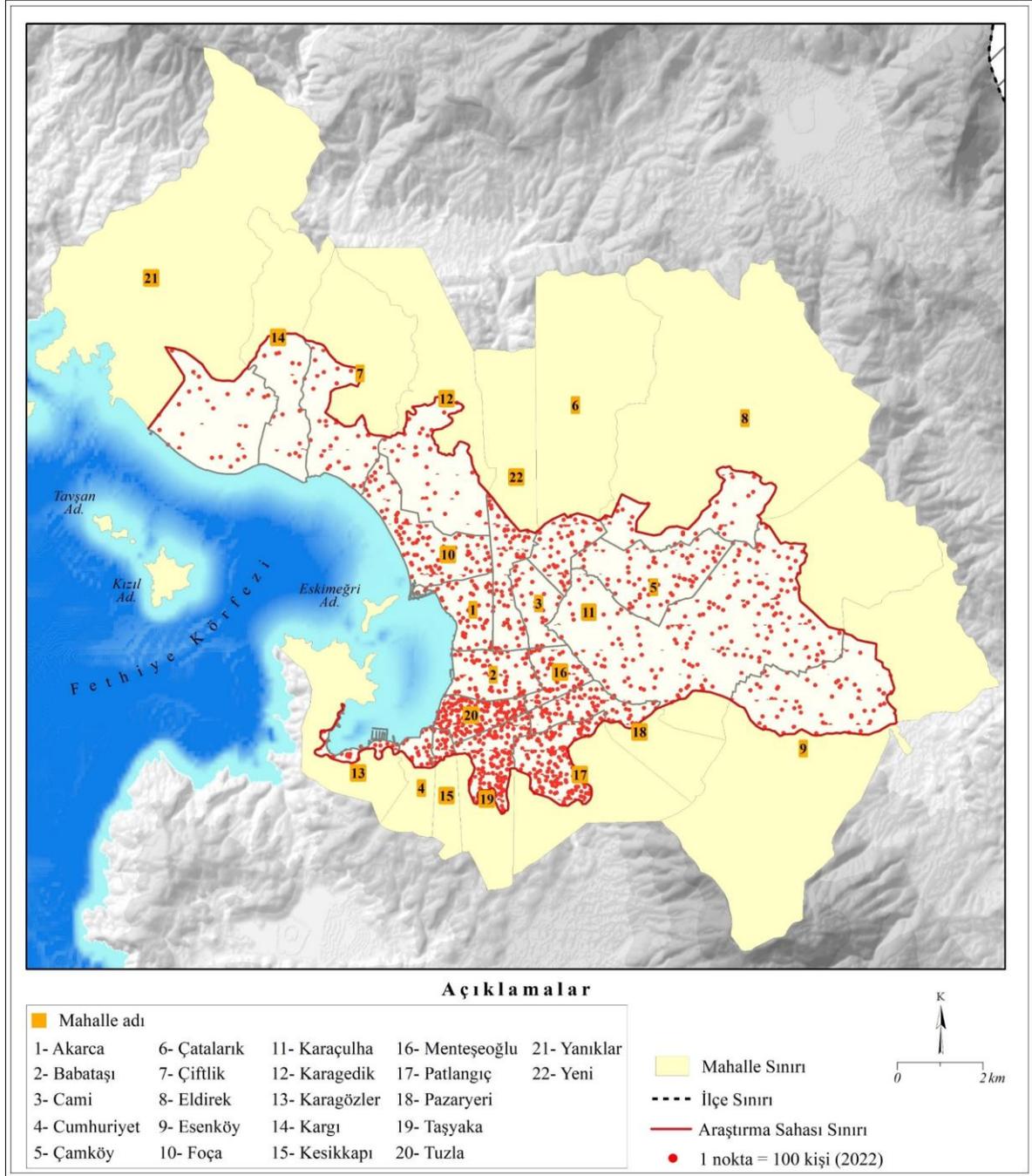
Çalışma alanımıza yönelik 2007 ve 2022 yılları verilerinden oluşturulan nüfus dağılışı haritalarına bakıldığında nüfusun yoğun ve seyrek olduğu alanlar net olarak görülmektedir. Yine geçen süreçte eskiden beri kalabalık olan mahallelerin ve alanların nüfus yoğunluğunun daha da arttığı görülmektedir. Nüfusun yoğun olduğu alanlar şehrin çekirdek noktasından başlayarak hemen kuzeye doğru kıyı boyunca uzanan Akarca, Babataşı, Tuzla, Foça mahalleleri ile güneydoğudaki Patlangıç Mahallesi'dir. Kıyı turizmine bağlı faaliyet alanlarının artmaya devam etmesiyle birlikte Çalış Plajı'nın da içinde bulunduğu Foça Mahallesi yönünde nüfus yoğunluğunun daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Yine Karaçulha Mahallesi, Çalica mevkinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesine bağlı çeşitli bölümlerin bir araya toplandığı kampüs sahasının yapılması ve gelişmeye başlamasından sonra yerleşme yoğunluğu bu yöne doğru da artmaya başlamıştır. Körfezden itibaren kuzeydoğuya doğru Atatürk Bulvarı boyunca yerleşme ve yapılaşmadaki bu artış ve yoğunluk haritalarında ve arazi incelemelerinde belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Ayrıca şehrin çekirdek sahasını oluşturan ve belediye ve kaymakamlık binalarının yanı sıra tarihî Paspatur Çarşısı'nın, Fethiye Kalesi'nin de içinde bulunduğu Cumhuriyet Mahallesi bir diğer yoğun yerleşme sahası durumundadır.

Harita 28. Fethiye Şehri Nüfus Dağılışı, 2007

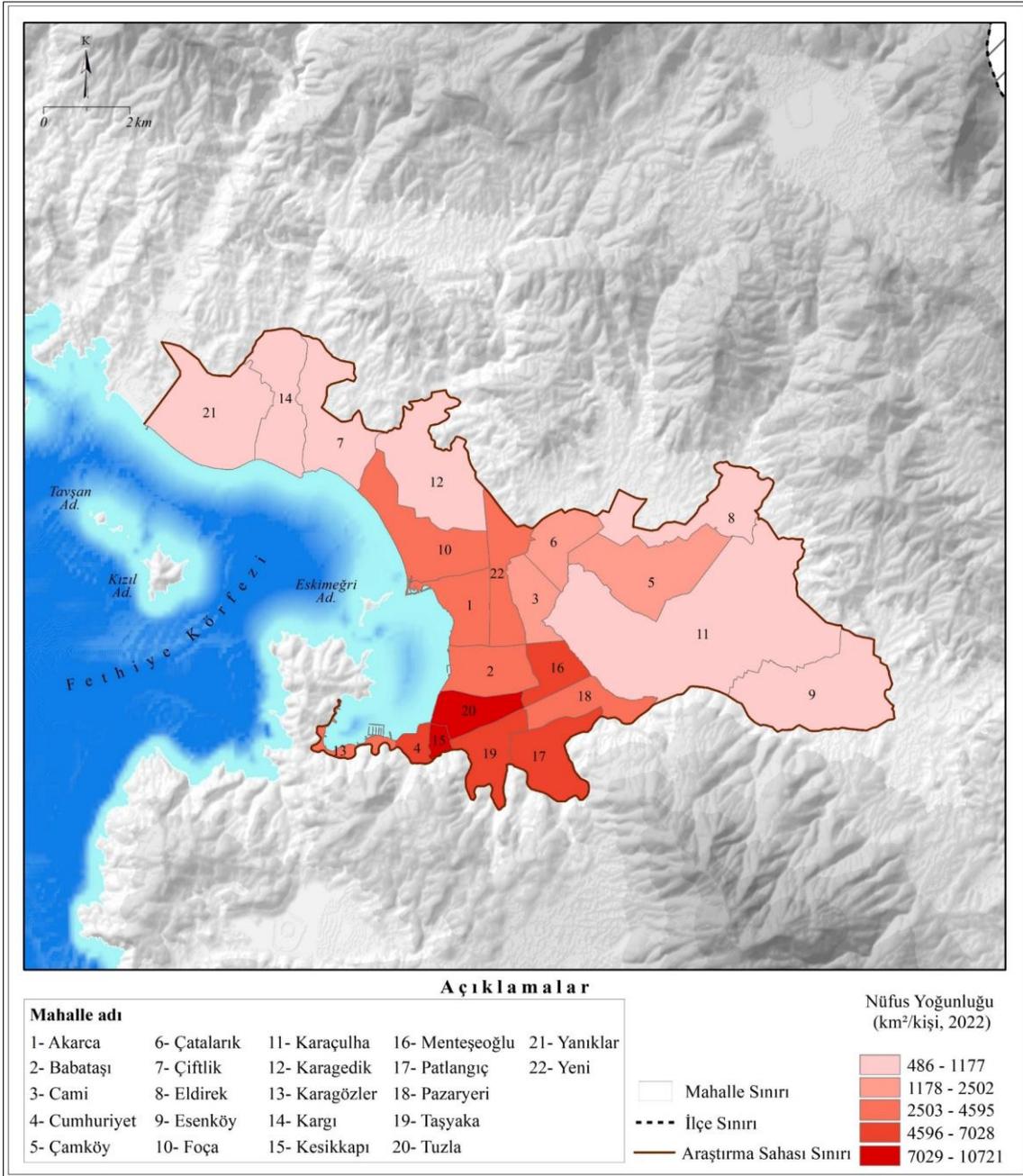
Fethiye şehir merkezinden uzakta kalan doğuda, Esenköy; kuzeybatıda Dalaman yolu üzerindeki Yanıklar ve Kargı; kuzeyde ise Eldirek mahallerinde nüfus diğer mahallelere kıyasla daha seyrek. Ancak kıyı alanlarda yapılaşma için arazinin kalmamış olması ve artan nüfuslanma, bu alanların da kısa süre içerisinde yoğunlaşacağını göstermektedir. 2007 yılı ile 2022 yıllarına ait nüfus dağılışı haritalarında bu durum dikkat çekmektedir.

Harita 29. Fethiye Şehri Nüfus Dağılışı, 2022

Mekânsal dağılışı başlığı altında inceleyeceğimiz bir diğer konu ise şehrin nüfus yoğunluğudur. Nüfus ile bu nüfusun üzerinde yaşadığı alan arasındaki ilişkiyi gösteren ve kişi/alan ile ifade edilen nüfus yoğunluğu kavramı aritmetik nüfus yoğunluğu olarak bilinmektedir (Şahin, 2018, s. 157). Burada amaç kilometrekareye kaç kişinin düştüğünün hesaplanmasıdır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken önemli unsurlar yoğunluğu hesaplanacak çalışma alanının sınırı ile bu alanda yaşayan insan sayısının doğru bir şekilde tespit edilmesidir. Bu konuda nüfus miktarlarının mahalle bazlı yayınlanıyor olması ve şehir sınırının idari sınırlarla tam olarak örtüşmemesinden dolayı bu mahalleler içerisindeki meskûn

sahalar dikkatle belirlenmiş ve Coğrafi Bilgi Sistemlerindeki çeşitli analiz metotlarıyla ölçümler yapılarak gerçeğe en yakın şekilde yoğunluk değerleri hesaplanmaya çalışılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda şehir alanı olarak kabul edeceğimiz sahanın büyüklüğü 69,8 km² olarak tespit edilmiş olup bu saha içinde 2022 yılında mevcut şehir nüfusu ise 153.532 kişidir. Bu değerlere göre Fethiye şehrinde kilometrekareye 2.199 kişi düşmektedir (Harita 32). Bu miktar, ülkemiz ve şehirlerin ortalama yoğunluk değerleri açısından yüksek bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut durum düşünüldüğünde ve ileriye dönük yapılan projeksiyonlarda yoğunluğun daha da artacağı ön görülmektedir.

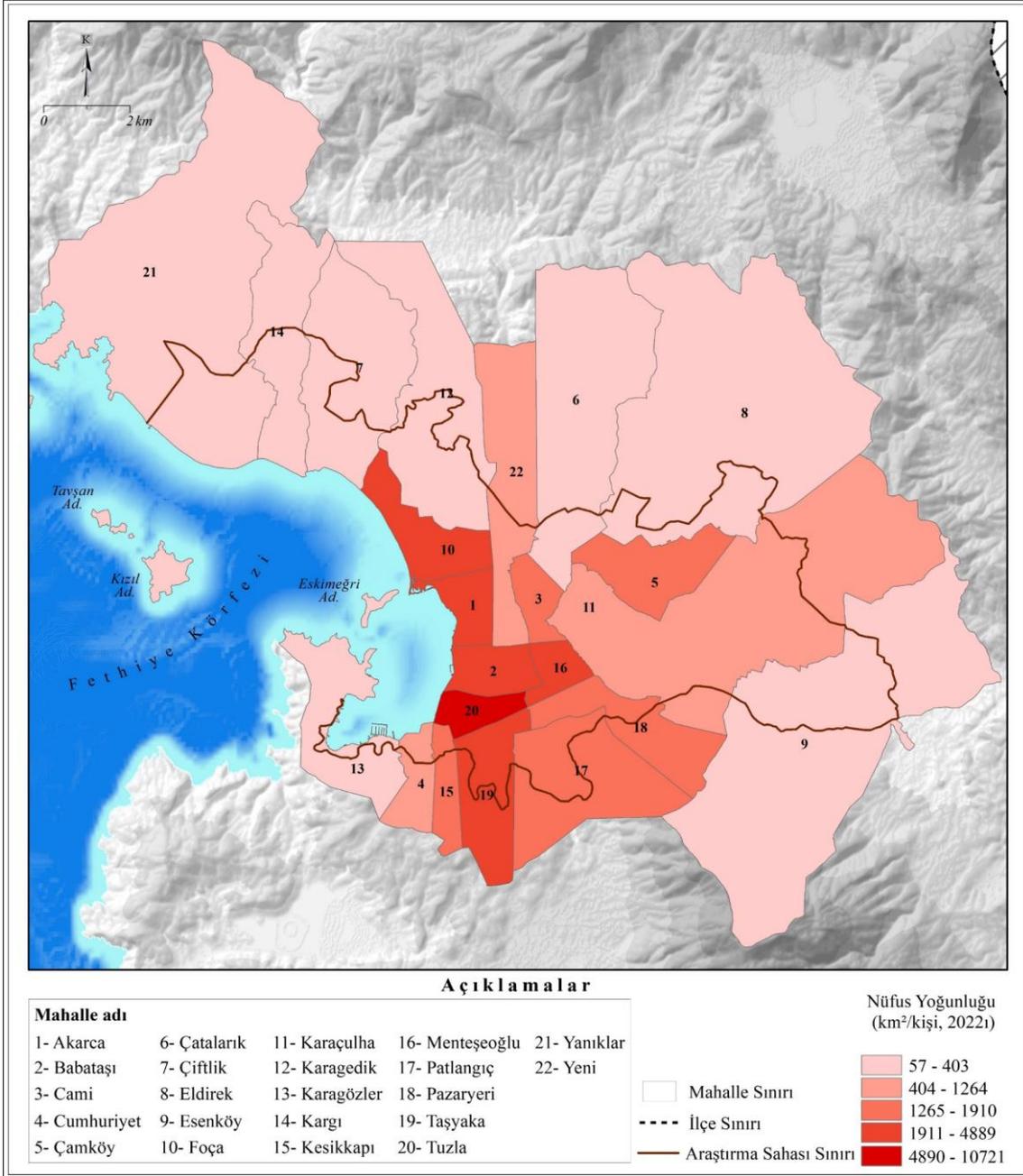
Harita 30. Çalışma Sahası Nüfus Yoğunluğu, 2022

Şehrin nüfus yoğunluğu haritasında da daha önceki dağılış haritasında olduğu gibi yoğun ve seyrek alanların varlığı dikkat çekmektedir. Genel olarak nüfus kıyı sahasında, ovalık alanlarda yoğunlaşmakta; dağlık ve plato sahalarında ise seyrekleşmektedir. Tüm idari sınırı araştırma sahamız içinde kalan 1,52 km²lik yüz ölçüme sahip Tuzla Mahallesi'nde 2022 nüfus verilerine göre yoğunluk yaklaşık 11.000 kişi iken bu değer 32,3 km²lik Yanıklar Mahallesi'nde 80 kişiye kadar düşmektedir. Bu değerler çalışma alanımız ile kesişen mahallelerin idari yüz ölçümleri esas alınarak elde edilen değerlerdir. Hâlbuki 32,3 km² yüz ölçüme sahip olan Yanıklar Mahallesi'nin 5,30 km²si çalışma alanımız içine dâhil olmaktadır. Bu durumda da nüfus yoğunluğu yaklaşık 500 kişiye çıkmaktadır. Bu kıyaslamamızın daha net görülebilmesi adına hazırlanan tabloda da görüleceği üzere Akarca, Babataşı, Cami, Çamköy, Foça, Menteseoğlu, Tuzla mahallelerinin tüm sınırları çalışma alanımız içinde yer almaktadır (Harita 33) (Tablo 26).

Tablo 26. Mahalle ve Çalışma Alanı Nüfus Yoğunluğu, 2022

Mahalle Adı	Nüfus Miktarı	Mahalle		Çalışma Sahası	
		Yüzölçüm (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	Yüzölçüm (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
Yanıklar	2.584	32,31	80	5,31	487
Kargı	2.165	7,14	303	3,25	667
Çiftlik	4.121	10,22	403	3,50	1.177
Eldirek	2.965	29,35	101	3,36	883
Karaçulha	16.662	25,58	651	15,51	1.074
Esenköy	6.407	28,91	222	5,77	1.110
Çamköy	7.397	4,30	1.719	4,30	1.719
Karagözler	2.128	6,83	312	0,49	4.311
Cumhuriyet	2.545	2,01	1.264	0,51	4.969
Kesikkapı	2.796	1,66	1.684	0,33	8.488
Tuzla	16.353	1,53	10.721	1,53	10.721
Taşyaka	13.314	4,55	2.926	1,89	7.029
Patlangıç	15.512	8,40	1.847	2,47	6.268
Menteseoğlu	6.937	1,42	4.889	1,42	4.889
Babataşı	7.410	2,18	3.401	2,18	3.401
Akarca	7.147	1,91	3.747	1,91	3.747
Cami	3.126	1,64	1.910	1,64	1.910
Çatalarık	4.532	14,71	308	1,81	2.502
Foça	11.285	3,68	3.064	3,68	3.065
Karagedik	3.199	11,84	270	4,86	658
Yeni	6.580	7,15	920	2,27	2.901
Pazaryeri	8.367	4,63	1.805	1,82	4.595

Kaynak: TÜİK

Harita 31. Mahalle Nüfus Yoğunluğu, 2022

Fethiye şehrinde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerler şehrin çekirdek noktasını da içinde barındıran Cumhuriyet ve Kesikkapı mahalleleri ile Tuzla, Taşyaka, Patlangıç Mentешеoğlu mahalleleridir. Adı geçen bu mahallelerde nüfus yoğunluğu kilometrekareye 4000 kişinin üzerinde hesaplanmıştır. Tuzla Mahallesi, 2022 yılı verilerine göre 10.721 kişilik nüfus yoğunluğu ile şehir içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla Kesikkapı, Taşyaka, Patlangıç mahalleleri takip etmektedir. 2.199 kişilik nüfus yoğunluğuna sahip Fethiye şehri genelinde değerlendirildiğinde bu değerlerin yüksek olduğu görülmektedir.

Haritalarda da görüldüğü üzere Esenköy, Karaçulha, Yanıklar, Karagedik, Kargı ve Yeni mahallelerinde nüfus yoğunluğu düşüktür. Çalışma sahası içinde 487 kişilik değerle en düşük nüfus yoğunluğu Yanıklar Mahallesi'ne aittir. Karaçulha, 2022 yılı sayımlarına göre nüfus bakımından Fethiye şehrinin en kalabalık (16.662 kişi) mahallesi olmasına rağmen yüz ölçümünün büyük olmasından dolayı nüfus yoğunluğunun düşük çıktığı mahallelerdendir. Eldirek Mahallesi, Çatalarık mevkinde (Yeşilüzümlü yolu üzeri) kurulmuş olan "Liseler Yerleşkesi"nin varlığı ve Karaçulha Mahallesi'nin kuzeyinde yapılan üniversiteye ait yerleşkenin de etkisiyle yoğunluğun zamanla bu yönlere de kayması beklenmektedir.

Şehirde zamanla nüfus yoğunluğu artmış, bu da doğal olarak şehrsel sahanın büyümesine yol açmıştır. Kesikkapı, Karagözler ve Cumhuriyet mahalleleri sınırlarında kalan şehrin ilk yerleşme sahası yaklaşık 1,3 km² iken günümüzde bu saha 69,8 km²ye ulaşmıştır.

3.2.3. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri

3.2.3.1. Yaş Yapısı

Nüfusun en önemli özelliklerinden birisi de dinamik olması ve zaman içerisinde pek çok yönden değişikliğe uğramasıdır. Nüfus hakkında zamana göre sürekli güncel çalışmaların yapıyor olmasının temel nedeni de bu değişimin varlığıdır. Nüfusun yaş yapısı da zamana bağlı bu değişkenlerden biridir. Özellikle faal nüfus olarak nitelendirilen 15-64 yaş grubundaki nüfusun doğru analiz edilmesi; iş gücü kapasitesi, temin edilecek ihtiyaçların niteliği, aile ve göç olgusu gibi pek çok yönden önemlidir. Yaş yapısının daha iyi incelenebilmesi adına farklı ayrımlar yapıyor olsa da en yaygın kullanılan ayırım 0-14 yaş arası çocuk, 15-64 yaş arası yetişkin ve 65 yaş üzerini yaşlı olarak kabul eden yaklaşımdır (Tümertekin & Özgüç, 2019, s. 267). Bu yaş gurupları içerisindeki 0-14 ve 65 yaş üstü nüfus aynı zamanda bağımlı nüfus olarak da tanımlanmaktadır.

Farklı yöntemler olsa da nüfusun yaş yapısını en iyi ifade etme yöntemlerinin başında nüfus piramitleri gelmektedir. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapılarını birlikte temsil eden bu grafiklere bakılarak o alanın demografik yapısı, ekonomik ve toplumsal geçmişi hakkında bilgi edinilmektedir.

Yaş yapısını ortaya koymak için nüfusun mahalle ölçeğinde değerlerine ek olarak ilçeye ait genel nüfus yapısına da bakılmış, bununla ilgili piramitler de hazırlanmıştır. Çalışma alanına ait veriler seçilirken büyükşehir yasasından sonra meydana gelen değişikliği daha sağlıklı sunabilmek adına 2013, 2018 ve 2022 yıllarına ait veriler kullanılırken Fethiye ilçesine ait tablo ve grafiklerin oluşturulmasında 1990, 2000 ve 2022 yıllarına ait değerler kullanılmıştır (Tablo 27) (Tablo 28-29-30)

1990 yılı nüfus değerlerine bakıldığında toplam nüfusun içerisinde en önemli yığılmanın yaklaşık %23'lük değer ile 10-19 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Yine aynı sayım yılı içerisinde en büyük pay 14.958 kişi ile 15-19 yaş grubuna ait olup bunun içinde de erkek nüfusun fazlalığı söz konusudur.

Tablo 27. Fethiye İlçesinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1990-2022

Yaş Grubu	1990			2000			2022		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	10.767	5.375	5.392	13.015	6.681	6.334	9.493	4.841	4.652
5-9	13.105	6.731	6.374	13.105	6.708	6.397	11.697	5.968	5.729
10-14	14.814	7.543	7.271	13.091	6.705	6.386	11.670	6.022	5.648
15-19	14.958	7.744	7.214	13.921	7.164	6.757	11.150	5.807	5.343
20-24	10.715	4.843	5.872	12.496	5.731	6.765	10.537	5.438	5.099
25-29	12.058	6.538	5.520	14.726	7.701	7.025	12.320	6.100	6.220
30-34	9.600	5.157	4.443	13.291	6.970	6.321	13.062	6.379	6.683
35-39	8.091	4.206	3.885	12.820	6.656	6.164	14.463	7.200	7.263
40-44	6.554	3.337	3.217	10.435	5.442	4.993	15.175	7.473	7.702
45-49	5.643	2.838	2.805	8.518	4.370	4.148	14.239	7.186	7.053
50-54	5.564	2.833	2.731	7.023	3.510	3.513	13.036	6.586	6.450
55-59	4.802	2.453	2.349	5.728	2.849	2.879	11.633	5.878	5.755
60-64	4.099	2.034	2.065	5.368	2.654	2.714	9.649	4.807	4.842
65-69	2.243	1.057	1.186	4.424	2.171	2.253	7.562	3.833	3.729
70-74	1.367	597	770	3.327	1.523	1.804	5.172	2.489	2.683
75-79	1.551	782	769	1.412	642	770	3.244	1.484	1.760
80-84	990	453	537	661	283	378	2.140	938	1.202
85-89	576	254	322	808	371	437	987	395	592
90+	123	73	50	40	23	17	473	149	324
Toplam	127.620	64.848	62.772	154.209	78.154	76.055	177.702	88.973	88.729
(%)	100	50,8	49,2	100	50,7	49,3	100	50,1	49,9

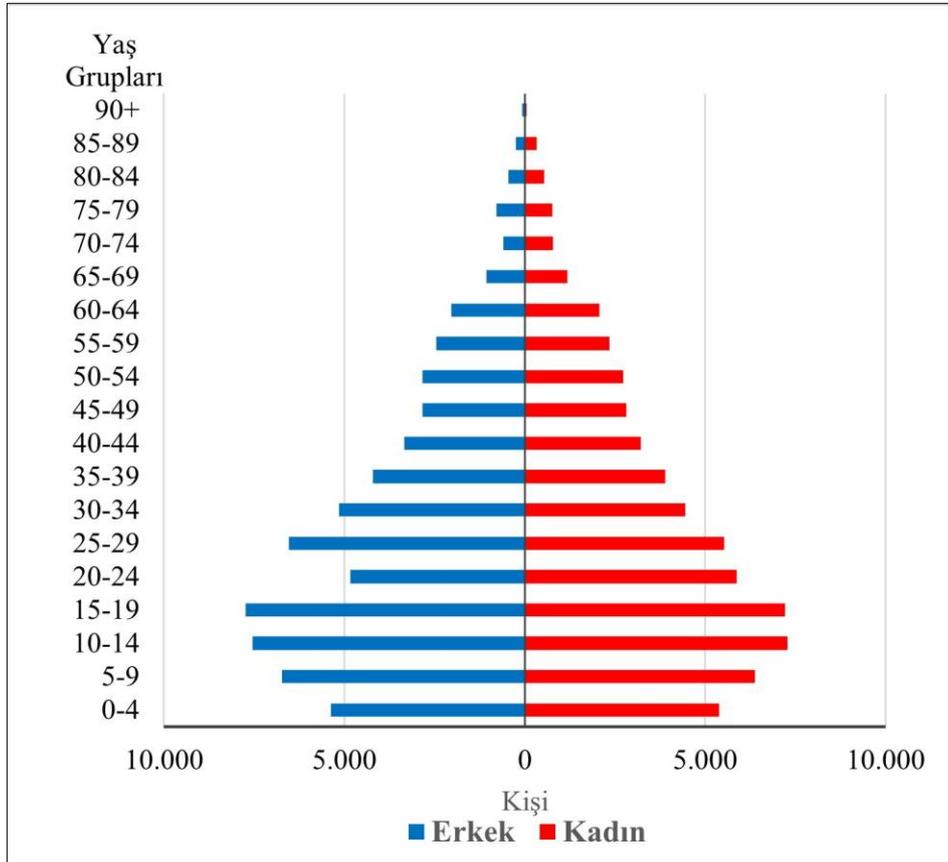
Kaynak: TÜİK

Tablo 29. Çalışma Alanı Mahalle Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyet Durumu, 2018

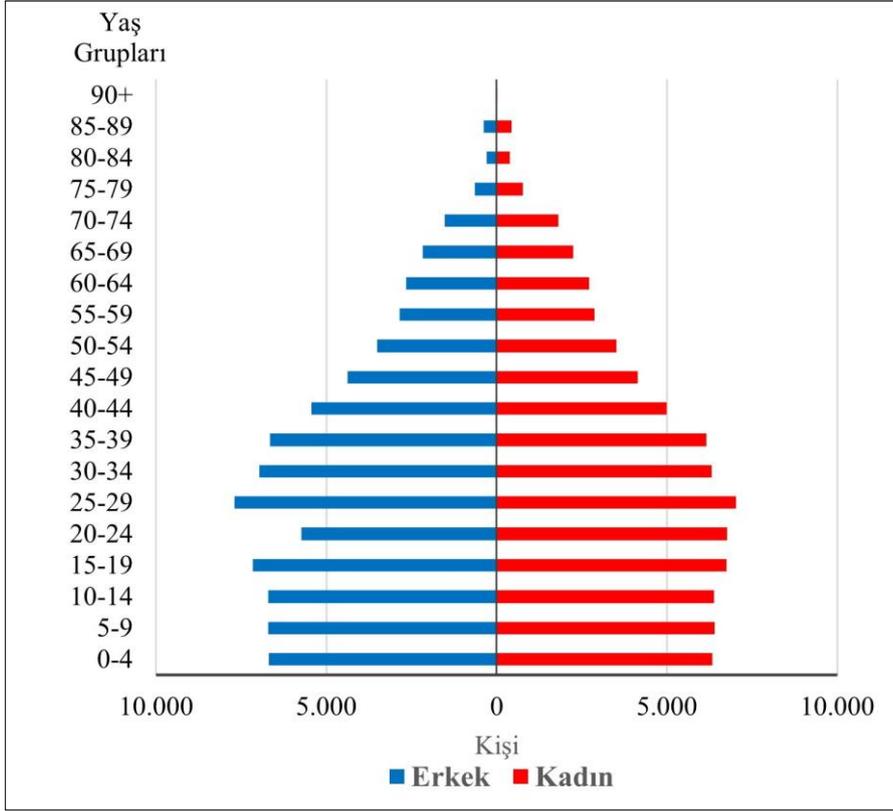
Yaş Grubu	0-4		5-9		10-14		15-19		20-24		25-29		30-34		35-39		40-44		45-49		50-54		55-59		60-64		65+	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Mahalle	153	179	173	145	177	139	179	140	159	167	172	174	205	184	233	268	256	310	254	258	243	272	243	259	203	223	392	451
Akarca	229	205	297	265	271	264	195	198	184	173	196	221	225	286	307	347	304	303	254	245	213	229	228	220	189	164	330	370
Babataşı	124	94	70	71	76	77	95	76	86	108	102	106	121	113	84	103	97	103	121	87	83	81	79	70	48	50	78	105
Cami	49	56	98	73	105	111	76	63	68	48	71	68	77	75	92	143	134	95	110	92	69	72	65	52	53	57	109	154
Cumhuriyet	156	140	170	180	188	163	147	143	143	143	162	146	155	188	175	178	175	148	160	167	146	136	131	136	93	80	121	155
Çatalanık	216	176	196	150	192	199	208	169	230	210	238	217	285	269	342	372	363	386	367	423	367	415	376	450	410	435	819	864
Foça	72	60	84	88	73	92	74	94	90	83	102	90	98	79	99	79	100	115	96	103	106	109	95	91	81	57	113	121
Karagedik	58	48	128	114	54	57	26	29	64	37	52	62	62	102	90	102	83	92	81	71	83	67	57	66	78	57	163	170
Karağözü	86	54	147	134	170	156	92	78	74	69	64	74	65	112	117	146	133	147	117	104	108	83	77	68	49	50	123	188
Kesikkapı	235	208	247	275	270	255	248	197	214	240	226	234	267	253	281	281	268	281	263	260	236	188	154	143	126	109	208	257
Mentesoğlu	544	511	565	517	477	477	426	393	415	439	447	564	625	660	698	679	626	615	532	499	417	407	342	316	270	233	335	373
Patlangıç	330	319	287	279	353	286	270	228	213	252	298	310	301	331	339	384	332	299	305	259	232	207	175	156	117	100	173	204
Pazarveri	456	380	405	349	391	391	422	338	517	370	435	460	545	516	520	597	483	573	514	500	448	438	323	361	269	247	360	459
Tasyaka	546	473	619	595	731	668	544	464	456	489	428	555	576	690	700	820	748	821	689	689	577	572	532	497	356	358	700	895
Tuzla	220	194	170	178	169	169	189	178	194	189	209	214	218	222	223	255	225	256	239	255	243	227	191	187	161	137	238	288
Yeni	248	218	257	254	277	262	210	208	158	166	172	230	228	238	247	235	270	210	201	193	153	132	113	109	74	75	140	156
Çamlık	91	80	109	102	89	102	113	105	81	94	71	104	106	110	129	140	149	151	118	138	140	131	137	136	119	136	235	190
Çiftlik	585	564	513	511	568	526	670	578	649	663	524	545	555	508	582	569	603	598	566	512	493	430	349	329	257	233	357	438
Karaculha	88	103	89	72	118	105	111	82	104	97	116	67	89	73	95	95	103	97	106	86	106	74	61	44	35	55	73	82
Eldirek	186	182	209	182	224	202	183	183	187	181	189	186	209	211	223	208	213	219	229	200	198	180	138	145	99	100	145	188
Esenköy	45	38	51	52	69	47	66	46	50	44	48	48	55	58	61	68	67	66	77	87	83	79	66	65	63	63	118	123
Kargı	60	57	60	50	47	61	61	76	71	63	77	71	78	79	82	72	61	58	90	106	102	106	95	86	74	67	161	170
Yamıklar	4,777	4,339	4,944	4,636	5,089	4,809	4,605	4,066	4,407	4,344	4,383	4,755	5,178	5,344	5,722	6,140	5,793	5,943	5,489	5,334	4,846	4,635	4,027	3,986	3,224	3,086	5,491	6,401
Toplam	4,777	4,339	4,944	4,636	5,089	4,809	4,605	4,066	4,407	4,344	4,383	4,755	5,178	5,344	5,722	6,140	5,793	5,943	5,489	5,334	4,846	4,635	4,027	3,986	3,224	3,086	5,491	6,401

Kaynak: TÜİK

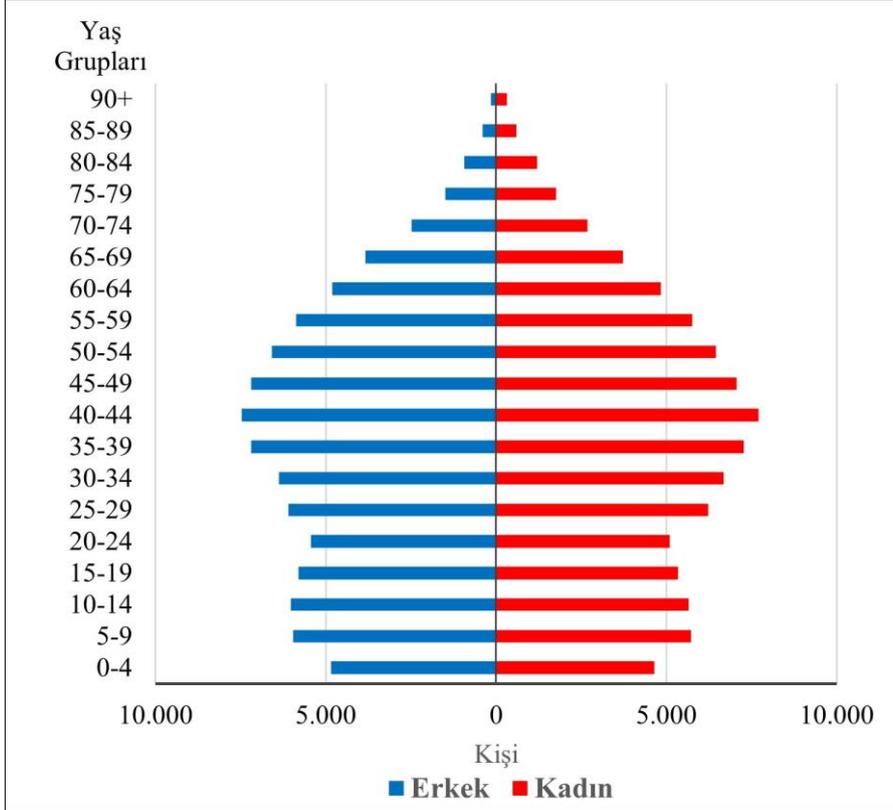
İlçeye ait 1990 yılı nüfus piramidinde 19 yaşından küçük olan kısmı temsil eden tabanda bir daralmanın olduğu görülmektedir. Tabandaki bu daralma, o dönemde ülkenin genel nüfus piramidi için de geçerli olup doğurganlıkta bir azalmanın varlığını göstermektedir (Grafik 25). 1990 yılında en fazla nüfusun toplandığı yaş aralığı 15-19 iken 2000 yılında bu aralık, 14.726 kişi ile 25-29 yaş grubuna aittir. Ayrıca bu yaş grubunda erkek nüfusun fazla olduğu görülmektedir. 2000 yılına ait grafikte dikkat çeken bir diğer husus ise 25 yaşından büyük olanların nüfus miktarında önemli bir artışın olduğudur (Grafik 26). İlçeye ait 2022 yılı nüfus grafiğinde önceki yıllarda artmaya başlayan 25 yaş altı nüfusun, son 5 yıldır tekrar ivme kaybettiği görülmektedir. Doğum hızının tekrar azalmaya başladığını gösteren bu durum, grafikte 0-4 yaş gurubunda önemli bir daralma olarak karşımıza çıkmaktadır (Grafik 27). 2000 yılında grafik içerisinde en büyük pay 25-29 yaş grubuna aitken 2022 yılında bu değer, en fazla 40-44 yaş grubuna ait olmuştur.

Grafik 25. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 1990

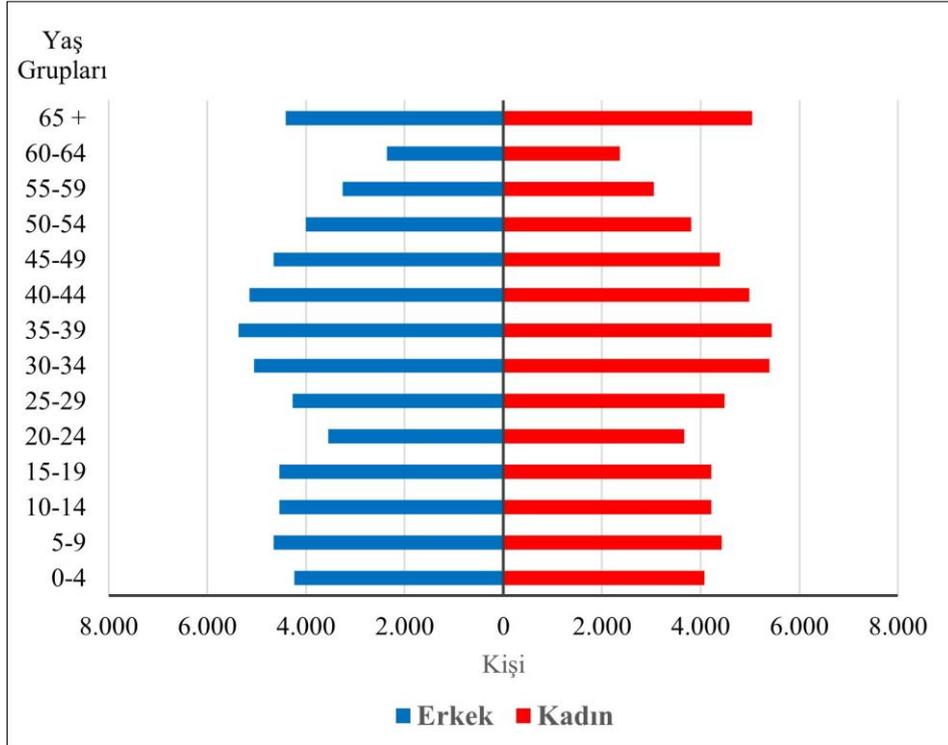
Grafik 26. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 2000

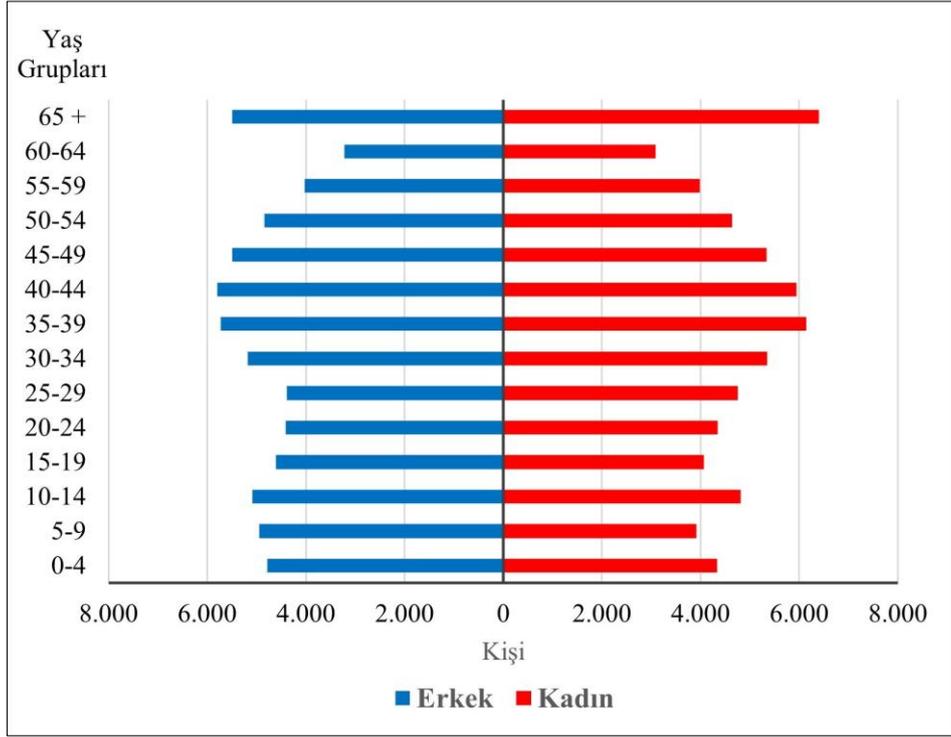
Grafik 27. Fethiye İlçesi Nüfus Piramidi, 2022

Çalışma sahamız olan Fethiye şehri sınırlarına giren 22 mahallenin nüfus yapısına bakıldığında 2013 yılından 2022 yılına kadar 0-4 yaş grubu dışındaki tüm yaş gruplarında nüfus miktarının arttığı gözlenmektedir (Grafik 28-29-30). İlçe genel nüfus yapısında olduğu gibi çalışma sahamıza ait nüfus grupları içerisinde de doğum oranlarının azaldığı, bunun da 0-4 yaş grubunda bir daralmaya neden olduğu görülmektedir. İncelenen bu üç yıla ait grafikte en çok dikkat çeken unsur, 65 üstü yaş grubundaki nüfusun fazlalığı ve bu yaş grubundaki nüfus miktarının 2013'ten 2022'ye doğru artmasıdır.

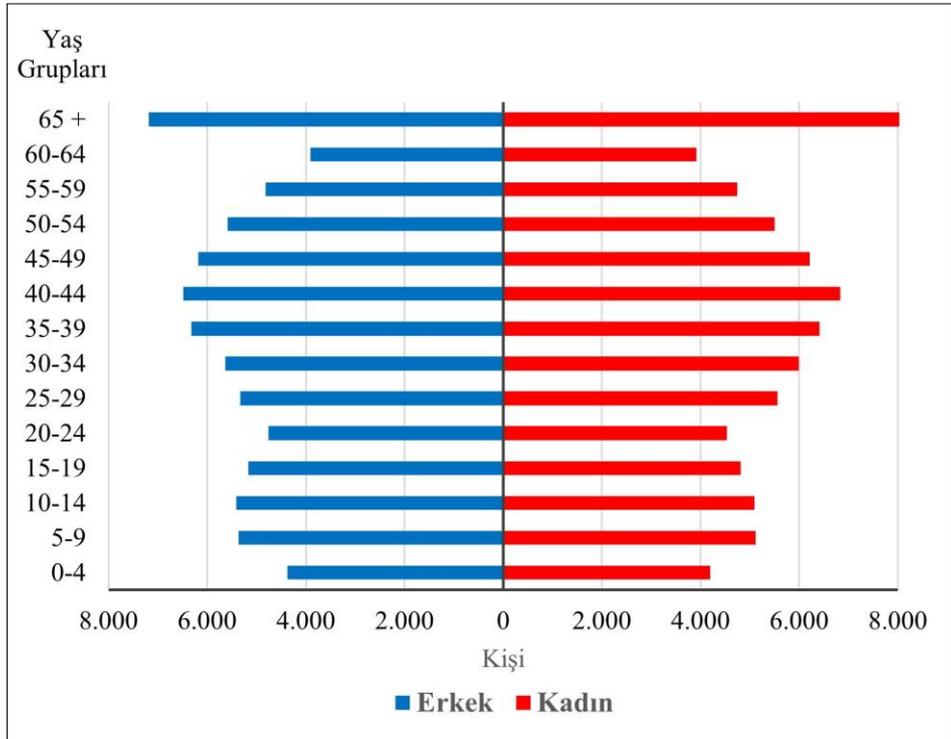
Diğer taraftan piramidin üst kısmında bir genişleme söz konusudur. Bu değişim; sağlık, yaşam standartları gibi unsurların iyileşmesine paralel olarak ortalama insan ömrünün uzamasına işaret etmektedir. Şehir nüfusu içerisinde 2013 yılında en büyük pay 35-39 yaş grubuna aitken 2022 yılında en fazla 65 yaş üstü gruba ait olmuştur.

Grafik 28. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2013

Grafik 29. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2018

Grafik 30. Fethiye Şehri Nüfus Piramidi, 2022

Araştırma sahasına ait nüfus yapısı incelenirken bir diğer değerlendirme konusu geniş aralıklı yaş gurupları olmuştur. Bu değerlendirmenin yapılmasının temel sebebi faal nüfus miktarlarının daha net ortaya konularak bağımlı nüfus oranlarının daha iyi tespit edilmesidir. Bu amaçla 1990, 2013, 2018 ve 2022 yıllarına ait TÜİK değerleri incelenerek tablolar ve nüfus piramitleri oluşturulmuştur. Daha önce de bahsedildiği üzere 15-64 yaş grubundaki nüfus, aktif (faal) nüfus olarak değerlendirilirken 0-14 arası yaş ile 65 yaş ve üzeri nüfus ise bağımlı nüfus olarak tanımlanmaktadır.

1990 yılında Fethiye nüfusu 127.610 kişi olup bunun 25.783'ü şehir, 101.827'si ise kırsal nüfustan oluşmaktadır. Şehir nüfusu içerisinde en büyük oran %68,9 ile 15-64 yaş grubuna aittir. Bunu %26,4 ile 0-14, %4,7 ile 65 yaş üstü grup takip etmektedir. Bu yılda 0-14 yaş grubundaki genç nüfusun faal nüfusa bağımlılık oranı %57,8 gibi büyük bir değerdir. Yaşlı bağımlı oranı ise %10,3 seviyesindedir (Tablo 31).

Tablo 31. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 1990

Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Oranı (%)	Genç Bağımlı Oranı (%)	Yaşlı Bağımlı Oranı (%)
0-14	3.447	3.355	6.802	26,4	57,8	10,3
15-64	9.483	8.297	11.762	68,9		
65 +	563	656	1.219	4,7		

Kaynak: DİE

Fethiye şehir nüfusunun 2013 yılına ait geniş yaş aralıklı değerlerine bakıldığında 0-14 yaş arasındaki genç bağımlı nüfusun 26.163 kişi olduğu görülmektedir. Bu değer toplam faal nüfus içerisinde %31,1'lik bir paya karşılık gelmektedir. Bir diğer grup olan 65 yaş ve üzeri yaşlı bağımlı nüfus miktarı ise 2013 yılı için 9.450 kişi olup toplam faal nüfus içerisindeki oranı %11,2'dir. Aynı yıl için 15-64 yaş arasındaki faal nüfus, 84.021 kişi ile toplam nüfus içinde yaklaşık %70'lik bir orana sahiptir ki bu, şehrin iktisadi hayatı açısından son derece önemli bir değerdir (Tablo 32).

Tablo 32. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2013

Yaş Grubu	Toplam		Erkek		Kadın		Genç Bağımlı Oranı (%)	Yaşlı Bağımlı Oranı (%)
	Miktar	(%)	Miktar	(%)	Miktar	(%)		
0-14	26.163	22	13.446	22	12.717	21	31,1	11,2
15-64	84.021	70	42.225	70	41.796	70		
65 +	9.450	8	4.408	7	5.042	8		

Kaynak: TÜİK

Araştırma sahamızın 2018 ve 2022 yıllarına ait geniş yaş aralıklı nüfus verilerine bakıldığında genel olarak genç bağımlı nüfus (0-14 yaş) oranının düştüğü, yaşlı bağımlı nüfus (65+) oranının ise arttığı gözlenmektedir. 2013'te %31,1 olan genç bağımlı nüfus oranı 2018'de %29,2'ye, 2022'de ise %27,2'ye düşmüştür. 2013 yılında %11,2 olan yaşlı bağımlı nüfus oranı ise 2018 yılında %12,5'e, 2022 yılında ise %14'e düşmüştür. Bahsedilen yıllarda faal nüfus miktarında artış söz konusu olurken %71'lik oransal değerinde bir değişim olmamıştır (Tablo 33).

Tablo 33. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2018

Yaş Grubu	Toplam		Erkek		Kadın		Genç Bağımlı Oranı (%)	Yaşlı Bağımlı Oranı (%)
	Miktar	(%)	Miktar	(%)	Miktar	(%)		
0-14	27.872	21	14.810	22	13.062	19	29,2	12,5
15-64	95.307	71	47.674	70	47.633	71		
65 +	11.892	9	5.491	8	6.401	10		

Kaynak: TÜİK

Fethiye şehrinde 2018'den 2022 yılına gelindiğinde yaşlı bağımlılık oranının arttığı görülmektedir. 2018 yılında %12,5 olan yaşlı bağımlılık oranı 2022 yılında %14 seviyesine çıkmıştır. Yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu yerlerde bu nüfusun sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının karşılanabilmesi adına oluşacak gerekli payın karşılanabilmesi için faal nüfusun üzerindeki yük artmaktadır (Tablo 34).

Tablo 34. Fethiye Şehir Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklı Dağılışı, 2022

Yaş Grubu	Toplam		Erkek		Kadın		Genç Bağımlı Oranı (%)	Yaşlı Bağımlı Oranı (%)
	Miktar	(%)	Miktar	(%)	Miktar	(%)		
0-14	29.570	19	15.151	20	14.419	19	27,2	14,0
15-64	108.692	71	54.182	71	54.510	71		
65 +	15.270	10	7.178	9	8.092	11		

Kaynak: TÜİK

3.2.3.2. Cinsiyet Yapısı

Çalışma sahasının nüfus yapısı ile ilgili değerlendirilecek bir diğer konu ise nüfusun cinsiyete dair özellikleridir. Cinsiyet özellikleri şehre ait sosyal yapının ortaya konması adına önemli göstergelerden birisidir. Bu değerlere bakılarak bölgeye ait ileriye dönük beşerî ve ekonomik planlamalar daha tutarlı yapılabilmektedir.

Konu ile ilgili olarak çalışma sahamız olan Fethiye şehrinin cinsiyet dağılımı verilmeden önce değerlendirme yapılabilmesi adına öncelikle Fethiye ilçesine ait değerler verilmiş olup bu doğrultuda 1935 yılından 2022 yılına kadar ki nüfus sayımları ele alınmıştır. 1935-1960 yılları arasında ilçe toplam nüfusu içerisinde kadın nüfus oranı fazla iken 1960 yılından sonra erkek nüfus oranı lehine bir değişim yaşanmıştır. 1935 yılında 41.656 kişilik ilçe nüfusunun 20.638 kişisi (%49,5) erkek nüfustan oluşmaktaydı. İlçe nüfusu içinde erkek nüfus oranının en yüksek olduğu yıl %50,8 ile 1990 yılına, en düşük olduğu değer ise %48,4 ile 1940 yılına aittir (Tablo 35).

Tablo 35. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılışı, 1935-2022

Yıl	Toplam Nüfus	Erkek		Kadın		Yıl	Toplam Nüfus	Erkek		Kadın	
		Miktar	(%)	Miktar	(%)			Miktar	(%)	Miktar	(%)
1935	41.656	20.638	49,5	21.018	50,5	1985	114.384	57.828	50,6	56.556	49,4
1940	44.055	21.339	48,4	22.716	51,6	1990	127.620	64.848	50,8	62.772	49,2
1945	49.391	24.186	49,0	25.205	51,0	2000	154.209	78.154	50,7	76.055	49,3
1955	59.662	29.475	49,4	30.187	50,6	2007	173.426	87.468	50,4	85.958	49,6
1960	68.209	34.044	49,9	34.165	50,1	2012	195.419	99.055	50,7	96.364	49,3
1965	75.202	37.713	50,1	37.489	49,9	2013	140.509	70.809	50,4	69.700	49,6
1970	75.202	37.713	50,1	37.489	49,9	2018	157.745	79.319	50,3	78.426	49,7
1975	93.960	47.044	50,1	46.916	49,9	2022	177.702	88.973	50,1	88.729	49,9
1980	101.879	50.553	49,6	51.326	50,4						

TÜİK tüm ilçe nüfusunu şehir nüfusu olarak değerlendirmesine rağmen bu çalışmada şehir coğrafyası kriterleri açısından bir değerlendirme esas alınmış olup bu kriterlere göre sınırlandırdığımız şehir alanında 2013 yılında 119.634 kişi yaşamakta olup bu nüfusun %50,2'si erkek, %49,8'i ise kadındır. 2022 yılı verilerine göre toplam nüfus içerisinde kadın oranı tekrar erkek nüfus oranını geçmiş ve %50,2 olmuştur. Şehir nüfusu toplamı içerisinde erkek nüfus oranı en yüksek %55,2 ile 1940'a, en düşük ise %49,8'le 2022 yılına ait olmuştur. Şehir genelinde kadın nüfusunun erkek nüfusunu oransal olarak geçtiği tek yıl, %50,2 ile 2022 yılıdır (Tablo 36).

Tablo 36. Fethiye Şehir Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılışı, 1935-2022

Yıl	Toplam Nüfus	Erkek		Kadın		Yıl	Toplam Nüfus	Erkek		Kadın	
		Miktar	(%)	Miktar	(%)			Miktar	(%)	Miktar	(%)
1935	3.831	2.099	54,8	1.732	45,2	1985	21.442	11.131	51,9	10.311	48,1
1940	4.022	2.219	55,2	1.803	44,8	1990	25.783	13.493	52,3	12.290	47,7
1945	4.174	2.106	50,5	2.068	49,5	2000	50.689	25.695	50,7	24.994	49,3
1955	5.665	2.982	52,6	2.683	47,4	2007	66.271	33.278	50,2	32.993	49,8
1960	7.693	4.262	55,4	3.431	44,6	2012	84.053	42.246	50,3	41.807	49,7
1965	8.386	4.311	51,4	4.075	48,6	2013	119.634	60.079	50,2	59.555	49,8
1970	10.627	5.744	54,1	4.883	45,9	2018	135.071	67.975	50,3	67.096	49,7
1975	12.700	6.547	51,6	6.153	48,4	2022	153.532	76.511	49,8	77.021	50,2
1980	14.294	7.475	52,3	6.819	47,7						

- 1935-2012 yılları arasında TÜİK'e ait şehir verileri kullanılmıştır.
- 2013 yılından itibaren çalışma alanımıza giren TÜİK mahalle nüfus verileri şehir nüfusu olarak değerlendirilmiştir.

3.2.3.3. Eğitim Durumu

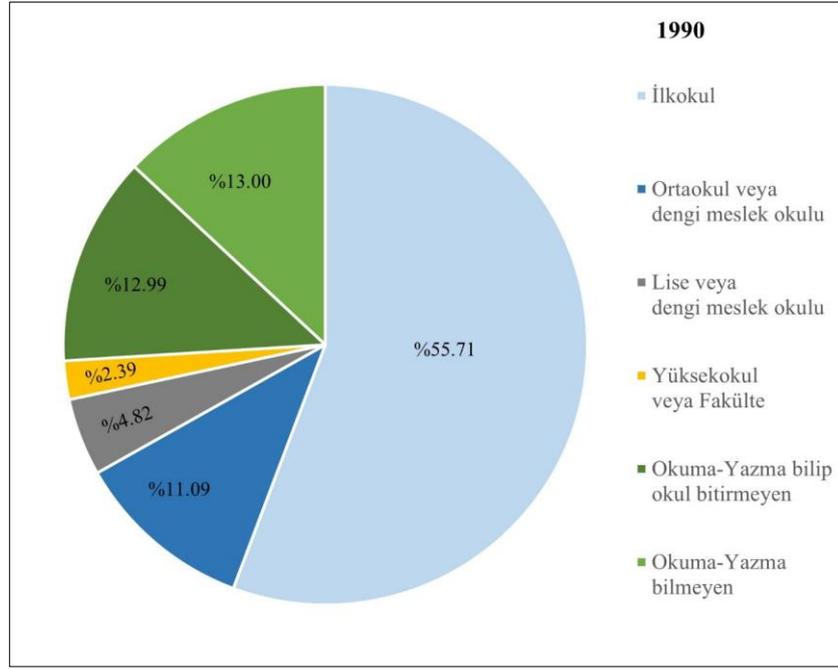
Nüfusun nicelik durumunun yanında incelenmesi gereken bir diğer nitelik unsuru da eğitim durumudur. Nüfusun okuryazarlık durumu ve okuryazar nüfusun kademelere göre dağılımı önemli bilgiler sunmaktadır. Bu konuda değerlendirme yapılırken doğrudan şehir sahasını içeren veri bulunmadığından TÜİK'in ilçeler bazında yayımladığı eğitim verileri kullanılmıştır.

1990 yılı nüfusu eğitim yönünden değerlendirildiğinde Fethiye nüfusunun 98.306'sı okuryazar durumdadır (Tablo 37). Bu değer 21.217'si şehir, 77.089'u ise kır nüfusuna kayıtlıdır. Okuryazar nüfusun yarıdan fazlası (%55,7) ilkokul mezunu durumundadır (Grafik 31). Şehir nüfusu içerisinde 11.730 kişi ilkokul mezunu olup bunun da 10.406 gibi büyük bir kısmı ortaokuldan mezun olmuştur. Fakat kır nüfusunda aynı durum söz konusu değildir. Kır nüfusu içerisindeki 56.202 kişinin sadece 3.117'si ortaokuldan mezun olmuştur. Bunun da temel sebeplerinden birisinin bölgede temel geçim kaynağı olan tarımda duyulan iş gücü ihtiyacının karşılanmasıdır (Tablo 37).

Tablo 37. Fethiye İlçe Nüfusunun Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı, 1990-2021

Yıllar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya dengi meslek okulu	Lise veya dengi meslek okulu	Yüksek okul veya Fakülte	Yüksek Lisans	Doktora	Okuma-Yazma bilip okul bitirmeyen	Okuma-Yazma bilmeyen
1990	67.932		13.523	5.876	2.920			15.843	15.848
2008	62.893	15.669	5.262	19.823	8.580	249	51	26.262	3.611
2009	62.823	16.847	5.445	20.605	10.311	303	59	25.890	3.467
2010	55.947	24.277	6.622	23.459	11.216	558	150	25.603	2.667
2011	55.951	27.591	6.505	25.010	13.396	655	165	26.133	1.738
2012	55.034	29.359	6.495	25.485	14.418	675	164	26.258	1.560
2013	31.740	20.337	5.250	22.103	14.240	736	157	17.868	798
2014	38.736	17.168	10.636	23.640	16.407	852	179	10.093	828
2015	37.873	14.760	12.818	24.728	18.529	949	194	9.949	614
2016	37.762	13.598	15.032	26.683	20.078	1.036	199	9.260	538
2017	36.862	14.115	15.829	27.249	21.298	1.430	255	9.068	494
2018	33.785	14.581	16.525	29.454	22.787	1.653	259	9.213	447
2019	32.475	9.757	23.016	30.554	24.182	1.913	273	9.731	394
2020	30.864	9.286	23.929	32.946	26.121	2.077	318	9.851	481
2021	30.041	8.463	22.854	33.860	27.855	2.684	329	9.945	356

Kaynak: TÜİK

Grafik 31. Fethiye İlçe Nüfusunun Eğitim Durumu, 1990

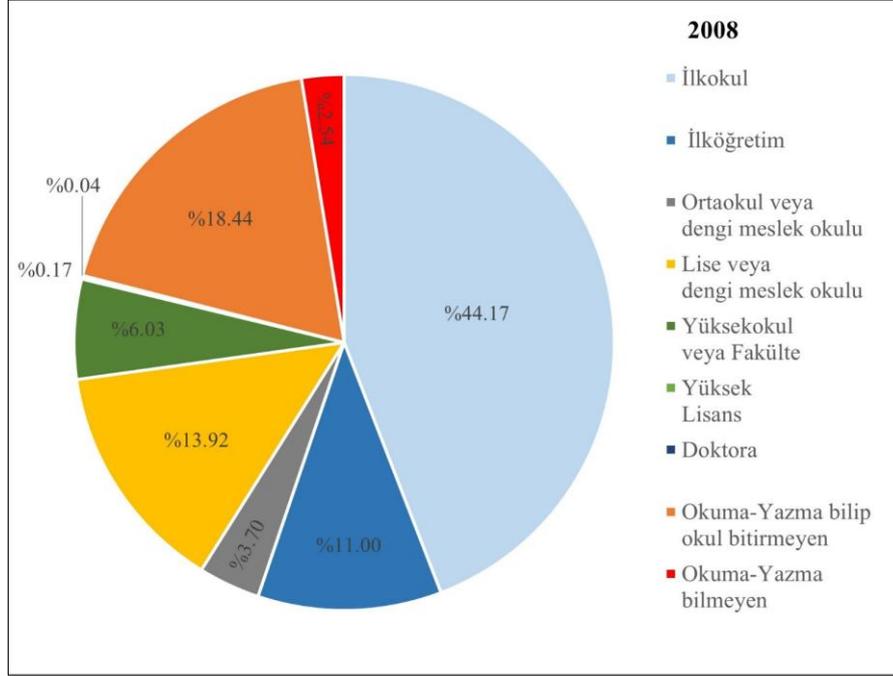
Fethiye'nin 2008 yılı eğitim durumuna bakıldığında, nüfusun %88'inin okuma yazma bildiği dikkati çekmektedir. Fethiye'de okuma yazma bilmeyen nüfusun %0,8'i erkek iken %4'ü kadındır. Eğitim durumu bilinmeyen %7,2'lik nüfusun da bu değerleri bir miktar yükselteceği öngörülse de kadınlardaki okuma yazma bilmeyen nüfus oranı, erkeklere kıyasla 4 kattan fazladır. Cinsiyete göre değerlendirilecek olursa her eğitim kademesinde erkeklerdeki okuryazar oranı kadınlardan daha yüksek görünmektedir. Sosyal bakış açısından kaynaklanan kız çocuklarının okula daha az gönderilmesi, erkeklerin sosyal hayatın içinde daha fazla bulunması, kısmen askerlik döneminde okuma yazma öğrenmeleri gibi etkenler, erkeklerdeki okuryazar oranının daha yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 38).

Tablo 38. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2008

6 yaş ve üzeri nüfus için eğitim durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
İlkokul	32.933	20,1	32.880	20,1	65.813	40,2
İlköğretim	8.271	5,0	7.397	4,5	15.668	9,6
Ortaokul veya dengi meslek okulu	3.653	2,2	1.879	1,1	5.532	3,4
Lise ve dengi meslek okulu	11.123	6,8	9.031	5,5	20.154	12,3
Yüksekokul veya Fakülte	5.258	3,2	3.623	2,2	8.881	5,4
Yüksek lisans	139	0,1	122	0,1	261	0,2
Doktora	41	0,03	19	0,01	60	0,04
Okuma-Yazma bilen (Okul bitirmeyen)	13.771	8,4	14.167	8,6	27.938	17,0
Okuma-Yazma Bilmeyen	1.272	0,8	6.489	4,0	7.761	4,7
Eğitim durumu bilinmeyen	6.709	4,1	5.131	3,1	11.840	7,2
Toplam	83.170	50,7	80.738	49,3	163.908	100

Kaynak: TÜİK

2008 yılında eğitim durumuna detaylı bakıldığında, nüfusun %40,2'sinin ilkokul, %9,6'sının ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Ortaokul veya dengi okullardan mezun olanların oranı ise %3,4 iken lise ve dengi okullardan mezun olanların oranı %12,3'tür. Lisans ve ön lisans eğitimlerinden mezun olanların oranı %5,4 olup lisansüstü eğitim oranları ise toplamda %0,3 gibi düşük bir değer göstermektedir (Grafik 32).

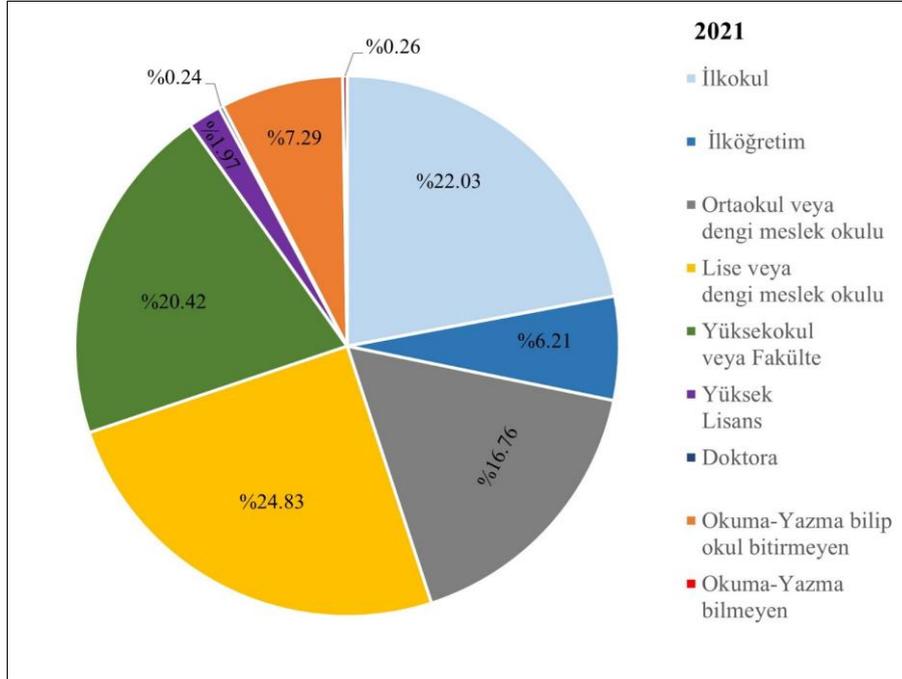
Grafik 32. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu, (+6 Yaş), 2008

Değişimi daha sağlıklı görebilmek adına 2021 yılı verilerine bakıldığında okuryazar oranında ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. 2021 yılında okuryazar nüfus oranı %97,9'a ulaşmıştır. 2008 yılından 2021 yılına gelindiğinde okuma yazma bilmeyen nüfus miktarında önemli oranda azalma söz konusudur. 2008 yılında kadınlardaki okuma yazma bilmeyen nüfus oranı %4 iken 2021 yılında %0,8'e düşmüştür. Erkek nüfustaki bu oran %0,8'den %0,2'ye gerilemiştir. Cinsiyete göre değerlendirilirse 2021 yılında ilkokul mezunlarında kadınların oranının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 39).

2021 yılında nüfusun %23,2'si ilkokul, %6'sı ilköğretim mezunudur. Ortaokul veya dengi okullardan mezunların oranı %16, lise ve dengi okullardan mezun olanların oranı ise %23,6'dır. Nüfus içerisinde lisans ve ön lisans eğitimi almış olanların oranı 2008 yılında %5,4 iken 2021 yılında önemli bir artışla %19,8 değerine ulaşmıştır. Bu durum üzerinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinin daha önceki yıllarda var olan bölümlerine ve fakültelerine yenilerinin eklenmesi etkili olmuştur. Yine 2021'de lisansüstü eğitim oranları da artmış, yüksek lisans ve doktora eğitimleri toplamda %2,2'ye ulaşmıştır (Grafik 33).

Tablo 39. Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2021

6 yaş ve üzeri nüfus için eğitim durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
İlkokul	15.381	10,1	19.842	13,1	35.223	23,2
İlköğretim	5.105	3,4	3.947	2,6	9.052	6,0
Ortaokul veya dengi meslek okulu	13.320	8,8	10.962	7,2	24.282	16,0
Lise ve dengi meslek okulu	19.586	12,9	16.251	10,7	35.837	23,6
Yüksekokul veya Fakülte	15.116	10,0	14.918	9,8	30.034	19,8
Yüksek lisans	1.449	1,0	1.366	0,9	2.815	1,9
Doktora	201	0,1	183	0,1	384	0,3
Okuma-Yazma bilen (Okul bitirmeyen)	5.168	3,4	5.703	3,8	10.871	7,2
Okuma-Yazma Bilmeyen	251	0,2	1.180	0,8	1.431	0,9
Eğitim durumu bilinmeyen	770	0,5	912	0,6	1.682	1,1
Toplam	76.347	50,4	75.264	49,6	151.611	100

Kaynak: TÜİK**Grafik 33.** Fethiye İlçe Nüfusunun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (+6 Yaş), 2021

İstatistiklerde de görüldüğü üzere Fethiye’de her kademedeki eğitim düzeyinin arttığı, okuma yazma bilmeyen nüfus oranının azaldığı görülmektedir. Özellikle Karaçulha mevkinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’ne ait yeni bir yerleşkenin kurulmuş olması ve bünyesinde yeni bölümlerin açılması nüfus içerisindeki yükseköğretim değerlerini olumlu yönde etkileyecektir.

3.2.3.4. Hanehalkı Büyüklüğü

Nüfus konusunda değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise hanehalkı büyüklüğüdür. Hanehalkı, aralarında akrabalık bağı olup olmaksızın aynı konutta ya da konutun bir kısmında ikamet eden kişi toplamıdır ve kaynaklarda hane halkı büyüklüğü olarak da tanımlanmaktadır (Doğanay, 2017, s. 225). Hanehalkı büyüklüğü, ailelerin sosyo-ekonomik yapıları ve zamana göre bu yapının değişimi hakkında bilgi vermektedir (Siyavuş, 2019, s. 112). Hanehalkı büyüklüğü matematiksel olarak konut sayısının bu konutlarda yaşayanlara bölünmesi ile elde edilmektedir.

TÜİK verilerine göre ülke genelinde 2008 yılında 4 kişi olan hanehalkı büyüklüğü azalma eğilimi göstererek 2022 yılında 3,17 olarak açıklanmıştır. Muğla ili genelinde ise bu değer Türkiye ortalamasının da altında olup 2,71'dir. 2022 yılında 2,9'luk Fethiye ilçe ortalamasına bakıldığında ise il ortalamasından yüksek, ülke ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. 2008 yılında Fethiye ilçesine ait 3,5 olan ortalama hanehalkı büyüklüğü sürekli azalarak 2022 yılında 2,9'a gerilemiştir.

Çalışma alanımızı oluşturan şehir sınırları içerisine giren 22 mahallede 2013 yılında 36.028 olan toplam hane sayısı, 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık %70'lik bir artışla 51.761 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu değerlere göre 2013 yılında Fethiye şehrinde 3,4 olan ortalama hanehalkı büyüklüğü 2022 yılında 3,0'a düşmüştür. Mahalle ölçeğinde bakılacak olursa 2013 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğünün en yüksek olduğu yer 3,9 değeri ile Çamköy ve Çatalarık iken, en düşük olduğu mahalle ise 2,8 ile Foça'dır. 2022 yılında mahalle bazında en yüksek değer 3,6 ile Eldirek, en düşük değer ise 2,6 ile Akarca'ya aittir (Tablo 40).

Görüldüğü gibi zaman içerisinde Fethiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü sürekli düşüş göstermektedir. Fakat bu durum nüfus miktarının azalması olarak yorumlanmamalıdır. Çünkü verilen yıllar içerisinde şehir nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu azalmanın temel nedeni, bina sayılarındaki artış ve geniş aile yapısı yerine çekirdek aile yapısının yaygınlaşmasıdır.

Tablo 40. Fethiye’de Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2013-2022

Mahalle Adı	2013			2022		
	Nüfus Miktarı	Hane Halkı Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Nüfus Miktarı	Hane Halkı Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
Akarca	5.339	1.839	2,9	7.147	2.722	2,6
Babataşı	5.889	1.785	3,3	7.410	2.450	3,0
Cami	1.903	540	3,5	3.126	1.044	3,0
Cumhuriyet	2.233	746	3,0	2.545	968	2,6
Çamköy	4.406	1.139	3,9	7.397	2.137	3,5
Çatalarık	3.835	986	3,9	4.532	1.284	3,5
Çiftlik	3.021	939	3,2	4.121	1.491	2,8
Eldirek	2.410	643	3,7	2.965	823	3,6
Esenköy	5.088	1.475	3,4	6.407	1.923	3,3
Foça	7.549	2.703	2,8	11.285	4.656	2,4
Karaçulha	13.591	3.629	3,7	16.662	4.841	3,4
Karagedik	2.315	633	3,7	3.199	1.045	3,1
Karagözler	1.841	629	2,9	2.128	769	2,8
Kargı	1.564	485	3,2	2.165	742	2,9
Kesikkapı	2.534	748	3,4	2.796	913	3,1
Menteşeoğlu	5.893	1.709	3,4	6.937	2.116	3,3
Patlangıç	10.421	3.241	3,2	15.512	5.362	2,9
Pazaryeri	5.827	1.688	3,5	8.367	2.611	3,2
Taşyaka	10.635	3.337	3,2	13.314	4.812	2,8
Tuzla	16.675	5.092	3,3	16.353	5.851	2,8
Yanıklar	2.009	629	3,2	2.584	942	2,7
Yeni	4.697	1.413	3,3	6.580	2.259	2,9

Kaynak: TÜİK

3.2.3.5. Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Bir yerleşmenin şehir mi, kırsal mı olduğu konusunda çok farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu konuda; nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu, mesken yoğunluğu, yaşam tarzı, yerleşmenin merkezi mevki gibi unsurların yanında yerleşmedeki faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımlarını esas alan araştırmacılar olmuştur (Akova, 2021, s. 97-104). Şehirler nüfusun yoğunlaştığı, pek çok ekonomik hizmetin karşılıklı olarak sunulduğu, tarımsal olmayan insan yerleşmeleridir (Tümertekin & Özgüç, 2019, s. 396). Bu başlık altında Fethiye şehrinde faal nüfusun içinde istihdam edilenlerin ekonomik faaliyet kollarına göre dağılım durumu ele alınarak hâkim ekonomik faaliyet kolu belirlenmeye çalışılmıştır.

Konu hakkında belirtilmesi gereken ilk husus veri durumudur. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı TÜİK tarafından 2000 yılına kadar ilçe ölçeğinde kaydedilmiş, fakat daha sonra ADNKS yöntemine geçilmesi ile ilçe bazlı veriler kaydedilmemiştir. Özellikle şehir alanımızı oluşturan mahallelere yönelik doğrudan bu şekilde tasniflenmiş bir veri TÜİK tarafından oluşturulmamıştır. Bu konuda araştırma yapılırken T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü'nün Fethiye'ye ait 1927 verileri, TÜİK'in 2000 yılı verileri ile Fethiye Sanayi ve Ticaret Odasının sosyo-ekonomik raporlarından faydalanılmıştır.

1929 yılında yayımlanan nüfus tahririndeki kayıtlara göre belirli bir meslek grubuna dâhil olmayan 19.916 kişi haricinde en büyük pay tarımla uğraşanlara aittir. Hemen arkasından 12.687 kişi ile tarımla uğraşan nüfus gelmektedir (1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s. 13) (Tablo 41). Burada yer verilen dağılımda mesleksiz kişileri dâhil etmeyip temel bir ekonomik sınıflandırma yapılacak olursa 1927 yılında Fethiye'de faal nüfus içerisinde 12.687 kişinin tarım, 1.210 kişinin hizmet, 385 kişinin sanayi sektörü ile uğraştığı görülmektedir. Oransal olarak değerlendirme yapacak olursak toplam faal nüfusun %88,8'i tarım, %2,7'si sanayi, %8,5'i hizmet sektöründe istihdam edilmektedir (Tablo 44) (Grafik 34). 1927'de Fethiye'de tarım fonksiyonunun ön planda olduğu görülmektedir. En düşük çalışma oranının sanayi sektöründe olması, bu dönemde Fethiye'de sanayi kuruluşlarının sayısının az olmasından kaynaklanmaktadır. İstihdam edilenlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında ise tüm sektörlerde erkeklerin yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi, bu dönemde kadınların iş hayatına erkeklerden daha az katılmasıdır. Memuriyette sadece 4 kadın varken hâkimlik, askerlik ve PTT alanında hiç kadın olmadığı dikkat çekmektedir. Sanayi sektöründe de 385 çalışanın sadece 13'ü kadındır. Kadınların oran bakımından en yüksek olduğu sektör %38 ile tarımdır.

Tablo 41. Fethiye İlçesi'nde Çalışanların Meslek Kollarına Göre Dağılımı, 1927

Meslek Grubu	Erkek	Kadın	Toplam
Ziraat	7.894	4.793	12.687
Sanayi	372	13	385
Ticaret	507	162	669
Serbest	109	7	116
Memur	139	4	143
Hakim	12	0	12
Ordu	70	0	70
PTT	4	0	4
Muhtelif	160	36	196
Mesleksiz	6.709	13.207	19.916
Toplam	15.976	18.222	34.198

Kaynak: 1927 Umum Nüfus Tahriri

1990 yılı nüfusun mesleklere göre dağılım tablosuna bakıldığında şehir nüfusu içinde faal nüfus içerisinde perakende-ticaret, toplum hizmeti, ziraat ve inşaat-bayındırlık sektörlerinde faaliyet gösterenlerin sayısının fazla olduğu; elektrik, su, gaz, madencilik ve iktisadi faaliyeti tanımlanmamış olanların sayısının ise düşük olduğu görülmektedir. Şehir ve kır nüfusun sektörel dağılımına bakıldığında şehir nüfusu içinde perakende-ticaret sektöründe çalışanların sayısı kır nüfusundakinden fazladır. Kır nüfusunda da pek çok sektörde olduğu gibi özellikle zirai faaliyetlerde çalışanların sayısı şehir alanındaki kıyasla çok fazladır (Tablo 42). 1990 yılında tarım sektöründe çalışanların oranı %72,6 iken bu oranı sırasıyla %22,5 ile hizmet, %4,8 ile tarım sektörü takip etmektedir (Tablo 43) (Grafik 34).

Tablo 42. Fethiye’de Şehir ve Kır Nüfusunun Meslek Kollarına Göre Dağılımı, 1990

Meslek Grubu	Şehir	Kır	Toplam
Ziraat	1.224	54.658	55.882
Madencilik	119	265	384
İmalat	628	1.447	2.075
Elektrik, Gaz, Su	44	42	86
İnşaat, Bayındırlık	839	2.489	3.328
Perakende, Ticaret	2.454	1.972	4.426
Ulaştırma	639	977	1.616
Mali Kurum, Sigorta	465	341	806
Toplum Hizmeti	2.077	2.937	5.014
Mesleksiz	6.709	13.207	19.916
Toplam	15.198	78.335	93.533

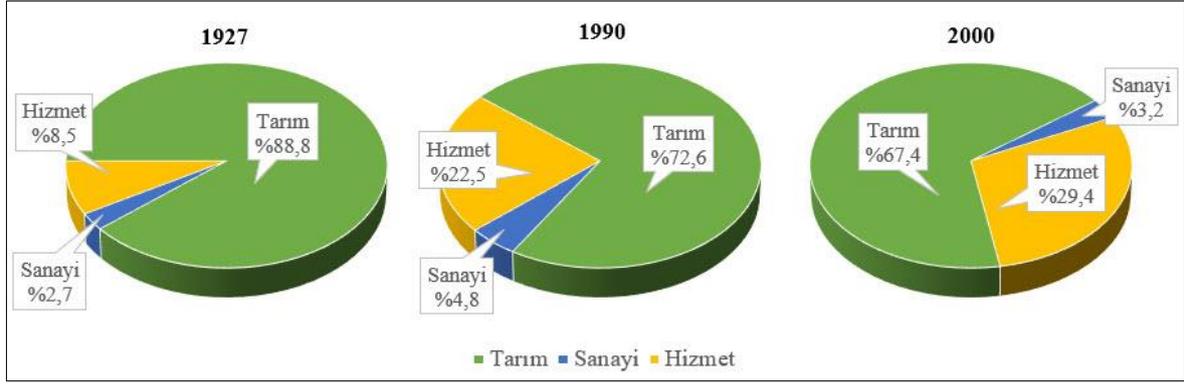
Kaynak: DİE

Fethiye’de 2000 yılına gelindiğinde sektörlere göre istihdam oranlarında değişiklikler dikkat çekmektedir. Faal nüfusun tarım sektöründe istihdam oranı 1927 yılında %88,8 iken bu değer 2000 yılında %67,4’e düşmüştür. Gruplar içerisinde üç katlık değişimin yaşandığı alan ise hizmet sektörü olmuştur. 1927 yılında çalışan nüfusun %8,5’i hizmet sektöründe istihdam edilirken bu oran 2000 yılında %29,4’e yükselmiştir. Yani 2000 yılına gelindiğinde en büyük değişimin yaşandığı sektör hizmet alanı olmuştur (Tablo 43) (Grafik 34).

Tablo 43. Fethiye’de Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 1927-2000

Yıl	1927	1990	2000
Tarım (%)	88,8	72,6	67,4
Sanayi (%)	2,7	4,8	3,2
Hizmet (%)	8,5	22,5	29,4

Kaynak: UNT-DİE

Grafik 34. Fethiye’de Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 1927-2000

Ayrıca 2004 yılında Türkiye genelinde ilçelerin sosyo-ekonomik yapılarını açıklamaya yönelik olarak hazırlanmış olan “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” adlı çalışmaya göre Muğla Merkez ile Fethiye’nin 872 ilçe arasındaki sıralamalarına da yer verilmiştir. Verilen bilgiler de özellikle tarım alanında Fethiye’nin ülke genelindeki ilçeler arasında önemli bir yerde olduğu görülmektedir (Tablo 44) (Dincer & Özaslan, 2004, s. 191). 2017 yılında yayımlanan aynı rapora göre rapora göre Türkiye’de ikinci kademe gelişmiş ilçeler kategorisinde 88. sırada yere alan Fethiye, 2022 yılında ise ülke genelinde 973 ilçe arasında yine ikinci kademe ilçeler arasında yer almış ve 78. Sıraya yükselmiştir. Aynı rapora göre il içindeki ilçeler arası sıralaması ise 4’tür. (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022, s. 71).

Tablo 44. Muğla Merkez ve Fethiye İlçesi Sosyo-Ekonomik Sıralaması, 2004

	Muğla Merkez	Fethiye	Muğla Merkez (*)	Fethiye (*)
İşsizlik Oranı (%)	5	4.02	455	577
Fert Başına Genel Bütçe Geliri (YTL)	254.12	123.75	50	120
Vergi Gelirlerinin Ülke İçindeki Payı (%)	0,11134	0,0912	63	72
Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı	0,14094	1,16167	223	4

* 872 ilçe geneli sıralaması

Kaynak: İlçeler Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2004

3.2.4. Nüfus Projeksiyonları

Bilimsel çalışmaların yapılma amaçlarından bir tanesi de var olan değerleri ve şartları muhtemel değişim senaryoları ile harmanlayarak ileriye dönük olası çıkarımlarda bulunmaktır. Bu doğrultuda nüfus konusunda ileriye dönük beklenen değişimlerin ortaya konabilmesi amacıyla nüfus projeksiyonları çalışılmaktadır. Nüfus projeksiyonları, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulma çalışmalarında yardımcı bir demografik yöntemdir (Sertkaya Doğan, 2021, s. 49). Bu projeksiyonlar sayesinde ülke veya belirli bir saha özelinde nüfusa ait ileriye dönük tahminler yapılabilmektedir. Yerel alanlarda nüfus tahminleri yapılırken 10 yıldan kısa süreli değerlendirmeler yapılmakta; fakat nüfusun eğitim, istihdam, hanehalkı büyüklüğü gibi detaylı özellikleri çalışılabilmekte iken, ulusal ölçekte yapılan tahminlerde çok uzun yılları (yüzyıldan büyükte olabilir) kapsayan değerlendirmeler söz konusu olmakta ve nüfus genel olarak sadece yaş ve cinsiyete göre analiz edilmektedir (O'Neill ve diğerleri, 2001, s. 205).

Nüfus projeksiyonları yapılabilmesi amacıyla uzmanlar farklı yöntemler geliştirmiştir. Bu çalışmada TÜİK verilerinden yola çıkılarak Fethiye şehri için Üssel Fonksiyon, Bileşik Faiz ve Aritmetik Hesap yöntemleri uygulanmış; 2025 yılından 2050 yılına kadar her 5 yıllık dönem için sonuçlar elde edilmiştir. Bununla beraber bu yöntemler içerisinde elde edilen sonuçların ortalama değerleri de alınarak daha net bir kestirim yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca farklı bir kıyaslama yapabilmek adına projeksiyon hem şehir hem de ilçe özelinde yapılmıştır (Tablo 45).

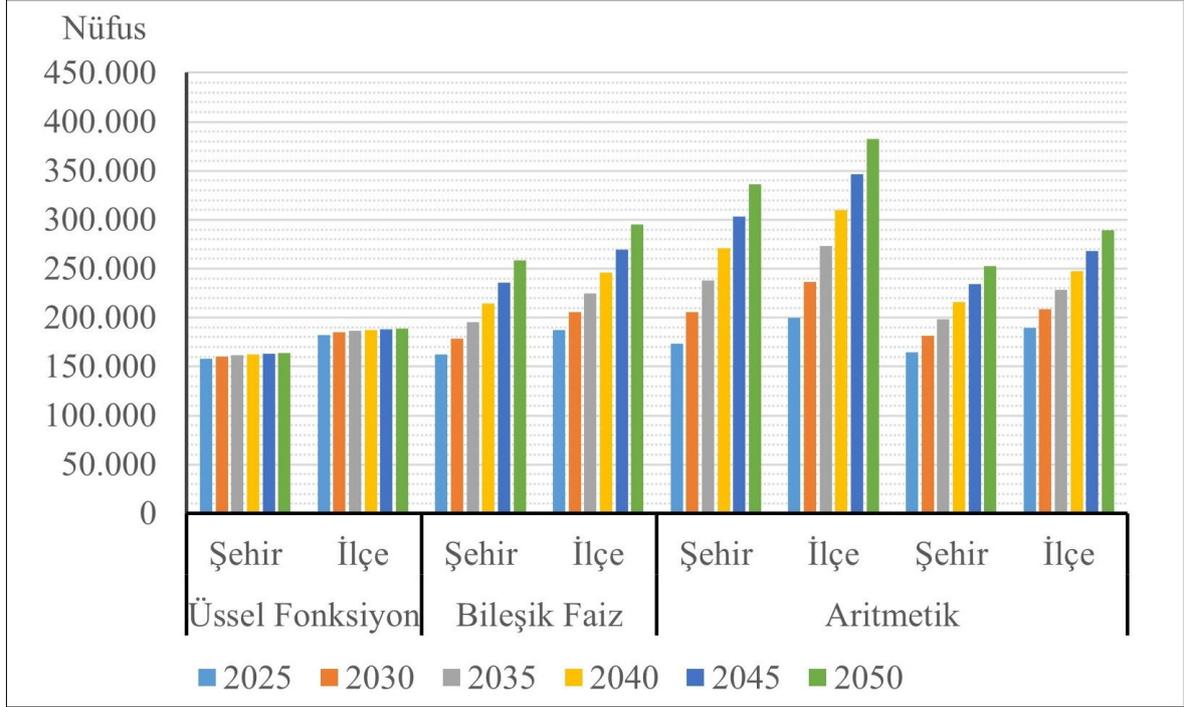
Tablo 45. Fethiye Şehri ve Fethiye İlçesi Nüfus Projeksiyonları, 2025-2050

Yıl	Yöntemler						Ortalama	
	Üssel Fonksiyon		Bileşik Faiz		Aritmetik		Şehir	İlçe
	Şehir	İlçe	Şehir	İlçe	Şehir	İlçe		
2025	157.592	182.262	162.367	187.624	173.071	199.671	164.343	189.852
2030	160.016	184.983	178.237	205.408	205.636	236.286	181.296	208.892
2035	161.352	186.483	195.657	224.877	238.201	272.901	198.403	228.087
2040	162.283	187.527	214.781	246.192	270.766	309.516	215.943	247.745
2045	162.998	188.329	235.773	269.526	303.331	346.131	234.034	267.995
2050	163.580	188.982	258.817	295.073	335.896	382.746	252.764	288.934

Yapılan hesaplamalar neticesinde şehirde üç yönteme göre de nüfus miktarında bahsedilen yıllarda artışlar meydana gelmiştir. Yöntemler içerisinde en büyük artış aritmetik yönteminde ortaya çıkmıştır. Şehrin 2050 yılında beklenen nüfusu Üssel Fonksiyon yönteminde 163.283, Bileşik Faiz yönteminde 258.817 kişi olurken Aritmetik Hesap yönteminde ise 382.746 kişi olmuştur. Bahsedilen

yöntemlerde elde edilen değerlerin ortalamasına bakıldığında ise 252.943 değerine ulaşılmaktadır (Grafik 35).

Veriler ışığında durum değerlendirilecek olursa Fethiye şehrinde 2050 yılında nüfusun şimdiki değerinin yaklaşık 1/3'ü kadar daha artarak 200.000 seviyesini geçmesi beklenmektedir. Şehrin planlanmasının ve yapılacak yatırımların bu değerler göz önüne alınarak yapılması ileride karşılaşılabilecek sıkıntıların azaltılması adına önemlidir.

Grafik 35. Fethiye Şehri ve Fethiye İlçesi Nüfus Projeksiyonları, 2025-2050

3.2.5. Nüfus Hareketleri

Bir idari sınırı geçerek oturma yerini uzun süreli veya devamlı suretle değiştirme faaliyeti olarak da tanımlanmış olan göç kavramı, insanların bireysel ya da gruplar halinde doğdukları yerleri terk edip geçici veya devamlı olarak bir başka yere gitmesidir (Tümertekin & Özgüç, 2019, s. 289; Doğanay & Orhan, 2019, s. 165). Göçler; yapıma sebepleri, yer değiştirme hareketinin yönü gibi kriterlere göre farklı türlere ayrılabilir. Nüfus bahsi içerisinde çok önemli bir yere sahip olan bu olgu pek çok sebepten ortaya çıkmakla birlikte gerçekleştiği yerleşim alanlarında ciddi sosyo-ekonomik değişiklikleri de beraberinde getirmektedir.

Genel olarak göç hareketi geri kalmış bölgelerden gelişmiş alanlara doğru olmakta ve çoğunluğunun temelinde ekonomik nedenler yatmaktadır. Fethiye şehrinde yıl içinde nüfus miktarında ciddi değişiklikler yaşanmakta olup özellikle yaz döneminde turizm ve tarım imkânlarına bağlı

hareketlilikler yaşanmaktadır. Fethiye genel anlamda sürekli yerli ve yabancı göçe ev sahipliği yapmaktadır.

Şehre ait nüfus hareketlerini ortaya koyabilmek adına TÜİK tarafından yayımlanan farklı yıllara ait farklı veri türleri kullanılmıştır. Öncelikle 2000 yılı öncesinde ilçe bazlı nüfus hareketleri konusunda TÜİK envanterinde veri bulunmamaktadır. 2000 yılındaki sayımda ilçe bazında göç edenlerin cinsiyet dağılımı verilirken daha sonraki yıllarda bu verilmemiştir. 2014 yılına kadar olan göçlere ait değerler, diğer illerden aldığı ve diğer illere verdiği göç miktarlarını göstermekte iken 2015 yılından itibaren ilçelerin aynı il içindeki diğer ilçelerden aldığı ve verdiği göç değerleri de yayımlanmaya başlamıştır. Yine 2016 yılından sonraki dönemleri kapsayan verilerde Fethiye nüfusu içindeki yabancı uyruklu nüfus miktarlarına ve yabancı göçüne ait bilgilere de ulaşılmıştır. Ayrıca 2007 yılından sonra farklı il nüfusuna kayıtlı olup da Fethiye’de ikamet edenlerin ve Fethiye’de doğmasına rağmen farklı illerde ikamet edenlerin bilgisine de ulaşılmıştır. Tüm bu veriler, tablolar ve grafikler ile anlamlı hâle getirilmiş; bunlardan elde edilen bilgiler ışığında da çeşitli haritalar oluşturulmuştur.

3.2.5.1. İç Göçler

Şehirlerin nüfus yapısı ile ilgili çalışmalar yapılırken şehrin aldığı veya verdiği göç miktarlarını araştırmak önem arz etmektedir. Ülke sınırları içinde idari birimler arasında ortaya çıkan nüfus hareketliliğini tanımlayan iç göç kavramı, ülkemiz adına önemli bir durumdur. 1927 yılı sayımına göre toplam nüfus içindeki kırsal nüfus oranı %75,8 iken bu oran 1985’ten sonra kır nüfusu aleyhine değişmiş ve 2020 yılında %7’ye düşmüştür. Şehir-kır nüfus oranlarında yaşanan bu radikal değişim, 1950 sonrasında sanayileşme politikaları neticesinde kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen yoğun göçler ve 2012 yılı itibarıyla kabul edilen Büyükşehir Kanunu sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yasayla birlikte ülkemizde şehir nüfus oranı âdeta sıçrama yaşamıştır (Sertkaya Doğan, 2021, s. 117). Doğanay, ülkemizde gerçekleşen iç göçlerin önemine vurgu yapmak adına “*Türkiye’nin nüfus mobilitesi yüksektir*” ifadesini kullanmıştır. Yine araştırmacı, iç göç konusunda kastedilenin sadece iller arasında ortaya çıkan göç olmadığını, aynı il içindeki ilçeler arasında, hatta ilçe içinde köylerden köylere olan göçlerle birlikte pek çok yerde gerçekleşen mevsimlik göçlerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş; bu noktada temel eksikliğin yeterli verinin olmamasından kaynaklandığını da eklemiştir (Doğanay & Orhan, 2019, s. 167).

Ülkemiz için önemli bir konu olan iç göçler, çalışma alanımızı kapsayan Fethiye özelinde de önemli yer tutmaktadır. Özellikle turizm ve ulaşım sektörlerindeki gelişmeye bağlı olarak iş imkânlarının artmaya başladığı 1980’lerden sonra Fethiye’ye olan iç göç hareketinde de artış meydana gelmiştir. İç kesimlerde yaşayan özellikle genç nüfus, refah seviyesinin daha yüksek olduğu kıyı sahalarına doğru göç etmektedir. Fethiye nüfusu ve nüfus hareketliliği içinde turizm faaliyetleri çok

ciddi etkiye sahip olmaktadır. Öyle ki yaz dönemlerinde hem turizm faaliyeti sebebiyle gelen turistlerin hem de bu sektörler de çalışan insanların gelmesiyle Fethiye nüfusu 4-5 kat artabilmektedir.

Öncelikle ilçe bazında TÜİK tarafından yayımlanan farklı zamanlara ait göç verilerinde içerik yönünden değişiklikler mevcuttur. Örneğin 2000 yılında göç faaliyetlerine katılanların cinsiyet dağılımı da verilirken sonraki yıllarda bu detay verilmemiştir. Yine 2015 yılı öncesinde iç göç konusunda sadece ilden ile gerçekleşen göç değerlendirilirken 2015 yılından sonra aynı il içerisindeki farklı ilçelerden yapılan göçler de yayımlanmıştır.

Sayım dönemlerine ait Muğla ili göç verilerine bakıldığında 1975-1980 döneminde 1.659 kişilik net göç miktarı (%4,3) söz konusu iken bu değer, turizm ve diğer ekonomik faaliyetlerin hızlanmaya başladığı 1985-1990 döneminde 15.998'e (%32,9), 1995-2000 döneminde ise 42.921 (%70,2) değerine ulaşmıştır. Fethiye'nin Muğla ili içerisindeki göç durumunun daha sağlıklı şekilde değerlendirilebilmesi adına il içindeki durumuna bakılacak olursa Bodrum ve Menteşe ilçelerinden sonra en fazla göç hareketliliğine sahip ilçe olduğu görülmektedir. 2000 yılında il geneline 43.096 kişi göç yoluyla gelirken bu değer 3.651 kişisi Fethiye ilçesine dâhil olmuştur (%8,4). 2013 yılında ise il geneline 4.559 kişi gelmiş bunun da 762 kişisi Fethiye kayıtlarına girmiştir. Bu da il geneli toplam göç miktarının %16,7'sine denk gelmektedir. 2022 yılında ise il nüfusuna eklenen 12.477 kişilik göçün yaklaşık %12,8'ini oluşturan 1.606 kişi Fethiye ilçesine gelmiştir (Tablo 46). Tabloda da görüldüğü üzere gerek il bazında gerekse Fethiye özelinde net göç miktarlarında yıllara göre dalgalanmalar söz konusudur.

Tablo 46. Muğla İli ve Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2000-2022

Yıl	Muğla İli					Fethiye İlçesi				
	Nüfus Miktarı	Aldığı Göç Miktarı	Verdiği Göç Miktarı	Net Göç Miktarı	Net Göç Hızı (%)	Nüfus Miktarı	Aldığı Göç Miktarı	Verdiği Göç Miktarı	Net Göç Miktarı	Net Göç Hızı (%)
2000	715.328	80.782	37.861	43.096	26,72	137.308	10.272	6.651	3.621	26,72
2012	851.145	33.213	28.301	4.912	5,79	195.419	6.243	6.224	19	0,10
2013	866.665	35.246	30.687	4.559	5,27	140.509	5.152	4.390	762	5,44
2014	894.509	48.219	29.671	18.548	20,95	145.643	6.062	4.255	1.807	12,48
2015	908.877	42.112	37.663	4.449	4,91	147.703	8.413	7.736	677	4,59
2016	923.773	39.076	31.520	7.556	8,21	151.474	8.284	6.125	2.159	14,36
2017	938.751	42.450	33.289	9.161	9,81	153.963	8.814	6.831	1.983	12,96
2018	967.487	52.642	34.302	18.340	19,14	157.745	9.534	8.044	1.490	9,49
2019	983.142	42.987	36.210	6.777	6,92	162.686	9.151	6.522	2.629	16,29
2020	1.000.773	41.468	28.088	13.380	13,46	167.114	8.668	5.296	3.372	20,38
2021	1.021.141	49.545	35.133	14.412	14,21	170.379	8.666	7.279	1.387	8,17
2022	1.048.185	49.179	36.702	12.477	11,97	177.702	9.134	7.528	1.606	9,08

Kaynak: TÜİK

2000 yılında yayımlanan göç verisinde Fethiye ilçesinin aldığı göç değerleri cinsiyete göre değerlendirilmiştir (Tablo 47). 2000 yılında ilçe geneline göçle 10.272 kişi gelmiş, ilçeden ise 6.651 kişi göç etmiştir. 3.621 olarak gerçekleşen net göç miktarı içinde göç hareketine katılanlarının genel çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 47. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2000

2000	Daimî İkametgâh Nüfusu	Aldığı Göç Miktarı			Verdiği Göç Miktarı			Net Göç Miktarı	Net Göç Hızı
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın		
	137.308	10.272	5.876	4.396	6.651	3.904	2.747	3.621	26,72

Kaynak: TÜİK

2000 yılındaki göç değerlerinde göç edenlerin cinsiyete göre ayrımı verilmişken 2012-2014 yılları arasına ait göç verilerinde göç hareketine katılan nüfusun cinsiyet değerlerine yer verilmemiştir. Birbirini takip eden bu üç yıla bakıldığında Fethiye'ye gelen net göç miktarında ve hızında sürekli artış olduğunu, 2012 yılında 19 olan net göç miktarının 2014'te 1.807'ye yükseldiği görülmektedir (Tablo 48).

Tablo 48. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2012-2014

	Nüfus Miktarı	Aldığı Göç Miktarı	Verdiği Göç Miktarı	Net Göç Miktarı	Net Göç Hızı (‰)
2012	195.419	6.243	6.224	19	0,1
2013	140.509	5.152	4.390	762	5,4
2014	145.643	6.062	4.255	1.807	12,4

Kaynak: TÜİK

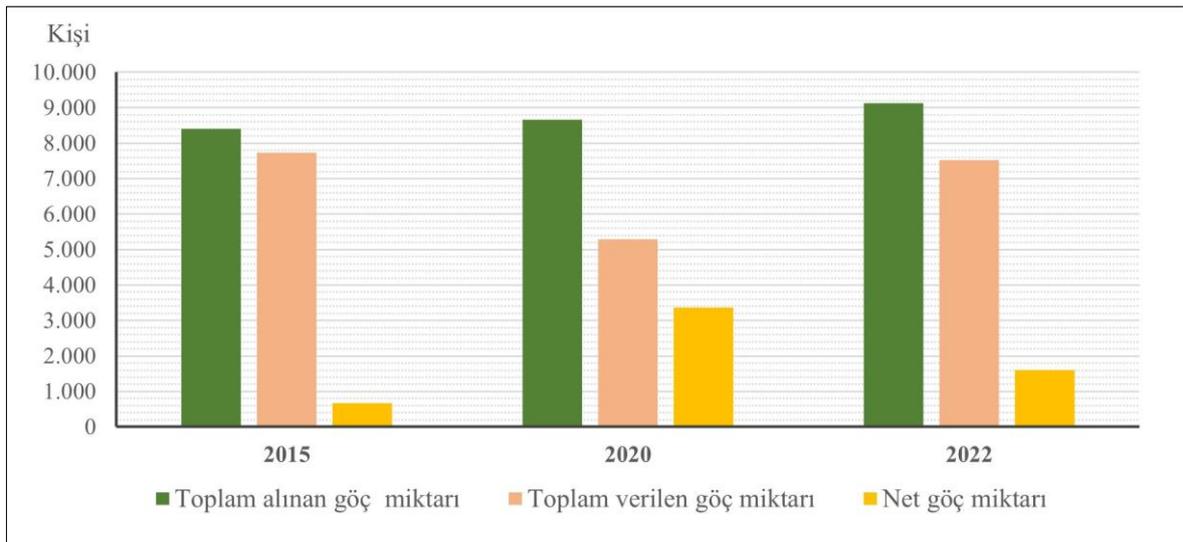
TÜİK tarafından yayımlanan 2015 ve sonrası verilerde ilçelerin sadece illerden aldığı göç değerleri verilmemiş olup il sınırları içinde yer alan diğer ilçelerden de göç alıp almadığına yönelik veriler de sunulmuştur (Tablo 49). Hareketin hangi ilçeler arasında olduğu verilmemiş olsa da göç olgusuna katılan nüfusta baskın yönün, il dışından mı ilçeler arasında mı kaynaklandığının değerlendirilmesi noktasında bu ayrım önemli olmaktadır.

Tablo 49. Fethiye İlçesi Göç Verileri, 2015-2022

	İlçe Nüfusu	Aldığı Göç Miktarı			Verdiği Göç Miktarı			Net Göç Miktarı	Net Göç Hızı (%)
		Toplam	Diğer İllerden	Aynı İldeki Diğer İlçelerden	Toplam	Diğer İllere	Aynı İldeki Diğer İlçelere		
2015	147.703	8.413	5.969	2.444	7.736	4.766	2.970	677	4,5
2016	151.474	8.284	5.958	2.326	6.125	4.570	1.555	2.159	14,3
2017	153.963	8.814	6.640	2.174	6.831	4.961	1.870	1.983	12,9
2018	157.745	9.534	7.349	2.185	8.044	5.088	2.956	1.490	9,4
2019	162.686	9.151	6.594	2.557	6.522	5.046	1.476	2.629	16,2
2020	167.114	8.668	6.745	1.923	5.296	3.812	1.484	3.372	20,3
2021	170.379	8.666	6.923	1.743	7.279	5.460	1.819	1.387	8,1
2022	177.702	9.134	7.395	1.739	7.528	5.305	2.223	1.606	9

Kaynak: TÜİK

2015 ve sonrası göç değerlerine bakıldığında 2022 yılına kadar her yıl Fethiye'nin 8.000'den fazla göç aldığı görülmektedir (Grafik 36). Bahsedilen yıllar içerisinde alınan göç değerleri içinde büyük kısmın diğer illerden gelen göçler olduğu görülmektedir. 2015 yılında toplam alınan göçün %71'i, 2022 yılında ise %81'i diğer illerden Fethiye'ye göç edenlere aittir. Aynı şekilde Fethiye'nin vermekte olduğu göç değerleri içinde de diğer illere gerçekleşen göç oranı daha yüksektir. 2015 yılında toplam verilen göç miktarı, 7.736 kişi iken 2022'de bu değer 7.528 kişidir. Bu değerlere göre Fethiye'den göç edenlerin 2015 yılında %61'i, 2022 yılında ise %70'i farklı illere göç etmiştir.

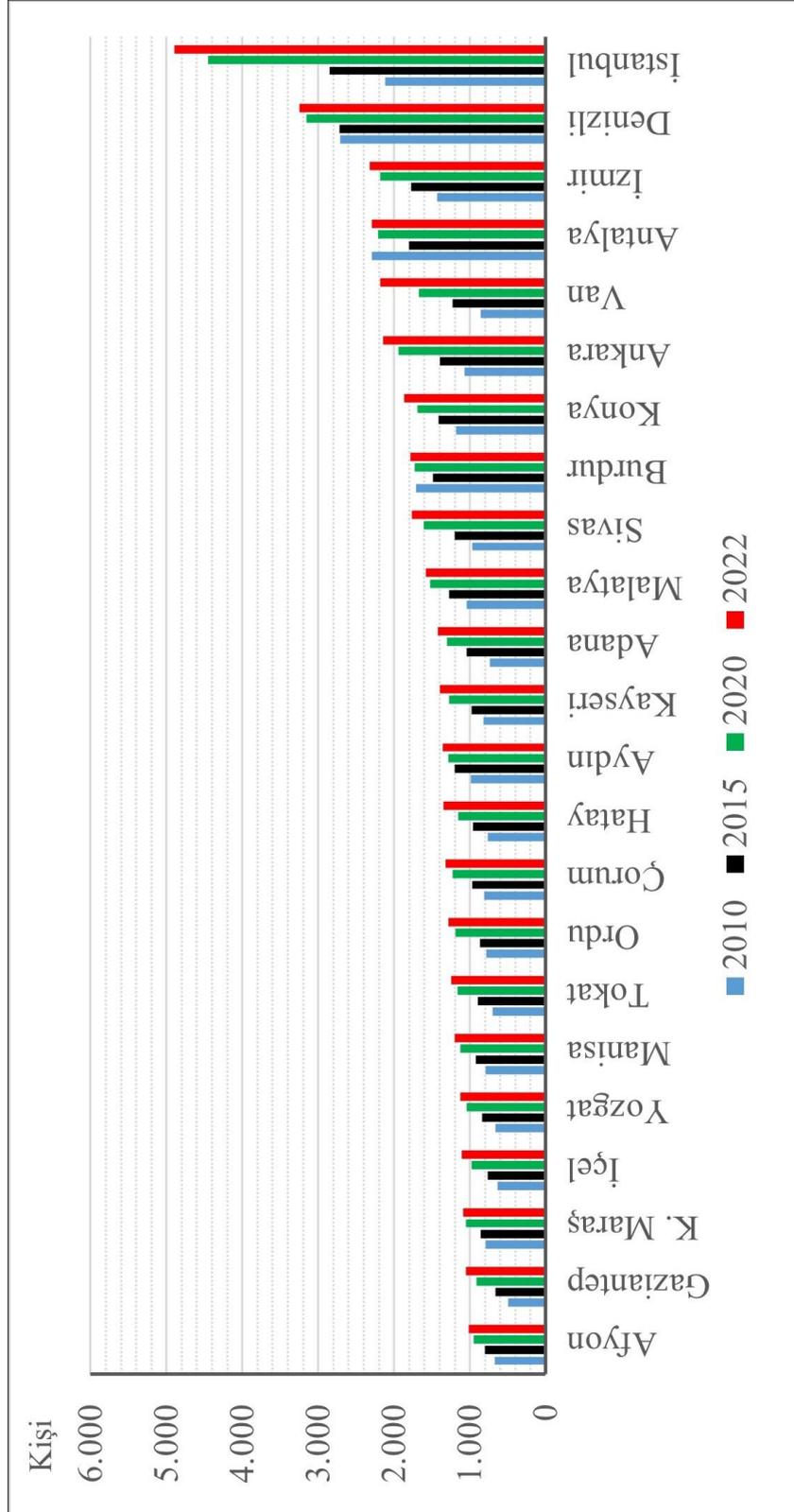
Grafik 36. Fethiye İlçesi Göç Değerleri, 2015-2022

Bahsedilen bu genel göç durumlarına ek olarak daha detaylı bir analiz için bu göçlerin hangi illerimizden olduğuna bakmak nüfus hareketliliğinin yönünü anlamak adına önemlidir. Bu amaçla TÜİK'in yayımladığı Fethiye'de ikamet ettiği hâlde nüfusa kayıtlı olunan illere ait veriler kullanılacaktır. ADNKS sistemine geçilmesinin ardından 2007 yılı itibariyle her yıl için bu verilere ulaşılabilmektedir. Burada özellikle sistemin ilk verileri olan 2007, Büyükşehir Yasası öncesi 2012 ve sonrası 2013 yılları ile en güncel tarih olan 2022 verileri kıyaslamada kullanılmıştır. Ayrıca bu hareketliliğe konu olan tüm iller tabloya eklenmemiş olup 2022 yılı kayıtlarında 1000'den fazla kişi değerine sahip olan iller listelenmiştir (Tablo 50) (Grafik 37).

Tablo 50. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu
(1.000 Kişiden Fazla Olan İller), 2010-2022

İller	2010	2015	2020	2022	İller	2010	2015	2020	2022
Afyon	670	803	949	1.014	Adana	737	1.044	1.298	1.427
Gaziantep	494	667	913	1.055	Malatya	1.040	1.271	1.525	1.583
K.Maraş	797	853	1.051	1.089	Sivas	968	1.202	1.607	1.768
İçel	635	764	976	1.106	Burdur	1.711	1.486	1.730	1.783
Yozgat	665	843	1.047	1.130	Konya	1.178	1.416	1.693	1.867
Manisa	791	923	1.130	1.197	Ankara	1.068	1.399	1.939	2.143
Tokat	698	899	1.160	1.248	Van	862	1.224	1.677	2.181
Ordu	786	863	1.194	1.284	Antalya	2.295	1.803	2.214	2.296
Çorum	807	968	1.225	1.321	İzmir	1.428	1.776	2.186	2.319
Hatay	767	963	1.153	1.349	Denizli	2.707	2.718	3.158	3.252
Aydın	984	1.198	1.285	1.357	İstanbul	2.115	2.851	4.456	4.894
Kayseri	820	977	1.274	1.391	Kaynak: TÜİK				

* 2022 yılı için 1000 kişiden büyük değerde olan iller seçilmiştir.

Grafik 37. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu (1.000 Kişiden Fazla Olanlar), 2010-2022

Fethiye, ülkemizin neredeyse her ilinden göç almaktadır. Fakat bazı iller bu konuda belirgin bir şekilde dikkat çekmektedir. 2007 verilerine göre Fethiye toplam nüfusu 173.426 kişi olup bu nüfusun içinde 140.221 kişinin nüfus kaydı Muğla iline aittir. Geriye kalan %19'luk orana denk gelen 33.205 kişinin nüfusa kayıtlı olduğu il Muğla dışıdır. 2007'de Fethiye'nin en fazla göç aldığı il 2.060 kişi ile komşusu Denizli'dir. Bunu sırasıyla Antalya, Burdur ve İstanbul takip etmektedir. 2007 yılında Fethiye'de ikamet eden, fakat başka il nüfusuna kayıtlı olan nüfusa bakıldığında ise en az değere sahip il 15 kişi ile Hakkâri'dir. Bunu 23 kişi ile Şırnak ve 32 kişi ile Iğdır takip etmektedir (Tablo 51).

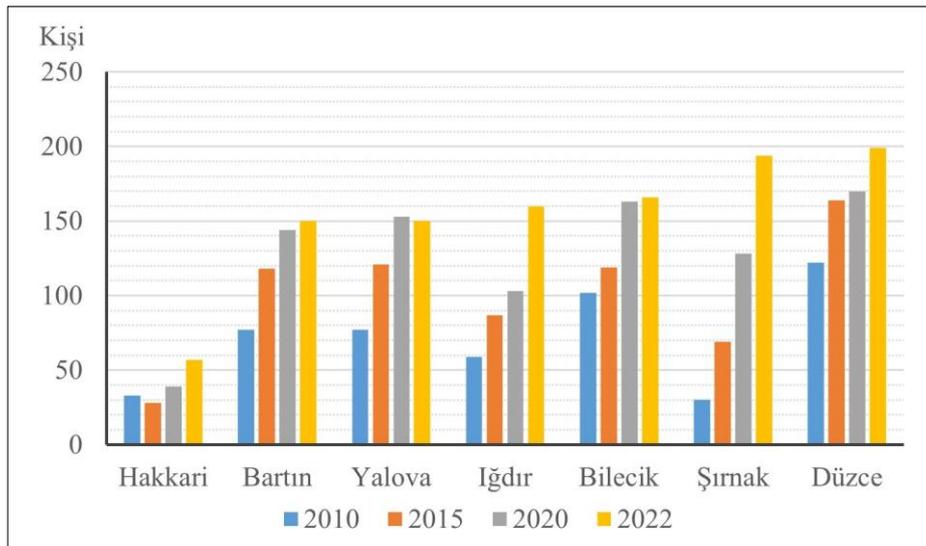
Tablo 51. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu
(200 Kişiden Az Olan İller), 2010-2022

İller	2010	2015	2020	2022
Hakkâri	33	28	39	57
Bartın	77	118	144	150
Yalova	77	121	153	150
Iğdır	59	87	103	160
Bilecik	102	119	163	166
Şırnak	30	69	128	194
Düzce	122	164	170	199

Kaynak: TÜİK

* 2022 yılı için 200 kişiden az olan iller

2012'de Büyükşehir yasasının çıkması ile Fethiye'nin hem idari hem de nüfus yapısı üzerinde büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. 2013 yılında Fethiye ilçe nüfusu 140.509, şehir nüfusu ise 119.675 kişidir. Nüfusun 92.542'si Muğla ili nüfusuna kayıtlı olup 47.967 kişisi ise (%34) farklı illerden göç edenlerden oluşmaktadır. 2013'te Fethiye 2.547 kişi ile en fazla nüfusu Denizli'den almıştır. Bunu 2.410 kişi ile İstanbul ve 1.620 kişi ile Antalya izlemektedir. Bu tarihte yine en az göçün geldiği iller Hakkâri (20), Şırnak (61) ve Iğdır'dır (71) (Grafik 38).

Grafik 38. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Fethiye Nüfusu (200 Kişiden Az Olanlar), 2010-2022

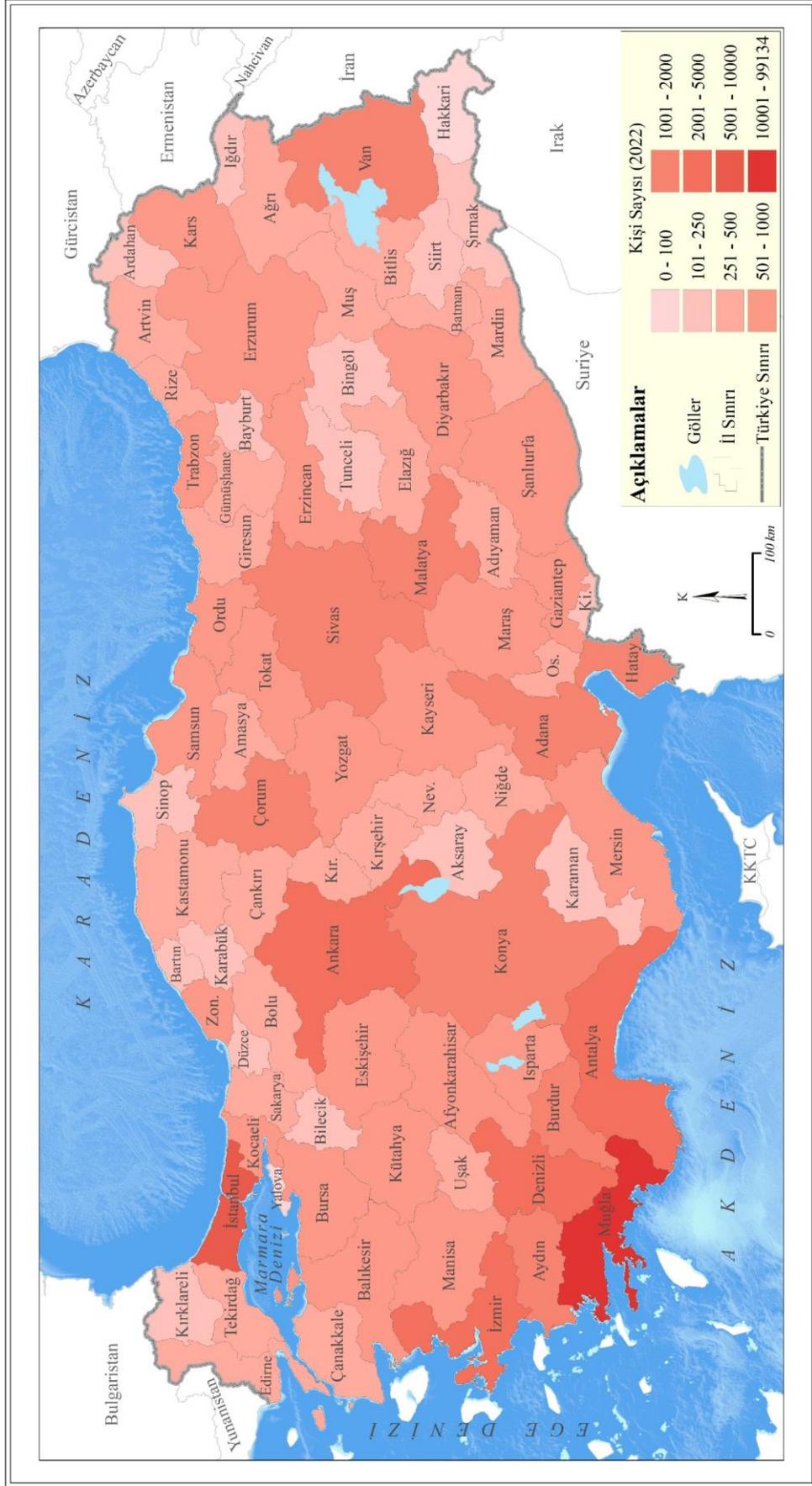
2022 yılında ilçe toplam nüfusu 177.702, çalışma alanımız olan Fethiye şehrine dâhil olan 22 mahallenin nüfusu ise 153.532 kişi olmuştur. 2022’de Fethiye’nin en fazla göç aldığı il 4.894 kişi ile İstanbul olurken bunu 3.252 kişi ile Denizli, 2.319 kişi ile İzmir ve Antalya takip etmektedir. Devamında gelen iller ise dikkat çekici bir şekilde Van ve Konya’dır. Özellikle Van’dan gelen göç değerleri, 2013 ve 2022 yılları arasında iki kattan fazla artış göstermiştir (Grafik 41). Bu hareketlilikte 2011 yılında Van’da meydana gelen depremin etkisi önemlidir. 2022 yılında Fethiye nüfusunun 99.186’sı Muğla ili nüfusuna kayıtlı iken kalan 78.516 kişi (%44) farklı bir il nüfusuna kayıtlıdır.

Fethiye ilçesi için 2007’den sonraki verilerin tamamı incelendiğinde benzer sonuçlar elde edilmektedir. Fethiye’de ikamet edenlerin il bazında doğum yerlerine bakılacak olursa en yüksek değer İstanbul’a ait olduğu görülmektedir (Tablo 52). Tabloda tüm illeri vermek yerine daha anlamlı olması adına 2000’den fazla ve 100’den az kişinin doğum kaydının olduğu iller seçilmiştir. 2014 yılında Fethiye’de yaşayanların 3.786’sı İstanbul doğumlu iken bu rakam 2022’ye gelindiğinde iki kattan fazla artışla 8.014’e yükselmiştir. İstanbul’un devamında ise 2014-2022 dönemlerinde kendi içlerinde sıralamaları değişmekle birlikte Ankara, İzmir, Antalya ve Denizli gelmektedir. Fethiye’de ikamet edenlerin doğum kaydı olarak en düşük değer gösterdiği il 2014 ve 2022 yıllarında da Hakkâri olmuştur. Hakkâri’yi Yalova ve Şırnak takip etmektedir. Alınan göçlerin iller bazında daha iyi anlaşılabilmesi adına 2022 yılı verileri kullanılarak Fethiye ilçesinde ikamet edenlerin doğduğu illeri gösteren bir dağılım haritası yapılmıştır (Harita 34).

Tablo 52. Doğduğu İle Göre Fethiye İlçe Nüfusu, 2014-2022

2.000 Kişiden Fazla Olanlar					
2014		2015		2022	
Antalya	2.113	Antalya	2.264	Denizli	2.667
Denizli	2.290	Denizli	2.325	Antalya	2.966
Ankara	2.345	Ankara	2.454	İzmir	3.559
İzmir	2.857	İzmir	2.975	Ankara	3.758
İstanbul	3.786	İstanbul	4.139	İstanbul	8.014
Yurtdışı	7.218	Yurtdışı	7.189	Yurtdışı	14.998
100 Kişiden Az Olanlar					
2014		2015		2022	
Hakkari	26	Hakkari	33	Hakkari	61
Şırnak	39	Şırnak	44	Yalova	82
Yalova	48	Yalova	52		
İğdır	79	İğdır	81		
Bilecik	82	Bilecik	82		
Kilis	88				
Bartın	92				
Bingöl	97				
Ardahan	99				

Kaynak: TÜİK

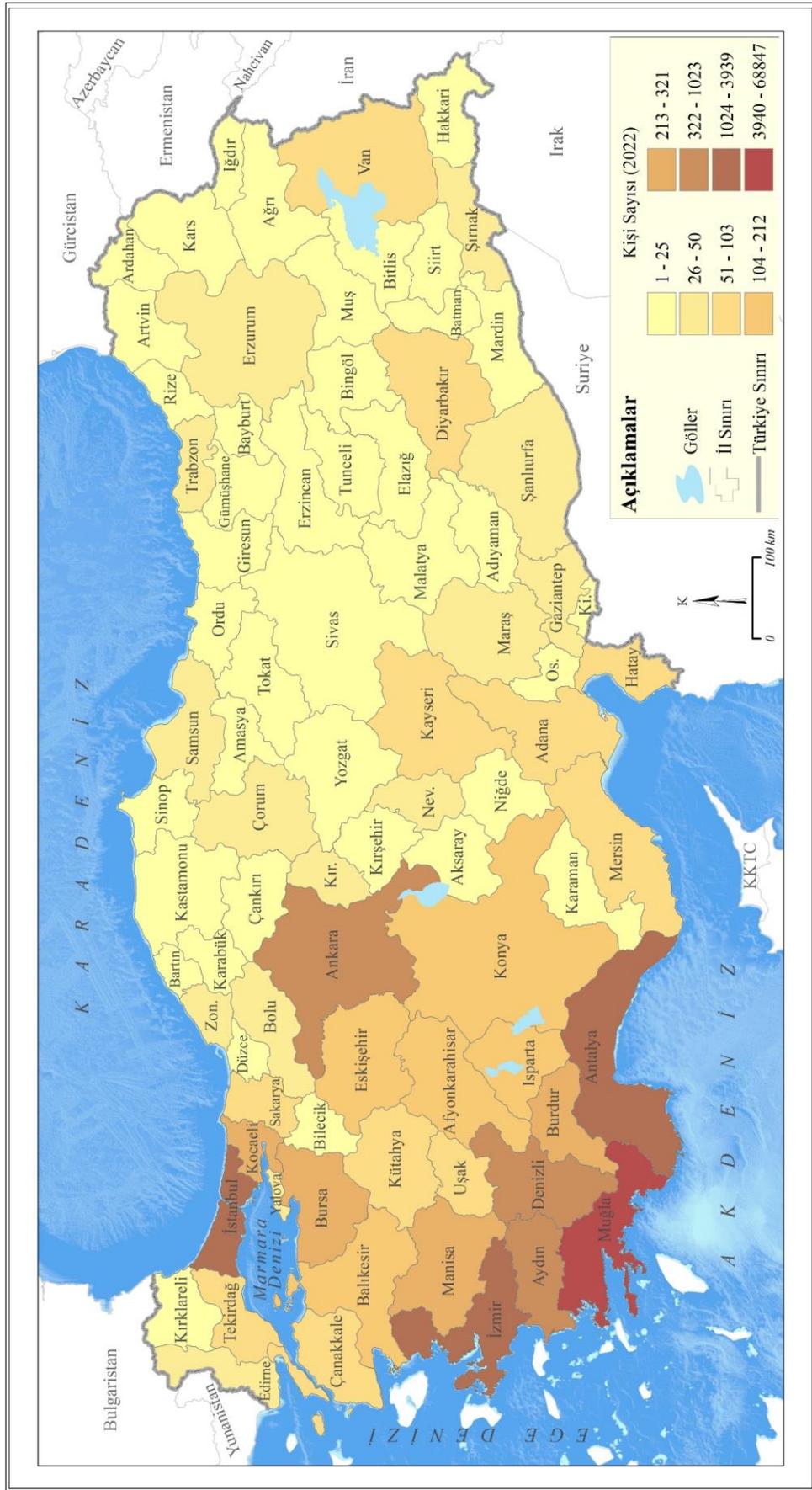
Harita 32. Doğduğu İllere Göre Fethiye İlçe Nüfusu, 2022

Fethiye nüfusu hem doğal nüfus artışı hem de göçlerin etkisiyle sürekli büyüme göstermektedir. Fakat bu büyümenin yanında şehir nüfusu çeşitli sebeplerle göç de vermektedir. Şehrin vermiş olduğu göçü incelemek adına Fethiye ilçesine kayıtlı olup farklı illerde yaşayanların değerleri esas alınmıştır. Bu konuda Türkiye'nin her ilinde ikamet etmekte olan Fethiye doğumlu vatandaş bulunmaktadır. Fakat daha sade olması adına 1000 kişiden fazla ve 10'dan az ikamet ettiği iller tablolştırılmıştır. Ayrıca sayım yılları arasında tüm yılları göstermek yerine büyük değişimlerin olduğu yıllar tercih edilmiştir (Tablo 53). Tabloda da görüldüğü üzere Fethiye'de doğmasına rağmen farklı ilde ikamet ettiği en yüksek olduğu yer 2008'de Antalya iken 2013 ve 2022 yıllarında İzmir olmuştur. Bu ili İstanbul ve Ankara takip etmektedir. 2022 verilerine göre Fethiye doğumluların il dışında en az ikamet ettiği iller ise sırasıyla Ardahan, Sinop ve Bayburt'tur. Görüldüğü üzere Fethiye'nin göç aldığı ve verdiği iller ülkemizin büyük şehirleridir. Yine burada verilen değerlerin daha anlaşılabilir olması adına Fethiye'de doğup farklı illerde ikamet eden nüfusu gösteren dağılım haritası yapılmıştır (Harita 35).

Tablo 53. Fethiye İlçesi Nüfusuna Kayıtlı Olup Farklı İlde İkamet Edenler, 2008-2022

1.000 Kişiden Fazla Olanlar							
2008		2013		2015		2022	
Ankara	1.304	Antalya	1.664	Antalya	1.721	Ankara	1.023
İstanbul	2.761	İstanbul	1.993	İstanbul	2.088	Antalya	1.966
İzmir	6.060	İzmir	3.827	İzmir	3.878	İstanbul	2.258
Antalya	7.632					İzmir	3.939
10 Kişiden Az Olanlar							
2008		2013		2015		2022	
Ardahan	7	Sinop	4	Sinop	4	Ardahan	1
Iğdır	7	Ardahan	5	Ardahan	5	Sinop	4
Kilis	7	Kilis	5	Iğdır	5	Bayburt	5
Tunceli	8	Bayburt	7	Yozgat	5	Kilis	6
		Iğdır	7	Kırşehir	6	Bingöl	6
		Çankırı	9	Niğde	6	Batman	7
				Batman	7	Kırşehir	7
				Kilis	9	Adıyaman	8
				Gümüşhane	9		

Kaynak: TÜİK

Harita 33. Fethiye İlçesi Nüfusuna Kayıtlı Olup Farklı İlde İkamet Edenler, 2022

3.2.5.2. Dış Göçler

Dış göç konusunda da Fethiye tarihsel süreç içerisinde hareketliliğin yaşandığı yerler arasında olmuştur. Bunlar içerisinde 1913'te Bulgaristan ve Yunanistan'la yapılan anlaşmalar ile 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na bağlı mübadele göçleri en önemlilerindedir. 1820'den sonra Yunanlıların bağımsızlık çabaları ve devamında homojen bir nüfus düşüncesi ile Türk nüfusu Yunanistan'dan uzaklaştırma çabası, bahsedilen mübadelelerin ana sebebini oluşturmaktadır (Candeğer, 2021, s. 133).

Yunanistan'la 30 Ocak 1923'te imzalanan “*Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*” çerçevesinde zorunlu mübadele kararı alınmış olup bu süreçte 476.000 göçmen Anadolu'ya gelmiş, 450.000 kişi ise gönderilmiştir. Balkanlardan, özellikle de Zeytinci, Drama, Kavala ve Selanik çevresinden gelen 64.000 civarında göçmenin Muğla ve çevresine yerleştirilmesi kararlaştırılmış olup bunların çoğunluğu Bodrum, Milas ve Fethiye'de iskân edilmiş; gidenlerin ise çoğunluğu Atina, Sisam ve Sömbeki gibi adalara yerleştirilmiştir. Türkiye'de yaşayan Rumlar, Cumhuriyetin ilk zamanlarında özellikle kıyı kentlerinde toplanmışlardı. Bu yerler arasında Fethiye de bulunmakta olup özellikle Levissi (Kayaköy) Rumların fazlaca yaşadığı yerlerdendir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Fethiye'de 6.064 Rum, 7 Yahudi, 7 Ermeni ve 7 yabancı bulunmaktaydı (Candeğer, 2021, s. 145-149). 1924-29 arasında Balkan ve Ege adalarından en fazla göçmenin geldiği yerlerden birisi Fethiye ilçesidir. 1926'da gelen muhacirlere verilmek üzere gidenlerden 762 dükkân ve hane kalmış, bunlardan 250 tanesi Rodos'tan gelen muhacirlere verilmiş ancak diğerleri yapı olarak oturmaya çok müsait olmadığı için kullanılmamıştır (Akça, 2008, s. 29). Ortalama hane büyüklüğü 5 kişi olarak değerlendirildiğinde bu mübadele sonucunda Fethiye'ye yaklaşık 1250 kişi yerleştirilmiştir. Fakat yerleştirilen göçmenlerin bir kısmı daha sonraki yıllarda bölgeyi terk ederek Ege'nin kuzeyindeki bölgelere göç etmişlerdir (FTSO, 2022, s. 26).

Yakın tarihli değerlere bakıldığında ise Muğla ili ilçeleri içerisinde Fethiye yabancı göç değerlerinde Bodrum'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 54). 2016 yılında Muğla ili toplamına gelen 4.169 kişilik yabancı göçün 862'si (%21) Fethiye'ye gelmiştir. 2019 yılında ise il geneline gelen 7.063 kişilik yabancı göçün 1.984'si (%28) Fethiye'ye gelmiştir. 2016 yılında Fethiye ilçesi için 80 kişilik net yabancı göç miktarı gerçekleşirken bu değer 2019 yılında 1072 kişiye yükselmiştir. 2019 yılında net yabancı göç miktarında Fethiye, Muğla ilçeleri içinde ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 54. Muğla İlçelerinin Yurtdışı Göç Değerleri, 2016-2019

İlçe	2016		2017		2018		2019	
	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç
Bodrum	1.215	992	1.450	1.119	1.822	1.479	1.953	1.235
Dalaman	88	73	75	88	140	84	204	66
Datça	100	58	101	111	158	101	175	78
Fethiye	862	782	1.251	954	1.757	874	1.984	912
Kavaklıdere	8	5	12	5	10	-	9	6
Köyceğiz	91	41	79	72	107	41	88	50
Marmaris	816	953	1.059	1.029	1.246	1.114	1.184	783
Menteşe	389	117	434	222	427	339	511	263
Milas	244	119	296	201	417	207	448	214
Ortaca	237	77	233	225	288	267	304	170
Seydikemer	38	16	65	44	50	34	53	28
Ula	50	33	65	79	80	50	101	50
Yatağan	31	26	48	19	59	29	49	30
Toplam	4.169	3.292	5.168	4.168	6.561	4.619	7.063	3.885

Kaynak: TÜİK

Cumhuriyet Dönemi içerisinde Fethiye, sahip olduğu iklim ve yaşanabilirlik, ulaşım imkanlarındaki gelişmeler ve turizm olanaklarındaki iyileşmelere bağlı olarak yurt içinden göç aldığı gibi yurt dışından da göç almaktadır. Özellikle bu göç değerlerinde 1990'lerden sonra büyük artışlar gözlenmiştir. Öncelikle TÜİK tarafından yayımlanan Fethiye ilçesi toplam nüfusu içerisinde yer alan yabancı nüfus değerlerine bakılacak olursa genel olarak bir artış görülmektedir (Tablo 55). 2016 yılında 151.474 kişi olan ilçe nüfusunun içerisinde 5.527 yabancı uyruklu kişi varken bu değer, 2022 yılında 177.702 kişi içerisinde 12.002'ye yükselmiştir.

Tablo 55. Fethiye İlçesinde Yabancı Uyruklu Nüfus, 2016-2022

	Yabancı Uyruklu Nüfus	T.C. Vatandaşı Nüfus	Toplam Nüfus
2016	5.527	145.947	151.474
2017	4.632	149.331	153.963
2018	5.489	152.256	157.745
2019	6.414	156.272	162.686
2020	6.078	161.036	167.114
2021	7.129	163.250	170.379
2022	12.002	165.700	177.702

Kaynak: TÜİK

Gelen yabancı göç miktarı içerisinde cinsiyet değerlerine bakıldığında gerek gelen göç gerekse giden göç içinde kadın nüfus değerinin yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 56).

Tablo 56. Fethiye İlçesinin Aldığı ve Verdiği Göç, 2016-2019

Yıllar	Yurt Dışından Aldığı Göç	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uyruklu	Erkek	Kadın	İlçeler İçinde Sıralaması
2016	862	142	720	353	509	2
2017	1.251	218	1.033	555	696	2
2018	1.757	268	1.489	860	897	2
2019	1.984	213	1.771	959	1.025	1
Yıllar	Yurt Dışına Verdiği Göç	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uyruklu	Erkek	Kadın	İlçeler İçinde Sıralaması
2016	782	129	653	372	410	3
2017	954	243	711	469	485	3
2018	874	198	676	381	493	3
2019	912	154	758	437	475	2

Kaynak: TÜİK

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR VE ŞEHİR İÇİ MEKÂN KULLANIMI

Şehirler küçük bir sahada büyük nüfus kütlelerinin bir arada yaşadığı, sahip olduğu fonksiyonlar icabıyla yakın çevresi ile pek çok iktisadi ve kültürel faaliyetleri yoğun olarak yaşayan yerleşmelerdir (Karaboran, 1989, s. 82). Şehir fonksiyonu; şehrin varlığına sebep olan, gelişmesini sağlayan ve devamlılığı için gerekli kaynakları temin eden tüm faaliyetleri ve birbirine bağlı işlevleri içermektedir (Beaujeu-Garnier & Chabot, 1967, s. 106). Şehirlerin fonksiyon sahalarının araştırılması ve buna bağlı olarak şehir karakterinin tayin edilebilmesine yönelik çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır (Tolun Denker, 1974-77, s. 80). Şehirler tümüyle aynı nitelik ve dokuda yapılardan, bölgelerden müteşekkil değildirler. Bir şehir nüvesi; iş, ticaret, ikamet ve dinlence alanları başta olmak üzere farklı fonksiyonel sahalardan oluşmaktadır. Bu sahalardan kimi zaman belirli bir düzen içinde belirli sahalarda toplanmış bulunurken kimi zaman da dağınık bir görünümde bulunurlar. Gerek dağılıştaki gerekse fonksiyonların şehir içi mekân kullanılışı üzerinde şehrin sahip olduğu coğrafi faktörler başta olmak üzere pek çok değişken etkili olmaktadır. Şehir içindeki farklı alanların meydana gelişi şehrin sahip olduğu fonksiyonlara bağlı olup şehir coğrafyası açısından fonksiyon, bir yandan şehre mekâna ihtiyaç gösteren faaliyetler ile diğer yandan şehrin yakın uzak çevresi ile olan bağlantılarını ifade etmektedir (Tolun Denker, 1976, s. 23).

Şehirsel fonksiyonlar ve bunların mekânda edindiği yer, bir yerleşmenin şehir hüviyeti kazanmasında çok önemli olmaktadır. Gerek şehir gerekse bölgesel ölçekte hazırlanan mekânsal planlamalar yapılırken konut alanları, sağlık, eğitim ve dinî kurumlar, sanayi bölgeleri, ulaşım altyapısı ve dinlenme alanları gibi çok farklı unsurlar dikkate alınmakla birlikte insanların konfor alanları da artırılmalıdır (Sertkaya Doğan, 2021, s. 117). Şehirleri etrafından bağımsız unsurlar olarak görmemek, bağlı buldukları bölgelerle birlikte değerlendirip, gelişme planlamalarını ve uygulamasını birlikte yapmak gerekmektedir. Bu bağlamda şehir bölgesi, bir bitkinin gelişmesi ve mevcudiyetini sürdürmesi için gerekli olan mekân gibi değerlendirilebilir (Göney, 2004, s. 53).

Fethiye şehri de diğer şehirler gibi farklı fonksiyonlara sahiptir. Elbette bu fonksiyonların bazılarının çeşitliliği ve önemi zamanla arttığı gibi bazıları da zaman içerisinde önemini kaybetmiştir. Bu bölümde, şehir içi mekân kullanımındaki farklılıkları etkileyen şehirsel fonksiyonlar coğrafi faktörler ışığında ele alınmıştır. Şehre ait mekân kullanımının ortaya konabilmesi için öncelikle fonksiyonel alanlar belirlenmiş ve kategorize edilmiştir. Bu doğrultuda Fethiye ilçe belediyesinden

şehre ait imar planları temin edilmiştir. Bu imar planlarına bağlı olarak şehir içerisindeki konut, idari, ticari, sanayi, kültürel, askerî ve yeşil sahalar tespit edilip sınıflandırılmış ve buna bağlı bir altlık oluşturulmuştur. Fakat çalışma içerisinde tasnifleme ve altlıkların oluşturulmasında sadece imar planları ile yetinilmemiştir. Özellikle yakın döneme ait uydu ve drone görüntülerinden faydalanılmış, bu sayısal görüntülerden elde edilen veriler arazi gözlemlerinde yerinde teyit edilmeye çalışılmıştır. Yine çalışmanın istatistikî verilerinin oluşturulmasında ilçe belediyesinden alınan dokümanlardan, ilçe tarım, eğitim, sağlık müdürlüklerinden alınan verilerden, Fethiye Şehir Rehberi adlı eserden ve Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası'nın yıllık olarak yayımlanmış olduğu ekonomik raporlardan faydalanılmıştır. Elde edilen tüm verilerin sayısallaştırılması ve görselleştirilmesinde Coğrafi Bilgi Sistemleri alanında yaygın olarak kullanılan ArcGIS 10.8, NetCAD 8.5 ve QGIS 3.34 isimli yazılım platformlarından istifade edilmiştir. Bu sayısallaştırmalar sırasında HGM'den temin edilen yüksek doğruluklu ve güncel uydu görüntüleri ile yerinde arazi gözlemlerinden de faydalanılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Fethiye şehrinin şehir içi mekân kullanım haritaları oluşturulmuş, bu haritalara bağlı olarak şehrsel fonksiyonlar yorumlanmış, dağılımında etkili olan coğrafi faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.1. Şehrsel Fonksiyonlar ve Şehir İçi Mekân Kullanımı

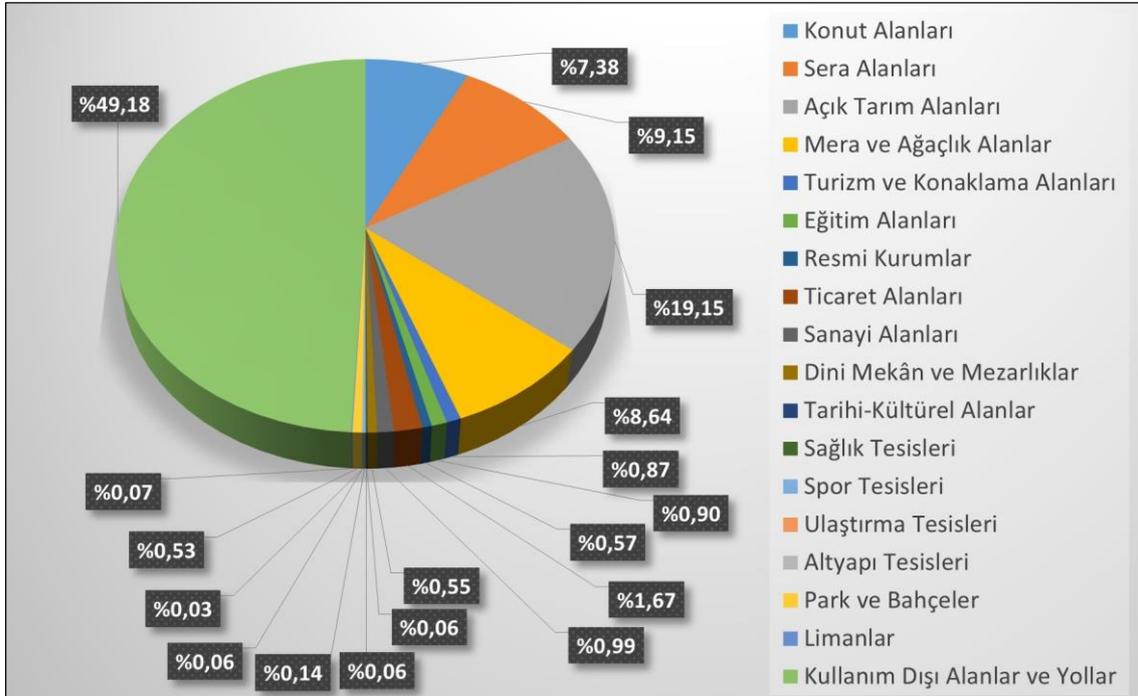
Elde edilen veriler ışığında ortaya konan şehre ait mekân kullanım haritasına bakıldığında fonksiyon alanlarının belirli bir merkezden çevreye doğru (tarihi, idari, ticaret alanları vb.) yayıldığı görülmektedir (Harita 36). Fakat günümüzde çeşitli faktörlerin etkisiyle bu genel kural bozulmakta ve farklı fonksiyonlar şehir alanının âdeta her noktasına dağılmaktadır. Bu durum yerleşim alanı içerisinde hizmetlere ulaşımı kolaylaştırdığı gibi farklı noktaların gelişimine de zemin hazırlamaktadır.

Fethiye şehri, yaklaşık 6.900 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Belirtilen bu alan içerisindeki kullanım dışı alanlar 2.894 ha ile yaklaşık %41'lik bir orana sahip olup hızlı kentleşme ile bu alanların yok olması muhtemel görünmektedir. Şehir sahası içinde yer alan ve yaklaşık 600 hektarlık alan kaplayan mera ve ağaçlık alanlar; özellikle Karagedik, Foça, Çiftlik ve Karaçulha mahalleleri sınırları içinde yer almaktadır. Önemli bir tarım şehri olan Fethiye'de açık tarım sahalarının ve seraların kapladığı alan da önemli bir yer tutmaktadır. Eskiden beri önemli bir tarım alanı olan çalışma sahasının 1.337 hektarı açık tarım, 639 hektarı sera alanı olmak üzere yaklaşık %29'u tarımsal sahalardan oluşmaktadır. Fakat hızlı nüfus artışına bağlı ortaya çıkan şehirleşmenin etkisiyle gerek yeşil alanların gerekse tarım alanlarının oranı zaman içerisinde azalmaktadır. Çalışma alanı içerisinde fonksiyonel olarak büyük paylardan birisi de konut sahalarına aittir. Özellikle kıyı sahasında yoğunlaşmış olmakla birlikte ayrıca güneyde Süleyman Demirel Bulvarı boyunca, kuzeyde ise Yeni ve Çatalarık mahallelerinde ova içlerine doğru sokulan konut alanlarının kapladığı alan 515 hektar ile toplam çalışma alanı içerisinde %7.4'lük orana sahiptir. Konut alanları Fethiye'nin turizm potansiyelinin daha

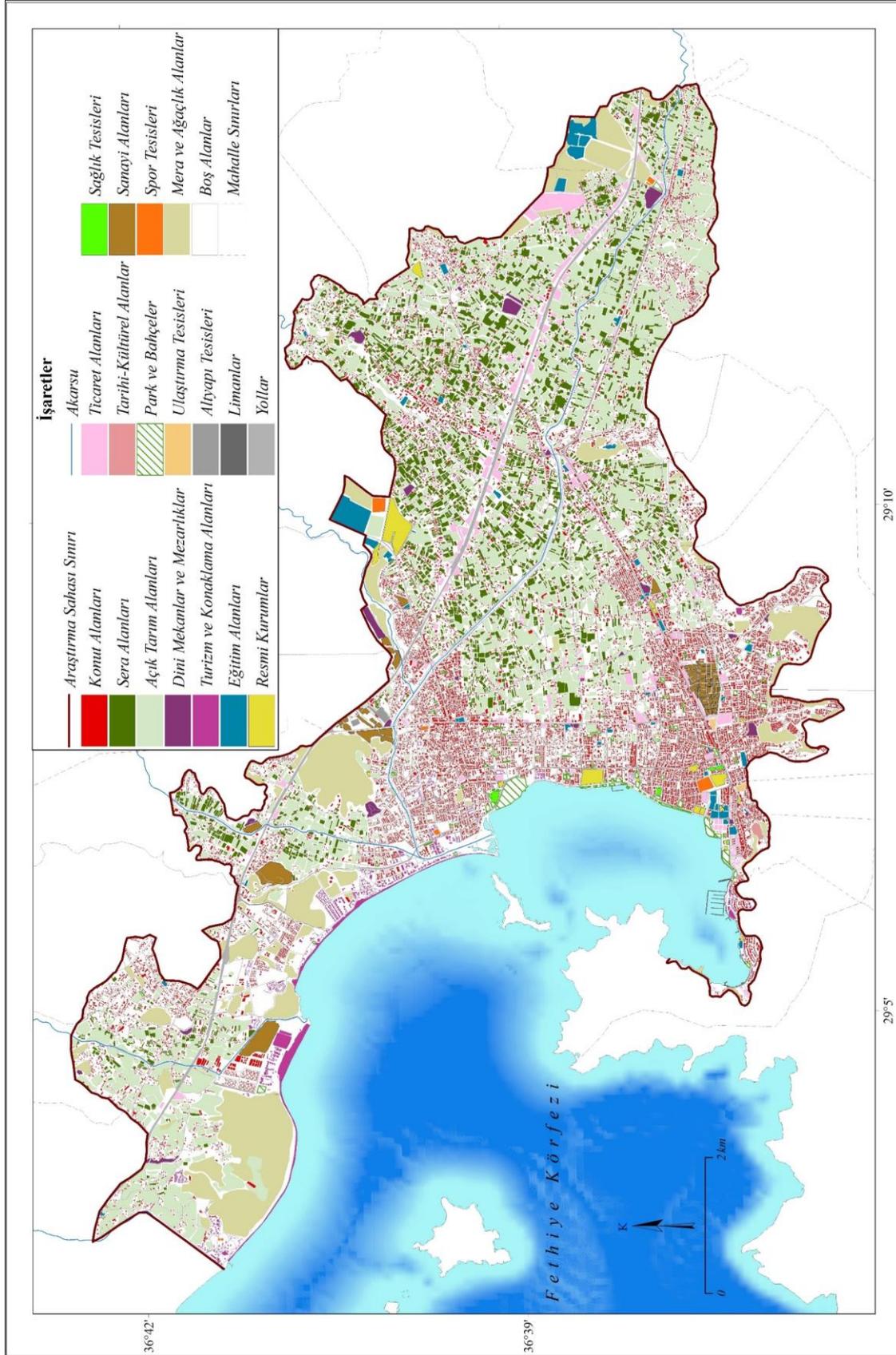
ulaşılabilir olduğu 2000 yılı sonrasında daha da hızla genişleyerek ova içlerine ve bireysel tarım arazileri içlerine de yayılmaya başlamıştır (Tablo 57, Grafik 39). Verilen tablo ve grafikteki rakamların ortaya çıkarılmasında özellikle bina durumunda kalan konut, kamu kurumları ve tesislerde mümkün olduğunca yapıların alanları ölçümlenmiş; bunların sahip olduğu bahçe ve dış park alanları hesaplama dışında bırakılmıştır.

Tablo 57. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanımı, 2023

Fonksiyon Alanları	Alan (ha)	Oran (%)	Fonksiyon Alanları	Alan (ha)	Oran (%)
Konut Alanları	515	7,38	Tarihi-Kültürel Alanlar	3,95	0,06
Sera Alanları	639	9,15	Sağlık Tesisleri	4,4	0,06
Açık Tarım Alanları	1.337	19,15	Spor Tesisleri	9,98	0,14
Dini Mekân ve Mezarlıklar	38,2	0,55	Ulaştırma Tesisleri	2,2	0,03
Turizm ve Konaklama Alanları	60,78	0,87	Altyapı Tesisleri	4,25	0,06
Eğitim Alanları	63,17	0,90	Park ve Bahçeler	36,99	0,53
Resmî Kurumlar	39,7	0,57	Limanlar	4,57	0,07
Ticaret Alanları	116,4	1,67	Yollar	540	7,74
Sanayi Alanları	69	0,99	Kullanım Dışı Alanlar	2.894	41,46
Mera ve Ağaçlık Alanlar	603,6	8,65			
Toplam				6.981	100

Grafik 39. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanım Oranları, 2023

Harita 34. Fethiye Şehir İçi Mekân Kullanımı, 2023

Çeşitli avantajlarının etkisi ile eski dönemlerden beri ticaret fonksiyonunun da ön planda olduğu şehir alanı içerisinde ticari alanlar 116 hektarlık alana yayılmış durumdadır. Ticaret sahalarının çalışma alanı içerisindeki dağılımına bakıldığında şehrin ilk kuruluş alanlarını içeren merkezi sahada ve ulaşım imkânlarından dolayı Cumhuriyet Bulvarı olarak da bilinen Seydikemer-Dalaman yolu hattında yoğunlaştığı görülmektedir. Büyük sanayi kuruluşlarının yer almadığı şehir sahasında bu alanların kapladığı alan yaklaşık 70 hektardır. Bu da genel olarak Taşyaka Mahallesi sınırlarında yer alan küçük ölçekli sanayi bölgesi ile Karagedik Mahallesi'nde yer alan maden ve taş işleme sahalarına aittir. Sanayi alanlarının şehrsel alan içerisindeki oranı yaklaşık %1'dir.

Fethiye'de eğitim alanlarının şehrin ilk kurulum bölgesinde yoğunluğunu korumakla birlikte günümüzde Eldirek Mahallesi'ndeki "*Liseler Yerleşkesi*" ismiyle anılan alanda ve doğuda Esenköy Mahallesi'nde yer alan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ne bağlı kampüs yerleşkesi kısmında arttığı gözlemlenmektedir. Çalışma alanı içerisinde eğitim alanları yaklaşık 64 hektarlık alan kaplamaktadır. Yaklaşık 40 hektarlık alan kaplayan resmî kurumlara ait fonksiyon sahasının genel olarak şehirleşmenin de yoğun olduğu kıyı kesimlerde toplandığı görülmektedir.

Şehir alanı içerisinde genel turizm fonksiyonu ve çeşitliği sebebiyle çok sayıda otel, motel, pansiyon tarzında konaklama alanları ile karavan ve çadır kurulum alanları mevcuttur. Çalışma sahamız içindeki hem turizm hem de bunlara ait konaklama sahalarının kapladığı alan yaklaşık 61 hektardır. Bu alanlar özellikle Akarca, Foça ve Çiftlik mahalleleri içerisinde yoğunluk kazanmakla birlikte 2000 yılı sonrasında artan nüfus ve turist etkisi ile şehir alanının her köşesine yayılmaya başlamıştır. Tarih boyunca kıyılara sahip olmasının verdiği avantaja bağlı olarak liman faaliyetleri de Fethiye'de gelişmiştir. Özellikle Karagözler ve Cumhuriyet mahalleleri kıyılarında olmak üzere Kesikkapı ve Tuzla kıyılarında liman sahaları yer almaktadır. Liman sahaları, şehir sahası içinde 4,57 ha alan kaplamaktadır.

Fethiye'de şehir alanı içerisinde 40 hektarlık alan, resmi veya idari faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlara aittir. 2013 yılından sonra Büyükşehir Yasası'nın ortaya çıkardığı değişikliklerle birlikte şehir bünyesine dahil olan mahalleler içerisinde çeşitli ek hizmet binaları, kamu binaları yapılmıştır. Fakat günümüzde de şehrin ilk nüvesinin olduğu Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla mahalleleri bu fonksiyonel birimlerin yoğun olduğu alanlardır. Hükümet konağı, belediye, sağlık ve nüfus müdürlükleri, müftülük binası gibi birimler bu mahalleler içinde yer almaktadır. Fethiye'de dinî mekânların ve mezarlıkların kapladığı alan yaklaşık 38 hektardır. Bu değer içerisinde çalışma alanı içerisinde yer alan camiler ve mezarlıklar dikkate alınmış olup Karaçulha, Esenköy, Çatalarık ve Taşyaka mahallelerindeki mezarlıklar geniş yer tutmaktadır.

Özellikle kıyı sahasındaki mahallelerde bulunmakla birlikte diğer mahallelerde de yer alan park ve bahçelerin kapladığı alan 37 hektar olup toplam şehir alanının %0,6'sını oluşturmaktadır. Yine şehir halkının sosyal ve sportif aktivitelerini yapması için planlanan spor tesisleri de 10 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Elbette bu verilerin haricinde mahalle aralarında yer alan çok daha küçük ölçekli park ve günlük dinlenme alanları da yer almaktadır.

Şehrin tarihi süreç içindeki en bilinen fonksiyonlarından biri olan liman özelliği, genel olarak Karagözler ile Cumhuriyet mahalleleri sınırları içerisinde yer alır ve kapladığı alan yaklaşık 4,6 hektardır. Bu limanlardaki faaliyetler yine Karagözler Mahallesi'nde yer alan Fethiye Liman Başkanlığı idaresi tarafından yürütülmektedir. Liman fonksiyonu, Fethiye için tarihin en eski dönemlerinden beri aktif bir rol oynamış olup şehirdeki diğer fonksiyonların gelişmesinde ve etki alanının büyümesinde kilit rol oynamıştır. Şehirde yer alan su arıtma tesisi, trafo ve bakım istasyonları gibi altyapı tesislerine ait fonksiyon alanları yaklaşık 5 hektarlık alan kaplamaktadır. Ulaşım hatlarının bir nevi başlangıç noktası olan otobüs ve dolmuş garajları Taşyaka Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Şehre ait mekân kullanımında dikkate alınan bir diğer fonksiyon sağlıktır. Fethiye'de devlet hastanesi, özel hastaneler, aile sağlık merkezleri, sağlık ocakları ve diş merkezi gibi sağlık tesislerinin toplam alanı 4,4 hektar olup bu birimler, şehrin yoğun nüfuslu mahalleleri başta olmak üzere ihtiyaç duyulan pek çok yerine dağılmış durumdadır. Şehrin en büyük sağlık kuruluşu olan Fethiye Devlet Hastanesi, Akarca Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca bu temel sağlık merkezlerinin dışında farklı noktalarda sağlık kabinleri ve eczaneler de hizmet vermektedir.

4.2. Tarım Fonksiyonu

Şehir yerleşimlerinin tanımlamasında genel olarak, zirai olmayan faaliyetlerin toplanma alanı vurgusu ön plana çıkmıştır (Tolun Denker, 1976, s. 27). Bir başka ifade ile şehir denilince akla gelen, toprağa bağlı olmayan, tarımdan boşalmış, iş gücünün araziye yönelmediği yerleşmeler akla gelmektedir (Uğur & Aliagaoglu, 2019, s. 211). Fakat şehirlerde de belirli ölçüde tarımsal fonksiyonlar devam etmektedir. Öyle ki tanımlama ve kıstaslara göre açık seçik şehir olduğu bilinen pek çok yerleşim biriminde bile halkın bir kısmı geçimini tarım sektöründen sağlayabilmektedir (Tümer, 2008, s. 32). Bu fonksiyon doğrudan şehir fonksiyonu gibi görünmemesine rağmen ortaya çıkardığı ürün ve katma değer ile bazı sektörlerle itici güç oluşturmakta ve dolaylı olarak şehirselleşmeye destek vermektedir. Yani bir yerde tarımsal çıktı ürünlerinin ilk şehirlerin ortaya çıkmasına neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tarihsel süreç içinde kara içlerindeki ilk yerleşmelerin yanı sıra kıyılardaki uygun liman bölgeleri ve verimli kıyı ovalarının bulunduğu alanlar, önemli yerleşme ve şehirleşme sahaları olmuştur. (Yalçınlar, 1967, s. 54). Mekri kazası da kayıtlara göre tarımsal üretim konusunda dikkat çeken yerler arasında olmuştur. Bölge; çeltik, zahire, palamut ve zeytin üretiminin eskiden beri yapıldığı yerler arasında olup buradan elde edilen ürünler deniz yoluyla kimi zaman Mısır'a kimi zaman da İstanbul'a sevk edilmiştir (Yiğit & Karayumak, Menteşe Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, 2012, s. 59-64). Fethiye Ovası'nı oluşturan alüvyonların verimliliği, saha ikliminin ve su kaynaklarının uygunluğu gibi nedenlerle tarım faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmüştür.

Fethiye'nin kuruluşundan bu yana en önemli geçim kaynağı tarım olmuştur. Tütün başta olmak üzere pamuk, zeytin, turuncgiller ve tahıllar önemli ürünler arasındadır. Tütün günümüzde çok fazla ekilmiyor olsa da 1960 yıllarda özellikle Yanıklar ve Kargı mevkielelerinde yetiştirilmiştir. Yine günümüzde yok denecek kadar az ekilen pamuk, o dönemlerde fazlaca ekilmekte ve şehir merkezinde yer alan üç çırçır tesisinde işlenmekteydi. 1968'de getirilen ve yüksek verim alınan Meksika buğdayı yine önemli bir tarım ürünü olmuştur. Fethiye ve çevresinde 1967-68 kayıtlarına göre 19.259 hektar ekili alan bulunmaktadır (Yılmaz, 1969, s. 52-53). Fakat bu değerin büyüklüğü konusunda günümüzde bağımsız bir ilçe olan Seydikemer'in o dönemde Fethiye sınırlarına dâhil olduğu unutulmamalıdır.

Pek çok nedenden dolayı diğer faaliyet kollarına olan ilgi hızla artıp tarıma yönelik uğraşı azalmış olsa da çalışma sahası günümüzde de yoğun tarımsal etkinliklerin sürdürüldüğü alanlar arasındadır. Fethiye ilçesinde 2021 yılı verileriyle toplam tarım alanı 12.662 hektardır (Fethiye İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022). Bu değer, 2022 yılında 12.536 hektara düşmüştür. Üretim şekli ve ürün gruplarına göre değerlendirme yapıldığında Fethiye genelinde en büyük arazinin zeytin ve meyvecilik grubuna ait olduğu görülmektedir (Tablo 58).

Tablo 58. Fethiye'de Tarımsal Arazilerin Dağılımı, 2018-2022

Ürün Grubu	2018 (Dekar)	2020 (Dekar)	2022 (Dekar)
Tarla Bitkileri	23	17	15
Nadas	500	347	200
Çayır-Mera	9.644	1.410	1.410
Zeytin ve Meyve	73.491	73.642	73.680
Açık Sebze	5.500	5.750	2.967
Örtü Altı Sebze	12.110	12.195	12.255
Süs Bitkileri	0	0	19
İşlenmeyen	1.707	16.719	19.610

Kaynak: FTSO, 2023, s. 93

Örtü altı ürün yetiştiriciliği olarak da tanımlanan seracılık faaliyetleri Fethiye genelinde önemli bir yer tutmaktadır. 2022 yılında 12.555 dekarlık alanda bu yöntemle ürün yetiştirilmektedir. Aynı yıl içinde bu yöntemle en çok yetiştirilen başlıca ürünler; domates, hıyar, kabak, patlıcan, çilek ve fasulye olmuştur (Tablo 59).

Tablo 59. Fethiye İlçesinde Başlıca Örtü Altı Üretim Miktarları, 2022

Ürün	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	128.586
Hıyar (Sofralık)	5.850
Kabak (Sakız)	23.387
Patlıcan	17.880
Fasulye	400
Çilek	120

Kaynak: FTSO, 2023, s. 96

Fethiye ürettiği tarım ürünlerini ihraç etme yönüyle de önemli değerlere sahiptir. Özellikle bu konuda yaş meyve-sebze ihracatı kayda değerdir. Özellikle Seydikemer gibi çevre ilçelerin ürünleri de Fethiye'den ihraç edilmektedir. 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 43 bin ton taze domates, 1.500 ton taze limon, 292 ton taze biber ve 188 ton taze hıyar Fethiye ihracatına konu olmuştur (Tablo 60). 2022 yılı verilerine göre ihraç edilen ürün miktarı açısından ülkeler bazında değerlendirme yapıldığında 12 bin ton ile Romanya'nın ilk sırada yer aldığı görülür. Bunu sırasıyla Ukrayna ve Rusya izlemektedir (Tablo 61).

Tablo 60. Fethiye İlçesinde Başlıca Tarımsal İhraç Ürünleri, 2022

Ürün	Miktar (kg)
Taze Domates	42.321.940
Taze Limon	1.419.526
Zeytin Yağı	338.429
Taze Biber	292.604
Taze Hıyar	188.405
Taze Nar	143.030
Taze Çilek	76.989
Taze Portakal	73.000
Taze Kabak	50.845

Kaynak: FTSO, 2023, s. 94

Tablo 61. Fethiye İlçesinde Ülkelere Göre Tarımsal İhracat, 2022

Ülke	Miktar (kg)
Romanya	12.438.798
Ukrayna	10.687.244
Rusya	6.529.823
Bulgaristan	2.501.400
Polonya	2.372.897
Almanya	2.088.960
Moldova	1.433.160
Beyaz Rusya	1.375.545
S. Arabistan	1.339.583

Kaynak: FTSO, 2023, s.95

Sulama konusunda ova içinde ve çevresinde yapılan arklar ve kanallar önemli oranda çiftçiye kolaylık sağlamaktadır. DSİ tarafından 1965'te yapımına başlanan ve Eşen Çayı'nın sularını Fethiye Ovası'na getiren arklar bölge tarımı için hayati öneme sahiptir (Yılmaz, 1969, s. 55). 2022 yılında ilçe genelinde tarım alanlarının 50.120 dekarlık kısmı sulu, 70.524 dekarlık kısmı ise kuru tarım metodunun uygulandığı sahadır (FTSO, 2023, s. 92).

Yukarıda bahsedilen değerler, ilçe genelindeki değerler olup ürün bazlı çalışma alanına ait değerler yer almamaktadır. Fakat toplam ilçe tarım alanları içerisinde, özellikle Fethiye Ovası'nın büyüklüğü ve varlığı düşünüldüğünde, bu değerler içerisinde şehir sahasının önemli bir yere sahip olduğu anlaşılacaktır. Sahamıza ait bazı tarımsal değerler, CBS metotlarıyla hesaplanmıştır. Fethiye şehri sınırları içerisinde yaklaşık 1.337 ha açık tarım alanı, 639 ha sera alanı bulunmaktadır. Arazi yapısı ve şehirleşme gibi olgulardan dolayı tarım alanları dengeli bir dağılım göstermemektedir (Tablo 62).

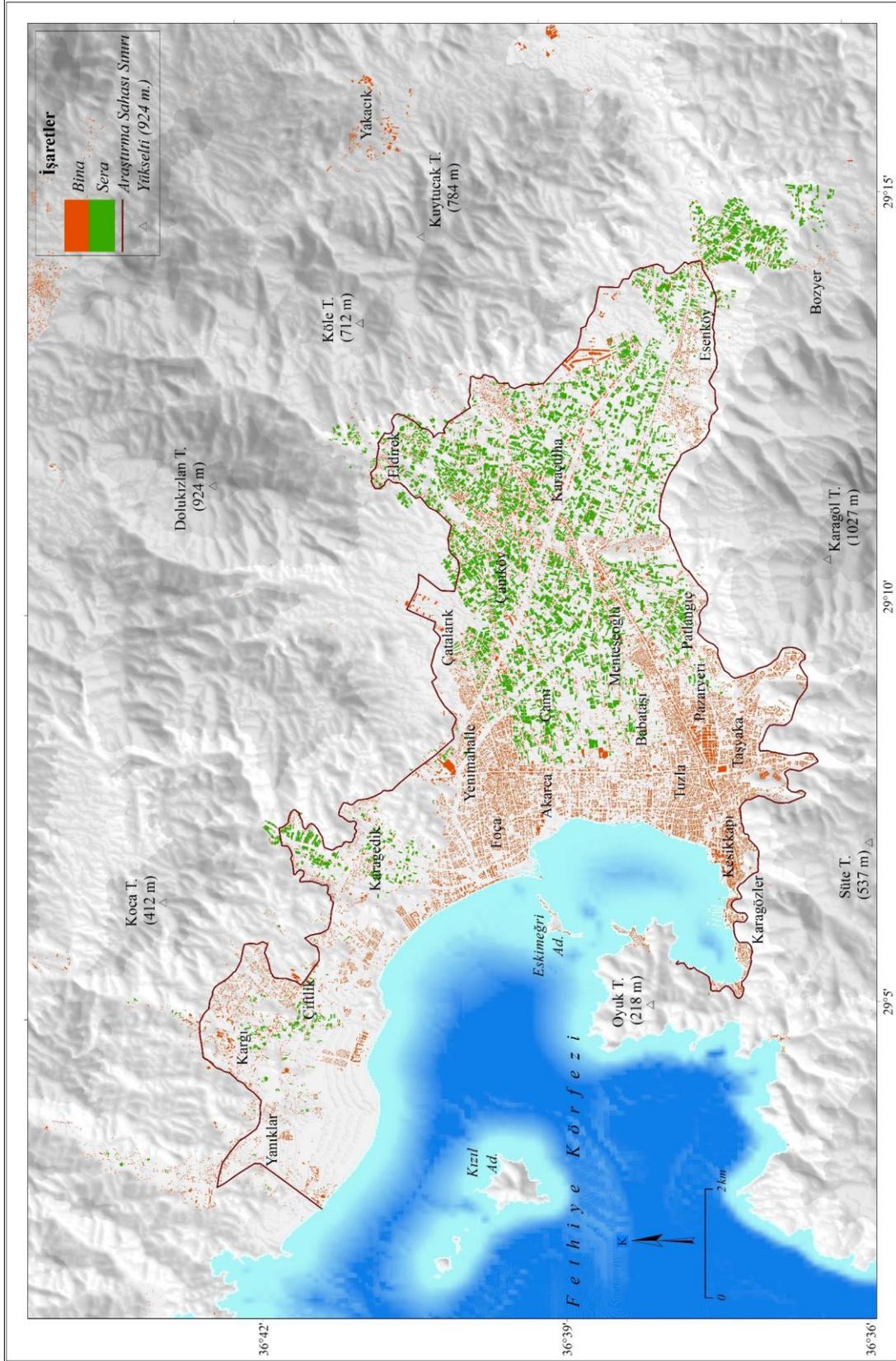
Fethiye Körfezi kıyılarındaki mahalleler, eskiden beri yoğun nüfuslanan sahalardan olmasından dolayı yapılaşmanın da çok fazla olduğu yerlerdir. Bu da tarım alanlarının bu kısımlarda çok fazla yok edilip yapılaşmanın artmasına yol açmıştır. Örneğin kıyıya komşu veya yakın konumda bulunan Karagözler, Kesikkapı, Cumhuriyet, Taşyaka gibi mahallelerde açık tarım alanı bulunmamaktadır. Yine Foça, Akarca gibi mahallelerde ise yok denecek kadar az açık tarım alanı mevcuttur. Açık tarım alanının en fazla olduğu mahalle 428 hektarlık değerle Karaçulha'dır. Bunu ana şehir merkezinden uzakta kalan Esenköy, Yanıklar, Karagedik ve Kargı gibi mahalleler takip etmektedir. Fakat yapılaşma ve diğer sektörlerin daha cazip getiri sunması gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle bu alanlardaki pek çok tarım alanının zamanla ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 62. Çalışma Sahasında Sera ve Açık Tarım Alanları, 2023

Mahalle	Sera Alanları (ha)	Açık Tarım Alanları (ha)	Mahalle	Sera Alanları (ha)	Açık Tarım Alanları (ha)
Yanıklar	4,40	142,33	Taşyaka	0,00	0,00
Kargı	21,02	71,52	Patlangıç	1,45	4,79
Çiftlik	3,90	13,86	Menteşeoğlu	9,72	36,44
Eldirek	57,60	62,06	Babataşı	4,03	30,09
Karaçulha	258,26	427,60	Akarca	0,19	1,17
Esenköy	54,48	186,88	Cami	28,20	48,02
Çamköy	95,77	50,37	Çatalarık	15,06	13,47
Karagözler	0,00	0,00	Foça	0,00	1,98
Cumhuriyet	0,00	0,02	Karagedik	38,64	78,40
Kesikkapı	0,00	0,00	Yeni	14,73	30,90
Tuzla	0,00	0,00	Pazaryeri	14,65	31,02

Fethiye, ülkemiz genelinde seracılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı sahalardanır. İklim şartlarının elverişli olmadığı yerlerde, çevrenin olumsuz etkilerini kısmen de olsa ortadan kaldırarak tüm yıl boyunca ürün yetiştirilebilme yöntemine seracılık denilmektedir (Doğan, 1999, s. 65) (Harita 37). Seracılık geçmiş olduğu kadar eskiye dayanan bir tarım uygulamasıdır. İlkel seraların kökeni antik çağlara, özellikle Romalılar dönemine kadar uzanır. Ancak modern seracılığın gelişimi daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. 18. yüzyıldan sonra Almanya, İngiltere ve ABD gibi ülkelerde modern seracılık teknikleri geliştirilmiş ve günümüzdeki hâlini almıştır. Seracılık, bir entegre tesis gibi işler ve tarımsal üretimin çeşitli yönlerini içerir. Dünya genelinde sera yetiştiriciliği uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen ülkemizde modern seracılığın gelişimi daha sonraki dönemlere, özellikle 1950'lerden sonrasına rastlar. Bu dönemde, basit yapılarla başlayan seracılık uygulamaları, zamanla teknolojik ve tarımsal gelişmelere paralel olarak gelişmiş ve yaygınlaşmıştır (FTSO, 2009, s. 72). Turfandacılığın (seracılık) çalışma alanında ilk kez 1966-67 yılında başladığı, sayının 1972'de 75 civarında olduğu belirtilmektedir (Tuncel & Göçmen, 1973, s. 130).

Ovadaki sulama faaliyetlerinin zenginleşmesiyle birlikte 1980'den sonran seracılık faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir. Daha öncesinde tahıl tarımının yoğunlaştığı bu alanda bu tarihlerden sonra sebze üretimi de artmıştır (Doğan, 1999, s. 64). Bu artış üzerinde seracılığın gelişmesi ve teknik imkânların artışı önemli etkiye sahiptir. Çalışma sahamızda 1970'lerde 75 olan sera sayısı, 2023 yılında uydu görüntülerinden elde edilen verilere göre yaklaşık 3500'e yükselmiştir (Foto 41). Bu seralar eskiden plastik örtü şeklinde yapılırken günümüzde cam seralar da plastik örtülü seralar kadar yaygınlaşmıştır.

Harita 35. Fethiye Şehri ve Yakın Çevresinde Bina ve Tarımsal Sera Dağılımı, 2022

Foto 40. Karaçulha ve Esenköy Mahallelerindeki Seralar, 2023

(36° 38' 24.24" K - 29° 13' 20.79" D)

Şehirler, çoğunlukla verimli tarım arazileri üzerine kurulmuştur ve bu durum, tarım alanlarının özgün amaçları dışında kullanılmasıyla ciddi problemlere yol açmaktadır. Bugün ovalık bölgelerde inşa edilen karayolları, şehir yerleşimlerini kendilerine doğru çekerek nüfusun ve yapılaşmanın tarım arazilerine doğru genişlemesine sebep olmaktadır. Çalışma sahasında başta turizm faaliyetlerinin yoğun bir şekilde artmasına bağlı olarak gerek konut kiralama gerekse konaklama alanlarının ekonomik açıdan daha yüksek getiri sunmasıyla birlikte tarımsal alanlar ortadan kaldırılmaya devam etmektedir. 1980'lerin başında Fethiye'nin ana nüvelerinden olan eski mahalle sahalarından Günlükbaşı'na kadar olan pek çok kısımda ziraat faaliyeti yapılırken günümüzde buralar konut, pansiyon ve otellerle dolmuş durumdadır (Doğan, 1999, s. 122).

Sonuç olarak şehirlerin çevresindeki tarım alanları giderek yok olmakta, buna bağlı olarak verimli tarım alanlarındaki şehirleşme geri döndürülemeyecek bir noktaya doğru gitmektedir. Bu duruma bir çalışmada dikkat çeken Yalçınlar; Adana, Konya, Bursa, Edirne gibi şehirlerin hızla büyüdüğünü fakat büyümenin verimli tarım alanlarına doğru olduğunu vurgulamış; çok ciddi oranlarda ovaların aleyhine bir baskının olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu “*istikbal bakımından iyi görünmemektedir*” şeklinde ifade ederek konuya dikkat çekmiştir (Yalçınlar, 1967, s. 61-63). Ayrıca ova genelinde açık sistem olarak yapılmış olan su dağıtım ve iletim hatları, çiftçilerin bilinçsiz sulama tutumları su israfını artırmaktadır. Bu hususta kapalı sistemler kurularak suyun çok daha verimli kullanılması, Fethiye'nin tarım geleceği için önem arz etmektedir.

Tarımsal sahada dikkat çeken bir diğer iktisadi faaliyet kolu ise hayvancılıktır. Çalışma alanımız bir kıyı şehri konumunda olmasına rağmen açık deniz balıkçılığı ülkemiz genelinde de olduğu gibi istenilen düzeyde değildir. Şehir kıyılarında deniz balıkçılığı olarak 2022 yılı verilerine göre küpez, sardalya, istavrit üretimi ön plandadır. 2022 yılında Fethiye’de 82 tonluk deniz ürünleri üretiminin yanında kültür balıkçılığı konusunda son dönemlerde ciddi artışlar olmuş, özellikle alabalık üretim alanlarının sayısı artmıştır. Çalışma raporlarından elde edilen bilgilere göre ülkemiz alabalık üretiminin %70’inin Muğla ilinden karşılandığı ve bu konuda da özellikle Seydikemer ve Fethiye’nin önemli bir konumda olduğu vurgulanmaktadır (FTSO, 2015, s. 2). Yanıklar ve Patlangıç mahallesi sınırlarındaki alabalık üretim çiftlikleri önemli miktarda üretimler yapmaktadır. Üreticilerin bu konuda en önemli problemlerinin imar durumu, teçhizat ve soğuk hava imkânlarındaki eksiklikler olduğu kaynaklardan tespit edilmiştir. Bunlar haricinde büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı gibi diğer hayvancılık türleri kısmen de olsa kenar mahalleler diyebileceğimiz Yanıklar, Kargı, Eldirek, Esenköy ve Karaçulha’da sürdürülmeye devam etmektedir.

4.3. Turizm Fonksiyonu

Sanayi devrimine bağlı olarak artan gelir ve insanların dinlenme ihtiyacının artması, turizm olgusunu gün geçtikçe daha da büyük bir sektör hâline getirmektedir. Öyle ki turizm dünyada bankacılık sektöründen sonra en hızlı büyüyen sektör olarak ifade edilmektedir (Göktaş Kulualp & Karadağ, 2019, s. 41). Turizm fonksiyonu, pek çok eserde de olduğu gibi “bacasız sanayi” olarak nitelendirilmektedir. Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi; turizmi, her üç saniyede bir yeni iş olanağı yaratan dünyanın en büyük endüstrisi olarak tanımlamaktadır (Özgüç, 2017, s. 1).

Şehirler de sahip oldukları pek çok coğrafi unsuru, kültürel-tarihî mirası, eğlence noktaları ve alışveriş sahaları ile turizm açısından cazibe noktaları olabilmektedir. Bu turizm sahaları ile olan etkileşim, diğer fonksiyon alanları ile doğrudan ya da dolaylı etkileşime sahip olmaktadır. Yani turizm bir yerdeki şehirleşme kavramı üzerinde hem mekânsal hem de kültürel açıdan çeşitli gelişim ve değişimlere sebep olmaktadır. Bir şehrin turizm potansiyeli ifade edilmek istendiğinde sahip olduğu turizm çekim noktalarının, konaklama sahalarının, gelen turistlerin hem nitelik hem de nicelik bakımından tanınmasının büyük önemi vardır.

Fethiye, sahip olduğu tarihî ve kültürel zenginlikler ile coğrafi güzelliklerin harmanlandığı, gelen turistlerin hem dinlenme hem de ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir yerleşim birimi olup yerli ve yabancı turistler için başlıca tercih noktalarından biridir. Fethiye ülkemizin önde gelen kıyı turizm sahalarından biridir ve turizmle birlikte kentsel gelişme de hızlanmıştır (Doğaner, 2001, s. 25). Şehir

sahası sahip olduğu uygun iklim şartlarından dolayı tek bir zaman ya da mevsimde değil yılın her döneminde turist ağırlamaktadır. Fethiye, dışarıdan ilk bakışta sadece deniz-kum-güneş turizminin var olduğu bir alan gibi görülse de kültür, eko, yat ve spor, karavan turizmi gibi daha pek çok turizm çeşidinin önem kazandığı bir sahadır.

Bölgenin turizm açısından sunduğu olanaklar hem bölge hem de ülke kalkınması açısından uzun süredir dikkat çeken bir özelliktir. Bu zenginliklerin değerlendirilmesi için iyi yollara ve otellere olan ihtiyaç bulunmaktadır (Darkot & Erinç, 1954, s. 196). Arkeoloji bakımından önemli mevkilerin varlığı, dağcılık, kara ve deniz av sporları ile özellikle denizcilik faaliyetlerinin çeşitliliği dikkate değer turizm değerleri arasındadır. Çalışma sahasına geçmeden önce ilçe düzeyinde Fethiye'nin turistik alanları şu şekilde sıralanabilir: Babadağ, Belcekız Sahili, Çalış Plajı, Katrancı Mesire Alanı, Küçükkgargı Mesire Alanı, Gemiler Adası, Kelebekler Vadisi, Ölüdeniz, Göcek, Afkule Manastırı, Amintas Kaya Mezarları, Kayaköy, Cadianda Ören Yeri, Lydia, Lyssae ve Fethiye Müzesi.

Çalışma alanındaki esas turizm sahalarına geçmeden önce bölge ve ülke turizmi açısından bahsedilmesi gereken bir turizm çeşidi de ekoturizm kavramıdır. Lüks turizm faaliyetlerine bir alternatif olarak doğan ve deniz-kum-güneş turizminden farklı olarak daha çok kırsal alanlarda hizmet sunan doğayla iç içe turizm türü olan ekoturizm kavramı, sürdürülebilir turizm konusunda önemli bir değişimdir (Üzümcü & Koç, 2017, s. 14). Doğrudan çalışma alanımız içinde olmasa bile hemen şehre yakın kırsal çevrede ekoturizm sahaları oluşmaya ve geliştirilmeye başlamıştır. Ekoturizm kapsamında yayla, kamp, karavan ve trekking (doğa yürüyüşü) turizmi aktiviteleri, şehir çevresindeki sahada faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlere katılanlar doğal olarak şehir sahası içerisindeki hizmet sahaları ile de temasta kalmakta ve şehirle buldukları etkileşim ve ticari bağlarından dolayı bir katma değer oluşturmaktadır.

Ülkemiz genelinde bakıldığında, özellikle kıyı bölgelerin, yabancı turistlerin esas tercih alanları olduğu görülmektedir. Bu bağlamda şehrin de içinde bulunduğu ve tarihte sembolü güneş ve ışık olan tarihî Likya bölgesi turizm olanaklarının, özellikle de deniz turizm imkânlarının, çok farklı kompozisyonlarını bir arada bulundurmaktadır. Doğrudan ilçeye giriş yapan turistlerin bilgisi her nokta için tutulmamakta olup Muğla'ya gelen turistlerin büyük bir çoğunluğunun bir şekilde Fethiye'yi de ziyaret ettiği düşünülmektedir. Verilere göre 2022 yılında Muğla'ya gelen yabancı turistlerin ülkelerine göre dağılımına bakılacak olursa ilk sırada İngiliz vatandaşlarının olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Rusya, Ukrayna, Almanya ve Polonya takip etmektedir (Tablo 63). 2020 yılında dünya genelinde ortaya çıkan COVID-19 pandemisinden dolayı beşerî hareketlilik sadece ülkemizde değil, dünya genelinde kısıtlanmıştır. Bu durum, gelen turist sayısına da doğrudan yansımıştır. Örneğin 2019'da 200 bine yakın Alman vatandaşı Muğla'ya giriş yaparken 2020 yılında bu değer 16 bine düşmüştür.

2019 yılında 740 bini yerli, 680 bini yabancı olmak üzere 1.420.000 turistin ziyaret ettiği Fethiye'ye 2020 yılında dünya genelinde yaşanan Covid pandemisinin etkisiyle yaklaşık %60'lık bir düşüşle 574.000 turist giriş yapmıştır. Bu değer 400.000'i yabancı, 174.000'i ise yerli turistten oluşmaktadır. Pandemi kısıtlamalarının kısmen azalması ve insanların pandemi süresince turistik faaliyetlere katılma isteklerinin etkisiyle 2022 yılında Fethiye'ye gelen turist sayısı tekrar ciddi oranda artarak 1.380.433 kişiye ulaşmıştır (Tablo 64).

Yine 2022 yılında Muğla ili hudut kapılarından (havalimanları, deniz limanları) giriş yapan 2.977.103 turist kaydedilmiştir. Bunun 37.144'ü Fethiye Limanı'ndan giriş yapmıştır. En fazla kullanılan hudut kapısı ise 1.553.005 kişi ile Dalaman Havalimanı'dır. Fethiye'ye gelen ve en az bir gecede olsa konaklayan yabancı turistlerin milliyet dağılımına bakıldığında 156 farklı ülke vatandaşının giriş yaptığı, bunlar içinde de 280.830 kişi ile ilk sırada İngiliz vatandaşlarının olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Rusya, Almanya, Hollanda ve ABD vatandaşları takip etmektedir. En az bir gece de olsa konaklama sayısında 988.921 gece ile İngiliz vatandaşları ilk sırada yer almaktadır (Tablo 65) (FTSO, 2023, s. 139-144).

Tablo 63. Muğla İline Gelen Yabancı Turist Sayısı, 2015-2022

Geldiği Ülke	2015	2018	2019	2020	2021	2022
İngiltere	1.262.885	1.027.304	1.137.108	309.717	61.384	1.283.592
Rusya	220.324	398.596	513.056	150.397	287.799	362.361
Ukrayna	45.161	176.871	200.855	127.564	273.939	107.062
Almanya	290.661	218.195	190.069	16.213	89.605	219.563
Polonya	142.779	138.948	180.511	17.424	85.326	173.782
Diğer	954.252	845.201	1.045.051	73.999	285.536	830.690
Toplam	2.916.062	2.805.115	3.266.650	695.314	1.083.589	2.977.050

Kaynak: FTSO, 2016 s. 155, 2019 s.201, 2023 s.139

Tablo 64. Fethiye'ye Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayısı, 2010-2022

2010		2015		2019		2020		2022	
Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
725.000	625.000	514.540	694.707	740.000	680.000	174.000	400.000	650.000	730433
1.350.000		1.209.247		1.420.000		574.000		1.380.433	

Kaynak: FTSO, 2015 s.152, 2019 s.200, 2023 s.139

Tablo 65. Fethiye'de Konaklayan Turistlerin Ükelere Göre Dağılımı, 2022

Milliyeti	İngiltere	Rusya	Almanya	Hollanda	ABD
Toplam Gelen	280.830	46.940	22.880	7.732	6.358
Gecelene Süresi	988.921	178.096	94.209	35.098	15.609

Kaynak: FTSO, 2023 s.144

Fethiye, önemli değerlendirmeler sonunda verilen bir kategori olan mavi bayraklı plajların da bulunduğu yerlerdendir. Mavi Bayrak, bir ülkenin veya ilin plajları, yat limanları ve marinalarının uluslararası standartlara uygun olduğunu simgeleyen prestijli bir çevre ödülüdür. Bu ödül, bir ülkenin veya ilin sahip olduğu Mavi Bayrak sayısı arttıkça, çevresel sürdürülebilirliğe ve turizm çekiciliğine olan katkısını göstererek, o bölgenin cazibesini artırır (Solmaz, 2018, s. 105). Muğla, 110 mavi bayraklı plaj değeri ile Antalya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Fethiye ise 10 tane mavi bayraklı plaja sahiptir (Mavi Bayrak Türkiye, 2024).

Çalışma alanımız içinde özellikle yaz turizmi açısından önem arz eden yerlerden biri Çalış Plajı'dır (Foto 42-43). Şehir merkezine yaklaşık 5 km uzaklıkta bulunan plaj sahası, Çiftlik Mahallesi'nden başlayıp Akarca Mahallesi'ne kadar kıyı boyunca 4 km uzanmaktadır. Sahilde dünyaca ünlü caretta caretta türü deniz kaplumbağalarının yumurtlama alanı da bulunmaktadır (Palaz, 2023, s. 22). Maalesef bu alanda en büyük problem, tüm Fethiye Ovası'nı geçerek pek çok noktadan katı ve sıvı kirlilik unsurlarını bünyesine alan sulama kanalının bu plaj sahasına dökülüyor olmasıdır. Öyle ki 2019 yılında şehir merkezi, Karagözler Yarımadası ve Çalış Plajı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğüne kirlilikten dolayı denize girilmesi riskli alanlar olarak tanımlanmıştır (FTSO, 2021, s. 3). Turizmin zirve yaptığı yaz döneminde bu kirlilik, daha da yüksek düzeye çıkmaktadır.

Foto 41. Çalış Plajı'nın Kuzeybatıdan Görünümü, Akarca Mahallesi, 2023

(36° 39' 49.01" K - 29° 6' 38.79" D)

Foto 42. Çalış Plajı, Akarca Mahallesi, 2024 (T.C. Fethiye Kaymakamlığı, 2024)

Gelen turistlerin çalışma alanımız içinde ziyaret ettiği bir diğer yer ise Eskimeğri (Şövalye) Adası'dır (Foto 44). Bu ada körfezde üzerinde yerleşim olan tek adadır ve üzerinde Rodos Şövalyeleri'nden kalma kale kalıntıları bulunmaktadır. Ada; tarih boyunca Likya, Roma, Bizans, Haçlı ve Osmanlılar tarafından kullanılmıştır (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). Körfezin girişinde yayı andıracak şekilde âdeta kontrol noktası görevi yapan ada, yaklaşık 18 hektar alana sahiptir.

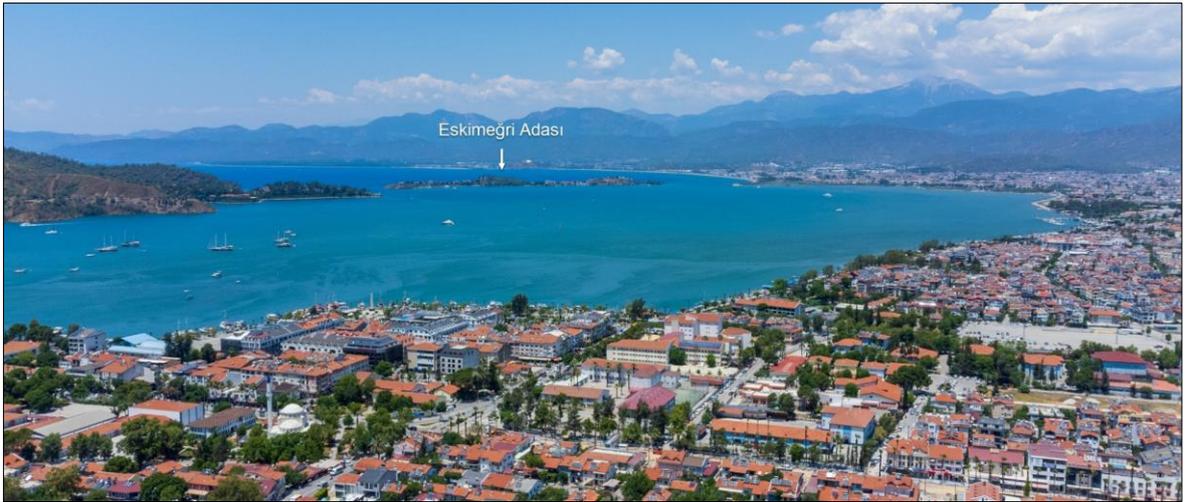

Foto 43. Eskimeğri Adası'nın Güneyden Görünüşü, 2023

(36° 37' 06.20" K - 29° 07' 03.77" D)

Dikkat çeken bir diğer turizm sahası Amintas Kaya Mezarları'dır (Foto 45). Likya Dönemi'nden kaldığı tahmin edilen bu yapılar, dönem toplumunun ileri gelenleri için kayalara oyulmuş ve yine dönemin metal ve ahşap işçiliği hakkında önemli bilgiler veren mezarlardır (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). 2021 yılında bu turizm sahasına 21.429 ziyaretçi giriş yaparken bu sayı, 2022 yılında 41.840 olmuştur. Eğimli bir yamaçta bulunan mezar sahasına çıkabilmek için merdivenler yapılmıştır. Kesikkapı Mahallesi sınırlarında dik bir yamaç üzerine yapılmış bu tarihî alanın çok yakın bir konumuna kadar araçla gidilip daha sonrasında yamaç boyunca merdivenlerden çıkmak gerekmektedir. Fakat bu eserler, eski dönemler de dâhil olmak üzere defineciler tarafından ve farklı amaçlarla çok fazla tahribata uğramıştır.

Foto 44. Amintas Kaya Mezarları, Kesikkapı Mahallesi, 2023

(36° 37' 07.56" K - 29° 07' 04.13" D)

Bir diğer turizm sahası ise şehrin güneyinde yükselen Akropol Tepesi'ndeki Aziz Joannes Şövalyeleri'nin yaptırdığı tahmin edilen, sonrasında da Osmanlılar tarafından kullanılmış olan Orta Çağ'dan kalma Fethiye Kalesi kalıntılarıdır (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). Çalışma alanımızda Cumhuriyet Mahallesi sınırlarında yer alan harabeler, turistlerin uğrak yerleri arasında olup şehrin ve körfezin kuş bakışı görülebileceği güzel ziyaret alanlarındandır (Foto 46).

Foto 45. Fethiye Kalesi'nin Kuzeyden Görünüşü, Cumhuriyet Mahallesi, 2023
(36° 37' 19.66" K - 29° 06' 47.67" D)

Çalışma sahamız içindeki bir diğer tarihî turizm sahası ise Telmessos Amfi Tiyatrosu'dur (Foto 47). Burası erken Roma Dönemi'nde inşa edilen ve MS II. yy.da onarım geçiren, Bizans Dönemi'nde de arena olarak kullanılan tarihî bir alandır (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). Turistlerin şehre geldiğinde uğradığı başlıca kültürel yerlerden biri olan tiyatro sahası Karagözler Mahallesi içinde limanın güneyinde yaklaşık 0,5 hektarlık bir alan kaplamaktadır.

Foto 46. Telmessos Antik Tiyatro, Karagözler Mahallesi, 2023 (Anadolu Ajansı (AA), 2024)

1962 yılında ilk kez kurulan Fethiye Müzesi de yine şehre gelen turistlerin uğrak yerleri arasındadır. Müze, 1957 yılında meydana gelen deprem sonucunda şehrin yeniden kurulmaya başlaması esnasında ve sonrasında tespit edilen eserlerle kurulmaya başlanmıştır. İlk başlarda açık hava müzesi şeklinde hizmet veren müze, 1987 yılında şimdiki binasına taşınmıştır. Müzede M.Ö. 3 bin yılından Geç Osmanlı Dönemi'ne kadar pek çok eser sergilenmektedir (T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2024). 2016 yılında gelen turist sayısındaki azalmaya bağlı olarak çalışma alanımızdaki müze ve ören yerlerine gelen turist sayısı azalmış olsa da genel olarak her geçen yıl ziyaretçi sayılarında artış kaydedilmiştir. 2022 yılında Fethiye Müzesi'ne 33.695 kişi giriş yaparken bu sayı, Amintas Kral Mezarları için 41.840 kişi olmuştur (Tablo 66).

Tablo 66. Çalışma Alanındaki Müze-Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları, 2014-2022

Yıllar	2010	2014	2016	2018	2021	2022
Fethiye Müzesi	6.748	11.341	8.833	19.906	17.079	33.695
Amintas Kaya Mezarları	7.459	12.170	9.686	34.332	21.429	41.840
Toplam Ziyaretçi Sayısı	14.207	23.511	18.519	54.238	38.508	75.535

Kaynak: FTSO, 2010 s.45, 2018 s. 116, 2022 s.72

Yerli yabancı pek çok turistin ilgi odağı olan yaklaşık 510 km uzunluğundaki tarihî Likya Yolu da Fethiye'den başlayıp Seydikemer üzerinden Antalya'ya devam etmektedir. Bu yol, rotanın tamamının yürünebileceği gibi gününbirlik olarak yürünebilecek çeşitli zorluklardaki parkurlara da sahiptir. Bunların yanında şehir merkezinde Cumhuriyet Mahallesi sınırlarında yer alan Paspatur Çarşısı'nda yöreye özgü pek çok ürünü bulmak mümkündür. Bu çarşı içindeki Eski Cami, 1791 yılında inşa edilmiş olup ziyaretçilerin uğrak yerleri arasındadır.

Çalışma sahamız konusunda değinilmesi gereken bir diğer turizm faaliyeti ise kruvaziyer gemi turizmidir. Kruvaziyer turizmi, devasa yolcu gemilerinin eşlik ettiği bir deniz macerasıdır. Bu turizm türünde, yolcular birkaç gün veya hafta süren seyahatlerinde farklı limanlara uğrayarak turistik cennetleri keşfederler. Kruvaziyer gemileri, lüks konaklama, lezzetli yemekler, eğlenceli etkinlikler ve benzersiz deneyimler sunarlar; bu da yolculara unutulmaz bir seyahat deneyimi yaşatır. Kruvaziyer turizmi, turistik liman şehirleri ve destinasyonlar için sadece bir gelir kaynağı olmakla kalmaz aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınmaya da önemli katkılarda bulunur. Akdeniz destinasyonu, bu anlamda dünyada Karayip ve Bahama destinasyonundan sonra en fazla ziyaret edilen ikinci kruvaziyer destinasyonu olup buraya olan ilgi her geçen sene artmaktadır. Ülkemiz kruvaziyer yolcu sayısı bakımından İspanya, İtalya ve Yunanistan'dan sonra 4. sırada yer almaktadır. Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde faaliyet gösteren kruvaziyer gemileri, Türkiye'de toplamda 26 limana

uğramaktadır. Bu limanlardan 8'i Akdeniz Bölgesi'nde, 10'u Ege Bölgesi'nde, 4'ü Marmara Bölgesi'nde ve 4'ü de Karadeniz Bölgesi'ndedir (GEKA, 2014, s. 43). Türkiye'de kruvaziyer turizmde öne çıkan yerlerin başında İstanbul, Kuşadası, İzmir, Antalya ve Muğla gelmektedir. Fethiye'ye 2022 yılında kruvaziyer gemi ve gelen yolcu sayısı önceki yıllara göre tekrar artış göstermiş olup 4 gemi ile 790 kruvaziyer yolcu Fethiye'ye gelmiştir (FTSO, 2023, s. 109) (Tablo 67). Yatlar, Batı Akdeniz'den (İspanya, Fransa, İtalya) Yunanistan'a giderken genellikle Marmaris ve Bodrum limanlarından geçerek güneye doğru yönelir ve Fethiye'ye ulaşırlar. Fethiye'ye gelen turist sayısı artmasına rağmen kişi başına yapılan harcama miktarının düşük olması bir problemdir. Bunu artırmak için çeşitli fizibilite çalışmaları yapılmış olup şehir sahasında alternatif turizm olanaklarının artırılması, nitelikli turistlerin cezbedilmesi, daha kapsamlı yatırımlar yapılması, coğrafi avantajları ortaya çıkarmak bunlardan bazılarıdır.

Tablo 67. Fethiye Limanına Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu Sayısı, 2011-2022

	2011	2012	2016	2018	2020	2021	2022
Gemi Sayısı	563	588	614	674	73	73	413
Yolcu Gemisi Yolcu Sayısı	2.563	14.476	10.083	14.894	382	-	56.677
Kruvaziyer Gemi Sayısı	6	8	2	2	-	2	4
Kruvaziyer Gemisi Yolcu Sayısı	1.975	1.752	338	273	-	208	790

Kaynak: T.C. UAB Denizcilik İstatistikleri, FTSO, 2022 s.109

Fethiye ilçesinde pek çok turizm uğrak alanı bulunmakta olup bazıları çalışma sahamız içinde yer alırken bir kısmı da dışarıda kalmaktadır. Fakat çalışma alanımızdaki konaklama sahalarında (otel, motel, pansiyon vb.) konaklayıp bu alanlara ziyarete giden turistler de bulunmaktadır. Konaklama işletmeleri; turizm işletme belgeli, turizm yatırım belgeli ve belediye belgeli tesisler şeklinde sınıflandırılmaktadır. İlçe genelinde turizm belgeli 47.177 yatak kapasiteli 511 tesis, işletme belgeli 18.498 yatak kapasiteli 71 tesis, yatırım belgeli 3.838 yatak kapasiteli 12 tesis bulunmaktadır (Tablo 68). Ayrıca Fethiye'de TÜRSAB'a bağlı olup turizm organizasyonlarını yürüten A Grubu 136 acente bulunmaktadır (FTSO, 2023, s. 137, 138).

Tablo 68. Fethiye'deki Turizm Konaklama Tesis Sayısı, 2023

Sınıf	Tatil Köyü	5 Yıldızlı	4 Yıldızlı	3 Yıldızlı	2 Yıldızlı	Pansiyon	Butik	Özel Tesis
İşletme Belgeli Tesisler	5	7	17	25	5	3	2	7
Yatırım Belgeli Tesisler	-	5	2	4	-	-	1	-

Kaynak: FTSO, 2023 s.137

Daha önce de belirtildiği gibi Fethiye sadece doğa ve tarihî turizm alanı değil, aynı zamanda turizm amaçlı sportif faaliyetlerin de yürütüldüğü bir coğrafyaya sahiptir. Babadağ'daki yamaç paraşütü, jeep-minibüs safari, rafting gibi faaliyetler bunlardan bazılarıdır (Tablo 69). Turizm faaliyet çeşitliliğinin ve destinasyonlarının artırılması, bölge gelir kaynakları için önemli bir etkiye sahip olacaktır.

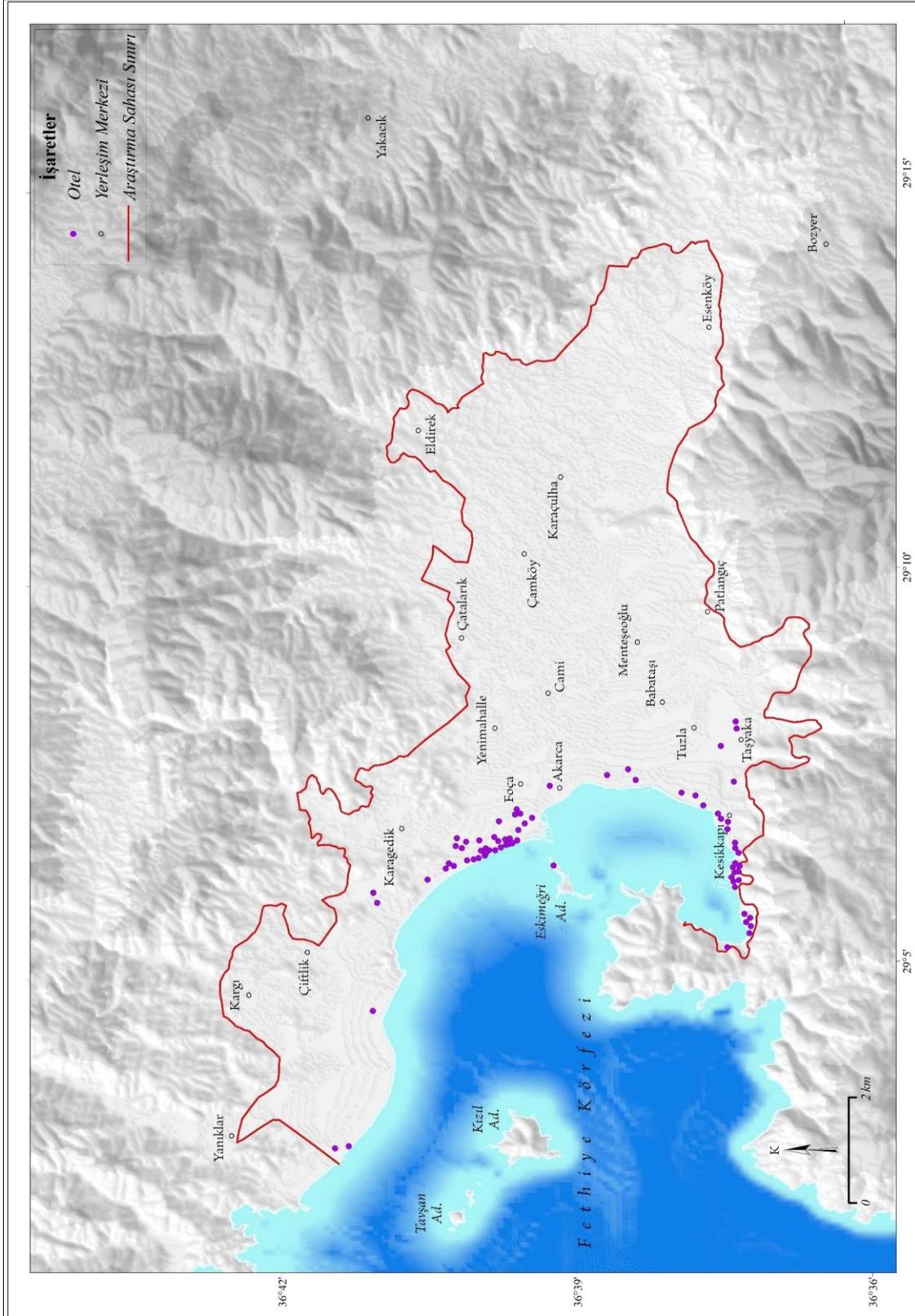
Tablo 69. Fethiye’de Başlıca Sportif Turizm Faaliyet Türleri, 2023

Faaliyet Türü	İşletme Sayısı	Müşteri Sayısı
Jeep-Minibüs Safari	15	50.000
Yamaç Paraşütü	32	198.724
Quad-ATV Safari	4	15.000
Sualtı	15	25.000
Suüstü	18	40.000
Atlı Doğa	3	2.500

Kaynak: FTSO, 2023 s.138

Turizm endüstrisinin önemli unsurlarından biri olan konaklama tesisleri, zaman zaman tek başına bir destinasyonun öne çıkmasını sağlayabilir. Pek çok turistin herhangi bir turizm sahasını tercihinde bu konaklama tesisinde sunulan hizmetlerin kalitesi ilk planda yer alabilmektedir (Robinson, 1976). Bir şehirde otellerin mevcudiyeti kadar dağılışı da önemli olmaktadır. Otellerin dağılışı ve yer seçimini etkileyen faktörleri arazi değerleri, erişilebilirlik, çevresel güzellikler, planlama ve başlangıç durumu olarak sınıflandıran uzmanlar olmuştur (Ashworth, 1989).

Çalışma alanımız içinde kalan kayıtlı konaklama sahalarının dağılımına bakıldığında bunların özellikle kıyı kuşağındaki mahalle sınırlarında yoğunlaştığı görülmektedir (Harita 38). Çalış plajının da içinde bulunduğu Çiftlik, Foça ve Akarca mahalleleri çok sayıda turistik konaklama alanının yoğunlaştığı ilk yerlerdir. Yine şehrin ilk kuruluş alanlarından olan Karagözler, Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla mahalleleri de bu konaklama tesislerinin yoğunlaştığı alanlar arasındadır.

Harita 36. Çalışma Alanında Bulunan Turizm Konaklama Tesisleri, 2023

Fethiye genelinde turizme yönelik yapılan çeşitli çalışmalarda sahanın özellikle yurt dışı tanıtımına ağırlık verilmesinin önemli olduğu, bu konuda tüm medya türlerinin aktif kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Yine araştırma ve anketlerde zaten yetersiz olan ulaşım altyapısı ve otopark ihtiyacının turizm sezonunda daha da büyüyen bir sorun olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca yaz ve kış dönemi arasında turizm talep dalgalanmasının çok fazla olduğu, bu dengeyi sağlamak adına diğer alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi gerekliliği de tespit edilen hususlar arasındadır (Palaz, 2023, s. 48). Sadece çalışma alanımız için değil il genelinde çok çeşitli destinasyonlar ve turizm türleri bulunmasına rağmen, bölgenin bu zenginliklerini ön plana çıkaracak etkili bir tanıtım stratejisinin eksikliği, turizmin gelişimi önündeki önemli engellerden biridir. Bu nedenle Muğla'nın, turistlerin tercih ve beklentileri doğrultusunda belirli stratejilere dayalı bir tanıtıma ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılacak bu stratejik tanıtım, bölgenin çeşitliliğini ve benzersiz özelliklerini vurgulayarak, turistlerin ilgisini çekmeyi ve bölgenin turizm potansiyelini maksimize etmeyi amaçlamalıdır.

Fethiye'nin sahip olduğu turizm fonksiyonuna ait yapılan ve güçlü-zayıf-fırsat-tehdit yönlerini ortaya koyan SWOT analizine göre planlı bir çalışma ile şehre ait turizm katma değerini çok daha yüksek seviyelere çıkarmak mümkün görünmektedir (Şekil 9) (GEKA, 2014, s. 96). Şehrin de içinde bulunduğu sahanın en önemli avantajı turizm çeşitliliğinin fazla, turizm etkinlik süresinin yıl boyunca yayılacak şekilde uzun olmasıdır.

Şekil 8. Fethiye Turizminin SWOT Analizi

4.4. Ticari Fonksiyonu

Ticari faaliyetler, şehirlerin temel fonksiyonlarından biri olup bulunduğu sahadaki ekonomik olguları yönlendiren faktörlerin başında gelmektedir. Genel olarak tarihî süreçte şehirlerin temel işlevi, buldukları bölgenin tarımsal ürünlerini pazarlayarak karşılığında mamul ürünler ve kentsel hizmetler sunmaktır (Akçura, 1971, s. 192).

Fethiye her zaman bulunduğu sahada ticari bir merkezîyet özelliği göstermiştir. Özellikle liman fonksiyonunun varlığı, şehrin ticari yapısında ciddi bir etki göstermektedir. Eski dönemlerde geniş bir alandaki özel ağaçlardan elde edilen reçine ve kereste bu liman vasıtasıyla ihraç edilirken yakın dönemde aynı limandan çeşitli tarım ürünleri, madenler, tuz ve deri gönderilmiştir. Yine tarihî ticaret yolları da şehir ekonomisi açısından önemli rol üstlenmiştir. Antik-Karya Dönemi'nde Kaunos Antik Kenti'nden başlayıp günümüzde Antalya'ya kadar uzanan tarihî Likya Yolu, buradan (eski adıyla Telmessos'tan) geçmekte ve ticari faaliyetler için kullanılmaktaydı.

Fethiye'nin ihracat rakamları incelendiğinde genel olarak her geçen yıl değerlerin arttığı görülmektedir (Tablo 70). 2017 yılında yaklaşık 23 milyon dolar olan ihracat değeri 2021 yılında iki katını geçmiş ve 47 milyon doların üstüne çıkmıştır. 2022 yılı değerleri için bu ticaret rakamlarının sağlanmasında 52 firmanın ön planda olduğu görülmektedir. Bu firmalara sektörel bazda bakıldığında tarım ürünleri ve tarımsal makineler başta olmak üzere madencilik, su ürünleri, gemi acenteciliği, lojistik, orman ürünleri, mermercilik ve tekstil alanlarında çeşitlendiği görülmektedir.

İhracata konu olan ürünlere kazanç noktasında bakıldığında ise en büyük değer yaklaşık 26 milyon dolar ile yaş sebze ve meyveye ait olduğu görülür. Bunu 11,7 milyon dolarla maden ve metaller, 3 milyon dolarla gemi-yat ürünleri ve yaklaşık 2,5 milyon dolarla su ürünleri ve hayvancılık mamulleri takip etmektedir (Tablo 71). Yine 2022 yılı için ortaya çıkan bu ihracat değerlerine ülkeler bazında bakıldığında en yüksek değer, yaklaşık 14 milyon dolar ile Rusya'ya aittir. Bunu sırasıyla ABD, Romanya, Moldova ve Irak takip etmektedir (Tablo 72) (FTSO, 2023, s. 157).

Tablo 70. Fethiye İlçesi'nin Yıllara Göre İhracat Değerleri, 2017-2022

Yıl	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tutar (\$)	22.652.923	24.737.254	39.088.990	46.034.648	47.328.699	45.458.007

Kaynak: FTSO, 2023 s.155

Tablo 71. Fethiye İlçesi'nde İhraç Edilen Ürünler, 2023

Ürün Grubu	(ABD \$)
Yaş Meyve ve Sebze	25.972.936
Maden ve Metaller	11.723.425
Gemi ve Yat	3.094.288
Su Ürünleri ve Hayvancılık Mamulleri	2.436.134
Meyve Sebze Mamulleri	460.470
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	453.942
Makine ve Aksamları	315.143
Zeytin ve Zeytinyağı	197.794
Ağaç Mamülleri ve Orman Ürünleri	161.130
Demir ve Demir Dışı Metaller	157.972
Savunma ve Havacılık Sanayii	152.287
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	98.142
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	73.828
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	64.872
Elektrik - Elektronik	27.824
Deri ve Deri Mamulleri	22.424
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	11.945
İklimlendirme Sanayii	11.925
Çelik	8.852
Tekstil ve Hammaddeleri	6.333
Diğer Sanayi Ürünleri	3.847
Kuru Meyve ve Mamulleri	2.491

Kaynak: FTSO, 2023 s.158

Tablo 72. Fethiye'den İhracat Yapılan Başlıca Ülkeler, 2023

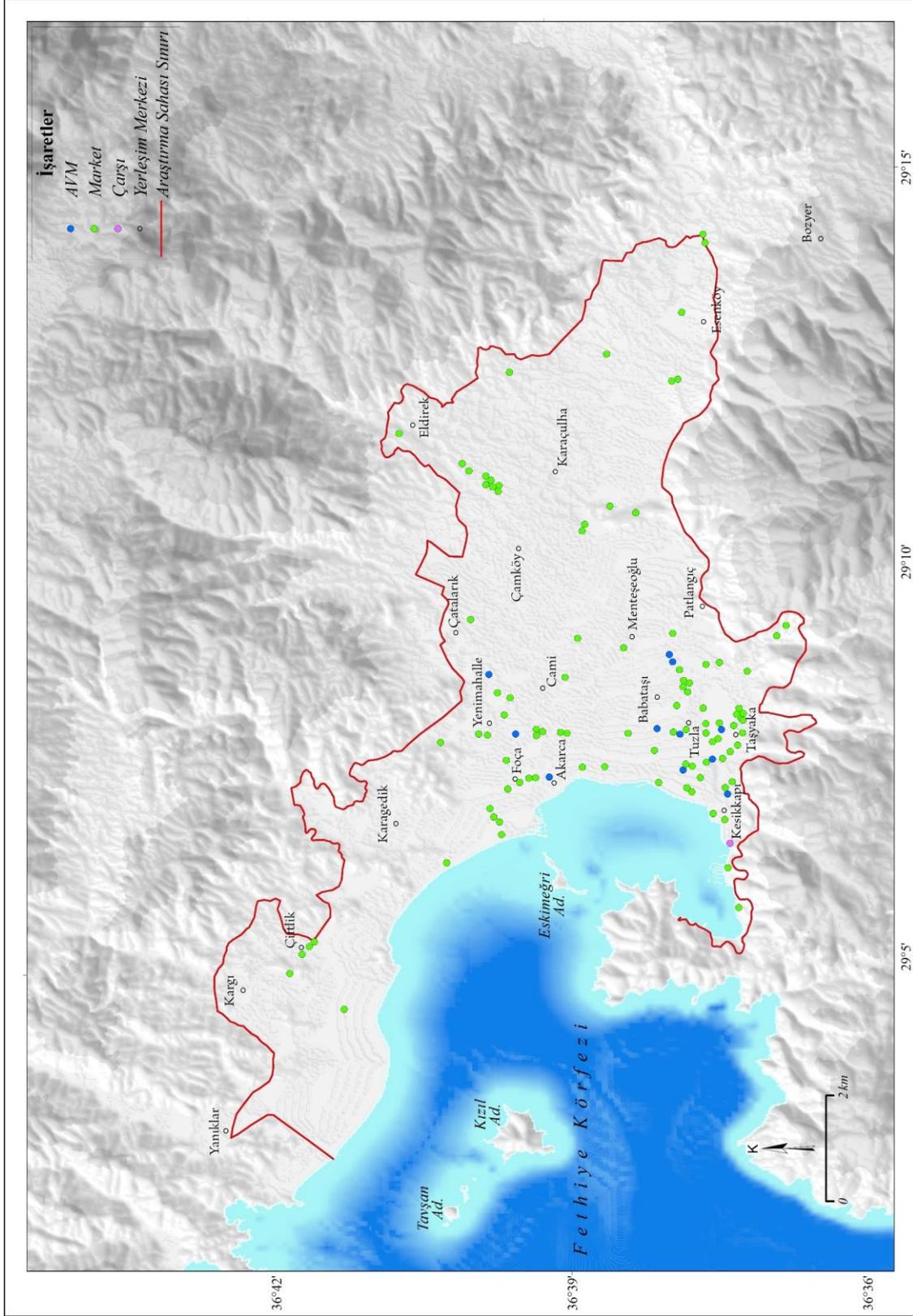
Ülke	Rusya	ABD	Romanya	Moldovya	Irak
(ABD \$)	13.718.338	8.293.674	4.721.718	3.903.638	2.955.888

Kaynak: FTSO, 2023 s.157

Fethiye şehrinde iş ve ticaret alanları şehrin merkezi sahasında yoğunluk göstermektedir. Ticari sahalar yaklaşık 117 hektarlık alan ile şehir sahasının yaklaşık %2'sini oluşturmaktadır. Bu faaliyet sahalarının da şehir içi arazi kullanım haritasına bakıldığında belirli bölgelerde kümelendiği görülmektedir. Bu kümelenmelerin haricinde şehrin pek çok yerinde özellikle etrafındaki konutların ve dinlenme sahalarının günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyet gösteren küçük ölçekli ticari sahaları görmek mümkündür. Diğer fonksiyon sahalarında olduğu gibi ticari sahaların tespit edilmesi amacıyla yerinde gözlemler yapılmış, Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası ile ilçe belediye verilerinin yanında güncel uydu görüntülerinden de istifade edilmiştir. Şehir içerisinde ticarete konu alanlar hesaplanırken iş yerlerinin, AVM'lerin, geniş alanlı ticari yerleşkelerin yüz ölçümleri hesaplamaya dâhil edilmiştir (Harita 39).

Ticari alanlar tek bir bölge ile sınırlı kalmamış, şehir alanının pek çok yerine dağılmış durumdadır. Ancak bu duruma rağmen şehirde ticari faaliyetlerin yoğun olarak bir arada bulunduğu saha, şehrin ana iş merkezini oluşturmakta ve buraya merkezî iş alanı denilmektedir. Merkezî İş Alanı (MİA) (*batılı kaynaklarda Central Business District -CBD*) olarak isimlendirilen bu saha şehrin ana ticaret nüvesi olarak öne çıkmaktadır. Bu sahanın ortaya konmasında ulaşım açısından merkezîlik, bina yoğunluğunun ve yaya hareketliliğinin fazlalığı, gayrimenkul fiyatlarının yüksekliği gibi pek çok etken ön planda olmaktadır (Göney, 2019, s. 176).

Yapılan araştırmalarda ticari alanların mahallelere göre dağılışında farklılıklar tespit edilmiştir. Şehrin ilk yerleşim alanlarından olup aynı zamanda merkezî iş alanı olan Cumhuriyet Mahallesi, özellikle küçük ölçekli ticari alanların yoğunlaştığı mahallelerdendir. Mahalle yaklaşık 6 hektarlık ticari alan değeri ile toplam ticari alanın %6'sını içinde barındırmaktadır (Harita 40). Yol boyunca pek çok konfeksiyon, hediyelik eşya, yeme-içme, lokanta, market, kuaför, banka, ATM ve resmî binanın bulunduğu Atatürk Caddesi önemli bir iş alanı güzergâhıdır. Bu caddeyi güney-kuzey yönünde dikey kesen Çarşı, Belediye ve Hükümet caddeleri boyunca da farklı nitelikte ve büyüklükte iş alanları vardır. Atatürk ve Çarşı caddelerinden oluşan bu ana hat doğuda Köprübaşı mevkesine kadar devam etmekte; bundan sonra da İnönü Bulvarı boyunca bu ticarethaneler kısmen seyrelerek sürmektedir.

Harita 37. Fethiye Şehrinde Ticari Alanlar, 2023

Harita 38. Cumhuriyet Mahallesi'nde Tarihi Çarşı ve Ticaret Sahası, 2023

Fethiye, turizm ve ticaretin başarılı bir birleşimine sahip şehirdir. Özellikle turizm sektöründeki hareketlilik, yerel esnafın ve ticari kuruluşların gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Fethiye, konuklarına sunduğu alışveriş olanakları ve çeşitli ticari faaliyetleri ile ön plana çıkmaktadır. Şehir merkezindeki alışveriş caddeleri, turistlerin ve yerel halkın yoğun ilgisini çekmektedir. Bu caddeler, geleneksel el sanatlarından modern hediyelik eşyalara, yerel ürünlerden uluslararası markalara kadar geniş bir yelpazede ürün sunmaktadır. Bu alışveriş caddeleri, ticaretin kalbinin attığı önemli yerler arasındadır. Yine Fethiye'de düzenlenen yerel pazarlar ve çarşılar, şehrin ticari dinamiklerine önemli bir katkı sağlar. Bu pazarlar; tarım ürünleri, el işleri, giyim ve daha birçok ürünü sunarak hem yerel halka hem de ziyaretçilere çeşitli seçenekler sunar. Bu ticari dinamikler, Fethiye'nin sadece turistik bir destinasyon olmanın ötesinde aynı zamanda aktif bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir.

Fethiye Antik Çağ'dan bu yana özellikle sahip olduğu liman fonksiyonunun da etkisiyle ticaretin her zaman sürdüğü bir sahadır. Tarihte Karya kıyılarından Likya kıyılarına uzanan deniz yolculuklarında önemli bir liman durumundadır. Örneğin kayıtlara göre 1583'te Meğri iskelesi hasılatı 11.000 akçedir (Karaca B. , 2013, s. 22). 1900'lerin başında ticari yük taşımak amacıyla haftada dört gün gemiler yanaşmakta olup limandan gemilere krom, manganez, kereste, tütün, pamuk ve anason yüklenip gönderilmekteydi (Gürel, 2019, s. 15) (Foto 48). Günümüzde bu liman, ürün naklinde kullanılmasının yanı sıra özellikle turizmin gelişmesine bağlı olarak yat limanı fonksiyonuna da evrilmiş durumdadır (Foto 49).

Foto 47. Levissi'den (Kayaköy) Yüklelediği Ürünü Deve ile Limana Taşıyan Bir Kişi, 1892
(Gürel, 2019, s. 19)

Foto 48. Fethiye Limanı ve Çevresi, 2023

(36° 37' 18.87" K - 29° 6' 21.72" D)

Fethiye sahip olduğu turizm niteliğinden dolayı eğlence ve gece hayatının da yoğun olarak yaşandığı bir şehirdir. Bu alanda faaliyet gösteren barlar, gece kulüpleri ve diğer eğlence mekanları, gençlerin ve turistlerin ilgisini çekmekte olup bu noktalar ticaretin gece saatlerine kadar devam etmesini sağlayan bir dinamizm yaratmaktadır. Bu tarz alanlar, özellikle kıyı hattı boyunca kurulmuş olan Karagözler, Cumhuriyet, Tuzla, Babataşı, Akarca, Foça gibi mahalle sınırları içinde fazlaca bulunmaktadır. Deniz ürünlerinin avlanıp taze olarak müşterilere ulaştırıldığı pek çok restoran ve ticari işletme de yine bu kıyı boyunca yer almaktadır.

Şehrin turizm fonksiyonuna bağlı olarak Cumhuriyet Mahallesi sınırlarında pek çok ziyaretçinin uğradığı, birçok pasaj ve dükkândan oluşan Paspatur Çarşısı da önemli alanlardan biridir (Foto 50-51). Bu çarşı eski dönemlerden beri ticari faaliyetler için kullanılmakta olup içerisinde ayrıca tarihî hamam ve cami ile doğal kaynak suyunun çıktığı bir yer bulunmaktadır. Halk arasında “*Paspatur suyundan içtiysen günün birinde mutlaka Fethiye 'ye yerleşirsin*” minvalinde bir söz de kullanılmaktadır.

Foto 49. Paspatur Çarşısı Meğri Kapısı Girişi, 2023
(36° 37' 17.71" K - 29° 6' 26.86" D)

Foto 50. Paspatur Çarşısından Bir Görünüm, 2023
(36° 37' 16.05" K - 29° 6' 27.30" D)

Banka şubelerinin, konfeksiyon, hediyelik eşya ve gıda dükkânları ile restoranların bulunduğu Atatürk ve Çarşı caddeleri de Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer almakta olup günlük işleyişin ve ticaretin en yoğun olduğu yerler arasındadır (Foto 52-53).

Foto 51. Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Mahallesi, 2023

(36° 37' 19.72" K - 29° 6' 32.37" D)

Foto 52. Çarşı Caddesi, Cumhuriyet Mahallesi, 2023

(36° 37' 19.75" K - 29° 6' 32.50" D)

Karagözler ve Kesikkapı mahalleleri içerisinde halkın günlük ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde küçük ölçekli ticari alanlar yer almaktadır. Karagözler’de ticari alanların kapladığı alan yaklaşık 1,08 hektar iken Kesikkapı’da bu değer 0,6 hektardır. Karagözler Mahallesi’nde bu ticari alanlar özellikle sahil hattı boyunca yoğunlaşmış olup restoran ve gıda üzerine hizmet veren yerlerdir. Kesikkapı’da ise yine Atatürk Caddesi boyunca ve dolmuş garajı çevresinde ticari alanlar artış göstermektedir.

Taşyaka Mahallesi, ticari alanların yoğunlaştığı bir diğer mahalle durumundadır. Mahalle içerisinde ticari yapıların kapladığı alan yaklaşık 5 hektar olup bu da şehir içindeki toplam ticari alanın %4,2’lik oranına karşılık gelmektedir. Fethiye Otogarı ve Fethiye Sanayi Sitesi’nin burada yer alması ticari alanları da yakınına toplamıştır. Şehrin en büyük AVM’lerinden biri olan Erasta AVM, içerisinde farklı markalara ait mağazaları, yeme-içme ve eğlence alanları ile insanların yoğun olarak uğradığı yerler arasındadır. Yine sanayi sitesi çevresinde yedek parça ve malzeme temininin sağlandığı, insanların ihtiyaçlarını karşıladığı pek çok ticari alan bulunmaktadır (Foto 54).

Foto 53. Erasta AVM ve Otogarın Doğudan Görünüşü, Taşyaka Mahallesi, 2023

(36° 37' 27.38" K - 29° 8' 5.09" D)

Batıda Tuzla ve Menteşeoğlu mahalleleri ile doğuda Taşyaka ve Pazaryeri mahalleri arasında kuzeydoğu istikametinde uzanan İnönü Bulvarı boyunca pek çok alanda küçük ölçekli iş yerleri yer almaktadır. Yine burada şehir genelindeki yoğun tarım faaliyetlerinin etkisi ile açılmış olan ve tarımsal alet-malzeme satan pek çok iş yeri de bulunmaktadır. Ulaşımın ticaret ve üretime etkisinin güzel örneklerinden biri ise Seydikemer-Dalaman yolu olarak da bilinen ve ovalık alanın ortasında doğu-batı

yönlü uzanan Cumhuriyet Bulvarı kenarındaki ticaret sahalarıdır. Bu hat üzerinde çeşitli firmaların araç bayilikleri, bölgede çok sık bulunan mermer ve taş işleme tesisleri, soğuk hava depoları, ahşap işleme atölyeleri ile günlük ihtiyaçların karşılandığı iş sahaları yer alır. Bahsedilen bu alanların yoğun olduğu mahallelerden biri Karaçulha'dır. Mahalle sınırları içerisinde ticari alanlar yaklaşık 48 hektarlık alan kaplamaktadır. Bu alan içerisinde de en büyük pay, bölge için önemli bir yer tutan unsur Fethiye Toptancı Hali'dir. Hal alanı, ovalık alanın bitip yükseltinin başladığı yamaç sahasında yaklaşık 16 hektarlık bir alana kurulmuştur (Foto 55). Yine Karaçulha Mahallesi sınırlarında Atatürk Bulvarı üzerinde özellikle Çalıcı mevkisinde küçük ölçekli ticaret alanlarının yoğunlaştığı görülmektedir. Bunda önemli etkenlerden biri bu mevkide yer alan ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesine bağlı yüksekokulun varlığıdır.

Foto 54. Fethiye Toptancı Hali'nin Kuzeydoğudan Görünüşü, Karaçulha Mahallesi, 2023

(36° 38' 24.24" K - 29° 13' 20.79" D)

Ticari alanlara konu olan ve aynı zamanda tarihî süreç içerisinde halkın sosyalleştiği yapılardan biri de pazar alanlarıdır. Fethiye'nin çevresi, verimli tarım arazileri ile çevrili olup buralarda yetiştirilen organik tarım ürünlerinin, taze meyve-sebzenin satıldığı halk pazarları oldukça yaygındır. Eskiden beri kurulan bu pazarlar, yerel üreticilerin ürünlerini doğrudan tüketicilere ulaştırdığı ve ticaretin sürekli yaşandığı önemli noktalardır. Eski dönemlerde pazar yeri, rıhtım yakınlarındaki eski cami yanında yer almakta ve burada balıkçıların ve kasapların ayrı yerleri bulunmaktaydı. Çevre köylerden gelen halk

getirdiği meyve-sebzeyi, yoğurt, bulgur ve tereyağı gibi ürünlerini burada satarak kazandığı ile evinin diğer ihtiyaçlarını karşılamaktaydı (Gürel, 2019, s. 41) (Foto 56).

Foto 55. Fethiye’de Pazar Yeri, 1920 (Gürel, 2019, s. 101)

Şehir sınırı içerisinde farklı yerlerde, farklı büyüklüklerde pazar alanları bulunmaktadır. Tespit edilen bu pazar alanlarının en büyüğü Tuzla Mahallesi sınırlarında yer almaktadır. Yaklaşık 2,5 hektarlık ticari yapının bulunduğu Tuzla Mahallesi’nin en önemli ticari alanları, bazı zincir marketlerin şubeleri ve açık pazar yeri alanıdır. Tuzla Mahallesi’nde yer alan Fethiye Halk Pazarı, salı ve cuma günleri halka hizmet vermektedir. Ayrıca Tuzla, Akarca ve Foça gibi kıyıya sahip mahallelerde turizmin de etkisiyle pek çok alkol satan büfe ve balık restoranları yer almaktadır. Yine mahallenin kıyı hattı boyunca küçük ölçekli gıda satışı yapan çok sayıda bakkal dükkânı bulunmaktadır.

Menteşeoğlu Mahallesi, ticari faaliyet alanlarının çok yoğun olmadığı mahalleler arasındadır. 1.5 hektarlık ticari alanlar özellikle günlük ihtiyaçlara yönelik gıda ve iş yerleri olup bunun yanında mobilyacılar da yer almaktadır. Mahalledeki iş yerleri genel olarak hareketliliğin de fazla olduğu Süleyman Demirel Bulvarı kenarında yoğunlaşmıştır.

Bölgenin önemli ticari denetim kuruluşlarından biri olan Fethiye Ticaret Odası, 1901’de kurulmuş olup 1968’de 548 üyesi bulunmaktadır. Üyelerine uzun dönemli uygun faizli kredilerle destek veren ve günümüzdeki adıyla Esnaf Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi olan kuruluş ise 1958’de kurulmuş ve 1968’de 375 üye sayısına ulaşmıştır (Yılmaz, 1969, s. 88). Ticaretle uğraşan kişilerin ülke içinde ve dışında tanıtılmasında, sorunlarına çözüm bulmada önemli rol üstlenen Fethiye Ticaret Odası gibi kurumlar, yerel işletmelerin ve tüccarların ihtiyaçlarına yönelik destek hizmetleri sunmaktadır. Ticaret Odası, iş dünyasıyla ilgili sorunların çözümüne katkıda bulunmakta ve ticaretin düzenli, etkin bir şekilde sürdürülmesine destek olmaktadır.

Fethiye gün geçtikçe gelişen ve özellikle de yatay yönde büyüyen bir şehir durumundadır. Şehrin bulunduğu sahada coğrafi koşulların da uygun olmasına bağlı olarak genişleme devam etmektedir. Merkezî İş Alanları olarak tanımladığımız sahada birim konut/iş yeri maliyetlerinin yüksek olması mevcut genişlemeyi ovaya içlerine ve yükseltinin arttığı sahalara doğru hızlandırmaktadır. Şehir genişledikçe ticaret alanlarının bulunduğu alan da genişlemektedir. Bu büyüme özellikle ticaretin en önemli destekleyicilerinden biri olan ana ulaşım arterleri boyunca daha hızlı gerçekleşmektedir.

4.5. Sanayi Fonksiyonu

Bir yerleşme içerisinde sanayi faaliyetlerinin varlığı ile şehirleşme olgusu arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bu faaliyetler, yerleşimlerin nüfusunu artırarak iş bölümünü teşvik etmekte ve yeni sanayi kollarının gelişimine zemin hazırlayarak şehirlerin kimliğini şekillendirmektedir. Bu karşılıklı etkileşim ve beraberindeki değişimin örneklerini sanayileşmenin dünya genelinde doğum noktası olarak tanımlanan Batı Avrupa şehirlerinin çoğunda görmek mümkündür.

Fethiye’de sanayi faaliyetleri, eskiden beri yoğun olmamakla birlikte günümüzde ulaşım ve teknolojik gelişmeler eşliğinde çeşitli sektörlerde kısmen atılım göstermiş; çeşitli nitelikte küçük ölçekli sanayi tesisleri kurulmuş ve kurulmaya devam etmektedir. Fakat halen günümüzde şehir genelinde büyük ölçekli sanayi tesisleri bulunmamaktadır. Hızlı artan nüfusuna rağmen sanayi fonksiyonu bu oranda büyümemiştir. Bölgenin turizme ve tarıma bağlı gelişmesi, bu durum üzerinden önemli etkenlerden biridir. Eskiden bu yana şehirde tarımsal ürünleri mamul ve yarı mamul ürün hâline getiren küçük ölçekli tesisler mevcuttur. Üretim konusunda 1900’lerin başında Fethiye’de çok az sayıda tesisin olduğu kaydedilmiştir. Salname kayıtlarına göre 1897’de Meğri’de (Fethiye) buğday işleyen iki değirmen ile susam öğüten iki değirmen bulunmaktadır. Yine bu dönemlerde dokuma üzerine atölyelerin varlığından bahsedilip halkın bir kısmının ise sığla yağı, kitre ve bal mumundan geçimini sağladığı ifade edilir (Gürel, 2019, s. 156). 1970’lere gelindiğinde de çok fazla bir değişim olmamış, şehirde üç çırçır fabrikası ile birkaç tuğla fabrikası bulunduğu belirtilmiştir (Yılmaz, 1969, s. 68).

Küçük ölçekli fabrika ve küçük sanayi siteleri Fethiye’de yer alan başlıca sanayi alanlarıdır. Şehirde küçük ölçekli tarımsal hammaddeye dayalı üretim tesisleri, beton-kireç fabrikaları, krom ve mermer işleme tesisleri, alabalık üretme çiftlikleri, çırçır fabrikası, süt ve süt ürünleri işletmeleri ile yağ fabrikaları başlıca sanayi tesislerini oluşturmaktadır (Tablo 73). Toplam tesisler içinde oransal olarak incelendiğinde en büyük pay %32,2 ile gıda, alkol ve tütün sanayisine aittir. Bunu %12,9 ile inşaat, %11,1 ile madencilik, %10,5 ile orman ürünleri ve mobilya sanayi takip etmektedir. Küçük ölçekli de olsa Fethiye özelinde tarıma dayalı sanayi varlığı önemlidir ve doğru planlama ile ileriye dönük

geliştirilmesi en muhtemel sahadır. Fethiye’de tarıma dayalı sanayi tesisi sayısı her geçen sene artmakta olup 2018 yılında 270 olan toplam sayı 2022 yılında 564’e çıkmıştır (Tablo 74).

Tablo 73. Fethiye’de Sanayi Sicil Belgesi Olan Tesislerin Sektörel Dağılımı, 2016-2022

İmalat Sanayi Türü	2016 (Tesis)	2022 (Tesis)
Madencilik	35	19
İnşaat	13	22
Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	42	55
Makine ve Teçhizat	11	15
Matbaa	-	6
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayisi	9	18
Enerji	33	5
Yat İmalatı	1	5
Plastik Kimya	-	6
Ağaç, Orman	-	2
Diğer	17	18

Kaynak: FTSO Ekonomik Rapor, 2016-2022

Tablo 74. Fethiye'de Tarıma Dayalı Sanayi Tesisi, 2018-2022

İşletme Tipi	2018	2020	2022
Buz Fabrikası	5	5	9
Bal Dolum Tesisi	5	6	14
Meyve&Sebze Paketleme ve İşleme	88	92	101
Süt Toplama ve İşleme Merkezi	4	3	3
Zeytinyağı Fabrikası	5	5	7
Yumurta Paketleme	2	3	4
Un Fabrikası	8	7	7
Dondurma Üretimi	10	32	30
Ekmek ve Çeşitleri Üretim Tesisi	50	46	48
Kesimhane ve Et Parçalama Tesisi	2	3	7
Pastacılık	21	15	80
Zeytin İşleme, Fermente ve Salamura T.	4	2	13
Hazır Yemek Fabrikası	6	6	9
Şekerleme Üretim İşletmesi	7	8	12
Kuru Yemiş İşletmesi	2	2	33
Unlu Mamuller	36	46	110
Soğuk Hava Deposu	1	12	18
Aromatik Yağ Üretimi	1	1	3
Balıkçılık Ürünleri Tesisi	1	1	1
Gıda Ambalajlama	10	9	31
Kahve Ürünleri Üretim İşletmesi	2	2	9
Çerez, Cips ve Benzeri Ürünler Üretimi	0	3	3
Tahin, Helva, Pekmez Üretimi	0	2	12
Toplam	270	311	564

Kaynak: Fethiye İlçe Tarım ve Orman Md.

Günümüzde Fethiye şehrinde sanayi alanları yaklaşık 69 hektarlık bir alana yayılmış olup bu sanayi alanlarının dağılışı mahallelere göre farklılık göstermektedir. Sanayi ve endüstriyel üretim sahalarının bir kısmı günümüzde merkezî şehir sahası içinde kalırken bir kısmı şehrin yeni gelişmekte olan kenar mahalleleri içerisinde yer almaktadır. Sanayi tesislerinin alansal olarak en fazla dağılışı gösterdiği mahalle, Fethiye Sanayi Sitesi'nin de içinde bulunduğu Taşyaka'dır. Şehrin ana ulaşım arterlerinden biri olan İnönü Bulvarı'nın güneyinde yer alan sanayi sitesinin kapladığı alan yaklaşık 18 hektardır (Foto 57).

Foto 56. Fethiye Sanayisi Sitesinin Doğudan Görünüşü, Taşyaka Mahallesi, 2023

(36° 37' 27.61" K - 29° 8' 26.59" D)

Bu alan içerisinde demir-alüminyum-plastik doğrama, kaynakçı, mobilya, kaporta boyama, döşeme, oto tamir, oto lastik, torna dükkânları gibi çok çeşitli iş yerleri bulunmaktadır. Bu alan sadece Fethiye'ye değil, aynı zamanda Seydikemer'den ve diğer komşu ilçelerden gelen vatandaşlara da hizmet vermektedir. Bu tip küçük sanayi siteleri orta ve büyük sanayi sitelerinin gelişmesine zemin hazırlamakta, mevcut yerel sanayi kollarının tamir ve bakım ihtiyaçlarını gidermektedir.

Günümüzde bahsedilen bu alan şehir merkezinin ortasında kalmış olup trafik, hava kirliliği, çevre düzensizliği gibi pek çok mekânsal sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası 2019 yılında, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) üzerinden bu alanın daha uygun bir bölgeye taşınması için bir fizibilite etüt projesi hazırlamıştır (FTSO, 2024). Henüz uygulamaya geçilmemiş olsa da şehrin ileriye dönük daha yaşanılabilir bir alan olması adına önemli bir proje olarak değerlendirilmektedir.

Karagözler Mahallesi içerisinde yer alan tersane sahası da küçük ölçekli bir üretim alanı durumundadır. 2022 yılında bu türde üretim yapan ve sanayi sicil belgesi almış olan 5 tesis kayıtlı görünmektedir. Bu tesislerde 2016 yılında 11, 2020 yılında 12, 2022 yılında ise 17 gemi inşa edilmiştir (FTSO, 2023, s. 109).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki Fethiye ve Marmaris ilçeleri başta olmak üzere ülkemizde kromit madenlerinin büyük bir kısmı Muğla'da yer almaktadır (Kuşcu, 2018, s. 50,80). Yazışma ve evraklardan anlaşıldığı üzere şehir ve çevresi, 1800'lü yıllardan bu yana özellikle yabancılar tarafından işletilen krom ve manganez işletmelerinin bulunduğu bir sahadır (Yiğit & Karayumak, Mentеше Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, 2012, s. 75,76). Kaynaklarda maden ocaklarının genellikle Rumların elinde olduğu ve hatta Douglas Peterson, Nicolao Luizidi ve Charles Maas isimli yabancıların bu bölgedeki krom madeni ocaklarını ilk kez işletenler olduğu ifade edilmiştir (Gürel, 2019, s. 15). Fethiye'de tarımla uğraşmayan halkın çalıştığı başlıca yerler, Fethiye merkez ve Göcek'te bulunan Etibank'a ait maden işletmeleridir (Foto 58). Fethiye'de günümüzde de fazlaca üretimi yapılan madenler kalker, mermer, serpantin, krom ve manganezdir (FTSO, 2017, s. 142). Günümüzde Karagedik Mahallesi sınırları içinde yer alan ve şehir sahası içerisinde önemli bir büyüklüğe sahip olan Eti Metalurji AŞ'ye ait Fethiye Krom Cevheri Zenginleştirme Tesisinde çevreden elde edilen madenler kıymetlendirilmektedir (Foto 59)

Foto 57. Karagedik Mevkisinden Çıkarılan Kromun Çalışburnu'na (Şat) Taşınması, 1934

(Akcan, 2022)

Foto 58. Krom Cevheri Zenginleştirme Tesisi, Karagedik Mahallesi, 2023 (Madencilik Türkiye, 2023)

Sanayileşmenin yoğunlaştığı bir diğer güzergâh ise Seydikemer – Dalaman Yolu’nu da oluşturan Cumhuriyet Bulvarı istikameti olup burası özellikle taş-mermer işleme tesisleri ile mobilya-kereste atölyeleri, beton ve tuğla üretim alanlarının yoğunlaştığı bir sahadır. Bu hat üzerinde ulaşımın da uygunluğu ile zaman içerisinde birbirine bağımlı üretim alanları ortaya çıkmıştır.

4.6. İdari Fonksiyonu

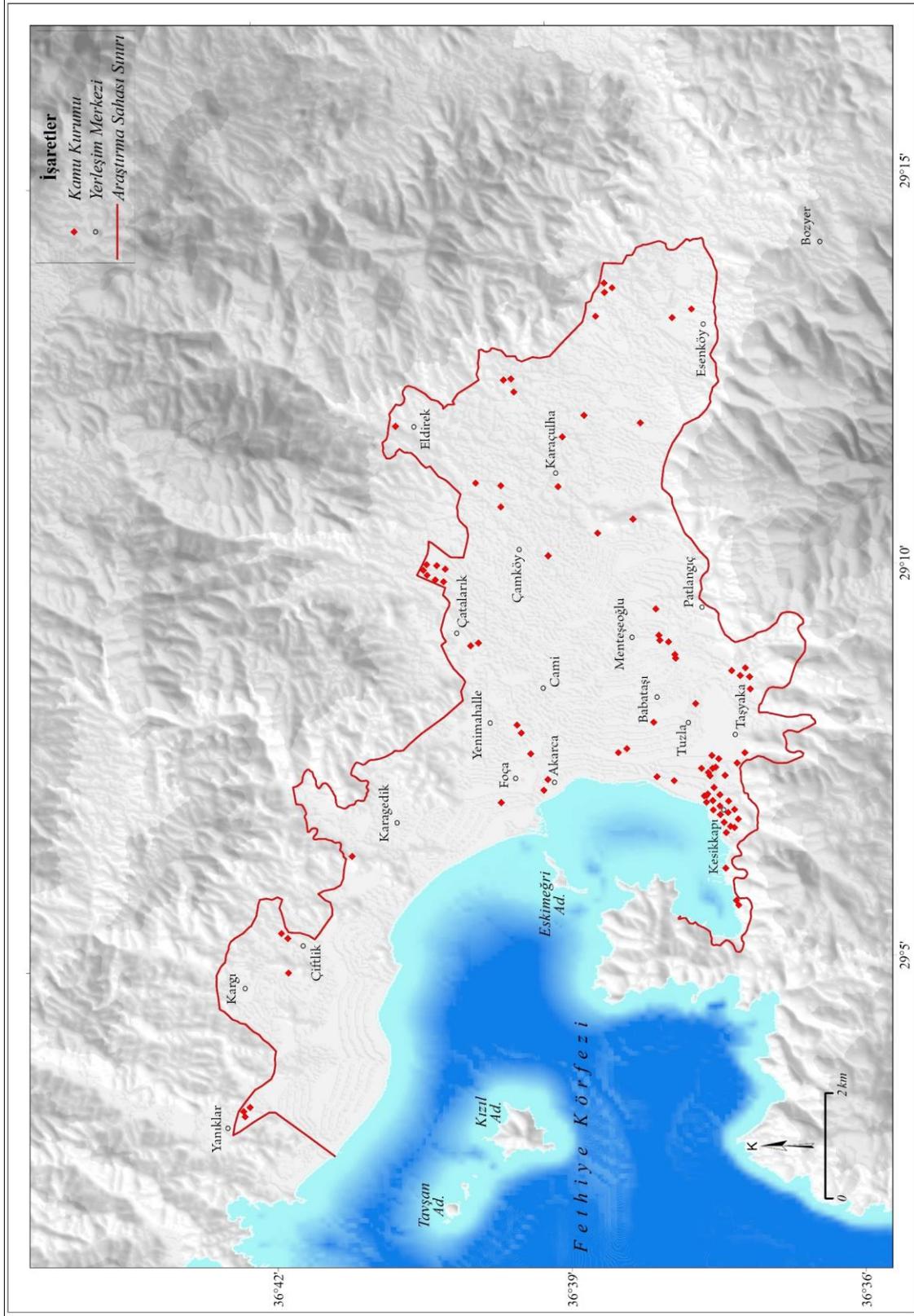
İdari fonksiyon, diğer fonksiyonların aksine devlet tarafından tayin edilmekte ve yine politik kararlar neticesinde değişikliklere uğrayabilmektedir. İdari fonksiyon, bir yerin merkezî nüve olarak gelişmesinde önemli unsurlardan biri olup, bir yerin idari merkez olarak seçilmesinden sonra faaliyet alanları çeşitlenmektedir (Karaboran, 1989, s. 89). Yine bu fonksiyona bağlı olarak şehrin etrafındaki yerleşim birimleri ile olan etkileşimi de değişip artmaktadır.

Fethiye şehri her dönemde çevresi için bir merkezîlik özelliği göstermiştir. Dönem dönem duraksayan bir yapıya bürünse de tarih içerisinde bu merkezî olma özelliğini hep devam ettirmiştir. Özellikle sahip olduğu liman fonksiyonu ve eskiden beri bir ticari saha olmasından dolayı Fethiye her dönem idari açıdan da göz önünde olmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi şehir Antik Çağ’dan bu yana bir cazibe sahası olmuştur. Fethiye tarihi akış içerisinde Likya, Pers, Bergama, Roma, Bizans, Selçuklu, Menteşeoğlu ve Osmanlı hâkimiyetine girmiş, farklı mücadelelere sahne olmuştur. Bergama Kralı III. Attalos’un vasiyeti ile Roma idaresine bağlanan Makri (Fethiye) 13. yy.da Türk toprakları

haline gelene kadar Roma-Bizans hâkimiyetinde kalmış ve bulunduğu sahanın yönetim birimlerinden biri olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde idari ayırım eyalet, sancak, kaza ve nahiye şeklinde oluşturulmuş ve Fethiye (Meğri) 1800'lerde bu sancaklardan biri olan Menteşe sancağına bağlı bir kaza durumunda kalmıştır. İdari merkez durumundaki Fethiye'nin bu dönemde 15 köyü bulunmaktadır. Yine kayıtlara göre 1896-1912 yılları arasına gelindiğinde Meğri'nin (Fethiye) 8 mahalle ve 79 köyden oluştuğu görülmektedir (Kütükoğlu M. , 2010, s. 28). 1921'de sancakların kaldırılması ile Fethiye, Muğla vilayetine bağlı bir kaza durumuna dönüşmüştür. Bu tarihte Fethiye'nin 3 nahiyesi (Kemer, Üzümlü, Eşen) ve 70 de köyü bulunmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde ülkemize ait idari yapılanma il, ilçe, köy ve mahalle şeklinde taksim edilmiştir. Bu dönemde sancakların yerini iller, kazaların yerini ise ilçeler almıştır. Bu değişimle birlikte Menteşe Sancağı yerine Muğla İli, Meğri kazası yerine de Fethiye ilçesinin kurulmasına karar verilmiştir. Yine tarihî süreç içerisinde pek çok deprem yaşanmış olup en yıkıcılarından bir tanesi 1957'de gerçekleşmiştir. Bu depremde çok ciddi hasar alan şehir yine de idari fonksiyon niteliğini kaybetmemiştir. İdari fonksiyon açısından Fethiye'deki en büyük değişim, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun çerçevesinde alınan alt kararlar ile olmuştur. Bu Kanun ile Muğla ili büyükşehir statüsüne alınmış; Seydikemer, Fethiye ilçesinin sınırlarından ayrılarak yeni bir ilçe olmuş ve Fethiye'nin topraklarının büyük bir kısmı Seydikemer'de kalmıştır.

Fethiye ilçesi sınırlarında kalan 6 belde (Çamköy, Çiftlik, Göcek, Karaçulha, Ölüdeniz, Yeşilüzümlü) ve 20 köy (Bozyer, Çenger, Eldirek, Esenköy, Faralya, Gökben, Gökçeovacık, İncirköy, İnlice, Karaağaç, Karacaören, Karakeçililer, Kargı, Kayaköy, Kızılbil, Koruköy, Nif, Söğütlü, Yakacık, Yanıklar) statü değiştirerek Fethiye'nin mahallesine dönüştürülmüştür. Böylelikle mevcut 15 mahallesi (Akarca, Babataşı, Cami, Cumhuriyet, Çatalarık, Foça, Karagedik, Karagözler, Kesikkapı, Menteşeoğlu, Patlangıç, Pazaryeri, Taşyaka, Tuzla, Yeni) ile birlikte Fethiye'nin mahalle sayısı 41'e yükselmiş ve idari açıdan yönetim sahası içine girmiştir. Bu durum doğrudan veya dolaylı olarak Fethiye'nin idari açıdan daha etkin bir rol almasına yol açmıştır. Çalışma alanımızı oluşturan şehrin alanı yaklaşık 70 km² iken Fethiye Belediyesi'nin hizmet alanı olan ilçe sınırı 875 km²dir.

Devlet ya da yerel yönetimler tarafından idare edilen kamu binaları olarak tanımlayabileceğimiz idari alanlar, ilçenin yönetim sahası ve çalışma alanımızın konusu olan Fethiye şehrinde çeşitlilik göstermekte olup pek çok bina şeklinde kendini göstermektedir. Fethiye şehrindeki idari alanlar, toplam şehir alanı içerisinde yaklaşık %0,6'lık bir oran ile 40 hektarlık bir alana yayılmıştır. Şehir genelinde ticari alanların dağılımı farklılık gösterse de genel olarak idari merkez ile ticari merkez (MİA) lokasyonlarının yakın olduğu görülmektedir. İdari hizmetlerin çeşitliliği ve bunların sunulduğu yapılar yönünden en fazla yoğunluk aynı zamanda şehrin ilk mahalleleri olan Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla'dadır (Harita 41). Fakat günümüzde artan nüfus ve şehirleşmeye bağlı olarak ticari etkinlikler gibi idari kurumlar da çalışma sahasının farklı bölgelerine yayılmaya devam etmektedir.

Harita 39. Fethiye’de Kamu Kurumlarına Ait Binalar, 2023

Şehir sahasının farklı alanlarına resmî binalar ve kurumlar yapılmış olsa da hükümet konağı, belediye, özel idare, askerlik şube başkanlığı, postane, kültür merkezi ve müftülük binalarının bulunduğu Cumhuriyet Mahallesi, şehrin esas yönetim sahasını oluşturmaktadır. Bu mahalle içerisinde kamu kurumları yaklaşık 0,7 hektarlık bir alan kaplamaktadır (Foto 60-61).

Foto 59. Fethiye Belediye Binası, Cumhuriyet Mahallesi, 2023

(36° 37' 19.30" K - 29° 6' 37.18" D)

Şehir sahası içerisinde resmî (idari) alanların varlığı sadece hükümet konağı ve belediye binalarından ibaret değildir. Nüfusun ve şehir sahasının hızla artmasına bağlı olarak idari binalar da şehir sahası içerisinde farklı noktalara dağılmıştır. Bu durum kamu kurumlarının tek bir yerde yoğunlaşmasını engellemiş, herkes adına hizmete erişimi makul bir seviyeye getirmeye başlamıştır. Sahil güvenlik, emniyet müdürlüğü, liman başkanlığı ve jandarma gibi güvenlik güçlerine ait yerleşkeler, Karagözler Mahallesi sınırları içinde yer almakta olup bunların kapladığı alan yaklaşık 0,6 hektardır. Buradaki kamu kurumları, dar bir koridor olan kıyı hattı boyunca dizilmiş durumdadır.

Foto 60. Fethiye Kaymakamlık Binası, Cumhuriyet Mahallesi, 2023

(36° 37' 18.89" K - 29° 6' 40.32" D)

Müze, itfaiye merkezi ve ilçe kütüphanesi, Kesikkapı'da; meteoroloji, DSİ, orman işletme müdürlüğü, Tuzla; Karayolları ve Mal Müdürlüğü, Babataşı'nda; Adliye ise Akarca Mahallesi'nde yer almaktadır. Ayrıca bazı kamu kurumlarına ait yerleşke alanının birden çok mahallede yer aldığı görülmektedir. Örneğin Tuzla Mahallesi sınırlarında bulunan orman işletme müdürlüğünün Eldirek Mahallesi içinde de bazı üniteleri bulunmakta; depo durumundaki bu yer, yaklaşık 18 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Doğrudan hizmet çeşidini ve etkinliğini ifade etmemekle birlikte idari yapıların toplam idari alan içerisinde kapladığı alan oranına bakıldığında en yüksek değerlerin Eldirek, Babataşı, Tuzla, Karaçulha ve Pazaryeri mahallelerine ait olduğu görülmektedir.

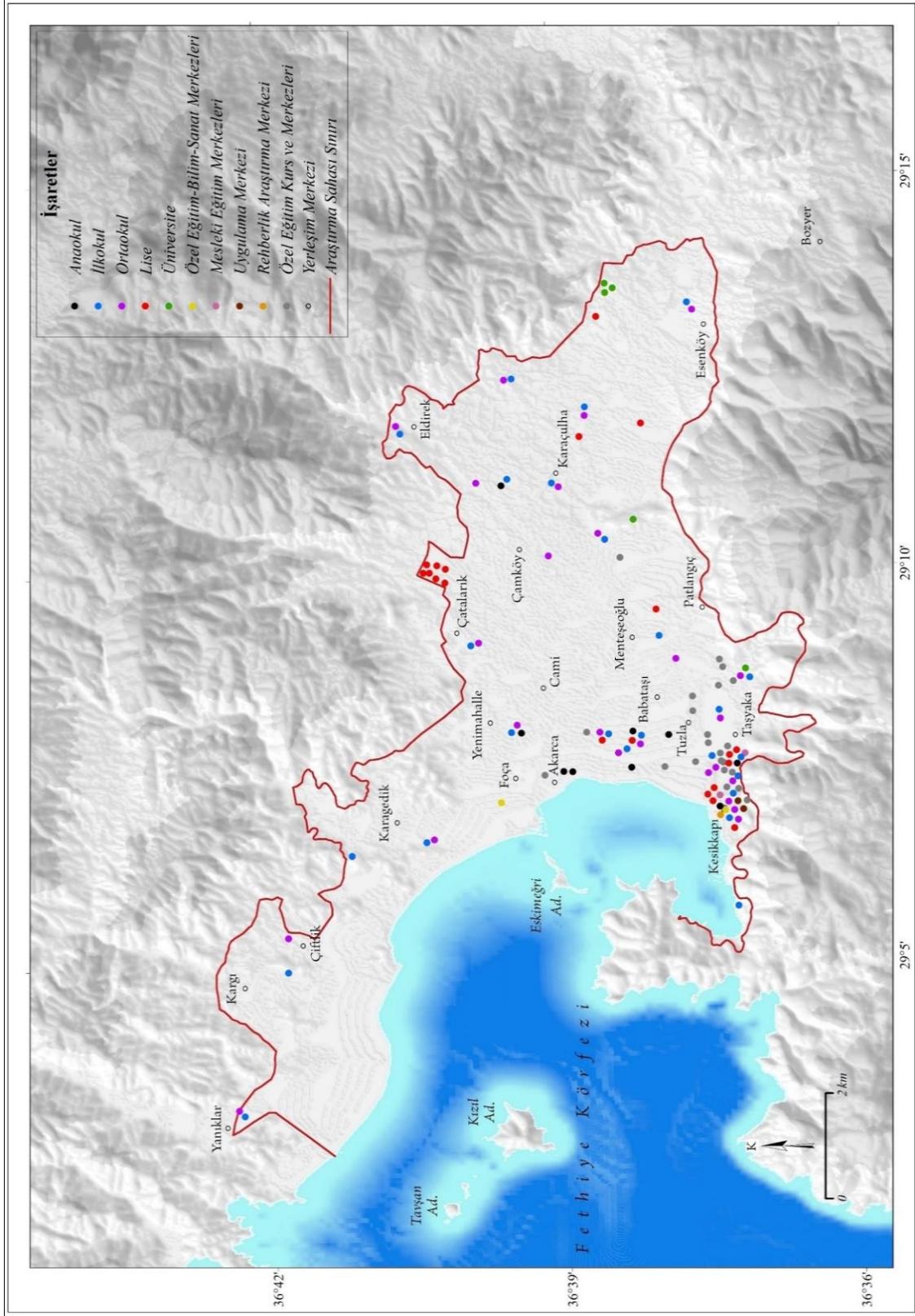
4.7. Eğitim Fonksiyonu

Şehirler, kültürel canlılığın yeşerip geliştiği merkezlerdir. Eğitim ise şehir yaşamının vazgeçilmez bir parçası ve güçlü bir itici güçtür. Özellikle içlerinde barındırdıkları üniversiteler, yüksekokullar ve meslek okulları, bu canlılığın anahtar tetikleyicileridir. Bu kurumların daha önceki dönemlerde şehrin hangi bölgesinde olduğu, günümüzde bir değişiklik olup olmadığı incelenmesi gereken önemli konular arasındadır. Fethiye’de eğitim hizmeti veren kurumlar yaklaşık 64 hektarlık alan kaplamaktadır. Bu alanlar tespit edilirken devlet okulları, özel okullar, çeşitli özel eğitim kursları, sanat merkezleri dikkate alınmıştır (Harita 42).

Fethiye’de ilkokul 1904 yılında hizmete girmiştir. 1909 yılında Fethiye’de 2’si Rumlara, 1’i Türklere ait olmak üzere 3 tane Mekteb-i İptidai ve Mekteb-i Rüştîye okulları eğitim vermiştir. Günümüzde Fethiye Ortaokulu olarak bilinen okul, 1941 yılında Hususi Altiok Ortaokulu olarak açılmıştır. 1966-67 Eğitim Öğretim Yılı’nda ise Fethiye Lisesi eğitim hayatına başlamıştır (FTSO, 2023, s. 49) Bunlardan Lamyenus Rüştîye Mektebi, Cumhuriyetin ilanından sonra 1957’deki büyük depreme kadar Atatürk Okulu olarak hizmet vermiştir (Gürel, 2019, s. 43) (Foto 62).

Foto 61. Lamyenus Rüştîye Mektebi (Gürel, 2019, s. 43)

Harita 40. Fethiye’de Eğitim Kurumlarının Dağılışı, 2023

Şehirde yer alan eğitim kurumları şehrin muhtelif bölgelerine dağılmış durumdadır. Çalışma sahası içinde bulunan okullar, sahada eğitim gören öğrencilerin yaya veya vasıta ile rahatlıkla ulaşabileceği konumlarda yer almaktadır. Bu doğrultuda yapılan çeşitli çalışmalarda da eğitim erişimi konusunda okulların dağılımı açısından bir sıkıntı olmadığı vurgulanmıştır (Uzun & Kemerli, 2019, s. 13). Harita incelendiğinde şehrin eski yerleşim alanlarından olan Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla mahallelerinde eğitim fonksiyonlu merkezlerin sayısı olarak yoğunlaştığı görülmektedir. Cumhuriyet Mahallesi'nde 3 (1,6 ha), Kesikkapı Mahallesi'nde 9 (5,4 ha), Tuzla Mahallesi'nde 6 (0,7 ha) eğitim kurumu bulunmaktadır. Fakat alan olarak incelendiğinde en büyük eğitim sahası Eldirek Mahallesi sınırlarında yer alan ve yaklaşık 18 hektarlık alan kaplayan Liseler Yerleşkesi olarak adlandırılan sahadır (Foto 63). Bu yerleşke üzerindeki farklı binalarda Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi gibi okullar bulunmakta olup yine alan içerisinde sportif aktivitelerin yapılabileceği alanlar yer alır. Yine bu alanın kuzeybatısında Fethiye-Yeşilüzümlü yolunun diğer yakasında kalan orman arazisi üzerinde yeni bir imar değişikliği ile 3,9 hektarlık alanda “Engelli Eğitim Alanı” kurulması için de projelendirme çalışmaları yapılmaktadır.

Foto 62. Liseler Yerleşkesi, Eldirek Mahallesi, 2023

(36° 40' 10.70" K - 29° 09' 41.20" D)

Günümüzde Fethiye ilçesinde 101 adet resmî ve özel eğitim kurumu veya bu amaçla faaliyet gösteren kurum bulunmaktadır (Tablo 75). Resmî okul sayıları neredeyse her yıl özel okul sayısının üç katından fazla bir orana sahip olmuştur. Yine bu kurumların eğitim kademelerine göre dağılımına bakıldığında da ilkökul ve ortaokul sayılarının toplam sayılar içinde baskın olduğu görülmektedir (Tablo 76). İlçe içerisinde esas nüfuslanmanın çalışma sahamız içinde bulunduğu düşünülecek olursa bu eğitim kurumlarının büyük kısmının da sahamız içinde olduğu değerlendirilecektir. Çalışma alanımız içerisinde ise anaokulundan yükseköğretime kadar 89 eğitim kurumu bulunmaktadır. Alan olarak toplu hâlde en büyük kısımlar Eldirek Mahallesi'ndeki Liseler Yerleşkesi ile Esenköy sınırlarında bulunan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesine ait kampüs yerleşkesidir.

Tablo 75. Fethiye İlçesinde Resmî ve Özel Okul Sayıları, 2015-2022

Yıllar	2015	2017	2019	2021	2022
Resmi Okul Sayıları	75	74	73	71	88
Özel Okul Sayıları	16	25	28	24	21

Kaynak: FTSO, 2023 s.51

Tablo 76. Fethiye İlçesinde İlk ve Ortaöğretim Kurumları, 2022

Resmî Okullar	Sayı	Özel Okullar	Sayı
Okul Öncesi	14	Okul Öncesi	5
İlkokul	29	İlkokul	5
Ortaokul	24	Ortaokul	5
Anadolu Lisesi	6	Anadolu Lisesi	5
Mesleki ve Teknik Lise	10	Mesleki ve Teknik Lise	0
Fen Lisesi	1	Fen Lisesi	1

Kaynak: FTSO, 2023 s.51

Bu okullardaki öğrenci sayılarına bakılacak olursa 2022 yılı itibarıyla devlet okullarında 27.918 öğrenci bulunmaktadır. Bu toplamın yarısından fazlasını ilkökul ve ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Aynı yıl özel okullarda okuyan öğrenci sayısı ise 3.681'dir. Özel okullar bünyesinde de kayıtlı öğrencilerin büyük bir kısmı ilkökul ve ortaokul kademesinde yer almaktadır (Tablo 77). Aynı yıl için okullarda eğitim hizmeti veren öğretmen sayılarına bakıldığında devlet okullarında 1.895, özel okullarda ise 369 kişi hizmet vermektedir. Devlet okullarında en fazla öğretmenin görev yaptığı kademeler ilköğretim ve ortaöğretim branş öğretmenliklerine aittir. Özel okullarda ise meslek ve teknik branş öğretmenlikleri ile okul öncesi öğretmenleri daha fazla sayıya sahiptir (Tablo 78).

Tablo 77. Fethiye’de Eğitim Kurumlarına Göre Öğrenci Sayısı, 2022

Eğitim Kademesi	Resmi Okul	Özel Okul
Okul Öncesi	2.745	707
İlkokul	8.406	1.044
Ortaokul	8.239	964
Anadolu Lisesi	3.433	907
Meslek ve Teknik Lise	4.709	0
Fen Lisesi	386	59
Toplam	27.918	3.681

FTSO: 2023, s.52

Tablo 78. Fethiye’de Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmen Sayısı, 2022

Eğitim Kademesi	Resmi Okul	Özel Okul
Okul Öncesi Öğretmeni	134	121
Sınıf Öğretmeni	332	38
Özel Eğitim Öğretmeni	43	62
Rehberlik Öğretmeni	84	0
İlköğretim Branş Öğretmeni	627	7
Meslek ve Teknik Branş Öğretmeni	121	141
Ortaöğretim Branş Öğretmeni	554	0
Toplam	1.895	369

FTSO: 2023, s.52

Yine bu devlet ve özel okulların haricinde Fethiye’de eğitim hizmeti veren çeşitli kurs ve merkezler de yer almaktadır. Bu kurslar arasında motorlu taşıt sürücü, meslek edindirme, kişisel gelişim, özel öğretim, yabancı dil, denizcilik ve yat kaptanlığı kursları gibi farklı alanlarda hizmet veren kurslar bulunmaktadır. Bu kursların büyük bir kısmı çalışma alanımız içerisinde Taşyaka, Akarca, Babataşı, Kesikkapı mahallelerinde yer almaktadır. Fethiye İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere göre şehirde bu nitelikte 46 birim bulunmakta olup buralarda toplam 1.232 öğrenci eğitim almakta ve 373 personel eğitim vermektedir.

Eğitim sisteminin son kademesini oluşturan üniversiteler, sahip olduğu öğrenci nüfusunun büyüklüğü nedeniyle bir yerleşim biriminde yeni iş imkânlarının doğmasından; sosyo-kültürel yapıdaki değişime kadar çok boyutlu etkiye sahiptir. Tüketici nüfus olarak değerlendirebileceğimiz üniversite öğrencileri, barınacakları evleri kiralamaktan, günlük ihtiyaçlarını karşılamaya kadar pek çok açıdan şehrin kaynaklarını tüketme eğilimindedir. Bu da hem hizmet çeşitliliğine hem de kültürel etkileşime neden olmaktadır. Özellikle sağlık alanında hizmet veren üniversiteler, sahip oldukları potansiyel ile

öğrencilerine verdikleri eğitimin yanında buldukları şehirdeki vatandaşlara da sağlık hizmeti sunmaktadır.

Fethiye, son dönemlerde yükseköğretim alanında da önemli gelişmeler kaydetmiştir. Çalışma alanında bulunan fakülte ve meslek yüksekokulları, eğitim kalitesini artırarak bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Şehirde bulunan üniversite ve meslek yüksekokulları arasında Fethiye İşletme Fakültesi, Fethiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fethiye Ziraat Fakültesi, Fethiye Ali Sıtkı Mefharet Koçman Meslek Yüksekokulu ve Fethiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu yer almaktadır. Şehirde bulunan yükseköğretim kurumlarında yaklaşık 5.000 öğrenci eğitim almakta ve 120'ye yakın akademisyen görev yapmaktadır (FTSO, 2023, s. 61). Bu kurumlar, farklı alanlarda eğitim ve araştırma imkânları sunarak öğrencilere geniş bir perspektif kazandırmaktadır.

Fethiye'deki yükseköğretim kurumları, sadece öğrencilere değil aynı zamanda bölgeye ve topluma da katkı sağlamaktadır. Özellikle tarım, sağlık ve işletme gibi sektörlerde yetişmiş nitelikli insan kaynağının oluşturulması, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Esenköy Mahallesi sınırlarında oluşturulan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesine ait yeni kampüs yerleşkesi, ana yapı olarak yaklaşık 16 hektarlık bir alana kurulmuş olup, zamanla daha da gelişmesi muhtemel görünmektedir (Foto 64). Karaçulha Mahallesi Çalıcı mevkinde 2001 yılında kurulan ve 2016 yılında Fethiye Sağlık Bilimleri Fakültesi olarak ismi değiştirilen kurum şehirdeki bir diğer yükseköğretim kurumudur. Çalışma sahamız içinde yer alan bir diğer yükseköğretim kurumu ise Patlangıç Mahallesi sınırlarında bulunan ve şehirdeki ilk yükseköğretim kurumu olma özelliğini taşıyan Fethiye Ali Sıtkı Mefharet Koçman Meslek Yüksekokuludur. Bu MYO içerisinde pek çok ön lisans bölümü bulunmaktadır. Özellikle bölgenin turizm ve tarım sahası olması yönüyle bu okulda, bu alanlarda hizmet verebilecek vasıflı öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Yaklaşık 9.000 metrekaarelik hizmet alanı bulunan okul bünyesinde; Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Seyahat Hizmetleri, Çevre Koruma ve Kontrol, Organik Tarım, Peyzaj ve Süs Bitkileri, Süs Bitkileri Yetiştiriciliği, Seracılık gibi bölümler bulunmaktadır.

Foto 63. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yeni Kampüs Sahası, Karaculha Mahallesi, 2023

(36° 38' 24.24" K - 29° 13' 20.79" D)

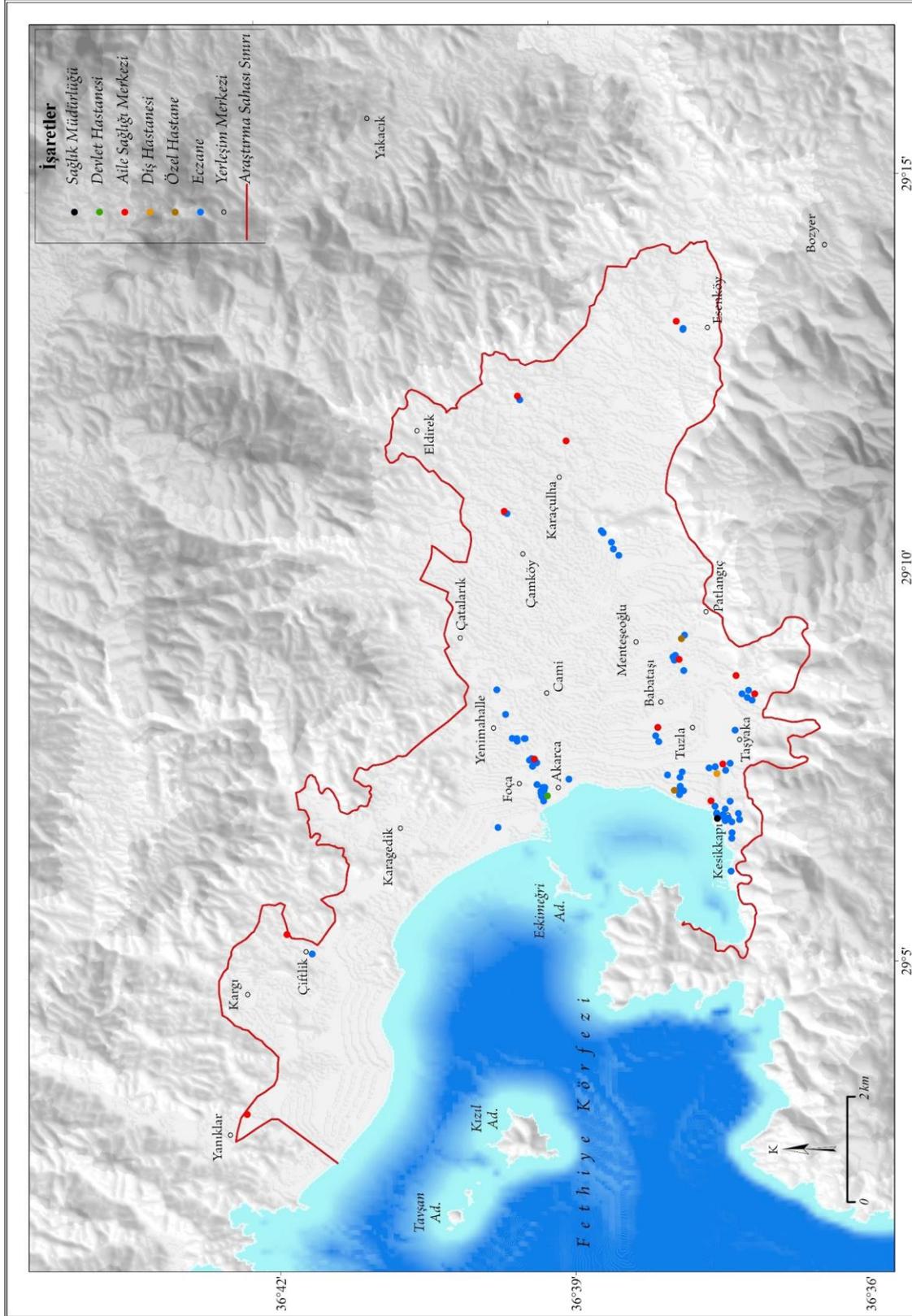
Sadece yükseköğretim kurumlarına ait olmamakla birlikte eğitim kurumlarının toplumdaki sosyo-ekonomik yapı üzerindeki etkisinin yanı sıra mekânsal organizasyonun yeniden şekillendirilmesi üzerinde de önemli etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Akengin & Kaykı, 2013, s. 501). Şehirsel gelişim ve eğitim alanlarının dağılışı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Çalışma sahasında yükseköğretime ait bu kampüs sahası ile zamanla doğrudan veya dolaylı olarak bu yöne doğru yerleşimin artması öngörülmektedir. Bu doğrultuda yapılacak veya yenilenecek altyapı hizmetlerinin, bu değişimin düşünülerek planlanması önem arz etmektedir.

4.8. Sağlık Fonksiyonu

Sağlık kavramı, bireysel ve fiziki çevrede dâhil olmak üzere pek çok etkenin birleşmesi sonucunda oluşan karmaşık bir unsurdur (Uğur & Aliğaoğlu, 2019, s. 204). Bu karmaşık unsurların en keskin tezahür ettiği alanların başında da şehirler gelmektedir. Şehirler, buldukları bölgenin sağlık ve eğitim hizmetleri bakımından merkezî durumundadırlar (Göney, 2004, s. 54). Sağlık hizmetleri, üç basamak hâlinde sunulmakta olup ilk basamakta anne-çocuk sağlığı merkezleri, sağlık ocağı, tabiplikler ve verem savaş dispanserleri bulunur. İkinci basamakta devlet hastaneleri ve özel hastaneler yer alırken üçüncü basamakta ise eğitim araştırma hastaneleri ile üniversite araştırma hastaneleri bulunur.

Çalışma alanı içerisindeki sağlık tesislerinin kapladığı alan 4,4 hektar olup bu değer içinde devlet hastanesi, özel hastaneler, aile sağlık merkezleri (ASM), sağlık ocakları ve dispanser gibi kurumlar yer almaktadır. Eczanelerde dâhil çalışma alanı içerisinde toplamda 108 sağlık birimi tespit edilmiştir (Harita 43).

Fethiye Hükümet Tabipliği, 1923'te hizmete başlamış olup 1938'de 15 yataklı bir duruma ulaşmıştır. 1926-27 yıllarında bir dispanser ve il özel idaresinin 5 yataklı hastanesi de eklenmiştir. 1942'de Sıtma Mücadele Kurumunun bir şubesi, 1950'de de 20 yataklı Fethiye Sağlık Merkezi hizmet vermeye başlamıştır. Bu sağlık merkezi, 1957 depreminde yıkılmış ve 1958'de geçici bir sağlık merkezi barakası kurulmuştur. 1962 yılında ise 25 yataklı yeni binasında hizmet vermeye başlamıştır (Gün, 2006, s. 59). 1965'te Merkez Camii karşısında 30 yataklı devlet hastanesi hizmete açılmış ve 35 yıl boyunca hem Fethiye'ye hem de çevre yerleşim birimlerine hizmet vermiştir (Fethiye Devlet Hastanesi, 2024).

Harita 41. Fethiye'de Sağlık Kurumlarının Dağılışı, 2023

Fethiye Devlet Hastanesi, çalışma sahası içindeki en büyük sağlık hizmeti sahasıdır. Hastane, Akarca Mahallesi'nde 2003 yılında hizmete açılmış olup yatak kapasitesi 223'tür (Foto 65). Diğer büyük hastaneler özel hastane statüsündedir. Bunlar Fethiye Özel Lokman Hekim Hastanesi ile Fethiye Özel Letoon Hastanesidir. Toplam yatak kapasiteleri 158'dir. Bölgenin turizm alanı olması ve yoğun insan hareketliliği nedeniyle bu hastaneler, yıl içinde önemli sayıda hasta kabul etmektedir. 2022 yılında devlet hastanesinde 674.741, özel hastanelerde de 533.278 muayene gerçekleştirilmiştir (FTSO, 2023, s. 84). Fethiye Özel Letoon Hastanesi, Pazaryeri Mahallesi'nde, Fethiye Özel Lokman Hekim Hastanesi ise Tuzla Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Foto 64. Fethiye Devlet Hastane Binası, Akarca Mahallesi, 2023

(36° 39' 09.00" K - 29° 07' 11.32" D)

Çalışma alanı içerisinde 17 tane aile sağlığı merkezi bulunmaktadır ve bunlar şehrin farklı noktalarına dağılmış durumdadır. ASM'ler küçük ölçekli, daha çok yakın çevresine hizmet veren birinci basamak sağlık hizmetleri kategorisinde yer alan sağlık kuruluşlarıdır. Sağlık ocakları buldukları bölgede halkın sağlığını yakinen ve çok yönlü sürekli inceleyip kayıt altına aldıkları için şehir ölçeğinde de sağlık coğrafyası açısından da kıymetlidirler. Çalışma alanımızın turizm hareketliliğine bağlı yapısından dolayı yabancı uyruklu vatandaşlar da sağlık hizmetinden ciddi oranda faydalanmaktadır. 2017 yılında tedavi amaçlı hastanelere başvuran yabancı uyruklu vatandaş sayısı 3.909 iken 2022 yılında bu değer, 7.999 kişiye ulaşmıştır. 2022 yılı itibarıyla çalışma alanında bulunan acil sağlık istasyonu sayısı 7'dir ve aynı yıl içinde kaydedilen acil vaka sayısı 18.731 kişidir (FTSO, 2023, s. 86).

Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 2008 yılında alınan bir kararla Fethiye Devlet Hastanesine bağlı semt polikliniği binasında 9 ünite ile hizmete başlamıştır. 2014 yılında Tuzla Mahallesi'ndeki yeni yerine taşınmıştır. 4 katlı binasında 4000 metrekareden geniş alanı ve 38 modern ünite yapısı ile bölge halkına hizmet vermeye devam etmektedir (Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 2024). Bunun haricinde şehirde 51 özel diş muayenehanesi ve 15 özel diş polikliniği bulunmaktadır.

Çalışma sahası içerisinde sağlık hizmetlerinin bir diğer ayağı olan 89 adet eczane tespit edilmiştir. Bunlar da nüfusun fazla olduğu kıyı mahalleler başta olmak üzere şehrin farklı noktalarına dağılmış durumdadır. Foça, Akarca, Tuzla, Cumhuriyet, Pazaryeri, Kesikkapı eczanelerin yoğun olduğu mahalleler arasındadır. Bunlara ek olarak kayıtlara göre çalışma sahamız içerisinde 2 ecza deposu, 29 tane de optikçi hizmet vermektedir. Ayrıca şehir içerisinde 1 devlet, 2 tane de özel diyaliz merkezi bulunmaktadır. Bu diyaliz merkezlerinde her yıl önemli sayıda hasta tedavi görmektedir. 2022 yılında bu diyaliz merkezlerine 1.861 hasta müracaat etmiş olup bu hastalara aynı yıl içerisinde 22.070 seansta sağlık hizmeti sunulmuştur (Fethiye İlçe Sağlık Müdürlüğü, 2022).

4.9. Ulaşım Fonksiyonu

Evren'e göre; "*ulaşım, insanların ya da eşyaların faydasını artırmak için yer değiştirmesini sağlayan hizmettir*". Yine ulaşım denilince sadece kara, deniz, hava araçları ile sürdürülen faaliyetler değil, aynı zamanda haberleşme unsurları da (tv, internet, bilgisayar, uydu vb.) kastedilmektedir (Uğur & Aliagaoglu, 2019, s. 173). Şehir yerleşmeleri ile ulaşım hizmetleri arasında çok yönlü ve sıkı bir ilişki mevcuttur. Ulaşım fonksiyonları, hem bölgeler arasında etkileşimin kurulmasını sağlamakta hem de dolaylı gücüyle bulunduğu sahadaki coğrafi çehreyi de değiştirmektedir. Sahip olduğu bağlayıcı özelliğinden dolayı ulaşımın gelişmesi ticaret, turizm, üretim, inşaat ve iskân gibi pek çok unsurun gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Şehirsel ulaşımın başlıca bileşenleri; yollar, taşıtlar ve terminaller olup bunlara ait alt bileşenler de mevcuttur.

Fethiye'nin kuruluşu ve gelişimi, çeşitli kaynaklarda ulaşımın önemine vurgu yaparak ele alınmıştır. Tarihî süreç boyunca, özellikle deniz ve kara ulaşımı olmak üzere ulaşım ağı Fethiye'nin ticari faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı bir merkez haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla Fethiye, geçmişten günümüze kadar ulaşım fonksiyonuna dayalı olarak ticari hayatın canlı olduğu bir yerleşim bölgesi olarak öne çıkmaktadır.

Eski Çağ'da Fethiye'deki en önemli yol, Karya'yı Likya'ya bağlayan kara yoludur. Bu yol günümüzde Dalyan'dan başlayıp sırasıyla Kozpınar, Fethiye, Pınara, Kınık, Patara, Kaş ve Finike'ye ulaşan yoldur. O dönemlerin bir diğer önemli yolu ise Fethiye'nin kuzeyinden Üzümlü ve Ören mevkillerine ulaşan yoldur. 1970'lerde Fethiye'den Muğla'ya giden ana yol üzerinde Kargı, Yanıklar, İnlice, Göcek gibi köyler bulunmakta olup Uzunyurt (Faralya) hariç tüm mahalle, köy ve bucaklara orman işletmesinin ve köylülerin emekleri ile açılan yollar üzerinden ulaşım sağlanabilmekteydi (Yılmaz, 1969, s. 76, 81). Fethiye, coğrafi konumu ve çeşitli yer şekilleri nedeniyle uzun süre ülke ve bölge ana ulaşım hattında yer almasa da ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler ve artan nüfusun dolaylı etkileriyle birlikte ulaşım hatları konusunda ciddi gelişmeler kaydetmiştir. Fethiye ulaşım hizmetleri yönünden çeşitliliklere sahiptir. Şehir; uluslararası Dalaman Havalimanı'na 50 km, Antalya Havaalanı'na ise 225 km mesafededir. Yine karayolu ile ülkemizin tüm yerleşim birimlerine doğrudan ya da dolaylı olarak bağlıdır. Şehir merkezinden Muğla, Antalya, İzmir, Ankara ve İstanbul olmak üzere Türkiye'nin pek çok yerine günlük otobüs seferleri bulunmaktadır. Deniz yoluyla ulaşmak isteyenler için doğal limanının ve marinasının varlığı büyük bir avantaj sağlar.

Menteşe Bölgesi'nin ulaşım sistemini belirleyen en kritik faktör, tarih boyunca coğrafi yapısı olmuştur. Dağlık ve engebeli arazi, bölgenin iç kesimlerinde ulaşımı zorlaştırmıştır. Bu durum, bölgenin dış ticaret ilişkilerinde deniz ulaşımının belirleyici bir rol oynamasına neden olmuştur. Özellikle 19. yüzyılda Mentşe'nin ekonomik ilişkileri, liman özelliği taşıyan Marmaris, Fethiye, Milas ve Gökabâd

(Gökova) gibi kıyı yerleşimlerinden gerçekleştirilmekteydi (Aydinel, 2002) (Foto 66). Şehrin sahip olduğu liman fonksiyonu, deniz yolu ulaşımı konusunda -zamanla daha da iyi olması beklenen- bir gelişimi beraberinde getirmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi şehrin geliştiği alanın tarihsel olarak çok eskilere dayanması, korunaklı bir liman yapısı olmasıyla açıklanmaktadır. Fakat arkasındaki yüksek dağların ve geçilmesi güç yaylaların varlığı dolayısıyla bu limanlar, ilk zamanlarda Anadolu'nun iç kesimlerine bağlılıktan mahrum kalmışlardır (Darkot, 1978, s. 723). Fethiye Limanı, 1970'lere kadar Akdeniz sahilleri içerisinde İskenderun ve Mersin limanlarından sonra üçüncü büyük liman iken bu önemi çeşitli nedenlerle gerilemiştir. İskenderun'dan kalkan gemiler, her hafta cuma günü ve iki haftada bir cumartesi günleri de ek olarak Fethiye'ye uğrayıp burada belirli bir süre bekledikten sonra İstanbul'a yol almaktaydı (Yılmaz, 1969, s. 84).

Foto 65. Fethiye Limanı 1900'ler, Karagözler Mahallesi (Gürel, 2019, s. 18)

Günümüzde şehir alanı içerisinde Karagözler ve Cumhuriyet mahalleleri sınırlarında yaklaşık 4,6 hektarlık bir alanda şehrin limanı ve buna ek hizmet sunan birimler yer almaktadır. 2021 yılında ülkemiz genelinde 27.592 yat bağlama kapasitesine sahip 87 adet liman bulunmaktadır. Fethiye ilçesinde aynı yıl için 1.382 yat bağlama kapasitesine sahip 7 marina sahası vardır (FTSO, 2022, s. 113). Bunlardan Ece Marina ve Karagözler İskele sahası çalışma sahası içerisinde (Foto 67).

Foto 66. Liman ve Marina Sahasının Batıdan Görünüşü, 2023

(36° 37' 37.85" K - 29° 05' 25.38" D)

Fethiye'de yatçılık faaliyetleri 1970'lerde ivme kazanmıştır. Başlangıçta sadece Şövalye (Eskimeğri) Adası'na yapılan günübirlik tekne turlarıyla sınırlı kalsa da sonraları Göcek koylarının cazibe merkezi hâline gelmesiyle "Mavi Tur" denilen uzun süreli deniz seyahatleri popüler hâle gelmiştir. Bölgede artan talep, tekne ve yat yapımını da tetiklemiştir. Özellikle 1989-1995 yılları arasında, Fethiye'de yatçılık sektörü ciddi bir gelişim göstermiş ve bölge, uluslararası arenada tanınmıştır (FTSO, 2022, s. 111) (Tablo 79).

Tablo 79. Fethiye'de İmal Edilen Gemi Sayıları, 2016-2022

Yıl	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gemi Sayısı	11	13	20	7	12	13	17

Kaynak: FTSO, 2021 s.111, 2022 s. 109

Günümüzde Fethiye Limanı'ndan popüler turizm destinasyonları olan Rodos, Bodrum ve Marmaris'e sürekli feribot seferleri düzenlenmekte ve bu durum ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca liman, günübirlik turistik tur teknelerinin de uğrak yeri durumundadır (Tablo 80). Yine yıllara göre Fethiye Limanı'na gelen toplu yolcu sayılarında da sürekli bir artışın olduğu gözlenmektedir. Deniz yolu ulaşım araçlarına yönelik olarak Karagözler Mahallesi'nde tersaneler bölgesi bulunmaktadır. Fakat

kapasite olarak yeterli olmadığı gibi kuruluş yeri bakımından da turistik destinasyonlar üzerinde kalması olumsuz bir görüntüye neden olmaktadır (Foto 68).

Tablo 80. Fethiye Limanına Giriş-Çıkış Yapan Yat Sayısı, 2010-2022

Yıl	2010	2012	2016	2018	2020	2022
Sayı	4.017	5.129	4.608	4.425	4.242	7.476

Kaynak: FTSO, 2010 s.94, 2022 s.109

Foto 67. Tekne Bakım Alanı, Karagözler Mahallesi, 2023

(36° 37' 23.97" K - 29° 05' 30.32" D)

Karayolu ulaşım ve altyapısı hususunda bağlayıcı unsur olan yollar, şehirsal alanda ara sokak yolları da dâhil yaklaşık 540 hektarlık alan kaplamaktadır. Fethiye; Antalya, Muğla ve Burdur bağlantılı üç ana kara yoluna sahiptir (Harita 44). D-400 karayolu üzerinde ve Dalaman ilçesinde bulunan Göcek Tüneli'nin 2006'da açılmasından sonra Fethiye'ye olan kara yolu ulaşımı daha da kolaylaşmıştır (FTSO, 2017, s. 31). Bu D-400 karayolu, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün haritasına göre Datça'dan başlayıp Akdeniz kıyı kuşağını izleyerek Çukurova'ya, oradan da Suriye sınırı boyunca ilerleyerek Hakkâri Yüksekova'dan Esendere sınır kapısına kadar uzanır (Foto 69).

Foto 68. Fethiye-Dalaman Yolunun (D-400) Kuzeybatıdan Görünüşü, 2023

(36° 42' 41.70" K - 29° 02' 26.10" D)

Günümüzde 131 km olan ve Fethiye-Muğla yolu, 1968 yılında 151 km'lik uzunlukta idi. Ula'ya kadar olan kısmı stabilize, Ula'dan sonraki kısmı ise asfalt haldeydi. Yine bu tarihlerde stabilize olan Antalya yolu 225 km, Burdur yolu ise 232 km'dir (Yılmaz, 1969, s. 84). Aşağıda da görüleceği üzere gelişen imkânlar ve yapılan yeni tekniklerle birlikte yollar günümüzde kısalmıştır. Fethiye gerek yakın çevresindeki yerleşim birimleri gerekse şehirlerarası ulaşım konusunda makul uzaklıklara sahiptir. Örneğin merkezden Çalış Plajı mevkiine 5 km'lik bir mesafe varken bu mesafe Ölüdeniz'e 15 km, Saklıkent'e 45 km'dir. Yine Muğla merkeze 131 km olan mesafe, Antalya'ya 199 km, İzmir'e 359 km, İstanbul'a ise 814 km'dir (Tablo 81).

Tablo 81. Fethiye'nin Bazı Yerleşim Birimlerine Uzaklığı, 2024

Yerleşim	(km)	Yerleşim	(km)
Çalış	5	Muğla	131
Ölüdeniz	15	Antalya	199
Kayaköy	15	Denizli	217
Göcek	35	İzmir	359
Saklıkent	45	Ankara	635
Patara	80	İstanbul	814

Kaynak: KGM, 2024

Ulaşım fonksiyonu denildiğinde sadece şehirlerarası ana ulaşım hatları düşünülmemelidir. Bu fonksiyon, şehrin tüm etki sahası üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Bilindiği gibi iyi bir ulaşım ağı diğer fonksiyonlar üzerinde de tetikleyici rol oynamakta ve şehrin her konuda daha rahat ve sürdürülebilir gelişimine katkı sunmaktadır. Sadece şehrin ana nüvesine değil, uzak noktalarına da ulaşımın rahat olması şehrsel gelişimin dengesi için önem arz etmektedir. Yine bir şehirdeki ulaşım imkânı sadece ulaşım altyapısından oluşmamakta olup bu altyapının üzerinde faaliyet gösteren araçların sayısı, seferlerin sıklığı ve güzergahları da önemli bir etkidir.

Şehir içi ana cadde ve sokak sistemlerine bakıldığında şehrin ana arterlerini Cumhuriyet, Atatürk, İnönü ve Adnan Menderes bulvarları oluşturmaktadır. Cumhuriyet Bulvarı, aynı zamanda Seydikemer-Fethiye-Dalaman ana yolunun şehir içinde kalan kısmıdır. İnönü Bulvarı, şehrin eski yerleşim alanları olan Kesikkapı Mahallesi'nden kuzeydoğuda Karaçulha Mahallesi'ne doğru uzanmakta olup son dönemler içerisinde daha önce de açıklanmış pek çok etkenden dolayı şehirleşmenin kaydığı profillerden biridir. Bu bulvar, daha sonra Atatürk Bulvarı ismini alarak doğuya doğru bir hat çizmekte ve doğuda Fethiye-Seydikemer ana yolu ile birleşmektedir. Adnan Menderes Bulvarı kıyıya paralel bir şekilde Taşyaka Mahallesi'nde İnönü Bulvarı ile Karagedik Mahallesi içinde Cumhuriyet Bulvarı arasında bir bağlantı kurmaktadır. Kıyıda yer alan mahallelerde bu bulvara dik olacak şekilde çok fazla ara sokak bağlanmaktadır.

Şehrin ilk gelişim alanı olan Cumhuriyet Mahallesi'nde hem şehir sakinlerinin hem de gelen yabancıların çok yoğun olarak kullandığı Atatürk ve Çarşı caddeleri yer almaktadır. Bu caddeleri birbirine dik bağlayacak şekilde Hükümet ve Belediye caddeleri bulunmaktadır. Bu caddelerin kenarları pek çok ticaret mekânının bulunduğu yerlerdir. Fethiye Antik Tiyatrosu'nun bulunduğu konumdan itibaren kıyı boyunca Oyuk Tepe etrafından Fevzi Çakmak Caddesi devam etmektedir.

Ulaştırma altyapı tesisleri olarak sayabileceğimiz dolmuş ve otobüs terminalleri, şehir alanı içerisinde 2,2 hektarlık alan kaplamaktadır (Foto 70). Şehirler arası otobüs terminali Taşyaka Mahallesi sınırları içerisinde yer alır. Elde edilen kayıtlara göre 2022 yılında otogar işletmesinden 24 farklı firma aracılığıyla farklı şehirlere günlük ortalama 193 sefer düzenlenmiştir. Bu firmalar içerisinde 35 sefer ile Fethiye Seyehat ilk sırada yer alırken bunu sırasıyla Kamil Koç Seyahat (32), Pamukkale Turizm (28) ve Batı Antalya Turizm (18) izlemektedir. Yine aynı yıl verilerine göre otogara 56.939 otobüs giriş yapıp 71.101 otobüs çıkış yapmıştır. Ve bu hareketliliğe bağlı olarak 783.440 yolcunun giriş-çıkış yaptığı kaydedilmiştir (FTSO, 2023, s. 171).

Foto 69. Fethiye Otogarının Doğudan Görünüşü, 2023

(36° 37' 27.38" K - 29° 08' 09.49" D)

Şehir içi ulaşımda çok önemli role sahip olan dolmuşların hareket noktası olan dolmuş terminali, Kesikkapı Mahallesi sınıırı içerisinde yer almaktadır ve şehrin neredeyse her noktasına belirli aralıklarla sefer yapan dolmuş hatları mevcuttur. 2022 yılında Fethiye’de 7 taşıma kooperatifinde kayıtlı 351 araç hizmet vermektedir (Tablo 82). Yine bunun haricinde Fethiye’de farklı hatlarda Muğla Büyükşehir Belediyesine bağlı toplu taşıma araçları da bulunmaktadır. Bu araçları, şehrin çok farklı noktalarına ulaştıran hat güzergâhları yer almaktadır. Toplu taşımada 413 araç, 2.485 adet sefer kapasitesi ile hizmet vermektedir (Tablo 83). Bu toplu taşıma araçlarının şehrin pek çok yerinde durak noktaları bulunmaktadır.

Tablo 82. Fethiye'de Hizmet Veren Toplu Taşıma Kooperatifleri, 2022

Taşıma Kooperatifleri	Araç Sayısı
Şehir İçi Minibüs Koop. SS.18 No.lu	113
Ölüdeniz Minibüs Koop. SS.22 No.lu	54
Kargı Yanıklar Minibüs Koop. SS.25 No.lu	39
Yenievler Çalica Minibüs Koop. SS.28 No.lu	101
Göcek Minibüs Koop. SS.108 No.lu	14
Üzümlü İncirköy Minibüs Koop. SS.180 No.lu	11
Fethiye Koop. SS.94 No.lu	19

Kaynak: FTSO, 2023 s.169

Tablo 83. Muğla Büyükşehir Belediyesine Bağlı Toplu Taşıma Hatları, 2022

Hat Adı	Araç Sayısı	Sefer Sayısı (Gün)
Sahilden Çalış-Karagözler	22	263
Migrostan Çalış-Karagözler	22	165
Karagedik-Fethiye-Karagözler	1	1
Sahilden Karagedik-Kordon	1	1
Çatalarık-Karagözler	1	8
Yenievler-Patlangıç-Çalica-Karagözler	50	300
Taşyaka-Karagözler	22	237
Zincirlikavak-Hastane-Değirmenbaşı	1	10
Taşyaka-Hastane-Değirmenbaşı	10	60
Cami Mahallesi-Fethiye	16	110
Taşyaka-Karagözler	22	237
Huzurevi-Fethiye	4	12
Yanıklar-Kargı-Çiftlik-Fethiye	40	166
Üzümlü-Fethiye	7	21
Karaçulha-Karamersin-Fethiye	20	122
Gökben-Bozyer-Fethiye	1	2
Göcek-Fethiye	10	95
Eldirek-Çamköy-Fethiye	10	116
Ölüdeniz-Fethiye	37	204
Kayaköy-Fethiye	5	36
KYK.MYO-Fethiye	10	60
Yukarı Karaçulha-Fethiye	1	2
Ovacık-Hisarönü-Kayaköy-Gemiler-Fethiye	18	23
Nif-İncirköy-Fethiye	1	6
Fethiye-Ortaca	60	102
Fethiye-Menteşe	11	64
Fethiye-Marmaris	8	52
Kızılbey/Yürek/Söğütlü-Fethiye	1	2
Ahat/Deliktaş-Karagözler	1	8
Toplam	413	2.485

Kaynak: FTSO, 2023 s.107

Şehre gelmek isteyenlerin kullanabileceği bir diğer alternatif ulaşım hattı ise hava yoludur. Dalaman ve Antalya havaalanları, şehrin hinterlandında yer alan önemli noktalardır. Fethiye Otogar-Dalaman Havalimanı ekseninde cumartesi, pazar, pazartesi ve salı günleri sabah 04.45'ten başlayarak belirli saatlerde hem gidiş hem dönüş şeklinde 19.30 a kadar süren servis taşımacılığı bulunmaktadır (T.C. Muğla Büyükşehir Belediyesi MUTTAŞ, 2024). Bu havaalanları özellikle turizm sezonunda ciddi yolcu trafiğinin yaşandığı yerlerdir.

Fethiye'nin ulaşım hususunda en büyük sorunlarından bir tanesi, özellikle merkezî mahalleler olarak da sayabileceğimiz Cumhuriyet, Karagözler, Kesikkapı ve Tuzla mahallerindeki şehir içi yolların darlığı ve otopark eksikliği konusudur. Özellikle turizm faaliyetlerinin arttığı yaz döneminde şehrin merkezî sahasında araçların park edilmesiyle ilgili büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bu konuda zemin ve ekolojik uygunluk düşünülerek yapılacak yer altı otopark sistemleri şehrin geleceği adına ciddi fayda sağlayacaktır.

Şehir açısından ulaşım konusunda şimdilik söz konusu olmayan alternatif demiryoludur. Bu durum şehir özelinde olmayıp genel olarak bu bölümün sahip olduğu engebeli yer şekillerinden kaynaklanan bir olumsuzluktur. Yer şekillerinden dolayı raylı sistemlerin günümüzde olmaması bir eksiklik olsa da gelişen teknoloji ve imkânlar ile ilerleyen zamanlarda bunun da yapılması mümkün olacaktır.

4.10. Konut Fonksiyonu

Günümüzün modern barınakları olan konutlar, insanların kendilerini güvende hissettikleri temel yaşam alanlarıdır. Konut, insanların barınma ihtiyaçlarını karşılamının yanında ekonomik bir varlıktır ve aynı zamanda sosyalleşme sürecinin gerçekleştiği ve toplumsal ilişkilerin sürekli üretildiği mekânlar olmasıyla da önemlidir (Tekeli, 2012, s. 16). Tarihin her döneminde temel bir gereksinim olan barınma ihtiyacının bir gereği olarak sanayi devriminden sonraki hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan şehirleşme ve artan göç olgusuyla birlikte konutlara olan talep daha da artmıştır. Bu talep kimi zaman yeni konutların yapılması kimi zaman ise kentsel dönüşüm süreçleriyle karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu durum, aslında mekânın planlanması ve yaşanabilirliğin oluşturulması adına bir fırsat olarak da değerlendirilmektedir (Doğan, 2018, s. 3). Fakat hızlı nüfus artışı çoğu zaman hedeflenen fırsatlara müsaade etmemekte ve pek çok mekânsal problemi beraberinde gelmektedir.

Fethiye'nin 1957 yılında yaşadığı ve tarih içerisinde çok defa karşılaştığı yıkıcı depremler konut yapımını önemli oranda etkilemiştir. Yine şehrin özellikle turizme ve buna bağlı iş imkânlarına bağlı olarak 1980'lerden sonra aldığı yoğun göç, şehirde konut yapım sürecini hızlandırmıştır. Fethiye'de sınıflandırdığımız fonksiyonel alanlar içerisinde 515 hektarlık değerle konutlar önemli bir yer tutmaktadır. Konu hakkında çalışma yapılırken DİE'nin geçmiş yıllara ait verileri ile TÜİK'in günümüz verileri kullanılmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından ülke içindeki bina stokunun ve niteliklerinin belirlenmesi amacıyla 1965-1970-1984 ve 2000 yıllarında bina sayımlarını içeren bir çalışma yapılmıştır. Geçmiş dönem sayımlarında sadece 2000 yılında mahalle düzeyince bir çalışma yapılmış olup sonraki dönemlerde bu çalışma il ve ilçe düzeyinde yapılmaya başlamıştır. En yakın dönemleri içeren ve mahalle düzeyinde ortaya konan bina sayım çalışması ise 2011 ve 2021 yılına aittir. Elde edilen veriler, daha önce ismi zikredilen CBS yazılımları yardımıyla oluşturulan mekân kullanım haritalarında görselleştirilmiştir. Yapılan çalışmada konutların mahallelere göre kapladığı alanlar ve yoğunlukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Fethiye'de konutlar mahallelere göre homojen bir şekilde dağılmamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere çalışma kapsamında mahallelerin idari sınırlarından ziyade şehir sınırı tespitinde esas alınan sınır değerlendirilmiş ve mahallelerin bu kısımlar içesine dâhil olan bölümleri incelenmiştir. Hesaplamalar ve istatistiki veriler oluşturulurken de kıyaslama açısından hem mahallenin gerçek idari sınır alanı hem de şehir kapsamına giren alanı verilmiş ve kıyaslama imkânı ortaya konulmuştur.

2000 yılında yapılan bina sayım çalışması kapsamında Fethiye şehrinde 12.810 bina bulunmakta olup bunun 10.371'i kullanım amacı bakımından konut olarak değerlendirilmektedir (Tablo 84). 2000 yılı verilerine göre mahalle düzeyinde bina sayısı 1000'in üzerinde olan 4 mahalle bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; Tuzla (1397), Taşyaka (1344), Foça (1321) ve Menteşeoğlu (1030) mahalleleridir. 2000 yılında sayımı yapılan binaların kullanım amacına göre sınıflandırmasına bakıldığında çoğunluğunun konut ve ticari faaliyetler için ayrıldığı görülmektedir (Tablo 85). Örneğin 2000 yılında en fazla binanın bulunduğu Tuzla Mahallesi'nde toplam 1.397 bina bulunmakta olup bunun 1.126'sı konut, 60'ı ticari, 182'si karma amaçlı kullanılan bina durumundadır.

Tablo 84. Fethiye'de Yapılış Tarihine Göre Bina Sayısı, 1929-2000

Mahalle Adı	1929	1930 - 1939	1940 - 1949	1950 - 1959	1960 - 1969	1970 - 1979	1980 - 1989	1990 - 2000	Bilinmeyen	Toplam Bina Sayısı
Çatalarık	-	-	1	6	25	66	381	271	4	754
Akarca	-	1	3	33	40	66	111	327	45	626
Babataşı	-	-	2	34	42	98	186	327	46	735
Cami	-	-	-	1	19	59	105	127	-	311
Cumhuriyet	74	4	41	85	265	181	185	138	11	984
Foça	-	-	1	30	90	165	269	764	2	1.321
Karagedik	-	29	-	1	7	53	174	282	-	546
Karagözler	4	-	3	13	302	92	42	78	2	536
Kesikkapı	2	-	4	-	47	527	153	48	2	783
Menteşeoğlu	-	-	-	2	212	230	377	201	8	1.030
Patlangıç	1	2	3	17	125	406	240	141	-	935
Pazaryeri	-	-	1	16	53	79	208	178	3	538
Taşkaya	-	-	-	-	16	5	5	24	-	50
Taşyaka	-	-	-	4	303	181	517	321	18	1.344
Tuzla	1	-	-	20	115	238	414	608	1	1.397
Yeni	-	1	-	5	58	132	227	493	4	920
Toplam	82	37	59	267	1.719	2.578	3.594	4.328	146	12.810

Kaynak: DİE, 2000

Tablo 85. Fethiye’de Kullanım Amacına Göre Bina Dağılımı, 2000

Mahalle Adı	Konut	Karışık Bina	Ticari	Sanayi	Eğitim Kültür	Sağlık, Spor Sosyal	Resmi Daire	Dini	Tarımsal	Bilinmeyen	Toplam
Çatalarık	720	26	-	1	1	-	4	2	-	-	754
Akarca	566	28	30	-	-	1	-	1	-	-	626
Babataşı	676	28	29	-	1	-	-	-	1	-	735
Cami	300	3	2	1	1	-	1	2	-	1	311
Cumhuriyet	446	177	344	-	1	7	7	2	-	-	984
Foça	1.051	50	219	-	-	1	-	-	-	-	1.321
Karagedik	521	-	15	4	2	-	2	2	-	-	546
Karagözler	459	41	33	-	2	1	-	-	-	-	536
Kesikkapı	600	39	122	2	15	-	3	2	-	-	783
Menteşeoğlu	911	69	45	2	1	-	-	1	1	-	1.030
Patlangıç	872	17	11	1	5	1	-	8	9	11	935
Pazaryeri	453	43	27	4	3	2	1	4	-	1	538
Taşkaya	47	1	2	-	-	-	-	-	-	-	50
Taşyaka	772	103	139	316	5	1	2	3	-	3	1.344
Tuzla	1.126	182	60	1	6	10	5	2	3	2	1.397
Yeni	851	27	31	2	2	1	5	1	-	-	920
Toplam	10.371	834	1.109	334	45	25	30	30	14	18	12.810

Kaynak: DİE, 2000

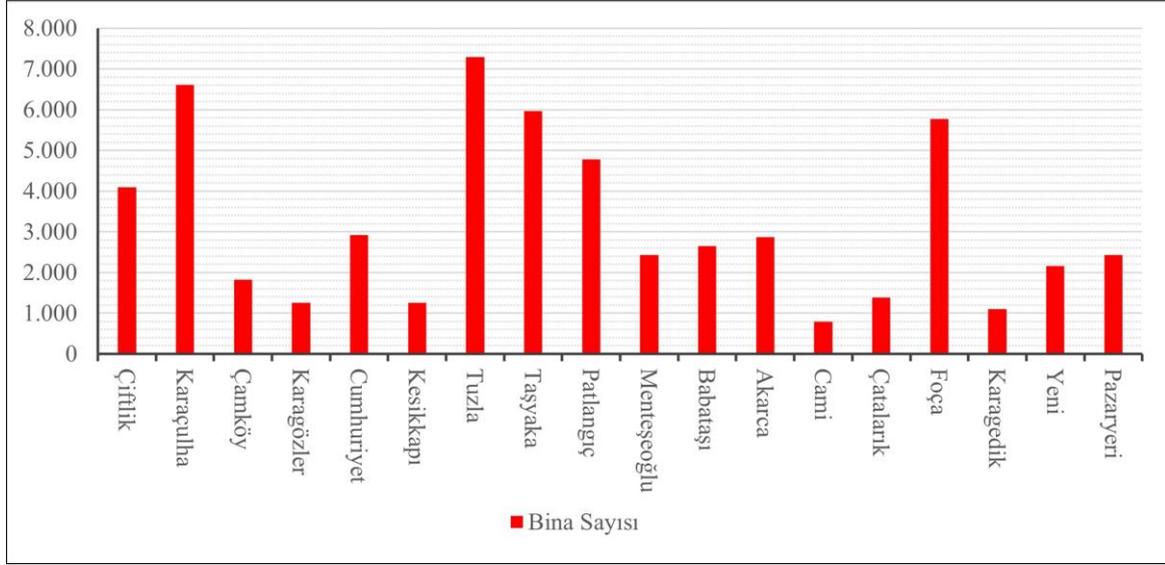
Şehre ait TÜİK tarafından yapılan yakın dönemli bina sayım istatistiklerinden ilki 2011 yılına aittir. Ancak 2012 yılındaki büyükşehir yasasına bağlı olarak yaşanan büyük idari değişime bağlı olarak ortaya çıkan ilçe belediyelerinin ve köylerinin mahalleye dönüştürülmesi ile Seydikemer’in Fethiye’den ayrılarak yeni bir ilçe olmasından dolayı bazı mahallelerin bu yılda verilerine ulaşılamamıştır. Örneğin çalışma sahamızda yer alıp 2012 yılında belediyeden merkez mahalle statüsüne dönüştürülen Yanıklar, Kargı, Esenköy ve Eldirek mahalleleri bu şekildedir (Tablo 86). 2011 yılında çalışma sahamız içinde kalan mahalleler içerisinde toplam 57.577 bina kaydedilmiştir.

Tablo 86. Fethiye’de Mahallelere Göre Bina Sayısı ve Alanı, 2011

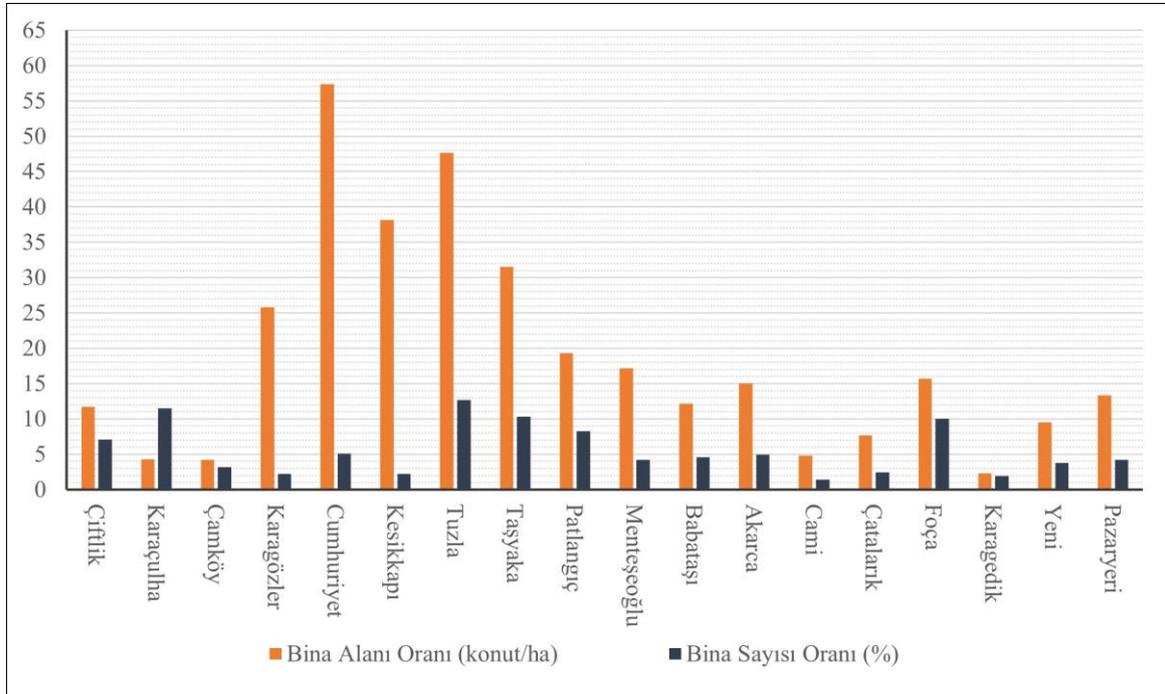
Mahalle	Konut Sayısı	Özel İş Yeri Sayısı	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Sayısı Oranı (%)	Bina Alanı Oranı* (konut/ha)	İdari Sınır Göre Mahalle Alanı (ha)	Çalışma Sahasına Ait Mahalle Alanı (ha)
Yanıklar	**	**				3.231	531
Kargı	**	**				714	325
Çiftlik	3.995	103	4.098	7,1	11,7	1.022	350
Eldirek	**	**				2.935	336
Karaçulha	6.078	530	6.608	11,5	4,3	2.558	1.551
Esenköy	**	**				2.891	577
Çamköy	1.698	124	1.822	3,2	4,2	430	430
Karagözler	1.128	134	1.262	2,2	25,8	683	49
Cumhuriyet	1.062	1.863	2.925	5,1	57,4	201	51
Kesikkapı	907	353	1.260	2,2	38,2	166	33
Tuzla	6.449	840	7.289	12,7	47,6	153	153
Taşyaka	4.672	1.289	5.961	10,4	31,5	455	189
Patlangıç	4.657	115	4.772	8,3	19,3	840	247
Menteşeoğlu	2.210	223	2.433	4,2	17,1	142	142
Babataşı	2.502	144	2.646	4,6	12,1	218	218
Akarca	2.606	259	2.865	5,0	15,0	191	191
Cami	784	9	793	1,4	4,8	164	164
Çatalarık	1.282	106	1.388	2,4	7,7	1.471	181
Foça	5.219	548	5.767	10,0	15,7	368	368
Karagedik	1.018	83	1.101	1,9	2,3	1.184	486
Yeni	1.999	156	2.155	3,7	9,5	715	227
Pazaryeri	2.191	241	2.432	4,2	13,4	463	182
Toplam	50.457	7.120	57.577			21.195	6.981
* Konut Alanı Oranı için mahallenin çalışma sahası içinde kalan alanı kullanılmıştır.							
** 2012 yılında Büyükşehir yasası ile köyden mahalleye dönüşen yerlere ait bina verisi bulunamamıştır. (Kaynak: TÜİK, 2011)							

2000 yılında 1.397 ile en fazla bina bulunan Tuzla Mahallesi, 2011 yılına gelindiğinde de ilk sırada yer almış ve yaklaşık 6 katlık bir artışla bina sayısı 7.289’a ulaşmıştır (Grafik 40). Bunu sırasıyla Karaçulha, Taşyaka ve Foça mahalleleri izlemektedir. Tamamı çalışma sahasımız içinde kalmayan ve şehrin ilk yerleşim alanı olan Cumhuriyet Mahallesi’nde 2011 yılı verilerine göre bina yoğunluğu hektar başına yaklaşık 57 bina/ha olarak çıkmaktadır (Grafik 41) (Foto 71). Bunu 48 bina/ha değeri ile tamamı çalışma alanı içinde yer alan Tuzla Mahallesi izlemektedir. (Foto 72). Bu oranı sırasıyla yine en eski yerleşim alanları olan Kesikkapı ve Taşyaka mahalleleri takip etmektedir. 1957’deki büyük yıkıcı depremden sonra kurulan ve yapılaşan Karagözler Mahallesi ise 26 bina/ha değeri ile karşımıza çıkmaktadır. 2011 yılındaki bina verilerine göre Fethiye şehrinde konut sayısının en az olduğu mahalle

Cami (784) ve Karagedik'tir (1.018). Yine bu mahalleler bina alanı oranının da en az olduğu yerler arasındadır. Çalışma sahasında geçmişte var olduğu gibi günümüzde de çok yüksek katlı binalara rastlanmamaktadır (Foto 73). Bunda şehrin kurulduğu sahanın jeolojik yapısının çok katlı bina yapımına uygun olmaması etkili olmuştur. Günümüzde 3-4 katlı binalar yaygınlıkta yer almaktadır.

Grafik 40. Fethiye’de Mahallelere Göre Bina Sayısı, 2011

Grafik 41. Fethiye Şehrinde Mahallelere Göre Bina Alanı Oranı, 2011

Foto 70. Cumhuriyet ve Kesikkapı Mahallesi'nin Güneydoğudan Görünümü, 2023
(36° 39' 6.19" K - 29° 7' 3.78" D)

Foto 71. Tuzla Mahallesi'nin Kuzey Yönünden Görünümü, 2023
(36° 37' 48.64" K - 29° 7' 3.40" D)

Foto 72. Çarşı Caddesindeki Eski Evler, 1903 (Gürel, 2019, s. 16)

2011 yılında konut sayısı oranına bakıldığında Tuzla Mahallesi, sahip olduğu 7.289 bina ile şehir alanı içerisindeki toplam binaların %12,7'sini bünyesinde tutmaktadır. Bu değeri sırasıyla Karaçulha (%11,5) ve Taşyaka (%10,4) mahalleleri takip etmektedir. Karaçulha Mahallesi, hem coğrafi hem de beşerî amillerin uygunluğuna bağlı olarak ilerleyen süreçte yapılaşmanın daha da artmasının beklendiği yerler arasındadır. Cami (%1,4) ve Karagedik (%1,9) Mahalleleri toplam bina sayısı oranında şehir sınırı içindeki en düşük değere sahip mahallelerdir. 2011 yılında Cami Mahallesi'nde 784, Karagedik Mahallesi'nde ise 1.018 konut bulunmaktadır.

Çalışma sahası içerisinde yer alan en büyük mahalle alanı 1.551 ha ile Karaçulha'ya aittir. 2011 yılı verilerine göre toplam bina sayısının 6.608 olduğu mahallede hektar başına düşen bina sayısı 4,26'dır. Şehir alanı içerisindeki en küçük yüz ölçümlü mahalle ise 33 hektarlık değer ile Kesikkapı Mahallesi olup burada 1.260 bina bulunmaktadır. Mahalle alanının küçük olmasından dolayı burada konut alanı oranı, yaklaşık 38 bina/ha olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen ve genel anlamda şehrin ilk kuruluş sahasını oluşturan bu yerler içinde Tuzla Mahallesi'ndeki yapılaşma hariç; (Karagözler, Cumhuriyet, Kesikkapı ve Taşyaka) güneyinde yükseltinin hızlı artmasına bağlı olarak yerleşim alanı kıydan itibaren 200 ila 800 metre yükselteleri arasında sıkışmış durumdadır (Harita 45).

Harita 43. Fethiye Körfezi Güneyindeki Mahalleler, 2023

TÜİK tarafından Fethiye şehrine ait mahalle ölçeğinde en güncel bina verileri 2021 yılına aittir. 2011 yılında 57.577 olan bina sayısı, 2021 yılında yaklaşık %55'lik bir artışla 89.034'e ulaşmıştır (Tablo 87). Bu değer içinde 2011 yılındaki özel iş yeri sayısı 7.120 iken 2021 yılında 10.915'e yükselmiştir.

Tablo 87. Fethiye'de Mahallelere Göre Bina Sayısı ve Alanı, 2021

Mahalle	Konut Sayısı	Özel İş Yeri Sayısı	Toplam Bina Sayısı	Toplam Bina Sayısı Oranı (%)	Bina Alanı Oranı* (konut/ha)	İdari Sınır Göre Mahalle Alanı (ha)	Çalışma Sahasına Ait Mahalle Alanı (ha)
Yanıklar	1.542	140	1.682	1,9	3,2	3.231	531
Kargı	1.529	76	1.605	1,8	4,9	714	325
Çiftlik	4.895	255	5.150	5,8	14,7	1.022	350
Eldirek	1.675	29	1.704	1,9	5,1	2.935	336
Karaçulha	7.873	1.250	9.123	10,2	5,9	2.558	1.551
Esenköy	2.912	179	3.091	3,5	5,4	2.891	577
Çamköy	3.337	332	3.669	4,1	8,5	430	430
Karagözler	1.306	177	1.483	1,7	30,3	683	49
Cumhuriyet	1.293	2.022	3.315	3,7	65,0	201	51
Kesikkapı	1.118	424	1.542	1,7	46,7	166	33
Tuzla	7.459	993	8.452	9,5	55,2	153	153
Taşyaka	6.713	1.655	8.368	9,4	44,3	455	189
Patlangıç	7.346	249	7.595	8,5	30,7	840	247
Menteşeoğlu	2.794	270	3.064	3,4	21,6	142	142
Babataşı	3.339	332	3.671	4,1	16,8	218	218
Akarca	3.861	569	4.430	5,0	23,2	191	191
Cami	1.520	28	1.548	1,7	9,4	164	164
Çatalarık	1.743	140	1.883	2,1	10,4	1.471	181
Foça	7.224	943	8.167	9,2	22,2	368	368
Karagedik	1.818	181	1.999	2,2	4,1	1.184	486
Yeni	3.276	281	3.557	4,0	15,7	715	227
Pazaryeri	3.546	390	3.936	4,4	21,6	463	182
Toplam	78.119	10.915	89.034			21.195	6.981
* Konut Alanı Oranı için mahallenin çalışma sahası içinde kalan alanı kullanılmıştır. (Kaynak: TÜİK, 2021)							

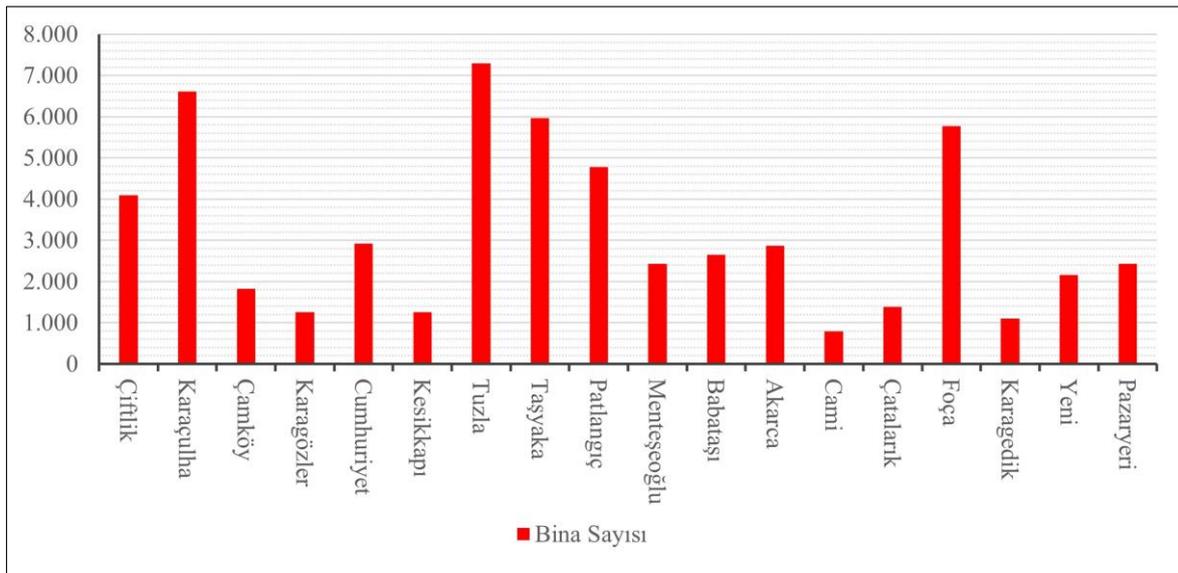
Fethiye şehrinde 2021 yılı verilerine göre mahalle ölçeğinde en fazla konutun bulunduğu yer aynı zamanda çalışma sahamız içindeki en büyük alana sahip Karaçulha Mahallesi'dir. 2011 yılında burada 6.608 bina bulunurken, 2021 yılında bu sayı 9.123'e yükselmiştir (Grafik 42). Bu yapılaşma, mahalle sınırlarındaki özellikle tarımsal arazinin de hızlı yok olmasına sebep olmaktadır. Bu değer arkasından sırasıyla Tuzla (8.452), Taşyaka (8.368), Foça (8.167) gelmektedir. 2021 yılında Fethiye şehrinde en az binanın bulunduğu mahalle 1957 depreminden sonra kurulan Karagözler'e (1.483) aittir.

Mahallenin hemen güneyinde yükseltinin kısa mesafede artması ve mahalle yerleşim alanının dar olması yeni yapılaşmalara çok imkân tanımamaktadır. Öyle ki 2011 yılında mahallede 1.262 olan bina sayısı, 2021'e gelindiğinde sadece 221 konut artışıyla 1.483'e çıkmıştır. Kesikkapı (1.542) ve Cami (1.548) mahalleleri bina sayısının düşük olduğu diğer mahallelerdir.

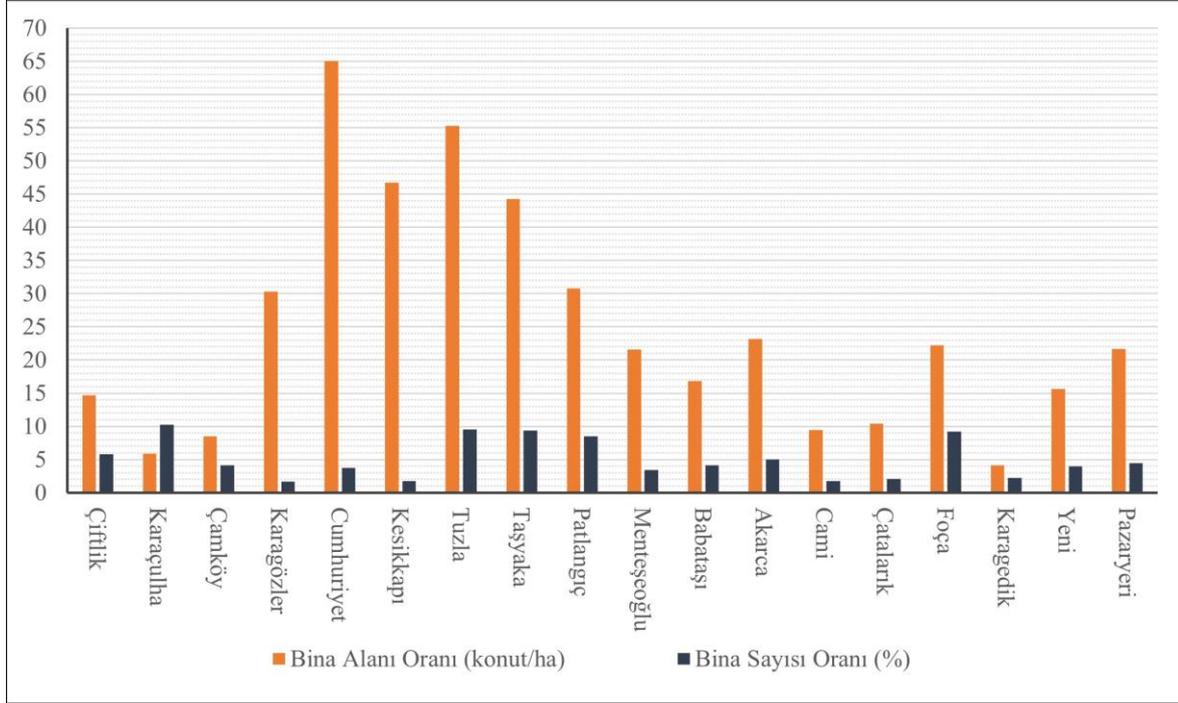
2011 yılında hektar başına yaklaşık 57 bina/ha ile en yüksek oranın olduğu Cumhuriyet Mahallesi, 2021 yılında da 65 bina/ha değeri ile ilk sırada yer almaktadır. Bu oranı sırasıyla Tuzla (55), Kesikkapı (48) ve Taşyaka (44) izlemektedir. Mahallelere göre bina alanı oranının en düşük olduğu yerler ise yerleşmenin yeni yoğunlaşmaya başladığı, şehrin kuzeybatısında yer alan Yanıklar (3,1 bina/ha), Karagedik (4,1 bina/ha) ve Kargı (4,9 bina/ha) mahalleleridir (Grafik 43).

Çalışma sahası içinde yer alan mahalleler arasında 2021'de bina sayısı oranının en yüksek olduğu yer Karaçulha Mahallesi'dir. Sahip olduğu 9.123 bina ile şehir alanındaki mevcut konutların %10,3'üne sahiptir. Bu sıralamayı, Tuzla (%9,5) ve Taşyaka (%9,4) mahalleleri izlemektedir. Bina sayısı oranı açısından en düşük değerler %1,7 ile Karagözler, Kesikkapı ve Cami mahallelerine aittir. 2021 yılı verilerine göre adı geçen Karagözler'de 1.483, Kesikkapı'da 1.542 ve Cami Mahallesi'nde ise 1.548 konut bulunmaktadır.

2021 yılı verilerine göre çalışma sahası içerisindeki en büyük mahalle olan Karaçulha'da (1.551 ha) toplam bina sayısı 9.123, hektar başına düşen konut sayısı 5,88 bina/ha olmuştur. Şehir alanı içindeki en küçük alanlı mahalle olan Kesikkapı'da (33 ha) 1.542 bina bulunmakta olup bina alanı oranı ise 47 bina/ha olarak kayıtlara geçmiştir

Grafik 42. Fethiye Şehrinde Mahallelere Göre Bina Sayıları, 2021

Grafik 43. Fethiye Şehrinde Mahallelere Göre Konut Alanı Oranı, 2021

Şehir sahasının sahip olduğu jeolojik riskler ve arazinin tarımsal niteliği, yüksek katlı bina yapımını imar açısından kısıtlamıştır. Yine dolgu sahası olarak bilinen Tuzla Mahallesi'nin büyük bir kısmı ile Cumhuriyet ve Kesikkapı mahallelerinin özellikle kıyı kesimlerindeki yapılaşmalar depremsellik ve beraberinde oluşabilecek zemin sıvılaşması neticesinde riskli alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede yerel yönetim birimlerinin de kontrolü doğrultusunda bazı yerlerde riskli binalar tespit edilmekte; gerekli durumlarda bu binalar, maliklerin de olurları ile yıkılmaktadır. Örneğin 2015 yılında Cumhuriyet Caddesi Dispanser Sokak'ta bulunan ve bölge sakinleri arasında "Sarhoş Binalar" olarak bilinen 8 bina yıkılmıştır (Foto 74) (T.C. ÇŞİDB, 2015). Bu binalarda zeminlerinin dolgu olması ve yapımları esnasında zemin iyileştirmelerinin yapılmamış olmasından dolayı zamanla batma ve yana burkulmalar meydana gelmiş ve temel dokularında ciddi hasarlar meydana gelmiştir.

Foto 73. Sarhoş Binalar Olarak Adlandırılan Yapılar, Cumhuriyet Mahallesi, 2015
(T.C. ÇŞİDB, 2015)

4.11. Park-Bahçe ve Yeşil Alanlar Fonksiyonu

Beşeriyetin en büyük nişanelerinden olan şehirler, pek çok fonksiyonun şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkilerden bazıları olumlu iken bazıları da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda şehirleşmenin beraberinde getirdiği yapılaşma, doğal çevrenin hızlı tahribine ve yeşil alanın zamanla ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Şehirleşmenin ve gelişimin betonlaşma olarak düşünülmesi bu tahribatı daha da hızlandırmıştır.

İnsanoğlu, artan grileşmenin ve iş hayatındaki stresin verdiği baskı ile şehir sahalarında tekrardan yeşil alanlara ve dinlenme sahalarına olan ihtiyacı hissetmiştir. Bu alanlar, bir şehir planlamasının eseri olarak baştan kurgulanmamış olup Sanayi Devrimi'nin insanlar üzerinde oluşturduğu güneşe, havaya, yeşile ve feraha olan ihtiyacından doğmuştur (Egli, 1957). Yeşil alanların korunması, doğal kaynakların ve tarihî eserlerin muhafaza edilmesi, şehirlerdeki kirli havanın temizlenmesi, gürültünün azaltılması ve doğal seslerin artırılması, rekreasyonel ve spor aktivitelerinin desteklenmesi gibi önlemler, insanların hem psikolojik hem de fiziksel sağlığını geliştirmeye katkı sağlar. Ayrıca, çeşitli etkinlikler aracılığıyla sosyal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi ile toplumsal dayanışmanın artırılması gibi önemli sosyal faydaları da vardır (Uğur & Aliğaoğlu, 2019, s. 191).

Çalışma alanımız içerisinde park ve yeşil alanların dağılımı mahallelere göre farklılık göstermektedir ve toplamda bu nitelikte yaklaşık 40 hektarlık alan bulunmaktadır. Öncelikle bu değer, uydu görüntülerinden ve arazi sınıflandırmalarından elde edilen sonuç olup gerçeğe yakın bir değer olarak sunulmuştur. Fethiye Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü, mahalle ve ilçe bazında verilerinde idari sınırları esas aldığı için daha büyük değerler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca belediye kayıtlarında görünmesine rağmen sayısal uydu görüntülerinde tespit edilemeyen park ve yeşil alanlar da söz konusudur (Tablo 88). Şehrin pek çok noktasında büyüklüğü değişen park ve yeşil alanlar veya sportif etkinliklerin yapılabileceği alanlar bulunmaktadır. Özellikle kıyı hattı boyunca yürüyüş alanlarını da içeren park ve yeşil alanlar yer almaktadır (Foto 75). Akarca Mahallesi içinde kıyıda, yaklaşık 11,5 hektarlık alanı ile Şehit Fethi Bey Parkı, hem yerel sakinlerin hem de turistlerin gün içinde rahatlıkla dinlenebileceği, yürüyüş yapabileceği alanlardan bir tanesidir (Foto 76).

Yine bunların haricinde şehrin farklı noktalarında spor yapılabilecek yerler de bulunmaktadır. Bunlar içinde en önemlisi 1985 yılında Tuzla Mahallesi'nde yaklaşık 3,5 hektarlık bir alana kurulmuş olan Fethiye Şehir Stadı'dır. Stad UEFA kriterlerine göre yapılmış olup 8.500 kişilik kapasiteye sahiptir (Foto 77). Bu tesisin haricinde Günlükbaşı, Eldirek, Karagözler, Karaçulha, Çiftlik ve Çamköy mahallelerinde de spor alanları mevcuttur.

Tablo 88. Fethiye’de Mahalle Bazlı Yeşil Alan ve Parklar, 2023

Mahalle Adı	Aktif Yeşil Alan (m ²)	Aktif Alan Sayısı	Çocuk Parkı Sayısı	Gülistan	Sevgi Bahçesi Sayısı	Spor Alanı Sayısı	Yeşil Alan Sayısı
Akarca	174.408	108	10	2	1	0	95
Babataşı	120.901	87	13	1	4	2	67
Cami	3.292	3	1	1	1	0	0
Cumhuriyet	48.692	9	2	0	0	0	7
Çatalarık	3.532	1	1	0	0	0	0
Foça	128.552	138	8	0	8	5	118
Karagedik	8.681	6	2	0	0	0	4
Karagözler	48.754	8	7	0	0	0	1
Kesikkapı	1.775	2	1	0	0	0	1
Menteşeoğlu	7.261	5	3	0	0	0	2
Patlangıç	66.793	48	16	0	0	0	32
Pazeryeri	20.772	13	6	0	0	0	7
Taşyaka	55.472	31	14	0	1	0	16
Tuzla	115.514	56	16	0	1	1	38
Yeni	21.568	14	3	0	3	0	8
Karaçulha	80.091	7	5	0	0	1	1
Çamköy	21.966	6	5	0	0	0	1
Çiftlik	16.452	12	8	0	0	0	4
Kargı	13.300	3	2	0	0	0	1
Yanıklar	200	1	1	0	0	0	0

Kaynak: FTSO, 2023 s.176

Foto 74. Fethiye Körfezi Kıyısındaki Yeşil Kuşak Park Alanları, 2023

(36° 37' 48.64" K - 29° 07' 03.40" D)

Foto 75. Şehit Fethi Bey Parkı, Akarca Mahallesi, 2023

(36° 39' 10.75" K - 29° 07' 04.45" D)

Foto 76. Fethiye Şehir Stadı, Tuzla Mahallesi, 2023

(36° 37' 06.19" K - 29° 07' 03.77" D)

4.12. Fethiye Şehrinin Merkezî Fonksiyonu ve Etkisi Sahası

Şehirler, yerelden küresele geniş bir etki alanına sahip olup, âdeta geniş kökleri olan ağaçlar gibi çevrelerini sarmalayan somut yapılardır. Bu yapılar, sadece yakın çevreleriyle değil, aynı zamanda daha geniş hinterlandlarıyla da yoğun bir etkileşim içerisinde. Dolayısıyla bir şehrin önemi, etki alanının genişliği ile doğrudan bağlantılıdır. Hiçbir şehir kendi kendine yeterli olmayıp ürettiği değerler az ya da çok diğer yerleşim birimleri tarafından talep edilen değerlerdir. Bu doğrultuda bir şehrin etkisi çok geniş noktalara kadar doğrudan ya da dolaylı olarak uzanabilmektedir. Şehirle çevre şehirler arasında; tarımsal, endüstriyel, gidip-gelme, sosyal, sağlık ve eğitim gibi çok değişken işlevsel ilişkiler söz konusudur (Whyne-Hammond, 1985).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yayımladığı "*Türkiye'de Merkezî Yerleşmelerin Kademelenmesi*" adlı eserde şehir merkezlerinin ülke genelinde diğer yerleşim birimleri ile olan ilişkilerinin açıklanmasında; ticari, haftalık pazar, eğitim, sağlık, ulaştırma, haberleşme, mevsimlik göç ilişkileri üzerinde durulmuş ve nüfus, ticari-sınai faaliyetler, eğitim, idari yapılanma gibi çeşitli kriterlere göre şehirlerin etki sahası tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada yerleşme merkezleri 7 kademeye ayrılmış olup en üst sınıflandırma 7 ile başlamaktadır. Köyler birinci kademedeki en altta İstanbul ise yedinci kademedeki en üsttedir. Muğla, 1970 yılı nüfus değerlerine göre 6.508 km²lik etki alanı ile dördüncü kademedeki yer almaktadır. Aynı yıl Fethiye ise 2.188 km² etki alanı ile üçüncü kademedeki yer almıştır. Üçüncü kademedeki yer alan il ve ilçe merkezlerinin birbirleriyle olan ilişkisi, genellikle güçlü bir merkezîyetçilik ilkesine dayanır. Kamu hizmetleri genellikle il ve ilçe düzeyinde kontrol edilir ve sunulur. Aynı şekilde üçüncü kademe merkezler, geniş köy topluluklarına hizmetler sunar ve çoğu yerde ikinci kademe merkezlerin sunduğu hizmetleri de sağlarlar. Üçüncü kademedeki bu yerleşim birimlerinde toptan ve perakende ticaret yapılmakla birlikte haftalık pazarlar da kurulmaktadır. Ayrıca bu kademedeki merkezler, etrafına eğitim ve sağlık gibi hizmetler de sunmaktadır. Bu çalışmaya göre bu dönem için Fethiye'nin doğrudan etkilediği bir alt kademe yerleşim birimi sayısı 6 olup, etki sahasındaki en uzak yerleşim birimi yaklaşık 52 km'dir (DPT, 1982, s. 7; 1982, s. 33). Elbette 1970'ler için yapılan bu çalışmadaki değerler geçen zaman ve değişen koşulların etkisiyle büyük ölçüde şehir lehine değişikliğe uğramıştır.

Bir şehirde var olan faaliyetlere ait çeşitlilik arttıkça çevre yerleşim birimlerinin şehre olan bağlılığı belirginleşmekte, bu durum da şehrin merkezîyet gücünü artırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında faaliyetlere ve imkânlarla ulaşılabilirlik arttıkça şehrin hâkimiyet alanının genişlediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Fethiye, sahip olduğu bazı fonksiyonlar ve kabiliyetler açısından sadece çevre illerinde değil, ülkemizde ve hatta yurt dışında da kendini ispatlamış şehirler arasındadır. Şehrin sahip olduğu her fonksiyon hinterlandında aynı oranda etki etmemekte, bazı fonksiyonlar daha belirgin

olmaktadır. Bir diğer deyişle bazı fonksiyonlar, sadece şehir sahasında etki alanına sahipken bazıları etkilerini bu sahanın çok ötesine taşımışlardır. Fethiye, 2017 yılında yayımlanan “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Sıralaması Araştırması” adlı rapora göre, ülkemizdeki 970 ilçe arasında 1.348 skor puanı ile 88. sırada ve ikinci kademe gelişmiş ilçeler kategorisinde yer alırken, 2022 yılında 973 ilçe arasında 1.522 skor puanı ile 78. sıraya yükselmiştir. Bu değer ile aynı zamanda bulunduğu il içerisinde Bodrum, Marmaris ve Menteşe’den sonra 4. sırada yer almaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022, s. 71; 2017, s. 65). 1985 yılında DPT tarafından yayımlanan rapora göre Fethiye il içerisindeki 10 ilçe arasında gelişmişlik sıralamasında 9’uncu, ülke genelindeki 616 ilçe içinde de 270’inci sırada yer almıştır.

Fethiye şehri, içinde bulunduğu ilçenin yönetim merkezi durumunda olduğu için idari fonksiyon açısından merkeziyet gücünü elinde tutmaktadır. 2023 yılındaki Büyükşehir Yasası’ndan sonra ilçe içerisindeki köy ve beldelerin kapatılarak doğrudan Fethiye’nin mahalleleri durumuna dönüştürülmesi, bu idari gücü yerel ölçekte perçinlemiştir. Şehir bünyesindeki devlet hastanesi, liman müdürlüğü, ticaret ve sanayi odası, adliye gibi kurumlar şehrin ulusal ve uluslararası alanda tanınırlığını ve etki sahasını genişletmesine yardımcı olan birimlerdir.

Şehrin etki sahasının geniş olmasında rol oynayan en önemli unsurlar, turizm ve tarım fonksiyonudur. Daha önce de değinildiği gibi turizm konusunda ülkemize gelen turistlerin önemli bir kısmının uğrak yeri durumunda olan şehir, uluslararası ölçekte de tanınan bir üne sahiptir. Plajları, kamp alanları, adaları, antik alanları ve müzeleri ile Fethiye, doğal ve tarihi turizm konusunda önemli bir uğrak alanıdır. Yine buralara gelen yerli ve yabancı turistlere sağladığı lüks konaklama sahaları ile turizm konusunda ciddi bir portföye sahiptir. Turizm fonksiyonunun etkisi, uluslararası boyutta olup başta İngiltere, Rusya, Ukrayna, Almanya ve Polonya olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinden turist ağırlamaktadır. Sadece bu saydığımız ilk 5 ülkeden 2022 yılında gelen 1,4 milyon civarında turist düşünüldüğünde şehrin ve çevresinin bu konudaki önemi daha iyi anlaşılacaktır. Yine şehrin sahip olduğu önemli turizm türlerinden biri de özellikle dünyada gelir durumu iyi olan insanların ve ailelerin katıldığı kruvaziyer gemi turizmidir. Bu konuda Fethiye ülke genelinde iyi bir noktadadır. Tarım konusunda da yurt dışı ticaret hacmi yüksek olan şehrin, özellikle yaş sebze ve meyve ürünleri aranan ürünler arasındadır. Karadeniz’e kıyı kuzey ülkeleri ile Avrupa ülkeleri önemli pazar alanları durumundadır.

Çalışma alanında yer alan yükseköğretim kurumları, sahip olduğu hem yurtiçi hem de yurt dışı öğrenci portföyü ile şehrin tanınırlığının ve etki alanının genişlemesinde rol oynamaktadır. Bu fakülte ve yüksekokullarda ülkemizin farklı noktalarından gelen çok sayıda öğrenci eğitim almaktadır. Açılan yeni bölüm ve programların etkisiyle önümüzdeki yıllarda gelmesi beklenen öğrenci sayısı da artış

eğilimindedir. Burada yetişen öğrenciler, elde ettikleri bilgi ve birikimle çalışma hayatına atıldıklarında şehre doğrudan ve dolaylı olarak katkı sunmaktadırlar.

Şehir sahasında yer alan sağlık kuruluşları, hem bölge halkına hem de dışarıdan gelen insanlara hizmet sunmaktadır. Şehirdeki hem devlet hem de özel hastaneler, bu anlamda önemli bir etkiye sahiptir. Bu hastanelere çevre ilçelerden de önemli sayıda hasta tedavi için gelmektedir. Bunun yanında çalışma alanımızın önemli bir turizm destinasyonu olmasından dolayı gelen yabancı vatandaşların da tedavi taleplerinde bu sağlık merkezleri aktif rol oynamakta ve elde edilen olumlu sonuçlar, şehrin tanınırlığında pozitif etkiye sahip olmaktadır. Öyle ki 2022 yılında şehirdeki özel ve devlet hastanelerine toplamda 7.999 yabancı uyruklu birey müracaat etmiştir. Yine 2022’de bu hastanelerde yaklaşık 1 milyon hastaya hizmet verilmiştir (FTSO, 2023, s. 86). Bu hastaların sadece şehirde yaşayan insanlar olmadığı, çevre il ve ilçelerden de tedavi görmek için gelenler olduğu bilinmektedir.

Şehirlerde yapılan festival, konser, tiyatro gibi sosyal etkinlikler, şehrin çevresindeki yerleşim birimlerinden şehir alanına doğru çekim oluşturmaktadır. Çalışma alanımız içinde yıl boyunca pek çok kültürel etkinlik yapılmakta, bu etkinlikler de şehrin etki alanının genişlemesinde rol oynamaktadır. Fethiye Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü verilerine göre 2022 yılında büyük çaplı 30 kültürel etkinliğin yapıldığı belirtilmiştir (Tablo 89).

Tablo 89. Fethiye’de Yapılan Kültürel Etkinlikler, 2022

Faaliyet Adı	Tarih
Saran Group ve FB İş Birliği ile Atatürk Spor Salonu Açılışı	14 01 2022
Emitt Fuarı	10 02 2022
Barış Manço&Cem Karaca Anma Konseri	17 02 2022
Şehit Yüzbaşı Tayyareci Fethi Bey’i Anma Töreni	27 02 2022
8 Mart Dünya Kadınlar Günü Etkinlikleri	08 03 2022
18 Mart Çanakkale Zaferi Destansı Türküler Konseri	18 03 2022
Etno Klasik Müzik Resitali	29 03 2022
23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Kutlamaları	23 04 2022
Yeşilüzümlü Dastar ve Kuzugöbeği Mantar Festivali	6-8 06 2022
Hıdırellez Şenliği	06 05 2022
Edip Akbayram Konseri	08 05 2022
Yörefest Fethiye Dans Festivali	11-12 05 2022
10-16 Mayıs Engelliler Haftası Farkındalık Etkinlikleri	15 05 2022
19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı Manga Konseri	18 05 2022
12. Fethiye Festivali	23-28 05 2022
Fethiyespor Şampiyonluk Kutlaması ve Konvoy	30 05 2022
Müzikli Fethiye Akşamları	23 06 2022
Nif Kiraz Festivali ve Ayşe Dinçer Konseri	24 06 2022
19.Göcek Yayla Yürüyüşü	22-26 06 2022
30 Ağustos Zafer Bayramı Konseri	29 08 2022
Neşet Ertaş Anma Konseri	26 09 2022
Karaçulha Bilgilendirme Toplantısı ve Halk Konseri	30 09 2022
Sporfest Fethiye ve Halk Oyunları Festivali	01 10 2022
22. Uluslararası Fethiye Ölüdeniz Hava Oyunları	19-23 10 2022
Benyamin Sönmez Klasik Müzik Festivali	15-16 10 2022
29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Koray Avcı-Tahsin Duru Konseri	28-29 10 2022
10 Kasım Atatürk’ü Anma Töreni	10 11 2022
Fethiye Ultra Maratonu	25-26 11 2022
3 Aralık Dünya Engelliler Günü Programı	02 12 2022
Yılbaşı Konseri - Sena Şener Konseri	31 12 2022

Kaynak: Fethiye Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DOĞAL ÇEVRE UNSURLARI AÇISINDAN AHP VE CBS DESTEKLİ ŞEHİR YERLEŞİM UYGUNLUK ANALİZİ

Sanayi Devrimi ile hızlanan nüfus artışı ve ortaya çıkardığı kentleşme olgusu hem beşerî hem de doğal ortamda pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Şehirlerin pek çoğu gerek kuruluş yerleri gerekse de gelişim alanları olmak üzere yanlış planlama ve yer seçiminden kaynaklanan sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu problemlere çözüm aranması noktasında pek çok bilim alanında farklı yöntemler, analizler ortaya konmuş ve çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda salt Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yöntemleri de olmak üzere pek çok metodun kullanılmasıyla önemli çalışmalar yapılmaktadır. Coğrafi Bilgi Sistemleri, çeşitli veri türlerini bütünleştirerek mekânsal olarak ifade etmeyi sağlamakta ve bu sayede etkili planlama kararları almada önemli bir araç olup haritalandırma konusunda büyük avantajlar sunmaktadır. Gelişmiş haritalama yetkinliği, düşük maliyetle büyük bilgiye ulaşabilme, olası tahmin projeksiyonlarının elde edilmesi, planlama, uygunluk ve seçim gibi pek çok analizi rahatlıkla yapabilme, karar vericilere hızlı karar verme imkânı sunması başta olmak üzere birçok yetkinlik CBS içinde yer almaktadır.

Bir yerde kentin varlığı ve evrimi üzerinde doğal çevresinin sunduğu imkânlar büyük ölçüde etkilidir. Elbette bu durum üzerinde sahip olunan tarihî ve kültürel faktörler de etkili olmakla birlikte doğal unsurların etkisi daha büyük olmaktadır. Kentsel alanların jeolojik yapı ve reliefi, jeomorfolojisi, iklim koşulları, toprak yapısı ve verimli arazileri ile su kaynaklarının insan yaşamı ve faaliyetleri üzerinde farklı yönlerde etkileri olup bu da kentin varlığını ve gelişimini etkileyen temel unsurları oluşturmaktadır (Karadağ & Koçman, 2007, s. 4; Yalçınlar, 1967, s. 53). Bu unsurlar, her yerleşim birimi için aynı ağırlık derecesinde etkiye sahip olmayıp şehrin bulunduğu lokasyona göre bazılarının etkisi daha yüksek olabilmektedir. Şehir planlamasında doğal koşullara dikkat edilmediğinde insanlar ciddi doğal afet riskiyle karşı karşıya kalabilmekte ve ekonomik sıkıntılara düşebilmektedir. Bu nedenle yeni kent alanlarının seçimi ve mevcut alanların büyüme planlarının belirlenmesi, titizlikle yapılmalıdır (Özdemir, 1996, s. 210). Planlama en yalın tanımıyla “mekânın maksada uygun olarak düzenlenmesidir” (Erinç, 1959, s. 36). Bu hususta da dikkat edilmesi gereken nokta tüm fiziksel, insani ve ekonomik etmenleri dikkate alarak ve karşılıklı etkileşimlerini göz önünde bulundurarak mekânı ele almaktır.

Kentsel gelişime uygun arazinin belirlenmesi ve mevcut arazinin değerlendirilmesi, planlamanın önemli konuları arasındadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi bir araziye şehirselleştirme kuruluş ya da büyüme için değerlendirmede birçok doğal faktörün etkisi söz konusudur. Bunun yanında ekonomik

şartlar da bu planlamanın hayata geçirilebilmesinde büyük öneme sahiptir. Çünkü çoğu zaman arazi üzerindeki ekonomik beklenti, baskı ve talepler, planlamanın uygulanabilirliğini doğrudan veya dolaylı etkilemekte; bazen de mümkün kılmamaktadır. Bahsedilen tüm bu faktörlerin toplam etkisi; arazi uygunluğunu belirleme, sınıflandırma ve planlama süreçlerinde etkili olmaktadır (Kumar & Biswas, 2013, s. 45).

Çalışmanın bu bölümünde ortaya konması planlanan yerleşime uygunluk durumu değerlendirmeleri için çeşitli analizler ve karar verme süreçleri söz konusu olup bu süreçlerin daha rahat anlaşılabilmesi adına yapılmak istenenin temel niteliklerine uygun bir şekilde bazı kavramların ve yöntemlerin açıklanması faydalı olacaktır. Bu bölümde yapılmak istenen her şeyden önce birtakım değerlendirmelerin yapılarak bir karar verme çıktısının elde edilmesidir. Bu aşamada Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) sahip olduğu pek çok özellik ve yetenek sayesinde karar vericilere hem kararın alınma öncesinde hem de sonrasında uygulama aşamasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

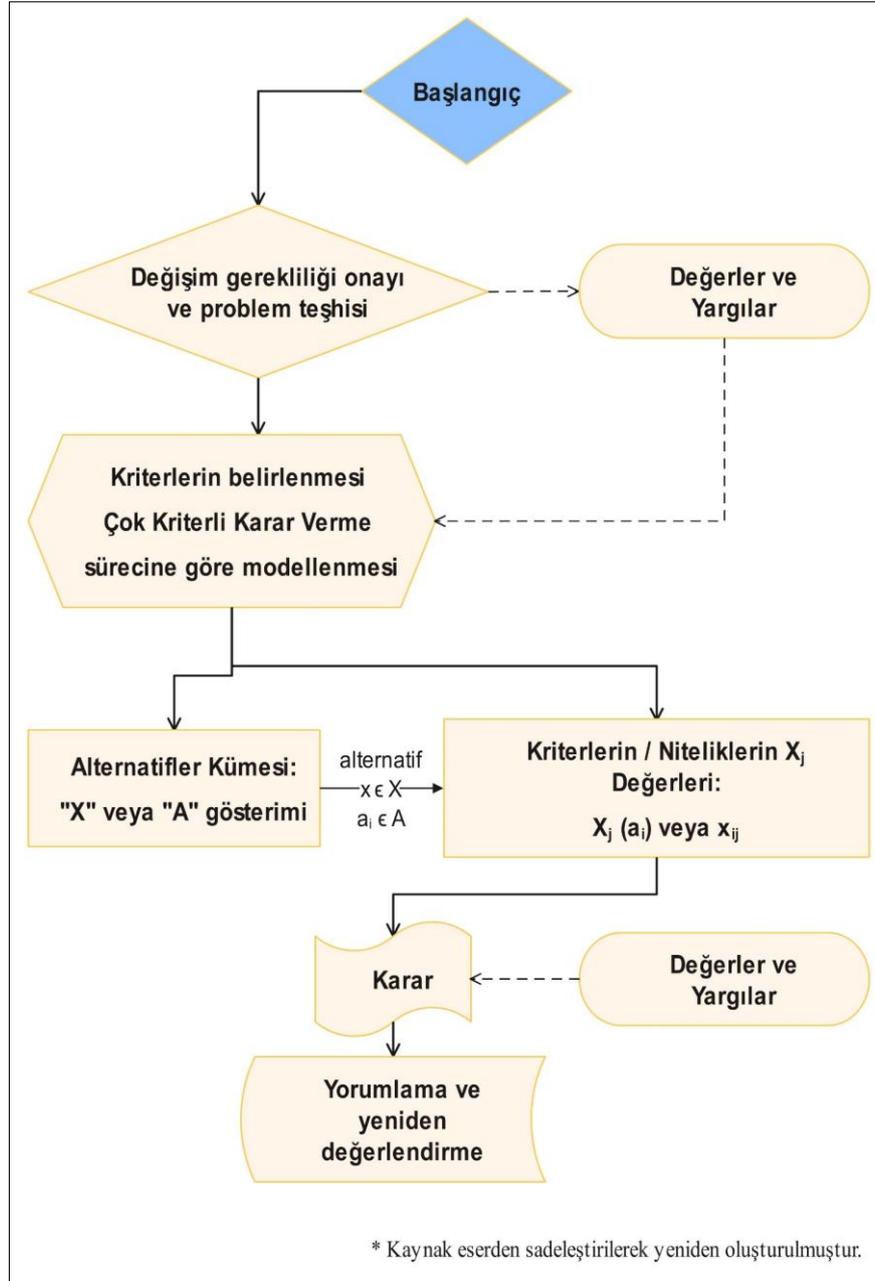
5.1. Çok Kriterli Karar Verme Süreçleri

Karar verme süreci gibi çok adımlı bir süreci analitik bir şekilde ele alabilmek için, kararı etkileyen temel unsurların önceden tanımlanması önemlidir (Apaydın & Türkşen, 2023, s. 1). En geniş sınıflandırma ile karar verme süreçleri, sezgisel ve analitik şeklinde ayrılmakta olup sezgisel kararlar verilerle desteklenmeyen genel olarak öznel verilerdir. Gelecekle ilgili bir durumun değerlendirilmesi söz konusu olduğunda karar verme sürecinin sonuçlarını tam olarak kestirmek mümkün değildir. Bu doğrultuda kararların en iyiye ulaşabilmesi için analizlerin en verimli şekilde yapılması gerekir. Bilginin yoğun kullanıldığı karmaşık karar durumlarında sorunları analitik ele almak gerekmektedir (Kabak & Çınar, 2023, s. 1).

Çok Ölçütlü Karar Verme (ÇÖKV) ve Çok Amaçlı Karar Verme (ÇAKV) yöntemleri, karar analiz yöntemlerinden olan Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) (Multi-Criteria Decision Making-MCDM) yöntemlerinin altında yer alan bir yöntemdir (Apaydın & Türkşen, 2023, s. 2). Çok kriterli karar verme en genel anlamda '*çoklu ve birbiriyle çatışan amaçların gerçekleştirilmek istendiği problemlerin çözümü*'ne verilen addır (Kabak & Çınar, 2023, s. 2) (Şekil 10). Çok Ölçütlü Karar Verme, genellikle farklı ağırlıklara sahip nicel ve nitel ölçütlerin tanımlanması ve dikkate alınması yoluyla bir karar sürecine destek olur. Bu süreç, çeşitli özelliklere sahip seçenekler arasından bir veya daha fazla seçenek seçmek, sıralamak veya sınıflandırmak için gereken yöntemlerin bütünü içerir (Apaydın & Türkşen, 2023, s. 4). Karmaşık bir süreç olan bu yöntemde girdi olarak kullanılan kriterlerin

düşünüldüğü kadar fazla olması, var olan kriterlerin her zaman aynı birim ya da ölçü ifadeleri ile ifade edilemiyor olması gibi farklı sorunlar söz konusu olabilmektedir.

Ağırlıklı Toplam Yöntemi, Ağırlıklı Çarpım Yöntemi, TOPSIS, AHP, ELECTRE, COPRAS gibi Çok Ölçekli Karar Verme yöntemleri içerisinde yer alan yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin hepsinde en genel özetle ölçüt ve alternatiflerin tespiti, bu ölçütlerin ağırlıklarının belirlenmesi ve bu belirlenmiş sayısal değerlerin işlenmesi esas olmaktadır (Apaydın & Türkşen, 2023, s. 4).

Şekil 9. Çok Kriterli Karar Verme Sürecinin Aşamaları

5.2. Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) Yöntemi

Türkiye’de daha çok Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) şeklinde ifade edilen Analytic Hierarchy Process (AHP) 1968’de Myers ve Alpet tarafından ortaya konmuş olup, 1977’de Saaty tarafından karar verme problemleri çözümünde bir yöntem olarak kullanılmaya başlanmıştır. Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP), karar verme sürecinde hem nicel hem de nitel ölçütleri dikkate alabilen ve grup veya bireyin tercihlerini, deneyimlerini, sezgilerini, bilgilerini, yargılarını ve düşüncelerini entegre edebilen bir Çok Ölçekli Karar Verme metodudur. Bu yöntem, karmaşık problemleri hiyerarşik bir yapı içinde ele alarak çözümlemeyi sağlar. Karar verici, objektif ve subjektif düşüncelerini karar sürecine dâhil edebilmekte olup bu da karar vericiye, kendi karar verme mekanizmalarını tanıma olanağı sağlamaktadır (Apaydın & Türkşen, 2023, s. 44). AHP yöntemi pek çok alt detaydan oluşmakla birlikte temelinde yatan ana felsefe, ayırıştırma ve sentezdir (Saaty, 1980, s. 3).

Plancı ve karar verici mekanizmaların çoğu zaman öznel planlama tercihleri, planlama uygulamalarında eleştiri toplayan bir husus olmuştur. Bu husus üzerinden bakıldığında AHP planlama sürecinde;

- Ölçüt ve kriterlerin hiyerarşik bir düzende derlenmesini,
- Kriterlerin hiyerarşik bir düzen içinde her basamakta ikili karşılaştırma mantığıyla değerlendirilmesini,
- Temel belirleyici olan bu faktörlerin sayısal algoritma ve temeller üzerinde ağırlıklandırılıp, kontrol edilip uygulanmasını mümkün kılmaktadır (Saaty, 1988).

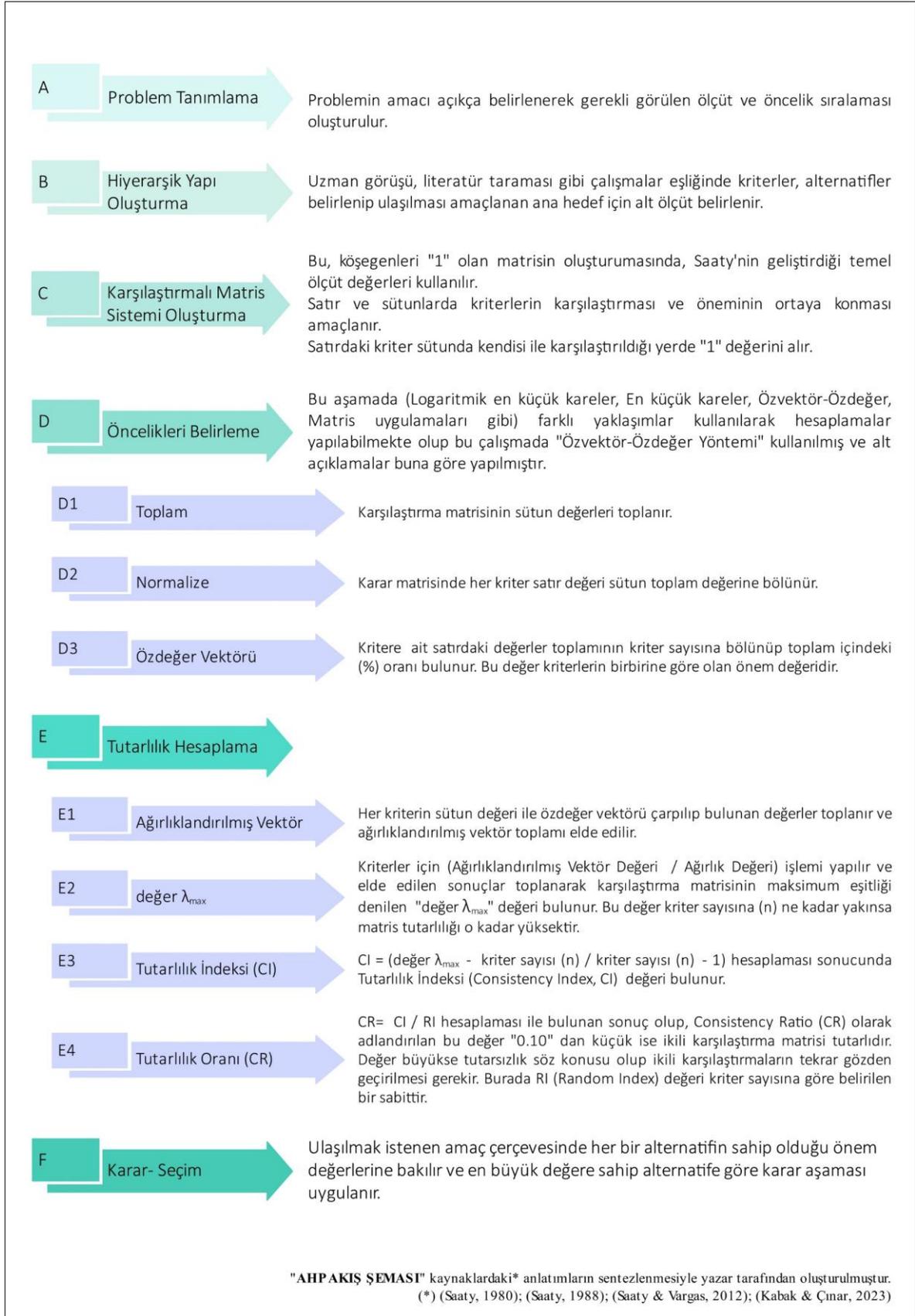
AHP, arazi kullanım planlamalarında sıkça kullanılan bir karar geliştirme yöntemi olup konuyla ilgili kavramların ölçülebilir ve önceliklendirilebilir olmasına imkân sağlamaktadır (Koramaz, 2014, s. 141). Analitik Hiyerarşi Süreci ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde yöntemin çok farklı alan ve alt dallarda kullanıldığı görülmektedir. Özellikle proje önceliklendirme ve ön fizibilite çalışmalarına destek başta olmak üzere yer seçimi, enerji, çevre, sağlık, eğitim, kamu politikası oluşturma, endüstriyel stratejilerin belirlenmesi, inşaat gibi geniş bir yelpazedeki uygulamalarda başarıyla kullanılmaktadır.

AHP gibi ikili karşılaştırma yöntemlerinde karar verici alternatifleri ve kriterleri birbiriyle göreceli olarak değerlendirir ve problem çözümü için bir çıktı elde eder. Bu çıktı, alternatifler arasında seçim yapmayı veya alternatiflerin sıralamasını belirlemeyi mümkün kılar (Kabak & Çınar, 2023, s. 29). AHP karar verme sürecini hiyerarşik bir yapıya taşıyarak karmaşık kararları basitleştirmek için kullanılır. İlk adımda, karar vericinin amacına uygun kriterler ve alt kriterler belirlenir. Bu kriterler doğrultusunda bir hiyerarşi oluşturulur ve potansiyel alternatifler göz önüne alınarak karar verme süreci yönlendirilir. AHP, karmaşık karar verme problemlerini daha yönetilebilir hale getirir.

Yer seçimi çalışmaları her yönüyle karar vericiler için zor ve çok yönlü bir problem durumundadır. Özellikle duyguların ön planda olduğu ve analitik bakış açısından uzak yaklaşımlar, sonuçların verimsizliğine neden olmaktadır. Özellikle bu tip durumlarda ÇKKV yöntemlerinden biri olan AHP yöntemi, sağlıklı sonuçları ortaya koyabilmektedir.

Bu yöntemin özünde, problemin belirlenmesi ve ardından bu problemin hiyerarşik bir yapıya dönüştürülmesi yer alır. Bu süreçte, analist tarafından belirlenen kriterlerin net bir şekilde anlaşılması ve bunların karşılaştırılabilir olması önemlidir. Ayrıca yöntemin tutarlılığının test edilmesi, seçilen kriterlerin sağlam bir temelde değerlendirilmesini sağlar. AHP yönteminin daha rahat anlaşılabilmesi için işlem adımlarını gösteren bir akış şeması oluşturulmuştur. Problemi tanımlama ile başlayan süreç; hiyerarşik yapı oluşturma, karşılaştırma matris sisteminin yapılması, önceliklerin belirlenmesi, tutarlılık değerlerinin hesaplanması ve elde edilen sonuçlarla değerlendirmenin yapılarak kararın verilmesi aşamalarından oluşmaktadır (Şekil 11).

İlk aşamada üzerinde çalışılmak istenen problem tanımlanmalıdır. Bu kısımda problemin çözümüne katkı sağlayacağı düşünülen ölçüt ve kriterler tespit edilir. Diğer aşamada kriterlere ait uygun alt kriterlerin varlığı araştırılıp tespit edilen ana ve alt kriterler, hiyerarşik bir düzen içinde sınıflandırılır. Bu ana ve alt ölçütlerin belirlenmesinde konu ve saha ile ilgili literatür taramaları, saha gözlemleri, uzman görüşleri gibi unsurlardan destek alınmaktadır. Karşılaştırmalı matris sisteminin oluşturulmasında Saaty (1980) tarafından geliştirilen 9 sınıflı temel ölçüt değerleri esas alınmaktadır (Saaty, 1980) (Tablo 90). Burada genel olarak 1, 3, 5, 7 ve 9 değerleri ana değerler olarak kullanılmakta olup 2, 4, 6, 8 değerleri ise duruma göre kullanılan ara değerlerdir. Oluşturulan bu karşılaştırma matrisinde temel olarak satır elemanlarının sütun elemanlarına göre olan önem derecelerine karşılık gelen bir değer atfetme durumu söz konusudur. Yani mevcut bir A problemi açısından bakıldığında x, y, z, ... kriterlerinin, her birinin verilen diğer x, y, z, ... kriterlerine göre ne kadar önemli olduğunun vurgusu yapılmaktadır. Satır elemanlarının sütun elemanlarına göre olarak karşılık gelen değerleri, tablo içinde 1'e bölünmüş simetrisi olacak şekilde yer almaktadır. Satır ve sütunlarda kriterler, kendileri ile karşılaştıkları yerde 1 değerini almakta ve tabloya bakıldığında köşeden köşeye 1 değerinin bir hat oluşturduğu görülmektedir. Sonraki kısımda seçilen bir yaklaşıma göre öncelik kriterlerini belirlemeye yönelik sütunların toplanması (toplam), satır değerinin sütun toplamına bölünmesi (normalize), değerler toplamının n sayısına bölünmesi (özdeğer vektörü) işlemleri yapılır. Tutarlılık değerlendirmelerinin yapıldığı karar verme aşamasına geçmeden önceki son kısımda maksimum eşitlik değerleri (değer λ_{max}), tutarlılık indeksi (CI) ve tutarlılık oranı (CR) hesaplanır. Tutarlılık oranı hesaplanırken analizde kullanılan kriter sayısına göre bir sabit Random Index (RI) değeri kullanılmaktadır (Tablo 91).

Şekil 10. Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) Akış Şeması

Tablo 90. Saaty'nin Temel Karşılaştırma Ölçeği

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit öneme sahip	Her iki unsur amaca eşit katkıda bulunur.
2	Zayıf	Deneyim ve yargı, bir ölçütü diğerine göre biraz daha fazla tercih ettirir.
3	Biraz önemli	
4	Orta derece artı	Deneyim ve yargı, bir ölçütü diğerine göre güçlü derecede fazla tercih ettirir.
5	Fazla önemli	
6	Güçlü artı	Bir ölçüt, diğerine göre çok güçlü bir şekilde tercih ediliyor, üstünlüğü pratikte kanıtlanmış.
7	Çok güçlü	
8	Çok çok güçlü	Bir ölçütü diğerine tercih eden kanıtlar, mümkün olan en yüksek düzeyde doğrulamaya sahiptir. Makul bir yaklaşım.
9	Son derece önemli	

Kaynak: (Saaty & Vargas, 2012, s. 6)

Tablo 91. Karşılaştırmalı Matrislerde Faktör Sayısına Göre RI Değişkeni

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
RI	0	0	0,58	0,9	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51	1,53	1,56	1,57	1,59

Kaynak: (Saaty, 1980, s. 32)

5.3. AHP ve CBS Yöntemlerinin Fethiye İçin Uygulaması

Çalışmada Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) kıyaslama tablolarının yapılması ve hesaplamalar kısmında Microsoft Excel yazılımı kullanılmıştır. Yerleşime uygunluk çalışmasının ortaya konmasında ihtiyaç duyulan kriterler, gerek literatür çalışmaları gerekse arazi çalışmaları ve sahadan toplanan verilere dayanılarak belirlenmiştir. Elde edilen verilerin tasniflenmesi, değerlendirilmesi ve haritalandırması ile mekânsal dağılımlarının ortaya konmasında Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) alanında sıklıkla kullanılan ArcGIS 10.8, QGIS 3.34.3 ve NetCAD GIS 8.5 paket programları kullanılmış, bazı kriterlerin dağılımları bulunurken enterpolasyon tekniğinden faydalanılmıştır. Öncelikle vektör formatta elde edilen veriler, daha sonrasında hesaplanan ağırlık değerleri girilerek 10x10 m çözünürlüklü raster veri formatına dönüştürülmüştür. Analiz kısmında oluşturulan haritalar da uygun altlığın sağlanması ve bütün haritaların birlikte değerlendirilip doğru çakıştırılabilmesi amacıyla çalışma alanımız için geçerli olan UTM Zone 35 (ED 50) koordinat sistemine göre tanımlanmış ve dönüştürülmüştür.

Bu analiz ile günümüz Fethiye şehir yerleşim sahasının kriterlerimiz açısından yerleşime uygun olup olmadığı, hangi mahallelerin uygunluğunun daha iyi olduğu ve günümüzde şehir sahası dışında olmasına rağmen olası şehir genişlemesinin hangi yönde olması gerektiği konularında tahminler yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmacılar, karmaşık ve çok yönlü yapısından dolayı doğal çevrenin tüm özelliklerini değerlendirerek yapılan yer uygunluk analizinin zor bir çalışma olduğunu, fakat Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin çok kriterli karar verme süreçleri ile kullanılarak uygun yerleşim alanları planlanmasında etkin bir rol üstlenebileceğini ifade etmiştir (Kumar & Biswas, 2013, s. 50; Dagnachew Sbibru ve diğerleri, 2014, s. 71). Temel amaç sürdürülebilir ve yaşanabilir bir yerleşim planlaması için doğal ve beşerî çevre bileşenlerinin bilimsel yöntemler ışığında araştırılması, tutarlı verilerle ölçülebilir ve izlenebilir bir duruma getirilmesidir.

Bu bölümünde seçilen on iki coğrafi kriter literatür ve saha gözlemlerinden elde edilen veriler, AHP prensipleri içerisinde önceliklendirilip gerekli hesaplamalar yapılmış ve CBS yöntemleri ile haritalandırılmıştır. Bu modellerin doğruluğunu sağlamada teknoloji kullanımı kadar uzman görüşlerinin katkısı da kaçınılmazdır. Gerek kriterlerin seçilmesi gerekse bunların önceliklendirilmesi konusunda uzman kişilerin destekleri büyük öneme sahiptir. Analizlerde kullanılan özellikle fiziksel verilerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi ve değerlendirilmesi zor bir süreç olup bu konuda Coğrafi Bilgi Sistemleri'ne ait yöntemler büyük kolaylık sağlamaktadır.

Çalışma sahamız 6.963 hektar alan kaplamasına rağmen analiz sınırı, 22.729 hektar olacak şekilde daha geniş tutulmuştur. Şehir dokusunun esas yoğunlaştığı alanlarda kriterlere göre mevcut yapılaşmanın doğru olup olmadığının değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma alanının geniş tutulmasında temel amaç, ileriye dönük şehir sahasının genişlemesine bağlı olarak hangi alanların yerleşmeye daha uygun olabileceğinin önerisini sunmaktır. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre çeşitli haritalar oluşturulmuş yerleşime uygunluk değerleri, "Tamamen Uygun, Uygun, Kısmen Uygun, Uygun Değil, Tamamen Uygun Değil" tanımlamaları ile beş sınıfta gösterilmiştir.

Farklı problemlerin çözümünde ortak kriterler kullanılabilirdiği gibi çözüm aranan problemin özelinde farklı ölçüt ve kriterler de kullanılabilir. Fethiye şehrinin yer seçimine dair uygunluk analizinin yapıldığı bu çalışmada jeoloji, arazi kullanım kabiliyet sınıfları, arazi kullanımı, yeraltı suyu seviyesi, fay hatlarına olan mesafe, akarsulara olan yakınlık, eğim, ana ulaşım hatlarına olan mesafe, yükselti, erozyon, kıyıya yakınlık ve bakı kriterleri esas alınmıştır (Tablo 92).

Tablo 92. Çalışmada Kullanılan Kriter ve Alt Kriter Sayıları

Kriter Adı	Alt Sınıflandırma Sayısı
Jeoloji	4
Arazi Kullanım Kabiliyeti	5
Arazi Kullanımı	4
Yeraltı Su Seviyesi (m)	5
Fay Hatlarına Mesafe (m)	6
Akarsulara Mesafe (m)	5
Eğim (%)	4
Ulaşım Hatlarına Mesafe (m)	5
Yükseklik (m)	4
Yüzey Erozyonu	4
Kıyıya Yakınlık (m)	5
Bakı	4

Bu bölümünde yerleşime uygunluk analizimizde etkili olan ve tabloda verilmiş olan kriterlere göre değerlendirmeler yapılmış olup ağırlık değerleri ortaya konmuştur. Öncelikle her kriter kendi içinde değerlendirilmiş, ağırlık değerleri yorumlanmış ve sahamızdaki dağılımları verilmiştir. Daha sonra sadece bu kritere yönelik durumu gösterir harita oluşturulmuştur. Ana sonuç olarak verilecek olan tüm kriterlerin değerlendirilmesi ile ortaya çıkarılan yerleşime uygunluk analizi ise en sonda verilmiş ve yorumlanmıştır.

Bir yerleşmenin kuruluş ve gelişiminde doğal ve beşerî pek çok etken birlikte etkili olmaktadır. Bir şehrin kurulduğu veya gelişeceği zemindeki litolojik yapı özellikleri büyük önem arz etmektedir. İyi bir zemin olarak nitelendirilen ve taşıma kapasiteleri yüksek kabul edilen masif volkanik kayalar, sert tortullar ve yine sert yapılı çakıl ve killi silt yapılar, yerleşim açısından tercih edilen sahalarda arasındadır (Özdeş, 1972, s. 90). Gevşek nitelikteki arazi dokusu olarak tanımlanan alüvyal, kum ve killi tabakalar, yerleşim açısından uygun olmamakta; yine yüksek taban suyunun da etkili olması durumunda daha büyük problemlere neden olmaktadır (Uğur & Aliğaçoğlu, 2019, s. 112). Çalışma sahasının jeolojik ve litolojik yapısı belirlenirken MTA'nın 1/100.000 ölçekli Fethiye O-22 Jeoloji ve Fethiye-L8 Jeoloji paftalarından faydalanılmış ve temel sınıflandırma ile çalışma sahasına ait haritalar yeniden oluşturulmuştur. İnceleme alanımız, sahip olduğu çeşitli litolojik birimlerin etkisiyle yerleşime uygunluk açısından farklı duyarlılık değerlerine sahiptir. Sahamızda Likya napları olarak tanımlanan allokon nitelikli birimler, tortullar ve ofiolitik yapılar genişçe alan kaplamakta olup mesozoik, tersiyer ve kuvaternere ait formasyonlar bulunmaktadır (Bozyiğit, 1998, s. 4). Çalışma sahamızdaki litolojik birimler uzman görüşlerinden ve literatür taramalarından da faydalanılarak analiz açısından dört temel sınıflandırmaya ayrılmıştır (Tablo 93).

Jeoloji konusunda değerlendirme yapılırken tek başına şehir sahasının değerlendirilmesi burada kısıtlı litolojik birimlerin bulunmasından ve olası yer önerisi konusunda yetersiz kalacağı için çalışma alanını da kapsayan daha geniş bir alan dikkate alınmıştır. Şehir kurulum sahasında az bulunmasına rağmen ovanın bittiği ve kısmen yükseltinin başladığı sahalar genel olarak alt kretase yaşlı harzburgit, dunit ve serpantinitten oluşmuş olup yapılaşma açısından analizimizde yüksek öncelikli yerler olarak tercih edilmiştir. Çoğunluğu ova tabanında yer alan holosen yaşlı alüvyon, alüvyon yelpazesi ile kıyı hattı boyunca gelişim gösteren hareketli kıyı kumulu ve kum sahaları, yerleşim açısından uygun olmayan yerler olarak tanımlanmıştır. Bu alanlar, taban suyu seviyesinin yüksekliğine de bağlı olarak oluşabilecek sismik hareketlilikte zemin sıvılaşması riskine sahiptir (Harita 46).

Analizimiz açısından jeoloji %26,3 ile en yüksek ağırlık değerine sahiptir. Kendi içinde yapılan karar matrisinde hesaplanan ana sonuçlara göre en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 4,10479, tutarlılık indeksi (CI) 0,03493 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,03881'dir. Jeoloji kriteri içerisinde yerleşime uygunluk açısından en yüksek ağırlık değeri trias, üst kretase yaşlı arazilere aittir (%45,6). Fakat bu alanların büyük bir kısmı günümüz şehir yerleşme sahasının dışında kalmaktadır. Bahsedilen bu alanların sadece %4,84'ü (336 ha) çalışma sahamız içinde yer alır. Geniş tuttuğumuz analiz sahası değerlendirildiğinde ise bu alanların oranı %45,9'a (10435 ha) çıkmakta ve özellikle çalışma sahasının etrafında yükseltinin arttığı alanlarda yoğunlaşmaktadır. Analiz sahamızın genel olarak güneyinde yoğunlukta bulunan ve jeolojik açıdan ikinci derece uygunluk taşıyan, özellikle dolomit, dolomitik kireçtaşı, kireçtaşı birimlerinin kendi içinde ağırlık değeri %32,4'tür. Bu nitelikteki unsurlar, şehir sahamız içinde yaklaşık 355 ha (%5,1) alan kaplarken bu değer, geniş analiz sahamız için 4041 ha (%17,8) civarındadır. Yerleşim açısından uygun görülmeyen ve kendi içinde en düşük ağırlıklara sahip holosen yaşlı alüvyonlar (%15,2) ile kıyı kumulu ve kumullar (%6,8) özellikle çalışma sahamız içinde alan bakımından en geniş yere sahiptir. Alüvyonların çalışma sahamız içinde kapladığı alan yaklaşık 3900 ha (şehir sahasının %55,8'i), kıyı kumulları ve alüvyon yelpazelerinin kapladığı alan ise yaklaşık 2381 ha (%34,2) olarak hesaplanmıştır.

Jeolojik yapı konusunda dikkate alınması gereken bir diğer husus ise arazinin fay yapısı ve deprem durumudur. Özellikle depremselliğin yüksek olduğu gevşek zeminli alanlar, bu faktörün riskini daha da artırmaktadır. Akdeniz deprem kuşağı üzerinde bulunan ülkemiz, yakın bir jeolojik zamanda oluşmuş ve çok sayıda kırık hatları ile parçalanmış olup sismik açıdan ülke arazisinin %97'si can ve mal kayıplarına sebep olabilecek riskli araziye sahiptir (Tuncel, 1977, s. 125; Girgin, 1995, s. 155). Sahamız, Fethiye bulunduğu konum itibarıyla çok farklı tektonik yapının bir arada bulunduğu ve tektonik aktivitenin zaman içinde çokça hissedildiği bir alanda yer almaktadır. Sahamız Fethiye-Burdur Fay Zonunun içerisinde yer almakta olup çevresinde Fethiye Ovası'nın da oluşmasına zemin hazırlamış pek çok fay hattı bulunmaktadır. Bu fay hatlarına bağlı olarak yakın tarihide kapsayan dönemde yıkıcı pek

çok deprem etkili olmuştur. Yine yapılan bazı çalışmalarda, Fethiye’de 6,5’tan büyük bir depremin 100 yılda ve %65 gibi bir ihtimalle tekrar oluşabileceği sonuçları vurgulanmıştır (Karaca Ö. , 2007, s. 171).

MTA’nın çalışma sahasını kapsayan diri fay haritalarından yararlanılarak analiz yapılmış buradaki fay hatlarına belirli mesafelere göre oluşturulan tampon bölgelere göre değerlendirme yapılmıştır. Genel olarak fay hatlarından uzaklaştıkça oluşabilecek deprem riski azalmakta ve saha, yerleşim açısından daha uygun olarak değerlendirilmektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda fayların 15 metre çevresinde diri fay kollarının uzanabileceği öngörülmekte ve bu değer kullanılması önerisinde bulunulduğundan çalışma sahamızda yer alan fay hatları buna göre analize dâhil edilmiştir (Demirtaş, 2005). Yapılan alt sınıflandırma neticesinde 15 metre aralıklı altı tampon bölge oluşturulmuştur (Tablo 93). Fay hatlarına olan mesafeye göre yapılan analizin ağırlık değeri %8,5 olarak hesaplanmış olup kendi içinde yapılan karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 6,55705, tutarlılık indeksi (CI) 0,11141 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,08985 olarak bulunmuştur.

Şehrin güney ekseninden geçen parçalı bazı küçük fay hatları, sahamız için önem arz etmekte olup bu kriter içerisinde yerleşime uygunluk açısından en yüksek ağırlık değeri %44,8 ile 76 metreden uzak alanlara aittir (Harita 47). Fay hatlarına 15 metreden daha yakın olan alanların ağırlık değeri ise %2,4 gibi düşük bir değerdir. Elbette depremlerin gücü üzerinde mesafe tek başına etkili olmayıp pek çok değişkenin etkisi söz konusudur.

Çalışma sahamızın 6940 ha gibi çok büyük bir kısmı (%99,7) bilinen fay hatlarına 76 metreden daha uzak bir lokasyonda yer almaktadır. Sadece bu kritere göre bir değerlendirme yapılacak olursa çalışma alanımızın güneyinde yer alan Karagözler, Taşyaka ve Patlangıç mahallelerinin riskli alanlarda kurulmuş olduğu değerlendirilebilir.

Tablo 93. Jeolojik Yapı ve Fay Hatlarına Mesafenin Ağırlık Değerleri

Kriter	Ağırlık (%)	Alt Alternatif Sınıflandırması	Ağırlık (%)	Şehir Sınırındaki Alanı (ha)	Şehir Sınırına Göre (%)	Analiz Sınırındaki Alanı (ha)	Analiz Sınırına Göre (%)								
Jeolojik Yapı	0,26306	26,3	Mikrit çörtlü mikrit, Kalsitürbidit	0,45602	45,60	336,77	4,84	10435,22	45,91						
			Harzburgit, Dunit, Serpantinit												
			Bazalt, Spilitik Bazalt, Radyolarit, Çört,												
			Kuvarsitik kumtaşı, Neritik kireçtaşı												
			Kızıl kumtaşı, Çamurtaşı, Konglomera, Şeyl												
			Algli kireçtaşı, Dolomit, Dolomit kireçtaşı												
			Yamaç molozu												
			Kireçtaşı, Dolomit, Dolomitik kireçtaşı												
			Kumtaşı, Kıltaşı, Silttaşı												
			Oolitleli-Pelletli kireçtaşı												
			Eski alüvyal yelpazesi							0,32379	32,38	355,91	5,11	4041,54	17,78
			Konglomera, Kumtaşı, Çamurtaşı												
			Kıltaşı, Marn, Killi kireçtaşı, Kumtaşı												
			Kumtaşı, Kıltaşı, Konglomera												
			Kırmızı mikrit, Breş, Spilit, Kumtaşı												
Dolomit, Dolomitik kireçtaşı															
Alüvyon	0,15223	15,22	3888,87	55,85	4354,94	19,16									
Alüvyal yelpaze	0,06796	6,80	2381,76	34,20	3898	17,15									
Kıyı Kumulu, Kum, Çakıl															
Ara Toplam			1	100	6963,3	100	22729,7	100							
Fay Hatlarına Mesafe (m)	0,08526	8,5	0 - 15	0,02357	2,36	4,11	0,06	47,19	0,21						
			16 - 30	0,04129	4,13	4,42	0,06	49,80	0,22						
			31 - 45	0,08582	8,58	4,64	0,07	52,15	0,23						
			46 - 60	0,14916	14,92	4,88	0,07	54,45	0,24						
			61 - 75	0,25203	25,20	5,16	0,07	56,70	0,25						
			76 +	0,44813	44,81	6940,10	99,67	22469,41	98,85						
Ara Toplam			1	100	6963,3	100	22729,7	100							

Harita 44. Jeolojik Yapıya Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Harita 45. Fay Hatlarına Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Yerleşime uygunluk analizi yapılırken dikkate aldığımız bir diğer kriter ise Arazi Kullanım Kabiliyet (AKK) sınıflandırmasıdır. Araziler, tarım yapmaya en uygun ve ekonomik olan birinci sınıftan tarıma hiç elverişli olmayan sekizinci sınıfa kadar değişen çeşitli kabiliyetlere göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, erozyon riski olmadan tarım yapılabilen topraklardan, doğal yaşam için önemli olan bölgelere ve insanların dinlenme ve eğlenme alanları olarak kullanılan millî parklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsar (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024, s. 19). İhtiyaç duyulan veriler, Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğünden il geneli olarak temin edilmiş olup daha sonra CBS yöntemleriyle sahamıza ait veriler ayrıştırılmıştır.

Fethiye'nin ülkemizin önemli tarımsal alanlarından birisi olması, yapılaşmanın kıymetli topraklar üzerinde genişlemesi ve diğer değerlendirmeler neticesinde Arazi Kullanım Kabiliyeti genel çalışma içerisinde 0,19660 ağırlık değeri ile %19,7'lik paya sahiptir. Yapılan alt kriter değerlendirmesinde Arazi Kullanım Kabiliyeti beş ana sınıfa ayrılmış ve ağırlıklandırılmıştır (Tablo 94). AKK için yapılan iç karar matrisinde hesaplanan ana sonuçlara göre en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 5,31683, tutarlılık indeksi (CI) 0,07921 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,07072 olarak hesaplanmıştır. Maalesef günümüz şehir yerleşim sahası, verimli arazi üzerine yayılmış durumdadır. Toprakların amacı dışında kullanılması, özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu sahalarda ciddi problem olarak karşımıza çıkmakta; bunun ileriye dönük sağlıklı planlanması önem arz etmektedir. Bu yapılaşmayı

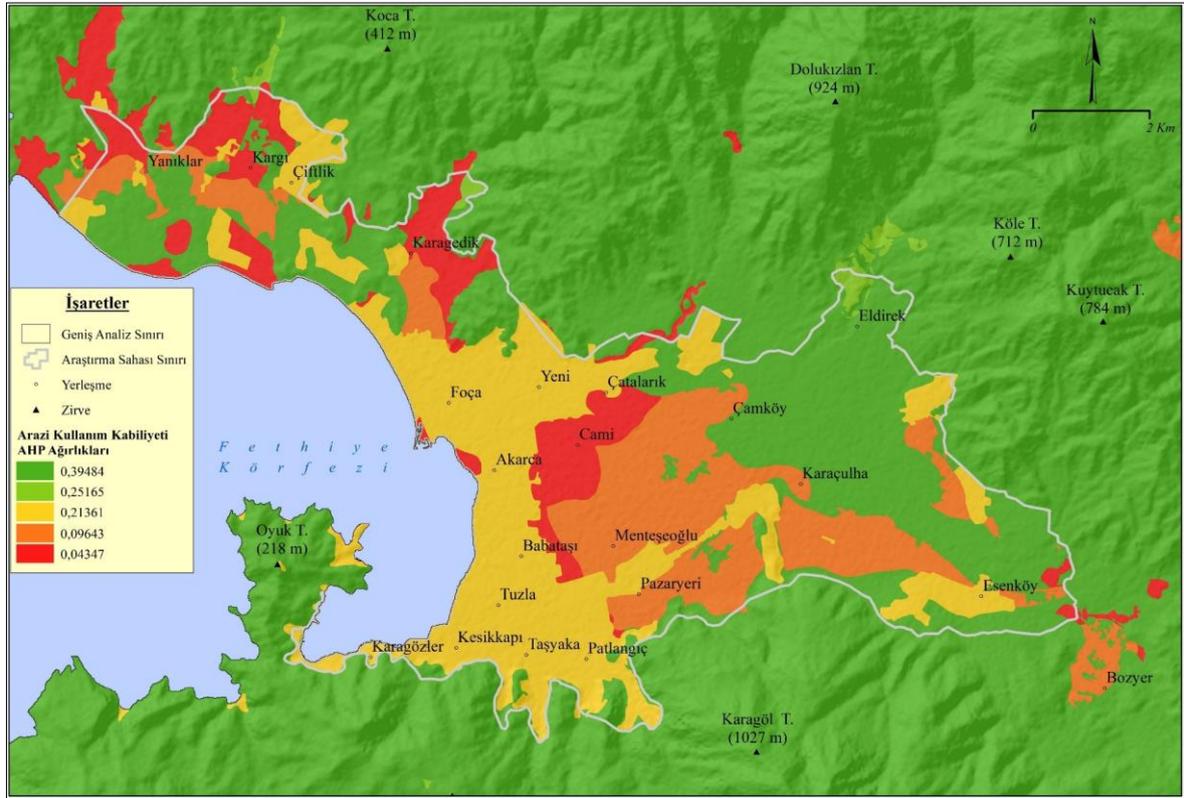
değiştirmemiz, günümüz şartlarında mümkün görünmese de bu sahayı da değerlendirme kapsamına almak gerekmektedir. Yoğun yapılaşmanın olduğu yerleşim alanları alt sınıflandırmada %21,4'lük bir ağırlığa sahip olup çalışma sahamız içerisinde 2176 ha'lık alan kaplamaktadır. Bu alanların büyük bir kısmı da temel olarak I. sınıf araziler durumundadır (Harita 48).

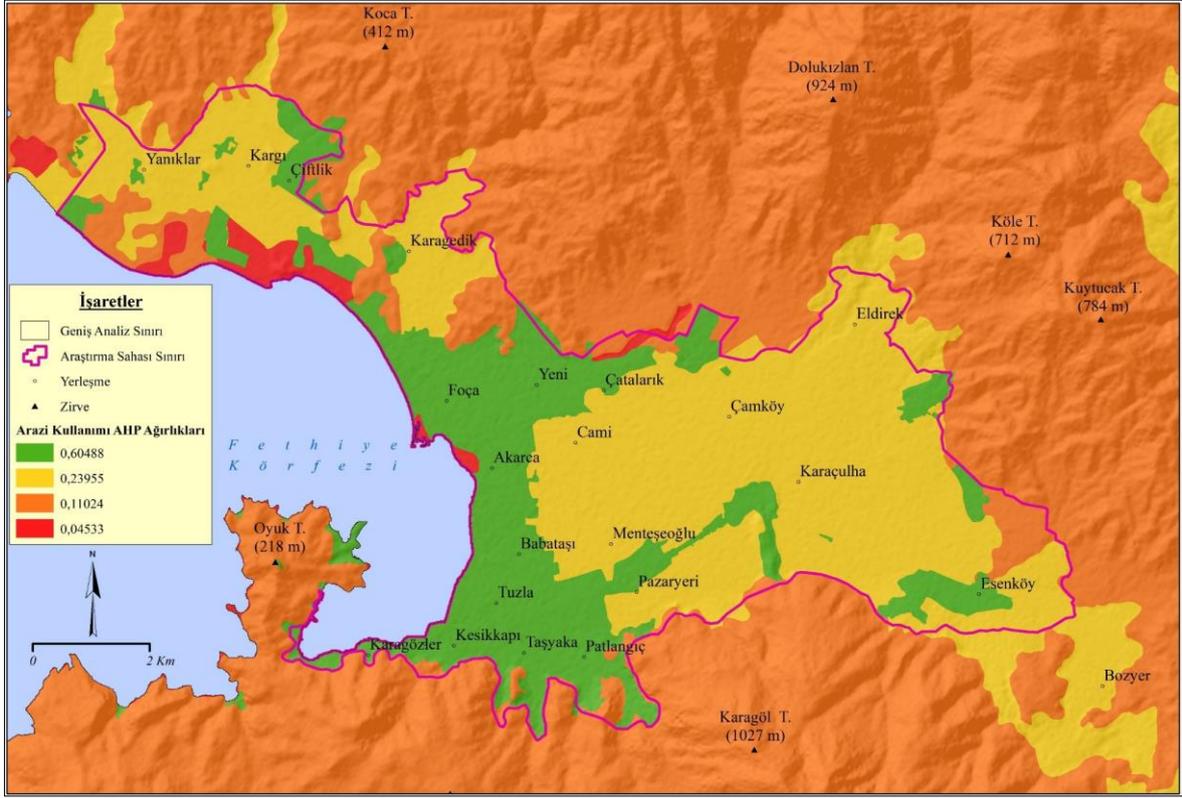
Verimli topraklardan oluşan ve tarımsal faaliyetler için son derece kıymetli alanlar olarak tanımlanan başta I. ve II. sınıf araziler olmak üzere III. sınıf araziler yerleşim alanı kurmak için uygun görülmeyen alanlar olarak değerlendirilmiştir. Bu alanların, şehir sahamız içindeki oranı 780 ha civarındadır. Karışık dokulu, taşlı araziler olan V. sınıf araziler ile meyilli, erozyona müsait, fazlaca işlemden sonra çayır ve ormanlık alanlar olarak kullanılabilir VI., VII. ve VIII. sınıf araziler, arazi kullanım kabiliyetlerinin kendi içindeki sınıflandırmasında %39,5 oranında ağırlık değerine sahiptir. Bu alanlar, bu yönleriyle ormanlık arazi değilse yerleşme için tercih edilmesi daha uygun olan alanlardır. Bu nitelikteki alanlar, çalışma sahamız içinde 2491 ha'lık alan kaplarken geniş ölçekli analiz sahamızda 17.707 ha'lık alan kaplamaktadır. VI. sınıf araziler mesire ve spor alanları olarak düzenlenebileceği gibi turizm fonksiyonlarının gerçekleştirildiği alanlar olarak da değerlendirilebilir. VII. ve VIII. sınıf araziler dağ turizmi, sanayi ve depolama sahası gibi amaçlarla kullanılabilir (Ceylan & Yılmaz, 2020, s. 548). Çalışma alanımız içinde VIII. sınıf arazi bulunmadığı için değerlendirilmeye alınmamıştır. Sadece AKK kriterleri açısından değerlendirildiğinde yerleşmenin bu düşük verimli alanlara kaydırılması, kıymetli toprakların olduğu alanların amacına uygun olarak değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Analizde değerlendirilen bir diğer husus ise arazi kullanımı olmuştur. Arazi kullanımı kriteri değerlendirilirken kendi içinde; yerleşim alanı, tarım alanı, ormanlık alan, kumul-bataklık alan olmak üzere dört sınıflandırma kullanılmıştır. Arazi kullanımı kriterinin toplam değerlendirme içerisinde ağırlık değeri 0,14739 olup oransal olarak bu değer %14,7'ye karşılık gelmektedir (Tablo 94). Arazi kullanımına ait kriterin alt sınıflandırmasına yönelik karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 4,21990, tutarlılık indeksi (CI) 0,07330 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,08144 olarak hesaplanmıştır. Bu kritere göre çalışma alanı içerisinde en büyük ağırlık %60,5 ile yerleşim alanlarına ait iken geniş değerlendirme sahası için %56,7 ile tarım alanlarına aittir. Sürdürülebilir bir şehirleşme adına mevcut yerleşim alanlarının uygunluğu, tarım ve orman alanlarına göre daha fazla olup ağırlık değeri ataması da buna göre yapılmıştır. Uygunluk konusunda %4,5 ile en düşük ağırlığa sahip olan kumul-bataklık alanların çalışma sahası içerisinde kapladığı alan yaklaşık 190 ha'dır (Harita 49).

Tablo 94. Arazi Kullanım Kabiliyeti (AKK) ve Arazi Kullanımının Ağırlık Değerleri

Kriter	Ağırlık	(%)	Alt Alternatif Sınıflandırması	Ağırlık	(%)	Şehir Sınırındaki Alanı (ha)	Şehir Sınırna Göre (%)	Analiz Sınırındaki Alanı (ha)	Analiz Sınırna Göre (%)
Arazi Kullanım Kabiliyeti Sınıfları (AKK)	0,19660	19,7	Yerleşim Alanı	0,21361	21,36	2176,41	31,26	2279,29	10,03
			I. Sınıf	0,04347	4,35	780,98	11,22	1038,64	4,57
			II. Sınıf						
			III. Sınıf						
			IV. Sınıf	0,09643	9,64	1471,42	21,13	1597,49	7,03
			V. Sınıf	0,25165	25,17	43,36	0,62	106,83	0,47
			VI. Sınıf	0,39484	39,48	2491,14	35,78	17707,45	77,90
VII. Sınıf									
Ara Toplam				1	100	6963,3	100	22729,7	100
Arazi Kullanımı	0,14739	14,7	Yerleşim Alanı	0,60488	60,49	2176,41	31,26	2279,29	10,03
			Tarım Alanı	0,23955	23,95	3950,94	56,74	5191,10	22,84
			Ormanlık Alan	0,11024	11,02	646,17	9,28	15003,78	66,01
			Kumul-Bataklık Alanlar	0,04533	4,53	189,79	2,73	255,53	1,12
Ara Toplam				1	100	6963,3	100	22729,7	100

Harita 46. Arazi Kullanım Kabiliyetine Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Harita 47. Arazi Kullanımına Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

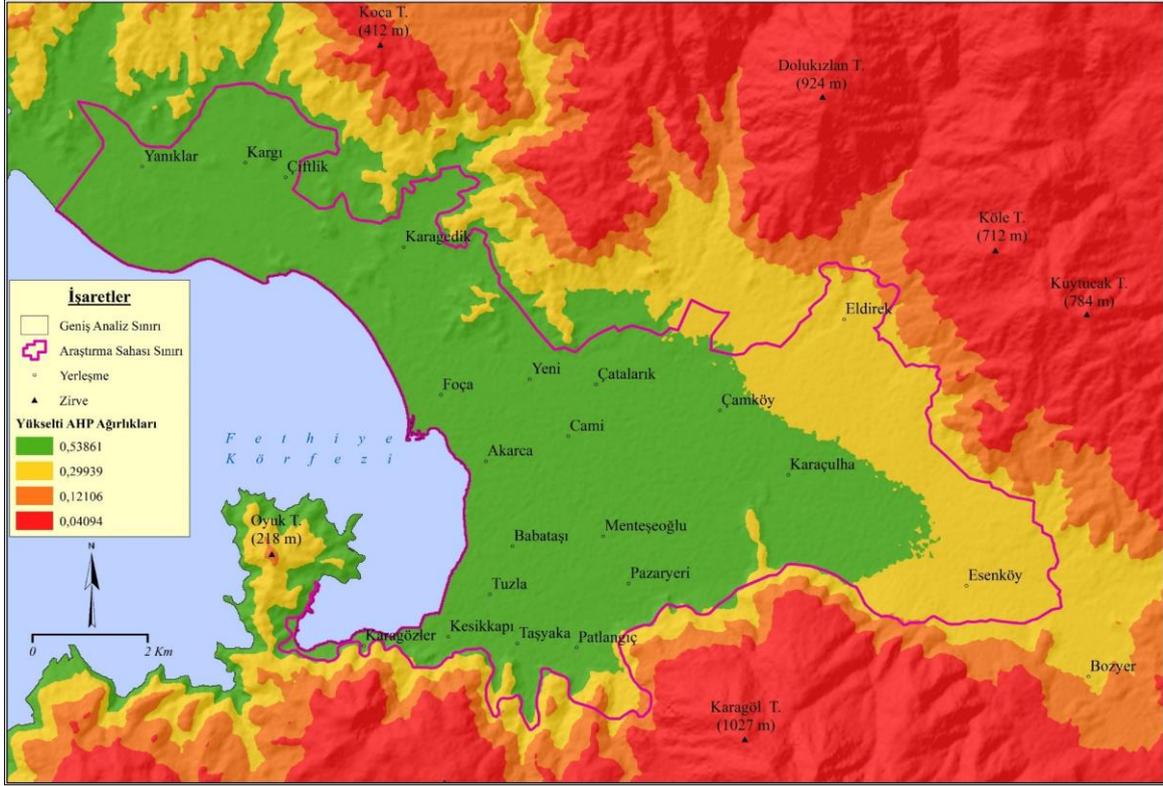
Fethiye şehri ve yakın çevresinde dağ, ova, taraça, yamaç molozu, birikinti koni ve yelpazeleri dikkat çeken jeomorfolojik unsurlardır. Bilindiği gibi yer şekillerinin çeşitliliği her boyutu ile alandaki yerleşimi etkilemektedir. Örneğin yükseltinin az olduğu ova sahaları, muhtemel sel ve taşkın tehdidi altındayken; eğimli yamaç sahaları ise heyelan riskiyle karşı karşıyadır (Özşahin, 2016, s. 408). Fethiye genel olarak bir ova üzerinde yer almış olsa da yerleşim açısından önerilebilecek yerler arasında ova bitimiyle başlayan yüksek alanlar da olduğundan değerlendirme kriterlerinden biri de yükselti olmuştur. Sahada güney yönündeki hızlı yükselti artışı haricinde ani yükselti değişimleri ile karşılaşılmamaktadır. Yine doğu ve kuzey yönünde ova tabanı bitimiyle birlikte yükselti değerleri artış göstermektedir. Yükseltinin artması genel olarak hem iklim şartlarının olumsuzlaşmasına hem de ulaşım ve beşerî hizmet maliyetlerinin artmasına sebep olacağından genel olarak yerleşim alanlarının kuruluşunda tercih edilmemektedir. Yapılan ağırlıklandırma da bu doğrultuda değer ataması yapılmıştır (Tablo 95). Toplam ağırlıklandırma içerisinde yükselti kriterinin ağırlığı 0,02210 ile %2,2'dir. Yükselti değerleri sınıflandırılırken 100 metrelik aralık değerleri kullanılmış ve dört sınıf oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma içerisinde en uygun aralık olarak tanımlanan 0-100 m arasındaki değerlerin ağırlığı kendi içinde %53,9'dur. Bu aralık, çalışma sahasının yaklaşık %77,6'sını oluşturmaktadır. Günümüz şehir sahasının çok büyük bir kısmı bu değer aralığında sahaya yerleşmiş durumdadır (Harita 50).

Sahamız içerisinde 300 metreden yüksek yerler bulunmazken geniş tuttuğumuz analiz sahasında bu aralıktaki arazinin oranı %35'ten fazla olarak hesaplanmıştır. Yükselti kriterinin alt sınıflandırmasına yönelik çalışılan karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 4,23907, tutarlılık indeksi (CI) 0,07969 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,08855 olarak hesaplanmıştır.

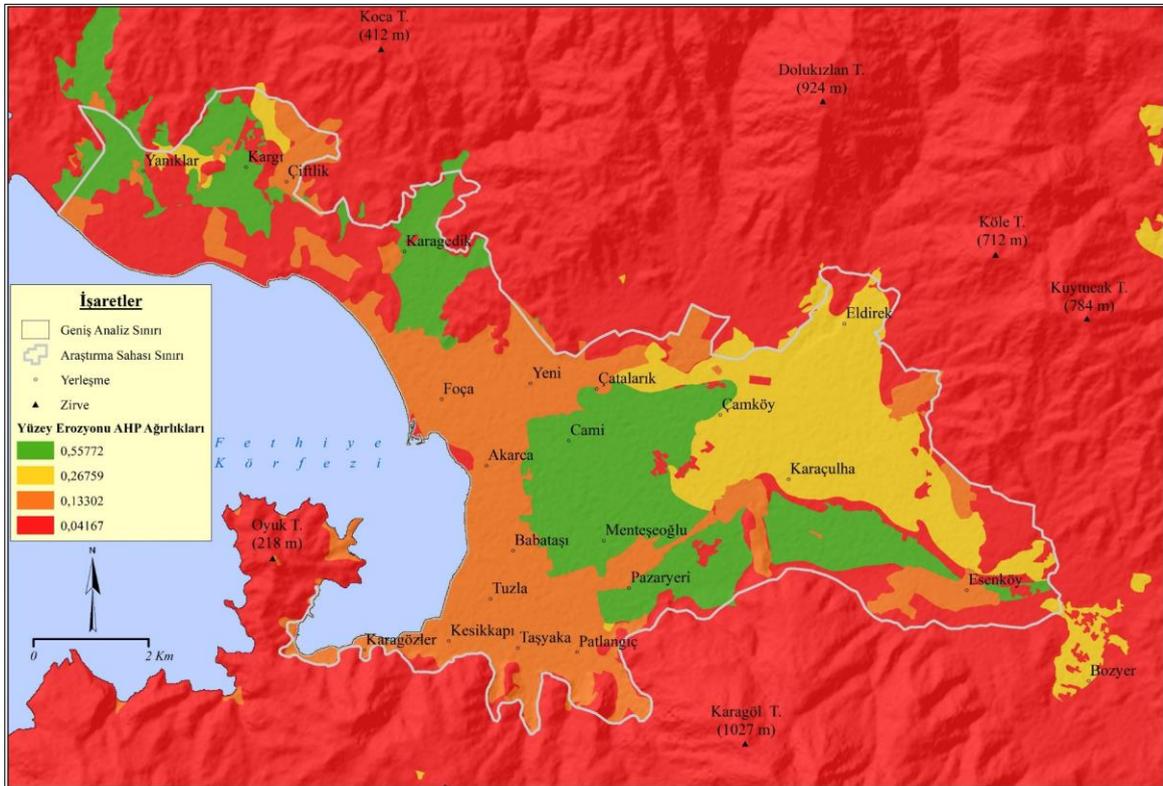
Analize dâhil edilen bir diğer kriter olan erozyon, toprağın çeşitli dış kuvvetlerin (su, rüzgâr, taşkın vb.) etkisiyle bulunduğu sahadan başka bir yere taşınmasıdır. Çalışmamızda erozyon kriteri, toplam sınıflandırmada 0,01686 değeri ve %1,7 oranı ile en düşük ağırlıklardan biri olarak tanımlanmış; kendi içinde de dört alt değerlendirme sınıfına ayrılmıştır (Tablo 95). Şiddetli ve çok şiddetli erozyon sahaları bir sınıf altında değerlendirilmiştir. Diğerleri orta şiddetli ve çok az şiddetli sınıflarıdır. Günümüz yerleşim sahası da erozyonun kısmen olduğu yerlerden olduğu için sınıflandırmaya dâhil edilmiştir (Harita 51). Erozyonun olmadığı veya çok az olduğu sahalar, yerleşim açısından en uygun sahalar olduğundan kendi içinde en yüksek ağırlık oranına sahiptir (%55,77). Erozyona ait alt karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 4,17470, tutarlılık indeksi (CI) 0,05823 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,06470 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 95. Yükselti ve Yüze Erozyonunun Ağırlık Değerleri

Kriter	Ağırlık	(%)	Alt Alternatif Sınıflandırması	Ağırlık	(%)	Şehir Sınırlarındaki Alanı (ha)	Şehir Sınırlarına Göre (%)	Analiz Sınırlarındaki Alanı (ha)	Analiz Sınırlarına Göre (%)
Yükseklik (m)	0,02210	2,2	0 - 100	0,53860	53,86	5403,86	77,60	6877,26	30,26
			101 - 200	0,29939	29,94	1513,72	21,74	4618,08	20,32
			201 - 300	0,12106	12,11	45,73	0,66	3186,34	14,02
			301 +	0,04094	4,09	0,00	0,00	8048,02	35,41
			Ara Toplam	1	100	6963,3	100	22729,7	100
Yüze Erozyonu	0,01686	1,7	Yerleşim Alanı	0,13301	13,30	2176,41	31,26	2279,29	10,03
			Yok veya Çok Az	0,55772	55,77	1857,58	26,68	2039,41	8,97
			Orta	0,26759	26,76	1321,39	18,98	1535,47	6,76
			Şiddetli	0,04167	4,17	1607,93	23,09	16875,53	74,24
			Çok Şiddetli						
Ara Toplam	1	100	6963,3	100	22729,7	100			

Harita 48. Yükseltiye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresini Ağırlık Haritası

Harita 49. Yüzey Erozyonuna Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Değerlendirmeye alınan bir diğer kriter ise arazi eğim değeridir. Çeşitli sebeplerden dolayı yerleşimler kurulurken az eğimli alanlar tercih edilmektedir. %41'den fazla eğim değerine sahip olan yerler, yerleşim açısından uygun olmayan sahalara olarak tanımlanmakta ve bu yerleri, yerleşime uygun hâle getirmek için yüksek maliyet söz konusu olmaktadır. Eğimin artması, altyapı unsurları da dâhil olmak üzere ulaşım yapım ve bakım maliyeti gibi pek çok masrafın ciddi oranda artmasına neden olmaktadır. Araştırmalarda eğim değerleri %9 ve %17 arasında olan arazilerde yapılacak inşaat yapım maliyetlerinin %10 oranında artışa neden olduğu vurgulanmıştır (Simpson & Purdy, 1984). Genel anlamda yerleşim alanları için %10'dan daha düşük eğimli alanlar önerilmektedir (Uğur & Aliagaoglu, 2019, s. 112).

Analizimiz içerisinde eğim kriteri 0,04985 ile %5 oranında bir ağırlığa sahiptir. Eğim değerleri sınıflandırılırken standart bir değerlendirme söz konusu olmadığı için literatür taramalarında da genel olarak sıkça karşılaşılan 8 birimlik değerlere göre basamaklandırma yapılmıştır. Eğim değerleri %0-8, %9-16, %17-24 ve %25+ olacak şekilde dört basamağa ayrılmıştır. Sınıflandırma içerisinde yerleşim açısından en uygun aralık olarak tanımlanan %0-8 değerleri kendi içindeki matriste %47 ağırlığa sahip olup bu kategoride şehir sınırı içinde 5310 ha alan yer almaktadır. Yani eğim açısından şehir sahasının yaklaşık %76,3'ü yerleşmeye çok uygun saha olarak görülmektedir. Yine çalışma alanımız içerisinde eğimin %25'ten büyük olduğu alanların oranı %4,7 gibi küçük bir değerdir. Fakat bu değer, geniş ölçekli analiz sahasımız içinde %47,8 gibi büyük bir oran kaplamaktadır (Tablo 96). Oluşturulan eğim haritası incelendiğinde şehrin içinde yer aldığı ovalık sahanın eğim değerlerinin son derece az olduğu görülmektedir (Harita 52). Eğim değerleri ele alınırken oluşturulan alt sınıflandırma karar matrisinde hesaplamalar sonucunda en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 4,06850, tutarlılık indeksi (CI) 0,02283 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,02537 olarak belirlenmiştir.

Yerleşime uygunluk analizimiz ortaya konurken dikkate alınan bir diğer kriter ise bakı olmuştur. Ülkemizin bulunduğu yarımküreye bağlı olarak yerleşim alanları belirlenirken öğle vakti Güneş'ten daha az faydalanan kuzey ve kuzey sektörlü yönler güney cephe alanlara veya düz zeminlere göre daha az tercih edilmektedir. Bakı konusunda ağırlıklandırma yapılırken bu husus göz önünde bulundurularak değer ataması yapılmıştır (Tablo 96). Çalışma alanımızın da yaklaşık yarısını kapsayan düz-güney-güneydoğu ve güneybatı yönlerin ağırlığı %55,5 ile en yüksek oranda tutulmuştur. Kuzey yönlerinin ağırlık değeri ise daha düşük tutulmuştur (Harita 53).

Harita 51. Bakıya Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Yerleşime uygunluk analizlerinin yapılmasında önemli ağırlık değerlerinden biri de sahaya ait hidrografik unsurlara verilmiştir. Hidrografik unsurlar değerlendirilirken yeraltı suyu seviyesi ve akarsulara olan mesafe öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Yeraltı su seviyesi özellikle zeminin litolojik yapısına da bağlı olarak çok yönlü etkiye sahip olabilmektedir. Yeraltı su seviyesinin yüksek olduğu alanlar sismik hareketlilikte zemin sıvılaşmasını artırmaktadır. Bu durum, özellikle kum-silt ağırlıklı gevşek dokulu alanlarda daha büyük problemleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yeraltı su seviyesinin yüksek olduğu (derinliğinin az olduğu) sahalar yerleşim açısından uygun olmayan yerler olarak değerlendirilmektedir. Çalışma sahamız adına DSI'den alınan uzman görüşlerinde genel olarak kıydan iç kesimlere doğru gidildikçe yeraltı suyu derinliğinin arttığı ifade edilmektedir. Mevcut sahada sıvılaşma riskini de artıran yeraltı suyu derinliği 0,5 m ile 11,5 m arasında değişiklik göstermektedir (Karaca Ö. , 2007, s. 172). Yeraltı suyu derinliğinin haritalandırılmasında farklı noktalardan yapılan ölçümlerin CBS yöntemleriyle enterpolasyonu kullanılmış ve genel bir dağılım durumu ortaya konmuştur. Analizimizde yer altı su seviyesinin genel ağırlığı 0,11219 olup bu da %11,2 oranına sahiptir. Kendi iç karar matrisinde 10 metre aralıklarla beş sınıflandırmaya ayrılmış olup yerleşim açısından en yüksek uygunluk değeri %48,6 ile 40 metreden derin olan sahalar için tanımlanmıştır (Tablo 97).

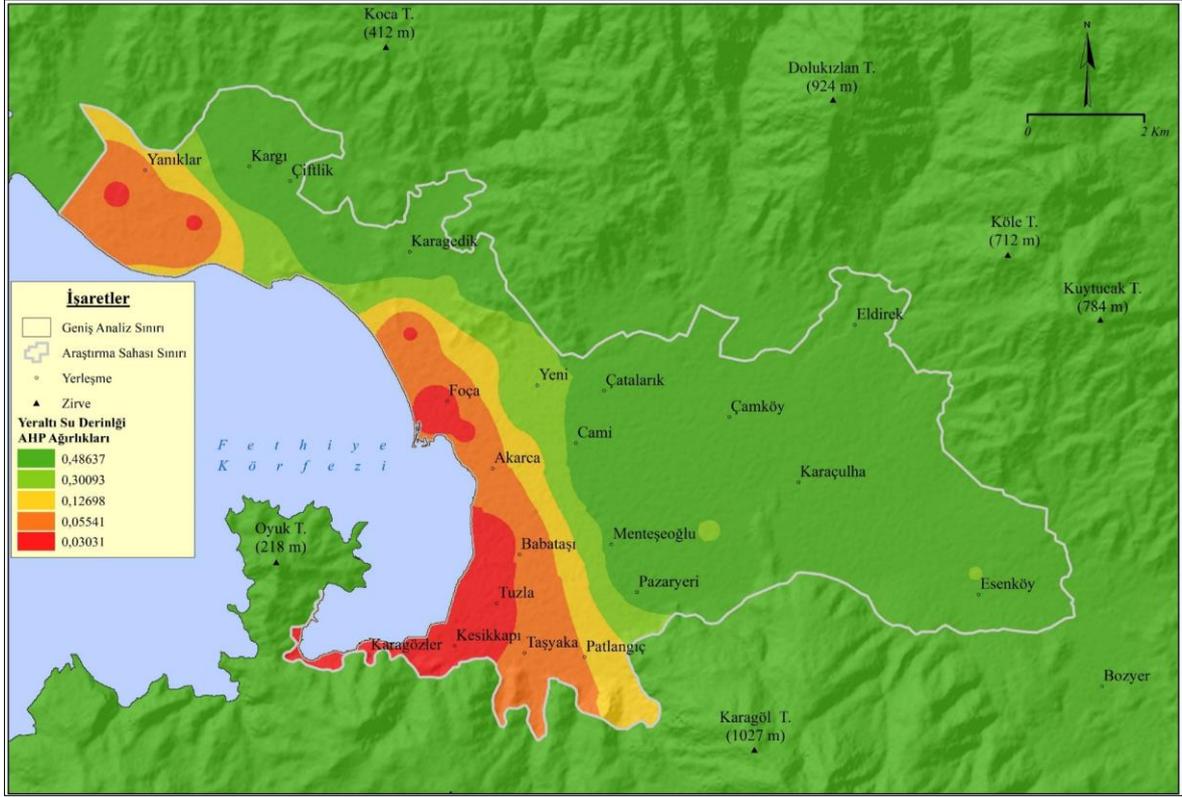
Yapılan alt karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 5,41236, tutarlılık indeksi (CI) 0,10309 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,09204 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmaya göre genel olarak kıyından itibaren 1 km sonra saha yerleşime uygun olarak değerlendirilmektedir (Harita 54).

Bir diğer değerlendirme kriterimiz olan akarsulara olan mesafe de yerleşim alanlarının planlanmasında dikkat edilmesi gereken unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı faktörlerin de etkili olduğu bu hususta genel olarak akarsu yataklarından uzaklaşıldıkça muhtemel sel ve taşkın riskinin azaldığı kabul edilmektedir. Özellikle eğimin az, toprağın geçirimsiz olduğu ovalık sahalarda aşırı ve ani yağışlar, sel ve taşkın riskini artırmaktadır. Bu kriter değerlendirilirken sahamızdaki belirgin akarsu ve dere yatakları etrafından başlayarak 36 metrelik kademeler oluşturacak şekilde beş basamak belirlenmiştir. Son kademe olan 145 metrenin dışında kalan sahalara, yerleşim açısından en uygun yerler olarak ağırlıklandırılmıştır (Tablo 97).

Mevcut çalışma sahamızın çok büyük bir kısmı (%70) bu açıdan sorun oluşturmamaktadır (Harita 55). Ayrıca eski dönemlerde ova tabanında akmakta olan akarsu ve derelerin kanalları içerisinde alınmış olması bu riski azaltmıştır. Elbette kanalların bakımı ve anlık düşen yağış miktarının, kanalların uzun süreli olarak drene edebileceğinden fazla olması, bu konuda her zaman tedbirli olmayı gerektirmektedir. Akarsulara ait oluşturulan alt karar matrisinde yapılan hesaplamalar sonucunda en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 5,06832, tutarlılık indeksi (CI) 0,01708 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,01525 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 97. Yeraltı Su Seviyesi ve Akarsuya Mesafenin Ağırlık Değerleri

Kriter	Ağırlık	(%)	Alt Alternatif Sınıflandırması	Ağırlık	(%)	Şehir Sınırlarındaki Alanı (ha)	Şehir Sınırlarına Göre (%)	Analiz Sınırlarındaki Alanı (ha)	Analiz Sınırlarına Göre (%)
Yeraltı Su Seviyesi (m)	0,11219	11,2	0 - 10	0,03031	3,03	433,54	6,23	433,57	1,91
			11 - 20	0,05541	5,54	999,77	14,36	1000,73	4,40
			21 - 30	0,12698	12,70	577,37	8,29	578,10	2,54
			31 - 40	0,30094	30,09	694,66	9,98	694,88	3,06
			41 +	0,48637	48,64	4257,97	61,15	20022,42	88,09
Ara Toplam				1	100	6963,3	100	22729,7	100
Akarsulara Mesafe (m)	0,05791	5,8	0 - 36	0,06238	6,24	569,52	8,18	2240,75	9,86
			37 - 72	0,09857	9,86	537,33	7,72	2160,37	9,50
			73 - 108	0,16105	16,11	506,71	7,28	2056,58	9,05
			109 - 144	0,26179	26,18	475,40	6,83	1913,53	8,42
			145 +	0,41621	41,62	4874,36	70,00	14358,47	63,17
Ara Toplam				1	100	6963,3	100	22729,7	100

Harita 52. Yeraltı Su Derinliğine Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Harita 53. Akarsuya Mesafeye Göre Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Ağırlık Haritası

Yerleşime uygunluk analizinde kullanılan diğer kriterler ise ana ulaşım hatlarına ve kıyıya olan mesafe durumudur. Ana ulaşım güzergâhlarına yakınlık, yerleşime uygunluk açısından gerek yeni yapılaşma gerekse mevcut yapılaşma üzerindeki değişiklikler için tercih edilen noktalar olarak görülmektedir. Şehirleşmeye bağlı olarak ulaşım hatlarının da yaygınlaşmakta olduğu ve hem nitelik hem niceliksel artış yaşadığı bilinmektedir.

Ulaşım güzergâhlarına olan yakınlık kriteri, 0,02877 değeri ile genel ağırlıklandırmada %2,9'luk bir değere sahiptir. Bu değerlendirme yapılırken 250 metre olan bir tamponlama ile beş sınıf yapılmış ve en yüksek ağırlıklandırma ilk zona verilmiştir (Tablo 98). 1000 metreden daha uzak olan alanlar en düşük değerlendirmeye sahip olmuştur. Uygunluk açısından en yüksek değere sahip olan 0-250 m aralığındaki yerler, çalışma alanı içerisinde yaklaşık %58'lik bir alana sahiptir. Bu durum, çalışma sahamız içerisinde pek çok konumda var olan ulaşım hatlarının varlığı ile değerlendirilebilir (Harita 56). 1000 m üstünde kalan alan miktarı ise yine çalışma sahası sınırına göre 369 ha (%5,3) gibi düşük bir değere sahiptir. Ulaşım hatlarına yakınlık için yapılan alt sınıflandırmaya ait karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 5,38303, tutarlılık indeksi (CI) 0,09576 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,08550 olarak hesaplanmıştır.

Analize dâhil edilen ve genel ağırlıklandırma içinde %1 gibi değeri bulunan kıyıya yakınlık kriteri pek çok açıdan düşünülerek analize dâhil edilmiştir. Deniz ulaşım ve deniz ticaret noktalarına yakınlık, turizm destinasyonlarının kıyıda fazlalığı bunlardan bazılarıdır. Elbette yerleşime uygunluk açısından tek başına bu kriterin ele alınması sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Çünkü bu kriter gere en yüksek oranda yerleşimi beklenen kıyı sahaları litolojik yapı, zemin sıvılaşması, hidrografik unsurlar gibi pek çok açıdan riskli alanlar olarak görülmektedir. Kıyıya yakınlık kriteri, alt sınıflandırma matrisi açısından değerlendirilirken 2000 m olacak şekilde bir çalışma yapılmış ve beş sınıf oluşturulmuştur. Kıyıya en yakın olan 0 – 2000 metre arasındaki kısmın ağırlık değeri en yüksek tutulmuştur (Tablo 98). Kıyıya yakınlık değerlerinin kendi içinde yapılan karar matrisinde en büyük özdeğer (değer λ_{maks}) 5,38612, tutarlılık indeksi (CI) 0,09653 ve tutarlılık oranı (CR) ise 0,08619 olarak hesaplanmıştır. Bu aralıktaki saha, %49,82 ile çalışma sahamızın neredeyse yarısını kapsamaktadır. Geniş tutulan analiz sahasına göre ise bu alan toplam alanın %22,76'lık kısmını oluşturmaktadır (Harita 57).

Tablo 99. Çalışma Alanında Kullanılan Kriterlere Ait İkili Karşılaştırma Matrisi

Karar Matrisi												
Kriterler	Jeolojik Yapı	AKK	Arazi Kullanımı	Yeraltı Suyu	Fay Hattına Mesafe	Akarsulara Mesafe	Eğim	Ulaşım	Yükseklik	Erozyon	Kıyıya Mesafe	Bakı
Jeolojik Yapı	1,00	3,00	3,00	5,00	7,00	7,00	7,00	9,00	9,00	9,00	9,00	9,00
AKK	0,33	1,00	3,00	3,00	5,00	5,00	7,00	7,00	9,00	9,00	9,00	9,00
Arazi Kullanımı	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	5,00	5,00	7,00	7,00	9,00	9,00	9,00
Yeraltı Suyu	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	5,00	5,00	7,00	7,00	9,00	9,00
Fay Hattına Mesafe	0,14	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	4,00	5,00	7,00	9,00	9,00
Akarsulara Mesafe	0,14	0,20	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Eğim	0,14	0,14	0,20	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	5,00	7,00	7,00
Ulaşım	0,11	0,14	0,14	0,20	0,25	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Yükseklik	0,11	0,11	0,14	0,14	0,20	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00	3,00
Erozyon	0,11	0,11	0,11	0,14	0,14	0,20	0,20	0,33	0,33	1,00	3,00	3,00
Kıyıya Mesafe	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,20	0,14	0,33	0,33	0,33	1,00	1,00
Bakı	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,20	0,14	0,33	0,33	0,33	1,00	1,00
Toplam	2,85	5,80	8,69	13,57	20,48	25,47	32,15	40,33	50,00	58,67	68,00	68,00

Tablo 100. İkili Karşılaştırma Matrisine Ait Elde Edilmiş Normalize Karar Matrisi

Normalize Karar Matrisi												
Kriterler	Jeolojik Yapı	AKK	Arazi Kullanımı	Yeraltı Suyu	Fay Hattına Mesafe	Akarsulara Mesafe	Eğim	Ulaşım	Yükseklik	Erozyon	Kıyıya Mesafe	Bakı
Jeolojik Yapı	0,351	0,518	0,345	0,368	0,342	0,275	0,218	0,223	0,180	0,153	0,132	0,132
AKK	0,117	0,173	0,345	0,221	0,244	0,196	0,218	0,174	0,180	0,153	0,132	0,132
Arazi Kullanımı	0,117	0,058	0,115	0,221	0,146	0,196	0,156	0,174	0,140	0,153	0,132	0,132
Yeraltı Suyu	0,070	0,058	0,038	0,074	0,146	0,118	0,156	0,124	0,140	0,119	0,132	0,132
Fay Hattına Mesafe	0,050	0,035	0,038	0,025	0,049	0,118	0,093	0,099	0,100	0,119	0,132	0,132
Akarsulara Mesafe	0,050	0,035	0,023	0,025	0,016	0,039	0,093	0,074	0,100	0,085	0,074	0,074
Eğim	0,050	0,025	0,023	0,015	0,016	0,013	0,031	0,074	0,060	0,085	0,103	0,103
Ulaşım	0,039	0,025	0,016	0,015	0,012	0,013	0,010	0,025	0,060	0,051	0,044	0,044
Yükseklik	0,039	0,019	0,016	0,011	0,010	0,008	0,010	0,008	0,020	0,051	0,044	0,044
Erozyon	0,039	0,019	0,013	0,011	0,007	0,008	0,006	0,008	0,007	0,017	0,044	0,044
Kıyıya Mesafe	0,039	0,019	0,013	0,008	0,005	0,008	0,004	0,008	0,007	0,006	0,015	0,015
Bakı	0,039	0,019	0,013	0,008	0,005	0,008	0,004	0,008	0,007	0,006	0,015	0,015

Tablo 101. Karar Matrisine Ait Öz Değer ve Tutarlılık Verileri

	Öz Değer Vektörü		Öz Değer			
	Ağırlık	(%)				
Jeolojik Yapı	0,26980	26,98033	4,01317			
AKK	0,19047	19,04723	2,89560			
Arazi Kullanımı	0,14505	14,50456	2,16689			
Yeraltı Suyu	0,10896	10,89564	1,60546			
Fay Hattına Mesafe	0,08256	8,25562	1,15081	En Büyük Özdeğer	λ maks	13,62699
Akarsulara Mesafe	0,05731	5,73090	0,79723	Tutarlılık İndeksi	CI	0,14791
Eğim	0,04987	4,98725	0,63603	Tutarlılık Oranı < 0.10	CR	0,09667
Ulaşım	0,02955	2,95523	0,38492			
Yükseklik	0,02339	2,33947	0,29438			
Erozyon	0,01856	1,85600	0,22570			
Kıyıya Mesafe	0,01224	1,22389	0,15544			
Bakı	0,01224	1,22389	0,15544			
	1	100				

Yerleşilebilirlik durumuna göre analizimiz “Kesinlikle Uygun Değil, Uygun Değil, Kısmen Uygun, Uygun, Tamamen Uygun” olmak üzere beş sınıfa ayrılmış, bu sınıflandırma değer tablosu ve harita olarak sunulmuştur (Tablo 102, Harita 58). Doğal çevre unsurlarının baz alınarak yapılan bu analizde şehrin genel olarak yerleşmeye uygun olmayan bir sahada kurulduğu saptanmıştır.

Sonuçlara göre 6.963 hektarlık çalışma alanımız içerisinde yerleşmeye “Tamamen Uygun” ve “Uygun” olan alanlar yaklaşık 491 hektar olarak tespit edilmiş olup bu değer, çalışma alanımızın %7’sine karşılık gelmektedir. Muhtemel yerleşim alanlarının nerelerde olacağı veya nerelere kaydırılacağı konusunda planlama yapmak adına ileriye dönük bir projeksiyon olarak analiz sınırı 22.730 hektar olacak şekilde geniş tutularak alternatif bir değerlendirme daha yapılmıştır. Bu geniş analiz sınırına göre “Tamamen Uygun” ve “Uygun” alanlar 5.254 hektar olarak hesaplanmış olup değer bu analiz sahasının %23,1’ini oluşturmaktadır. “Kısmen Uygun” olarak tanımlanan alanlar, çalışma sahası içerisinde 561 hektara yakın bir alan kaplamakta olup şehir sahasının %8,1’ini oluşturmaktadır. Geniş analiz sınırında ise bu nitelikte 5.977 hektarlık alan bulunmakta olup toplam analiz sınırının %26,3’ünü oluşturmaktadır. “Uygun Değil” olarak tanımlanan arazi, çalışma sahamız içinde %29,3’lük bir orana sahipken geniş tutulan analiz sınırında %23,6’lık orana sahiptir. Değerlendirmelere göre “Tamamen Uygun Değil” olarak tanımlayabileceğimiz araziler, çalışma alanımız içerisinde 3.874 hektar ile %55,6’lık orana sahiptir. Bu değerın çalışma sahamız için yüksek çıkmasının en büyük sebebi, uygunsuz litolojik yapının bulunması ve tarımsal arazilerin geniş yer kaplamasıdır. Aynı sınıftaki arazilerin geniş ölçekli analiz içindeki oranı ise %27 değerine kadar düşmektedir.

Yerleşime uygunluk sonuç haritası değerlendirildiğinde şehrin mevcut kurulduğu saha başta olmak üzere Fethiye Ovası'nın büyük bir kısmının yerleşim açısından uygun olmadığı görülmektedir. Bu durum üzerinde ova tabanının arazi kullanımı açısından tarım alanı, toprak sınıfları içinde verimli olarak değerlendirilmesi, jeolojik açıdan da sağlam olmayan zemin olması başlıca etkenlerdir. Yerleşim için ova tabanı ve kıyı hattı yerine ova bitimi ile başlayan kısmen eğimli, tepelik, sağlam zemin üzeri daha uygun görünmektedir. Bu tip alanlar özellikle Karagedik, Yeni, Pazaryeri, Patlangıç, Karaçulha ve Esenköy mevkiilerinde bulunmaktadır.

Kıyı alanları, kıyıya olan mesafe açısından uygun sahalar olarak görülmesine rağmen genç litolojik birimlerin ve kıyı kumullarının yerleşim açısından uygun olmaması, zemin sıvılaşma riskinin yüksekliği gibi etkenlerden dolayı yerleşim açısından kesinlikle uygun olmayan sahalar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu alanlarda yerleşmenin artması doğal turizm alanı potansiyeline ciddi olumsuz etki edecektir. Ancak kıyıya çok yakın alanların eskiden beri yerleşim alanı olarak kullanılması, bu değerlendirmenin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Şehrin en eski yerleşim yerlerinden olan Karagözler, Cumhuriyet ve Kesikkapı mahalleleri ovalık tabanda olmamalarına rağmen fay hatlarına yakınlık, jeolojik yapı ve çok dik sahaların varlığından dolayı uygun görünmemektedir. Karagözler Mahallesi'nde yer alan Oyuk Tepe Yarımadası ise analiz sonuçlarında yerleşim açısından uygun görünse de kısıtlı bir alan olması ve deniz turizmine elverişli koylarının varlığından dolayı yerleşme açısından temkinli yaklaşılması gereken bir sahadır. Patlangıç ve Taşyaka Mahallesi gibi çevresine kıyasla sağlam zemine sahip alanlar, yapılaşma açısından tercih edilebilecek yerler arasında görülmektedir.

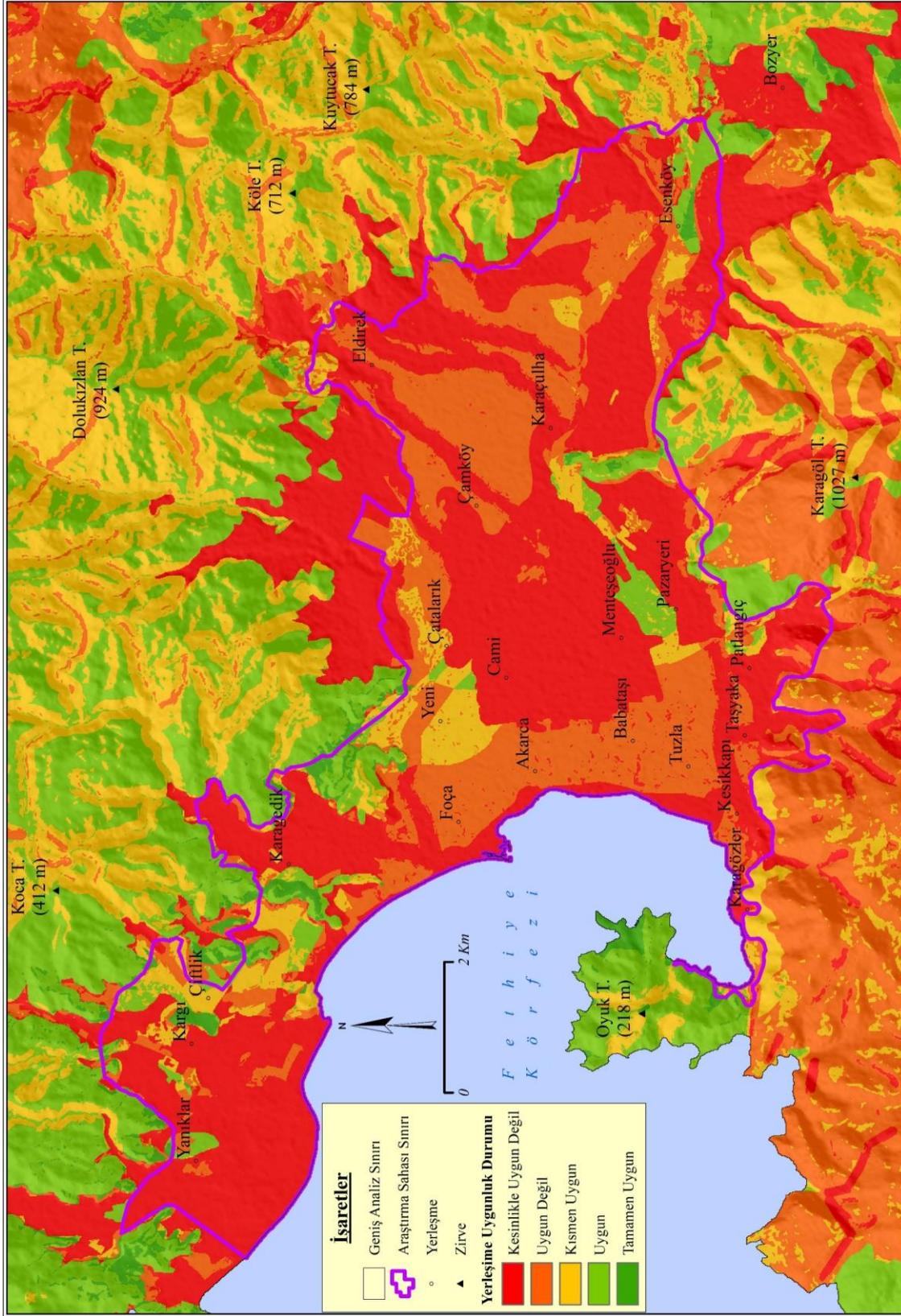
Çalışma sahamızın çevresindeki tepelik alanlardan doğup eğimli dar vadiler içerisinde ilerleyerek körfeze ulaşan özellikle Yanıklar, Kargı, Karagedik ve Eldirek mevkiilerindeki dere yatakları, ani yağışların fazla olduğu dönemlerde sel ve taşkın riskinin yüksek olduğu yerler arasındadır. Buna bağlı olarak bu vadi sahaları ve oluşturdukları birikinti koni alanları yerleşim açısından uygun olmayan yerlerdir.

Bu çalışmadan elde edilen genel sonuçlara göre ilgili kurumlar için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Yerleşim alanlarının gelişiminde farklı bilim dallarının katkıları dikkatle incelenmeli ve iş birlikçi bir yaklaşım izlenmelidir.
- Uzman görüşleri eşliğinde CBS teknikleri, karar vericilere planlama konusunda önemli katkılar sunacaktır.
- Yerleşim alanlarının uygunluğu planlanırken mevcut yerleşim sahaları incelendiği gibi olası öneriler için yerleşim alanını çevreleyen daha geniş alanlar da analiz edilmeli ve muhtemel alanlar belirlenmelidir.
- Yer seçimine dayalı planlama konusunda hedeflerin şeffaf, akılcı ve popülist yaklaşımlardan uzak bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 102. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Yerleşime Uygunluk Analiz Sonuçları

Yerleşime Uygunluk Analiz Sonuçları								
Uygunluk Durumu	Analiz Sınırı (ha)		(%)		Şehir Sınırı (ha)		(%)	
Tamamen Uygun Değil	6.139	11.499	27,0	50,6	3.875	5.912	55,6	84,9
Uygun Değil	5.360		23,6		2.038		29,3	
Kısmen Uygun	5.977	5.977	26,3	26,3	561	561	8,1	8,1
Uygun	4.867	5.254	21,4	23,1	379	491	5,4	7,0
Tamamen Uygun	387		1,7		112		1,6	
Toplam	22.730		100		6.963		100	

Harita 56. Çalışma Sahası ve Yakın Çevresinin Yerleşime Uygunluk Haritası

ALTINCI BÖLÜM

6. FETHİYE ŞEHRİNE DAİR SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Şehirler, zaman içerisinde dikeyde ve özellikle yatayda genişleme eğilimindedir. Bunun yanında karmaşık doğaları gereği pek çok sorunu barındıran ve planlanması hem zaman hem de maddi yönden zahmetli yerleşim birimleridir. Bu doğrultuda şehirlere ait sorunları değerlendirip planlama yaparken geçmişten günümüze şehrin bugünkü durumuna nasıl geldiğinin araştırılması hayati önem taşımaktadır. Bu yapılmazsa ve sadece bugünkü veya kısa dönemlik duruma göre şehre bakılırsa değerlendirme birçok yönden eksik kalacaktır.

İnsan kaynaklı etmenler arasında hızlı nüfus artışı, plansız ve dengesiz şehirleşme, yoğun sanayileşme, tarım alanlarının genişlemesi ve doğru olmayan arazi kullanımı yer almakta olup bu etmenler ekolojik dengeyi bozmaktadır (Garipağaoğlu, 2015, s. 13). Özellikle son yüzyılda gerçekleşen hızlı nüfus artışı, şehirlerdeki sorunları daha da büyük bir hâle getirmiştir. Ortaya çıkan sorunlar mekânsal olabildiği gibi sosyo-kültürel sorunlar da olabilmekte, çoğu zaman birbirlerini güçlü yönde etkilemektedir. Önceki bölümlerde genel olarak Fethiye'nin coğrafi özellikleri, potansiyeli ve yerleşime uygunluk yönünden şartları ele alınmıştır. Bu bilgilere dayanarak bu bölümde Fethiye'nin zayıf ve eksik yönleri üzerinde durulmuş, şehrin karşı karşıya olduğu problemlere vurgu yapılmış ve çeşitli öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Bu kısımda ortaya konan bilgilerin oluşturulmasında saha gözlemlerinden, şehir sakinleri ve resmî kurum temsilcileriyle görüşmelerden, çeşitli literatür okumalarından faydalanılmıştır. Sorunlar incelenirken mekâna ve hizmete ait sorunlar iki başlıkta incelenmeye çalışılmıştır.

6.1. Şehre Ait Mekânsal Sorunlar

Fethiye, sahip olduğu coğrafi şartların etkisiyle tarihin her döneminde yerleşim açısından tercih edilen bir yer olmuş, bu da mekânsal gelişimini sürekli sürdürmesine olanak sağlamıştır. Değişen oranlarda da olsa yerleşim nüfusu sürekli artış göstermiştir. Pek çok etkene bağlı olarak nüfusun çok hızlı artmaya başladığı 1980'ler sonrasında Fethiye'de mekân kullanımına dair sorunlar hızlanmış, özellikle de turizm etkisinin çok arttığı yakın dönemlerde bu sorunların yansımaları daha belirgin hâle gelmiştir. Fethiye, her dönem turizm faaliyetlerine sahne olsa da deniz-kum-güneş üçlemesinin etkisiyle özellikle yaz döneminde çok ciddi nüfus almaktadır. Öyle ki 2022 yılında 153.000 nüfusu olan şehri, nüfusunun 9 katından fazla turist ziyaret etmiştir.

Bu denli göç alan ve hızla artan nüfusa bağlı olarak Fethiye’de ortaya çıkan önemli problemlerden biri konut ihtiyacı ve dolayısıyla arsa ihtiyacıdır. Bu amaçla yapılaşma yoğun bir şekilde devam etmekte ve arsa stoku probleminin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Fakat bu yapılaşma kıymetli tarım alanlarına doğru ilerlemektedir. Bu durum geleceğe dair önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Stockholm Konferansı’nda doğal kaynaklar ve gıda ilişkisi üzerinde duran FAO (Gıda ve Tarım Örgütü) gıda arzının gelecek nesiller açısından da sürekliliğinin sağlanması amacıyla ülkelerin toprak haritalarının yapılarak verimliliğinin belirlenmesi ve toprakların muhakkak korunması gerekliliği üzerinde durmuştur (Yavuz ve diğerleri, 1973, s. 79). Fethiye Ovası’nın genç dolgu alanının öncelikle ziraat amacıyla kullanılması daha uygun olanıdır. Fethiye Ovası’nın içlerine doğru devam eden yapılaşma sorunu, buranın özelinde aslında tüm ülkemizdeki verimli ovaların en büyük sorunu olup verimli tarım alanlarının geri döndürülemeyecek şekilde yok olmasına neden olmaktadır. Fethiye özelinde de bu özelliklerin dikkate alınarak ileriye dönük yerleşme planlarının yapılması, sahip olunan kaynakların korunması adına büyük öneme sahiptir. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası öncesi köy ya da beldelerin sınırları ve içleri ayrı ayrı planlanırken, bu yasa ile bu köy ve beldeler kapatılarak Fethiye’nin mahalleleri durumuna dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte havza bazlı bütüncül bir planlama, ile bu belde ve köyler tek planlama kararına tabi olmuştur. Bu yönlü bir planlama hem ovalık alandaki tarımın sürdürülebilirliği hem de sağlıklı şehirselleşmeyi sağlayacaktır.

Cami, Çatalarık, Çamköy, Eldirek ve Esenköy Mahalleleri sınırlarındaki tarım alanları, ciddi anlamda yapılaşma baskısı altındadır. Bu yapılaşma, bireysel konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik olabildiği gibi tarım alanlarından elde edilemeyen gelirin çok daha fazlasının elde edildiği villa ve apart gibi konaklama alanlarının yapımına yönelik de olabilmektedir. Bahsedilen alanların I. ve II. sınıf toprak sınıfları içerisinde olması, tarımsal kaybı daha çok önemli kılmaktadır. Yine bu yapılaşmanın alt yapı olanakları sağlanmadan gerçekleştiriliyor olması, hem çevresel hem de hizmet anlamında sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Ayrıca raporlara göre bu yapılaşmaların bir kısmı satın alınan tarım alanları üzerine yapılan kaçak yapılaşmalardır. Tarım arazisi niteliğinde olan bu arsaların satın alınıp tarımsal amaç dışında özellikle turizme yönelik inşaat çalışmaları olduğu belirtilmektedir (FTSO, 2021, s. 3). Bu durum altyapı hizmetlerinin temin edilememesine bağlı çevre kirliliği, tarım arazilerinin yok edilmesi, mali sorumlulukların yerine getirilememesi gibi pek çok soruna neden olmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için hukuki yaptırımların sıkılaştırılması, kamu kurumları arasında etkileşimin artırılması ve halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca belirli dönemlerde yönetimler tarafından getirilen imar affi/barışı konularının sıkılaştırılması ve hatta mümkünse olmaması gerekmektedir. Çünkü arazi uygun olmasa da kaçak inşaat yapımının devam etmesi ve belirli zaman sonra bunun normalleşmesi sorun teşkil etmektedir. Yine tarım ve hayvancılıktan elde edilemeyen gelirin, tarım arazilerine yapılan binaların kiralanmasından elde edilmesi bölge halkını buna yönlendirmektedir.

Genel olarak sağlıklı ve modern şehircilikte yerleşme ve endüstri tesislerinin sıcak bölgelerde sırt veya yayla üzerlerinde, soğuk yerlerde ise yamaç ve dağ eteklerinde gelişmesi gerektiği savunulmuştur (Yalçınlar, 1967, s. 63). Bu tip alanlarda hem zemin hem de kıymetli tarım arazilerinin amacı doğrultusunda kullanılması için yerleşmelerin ovanın bitimindeki etek kısımlarına, yamaçlara mümkünse plato sahalarına doğru gerçekleşmesi önemlidir (Garipağaoğlu ve diğerleri, 2015, s. 58). Fethiye’de de benzer bir planlamanın yapılması, mekânın sağlıklı yönetimi açısından önem arz etmektedir. Bu konuda yeni yapılaşmanın Patlangıç, Çamköy, Karagedik, Eldirek ve Çatalarık kuzeyindeki yamaçlık alanlara doğru kaydırılması, ovalık alanlara veya kıyı hattına yerleşim izninin kesinlikle verilmemesi önemlidir. Bölgesel ölçekte bütüncül bir planlama yaklaşımıyla, özellikle trafik ve nüfus yoğunluğunu azaltmaya yönelik çözümler büyük öneme sahiptir. Bu konuda gerek kamu gerekse özel sektör tarafından yapılması planlanan üstyapı yatırımlarının (hastaneler, kamu binaları, alışveriş merkezleri vb) sadece Fethiye merkezine değil; Karaçulha, Eldirek, Kargı, Çiftlik, Yanıklar gibi bölgenin farklı sahalarına sürdürülebilir ve planlı bir şekilde dağıtılması hem nüfusun hem de hizmetlerin dengeli dağıtılmasına imkân sağlayacaktır. Yine bu planlama neticesinde ihtiyaç duyulan yeni arsaların sağlıklı bir şekilde oluşturulması mümkün olacaktır.

Şehrsel kuruluş ve mekân gelişiminde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise zeminin yapısal özellikleridir. Yerleşmeye dair yapılacak planlama ve izinlerde arazinin litolojik ve sismik durumu muhakkak dikkate alınmalıdır. Fethiye’nin birinci derece deprem bölgesi olması, bu konuyu daha da önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda binaların inşa edileceği zeminin depreme karşı dayanıklı yapıda olmasının yanında inşa malzemeleri seçiminde de dikkat edilmelidir. Özellikle yakın bir tarihe kadar bataklık bir saha iken dolgu yapılarak oluşturulan Tuzla Mahallesi başta olmak üzere şehir kıyısında yapılan bina ve tesislerin mevcut deprem riski düşünülerek inşa edilmesi, doğabilecek bir afet açısından büyük öneme sahiptir. Dolgu sahalarının veya deprem açısından riskli alanların, konut sahası yerine park, yol, spor kompleksleri gibi alanlara ayrılması daha sağlıklı bir planlama olacaktır. Bu konuda mevcut yerleşim alanları olan Cumhuriyet, Kesikkapı, Tuzla, Babataşı, Akarca, Foça gibi mahallelerde özellikle kıyıya yakın sahalarda gerekli kontrollerin yapılması; sorunlu binalar varsa bu binalarda kontrollü güçlendirme veya yıkım planlarının uygulanarak gerçekleştirilecek yeni yapılaşma büyük öneme sahiptir.

Şehre ait önemli sorunlardan biri de gün geçtikçe daha çok artan körfez kirliliğidir. Körfezde hem doğal taşınım ile hem de beşerî etkenlerle oluşan ciddi kirlilik söz konusudur (Foto 78). Bazı dönemlerde sıcaklıkların da artmasıyla yoğun alg patlaması problemi de oluşmaktadır (FTSO, 2021, s. 4). Körfezin sahip olduğu coğrafi konumdan dolayı güçlü akıntılara açık olmaması, doğal sirkülasyon ile dip temizliğinin olmamasına yol açmaktadır. Bilindiği gibi şehir ve sahip olduğu kıyılar ülkemizin en önemli turizm destinasyonları arasında yer almakta olup zengin flora ve fauna yapısına sahiptir.

Ekosistem üzerindeki baskının artması, zamanla bölgedeki turizm endüstrisinin yanında ekonomik dengeleri ve yerel halkın geçim kaynaklarını da tehdit edecek; bu da farklı sorunların doğmasına neden olacaktır. Bu durumla başa çıkmak için öncelikle kirliliğin ana kaynaklarının belirlenmesi ve bu kaynakların kontrol altına alınması için sıkı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda atık su arıtma tesislerinin güçlendirilmesi, denizdeki gemi atıklarının kontrolü, plastik kullanımının azaltılması, körfeze ulaşan akarsu ve kanalların taşıdığı kirliliğin yerinde önlenmesi gibi temel adımlar önemli rol oynayacaktır. Ayrıca bilinçlendirme kampanyaları ve çevre eğitimi faaliyetleriyle hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin çevre bilincinin sürekli diri tutulması da önemlidir. Yine çeşitli tekniklerle körfez tabanında biriken cürufun uygun alanlara taşınması gerekmektedir.

Foto 77. Fethiye Körfezi'ndeki Kirlilik, Akarca Mahallesi, 2023

(36° 39' 10.75" K - 29° 7' 4.45" D)

Bu kirlilik üzerinde önemli etkenlerden birisi de körfeze dökülen dere ve akarsuların taşıdığı atıklardır. Şehir sahasının pek çok noktasında hem olası taşkınları önlemek hem de tarım alanlarına kısmen sulama desteği amacıyla kanallar bulunmaktadır. Yine eskiden doğal yatakları içinde çoğunlukla mevsimlik akış gösteren akarsular, rehabilite edilmiş ve çeşitli noktalarda kanallar içerisine alınmıştır. Maalesef akarsular, pek çok insan tarafından şehirlerin doğal boşaltım yolları olarak görülmekte ve bu nedenle ciddi kirlilik tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır (Uğur & Aliğaoğlu, 2019, s. 119) (Foto 79). Katı ve sıvı atıkları körfeze doğru taşıyıcı mekanizmalar durumuna dönüşmüştür.

Ayrıca ovalık alanda kullanılan kimyasal tarım ilaçları da bu kanallar ile körfeze ulaşmakta ve körfezde fiziksel kirliliğin yanında kimyasal kirliliğe de sebep olmaktadır (Foto 80).

Foto 78. DSİ Kanalı, Patlangıç Mahallesi, 2023

(36° 37' 34.42" K - 29° 9' 20.70" D)

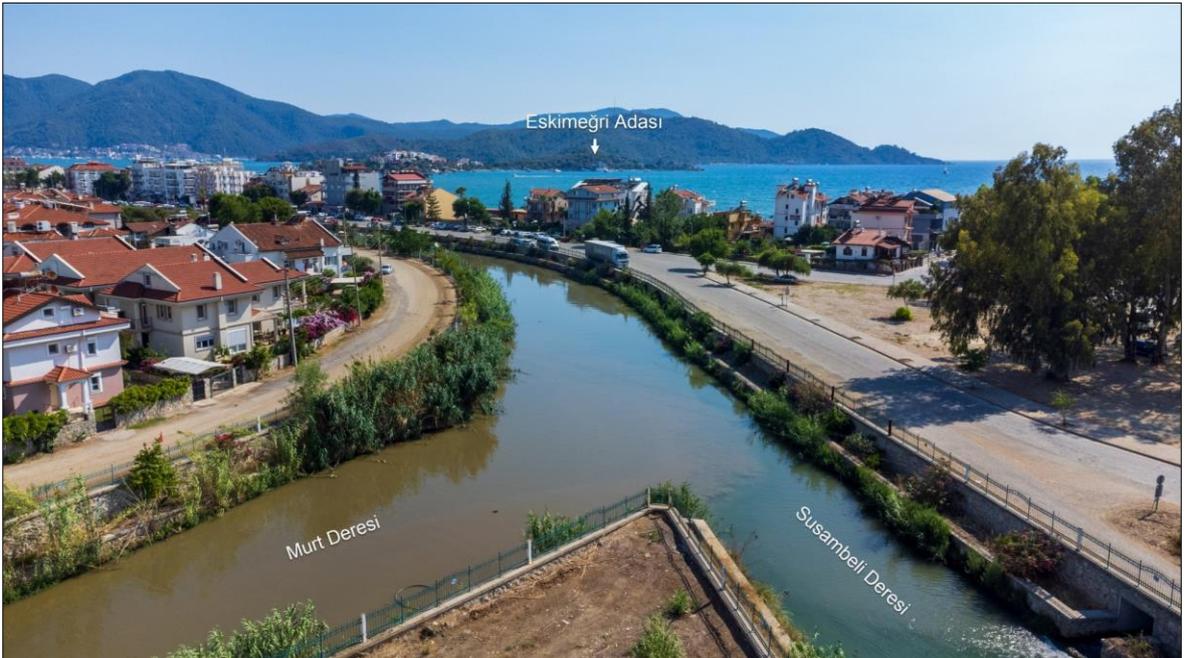

Foto 79. Çalış Mevkisinde Körfeze Dökülen Akarsuda Kirlilik, 2023

(36° 39' 48.96" K - 29° 6' 38.78" D)

Fethiye açısından varolan potansiyelin değerlendirilemediği hususlardan biri de turizm konusudur. Turizm faaliyetlerinin sadece güneş-kum-deniz üçgeninden çıkarılarak yılın tamamına yayılacak şekilde bir planlamaya gidilmesi her açıdan önemli görünmektedir. Bu amaçla Fethiye için yapılması gereken çalışmalardan biri de tüm dünyada yaygınlığı hızla artan kruvaziyer turizmi olanaklarının geliştirilmesidir. Bu konuda önemli eksikliklerden biri, kruvaziyer gemilerinin tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği fakat bunu yaparken de şehir dokusuna ve çevreye zarar vermeyecek uygun bir noktanın limanda belirlenmesidir. Bu konuda bazı kuruluşlar tarafından çeşitli faktörler (derinlik, altyapı, geri hizmet sahası, çevresel ve fiziksel nitelikler vb.) dikkate alınarak liman yer seçim analizleri yapılmış ve çeşitli noktalar alternatif olarak sunulmuştur. Bu noktalar arasında Foça Mahallesi'nde Çalış Plajı'nın en kuzeyi, Çalış Burnu'nun kuzeyi ve körfeze dönük tarafı, Babataşı Mahallesi'nde Fethiye sahil yolu üzeri ve Karagözler Mahallesi sınırlarında Oyuk Tepe Yarımadası'nın doğusunda Orman İşletme Müdürlüğüne ait sahanın kıyısı yer almaktadır (GEKA, 2014, s. 115). Bu sahaların her birinin farklı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Örneğin Fethiye sahil yolu olarak seçilen nokta, yoğun yapılaşma ve yerleşmenin bulunduğu bir saha olup hizmet akışında problemlerle karşılaşılabilir. Yine Çalış Plajı çevresinde seçilen noktalar ise yaz aylarında, plaj turizminin yoğun gerçekleştiği noktalar olup böyle büyük bir liman sahası bu imkanlarda kısıtlayıcı rol oynayabilir. Fakat bu tip projeler üretilirken halihazırda önemli oranda kirlilik tehdidi ile karşı karşıya olan Fethiye Körfezi'nin yükünün daha da artmaması ve yapılacak çalışmalarda bunun öncelikli dikkat konusu olması gerekmektedir.

Fethiye'de denizcilik ve deniz turizmi açısından mekânsal ölçekte düzenlenmesi gereken bir diğer sorun ise tekne bakım, onarım ve kışlama sahaları olarak değerlendirilen yat çekek yeri probleimidir. Mevcut yat çekek yeri ve tersane Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının 2004 tarihli yazısı ile Yanıklar-Karaot mevkindeki kompleks tesis faaliyete geçene kadar geçici işletme izni ile hizmet vermektedir. Fakat 2014 yılında yayımlanan yönetmelik ile kısmi işletme izni olmayan işletmeler, tekne imalat ve çekek faaliyetlerinde bulunamamaktadır. Bu sebeple 1980 yılından bu yana Karagözler Mahallesi'nde İkinci Karagözler mevkinde dar ve sıkışık bir alanda hizmet vermeye çalışan işletme, özellikle yat imalatı hususunda önemli bir yer edinilebilecekken bu fırsatı değerlendirememektedir (FTSO, 2021, s. 21; FTSO, 2015, s. 7) (Foto 81). Bu problem aynı zamanda teknelerin yapım ve bakımı esnasında ortaya çıkan kimyasalların deniz suyuna karışmasından dolayı körfez kirliliği konusunda da etkili olan faktörlerden biridir. Artan denizcilik ve turizm faaliyetleri ile birlikte burada bulunan tesis hizmet vermekte sıkıntı yaşamakta; ayrıca artan konut alan ihtiyacından dolayı yapılaşmanın genişleme sahası olarak görülmekte; yine koy ve körfezleri ziyaret eden turistler için de olumsuz bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Yeni yat-çekkek yeri sahasının, şehir sınırlarımızın kuzeybatısında Yanıklar Mahallesi Karaot mevkiinde yer alan 75 dönümlük bir alanda yapılması

projelendirilmiştir. Fakat 1999 yılından bu yana projenin tamamlanması mümkün olamamıştır. Projenin tamamlanması geciktikçe bölge için çok önemli olan mavi tur faaliyetleri zarar görmekte, üretim hızlanamadığı için ciddi ekonomik kayıplar olmakta ve bu durum diğer bağlı sektörlerle sirayet etmekte, olumsuz hava koşullarında açık denizde kalan tekne ve yatlar zarar görmekte ve sorunlu teknelerin bakımı yapılamadığı için çevresel sorunlar süreklilik göstermektedir. Planlı ve geniş bir hizmet sahası olarak düşünülen Karaot Projesi hayata geçirildiğinde bu sorunların büyük bir kısmının ortadan kalkacağı öngörülmektedir.

Foto 80. Tekne Bakım Alanı, Karagözler Mahallesi, 2023

(36° 37'23.99" K - 29° 5' 30.33" D)

Küresel pandemi sonrası pek çok alışkanlık ve eğilim değişmiş olup bunlardan bir tanesi de turizm tercihleridir. Tatil anlayışı değişen insanlar son dönemlerde kamp kurma ve karavan faaliyetlerine de yönelmiştir. Çalışma alanımız içinde yer alan problemlerden biri de kamp ve karavan turizmi için yerel yönetimler tarafından tanımlanmış bir mekânın bulunmayışıdır. Buna bağlı olarak turizm sezonunda pek çok karavan yol kenarına park etmiş durumda olup düzensiz bir çadır dağılımı da söz konusudur. Bunun sonucunda çevresel kirlilik ve kontrol ile denetimin mümkün olmaması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun giderilmesinde yönetim birimleri temel sorumluluğa sahip olup uygun alanların bu amaçla tahsis edilmesi gerekmektedir.

Artan nüfus ve şehrin mekânsal genişlemesine bağlı olarak şehir içinde tamamen çevrelenmiş olan ve Taşyaka Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Fethiye Sanayi Sitesi'nin hem yeri hem de bünyesindeki düzensizlik önemli sorunlardan biridir. Bu sanayi bölgesi trafik sıkışıklığı, çok yönlü (gürültü, çevre, peyzaj vb.) kirliliğinin de olduğu bir yer durumuna dönüşmüştür (Foto 82). Yapılan bazı anket çalışmalarında ankete katılan vatandaşların %82'sinin sanayi sitesinin uygun görülen başka bir yere taşınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuda yapılan fizibilite raporuna göre küçük sanayi sitesinin taşınmasına uygun alan olarak Fethiye-Antalya karayoluna cephe olacak şekilde Uğurlu mevkisinde yaklaşık 550.000 m² büyüklüğünde bir alan düşünülmektedir. Şehir merkezlerinde faaliyetlerine devam eden işletmelerin, planlı ve düzenli sanayi bölgelerine taşınması ve mevcut küçük sanayi bölgelerinin yıkılarak şehir estetiğine katkı sağlayacak yapılar hâline dönüştürülmesi büyük önem taşımaktadır. Yeni sanayi bölgelerinin oluşturulması ve mevcut küçük sanayi bölgelerinin bu alanlara taşınması, yeni iş imkânlarının açılmasını, ek istihdam olanaklarının sağlanmasını ve kaliteli, teknolojik üretim ve hizmet sunumunu beraberinde getirecektir (FTSO, 2021, s. 3). Yapılacak böyle bir taşınma ile şehir merkezindeki bu karmaşa azalacak, çevresel kötü görüntü ortadan kalkacaktır. Taşınma sonrası boşa çıkan bu alan yine otopark sistemine dönüştürülerek şehir merkezindeki büyük park yeri sorununun çözümünde katkı sunabilecektir (Foto 83).

Foto 81. Fethiye Sanayi Sitesi, Taşyaka Mahallesi, 2023

(36° 37' 26.70" K - 29° 8' 17.80" D)

Foto 82. Fethiye Sanayi Sitesinde Bir Alan, Taşyaka Mahallesi, 2023

(36° 37' 26.70" K - 29° 8' 17.80" D)

Sanayi ve imalat konusunda değinilmesi gereken bir diğer husus ise çalışma alanımızda bulunmayan Organize Sanayi Bölgesi'dir. Muğla ili genelinde tek organize sanayi bölgesi Milas'ta bulunmaktadır. Fethiye, daha önce de belirtildiği gibi büyük ölçekli olmasa da orta ve küçük ölçekli çok farklı sektörde üretim yapan imalat tesislerine sahiptir. Maden, mobilya, yat-tekne, makine, orman ürünleri, tarımsal ürünler ve gıda ürünleri bunların başlıcalarındandır. Fakat mevcut bu tesislerin büyük bir kısmı Fethiye merkez Atatürk Caddesi ile çevre yolu üzerinde dağınık bir şekilde âdeta serpilmiş durumda olup fonksiyonel yapıdan uzak kalmaktadır. Bu da şehrin kullanım açısından fonksiyonel ve mekânsal bir planlama ile bir Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Organize sanayi bölgeleri, şehir planlamasına ve sanayinin gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu bölgeler, sanayi firmalarının faaliyetlerini düzenli ve sürdürülebilir bir şekilde yürütmelerine olanak sağlar. Ayrıca OSB'ler, işletmelerin alt ve üstyapı ihtiyaçlarını karşılayarak, lojistik bağlantıları güçlendirerek, hammadde teminini kolaylaştırarak ve teknolojik yeniliklere uygun çalışma ortamları sunarak imalat sektörünün verimliliğini artırır. Bu sayede hammadde ve üretim maliyetlerinde düşüş sağlayarak ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunur (FTSO, 2021, s. 16). Bu bağlamda hızla büyüyen ve gelişen şehirdeki bu sorunun doğru bir planlama ile geleceğin hedefleri de düşünülerek çözülmesi büyük bir öneme sahiptir.

Bu amaçla Fethiye ve çevre şehirlere hizmet vermesi planlanan bir OSB sahası planı mevcuttur. Bu plan dâhilinde tesisin kurulması planlanan yer; Fethiye-Antalya-Burdur-Denizli karayolu kavşak noktasında, Antalya serbest bölgesine, limanına ve havalimanına uygun bir konumda yer almaktadır (FTSO, 2017, s. 60). Fakat Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği'ndeki "Yeni bir OSB yer seçimi talebinin değerlendirmeye alınabilmesi için il genelindeki ihtisas OSB'ler hariç diğer OSB'lerde bulunan toplam sanayi parsellerinin en az %75'inde üretim veya inşaaata başlanmış olması gerekir" hükmünden dolayı çalışma alanımızda bu düşüncenin uygulamaya geçilmesinde problem görünmektedir. İlgili oda ve kuruluşlar, bu kararın revize edilerek OSB'lerin değerlendirilmesinin mesafe bazlı ele alınması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Yine planlanan OSB sahasıyla ilgili bir diğer problem ise seçilen alanın Fethiye şehir merkezine uzak bir lokasyonda kalmasıdır.

Çalışma sahamız, sadece ülkemiz için değil; yurt dışı piyasalar açısından da önemli bir tarımsal üretim merkezidir. Tarımsal üretim konusunda özellikle su ürünleri gibi hayvancılık ürünleri de eklendiğinde bölgenin potansiyeli daha iyi anlaşılmaktadır. Fakat çalışma sahamız içindeki ve çevresindeki tarımsal ürün işleme tesisleri dağınık, birbiri ile çok fazla entegre olmamış ve henüz istenilen potansiyele erişememiş durumdadır. Tarımsal ürünlerin işlenip daha yüksek katma değere sahip ürün durumuna getirilmesi önemlidir. Bu amaçla tesislerin birbiri ile daha entegre ve daha verimli oldukları sadece gıda ve tarım ürünlerine yönelik sanayi sitesinin kurulması önem arz etmektedir. Bu tarzda kurulacak tarıma dayalı bir organize sanayi sahası hem bölge halkının istihdamına katkı yapacak hem de gıda sanayisi başta olmak üzere diğer sektörlerin gelişmesine zemin hazırlayacaktır. Ayrıca bu sadece Fethiye için değil; Seydikemer, Dalaman, Çamköy gibi diğer ilçeler için de gelir getirici tesis ve istihdam alanı olabilecektir.

Şehre ait tespit edilen bir diğer sorun ise gündün güne artış gösteren trafik ve otopark sorunudur. Temel olarak artan nüfusun etkisiyle şehir içi trafik ve park sorunu gün geçtikçe daha da büyüyen bir sorun hâline gelmiştir. Özellikle turizm faaliyetlerinin arttığı yaz dönemi, şehir içi trafik ve park yeri sorunu içinden çıkılmaz bir hâl almaktadır. Bu trafik sıkışıklığının en önemli nedenlerinden biri ise mevcut otoparkların yetersizliği, ana arterlerde yol boyu parkların çok fazla olması ve bazı noktalarda yolların trafik yükünü kaldıramamasıdır (Foto 84). Öyle ki şehir merkezinde araçlarını park etmek isteyenlerin yer bulabilmek için birkaç defa trafikte tur atmaları, trafiği daha da hantallaştırmaktadır. Yine mevcut park yerlerinde özellikle esnafın araçlarını çok uzun süreli park etmeleri sorunu daha da büyümektedir.

Foto 83. Fethiye’de Trafik ve Park Yeri Sorunu, 2023

(36° 37’19.71” K - 29° 6’ 16.78” D)

Bu sorunun en aza indirilmesi için sunulabilecek bazı çözüm önerileri şunlardır:

- Özellikle Karagözler, Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla gibi şehrin en yoğun hareketliliğinin yaşandığı mahallelerdeki park yerlerinde araçların park süresinin (ücret ayarlaması gibi metotlarla) kısaltılarak uzun park sürelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Yine bu yoğun mahallelerde gerekli imar düzenlemeleri yapılarak mevcut kısımlarda yolların genişletilmesi gerekmektedir.
- Özellikle toplu taşımada gerekli düzenlemelerin yapılarak halkın toplu taşıma kullanım oranını artırılmalı ve şehir merkezine inen bireysel araç kullanımının azaltılması gerekmektedir.
- Coğrafi koşulları uygun olan bazı alanlara çok katlı otopark tesislerinin yapılması park sorunu açısından hayati öneme sahiptir.
- Özellikle trafik probleminin yoğun olduğu merkezde insanların sıklıkla gitmesi gereken belediye, müdürlükler, PTT gibi kurumlara ait ek hizmet birimleri, merkez trafiğini artırmaktadır. Bu doğrultuda nüfus müdürlüğü, ilçe milli eğitim müdürlüğü, tapu müdürlüğü gibi halkın çokça ihtiyacı olan birimlerin daha az yoğunluğun olduğu mahalle ya da bölgelere taşınması önem arz etmektedir. Bu şekilde hem vatandaşların tek bir noktaya bağlı

kalmasının önüne geçilerek hizmet ağı genişletilmiş olacak hem de trafik sorununa bir miktar çözüm bulunmuş olacaktır. Örneğin Fethiye İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, Çatalarık mevkinde bulunan Liseler Yerleşkesi sahasına yakın bir alana taşınabilir. Yine Belediye hizmet binaları Karaçulha, Çamköy veya Eldirek Mahallerinde tespit edilen uygun lokasyonlara taşınarak yoğunluk azaltılabilir.

- Şehir içi toplu taşıma duraklarına ait ceplerin genişletilerek yolcu indirme ve bindirme esnasında bu araçlardan kaynaklanan sıkışıklığın giderilmesi gerekmektedir.
- Yetkili kurumlarla taşımacılığa dair sürekli istişarede bulunarak proje ve fikir alışverişi yapılması, güncel ve sürdürülebilir projeler üretilmesi gerekmektedir.

Kamu kurumlarınca alınan kararların ve kuralların yaptırımında esneklik gösterilmemesi, vatandaşların geçerli kurallara uyulmadığında herkes adına aynı yaptırımların yapılacağını bilmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Fethiye için bir diğer mekânsal kullanım sorunu ise artan nüfus ve buna bağlı olarak gelişen şehirsiz büyüme ile otogarın şehir içinde kalmış olmasıdır. Bu durum önemli bir sorun olan yoğun şehir içi trafiğinin rahatlatılması konusunda da önemli bir adım olacaktır. Otogar ve yan nüvelerinin Fethiye-Seydikemer Yolu'na yakın bir güzergâha taşınması, merkeze giriş yapan otobüs ve minibüs sayısını önemli oranda azaltacaktır. Ayrıca boşa çıkan eski otogar sahası, daha önce de değinildiği gibi şehirde önemli bir eksiklik olan çok katlı otopark sahasına dönüştürülerek merkezi park sorununa da önemli katkı sunacaktır.

Bir diğer dikkat çeken mekânsal sorun ise Fethiye Devlet Hastanesinin bulunduğu yerdir. Fethiye'nin en büyük sağlık kuruluşu olan ve Akarca Mahallesi'nde kıyı sahasında kalan Fethiye Devlet Hastanesi de hem turizm sahasında olması hem de en yetkin sağlık kuruluşu olmasından dolayı sürekli yoğunluğun yaşandığı alanlardan biridir. Öyle ki hastane sadece Fethiye sakinlerine değil; Seydikemer, Dalaman, Çameli gibi komşu ilçelerde tedaviye ihtiyaç duyanlara da hizmet vermektedir. Bu açıdan da değerlendirildiğinde hem bulunduğu sahada oluşturduğu trafik hem de diğer bağlı faaliyet alanlarını etrafına toplamış olmasından kaynaklanan yoğunluktan dolayı yeniden planlama gerektiren bir durumdur. Zamanla şehir nüfusunun daha da artması beklenen bir durum olduğundan bu planlamanın kısa vadede hayata geçirilmesi önemlidir. Bu doğrultuda yeni hastane sahasının yapılaşma ve nüfus yoğunluğunun henüz çok olmadığı Çatalarık ve Eldirek gibi mahallelerde uygun bir sahaya planlanması sürdürülebilir şehirleşme açısından sağlıklı olacaktır.

6.2. Hizmet ile İlgili Sorunlar

Şehirlerdeki sorunların bir kısmı idari sorunlar olup bunların yürütülmesi ve denetlenmesi merkezî veya yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bazı anket çalışmalarında Büyükşehir Yasası'ndan sonra köy iken mahalleye dönüşen yerlerde yol, su, temizlik gibi hususlarda ilçe belediye ve büyükşehir belediyesi arasında görev ve yetkilerin dağıtılmasına rağmen aksaklıkların yaşandığı, bunda da en önemli faktörün yeni yetki sahasına olan yabancılıktan kaynaklandığı belirtilmiştir (Acar & Koç, 2016, s. 184). Hizmetsel sorunların ele alındığı bu kısımda özellikle Fethiye'de yaşayan vatandaşlar ve kamu görevlileri ile yapılan görüşmelere ek olarak saha gözlemlerinden de faydalanılmıştır. Genel olarak mekânsal sorunlar kısmında bahsedilen bazı sıkıntılar, hizmet konusunda da vatandaşın beklediği çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen hizmet ile ilgili şehirselle sorunlar aşağıda maddeler hâlinde sunulmuştur.

- Bozuk olan yolların hızlı bir şekilde onarılmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Özellikle Fethiye'nin eski yerleşim alanlarındaki yolların yoğun turizm sezonunda önemli bir şehirselle stres sebebi olduğu düşünülmektedir.
- Yine pek çok noktada dar olan yollara uygunsuz park edilmiş araçların trafiği güçleştirdiği, bu hususta denetimin sıklaştırılması ve gerekli cezai yaptırımların uygulanması gerekliliği belirtilmiştir.
- Kıyıya yakın bazı bölgelerde daha çok hissedilen körfez kirliliği için gerekli denetimlerin artırılması, bir diğer hizmet talebi olarak değerlendirilmiştir.
- Bölgede faaliyet gösteren kamu kurumlarının var olan büyük turizm potansiyelini hem ülke hem de yurt dışında daha etkin bir şekilde tanıtarak bölge istihdamına yönelik önemli katkı sunacağı, bu konuda birtakım faaliyetler yapılıyor olsa da yeterli olmadığı ifade edilmiştir.
- Fethiye turizminde önemli bir yer tutan ören yerleri başta olmak üzere turizm sahalarının temizliğinin daha yoğun ve düzenli yapılması bu konuda denetimlerin sık olmasının gerekliliği çok defa dile getirilmiştir.
- Serbest piyasa ekonomisinin bir özelliği olarak fiyatlar genel olarak arz talep dengesiyle belirleniyor olsa da turizm sahası olmasının getirdiği yoğun beşerî sirkülasyondan dolayı her alanda (konut, arsa, konaklama, gıda, tarım ürünü vb.) fiyatların çok değişken olduğu, bu doğrultuda Fethiye'de fiyat istikrarının sağlanması hususunda gerekli kamu birimlerince denetimlerin yapılmasının çok önemli olduğu vurgulanmıştır.

- Tarım alanlarına yapılan kaçak yapılar hususunda yetkili kurumların denetimlerini sıklaştırması ve yaptırımların ağırlaştırılması da hizmet anlamında arzu edilen talepler arasındadır.
- Büyük bir kısmı Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırlarında kalan ve Fethiye’de yürürlükteki imar planlarının ihtiyaçlara cevap veremediği, bu konuda yeni revizyon ve planlara ihtiyaç olduğu yetkililer tarafından ifade edilmektedir.
- Şehirdeki trafik yoğunluğunun azaltılması için gerekli projeler ve çalışmalar yapılarak hafif raylı sistemin kazandırılması, şehre dair bir diğer hizmet talebi olarak kaydedilmiştir.
- Bölgede çok sıkça bahsedilen bir diğer sorun ise emlak sektöründe kayıt dışılığın çok fazla olması ve bu konuda haksız kazancın yanı sıra vatandaşın mağdur edilmesi hususudur. Bu konuda yetkili kurumlarca denetimlerin artırılması ve caydırıcı cezaların uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

İfade edilen bir diğer sorun ise özellikle yabancıların edindiği mülkleri kayıt dışı olarak kiralaması sorunudur. İklim ve çevrenin yaşamaya çok elverişli olduğu Fethiye’ye turist olarak gelen insanların burada satın aldıkları konutları, zamanla diğer yabancı ülke vatandaşlarına sattıkları; bu konutların da sahipleri tarafından yüksek ücretler karşılığında kayıt dışı kiralandığı belirtilmekte, bu konuda bölgede önemli miktarda konuta sahip olan İngiliz ve Hollandalı turistlerin ön planda olduğu vurgulanmaktadır. Bu amaçla yerel yönetimlerin yanında ulusal ölçekte konu ile ilgili yasal yaptırımların ve denetimlerin artırılması beklenmektedir. Çünkü bu husus bölgede dâimi faaliyet gösteren otel hizmetlerinin ciddi gelir kaybına da yol açmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmaya konu olan Fethiye şehri, Türkiye'nin güneybatısında, Muğla ili sınırları içerisinde yer alır. İdari olarak 22 mahalleden oluşan şehir yaklaşık 70 km²lik alana sahiptir. Şehir, Fethiye Körfezine kıyı olup güneyde Patlangıç, batıda Karagözler, doğuda Eldirek ve kuzeyde Kargı mahallelerinden oluşan bir dış sınıra sahiptir.

Geçmiş antik çağlara kadar dayanan Fethiye'nin kuruluş ve gelişiminde coğrafi faktörlerin mutlak etkisi söz konusudur. Körfezin, ovanın ve ova bitimindeki tepelik alanların varlığı şehir üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

Şehrin esas yerleşme alanı olan ova tabanının bitip yükseltinin başladığı doğu ve kuzey kesimlerde akarsular tarafından aşındırılmış plato düzlükleri ve vadiler bulunmaktadır. Yine bu akarsular getirdiği malzemeler yükseltinin azalıp ovanın başladığı alanlarda yer yer birikinti konisi ve dağ eteği ovaları oluşturmuştur. Yerleşmenin önemli kısmı Fethiye Ovası üzerinde bulunsa da yer yer yeni yapılaşmalar yükseltinin artmaya başladığı kısımlar üzerinde de görülmektedir. Şehrin de içinde bulunduğu alan Türkiye'de birinci derecede deprem sahası olup yakın dönemler içinde de pek çok yıkıcı depreme sahne olmuştur. Bu riskin yanında yapılaşmanın alüvyal taban üzerinde büyümesi ve çeşitli etkenlerle zemin sıvılaşması gibi bir riskin bulunması oluşabilecek yeni bir depremde riski daha da artırmaktadır. Tuzla Mahallesi başta olmak üzere Kesikkapı ve Babataşı mahalleleri bu yönden yüksek riskli sahalar arasındadır.

Fethiye'de nemli, mezotermal su eksiği yaz mevsiminde kuvvetli, tam okyanusal bir iklim etkili olmaktadır. Thornthwaite su bilançosu hesaplamasına göre ise aralık-mart döneminde toprak suya doygun hâle geçmekte ve fazla su akış hâline geçmektedir. Çalışma sahasındaki en önemli akarsuyu Murtbeli ve Susambeli Deresi oluşturmaktadır. Çalışma sahasında alüvyal ve kolüvyal topraklar ağırlıkta olmakla birlikte kırmızı-kahverengi Akdeniz toprakları da yer almaktadır.

Tarihin çok eski dönemlerinden bu yana Telebehi, Telmessos, Makri, Meğri gibi farklı isimlerle varlığını devam ettiren Fethiye hemen her dönem çevresinin önemli yerleşmelerinden biri olmayı başarmış ve mekânsal büyümesini sürdürmüştür. Antik çağlara kadar giden şehir, Cumhuriyet Dönemi'nin ortalarına kadar körfezin güneyinde dar bir sahada var olmuştur. Fethiye'nin Cumhuriyet Dönemi'nde, özellikle de 1980'lerden sonra mekânsal gelişimi önceki tüm dönemlere nazaran çok hızlı olmuştur. Bu durum üzerinde artan turizm fonksiyonunun ve ulaşım hizmetlerinin etkisi çok büyük olmuştur. Yine Fethiye Ovası üzerinde yapılan yoğun tarımsal faaliyetler ve elde edilen ürünler, ticaretin canlılığında destekleyici bir unsur olmuştur. 2000'li yılların başından itibaren şehirde aktif

yükseköğretim kurumlarının hizmet vermeye başlaması, şehrin her açıdan büyümesini hızlandırmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaklaşık 20 hektar olan şehir alanı 1965'te yaklaşık 80 hektara, 1990'ların başında 680 hektara ulaşmış olup daha sonrasında pek çok coğrafi unsurun etkisiyle hızlı bir büyüme yaşamış ve günümüzde yaklaşık 7.000 hektara ulaşmıştır. 2012 yılında yayımlanan ve kısaca Büyükşehir Yasası olarak bilinen yasa çerçevesinde şehrin de içinde bulunduğu Fethiye İlçesi bünyesindeki köy ve beldeler lağvedilmiş, idari taksimat 41 mahalle olacak şekilde düzenlenmiştir. Çalışma kapsamında tüm bu mahalleler idari sınırlarına göre şehir sınırına dâhil edilmemiş, şehir coğrafyası kriterlerine göre şehir alanı tespit edilmiştir. Şehrin morfolojik yapısı da geçen zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. İlk Çağ'dan Cumhuriyet Dönemi'ne kadar körfezin güney kıyısında şimdiki Karagözler, Cumhuriyet ve Kesikkapı mahallerinin bulunduğu dar bir alanda yer alan şehir, zamanla kıyı boyunca kuzeye ve ova üzerinde doğuya doğru genişleme eğilimi göstermiştir. Şehrin genişleme sahasında önemli bir yükselti ya da doğal engelin bulunmaması, bu mekânsal genişlemeyi hızlandırmıştır.

Uygun coğrafi koşullara sahip Fethiye'nin mekânsal büyümesi ile nüfus artışı da paralellik göstermiştir. 1927 yılında sadece 3.105 olan şehir nüfusu 2000 yılında 50.689, 2022'de ise 153.532 kişiye ulaşmıştır. Söz konusu bu artış üzerinde ülkemizde genel olarak yaşanan kırdan kente göçün etkisi başta olmak üzere bölgenin turizm fonksiyonunun belirgin bir şekilde ortaya çıkması ve bu olanaklara erişebilirliğin artması etkili olmuştur. Bölgedeki tarımsal faaliyetlerinin de nüfus artışı üzerinde önemli etkisi vardır. 2022 yılında mahalle ölçeğinde şehir nüfusunun en az olduğu yer, 2.128 kişi ile Fethiye'nin en eski yerleşim alanlarından olan Karagözler olurken en kalabalık yer ise 16.662 kişi ile belde iken mahalleye dönüşen Karaçulha Mahallesi'dir. 2022 yılı nüfus verilerine göre yoğunluğun en fazla olduğu mahalle, 4.595 kişi/km² ile Pazaryeri Mahallesi iken; en az olduğu yer ise 487 kişi/km² ile Yanıklar Mahallesi'dir. Şehir turizm fonksiyonunun etkisiyle özellikle yaz döneminde önemli sayıda yerli ve yabancı turist ağırlamakta ve daimi nüfus miktarının çok üstünde nüfusa hizmet vermektedir. 2022 yılında şehir 650 bini yerli, 730 bini yabancı olmak üzere yaklaşık 1,4 milyon turist ağırlamıştır.

Yaklaşık 7.000 hektarlık alan kaplayan şehir içindeki kullanım alanlarına bakıldığında en büyük alan 2.894 ha ile kullanım dışı/boş alanlara aittir. Kıyıya yakın mahallelerde yoğunlaşmış olmakla birlikte ova içlerine doğru sokulan konut alanlarının kapladığı alan 515 hektardır. Konut alanlarının şehir genelinde dengeli ve planlı dağılmamış olması sağlıklı kentleşmenin geleceği için bir problem olarak görülmektedir. Özellikle son yıllarda yapılaşmanın Fethiye Ovası'na doğru hızlanması alt yapı hizmetleri eksikliği, çevre kirliliği, tarımsal alanların ve üretimin zarar görmesi gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

117 hektarlık ticaret alanları ve 70 hektarlık küçük ölçekli sanayi sahaları dikkat çeken mekânsal kullanımlar arasındadır. Ticari alanlar şehrin tek bir bölgesinde toplanmamış olmakla birlikte şehrin ilk

kurulum sahası olan Cumhuriyet Mahallesi'nde yoğunluk gösterir. Burada yer alan Paspatur Çarşısı önemli ticari mekânlardan biridir. Bunun haricinde D400 karayolu güzergahı ve kıyı kuşağı boyunca farklı nitelikte ticari alanlar yer almaktadır. Bu ana ulaşım güzergahı temel fonksiyonları yakınına doğru çekerek şehrin gelişim yönü üzerinde de etkili olmaktadır. Şehir içindeki park ve bahçelerin dağılımları mahallelere göre orantılı olmayıp büyük park sahaları turizmin de yoğunlaştığı kıyı boyunca uzanan mahalleler içinde kalmaktadır. Çalışma sahamız içinde değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise önemli büyüklükteki tarımsal alan ve üretimdir. Araştırma sahamızda 600 hektar mera ve ağaçlık alanın yanında 1.337 hektar açık tarım, 639 hektar örtülü tarım (sera) alanı bulunmaktadır.

Çalışma alanındaki en büyük karayolu ulaşım güzergahı şehri kabaca güneydoğu-kuzeybatı yönünde kesen D400 karayoludur. Bu yol, Antalya ve Muğla arasında ana ulaşım yollarından biri olup pek çok fonksiyon sahasını çevresine toplamaya devam etmektedir. Diğer önemli cadde ve bulvarlar ise şehrin eski yerleşim birimlerini D400'e bağlayan İnönü Bulvarı ile güney-kuzey istikametinde kıyıya paralel uzanan Mustafa Kemal ve Adnan Menderes Bulvarlarıdır. Bu cadde ve bulvarları, şehrin pek çok noktasında dik istikamette kesen sokak ve caddeler bulunmaktadır. Bunun yanında hem turizm hem de ticari anlamda hizmet veren liman fonksiyonu, çok eski dönemlerden bu yana Fethiye için önemini korumaktadır.

Fethiye, turizm potansiyeli çok yüksek bir konumda yer almaktadır. Turizm olanakları ve coğrafi çekicilikler yanı sıra zengin tarihî geçmişinden kaynaklanan kültürel turizm alanları ve son zamanlarda artış gösteren ekoturizm noktaları, Fethiye'yi turizm açısından daha da bilinen ve tercih edilen bir cazibe merkezi hâline getirmektedir. Ayrıca küresel ölçekte gittikçe yaygınlaşan kruvaziyer gemi turizminin uğrak noktalarından biri olan Fethiye, yapılacak yatırımlarla birlikte daha büyük pay alacaktır. Turizm faaliyetine yönelik olarak şehir sahasında ve çevresinde çok sayıda otel, motel ve konaklama tesisleri bulunmaktadır. Fakat artan nüfus ve turist baskısıyla turizm alanları, plajlar ve deniz üzerinde baskı artmakta olup bunların sürdürülebilir kullanımı hususunda dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca körfeze ulaşan akarsuların, kanalların taşıdığı atıklar körfez içi su kalitesinin bozulmasına yol açmış, bu durum kıyı turizmini de olumsuz etkilemiştir.

Fethiye ticari anlamda da önemli kaynak ve ürünlere sahiptir. Özellikle yaş meyve sebze, maden ve metaller, gemi ve yat ürünleri ile su ürünleri ticareti ön plandadır. Seracılık faaliyetlerinden elde edilen ürünler bölge ekonomisi için önemli bir yer tutmaktadır. Bu hususta kurulacak organize sanayi ve gıda kompleksleri ile şehrin ticari hacminin ilerleyen dönemlerde daha da büyümesi beklenmektedir. Çeşitli sorunları olsa da Karagözler Mahallesi içindeki yat bakım sahası şehir için önemli bir ticari sahadır. Karaot mevkisindeki proje sahasına taşındığında çok daha yüksek kapasitede ticari hacme sahip olması ön görülmektedir.

Fethiye eğitim ve sağlık fonksiyonu bakımından da çevresini etki sahası içine almıştır. Şehrin pek çok noktasında ilk ve orta dereceli okullar yer almakta bu konuda eğitim mekanlarına ulaşmada herhangi bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Çatalarık Mahallesi'nde yapılan Liseler Yerleşkesi eğitim alanlarının yeni yoğunlaşma sahalarından biri olarak görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların başı itibariyle kurulan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ne bağlı fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulları eğitim açısından şehrin çekim alanlar arasında olmuştur. Fethiye'de başta kamu ve özel hastaneler, ağız ve diş sağlığı merkezi ile aile sağlığı merkezleri sadece şehir sakinlerine değil aynı zamanda çevre yerleşim birimlerine de hizmet vermektedir.

Bir sahada yerleşime uygunluğu etkileyen temel coğrafi kriterler içerisinde on iki kriter belirlenmiş ve bu kriterler doğrultusunda Analitik Hiyerarşi Prosesi metodu ile yapılan yerleşime uygun analizinde mevcut şehir sahasının büyük bir kısmının yerleşme için elverişli olmadığı görülmüştür. Plansız şehirleşme sonucunda tarım alanlarının yapılaşmaya sahne olduğu, birinci derecede deprem bölgesi olan alanda özellikle kıyıdağı dolgu sahaları üzerine yapılan binaların büyük risk altında olduğu ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki yapılaşma veya şehirselleşme için gerekli alt yapı düzenlemelerinden sonra Fethiye Ovası'nı çevreleyen ve hafif yüksek sahalara doğru olması gerektiği tespit edilmiştir.

Şehrin güneyinde kalan ve eski yerleşim alanı olan Karagözler, Cumhuriyet, Kesikkapı ve Tuzla mahallelerinin içinde bulunduğu saha çalışmaya dahil edilen kriterlere göre değerlendirildiğinde yerleşim açısından uygun olmayan alanlar olarak tespit edilmiştir. Bu sahalarda şehrin güneyinden geçen fay hatlarının varlığı, eğimin kısa mesafede çok hızlı artması ve zeminin genel olarak alüvyonlardan oluşması gibi faktörlerden dolayı yerleşime uygun görünmemiştir. 1957 yılında meydana gelen Fethiye depreminden sonra Karagözler mevkinde yeni yapılaşma alanı olarak tercih edilen sahalarda eski birikinti konileri üzerinde yer almak bu da olası aşırı yarı ve heyelan riski konusunda sorun oluşabilecek yerler olarak değerlendirilmektedir. Yine daha önce de değinildiği gibi geçmiş zamanlarda bataklık halinde bulunan ve daha sonrasında dolgu sahası üzerinde kurulan Tuzla Mahallesi gerek yer altı su seviyesinin yüksekliği gerekse zeminin litolojik yapısı düşünüldüğünde yerleşim açısından elverişsiz saha olarak değerlendirilmiştir. Tuzla Mahallesi gibi körfeze kıyı olan ve günümüze daha yakın tarihlerde yerleşilmiş olan Babataşı, Akarca, Foça mahalleleri de özellikle genç yaşlı alüvyon tabana sahip olması taban suyunun yüzeye yakın olması ve ovalık taban üzerinde yer almasından dolayı yerleşime uygun olmayan alanlar olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlar özellikle sismik faaliyetler neticesinde zemin sıvılaşmasının da muhtemel sahaları olarak değerlendirilmektedir.

Şehrin yerleşim tarihi açısından eski sahalardan olan Karagözler Mahallesi'nde Oyuk Tepe mevkiinde bulunduğu saha açısından uygun yerleşim alanı olarak analiz edilmiştir. Fethiye'nin güneyinde yer alan Patlangıç Mahallesi'nde eğimin ve jeolojik yapının daha uygun olduğu Arı Dağı'nın kuzey-kuzeybatı yamaçları yerleşim açısından uygun sahalarda değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına

göre çalışma alanımızın kuzey-kuzeybatısında yer alan Yeni, Çatalarık, Karagedik, Çiftlik mahalleleri çevresinde yerleşime uygun alanlar tespit edilmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi analiz çalışması ortaya konurken sadece çalışma sahası ile sınırlı bırakılmamış muhtemel yerleşim alanı önerileri için sınır geniş tutulmuştur. Bu geniş sınıra göre Karagedik, Çatalarık, Eldirek, Karaçulha ve Esenköy mevkisinde ova tabanının bitip kısmen eğimli yamaçlar yerleşim açısından uygun sahalar olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, O., & Koç, M. (2016). 6360 Sayılı Kanun İle Birlikte Mahalleye Dönüşen Belde Mahalle Muhtarlıkları ve Köy Muhtarlıklarının Yeni Durumu; Fethiye İlçesi Üzerinden Bir Değerlendirme. *10. Kamu Yönetimi Sempozyumu* (s. 177-192). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2022, 17 Ocak). *25 Nisan 1957 Fethiye-Rodos Depremi*. <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=21> adresinden alındı
- Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=451518495036240&set=a.348738731980884> adresinden alındı
- Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=377038325817591&set=a.348738731980884> adresinden alındı
- Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=370731023114988&set=a.348738731980884> adresinden alındı
- Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=377038325817591&set=a.348738731980884> adresinden alındı
- Akça, B. (2002). *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Akça, B. (2008). Lozan Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskânı Meselesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(21), 17-32.
- Akçura, T. (1971). Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri. E. Tümertekin, F. Mansur, & P. Benedict (Dü) içinde, *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar* (s. 187-225). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Akengin, H., & Kaykı, A. (2013). Şehirleşme Üniversite İlişkisine Bir Örnek: Gazimağusa. *Marmara Coğrafya Dergisi*(28), s. 501-525.
- Akkuş, A., & Bozyiğit, R. (1992). Fethiye'nin İklim Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(6), 121-130.
- Akova, İ. (2021). Şehir Coğrafyası. M. Doğan, & Ö. Sertkaya Doğan içinde, *Beşerî ve Ekonomik Coğrafya* (s. 87-144). Ankara: Pegem Akademi.
- Akşit, İ. (2003). *Uygurluklar Ülkesi Türkiye*. İstanbul: Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık.
- Akşit, O. (1967). *Likya Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Alyanak, H. (2012). Mimaride Enerji Etkin İyileştirme Kayaköy Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

- Anadolu Ajansı (AA). (2024). *Fethiye'deki Telmessos Antik Tiyatrosu Hizmete Açıldı*. 03 18, 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/fethiyedeki-telmessos-antik-tiyatrosu-hizmete-acildi/2707782> adresinden alındı
- Apaydın, A., & Türkşen, Ö. (2023). *Çok Ölçütlü Karar Verme. Açık Ders Malzemeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.
- Arslan, R. (2019). 1957 Fethiye Depremi ve Bölgeye Etkileri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(35), 33-47.
- Ashworth, G. J. (1989). Accommodation and the Historic City. *Built Environment*, s. 92-100.
- Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya* (6 b.). İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İ. (2011). *Toprak Oluşumu Sınıflandırılması ve Coğrafyası*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Avcı, S. (2004). Şehrsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(9), 9-28.
- Avşarcan, B. (1991). Fethiye Körfezi ve Çevresinin Jeomorfolojisi, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü.
- Avşarcan, B. (1999). Fethiye Körfezi Kuzeyindeki Dağlık Kesimde Jeomorfoloji Araştırmaları. *İÜ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*(7), 325-356.
- Aydinel, S. (2002). *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı* (3 b.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (2022, 01 16). *Büyük Depremler - B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem*. 06 20, 2006 tarihinde <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> adresinden alındı
- B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (2023, 03 08). *KOERİ DB search*. 20 06, 2006 tarihinde <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/zeqdb/> adresinden alındı
- Bayartan, M. (2021). Tarihi Coğrafya. M. Doğan, Ö. Sertkaya Doğan, M. Doğan , & Ö. Sertkaya Doğan (Dü) içinde, *Beşerî ve Ekonomik Coğrafya* (s. 145-158). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayartan, M. (2021). Tarihi Coğrafya Maddesi. M. Y. Saraç (Dü.) içinde, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (S-Z)* (s. 228). Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Beaujeu-Garnier, J., & Chabot, G. (1967). *Urban Geography*. New York: John Wiley&Sons Inc.
- Bilgin, A. (1989). Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfoloji. *Jeomorfoloji Dergisi*(17), 35-42.
- Bobek, H. (1927). Grundfragen der Stadtgeographie. *Geographischer Anzeiger*, 28(216).

- Bozyiğit, R. (1997). Eşen Çayı Havzası'nın Jeomorfolojisi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Bozyiğit, R. (1998). *Fethiye İlçesi'nin Fiziki ve Beşeri Coğrafya Özellikleri*. Konya: Fethiye Otelciler Derneği (FODER).
- Bozyiğit, R. (2015). *İlçemiz Seydikemer*. Kültür Sanat Basımevi.
- Candeğer, Ü. (2021). Lozan Ahali Mübadelesi Çerçevesinde Yunanistan ve Adalardan Muğla'ya Gelen Göçmenlerin İskânı (1923-1930). K. Arı, F. Emgili, S. Özmen, & M. Kaya (Dü) içinde, *Mübadele Türk-Yunan Nüfus Değişimi - I* (Cilt I, s. 131-168). İstanbul: Rumeli Üniversitesi Yayınları No. 5.
- Ceylan, Ş., & Yılmaz, I. (2020). Orta Ölçekli Yerleşime Uygunluk Planlarının CBS Tabanlı Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Kullanılarak Hazırlanması: Sivas İl Merkezi Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 26(3), s. 545-558.
- Choiseul-Gouffier, M.-G.-F.-A. (1782). *Voyage Pittoresque De La Grece*. Paris: A La Librairie De J.-P. Aillaud.
- Colin, H. J. (1962). Fethiye-Antalya-Kaş-Finike (Güneybatı Anadolu) Bölgesinde Yapılan Jeolojik Etütler. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 59, 19-61.
- Cuinet, V. (1894). *La Turquie D'Asie - Geographie Administrative - Statistique Descriptive Et Raisonnee de Chaque Province De L'asie Mineure*. Paris: Tome Deuxieme.
- Çiçek, İ., & Doğan, U. (2005). Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3(1), 57-72.
- Dagnachew Sbibru, M., Suryabagavan, K. V., Mekuria, A., & Hameed, S. (2014). Application of AHP for Environmental Suitability Analysis of Resettlement Site Selection: Chawaka District, Western Ethiopia. *International Journal of Geoinformatics*, 10(2), s. 63-72.
- Darkot, B. (1967). Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8(17), s. 3-8.
- Darkot, B. (1972). *Türkiye İktisadi Coğrafyası* (Yayın No:1307 b.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Darkot, B. (1978). Mentеше. A. Adıvar, R. Arat, A. Ateş, C. Baysun, & B. Darkot içinde, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi - İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati (Labbay-Mesâni)* (Cilt 7, s. 722). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Darkot, B., & Erinç, S. (1954). Güneybatı Anadolu'da Coğrafi Müşahedeler. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 2(5-6), 179-196.
- Demirtaş, R. (2005). *Kentsel Planlamada Diri Faylar Etrafında Tampon Bölge Oluşturma Esasları*. Ankara.
- Detwyler, T. R., & Marcus, M. G. (1972). *Urbanization and Environment: The Physical Geography of the City*. Belmont: Duxbury Press.
- Dickinson, R. E. (1964). *City Region And Regionalism*. London: Routledge&Kegan Paul Ltd.

- DİE. (1937). 1935 Genel Nüfus Sayımı. Ankara: Mehmet İhsan Basımevi.
- DİE. (1951). 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı. (359). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- DİE. (1963). 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı. (444). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- DİE. (1969). 1965 Genel Nüfus Sayımı. (568). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- DİE. (1981). 1980 Genel Nüfus Sayımı. (954). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- DİE. (1991). 1990 Genel Nüfus Sayımı. (1616). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- DİE. (2003). 2000 Genel Nüfus Sayımı. (2759). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Dincer, B., & Özasan, M. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması-2004*. Ankara: DPT-Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Dinç, Y., & Usun, Ç. F. (2023). Türkiye’de Turizm Kentleşmesini Nüfus Artış Hızı ve İç Göç Üzerinden Düşünmek. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*(50), s. 201-220.
- Dinler, A. (2014). Fethiye ve Çevresinde İklim Koşulları. Fethiye.
- Doğan, M. (1999). Fethiye Ovası’nda Ziraat Hayatı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. (2009). Tarihi Coğrafya’dan Bir Örnek: Telmessos. *Marmara Coğrafya Dergisi*(19), s. 55-68.
- Doğan, M. (2018, Eylül). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*(18), s. 1-8.
- Doğanay, H. (2017). *Coğrafya Bilim Alanları Sözlüğü* (2 b.). (N. T. Altaş, Dü.) Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., & Orhan, F. (2019). *Türkiye Beşeri Coğrafyası* (6 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Dönmez, Y. (1984). *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Güryay Matbaacılık.
- DPT. (1982). *Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi - Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi-* (Cilt 1). Ankara: Kalkınma Öncelikli Yörelere Başkanlığı.
- DPT. (1982). *Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi - Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi-* (Cilt 2). Ankara: Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı.
- Egli, A. E. (1957). *Şehirciliğin Memleket Planlamasının Esasları*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Âmme İdaresi Enstitüsü.
- Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*(7), 125-157.

- Erakman, B., Meşhur, M., Gül, M., Alkan, H., Öztaş, Y., & Akpınar, M. (1982). Fethiye-Köyceğiz-Tefenni-Elmalı-Kalkan Arasında Kalan Alanın Jeolojisi. *Türkiye Altıncı Pet. Kong. Tebl.*, (s. 23-31). Ankara.
- Erinç, S. (1959). Bölge Plânı Nasıl Yapılır? *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 5(10), s. 36-51.
- Erinç, S. (1996). *Klimatoloji ve Metodları*. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Erken, N., & Öztürk, E. (2012, 06 13). *Fethiye'nin kaderini değiştirdi*. 17.01.2021 tarihinde [www.sabah.com.tr: https://www.sabah.com.tr/sabahhaberler/2012/06/13/fethiye-nin-kaderini-degistirdi](https://www.sabah.com.tr:https://www.sabah.com.tr/sabahhaberler/2012/06/13/fethiye-nin-kaderini-degistirdi) adresinden alındı
- Erol, O. (2014). *Genel Klimatoloji* (10 b.). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Fellows, S. (1852). *Travels And Researches In Asia Minor, More Particularly In The Province Of Lycia*. London: John Edward Taylor, Little Queen Street.
- Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi. (2024). *Tarihçemiz*. (T.C. Sağlık Bakanlığı Muğla İl Sağlık Müdürlüğü Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi) 03 18, 2024 tarihinde <https://fethiyeadm.saglik.gov.tr/TR-741026/tarihcemiz.html#> adresinden alındı
- Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü. (2008). *Fethiye Şehir Rehberi*. Fethiye: Fethiye Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü.
- Fethiye Devlet Hastanesi. (2024). *Tarihçemiz*. (T.C. Sağlık Bakanlığı Muğla İl Sağlık Müdürlüğü) 03 18, 2024 tarihinde <https://fethiyedh.saglik.gov.tr/TR-741010/tarihcemiz.html#> adresinden alındı
- Fethiye İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2022). *Brifing Dosyası (2021 Yılı Bilgilerini İçerir)*. Fethiye: T.C. Fethiye Kaymakamlığı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü.
- FTSO. (2008). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2007*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2009). *Fethiye Sosyoekonomik Raporu - 2009*. Fethiye: Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası.
- FTSO. (2015). *Alabalık Yetiştiriciliği ve İşlenmesi Sektörel Toplantısı*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2015). *Sorunlar ve Çözüm Önerileri - 2015*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2016). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2015*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2017). *Fethiye ve Seydikemer Organize Sanayi Bölgesi Fizibilite Etüdü*. Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası.
- FTSO. (2017). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2016*. Fethiye: Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası.
- FTSO. (2019). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2018*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.

- FTSO. (2021). *Fethiye ve Seydikemer Küçük Saanayi Sitesi Fizibilite Raporu*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2021). *Fethiye/Seydikemer Sektör Sorunları ve Talepleri*. Fethiye: Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası.
- FTSO. (2022). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2021*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2023). *Fethiye ve Seydikemer Sosyoekonomik Raporu - 2022*. Fethiye: Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası.
- FTSO. (2024). *Fethiye ve Seydikemer Küçük Sanayi Sitesi Fizibilite Etüdü*. (F. T. Odası, Prodüktör) 02 25, 2024 tarihinde <https://www.ftso.org.tr/devam-eden-projeler/fethiye-ve-seydikemer-kucuk-sanayi-sitesi-fizibilite-etudu> adresinden alındı
- Garipağaoğlu, N. (2015). *Türkiye Ortam Sorunları Coğrafyası (Hava-Su-Toprak Ekosistemleri Açısından)* (2 b.). İstanbul: Yeditepe.
- Garipağaoğlu, N. (2017). *Bölge Planlama ve Türkiye'de Mekânsal Planlama Yaklaşımları*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Garipağaoğlu, N. (2021). Bölgesel (Bölge) Kalkınma Planları. M. Doğan, M. Köse, & F. Ayhan içinde, *Coğrafi Planlama* (s. 17-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Garipağaoğlu, N., Şahin, C., Çeker, A., & Şenol, C. (2015). Çayağzı (Riva) Havzası'nın Doğal Ortam Koşulları (Jeolojik-Jeomorfolojik-Hidrografik Açından) ve Sürdürülebilir Kullanım Üzerindeki Rolü. *Marmara Coğrafya Dergisi*(31), 48-81.
- Garnier , J. B., & Chabot, G. (1963). *Le Traité de Géographie Urbaine*. Paris.
- Geçmiş Gazete*. (1957). 01 17, 2021 tarihinde www.gecmisgazete.com: <http://www.gecmisgazete.com/haber/fethiye-harabeye-dondu> adresinden alındı
- GEKA. (2014). *Fethiye Kruvaziyer Liman Çalışması Sonuç Raporu*. Güney Ege Kalkınma Ajansı. Fethiye: FTSO.
- GEKA. (2014). *Muğla İli Sosyo-Ekonomik Durum Raporu*. Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- George, P. (1976). *Nüfus Coğrafyası*. (T. Gökçöl, Çev.) İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Girgin, M. (1995). Kütle Hareketleri Nedeniyle Yeri Değiştirilen Yerleşmelere Bir Örnek: GÖRDES(Manisa). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), s. 155-170.
- Gottmann, J. (1976). *Şehirsiz Merkeziyetin Gelişmesi*. (N. Özgüç, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.
- Göktaş Kulualp, H., & Karadağ, D. (2019). Davranış Bilimleri Açısından Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemeye Yönelik Algısını Etkileyen Faktörler: Akçakoca Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 40-62.
- Göney, S. (2004). Şehir Bölgesi ve Planlama. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, s. 53-62.
- Göney, S. (2019). *Şehir Coğrafyası I* (Cilt 1). İstanbul: Beta.

- Göney, S. (2019). *Şehir Coğrafyası II* (Cilt 2). İstanbul: Beta.
- Göney, S. (2021). Coğrafya Maddesi. M. A. Saraç (Dü.) içinde, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (A-E)* (Cilt 1, s. 211). Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Gragiansky, P., Lemoine, M., Lys, M., & Sigal, J. (1967). Güney Anadolu Silsilesinin (Fethiye Kuzeyi) Batı Ucundaki Üst Paleozoik ve Mesozoikte Stratigrafik Bir Kesit. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 69, 11-32.
- Gül, M. (2018). Muğla Çevresi Genel Jeolojisi (GB Türkiye). T. Güler, A. Güney, & E. Polat (Dü.) içinde, *Muğla'da Madencilik: Potansiyeli ve Değerlendirmesi* (s. 1-48). Muğla: TMMOB Maden Mühendisleri Odası.
- Gün, P. (2006). Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923-1960). *Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Gürel, Ş. (2019). *Fethiye (Tarihi Fotoğraflarla 1874-1923)*. Muğla: Arkadaş Matbaacılık.
- Harita Erkan-ı Harbiye-i Umumiye. (1909). Fethiye 1327 (M1909) Yılı Paftası. *Fethiye*. Harita Erkan-ı Harbiye Umumiye.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2012). 1/25.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-O21-b3-c2 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2012). 1/25.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-O22-a3-a4-b4-c1-c4-d1-d2-d3-d4 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2012). 1/25.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-P22-a1-a2 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2013). 1/100.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-O21 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2013). 1/100.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-O22 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2013). 1/100.000 Ölçekli Raster Türkiye Topografya Haritası FETHİYE-P22 Paftası. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2021). FETHİYE-O22 Pafta Sahasına Ait Sayısal Arazi Modeli (SAM) Verisi. Ankara.
- Harita Genel Müdürlüğü. (2021). FETHİYE-O22 Pafta Sahasına Ait Sayısal Yüzey Model (SYM) Verisi. Ankara.
- Işık, A., Ünsal, N., Gürbüz, A., & Şişman, E. (2016). Fethiye Yerleşim Alanındaki Zeminlerin Spt ve Kayma Dalga Hızı Verileriyle Sıvılaşma Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 31(4), 1027-1037.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1), 57-71.
- İzbrak, R. (1986). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü Almanca, Fransızca, İngilizce karşılıkları Eski ve Yeni Şekilleriyle (İndeksli)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Kabak, M., & Çınar, Y. (Dü). (2023). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri MS Excel Çözümlü Uygulamalar* (2 b.). Ankara: Nobel Yay.
- Kahraman, S. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine* (1 b., Cilt 9). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karaboran, H. (1989). Şehir Coğrafyası ve Şehirselleşme Fonksiyonları. *Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler*, 3(1), 81-118.
- Karaca, B. (2013). XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(30), 13-54.
- Karaca, Ö. (2007). Fethiye Yerleşim Alanı Zeminlerinin Mühendislik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Jeoteknik Haritalarının Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Kullanılarak Hazırlanması, Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karaca, Ö., Karagüzel, R., & Ertunç, A. (2003). Uzaktan Algılama Yöntemi Kullanılarak Fethiye ve Çevresinin Jeolojik Özelliklerinin Belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 20(1), 52-61.
- Karadağ, A., & Koçman, A. (2007). Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*(16), s. 3-16.
- Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler*. (B. Tırnakçı, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 133.
- Kartal, R. F., Kadiroğlu, F. T., & Kılıç, T. (2014). Muğla Bölgesinin Sismik Aktivitesi ve Yapay Sarsıntılar. *18. Aktif Tektonik Araştırma Grubu Çalıştayı (5-7 Kasım)*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Katip Çelebi. (17 yy). *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*.
- Katip Çelebi. (2008). *Cihannüma (1732 Tıpkı Basım)*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Keçeli, A., & Sarıusta, F. (2014). Sorun Temelli-Çözüm Odaklı Coğrafya! Yüksek Lisans ve Doktora Tez Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(20), s. 85-100.
- Keleş, R. (1972). *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Koca, F. (2022). *Antik Dönemde Muğla'da Şehircilik*. 11 30, 2022 tarihinde Antik Dönemde Muğla'da Şehircilik: <https://yapidergisi.com/antik-donemde-muglada-sehircilik/> adresinden alındı
- Koramaz, T. K. (2014). Analitik Hiyerarşi Süreci. E. Alkay (Dü.) içinde, *Şehir Planlamada Analiz ve Değerlendirme Teknikleri* (1 b., s. 141-149). İstanbul: Literatür.
- Köprülü, M. F. (2009). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* (5 b.). Ankara: Akçağ Basım Yayın Pazarlama A.Ş.

- Kumar, M., & Biswas, V. (2013). Identification of Potential Sites for Urban Development Using GIS Based Multi Criteria Evaluation Technique. A Case Study of Shimla Municipal Area, Shimla District, Himachal Pradesh, India. *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 4(1), s. 45-51.
- Kuşcu, İ. (2018). Muğla Bölgesi Maden Yataklarının Jeolojisi, Metalojenik Özellikleri ve Yeni Madenlerin Bulunmasına Yönelik Öneriler. T. Güler, A. Güney, & E. Polat (Dü) içinde, *Muğla'da Madencilik: Potansiyeli ve Değerlendirmesi* (s. 49-93). Muğla: TMMOB Maden Mühendisleri Odası.
- Kütükoğlu, M. (2010). *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kütükoğlu, M. S. (2004). 1830 Nüfus Sayımına Göre Mentese Sancağında Hane Nüfusu. *Osmanlı Araştırmaları*, 23(23), s. 75-92.
- Laroche, J. (1962). *Salt Araştırma: Fethiye şehri ve limanı - Port and town of Fethiye*. 2022 tarihinde <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/7618> adresinden alındı
- Lynch, K., & Hack, G. (1984). *Site Planning* (Third Edition b.). Cambridge, England: The MIT Press.
- Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA). (tarih yok). 1/100.000 Ölçekli Sayısal Jeoloji Haritası Fethiye-O22 Paftası. (P. C. Graciansky, Ş. Ersoy, M. Şenel, E. M. Öztürk, T. Özdemir, & N. Akdeniz, Derleyiciler) MTA.
- Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA). (1997). 1/100.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Serisi Fethiye-L8 Paftası. (M. Şenel, Derleyici) Ankara: MTA.
- Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü. (tarih yok). 1:100.000 Ölçekli Sayısal Jeoloji Haritası Fethiye-O22 Paftası. (P. Graciansky (1972), M. Şenel (1987), Ş. Ersoy (1984), M. Şenel (1988), E. Öztürk (1988), M. Şenel (1986), . . . N. Akdeniz (1987), Derleyiciler) Ankara.
- Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü. (1997). 1:100.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Serisi No:2 Fethiye L-8 Paftası. (M. Şenel, Derleyici) Ankara.
- Madencilik Türkiye. (2023). *Eti Elektrometalurji Muğla'daki Krom Konsantre Tesisini Yeni Sahaya Taşımaya*. 02 26, 2024 tarihinde Madencilik Türkiye: <https://madencilikturkiye.com/eti-elektrometalurji-mugladaki-krom-konsantre-tesisini-yeni-sahaya-tasiyacak/> adresinden alındı
- Mavi Bayrak Türkiye. (2024). (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı) 03 20, 2024 tarihinde Mavi Bayrak Türkiye I TÜRÇEV I Türkiye Çevre Eğitim Vakfı: http://www.mavibayrak.org.tr/tr/plajListesi.aspx?il_refno=7 adresinden alındı
- MTA. (2011). 1/250.000 Ölçekli Türkiye Diri Fay Haritası Serisi Fethiye (NJ 35-16) Paftası. (Ö. Emre, & T. Y. Duman, Derleyiciler) Ankara: MTA.
- Mumford, L. (1961). *The City in History*. New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc.
- O'Neill, B. C., Balk, D., Brickman, M., & Ezra, M. (2001). A Guide to Global Population Projections. *DEMOGRAPHIC RESEARCH*, 4(8), s. 203-288.

- Öcal, N. (1958). Fethiye Zelzelesi. *İstanbul Kandilli Rasathanesi Sismoloji Yayınları*(3).
- Özçağlar, A. (2003). *Coğrafyaya Giriş* (3 b.). Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özdemir, M. A. (1996). Türkiye'de Büyük Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfolojik Esaslar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 209-222.
- Özdemir, M. A., & Kardoğan, S. (1996). Türkiye'de İl Merkezlerinin Coğrafi Mekanla İlişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 271-291.
- Özdeş, G. (1972). *Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Özdeş, G. (1974). *Şehir Bölgeleri -Şehirlerde Zoning Kavramı, Kuramları ve Çalışma Bölgeleri-*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayını-1.
- Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası* (9 b.). İstanbul: Çantay.
- Özşahin, E. (2016). Doğal Çevre Bileşenleri Açısından Yerleşime Uygunluk Analizi, Pivot Çalışma; Altınova Mahallesi (Süleymanpaşa/Tekirdağ). *Humanitas*, 7(4), s. 399-416.
- Palaz, M. (2023). *Fethiye'nin Doğal ve Kültürel Özelliklerinin Turizm Üzerine Etkilerinin Araştırılması*. (Y. Dönmez, Dü.) Ankara: İKSAD.
- Pîrî Reis. (1973). *Kitâb-ı Bahriyye Denizcilik Kitabı* (Cilt 2). (Y. Senemoğlu, Dü.) İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Poisson, A. (1977). Recherches Géologiques Dans Les Taurides Occidentales (Turquie). *Thèse de Doctorat, 2 Vol.* Paris: Université Paris-Sud, Organisme de Soutenance.
- Reilinger, R., McClusky, S., Vernant, P., & etc. (2006). GPS Constraints on Continental Deformation in the Africa-Arabia-Eurasia Continental Collision Zone and Implications for the Dynamics of Plate Interactions. *Journal Of Geophysical Research*, 111, 1-26.
- Robinson, H. (1976). *A Geography of Tourism*. London: Macdonald and Evans.
- Saaty, T. L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. United States of America: McGraw-Hill Book Company.
- Saaty, T. L. (1988). What is the Analytic Hierarchy Process? (G. Mitra, Dü.) *Mathematical Models for Decision Support*, 48, s. 109-121.
- Saaty, T. L., & Vargas, L. G. (2012). *Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process No. 175* (Second Edition b.). Berlin: Springer Science+Business Media, LLC.
- Satılmış, S. (2020). Muğla Bölgesinin Tarihsel Depremleri (1850-1900). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7(1), 155-182.
- Scharf, M. (1847). *Lycia, Caria, Lydia*. (S. Fellows, Dü.) London: Messrs. Paul and Dominic Colnaghi and Co.
- Selçuk Biricik, A., Bozyiğit, R., & Kurt, H. (1998). Kayaköy Polyesi ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi (Fethiye-Muğla). *Marmara Coğrafya Dergisi*(2), 150-173.

- Sertkaya Doğan, Ö. (2021). Nüfus Coğrafyası. M. Doğan, & Ö. Sertkaya Doğan içinde, *Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (s. 27-54). Ankara: Pegem Akademi.
- Sertkaya Doğan, Ö. (2021). Nüfus ve Mekânsal Planlama. M. Doğan, M. Köse, & F. Ayhan içinde, *Coğrafi Planlama* (s. 117). İstanbul: Pegem Akademi.
- Simpson, B., & Purdy, M. (1984). *Housing on Sloping Sites- A Design Guide*. London, England: Longman.
- Siyavuş, A. E. (2019). Tekirdağ Şehir Coğrafyası. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Smart Growth America. (2023). *Smart Growth America*. 05 21, 2023 tarihinde Best Complete Streets Policies: <https://smartgrowthamerica.org/> adresinden alındı
- Solmaz, İ. (2018). Küreselleşme Sürecinde Kent Ekonomileri; Muğla Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soyluer, S. (2006). XX. Yüzyılın Başlarında Mentеше Sancağı'nın İdari ve Nüfus Yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), s. 109-135.
- Şahin, C. (2016). Türkiye Nüfusu. M. Hayır Kanat (Dü.) içinde, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği* (s. 219-249). İstanbul: Nobel Akademik yayıncılık.
- Şahin, C. (2018). Ordu İlinin Nüfus Özellikleri. C. Şahin, & T. A. Ertek (Dü.) içinde, *Memleket Pusulası Ordu* (s. 145-197). İstanbul: Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şahin, C. (2021). Nüfus Coğrafyası. M. Y. Saraç (Dü.) içinde, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (L-R)* (s. 162). Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Şenel, M. (1997). *1/100.000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası, Fethiye L8 Paftası Raporu, No:2*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi.
- Şenel, M. (1997). *1/100.000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası, Fethiye M8 Paftası Raporu No:4*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi.
- Şenel, M., Akdeniz, N., Öztürk, E. M., Özdemir, T., Kadıngız, G., Metin, Y., . . . Örcen, S. (1994). *Fethiye (Muğla)-Kalkan (Antalya) ve Kuzeyinin Jeolojisi Raporu, 9761*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi.
- Şengör, A. C., & Yılmaz, Y. (1983). *Türkiye'de Tetis'in Evrimi: Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım*. Ankara: Türkiye Jeoloji Kurumu.
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). *1927 Umumî Nüfus Tahriri* (Cilt III). Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.
- T.C. Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2020). *2020 Yeni Kentsel Gündem ve Akıllı Şehirler Rehberi*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2018). *Fethiye-Göcek - Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü*. (Ş. v.-T. T.C Çevre, Prodüktör) 11 29, 2022 tarihinde T.C Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı: <https://tvk.csb.gov.tr/fethiye-goccek-i-391#:~:text=B%C3%B6lge%20bitki%20C3%B6rt%C3%BCs%C3%BC%2C%20k>

%C4%B1y%C4%B1da%20makiler,zeytinlikler%2C%20me%C5%9Felikler%20ve%20narenciye%20bulunmaktad%C4%B1r adresinden alındı

- T.C. ÇŞİDB. (2015, 01 06). *Fethiye'de "Sarhoş Binalar" Olarak Adlandırılan Binaların Yıkımına Başlanıldı*. 11 18, 2023 tarihinde T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı: <https://mugla.csb.gov.tr/fethiye-de-quot-sarhos-binalar-quot-olarak-adlandırılan-binaların-yıkımına-baslanildi.-haber-16296> adresinden alındı
- T.C. Fethiye Kaymakamlığı. (2024). *Çalış.* 03 18, 2024 tarihinde Çalış: <http://www.fethiye.gov.tr/calıs> adresinden alındı
- T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2024). *Muğla Fethiye Müze Müdürlüğü*. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı) 03 20, 2024 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44127/mugla-fethiye-muze-mudurlugu.html> adresinden alındı
- T.C. Muğla Büyükşehir Belediyesi MUTTAŞ. (2024). *48-25 Fethiye Otogar-Dalaman Havalimanı Sefer Saatleri*. (Muğla Kent Hizmetleri İnşaat Turizm Taşımacılık Ticari İşletmecilik İletişim Sanayi ve Ticaret A.Ş.) 03 16, 2024 tarihinde <https://ulasim.muttas.com.tr/sefer-saatleri/?ac=ac&id=73&tur=gidis> adresinden alındı
- T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). *Nereye Gidilir? Amintas*. (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı
- T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). *Nereye Gidilir? Şövalye*. (T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı
- T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). *Nereye Gidilir? Telmessos*. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2017). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2024). *Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı*. Ankara: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/24308110> adresinden alındı
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2024). *Kruvaziyer İstatistikleri - Denizcilik İstatistikleri*. 06 10, 2024 tarihinde <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikleri-2023> adresinden alındı
- Tanoğlu, A. (1964). Coğrafya Nedir? *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 3-14.
- Tanoğlu, A. (1969). *Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.

- Tatil Villam. (2020). *Telmessos Antik Tiyatrosu/Tatil Villam*. 05 08, 2023 tarihinde Telmessos Antik Tiyatrosu: <httpswww.tatilvillam.comtelmessos-antik-tiyatrosu> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)* (Cilt 3). (A. Suat, Çev.) Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)* (Cilt 1). (A. Suat, Çev.) Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Tolun Denker, B. (1970). Silivri'de Gelişen Şehrsel Fonksiyonlar Hakkında. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 9(17), s. 93-102.
- Tolun Denker, B. (1974-77). Edirne Şehri Kullanılış Alanları. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*(20-21), 79-118.
- Tolun Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı* (Yayın No: 2054 b.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Tolun Denker, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası: Kır Yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları Yayın No: 93.
- Topçu, M. (2003). Şehir Morfolojisi Üzerine Bir Çalışma - Konya ve Antakya'nın Tarihi Dokularının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi - Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Topkaya, M. (1963). Fethiye Ovası Hidrojeolojik Etüdü. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 8(1-2), 96-124.
- Tuncel, M. (1977). Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında Bir İlk Not. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*(20-21), 119-128.
- Tuncel, M. (1980). Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Ens. Yayınları*(23), s. 123-160.
- Tuncel, M. (1996). Bitlis Şehri (Tarihi Coğrafya Açısından Yaklaşım). *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 101-109.
- Tuncel, M., & Göçmen, K. (1973). Köyceğiz-Fethiye Yöresinde Bazı Coğrafi Gözlemler. *İstanbul Üniveristesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 10(18-19), 111-138.
- Tunçdilek, N. (1985). *Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları Yay. No:3.
- TÜİK. (2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. TÜİK. 04 10, 2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- TÜİK. (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. TÜİK. 01 20, 2023 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- TÜİK. (2023). 2000-2023 Yılları Arası Fethiye İlçe Mahallelerine Ait Çok Kriterli XLS Formatlı Veriler. Ankara: TÜİK.

- Tümer, G. (2008). Kentler ve Nüfusları. *Ege Mimarlık*, 3(66), s. 32-33.
- Tümertekin, E. (1965). Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü*(43), s. 1-20.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2019). *Beşeri Coğrafya İnsan.Kültür.Mekan* (18 b.). İstanbul: Çantay.
- Türkeş, M. (2019). *Genel Klimatoloji - Atmosfer, Hava ve İklimin Temelleri* (4 b.). İstanbul: Kriter Yayınları.
- Tüzgen, G. A., & Karaca, Ö. (2021). Çerçi ve Murt Deresi (Fethiye-Muğla) Taşkın Duyarlılık Alanlarının CBS ile Çok Kriterli Karar Verme Analizi Kullanılarak Haritalanması. *Yerbilimleri Bulletin for Earth Sciences*, 42(1), s. 121-143.
- Uğur, A. (2003). Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-62.
- Uğur, A., & Aliagaoglu, A. (2019). *Şehir Coğrafyası* (7 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- UNFPA. (2023). UNFPA. 05 22, 2023 tarihinde UNFPA: <https://www.unfpa.org/> adresinden alındı
- Uzun, K., & Kemerli, Ş. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Devamsızlık Nedenleri: Fethiye İlçesi Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), s. 1-19.
- Üzümcü, O. O., & Koç, B. (2017). Ekolojik Turizm Kavramı: Fethiye Örneği. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, s. 14-19.
- Whyne-Hammond, C. (1985). *Elements Of Human Geography* (2 b.). London: Bell&Hyman.
- Wittek, P. (1944). *Menteşe Beyliği 13-15. Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yalçınlar, İ. (1967). Türkiye'deki Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 53-66.
- Yaltrık, M. B. (2021, 02 27). 107 yıl önce bugün tarihe geçen ilk hava şehitlerimiz: Fethi Bey ve Sadık Bey. 12 15, 2022 tarihinde İlk hava şehitlerimiz Fethi Bey ve Sadık Bey: <https://qha.com.tr/haberler/107-yil-once-bugun-tarihe-gecen-ilk-hava-sehitlerimiz-fethi-bey-ve-sadik-bey/305784/> adresinden alındı
- Yavuz, F., Keleş, R., & Geray, C. (1973). *Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:358.
- Yenisey, D. (2015). İç Anadolu Bölgesi İçin Güneye Bakan Eğimli Yüzeye Gelen Günlük Global, Direkt Ve Difüz Radyasyonun Hesaplanması. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yiğit, A. (2018). XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Yüzyıl Başlarında Muğla'da Madencilik. T. Güler, A. Güney, & E. Polat (Dü) içinde, *Muğla'da Madencilik: Potansiyeli ve Değerlendirmesi* (s. 95-138). Muğla: TMMOB Maden Mühendisleri Odası.

Yiğit, A., & Karayumak, Ö. (2012). *Menteşe Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye*. Muğla: Fethiye Belediyesi.

Yılmaz, M. K. (1969). *Her Yönüyle Fethiye (Güneş, Deniz, Tarih)*. Fethiye: Emek Matbaası.

Yılmaz, M. K. (1982). *Her Yönüyle Fethiye (Güneş, Deniz, Tarih) (2 b.)*. Fethiye: Emek Matbaası.

İnternet Kaynakları

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2022, 17 Ocak). *25 Nisan 1957 Fethiye-Rodos Depremi*. <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=21> adresinden alındı.

Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=451518495036240&set=a.348738731980884> adresinden alındı.

Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=377038325817591&set=a.348738731980884> adresinden alındı.

Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=370731023114988&set=a.348738731980884> adresinden alındı.

Akcan, R. (Dü.). (2022). *Eski Fethiye Fotoğrafları*. 2023 tarihinde Eski Fethiye Fotoğrafları: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=377038325817591&set=a.348738731980884> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı (AA). (2024). *Fethiye'deki Telmessos Antik Tiyatrosu Hizmete Açıldı*. 03 18, 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/fethiyedeki-telmessos-antik-tiyatrosu-hizmete-acildi/2707782> adresinden alındı.

B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (2022, 01 16). *Büyük Depremler - B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem*. 06 20, 2006 tarihinde <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> adresinden alındı.

B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (2023, 03 08). *KOERİ DB search*. 20 06, 2006 tarihinde <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/zeqdb/> adresinden alındı.

- Erken, N., & Öztürk, E. (2012, 06 13). *Fethiye'nin kaderini değiştirdi*. 17.01.2021 tarihinde www.sabah.com.tr: <https://www.sabah.com.tr/sabahhaberler/2012/06/13/fethiyenin-kaderini-degistirdi> adresinden alındı.
- Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi. (2024). *Tarihçemiz*. (T.C. Sağlık Bakanlığı Muğla İl Sağlık Müdürlüğü Fethiye Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi) 03 18, 2024 tarihinde <https://fethiyeadm.saglik.gov.tr/TR-741026/tarihcemiz.html#> adresinden alındı.
- Fethiye Devlet Hastanesi. (2024). *Tarihçemiz*. (T.C. Sağlık Bakanlığı Muğla İl Sağlık Müdürlüğü) 03 18, 2024 tarihinde <https://fethiyedh.saglik.gov.tr/TR-741010/tarihcemiz.html#> adresinden alındı.
- FTSO. (2024). *Fethiye ve Seydikemer Küçük Sanayi Sitesi Fizibilite Etüdü*. (F. T. Odası, Prodüktör) 02 25, 2024 tarihinde <https://www.ftso.org.tr/devam-eden-projeler/fethiye-ve-seydikemer-kucuk-sanayi-sitesi-fizibilite-etudu> adresinden alındı.
- Geçmiş Gazete*. (1957). 01 17, 2021 tarihinde www.gecmisgazete.com: <http://www.gecmisgazete.com/haber/fethiye-harabeye-dondu> adresinden alındı.
- Laroche, J. (1962). *Salt Araştırma: Fethiye şehri ve limanı - Port and town of Fethiye*. 2022 tarihinde <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/7618> adresinden alındı.
- Madencilik Türkiye. (2023). *Eti Elektrometalurji Muğla'daki Krom Konsantre Tesisini Yeni Sahaya Taşıyacak*. 02 26, 2024 tarihinde Madencilik Türkiye: <https://madencilikturkiye.com/eti-elektrometalurji-mugladaki-krom-konsantre-tesisini-yeni-sahaya-tasiyacak/> adresinden alındı.
- Mavi Bayrak Türkiye*. (2024). (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı) 03 20, 2024 tarihinde Mavi Bayrak Türkiye I TÜRÇEV I Türkiye Çevre Eğitim Vakfı: http://www.mavibayrak.org.tr/tr/plajListesi.aspx?il_refno=7 adresinden alındı.
- Smart Growth America. (2023). *Smart Growth America*. 05 21, 2023 tarihinde Best Complete Streets Policies: <https://smartgrowthamerica.org/> adresinden alındı.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2018). *Fethiye-Göcek - Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü*. (Ş. v.-T. T.C Çevre, Prodüktör) 11 29, 2022 tarihinde T.C Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı: <https://tvk.csb.gov.tr/fethiye-gocek-i-391#:~:text=B%C3%B6lge%20bitki%20C3%B6rt%C3%BCs%C3%BC%2C%20k%C4%B1y%C4%B1da%20makiler,zeytinlikler%2C%20me%C5%9Felikler%20ve%20narenciye%20bulunmaktad%C4%B1r> adresinden alındı.
- T.C. ÇŞİDB. (2015, 01 06). *Fethiye'de "Sarhoş Binalar" Olarak Adlandırılan Binaların Yıkımına Başlanıldı*. 11 18, 2023 tarihinde T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı: <https://mugla.csb.gov.tr/fethiye-de-quot-sarhos-binalar-quot-olarak-adlandirilan-binalarin-yikimina-baslanildi.-haber-16296> adresinden alındı.
- T.C. Fethiye Kaymakamlığı. (2024). *Çalış*. 03 18, 2024 tarihinde Çalış: <http://www.fethiye.gov.tr/calis> adresinden alındı.

- T.C. Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùğü. (2024). *Muğla Fethiye Mùze Mùdùrlùğü*. (T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı) 03 20, 2024 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44127/mugla-fethiye-muze-mudurlugu.html> adresinden alındı.
- T.C. Muğla Bùyùkşehir Belediyesi MUTTAŞ. (2024). *48-25 Fethiye Otogar-Dalaman Havalimanı Sefer Saatleri*. (Muğla Kent Hizmetleri İnşaat Turizm Taşımacılık Ticari İşletmecilik İletişim Sanayi ve Ticaret A.Ş.) 03 16, 2024 tarihinde <https://ulasim.muttas.com.tr/sefer-saatleri/?ac=ac&id=73&tur=gidis> adresinden alındı.
- T.C. Muğla İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü. (2024). *Nereye Gidilir? Amintas*. (T.C. Muğla İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı.
- T.C. Muğla İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü. (2024). *Nereye Gidilir? Şövalye*. (T.C. Muğla İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı.
- T.C. Muğla İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü. (2024). *Nereye Gidilir? Telmessos*. (T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı) 03 18, 2024 tarihinde Nereye Gidilir?: <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296365/nereye-gidilir.html> adresinden alındı.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2024). Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı. Ankara: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/24308110> adresinden alındı.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2024). *Kruvaziyer İstatistikleri - Denizcilik İstatistikleri*. 06 10, 2024 tarihinde <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikleri-2023> adresinden alındı.
- Tatil Villam. (2020). *Telmessos Antik Tiyatrosu/Tatil Villam*. 05 08, 2023 tarihinde Telmessos Antik Tiyatrosu: <httpswww.tatilvillam.comtelmessos-antik-tiyatrosu> adresinden alındı.
- TÜİK. (2021). Adrese Dayalı Nùfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. TÜİK. 04 10, 2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı.
- TÜİK. (2022). Adrese Dayalı Nùfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. TÜİK. 01 20, 2023 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı.
- UNFPA. (2023). *UNFPA*. 05 22, 2023 tarihinde UNFPA: <https://www.unfpa.org/> adresinden alındı.
- Yaltırık, M. B. (2021, 02 27). *107 yıl önce bugün tarihe geçen ilk hava şehitlerimiz: Fethi Bey ve Sadık Bey*. 12 15, 2022 tarihinde İlk hava şehitlerimiz Fethi Bey ve Sadık Bey: <https://qha.com.tr/haberler/107-yil-once-bugun-tarihe-gecen-ilk-hava-sehitlerimiz-fethi-bey-ve-sadik-bey/305784/> adresinden alındı.

ÖZGEÇMİŞ

Öğr. Gör. Dr. Ferhat ÖZCAN

Ferhat Özcan, 2005 yılında Selçuk Üniversitesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünden birincilikle mezun oldu. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ortaöğretim Alanında yüksek lisansını tamamladı. 2017 yılında Anadolu Üniversitesi Maliye Lisans bölümünü, 2018 yılında ise Atatürk Üniversitesi Sosyal Hizmetler Lisans bölümünü bitirdi. 2024 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bilim Dalında doktorasını tamamlayarak doktor unvanını almıştır. MEB'e bağlı Özel Eğitim Kurumunda 10 yıl eğitimci ve idareci olarak, Devlet Okulunda ise eğitimci olarak görev yapmıştır. 2018 yılında Selçuk Üniversitesi Çumra MYO Mimarlık ve Şehir Planlama bölümünde öğretim görevlisi olarak akademik hayatına başlamıştır. Burada, Coğrafi Bilgi Sistemleri programında farklı içeriklerde dersler vermiş, bölüm başkanlığı ile Meslek Yüksekokulu müdür yardımcılığı görevlerini yürütmüş olup Üniversite içinde ve dış kurumlarda farklı projelerde görev almıştır. Halen aynı birimde akademisyen olarak görev yapmakta ve aynı zamanda Selçuk Üniversitesi Protokol Müdürlüğü görevini de yürütmekte olan Özcan, evli ve iki çocuk babasıdır.

RESUME

Ferhat Özcan graduated with first honors from Selçuk University's Geography Teaching Department in 2005. He completed his master's degree in Secondary Education in Social Sciences at Selçuk University in 2008. He earned a bachelor's degree in Finance from Anadolu University in 2017 and a bachelor's degree in Social Services from Atatürk University in 2018. In 2024, he received his PhD title by completing his doctorate at Marmara University's Institute of Social Sciences, Department of Geography. He worked for 10 years as an educator and administrator at a private educational institution affiliated with the Ministry of National Education (MEB) and as an educator at a state school. In 2018, he began his academic career as a lecturer in the Department of Architecture and Urban Planning at Selçuk University, Çumra Vocational School. Here, he taught various courses in the Geographic Information Systems program, served as department head and assistant director of the Vocational School, and participated in various projects within and outside the university. Özcan, who is currently working as an academic in the same department and also serving as the Director of Protocol at Selçuk University, is married and has two children.

ISBN:978-975-448-248-5

SELÇUK
UNIVERSITY
PRESS

9 789754 482485

FETHİYE

ŞEHİR COĞRAFYASI

(CBS Temelli Mekânsal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi)

FETHİYE ŞEHİR COĞRAFYASI

(CBS Temelli Mekânsal Gelişim ve Yerleşime Uygunluk Analizi)

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

2025

ÖĞR. GÖR. DR. FERHAT ÖZCAN

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

ISBN:978-975-448-248-5

9 789754 482485

SELÇUK
UNIVERSITY
PRESS